

שבוע פרשת משפטים

(16 - 22 February 2025)

י"ח - כ"ד שבט תשפ"ה

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנח תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזַת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזַת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעְנוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ יְשׂאֲתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינַי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ
כִּן עֵינַיִנִי אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לַדָּוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזוּ חַיִּים בְּלִעּוֹנוּ בְּחִרּוֹת אִפְסָם בָּנוּ: ד אֲזוּ הַמּוֹם
שִׁטְפוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזוּ עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יוֹקְשִׁים
הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ב שבט, תשי"ח
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ הרא"ש שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מבשר טוב מההתועדות בבית הכנסת ובית המדרש אשר הוא מהראשים שם, חגיגת יום הבהיר י"ט כסלו ראש השנה ללימוד החסידות ולדרכי החסידות, וידוע הדיוק ראש ולא תחלה שהראש כולל וממשיך חיות לכל האברים ימות השנה,

הנה יהי רצון שבכל ימות השנה הבאה לטובה ולברכה יתוסף כח חיות ואור בכל עיניי בית הכנסת ובית המדרש שיהי מתאים לשמו ביהכ"נ חב"ד התאמה במילואה.

וזכות כל המשתדלים והמתעסקים העומדים בראש מבוארת בכו"כ מקומות, ומקרא מפורש דבר הכתוב (דניאל יב, ג) ומצדיקי הרבים ככוכבים, לעולם ועד, ותקותי שכ"א ישתדל שיהי מתאים גם לרישא דקרא, והמשכילים וגוי ע"י הוספה בלימוד תורת חב"ד שזהו המשכיל האמיתי, ובודאי שתקוים גם הבטחת הכתוב שיזהירו כוהר הרקיע, ופירשו בתקו"ז בתחלתו אשר זוהר הרקיע איהו כליל כל גוון כו' מהאי זהר זהרין כמה נשמתין כו' ואילן משכילים דאית בהון שכל לאשתמודעא ברזין דמריהון,

וכיון שכל האמור בתורתנו ה"ז הוראה בודאי שביכולתו של כל אחד מהם ואין הדבר תלוי אלא ברצון ולא עוד אלא שברצונם הנה מסייעין להן מלמעלה בסיוע הכי גדול שהרי זכות הרבים מסייעתם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 220..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 221..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 224..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 228..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 229..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 230..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 231..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 232..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 234..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 235..... מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי.
 236..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 48..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 49..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 178..... נביאים וכתובים.
 187..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 237..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 238..... חומש לקריאה בציבור.
 245..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 246..... לוח זמנים.
 247..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם
 ש"פ משפטים, כ"ד שבט, מבה"ח אדר, ה'תשל"ד..... 5

התוועדיות

- שיחת ש"פ משפטים, כ"ד שבט, מבה"ח אדר, ה'תשל"ד..... 11
 משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט
 וליל יום ב' פ' משפטים, כ"ב שבט, ה'תשנ"ב..... 25

לקוטי שיחות

- פרשת משפטים, כרך נו, א..... 37
 פרשת משפטים - כרך נו, ב..... 43

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת משפטים..... 51
 לוח לתהלים היומי..... 81
 תניא יומי..... 82
 לוח 'היום יום'..... 93

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 96
 שלושה פרקים ליום..... 100
 פרק אחד ליום..... 156
 ספר המצוות..... 174

לימוד מזהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבועות..... 180
 גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין..... 188
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 221

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה, בפסוק הפותח את פרשת השבוע, הקדוש ברוך הוא אומר
2 למשה רבינו:
3 **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם**¹ לפני בני ישראל. וְצָרִיף
4 לְהִבִּין דְּיוֹק הַלְשׁוֹן של הכתוב **אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם, 'תשים'**
5 דווקא **וְלֹא פְּהֵלְשׁוֹן הָרְגִיל**
6 **בְּכָל מְקוֹם** לגבי חוקי ומשפטי
7 התורה, **אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם, וְכִיּוֹצֵא**
8 **בְּזֶה** או לשון אחרת הדומה ללשון
9 'תלמדם'.

10 **גַּם יְדוּעַ דְּיוֹק שֵׁאלַת רַבִּינוּ**
11 **הִזְקֵן בְּתוֹרָה אֹרֵר**² (וְכֵן)
12 **בְּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות של
13 **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שְׁלֹא חָרִי**
14 **זֶה**³ ברורות הבאים אחרי אדמו"ר
15 (הזקן), **דְּלִפְנֵיהֶם מְשַׁמַּע לְשׁוֹן**
16 **רַבִּים, וְכִי תִקְנֶה**⁴ עבד עברי,
17 שנאמר בהמשך, מיד לאחר 'ואלה
18 המשפטים' הוא **לְשׁוֹן יְחִיד,**
19 **וְהָיָא לִיָּה לְמִימַר** והיה לו,
20 לכתוב, לומר בהמשך 'לפניהם'
21 **בלשון רבים כִּי יִקְנֶה** בלשון רבים
22 ולמה נאמר 'כי תקנה' בלשון יחיד?
23 **וּמְבַאֵר** אדמו"ר הזקן במאמר הנוכר
24 'בתורה אור', **שְׁמָה שְׁנֵאמַר כִּי**
25 **תִּקְנֶה קָאֵי מְכוּון עַל מִשָּׁה**
26 **רַבִּינוּ עַל־יִדֵי-הַשְּׁלוֹם, וְקָאֵי**
27 **אֲדַלְעִיל מְנִיָּה,** ומכוון על הכתוב
28 לעיל, לפני 'כי תקנה' **הֵינֵנו עַל מַה**
29 **שְׁכַתוּב וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים**
30 **אֲשֶׁר תָּשִׂים,** והמילה 'תשים',
31 האמורה בלשון יחיד, מתייחסת אל
32 **מִשָּׁה רַבִּינוּ דְּקָא [וְאֲחֵרֵי]**
33 ברורות הבאים אחרי משה רבינו
34 **אֲתַפְּשׁוּתִיָּה דְּמִשָּׁה בְּכָל**
35 **דְּרָא**⁵, ה'התפשטות' (ההארה) של
36 משה בכל דור, כלשון הוזהר, **שְׁהֵם**

ביאור בדרך אפשר

37 **הַתְּלַמִּידֵי חֻכְמַיִם** שבכל דור ודור, **דְּתִלְמִיד חֻכְמַיִם אֲקָרִי מִשָּׁה**⁶,
38 כמו שמצינו בגמרא, שרבא אמר הלכה ורב ספרא הקשה עליו באמרו "משה",
39 שפיר קאמרת" (וכי יפה אמרת!?) ופירש רש"י: "משה - כלומר רבינו בדורו
40 כמשה בדורו", **וּבִפְרָט** תלמידי חכמים **אֵלֹו הַמְּלַמְדִים תוֹרָה**
41 **לְיִשְׂרָאֵל] יְשִׁים הַמִּשְׁפָּטִים**
42 **לְפָנֵיהֶם, וְהֵינֵנו** והדרך שבה משה
43 רבינו 'ישים' את משפטי התורה לפני
44 בני ישראל היא **עַל יְדֵי כִי תִקְנֶה**
45 **עֶבֶד עֲבָרֵי כו',** כפי שממשיך
46 ומבאר.

47 **(ב) וְהֵעֲנִין בְּזֶה, פְּמִבּוֹאֵר**
48 **בְּאֹר הַתוֹרָה**⁷ לאדמו"ר ה'צמח
49 צדק' **עַל פִּי דְבָרֵי הַגְּמָרָא**
50 **בְּעֵרוּבֵין**⁸ [שְׁמַכִּיא רַבִּינוּ
51 הִזְקֵן להלכה **בְּהִלְכוֹת תִּלְמוּד**
52 **תוֹרָה**⁹ שכתב] **בְּנוֹגַע לְאוֹפֵן**
53 **לְיִמּוּד הָרַב עִם תִּלְמִידוֹ,**
54 **מְנִיין שְׁחֵיב** הרב **לְהִרְאוֹת לוֹ**
55 **לְתַלְמִיד פְּנִים,** ופירש רש"י,
56 **לְלַמְדוֹ לְתַת טַעַם בְּדְבָרֵי**
57 **כו', שְׁנֵאמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים**
58 **אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם (וְלֹא**
59 **כְּתִיב אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם,** ומלשון
60 הכתוב 'תשים לפניהם' למדים, צָרִיף
61 **אֲתָה הָרַב לְסִדֵּר וְלִשׁוֹם**
62 **לְפָנֵיהֶם** לפני התלמידים **טַעַם**
63 **הַמִּיִּישָׁב** ומבאר היטב **תִּלְמוּדֵם -**
64 **רש"י).** **וּמְמַשִּׁיף** ביאור התורה,
65 **שְׁמַכִּיא בְּמִקוֹם אַחַר בְּעֵנִין**
66 **הַמְּשַׁמַּעוֹת הַפְּנִימִית** של דברי הגמרא
67 **מְרָאָה לוֹ פְּנִים**¹⁰, **הֵינֵנו כִּי**

19 **לְאוֹפֵן לְיִמּוּד הָרַב עִם תִּלְמִידוֹ, מְנִיין שְׁחֵיב לְהִרְאוֹת לוֹ פְּנִים,** ופירש רש"י,
20 **לְלַמְדוֹ לְתַת טַעַם בְּדְבָרֵי כו', שְׁנֵאמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם**
21 **(וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם, צָרִיף אֲתָה לְסִדֵּר וְלִשׁוֹם לְפָנֵיהֶם טַעַם הַמִּיִּישָׁב**
22 **תִּלְמוּדֵם - רש"י).** **וּמְמַשִּׁיף, שְׁמַכִּיא בְּמִקוֹם אַחַר בְּעֵנִין מְרָאָה לוֹ פְּנִים**¹⁰,

בס"ד. ש"פ משפטים, כ"ד שבט, מבה"ח אדר, ה'תשל"ד (הנחה בלתי מוגה)

1 **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם**¹. וְצָרִיף
2 לְהִבִּין דְּיוֹק הַלְשׁוֹן אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם,
3 **וְלֹא פְּהֵלְשׁוֹן הָרְגִיל בְּכָל מְקוֹם, אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם,**
4 **וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה.** גַּם יְדוּעַ דְּיוֹק רַבִּינוּ הִזְקֵן בְּתוֹרָה
5 **אֹרֵר**² (וְכֵן בְּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שְׁלֹא חָרִי
6 **זֶה**³), **דְּלִפְנֵיהֶם מְשַׁמַּע לְשׁוֹן רַבִּים, וְכִי תִקְנֶה**⁴
7 **הוּא לְשׁוֹן יְחִיד, וְהָיָא לִיָּה לְמִימַר כִּי יִקְנֶה.**
8 **וּמְבַאֵר, שְׁמָה שְׁנֵאמַר כִּי תִקְנֶה קָאֵי עַל מִשָּׁה**
9 **רַבִּינוּ עַל־יִדֵי הַשְּׁלוֹם, וְקָאֵי אֲדַלְעִיל מְנִיָּה,** הֵינֵנו
10 **עַל מַה שְׁכַתוּב וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים,**
11 **מִשָּׁה רַבִּינוּ דְּקָא [וְאֲחֵרֵי וְאֲתַפְּשׁוּתִיָּה דְּמִשָּׁה**
12 **בְּכָל דְּרָא**⁵, **שְׁהֵם הַתְּלַמִּידֵי חֻכְמַיִם, דְּתִלְמִיד**
13 **חֻכְמַיִם אֲקָרִי מִשָּׁה**⁶, **וּבִפְרָט אֵלֹו הַמְּלַמְדִים תוֹרָה**
14 **לְיִשְׂרָאֵל] יְשִׁים הַמִּשְׁפָּטִים לְפָנֵיהֶם, וְהֵינֵנו עַל**
15 **יְדֵי כִי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי כו'.**

16 **(ב) וְהֵעֲנִין בְּזֶה, פְּמִבּוֹאֵר בְּאֹר הַתוֹרָה**⁷ **עַל פִּי**
17 **דְבָרֵי הַגְּמָרָא בְּעֵרוּבֵין**⁸ **[שְׁמַכִּיא**
18 **רַבִּינוּ הִזְקֵן בְּהִלְכוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה]**⁹ **בְּנוֹגַע**
19 **לְאוֹפֵן לְיִמּוּד הָרַב עִם תִּלְמִידוֹ, מְנִיין שְׁחֵיב לְהִרְאוֹת לוֹ פְּנִים,** ופירש רש"י,
20 **לְלַמְדוֹ לְתַת טַעַם בְּדְבָרֵי כו', שְׁנֵאמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם**
21 **(וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם, צָרִיף אֲתָה לְסִדֵּר וְלִשׁוֹם לְפָנֵיהֶם טַעַם הַמִּיִּישָׁב**
22 **תִּלְמוּדֵם - רש"י).** **וּמְמַשִּׁיף, שְׁמַכִּיא בְּמִקוֹם אַחַר בְּעֵנִין מְרָאָה לוֹ פְּנִים**¹⁰,

(1) פרשתנו כא, א. (2) ריש פרשתנו (עד, ג). (3) ראה תורת חיים פרשתנו רעז, א. רפד, א. סהמ"צ להצ"צ פ, א. (4) פרשתנו שם, ב. (5) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). וראה ב"ר פנ"ו, ז. זח"ג רעג, א. (6) ראה שבת קא, ב. וש"ג. תו"א יתרו סח, ג. ובכ"מ. (7) ריש פרשתנו (ע' א'עה). (8) נד, ב. (9) פ"ד הי"ח. (10) שם יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

40 מְשֻׁעָרוֹת הַנִּקְרָא תְּרִין תְּפוּחֵינִי¹⁶ שני תפוחים (כמבואר בליקוטי
 41 תורה על בחינה זו למעלה באלוקות כלשון זוהר "פסיק שערא ואתחזין תרין
 42 תפוחין כו' הדא הוא דכתיב [נפסק השיער ונראים שני תפוחים זו שכתב]
 43 באור פני מלך חיים", "פירוש פסיק שערא, היינו כמו שבפנים אין שום
 44 צמיחת שערות ועל כן נקרא בחינה זו

45 ואמת היינו גילוי האמת כמו שהוא
 46 לברו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת
 47 החכמה", שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת
 48 שְׁעָרוֹת, כּוֹלֵל גַּם שְׁעָרוֹת
 49 הַזָּקֵן (הנקראות תיקוני דיקנא
 50 תיקוני הזקן), כִּי¹⁷, אָף עַל פִּי
 51 שֵׁהֶם שְׁעָרוֹת הַזָּקֵן לְמַעְלָה בדרגה
 52 נעלית יותר מְשֻׁעָרוֹת הָרֹאשׁ,
 53 וּמִוְרִים עַל גְּדֻלוֹת הַשֶּׁכֶל,
 54 כִּידוּעַ שְׁמִילוֹי הַזָּקֵן הוּא
 55 סִמְיָן עַל גְּדֻלוֹת הַמוֹחִין¹⁸ כמו
 56 שמצינו בשולחן-ערוך לגבי הראוי
 57 להיות שליח ציבור, "אין ממנין אלא
 58 מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור...

59 מי שאינו בעל זקן, כל שניכר בו
 60 שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות
 61 זקנו, נתמלא זקנו קרינן ביה", מְכַל
 62 מְקוֹם, הֲרִי הֵם שְׁעָרוֹת הַזָּקֵן,
 63 למרות מעלתן לגבי שערות הראש,
 64 בְּחִינַת שְׁעָרוֹת בְּלִבְד, שְׂאִין
 65 לָהֶם לשערות עָרְף כָּלֵל לְמוֹחִין
 66 שְׁבָרָאשׁ, וְאִין עֵיקַר חִיּוֹת
 67 הַמוֹחִין מִתְפַּשֵּׁט בָּהֶם בשערות
 68 כָּלֵל, אֲלֵא חִיּוֹת הַשְּׁעָרוֹת הֵיא רַק
 69 הָאֶרֶץ מְצוּמְצָמַת בְּעֵלְמָא
 70 שְׁבָאָה עַל יְדֵי הַפֶּסֶק עֲצָם
 71 הַגּוֹלְגוֹלְתָּ, הַמְבַדִּילָה בֵּין הַמוֹחַ
 72 לשערות, וְעַד כִּדִּי כָף הַחִיּוֹת
 73 שִׁבְשְׁעָרוֹת הֵיא מוּעַטַת וּמְצוּמְצָמַת,
 74 שְׂאֵם יַחְתּוּף אָדָם שְׁעַר
 75 רֹאשׁוֹ, הִנֵּה אָף עַל פִּי
 76 שְׁהַשְּׁעָרוֹת הֵם חֵלֶק הַצּוּמָחַ
 77 שְׁבָאָדָם שְׁגִדְלִים עַל יְדֵי
 78 יְנִיקָתָם חִיּוֹת מִהַמוֹחַ, וְהַשְּׁעָרוֹת

1 חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו¹¹, כלשון הכתוב בקהלת, בְּחִינַת הָאֶרֶת
 2 חֲכָמָה סְתִימָאָה החכמה הנעלמת ונסתרת (שנעלית מכדי לבוא להתגלות)
 3 שְׁבִפְנִים גְּבוּהָה נעלית יותר מִבְּחִינַת שְׁעָרוֹת כּוֹ'. אִם כֵּן
 4 פִּירוּשׁ תְּשִׁים לְפָנֵיהֶם, שְׂמִשְׁיָף מלמעלה ויביא לידי גילוי את
 5 בְּחִינַת הָאֶרֶת פְּנִים כּוֹ' כפי
 6 שממשיך ומבאר.

7 (ג) וּבִיאור הַעֲנִין, דְּהִנֵּה,
 8 כְּלָלוֹת עֲנִין הַפְּנִים הוּא
 9 מְלִשׁוֹן פְּנִימִיּוֹת, וְהִינֵינוּ לְפִי
 10 שְׂדוּקָא בְּפָנִים נִיכָר פְּנִימִיּוֹת
 11 הָאָדָם¹², דְּכִיּוֹן שְׁבִפְנִים
 12 נִמְצְאִים הַחוּשִׁים הַיּוֹתֵר
 13 נְעֻלִים שֶׁל הָאָדָם, לְכֵן עַל יְדֵי
 14 הַפְּנִים אֶפְשָׁר לִידַע וְלַחֲכִיר
 15 וּלְגַלוֹת אֶת פְּנִימִיּוֹת הָאָדָם, מֵה
 16 שְׂאִין כֵּן בְּעוֹרְף יֵשׁ מְקוֹם
 17 לְשִׂאָלָה כּוֹ'¹³ כִּי בְּעוֹרְף לֹא נִיכָר
 18 מֵהֵי פְּנִימִיּוֹת הָאָדָם (כִּי אֵינוֹ דוּמָה
 19 חִיּוֹת שִׁבְפָנִים לַחִיּוֹת שִׁבְעוֹרְף,
 20 וּכְמִבּוּאֵר בִּתּוֹרָה אוֹר' לְעִנִּין אַחֵר, "...

21 וכשחטאו ישראל כתיב כי פנו אלי
 22 עורף. כי גרמו במעשיהם ענין סילוק
 23 הארת פני המדות העליונות... ואינם
 24 מאירים אלא בבחינת אחרונים כנ"ל
 25 שהחיות שם מעט מזעיר...)
 26 אֲמָנָם, מְלַבֵּד כְּלָלוֹת עֲנִין
 27 הַפְּנִים שֶׁהוּא בְּנִיגוּד לְעוֹרְף,
 28 כְּמִבּוּאֵר לַעֲלִי, יֵשׁ בְּפָנִים גּוּפָא
 29 עֲצָמָם כְּמֵה מְדְרִיגוֹת, וְעַד
 30 לְעִנִּין דְּחֲכָמַת אָדָם תְּאִיר
 31 פְּנֵיו, שְׁהֵיא דְרַגָּה נְעֻלִית בְּעִנִּין
 32 הַפְּנִים' שְׂדוּהוּ עַל דְּרָף שְׂמִצִּינוּ
 33 בְּגִמְרָא¹⁴ שְׂצִהְבוּ וְהִירוּ פְּנֵיו
 34 שֶׁל רַבִּי אֶבְהוּ מְרוּב שִׁמְחָה
 35 מִחֲמַת שְׂמִצָּא תּוֹסְפָתָא
 36 עֲתִיקָתָא יִשְׁנָה (ולפי גירסת אחרת
 37 מִצָּא וְגִילָה תּוֹסְפָתָא חֲדָתָא¹⁵
 38 חֲדָשָׁה), שְׁהָאֶרֶץ זֹל שֶׁל 'צִהְבוּ
 39 פְּנֵיו הֵיא בְּחֵלֶק הַפְּנִים הַפְּנִי

1 הִינֵינוּ כִּי חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו¹¹, בְּחִינַת הָאֶרֶת
 2 חֲכָמָה סְתִימָאָה שְׁבִפְנִים גְּבוּהָה מִבְּחִינַת שְׁעָרוֹת
 3 כּוֹ'. אִם כֵּן פִּירוּשׁ תְּשִׁים לְפָנֵיהֶם, שְׂמִשְׁיָף
 4 בְּחִינַת הָאֶרֶת פְּנִים כּוֹ'.

5 (ג) וּבִיאור הַעֲנִין, דְּהִנֵּה, כְּלָלוֹת עֲנִין הַפְּנִים
 6 הוּא מְלִשׁוֹן פְּנִימִיּוֹת, וְהִינֵינוּ לְפִי
 7 שְׂדוּקָא בְּפָנִים נִיכָר פְּנִימִיּוֹת הָאָדָם¹², דְּכִיּוֹן
 8 שְׁבִפְנִים נִמְצְאִים הַחוּשִׁים הַיּוֹתֵר נְעֻלִים, לְכֵן עַל
 9 יְדֵי הַפְּנִים אֶפְשָׁר לִידַע פְּנִימִיּוֹת הָאָדָם, מֵה
 10 שְׂאִין כֵּן בְּעוֹרְף יֵשׁ מְקוֹם לְשִׂאָלָה כּוֹ'¹³. אֲמָנָם,
 11 מְלַבֵּד כְּלָלוֹת עֲנִין הַפְּנִים שֶׁהוּא בְּנִיגוּד לְעוֹרְף,
 12 יֵשׁ בְּפָנִים גּוּפָא כְּמֵה מְדְרִיגוֹת, וְעַד לְעִנִּין
 13 דְּחֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו, שְׂדוּהוּ עַל דְּרָף שְׂמִצִּינוּ
 14 בְּגִמְרָא¹⁴ שְׂצִהְבוּ פְּנֵיו שֶׁל רַבִּי אֶבְהוּ מִחֲמַת
 15 שְׂמִצָּא תּוֹסְפָתָא עֲתִיקָתָא (חֲדָתָא¹⁵), שְׁהָאֶרֶץ זֹל
 16 הֵיא בְּחֵלֶק הַפְּנִים הַפְּנִי מְשֻׁעָרוֹת הַנִּקְרָא תְּרִין
 17 תְּפוּחֵינִי¹⁶, שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת שְׁעָרוֹת, כּוֹלֵל גַּם
 18 שְׁעָרוֹת הַזָּקֵן (תִּיקוּנֵי דִיקְנָא), כִּי¹⁷, אָף עַל פִּי
 19 שֵׁהֶם לְמַעְלָה מְשֻׁעָרוֹת הָרֹאשׁ, וּמִוְרִים עַל
 20 גְּדֻלוֹת הַשֶּׁכֶל, כִּידוּעַ שְׁמִילוֹי הַזָּקֵן הוּא סִמְיָן עַל
 21 גְּדֻלוֹת הַמוֹחִין¹⁸, מְכַל מְקוֹם, הֲרִי הֵם בְּחִינַת
 22 שְׁעָרוֹת בְּלִבְד, שְׂאִין לָהֶם עָרְף כָּלֵל לְמוֹחִין
 23 שְׁבָרָאשׁ, וְאִין עֵיקַר חִיּוֹת הַמוֹחִין מִתְפַּשֵּׁט בָּהֶם
 24 כָּלֵל, אֲלֵא הָאֶרֶץ מְצוּמְצָמַת בְּעֵלְמָא שְׁבָאָה עַל
 25 יְדֵי הַפֶּסֶק עֲצָם הַגּוֹלְגוֹלְתָּ, וְעַד כִּדִּי כָף, שְׂאֵם
 26 יַחְתּוּף אָדָם שְׁעַר רֹאשׁוֹ, הִנֵּה אָף עַל פִּי
 27 שְׁהַשְּׁעָרוֹת הֵם חֵלֶק הַצּוּמָחַ שְׁבָאָדָם שְׁגִדְלִים עַל
 28 יְדֵי יְנִיקָתָם חִיּוֹת מִהַמוֹחַ, מְכַל מְקוֹם, לֹא יִרְגִישׁ

(11) קהלת ח, א. וראה נדרים מט, ב. (12) ראה תו"א ויצא כג, רע"ג. ובכ"מ. (13) ראה גם תו"א מגילת אסתר צג, ב. לקו"ת במדבר יח, א. (14) ירושלמי שבת פ"ח ה"א. (15) כ"ה בלקו"ת מסעי צג, ב. ובכ"מ. (16) זח"ג קלא, א. קלג, ב – הובא ונתבאר בלקו"ת שם, א ואילך. (17) ראה לקו"ת שם צב, ד ואילך. (18) ראה שו"ע או"ח סנ"ג ס"ח. פע"ח ש"י (שער חזרת העמידה) פ"ו – הובאו בלקו"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הן חלק מהאדם עצמו, מפל מקום, לא ירגיש המוח פאב פלל,
 2 פיון שזוהי החיות שבשערות יניקה מצומצמת שפאה על ידי
 3 הפסק כו' וההפסק ממעט ומצמצם את החיות ביותר.
 4 וכן הוא בהמשכת והשפעת וגילוי כל ענן פנימי, שפדי
 5 שיבוא לזולת, הרי זה דוקא
 6 על ידי צמצומים כו' בשונה
 7 מהמשכה של ענין 'מקור' שאינה
 8 מתלבשת בפנימיות מקבל המשכה
 9 וההשפעה. וקמו למשל ברב
 10 ותלמיד שהרב משפיע לתלמיד
 11 משכלו וחכמתו, והכוונה היא
 12 שהרבים יקלטו בשכל התלמיד
 13 בקליטה פנימית, ששכל התלמיד
 14 הוא למטה באין ערוף ללא כל
 15 יחס והשוואה משכל הרב הנעלה
 16 משכל התלמיד לאין שיעור, וכדי
 17 שיבוא אצלו בשכל התלמיד
 18 השפעת הרב, הרי זה דוקא
 19 על ידי שהרב מצמצם ומגביל
 20 את שכלו תחלה וכו' ובתחילת
 21 ההשפעה הרב משפיע לתלמיד רק
 22 הארה מועטת ומצומצמת מעומק
 23 שכלו.
 24 וכן הוא באדם עצמו, שפדי
 25 שיומשך גילוי השכל רעיון
 26 שכלי מסוים משרשו ומקורו
 27 בכוח השכל שבנפש, החל
 28 מהברקת השכל ההברקה
 29 הראשונית של נקודת הרעיון שהוא
 30 ענין החכמה, ואחר כך
 31 בהרחבת הביאור בהרחבות
 32 הנקה כאשר הנקודה הראשונית
 33 מתרחבת ומסתעפת לפרטים וכבר ישנו
 34 רעיון שלם דבינה, ועד לדעת
 35 השלב השלישי של התפתחות הרעיון
 36 השכלי שקשור יותר לאדם עצמו
 37 שפולל ענין הדעת חסד וגבורה
 38 כי הוא שורש המידות שעמידות 'להיוולד' מהשכל, הרי זה כל התהליך
 39 הזה של גילוי השכל ממקורו על ידי צמצום דוקא, והיינו,
 40 ששרש ומקור השכל נשאר במקומו בדרגתו בנפש, בבחינת
- חכמה סתימאה, שהיא ענין שכל סתום, נעלם ולא מתגלה,
 ומשם מדרגת 'חכמה סתימאה' בנפש נמשכת הארה מצומצמת
 בבחינת שערות כו' כמו החיות המועטת והמצומצמת שישנה בשערות.
 ולמעלה מזה למעלה מהמשכה זו שהיא כאמור המשכה מצומצמת בלבד
 הוא חלק הפנים שפניו
 משערות, ששם נעשה הגילוי
 דחכמת אדם תאיר פניו, היינו
 שהחכמה עצמה באה לידי גילוי,
 שזוהי התגלות הארה עליונה
 מחכמה סתימאה ממש,
 למעלה מעלה שהיא התגלות
 נעלית הרבה יותר מההארה
 המצומצמת שנמשכת
 מבחינת שערות כו' ולכן היא
 מתגלית ומאירה בחלק הפנים הפנוי
 משערות.
 ומזה המבואר לעיל בענין הפנים'
 (פנימיות) כפי שהוא בהתגלות השכל
 מוכן גם הענין דתשים
 לפניהם, שתוכנו וענינו הוא
 להראות לו פנים, כפי שהוא
 בבחינת הפנים שבתורה כפי
 שממשיך ומבאר. דהנה¹⁹, יש
 בחינה בתורה שנקראת
 נובלות חכמה שלמעלה²⁰
 (כדברי המדרש, "נובלות מיתה, שינה.
 נובלות נבואה, חלום. נובלות העולם
 הבא, שבת... נובלות אורה של מעלה,
 גלגל חמה. נובלות חכמה של מעלה,
 תורה). בחינת נובלות לבר, ולא
 עצם החכמה העליונה, כדוגמת
 ההמשכה שבבחינת שערות
 הנזכרת לעיל²¹, שאינה עצם
 החכמה אלא הארה מצומצמת בלבד,
 שזוהי בחינת התורה כפי
 שפאה וירדה למטה בבריאה
 יצירה ועשייה, כמאמר²² על²³ תורתך
 כמבואר בחסידות על הנאמר בנוסח ברכת המזון 'נודה לך... על תורתך
 שלמדתנו'²³ על²⁴ תורתך באצילות שלמדתנו בבריאה, והכוונה
 לתורה כפי שירדה מעולם האצילות לעולם הבריאה, שהירדה היא על ידי

(19) ראה גם אוה"ת נשא ס"ע רעג ואילך. שם בהוספות ע' 90. 20) ב"ד פ"ז, ה. וראה תניא קו"א ד"ה דוד זמירות קרית להו (קס, א ואילך). סה"מ"צ להצ"צ (מ, ב ואילך). לקו"ת במדבר יח, א ואילך. 21) ראה לקו"ת קרח נג, סע"א. ועוד. 22) ראה לקו"ת עקב יז, ב. סה"מ"ה ש"ת ע' 68 בהערה. 23) נוסח ברכת המזון.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הפָּרְסָא המסך המבדיל ומצמצם (על הפסוק "והבדילה הפרוכת לכס" תרגם
2 אווקלוס "פרוכת" – "פרסא") שָׁבִין אֲצִילוֹת לְבִרְיָאָה יִצְיָרָה
3 וְעִשְׂיָה. וְיֵשׁ גַּם בְּחֵינַת הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא בְּאֲצִילוֹת,
4 וְלִמְעַלָּה מְזָה, בְּחֵינַת הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא לִמְעַלָּה מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת כְּמוֹ
5 שְׁפָתוֹב²⁴ בְּמִשְׁלֵי, הַשְּׁתוּרָה אוֹמֵרַת
6 וְאֵהִיָּה אֲצִלוֹ אצל הקדוש ברוך
7 הוּא גו' שְׁעִשׂוּעִים גו'
8 מִשְׁחַקַּת לְפָנָיו, בְּכַחֲנִית
9 שְׁעִשׂוּעֵי הַמְּלֶךְ בְּעֲצָמוֹת²⁵,
10 כְּפִי שֶׁהַמֶּלֶךְ מִשְׁתַּעֲשֵׂע בְּעֲצוֹ, כְּבִיכּוֹל,
11 כְּפִי שְׁהִיא הַתּוֹרָה נֶעְלָמָה מֵעֵין
12 כָּל חַי²⁶, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּאִיּוֹב,
13 שְׁבַכְלָלוֹת הִיא בְּחֵינַת הַתּוֹרָה כְּפִי
14 שְׁהִיא בְּחֵינַת חֻקְהָ
15 שְׁבַעֲצָמוֹת, שְׁהִיא בְּכָלֵל
16 חֻקְהָ סְתִימָאָה, וְלֹכֵן נֹאמַר עַל
17 הַתּוֹרָה בְּדִרְגָּה זוֹ שְׁהִיא 'נֶעְלָמָה מֵעֵין
18 כֹּל חַי' פְּדִירַע²⁷ בְּתוֹרַת הַסּוּד שְׁגַם
19 עֲצָמוֹת הַמּוֹחִין נִקְרָא חֻקְהָ
20 סְתִימָאָה. וְעַל זֶה נֹאמַר אֲשֶׁר
21 תְּשִׁים לְפָנֶיהֶם, שְׁמֵשָׁה רַבִּינוּ
22 יֵשִׁים וְיִגְלֶה אֶת בְּחֵינַת הָאֲרַת
23 חֻקְהָ סְתִימָאָה שְׁפָתוֹרָה כו'.
24 וְעַנְיָן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם
25 הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שְׁתִּישִׁים
26 לְפָנֶיהֶם קָאֵי מִכוּון עַל יִשְׂרָאֵל,
27 שְׁבַחֲנִית הַפְּנִים שְׁפָתוֹרָה
28 נִמְשַׁכְתָּ וּבִאָה בְּגִילּוֹי בְּכַחֲנִית
29 הַפְּנִימִיּוֹת (לְפָנֶיהֶם מִלְּשׁוֹן
30 פְּנִימִיּוֹת) דִּישְׂרָאֵל, וּבְאֹפֶן
31 דְּמִרְאָה לּוֹ פְּנִים, בְּטַעַם
32 וְהַסְבְּרָה כו' שֶׁעַל יָדֵי זֶה דְּבָרֵי
33 הַתּוֹרָה נִקְלָטִים וְנִכְנָסִים בְּבִנְיַת יִשְׂרָאֵל
34 בְּפְנִימִיּוֹת.
35 וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן גַּם מֵה
36 שְׁכָתוֹב וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים
37 אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיהֶם, וְדִרְשׁוּ
38 חז"ל עַל כֵּן שֶׁנֹּאמַר וְאֵלֶּה בְּתוֹסֶפֶת
39 וְאֵלֶּה מוֹסִיף עַל
40 הָרִאשׁוֹנִים, מֵה הָרִאשׁוֹנִים

1 בְּאֲצִילוֹת שְׁלֵמֵדְתָּנוּ בְּבִרְיָאָה, עַל יְדֵי הַפָּרְסָא
2 שְׁבִין אֲצִילוֹת לְבִרְיָאָה יִצְיָרָה וְעִשְׂיָה. וְיֵשׁ גַּם
3 בְּחֵינַת הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא בְּאֲצִילוֹת, וְלִמְעַלָּה
4 מְזָה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב²⁴ וְאֵהִיָּה אֲצִלוֹ גו' שְׁעִשׂוּעִים
5 גו' מִשְׁחַקַּת לְפָנָיו, בְּכַחֲנִית שְׁעִשׂוּעֵי הַמְּלֶךְ
6 בְּעֲצָמוֹת²⁵, כְּפִי שְׁהִיא נֶעְלָמָה מֵעֵין כָּל חַי²⁶,
7 שְׁבַכְלָלוֹת הִיא בְּחֵינַת חֻקְהָ שְׁבַעֲצָמוֹת, שְׁהִיא
8 בְּכָלֵל חֻקְהָ סְתִימָאָה, פְּדִירַע²⁷ שְׁגַם עֲצָמוֹת
9 הַמּוֹחִין נִקְרָא חֻקְהָ סְתִימָאָה. וְעַל זֶה נֹאמַר
10 אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיהֶם, בְּחֵינַת הָאֲרַת חֻקְהָ
11 סְתִימָאָה שְׁפָתוֹרָה כו'. וְעַנְיָן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם
12 הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שְׁתִּישִׁים לְפָנֶיהֶם קָאֵי עַל
13 יִשְׂרָאֵל, שְׁבַחֲנִית הַפְּנִים שְׁפָתוֹרָה נִמְשַׁכְתָּ
14 בְּכַחֲנִית הַפְּנִימִיּוֹת (לְפָנֶיהֶם מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוֹת)
15 דִּישְׂרָאֵל, וּבְאֹפֶן דְּמִרְאָה לּוֹ פְּנִים, בְּטַעַם
16 וְהַסְבְּרָה כו'.

17 וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן גַּם מֵה שְׁכָתוֹב וְאֵלֶּה
18 הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיהֶם, וְאֵלֶּה
19 מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, מֵה הָרִאשׁוֹנִים מְסִינֵי אָף
20 אֵלוֹ מְסִינֵי²⁸, כִּי, בְּסִינֵי, בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה,
21 כְּאֲשֶׁר וַיִּרְדַּ הַיְוָי' עַל הַר סִינַי²⁹, הִיָּתָה הַמְּשַׁכְתָּ
22 פְּנִימִיּוֹת וְעֲצָמוֹת הַתּוֹרָה, וּבְהַמְשָׁךְ לָזֶה נֹאמַר
23 וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֶיהֶם, אָף אֵלוֹ
24 מְסִינֵי, שְׁהוּא עַנְיָן הַמְּשַׁכְתָּ בְּחֵינַת הַפְּנִים
25 שְׁפָתוֹרָה. וְכֹאמֹר לְעִיל שְׁעַנְיָן זֶה נִמְשָׁךְ
26 לְפָנִימִיּוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹכֵן אֲמָרוּ רַז"ל³⁰ מֵה
27 לְהֵלֵךְ בְּאִימָה בְּיִרְאָה בְּרַתָּת וּבִזְעָ אָף כֹּאן כו', וּכְפִי שְׁמִכְבָּר רַבִּינוּ הַזְּקֵן³¹,
28 דְּלִקְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן הַדְּמִיוֹן מֵה לְהֵלֵךְ אָף כֹּאן, שְׁהִירֵי בְּמַעְמַד הַר סִינַי הִיָּה
29 גִּילּוֹי הַעֲצָמוֹת בְּאֹפֶן שְׁכָל הָעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת וּפְנִים בְּפָנִים דְּבָרֵי ה'
30 (שְׁשִׁמְעוּ אֶת דְּבַר ה' בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרִים בְּאֹזֶן הַגְּשָׁמִי וְרָאִי אֶת הַקּוֹלוֹת בְּעֵינֵי הַגְּשָׁמִי), וּמֵה שְׁיִיף עַנְיָן זֶה לְעַסֵּק הַתּוֹרָה

(24) משלי ח, ל. וראה לקו"ת במדבר יז, ד ואילך. ובכ"מ. 25) נת' בעמק המלך שער א. וראה לקו"ת שה"ש כז, סע"א.
(26) איוב כח, כא. 27) ראה המשך תער"ב פרק"ב (ח"א ע' תמט [ח"ב ע' תריז]). 28) פרש"י ריש פרשתנו. 29) יתרו יט, כ.
(30) ברכות כב, א. וש"נ. 31) תו"א יתרו סז, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁל כָּל אָדָם כְּשֶׁלֹּמֶד בְּפָנָיו עֲצָמוּ כּוֹי לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְהַשְּׁמִיעָה וְהִרְאִיהָ שֶׁהִיוּ בַעַת מִתֵּן תּוֹרָה? 2
- 3 אֵף הָעֵנָן הוּא, שְׁגֵם עֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁבָּכָל אָדָם וּבְכָל זְמַן 3
- 4 הוּא דְבַר ה' מִמֶּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, בֵּינוֹן שֶׁל הַקּוֹרָא 4
- 5 בַּתּוֹרָה בְּכָל אָדָם וּבְכָל זְמַן 5
- 6 הַקֶּבֶ"ה קוֹרָא וְשׁוֹנֶה פִּנְדוּ 32 6
- 7 בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וּבְאוֹפֵן דְּתַעֲזֵן 7
- 8 לְשׁוֹנֵי אֲמֶרְתָּךְ 33, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב 8
- 9 בְּהַלִּילִים שֶׁהַתּוֹרָה הִיא 9
- 10 אֲמֶרְתָּךְ, אֲמִירָה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ 10
- 11 הוּא אֵלֶּא שֶׁלְשׁוֹנֵי שֶׁל הַלּוֹמֵד 11
- 12 תּוֹרָה תַּעֲזֵן, כְּעוֹנֶה אַחֵר הָאוֹמֵר 12
- 13 מֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר כּוֹי וְלִימוּד 13
- 14 הַתּוֹרָה בְּכָל אָדָם וּבְכָל זְמַן מִחוּבֵר עִם 14
- 15 אֲמִירָה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל-דֶּרֶךְ 15
- 16 מִתֵּן תּוֹרָה. 16
- 17 (ה) וְזֶהוּ גַם שְׁמָה שֶׁכְּתוּב 17
- 18 אֲשֶׁר תְּשִׁים קָאֵי מְכוּוֹן עַל 18
- 19 מֹשֶׁה רַבִּינוּ, כְּמוּבָא לְעִיל שֶׁהוּא 19
- 20 מִשֶׁה רַבִּינוּ דְּקָא יְשִׁים 20
- 21 הַמְשַׁפְּטִים לְפָנֵיהֶם וְיִבִּיא אֵת 21
- 22 פְּנִימִיּוֹת וְעַצְמוֹת הַתּוֹרָה לְפָנֵימִיּוֹת שֶׁל 22
- 23 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁמִּשְׁיָךְ וּמְבָאָר. 23
- 24 וְהָעֵנָן בְּזֶה, כְּפִי שֶׁמִּשְׁיָךְ 24
- 25 אֲדַמְרִי ה'צִמַח צִדְקָה בְּמִאֲמַר הַנוֹכַח 25
- 26 בְּאוֹר הַתּוֹרָה 7, שֶׁמְבֹאָר 26
- 27 בְּמָקוֹם אַחֵר בְּבִיאור אֵלֶּה 27
- 28 מִסְּעֵי דְרוּשׁ הַשְּׁנִי 34 אֵיךְ 28
- 29 שֶׁבְּחִינָה זֹה (הָאֵרֶת חֲכָמָה 29
- 30 סְתִימָאָה שֶׁבְּפָנֵים שְׁעִינָה מְבֹאָר 30
- 31 לְעִיל) נִקְרָאת חוֹתְמוֹ שֶׁל 31
- 32 הַקֶּבֶ"ה אֲמֶת 35 כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא. 32
- 33 דְּהִנֵּה, תִּיקוֹן וְאֲמֶת 16 הוּא 33
- 34 הַתִּיקוֹן הַשְּׁבִיעִי מ"ג מִדּוֹת 34
- 35 הַרְחַמִּים הַנִּקְרָאוֹת גַּם י"ג 'תִּיקוֹנִים', 35
- 36 שְׁבוּ בְּחִיקוֹן 'אֲמֶת' נִמְשָׁךְ 36
- 37 וּמִתְגַּלָּה אֹרֶךְ הַחֲכָמָה 37
- 38 סְתִימָאָה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשׁוֹרְשׁוֹ 38
- 39 וּמְקוּרֵי, שְׁלֵא עַל יְדֵי צְמֻצוֹם 39
- 40 דְּבְחִינַת שְׁעָרוֹת, כְּמְבֹאָר לְעִיל, 40
- שְׁזֶהוּ גַם עֵנָן הָאֲמֶת, שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ 41
- מֵהוֹתוֹ בְּלֵי שִׁינוּיִים, כְּמִרְמִזָּה בְּתִיבַת בְּמִילָה אֲמֶת 36, 42
- שְׁמַתְחִילָה בְּאוֹת א', שֶׁהִיא הַתְּחִלַּת הָאוֹתִיּוֹת, וְהַמְשָׁכָה 43
- בְּאוֹת מ', אֲמֻצָּע הָאוֹתִיּוֹת, וְסִיּוּמָה בְּאוֹת ת', סוֹף 44
- הָאוֹתִיּוֹת, הֵינִינוּ, שְׁמַתְחִילָתוֹ 45
- וְעַד סוֹפוֹ הוּא הָאֲמֶת לְאֵל 46
- שִׁינוּיִים. וְעֵנָן זֶה נִמְשָׁךְ עַל 47
- יְדֵי מֹשֶׁה דְּקָא, כִּי מֹשֶׁה 48
- עֵנִינוּ אֲמֶת, שְׁמִדַּת אֲמֶת 49
- רָאָה 37 כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא 'וְיִמְהַר מִשֶׁה 50
- וְיִקְרֹד אֲרֻצָּה וְיִשְׁתַּחוּ, מֶה רָאָה מִשֶׁה 51
- (וּפִירֵשׁ רַש"י: "מֶה רָאָה - עַל אִיזָה 52
- מִדָּה שֶׁל י"ג רָאָה וְהִשְׁתַּחוּהוּ")... אֲמֶת 53
- רָאָה. 54
- וְזֶהוּ גַם מֶה שֶׁכְּתוּב 38 בַּתּוֹרָה 55
- וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֵת מִוְצְאֵיהֶם 56
- לְמִסְעֵיהֶם וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם 57
- לְמוֹצְאֵיהֶם, שֶׁהוּא מִשֶׁה רַבִּינוּ 58
- הַמְּמַשֵּׁךְ וּמְגַלָּה מִמוֹצְאֵיהֶם, 59
- דְּקָא שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא עַל שְׂרֵשׁ 60
- וּמְקוֹר ה'מוֹצָא' שֶׁל הַנְּשָׁמָה, 61
- וְהַהֲמַשְׁכָּה הִיא לְמִסְעֵיהֶם, שְׁזֶהוּ 62
- כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה נִסְעָה מִשׁוֹרֶשָׁה 63
- וּמְקוֹרָה וְיִרְדָּה לְמַטָּה, שֶׁהִיא יְרִידָה 64
- גְּדוּלָה בִּיחֻד, כְּמוֹ יְרִידָה מֵאֵיגְרָא 65
- רְמָה לְבִירָא עֲמִיקְתָּא 39 מִגַּג 66
- גְּבוּהָ לְבוּר עֲמוּקָה. וְנוֹסֵף עַל 67
- הַהֲמַשְׁכָּה לְמַעְלָה לְמַטָּה 68
- הַנִּפְעֻלָּת עַל יְדֵי מִשֶׁה רַבִּינוּ, נְעֻשִׁית 69
- עַל יְדוֹ אַחֵר כֶּף גַּם הַהֲעֵלָאָה 70
- שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַתְּקַרְבוּת לְאֱלֹהִים 71
- לְמַטָּה לְמַעְלָה, שְׁזֶהוּ עֵנָן 72
- וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם שְׁבִיעֵי יִשְׂרָאֵל 73
- עוֹלָם מִמְּקוֹמָם לְמַטָּה לְמוֹצְאֵיהֶם 74
- לְשׁוֹרֶשׁ וּמְקוֹרָם לְמַעְלָה. וְעֵנָן זֶה 75
- שְׁזֶהוּ גַם עֵנָן הָאֲמֶת, שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ 41
- מֵהוֹתוֹ בְּלֵי שִׁינוּיִים, כְּמִרְמִזָּה בְּתִיבַת בְּמִילָה אֲמֶת 36, 42
- שְׁמַתְחִילָה בְּאוֹת א', שֶׁהִיא הַתְּחִלַּת הָאוֹתִיּוֹת, וְהַמְשָׁכָה 43
- בְּאוֹת מ', אֲמֻצָּע הָאוֹתִיּוֹת, וְסִיּוּמָה בְּאוֹת ת', סוֹף 44
- הָאוֹתִיּוֹת, הֵינִינוּ, שְׁמַתְחִילָתוֹ וְעַד סוֹפוֹ הוּא לְאֵל 45
- שִׁינוּיִים. וְעֵנָן זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי מֹשֶׁה דְּקָא, כִּי 46
- מֹשֶׁה עֵנִינוּ אֲמֶת, שְׁמִדַּת אֲמֶת רָאָה 37. וְזֶהוּ גַם 47
- מֶה שֶׁכְּתוּב 38 וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֵת מִוְצְאֵיהֶם 48
- לְמִסְעֵיהֶם וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם, שֶׁהוּא 49
- הַמְּמַשֵּׁךְ מִמוֹצְאֵיהֶם, דְּקָא עַל שְׂרֵשׁ וּמְקוֹר 50
- הַנְּשָׁמָה, לְמִסְעֵיהֶם, שְׁזֶהוּ כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה נִסְעָה וְיִרְדָּה מֵאֵיגְרָא רְמָה לְבִירָא 51
- עֲמִיקְתָּא 39. וְנוֹסֵף עַל הַהֲמַשְׁכָּה לְמַעְלָה לְמַטָּה, נְעֻשִׁית עַל יְדוֹ אַחֵר כֶּף גַּם 52
- הַהֲעֵלָאָה לְמַטָּה לְמַעְלָה, שְׁזֶהוּ עֵנָן וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם. וְעֵנָן זֶה 53

(32) ראה תדבאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. (33) תהלים קיט, קעב. (34) לקו"ת מסעי צא, ד. צב, ג. צג, ג ואילך.
 (35) שבת נה, א. (36) ראה ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, י"ד. שהש"ר פי"א, ט (א). (37) ראה סנהדרין קיא, סע"א. (38) ר"פ מסעי. (39) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

1 ושכל המושג, שם ישבו והושרשו האבות. רק מה שירדו הנשמות אחר כך... 36
 2 זהו רק בחינת הנצוץ הנמשך למטה על זה שייך לומר כן. אבל שרשו ומקורו 37
 3 הוא אפילו בעבר הנהר שהוא למעלה מהשתלשלות... ואם כן להמשיך בחינת 38
 4 הדעת בנשמות הנקראות זרע בהמה, אין צריך לזה רק בחינת קנין שהיא 39
 5 המשכה מההעלם אל הגלוי היינו 40
 6 להמשיך משרשן שהוא בעבר הנהר 41
 7 וכו', ששם יש להם דעת גדול מאד רק 42
 8 שזה נעלם לגמרי מהנצוץ המלוכש 43
 9 בכריאה יצירה עשיה, וצריך להמשיך 44
 10 משם מההעלם אל הגלוי. וזהו כי תקנה 45
 11 עבד עברי כו', ומשם ממשיך 46
 12 לבחינת שש שנים יעבד, 47
 13 דקא"י⁴⁴ שמכוון על עבודת 48
 14 הַבְּיֹרִים הפרדת הטוב מהרע 49
 15 והעלאתו לקדושה שְׂבָמֶשֶׁךְ הַשֵּׁית 50
 16 אֶלְפֵי שָׁנִין דְּהוּי עֲלֵמָא⁴⁵, 51
 17 ששת אלפי השנים של קיום העולם, 52
 18 כדברי הגמרא, וְעַד שְׂבָשְׁבִיעֵי 53
 19 יֵצֵא לַחֲפְשֵי חֲנָם⁴, דְּקָאֵי 54
 20 שמכוון ענין השנה השביעית, על 55
 21 אֶלְף הַשְּׁבִיעִי, פְּמִבּוֹאֵר 56
 22 בַּתְּנִיָּא⁴⁶ שָׂאז בַּאֲלֶף הַשְּׁבִיעִי הוּא 57
 23 זְמַן עֵיקַר קְבֻלַּת הַשְּׂכָר 58
 24 (לְאַחֲרֵי הַהֲתַחֲלָה של קבלת 59
 25 הַשְּׂכָר בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדִיקָנוּ), 60
 26 שָׂאז בַּאֲלֶף הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה יוֹם 61
 27 שְׂכּוּלוֹ שְׁבַת (וְעַד לְבַחֲנֵינָא 62
 28 רַעְוָא דְּכָל רַעְוִין⁴⁷ הַזְּמַן שְׁלֵאחַר 63
 29 חֲצוֹת יוֹם הַשַּׁבָּת, לַעַת תְּפִילַת מְנַחָה, 64
 30 הַנִּקְרָא רַעְוִין הַרְצוּנוֹת' (כִּלְלוֹת הַעֲנִין הוּא שְׁלַל בַּחֲנִינָא בְּסִדְרַת הַהֲשַׁתְּלֻשׁוֹת 65
 31 קִדְמָה רַעְוִין לַהֲתַהוּוֹת בַּחֲנִינָא זו (בַּחֲנִינָא כְּתוּר), וּבְרֵאשִׁית לַל כַּל הַהֲשַׁתְּלֻשׁוֹת יֵשׁ רַעְוִין 66
 32 כִּלְלִי (כְּתוּר כִּלְלִי, הַנִּקְרָא "אִדָּם קְדֻמוֹן") הוּא רַעְוִין לְכָל הַרְצוּנוֹת וְכָל 67
 33 הַבַּחֲנִינוֹת כִּלְלוֹת כּוּ בַּהֲשׂוּאָה (אַחַת) וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים⁴⁸ כַּמֵּאמֵר 68
 34 חז"ל שֶׁהַשִּׁיר שֶׁהוּי הַלְּיוּם אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ בַּשַּׁבָּת, הוּא "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם 69
 35 הַשַּׁבָּת", "מִזְמוֹר שִׁיר לְעֵתִיד־לְבוֹא, לְיוֹם שְׂכּוּלוֹ שַׁבַּת מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים". 70

1 הוּא בְּאוֹפֵן דְּוִיכְתָּב מְשֶׁה, שְׁוִיכְתָּב הַיֵּינוּ כְּמוֹ פֶּתַח סוֹפֵר 1
 2 שְׁפִירוֹשׁוֹ חֲתָם סוֹפֵר⁴⁰ (כַּמְבוּאֵר בְּגִמְרָא לְגַבֵּי כְּתִיבַת גַּט, שְׁחֲתִימָה 2
 3 'לְשִׁמָּה, לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְתַּגְרֶשֶׁת, נִחְשַׁבַת כְּמוֹ כְּתִיבָה 'לְשִׁמָּה'), וְהַיֵּינוּ 3
 4 וְכִתְיָב זו שְׁכַתַּב מִשֶׁה הַנְּחַשְׁבַת כְּחֲתִימָה הִיא עֲנִין הַמְשַׁכַּת חוֹתְמוֹ שֶׁל 4
 5 הַקֶּבֶ"ה אֱמֶת. 5
 6 וְזֶהוּ אֲשֶׁר תְּשִׁים, דְּקָאֵי שְׂמִכוּון 6
 7 עַל מְשֶׁה, שְׁהוּא הַמְּמַשְׁיךְ 7
 8 בַּחֲנִינָת הַפְּנִים הַעֲצֻמוֹת וְהַפְּנִימוֹת 8
 9 דְּתוֹרָה לְפָנֵימִיּוֹתָם שֶׁל 9
 10 יִשְׂרָאֵל כִּפִּי שְׁשׁוּרֵשׁ וּמְקוֹר נִשְׁמוֹת 10
 11 יִשְׂרָאֵל מֵאִירִים בְּהֵם. וְעַל יְדֵי זֶה 11
 12 נַעֲשֶׂה הַעֲנָן דְּמֵאִיר עֵינֵי 12
 13 שְׁנִיָּהֶם הַיֵּינוּ⁴¹, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב 13
 14 בְּמִשְׁלֵי, וְאִמְרוּ עַל כֵּךְ בְּגִמְרָא "בְּשַׁעֲנָה 14
 15 שֶׁהַתְּלִמִּיד הוֹלֵךְ אֲצֵל רְבוֹ וְאוֹמֵר לוֹ 15
 16 לְמַדְנֵי תוֹרָה, אִם מִלְּמַדוֹ מֵאִיר עֵינֵי 16
 17 שְׁנִיָּהֶם ה'", שְׁגַם אֲצֵל מְשֶׁה 17
 18 נִתְרוֹסֵף עַל יְדֵי שְׁפוּעַל אֶת גִּילּוּי 18
 19 הַפְּנִימוֹת בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, נוֹסֵף עַל 19
 20 מִשֶׁה עֲצֻמוֹ בְּבַחֲנֵינָת הַפְּנִים 20
 21 בְּאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר כּו' לְגַבֵּי עֲנִין 21
 22 הַפְּנִימוֹת כִּפִּי שְׁהוּא אֲצֵל מִשֶׁה קוֹדֵם 22
 23 שֶׁפַּעַל זֹאת בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְכַנּוּכֵר 23
 24 לְעִיל שְׁבַפְנִים עֲצֻמָּם יֵשׁ כְּמָה 24
 25 מְדַרְיָגוֹת. 25
 26 וְזֶהוּ גַם מָה שְׁפָתוֹב לְאַחֲרֵי 26
 27 זֶה⁴ לְאַחַר הַכְּתוּב 'וְאַלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים 27
 28 אֲשֶׁר תְּשִׁים לְפָנֵיהֶם' פִּי תִקְנָה עֶבֶד 28
 29 עֲבָרִי, שְׁקָאֵי שְׂמִכוּון עַל 29
 30 הַהֲמַשְׁכָּה שֶׁל אֹרֵךְ אֱלוֹקֵי מַהֲבַחֲנֵינָה שְׁעֻלְיָה נְאֻמָּר⁴² בִּיהוֹשֻׁעַ 30
 31 בְּעֶבֶר הַנְּהָר יִשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם, שְׁהוּא עֲנִין שְׂרָשׁ וּמְקוֹר 31
 32 הַנְּשֻׁמָּה (מוֹצְאֵיהֶם)⁴³, כַּמְבוּאֵר בְּתוֹרָה אוּר' עַל פְּסוּק זֶה, "פִּירוּשׁ כִּי 32
 33 תִּקְנֶה כּו'. דִּהְנֶה כְּתִיב בְּעֶבֶר הַנְּהָר יִשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם. הַנְּהָר הוּא בַּחֲנִינָת וְנֵהר יוֹצֵא 33
 34 מֵעֵדֶן כְּמ"ש בּוֹהַר פ' אִמּוֹר שְׁהוּא בַּחֲנִינָת בִּינָה דְּאִצ"ךְ שְׁנִמְשַׁךְ לְהַתְּלַבֵּשׁ 34
 35 בְּבִרְיָאָה. וְזֶהוּ וּמִשָּׁם יִפְרֵד כּו'. וְעֶבֶר הַנְּהָר הוּא מָה שְׁלִמְעֵלָה מְבַחֲנֵינָת הַבִּינָה 35

(40) ראה גיטין כג, א. (41) משלי כט, יג. תמורה טז, א. וראה הקדמת המלקט לספר התניא בסופו. (42) יהושע כד, ב. (43) ראה תו"א פורשתנו עה, ד. לקו"ת שם צג, סע"ד. (44) ראה תו"א שם ואילך. (45) ר"ה לא, א. וש"נ. (46) פל"ו בהגהה. (47) זח"ב פח, סע"ב. (48) תמיד בסופה.

התועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ משפטים, כ"ד שבט, מבה"ח אדר, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

א. ענינו של שבת מברכים החודש – בפשטות – שבו מברכים את החודש בכל ששת הענינים שאומרים בברכת החודש (לפי נוסח חב"ד): "לששון ולשמחה", וכל שאר הפרטים, ומסיימים "ונאמר אמן", שפירושו "האמת דברים"¹ (כמו "אמת ואמונה", וכמו ענין החותם²), שבודאי יהי' כן לפועל, ועי"ז נמשכת הברכה בכל ימי החודש.

ומזה מובן, ששבת מברכים החודש הוא הזמן להתבונן בענינו הכללי של חודש זה, שזהו הצד השווה שבכל ימי החודש (כ"ט או ל' ימים, ובכמה שנים – אדר ראשון ואדר שני), שאע"פ שיש לכל יום ענינו המיוחד, "כל יומא ויומא עביד עבידתו"³, ישנו גם צד השווה שבו משתווים כל ימי החודש.

ובכן: יש חדשים שבהם צריך לחפש עד שמוצאים מהו הצד השווה בכל ימי החודש, אבל בנוגע לחודש אדר (שמתברך ביום הש"ק זה) מפורש בדברי חז"ל הצד השווה של כל ימי החודש – "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁴, והיינו, שאע"פ שבחודש אדר גופא יש ימים שונים, ימי הפורים, שבתות, ערבי שבתות ומוצאי שבתות וימות החול, יש נקודה משותפת שבה משתווים כל ימי חודש אדר, שבהם "מרבין בשמחה".

ב. ובנוגע לשמחה גופא – שיכולים להיות בה כו"כ אופנים, בהתאם לסיבה שגורמת את השמחה, דכיון שהשמחה היא מסובב ממאורע מסויים, הרי מובן שהיא בהתאם לסיבה שגורמת אותה – הנח:

הסיבה לכך ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" היא – בגלל היותו "החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב"⁵, שזהו הנס שאירע בימי הפורים, שפעל לא רק שימי הפורים יהיו ימי שמחה, אלא שגם כל ימי החודש יהיו ימי שמחה, ולא רק הימים שלאח"ז (שזהו ענין שיש לו הסברה), אלא עיקר החידוש הוא שפעל גם על הימים שלפנ"ז, שגם הם נעשו ימי שמחה בגלל נס זה.

וכיון שהשמחה של חודש אדר קשורה עם נס פורים (שפעל על כל ימי החודש), הרי מובן שזוהי שמחה נעלית ביותר – לא שמחה שבמדידה והגבלה, אלא באופן ד"עד דלא ידע"⁶, ללא מדידות והגבלות.

ג. והענין בזה:

גזירת המן – שממנה היתה הצלת בני"י בימי הפורים – היתה בקצה התחתון ביותר שאין למטה הימנו, וכפי שאומרים בנוסח ד"ועל הנסים" שהגזירה היתה על כל בני"י: "מנער ועד זקן טף ונשים"⁷, וכיון שאחשורוש הי' אז "מולך בכיפה"⁸, בכל העולם כולו, לא הי' אפילו מקום שאליו יוכלו לברוח כו"⁹; וכן בנוגע לזמן היתה הגזירה "ביום אחד"⁷.

ולהעיר, שגזירה זו היתה היפך הענין ד"הקהל" (ששייך לשנה זו, שנת הקהל): במצות הקהל נאמר¹⁰ "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" [וכמדובר לעיל בארוכה¹¹ מדברי האחרונים¹² שבחיוב הבאת

(7) אסתר ג, יג.

(8) שם יא, סע"א.

(9) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ז ס"ע 329. וש"נ.

(10) וילך לא, יב.

(11) שיחת ש"פ בראשית (התועדות ב) שנה זו – לקו"ש

חי"ט ע' 363 ואילך.

(12) מנחת חינוך מצוה תריב.

(1) שבועות לו, א.

(2) ראה אוה"ת בראשית (כרך ג) תקסו, א.

(3) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.

(4) תענית כט, סע"א.

(5) אסתר ט, כב. וראה ירושלמי מגילה פ"א ה"א. רמ"א אר"ח

סתרפ"ח ס"ז.

(6) מגילה ז, ב.

1 ה"טף" נכללים לא רק קטנים שהגיעו לחינוך, אלא גם "קטני קטנים"¹³, ועד שתיכף כשנולד ה"ה נכלל
 2 בגדר ד"טף", שהקהילו את כל בני", אנשים נשים וטף, לבית המקדש, "לראות את פני ה' אלקיך"¹⁴,
 3 והרי "באור פני מלך חיים"¹⁵; ואילו הגזירה היתה בקצה ההפכי – ענין של היפך החיים רח"ל לכל
 4 בני".

5 וכיון שהגזירה היתה בקצה התחתון ביותר, לכן, השמחה על הצלת בני" מגזירה זו היתה בקצה
 6 העליון ביותר – שמחה גדולה ביותר ללא מדידות והגבלות, באופן ד"עד דלא ידע".

7 שמחה כזו לא מצינו בענין אחר, שהרי אפילו שמחת המועדים (שהיא מצות עשה מן התורה) היא
 8 במדידה והגבלה, כמבואר בשו"ע (והביאו רבינו הזקן בשו"ע שלו)¹⁶ ש"חייבים בית דין להעמיד שוטרים
 9 ברגלים כו", להשגיח על בני" שהשמחה תהי' בהגבלה כו', משא"כ בשמחת פורים אין דין כזה, כיון
 10 שהשמחה היא למעלה מכל מדידה והגבלה, כך, שלא יועיל לשלוח שוטר להשגיח כו', דכיון שהוא
 11 אוהו ב"עד דלא ידע", הרי לא שייך לדבר אתו!...

12 וטעם הדבר, כאמור, בגלל שגזירת המן היתה בקצה התחתון ביותר, משא"כ ביצי"מ, כפי שאומרים
 13 בנוסח ההגדה: "פרעה לא גזר אלא על הזכרים", ובפשטות, הי' במצרים רק ענין של עבדות, "ויעבדו
 14 גו' בפרך"¹⁷, והנס של יצי"מ ענינו יציאה "מבית עבדים"¹⁸, ואילו בנוגע לפורים, אמרה אסתר: "ואילו
 15 לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי"¹⁹, כיון שהגזירה היתה על ענין גרוע יותר מאשר עבדות.

16 ד. והנה, בענין שמחת פורים מצינו ב' ענינים שהם ב' קצוות הפכיים:

17 מחד גיסא – שמחת פורים קשורה עם הצלת הגוף, כידוע ביאור האחרונים נו"כ השו"ע²⁰ בנוגע
 18 לחילוק שבין חנוכה לפורים, שבחנוכה היתה גזירה רוחנית – "להשכיחם תורתך"²¹, לכן נקבע היו"ט
 19 "להודות ולהלל לשמך הגדול"²¹, ולא בעניני אכילה ושתי', משתה ושמחה (ובודאי לא באופן
 20 ד"לבסומי"⁶); משא"כ בפורים היתה גזירת המן על הגוף, ולכן נקבע היו"ט במשתה ושמחה שקשור עם
 21 אכילה ושתי' גשמיים.

22 אבל לאידך גיסא, גזירת המן היתה קשורה עם תנאי – רק על אלו שנקראו בשם "יהודים", שזהו
 23 ענין רוחני, שהרי "יהודי" פירושו "הכופר בעבודה זרה"²², ש"כל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה"²³,
 24 וכפי שמבאר רבינו הזקן בתו"א²⁴ ש"אם רצו להמיר דתם, לא הי' המן עושה להם כלום, שלא גזר אלא
 25 על היהודים, אלא שהם מסרו נפשם למות כל השנה כולה (כמעט משך שנה)²⁵, ולא עלה להם מחשבת
 26 חוץ ח"ו".

27 ה. ויש לבאר תחילה הטעם שדוקא במגילה נקראים בני" בשם "יהודים", ולא כפי שנקראים בדרך
 28 כלל בשם "בני ישראל", וכיו"ב²⁶:

29 החילוק בין "ישראל" ל"יהודי" – ש"ישראל" מורה על ענין הראש (כדאיתא בספרים²⁷ ש"ישראל"
 30 אותיות "לי ראש"), שזהו כפי שבנ"י הם במעמד ומצב הקשור עם מעלת ושלימות ענין השכל; ואילו

(13) ראה ירושלמי ריש חגיגה.
 (14) שם, יא.
 (15) משלי טז, טו.
 (16) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסתק"ט. וש"נ.
 (17) שמות א, יג.
 (18) בא יג, גיד. ועוד.
 (19) אסתר ז, ד.
 (20) ראה ט"ז או"ח סעת"ר סק"ג (בשם הלבוש). וראה סה"מ
 תש"ח ע' 118. ועוד.
 (21) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.
 (22) מגילה יג, רע"א.
 (23) קידושין מ, א.
 (24) מג"א צו, א.
 (25) שם קב, ד.
 (26) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ג ע' 224 ואילך.
 וש"נ.
 (27) פע"ח שכ"ט פ"א. שעה"פ וישלח לב, כט. ספר הלקוטים
 ויחי מז, כח. מת, ב. ועוד. הנסמן בתורת מנחם ספר המאמרים
 תשרי ע' לד.

1 "יהודי" מורה על ענין ההודאה, שענינה שלא נוגע ענין השכל, אם הוא מבין או לא, וגם לא נוגע הרגש
2 הלב, אלא גם כאשר השכל ורגש הלב הם באופן הפכי, הרי הוא מודה ועושה כו'.

3 ובלשון פרשת השבוע²⁸ – שההכנה לקבלת התורה וקיום מצוותי' היתה ע"י הקדמת נעשה לנשמע,
4 היינו, שמקבל על עצמו לעשות אפילו אם אינו מבין, שזהו תוכן ענין ההודאה.

5 ובפרטיות יותר:

6 גם מי שהוא בעל שכל שההבנה שלו מתאימה לגמרי לשכל התורה, שכך מתחייב גם מצד שכלו –
7 צ"ל אצלו ענין ההודאה, כי, ככל שתגדל מעלת שכלו והבנתו, אין זה בערך כלל לחכמתו ורצונו של
8 הקב"ה שבתורה, שהיא למעלה שלא בערך משכלו, כמודגש בכך שבתורה יש לא רק משפטים ועדות,
9 שמובנים בשכל האדם, אלא גם חוקים²⁹, שאין עליהם הסברה בשכל האדם, ובלשון חז"ל³⁰ (שהובא
10 בפירוש רש"י³¹): "חוקה חקקתי גזירה גזרתי אין לך רשות להרהר אחריי", כיון שזהו ענין שלמעלה
11 באין ערוך משכל האדם.

12 ולא זו בלבד שלאחרי ההבנה וההשגה עד כמה שיד שכלו מגעת, צריך להיות אצלו ענין ההודאה,
13 אלא יתירה מזה, שעוד לפני ההבנה וההשגה צ"ל ענין ההודאה, שהו"ע הקדמת נעשה לנשמע.

14 ולכן, הקדמת נעשה לנשמע היא ההכנה לכל תרי"ג מצוות התורה, שלהיותם כנגד אברי האדם³², יש
15 מהם הקשורים עם ענין הראש, או הקשורים עם ענין הרגל, ועד"ז בנוגע לאברים שבינתיים, וההכנה
16 לכולם – גם למצוות הקשורים עם השכל שבראש – היא הקדמת נעשה לנשמע.

17 ואדרבה – עיקר החידוש בענין ההודאה הוא אצל בעל שכל ששכלו מתאים לשכל התורה:

18 מי שאינו בעל שכל גדול, אלא רק חכם ע"ד הרגיל – אין זה פלא שמניח את שכלו הצדה ומתנהג
19 באופן של הודאה, כי, מצד עצם מהותו שהיא מחוץ לענין השכל, נדרשת אצלו תנועה של הודאה;

20 אבל מי שהוא בעל שכל בעצם מהותו, היינו, שכל מציאותו וחיותו היא ענין השכל, ובזה הוא עסוק
21 בלהט ("אין דערויף קאָכט ער זיך") יומם ולילה – הרי זה חידוש הכי גדול שיניח את שכלו הצדה
22 ויעמוד בתנועה של הודאה, כיון שזהו ענין שהוא היפך מציאותו ממש.

23 ו. וזהו ענין ימי הפורים – שבכל המגילה נקראים בני"י בשם יהודים, מצד ענין ההודאה, שמודים
24 בכל התורה כולה, באופן של הקדמת נעשה לנשמע.

25 וענין זה נוגע גם לקיום הגוף של בני"י, כאמור לעיל שהנס דפורים הוא הצלת הגוף, והיינו, שעמידתם
26 מתוך מס"נ במעמד ומצב של הודאה, עד שלא עלה להם אפילו מחשבת חוץ כו', היתה הזכות והסיבה
27 שהביאה את הצלת הגוף.

28 וזוהי ההוראה מהנס של ימי הפורים לכל אחד מישראל – שאפילו בנוגע לעניני הגוף נדרש ממנו
29 הלהט וההנהגה ("זיך קאָכן און פירן זיך") באופן של הודאה.

30 ז. והענין בזה:

31 לכאורה יכול יהודי לטעון: בשלמא בנוגע לעניני הנשמה והנפש, עניני התומ"צ, נוגע שיתנהג באופן
32 של הודאה; אבל כשמדובר אודות עניני הגוף, עניני בריאות ורפואה, שבהם מורה התורה עצמה לילך
33 לרופא, או בנוגע לעניני פרנסה, עניני מסחר, שבהם מורה התורה עצמה להתנהג כמנהג התגרין – מה
34 נוגע בענינים אלו הלהט בענין ההודאה באופן של הקדמת נעשה לנשמע?!

(30) יומא סז, ב. תנחומא חוקת ג. במדב"ר רפ"ט.

(31) ר"פ חוקת.

(32) ראה זח"א קע, ב.

(28) כד, ז. וראה שבת פח, א.

(29) ראה רמב"ן ואתחנן ו, כ. הנסמן בתורת מנחם ספר

המאמרים תמוז ס"ע יג.

1 אך על זה באה ההוראה מימי הפורים – שקיום הגוף של יהודי תלוי בכך שגם הנהגתו בעניני הגוף
2 היא באופן שניכר עליו שהוא "יהודי", ש"מודה בכל התורה כולה".

3 וכדי להיות "מודה בכל התורה כולה", צריך להיות "כופר בעבודה זרה" – כהפירוש הפנימי³³ שהוא
4 כופר בכל עבודה שהיא זרה ליהודי, ולדוגמא: כל תנועה של להט בעניני העולם היא זרה ליהודי,
5 שלהיותו "חלק אלקה ממעל ממש"³⁴, אין לו מה להיות מונח בעניני העולם ולהיות להוט אחריהם,
6 וכמ"ש בחובת הלכות³⁵ שכשם שלא ישכנו אש ומים ביחד, כך לא תשכון אהבת ה' ביחד עם אהבת
7 העולם.

8 וענין זה הוא גם מצד הגוף – שעליו נאמר³⁶ "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים":
9 כיון שהנשמה מלכתחילה לא הלכה לגלות³⁷, הרי מובן, שהחלק של היהודי שהי' בגלות מצרים הוא
10 הגוף. ועז"נ "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", שאפילו בנוגע לגוף שהי' בארץ מצרים,
11 אומר הקב"ה: "אנכי הוי' אלקיך", היינו, ש"אלקיך" (ש"אלקים" פירושו בעל הכחות³⁸), כחך וחיותך³⁹,
12 הוא "אנכי הוי'" – זוהי כל מציאותו!

13 וכיון שכן, הרי מובן שאין ליהודי שייכות עם עניני העולם, שהם בבחי' "עבודה זרה", דבר שהוא
14 זר אליו, ורק בגלל שנשמתו ירדה למטה ונתלבשה בגוף גשמי – כדי לגלות כחות עמוקים יותר, ע"י
15 ההליכה בדרך התומ"צ באופן של בחירה חפשית, כמ"ש⁴⁰ "ובחרת בחיים" – צריך להתעסק גם בעניני
16 העולם, אבל לא באופן של תאוה ולהט כו', כיון שלא זו היא המציאות שלו בתור יהודי ש"כופר בע"ז"
17 ו"מודה בכל התורה כולה" באופן של הודאה שלמעלה מהשכל.

18 וזהו גם תוכן פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁴¹ בשם הצ"צ, שהשם "יהודיים" (כפי שנכתב
19 כמ"פ) בשני יו"דין, מורה על עשר כחות של נפש האלקית ועשר כחות של נפש הבהמית, והיינו, שהענין
20 של "יהודי" הוא בשניהם יחד; וכמו"כ בנוגע לנשמה וגוף, שאין מחיצה ביניהם – כמובן ע"פ דברי
21 הגמרא במסכת סנהדרין⁴² שהעבודה היא באופן שהגוף יש לו חלק בקיום המצוה, ולכן יהי' גם השכר
22 דלעתיד לבוא באופן שהנשמה היא ביחד עם הגוף דוקא, כיון שהשכר הוא מצד מעשינו ועבודתנו
23 עכשיו⁴³. ועד"ז בנדו"ד, שגם בעניני הגוף מתנהג יהודי באופן ש"כופר בע"ז" ו"מודה בכל התורה
24 כולה".

25 ח. וזוהי כללות ההוראה של ימי הפורים – שזוהי הנקודה המשותפת של כל ימי חודש אדר, החל
26 משבת מברכים אדר, שזוהו הזמן להתבונן בזה כו' – שגם הצלת הגוף קשורה עם הענין של "יהודים",
27 שהו"ע הכפירה בע"ז וההודאה בכל התורה כולה.

28 ובפשטות – שבכל הענינים, גם בעניני פרנסה ומסחר כו', צריך להתנהג באופן שיודע שההתעסקות
29 בהם היא רק בגלל שהתורה אומרת "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"⁴⁴, היינו, שהעיקר הוא ברכת
30 ה', וההתעסקות בענינים הגשמיים, "בכל אשר תעשה", אינה אלא כלי ולבוש לברכת ה',

31 – וכפי שהי' גם בימי הפורים, שאסתר עשתה כלי ולבוש בדרכי הטבע, לילך אל אחשוורוש ולטעון

(33) ראה סה"מ קונטרסים ח"א עד, א. תרפ"א ע' שלח.
תרפ"ה ע' צח (ע"פ ב"ב קי, א).
(34) תניא רפ"ב.
(35) ש"ח פ"ג אופן כה. וראה גם תורת מנחם – התועדויות
חז"ה ריש ע' 119. וש"נ.
(36) יתרו כ, ב.
(37) ראה סה"ש תרפ"ז ריש ע' 170. וש"נ.
(38) שו"ע או"ח ס"ה.
(39) ראה לקו"ת במדבר טז, סע"ד. ר"פ ראה. תורת מנחם
ספר המאמרים חשון ע' רסח. סיון ע' שלח. ועוד.
(40) נצבים ל, יט.
(41) ראה סה"ש תש"ב ע' 82. וראה גם תורת מנחם –
התועדויות חמ"ג ריש ע' 27. וש"נ.
(42) צא, ב.
(43) ראה גם אג"ק ח"א ע' שיא.
(44) פ' ראה טו, יח.

1 לפניו כו', אבל הלבוש בדרכי הטבע הצליח רק לאחרי שכבר בטלה הגזירה למעלה, ע"י הפעולות של
2 בני" בענייני תומ"צ כו'⁴⁵ –

3 וברכה זו נמשכת ע"י הנהגתו באופן של "יהודי", ש"כופר בע"ז" ו"מודה בכל התורה כולה", ודוקא
4 אז תומשך פרנסתו באופן שישתמש בכסף שמרויח רק עבור דברים טובים, שמחים ובריאים.

5 וכאשר יהודי מתנהג באופן כזה, אין לו מה להתפעל מפני הגוים שמסביבו, ואדרבה: "נפל פחד
6 היהודים עליהם"⁴⁶, ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁴⁷, בגשמיות כפשוטו, בגלל שיש להם
7 "אורה ושמחה וששון ויקר" ברוחניות הענינים, כדברי הגמרא⁴⁸ "אורה זו תורה ושמחה זה יו"ט וששון
8 זו מילה ויקר אלו תפילין", כפי שהי' בגאולת פורים, במעמד ומצב ש"אכתי עבדי אחרוש אנן"⁴⁹.

9 ו"מיסמך גאולה לגאולה"⁵⁰ – מגאולת פורים לגאולת פסח⁵¹, עלי' נאמר⁵² "כימי צאתך מארץ מצרים
10 אראנו נפלאות", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

11 ט. שבת מברכים אדר גופא יכול להיות בכמה אופנים ביחס לפרשת השבוע; ובקביעות שנה זו חל
12 שבת מברכים אדר בפרשת משפטים.

13 וכיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, ויש בו הוראה בעבודת ה', כתורת הבעש"ט⁵³ בנוגע לכל דבר
14 שיהודי רואה או שומע, שצריך ללמוד ממנו הוראה בעבודתו לקונו, שזהו עיקר תפקידו של האדם,
15 כמארז"ל⁵⁴ "אני נבראתי לשמש את קוני" – יש ללמוד הוראה מזה ששבת מברכים אדר חל בפרשת
16 משפטים.

17 ובפרשת משפטים גופא, שיש בה ריבוי ענינים [אפילו כשלומדים את הפרשה בפשטות הענינים,
18 ועאכו"כ כשלומדים עם הביאורים של תושבע"פ, ועד לד' אופני הלימוד דפשט רמו דרוש וטוד, ר"ת
19 פרד"ס] – ישנה הנקודה המשותפת של כל עניני הפרשה [ע"ד המדובר לעיל (ס"א) אודות הנקודה
20 המשותפת שבכל ימי חודש אדר], שבאה לידי ביטוי בשמה של הפרשה [כידוע⁵⁵ בענין "שמו אשר
21 יקראו לו בלשון הקודש", שמחי' ומקיים את הדבר שנקרא בשם זה] – "משפטים".

י. והענין בזה⁵⁶:

22 "משפטים" – הם מצוות ששכל האדם מחייב שצריך לקיימם, כידוע בג' הסוגים שבמצוות²⁹: חוקים
23 עדות ומשפטים, ש"חוקים" הם ענינים שלמעלה משכל האדם, "חוקה חקקתי גזירה גזרתי אין לך רשות
24 להרהר אחרי" (כנ"ל ס"ה), "עדות" הם ענינים שעושים לזכר על דבר חשוב שאירע בעבר, אבל זהו
25 דבר שתלוי ברצון האדם, ולא דבר המוכרח כו', ואילו "משפטים" הם ענינים ששכל האדם עצמו מחייב
26 שצריך להתנהג כן, ולכן נקראים מצוות שכליות (או שמעיות⁵⁷), וכמו הדינים שבפרשתנו: דין עבד
27 שנמכר בגנבתו⁵⁸, דיני השומרים⁵⁹ וכיו"ב (וזהו גם הפירוש של "משפטים" – דינים, שהפירוש של "דין"
28 הוא שאין זה דבר שתלוי אם האדם רוצה לקיימו או לא, אלא כאשר ב"ד פוסק דין אזי מוכרחים לקיימו).
29

(45) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ג ס"ע 325. יום"ט ט אייר).

(54) משנה וברייתא – קידושין בסופה.

(55) תניא שעהיה"א פ"א.

(56) בהבא לקמן – ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח

וער"ח אדר תשכ"ב בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חל"ג

ע' 100 ואילך). וש"נ.

(57) ראה ח"פ להרמב"ם פ"ו, ובחסד לאברהם שם.

(58) כא, ב ואילך.

(59) כב, ו ואילך.

(46) אסתר ח, יז.

(47) שם, טז.

(48) מגילה טז, ב.

(49) שם יד, א. וש"נ.

(50) שם ו, סע"ב.

(51) פרש"י שם.

(52) מיכה ז, טו.

(53) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום

1 אך עז"נ למשה "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"⁶⁰, והיינו, שאע"פ שמדובר אודות מצוות
2 ששכל האדם עצמו מחייב אותם, יש צורך שמשנה רבינו יצווה אותם לבני"ש בשם ה'. ובפרט ע"פ המבואר
3 במדרש⁶¹, ורש"י מביאו בפירושו על התורה (ששייך אפילו לבן חמש למקרא, שמתחילים לחנכו באופן
4 כזה): "כל מקום שנאמר . . ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים (עשה"ד שבפרשת יתרו) מסיני,
5 אף אלו (המשפטים שבפרשתנו) מסיני".

6 ולכאורה, הרי זה דבר והיפוכו – דממה-נפשך: בענין שניתן "מסיני" – לא נוגע שזהו ענין של
7 "משפטים", שהרי כל מה שניתן בסיני, חוקים או משפטים, צריך לקיימו; ואילו בענין של "משפטים",
8 ששכל האדם מחייב – אין צורך בציווי מסיני, וכדברי הגמרא במסכת עירובין⁶²: "אילמלא לא ניתנה
9 תורה היינו למידין כו'" (אפילו מבעלי חיים) !?

10 וכיון שגם ענינים שהשכל מחייבם ("משפטים") נאמרו בתורה ("מסיני") – אע"פ שבתורה אין דבר
11 מיותר, דכשם שלא חסר דבר ("לא תגרעו"⁶³), כך אין דבר מיותר ("לא תוסיפו"⁶³), במכ"ש מזה ש"כל
12 מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"⁶⁴ – עכצ"ל, שאין זה דבר מיותר, כיון שלא
13 סומכים על חיוב השכל, אלא דוקא ע"י הציווי בתורה ניתוסף ענין חדש ועיקרי גם בענין שמתחייב מצד
14 שכל האדם.

15 יא. והביאור בזה – עכ"פ באופן של נקודה⁶⁵:

16 התכלית של כל דבר שכל הוא – שלא ישאר בעולם השכל בלבד, אלא יומשך גם במעשה בפועל,
17 לימוד שמביא לידי מעשה, והיינו, שכפי שהשכל מחייב כך תהי' הנהגת האדם בפועל.

18 ובשביל זה יש צורך בציווי התורה, כי, לולי זאת, יכול להיות העלם והסתר שמונע שהענין שבשכל
19 יבוא לידי מעשה, מצד התערבות ענינים צדדיים כו',

20 ולכל לראש – ענין השוחד, כמ"ש⁶⁶ "כי השוחד יעור פקחים" ("עיני חכמים"⁶⁷) ויסלף דברי צדיקים",
21 והיינו, שתורת אמת קוראת אותו בשם "חכם" ו"צדיק", כך, שאין זה באופן שיודע את האמת ואעפ"כ
22 עושה להיפך, שהרי "ברשיעי לא עסקינן"⁶⁸, אלא השוחד מעוור את עיניו שלא יוכל לראות את הענין
23 כפי שהוא לאמיתתו, אלא יהי' נדמה בשכלו באופן אחר.

24 כלומר: כיון שהוא חכם, בעל שכל – הרי אין סיבה ששכלו ישתנה, ואכן שכלו לא משתנה, אלא
25 שהשוחד פועל שאינו רואה אמיתית הענין; הוא רואה מקום פתוח, אבל אינו יודע אם זוהי דלת שמוליכה
26 למקום הראוי, או שזהו פתח של "בור" שיכול ליפול בו...

27 יב. ובענין זה אין צורך בהסברות כו', שהרי בימינו ראו זאת בגלוי⁶⁹:

28 אותה אומה שבמשך שנים נודעה והתפארה בכך שמצטיינת במיוחד בעניני שכל ומדע, חקירה ומוסר
29 כו' – דוקא היא זו שניצלה את השכל והמדע לענינים של אכזריות כלפי יהודים היפך האנושיות לגמרי
30 באופן שאין למטה ממנו, שלא היו כמותם אצל שאר אומות; ועד היום הזה אינם מביעים חרטה על
31 זה !

32 ואעפ"כ, ישנם כאלו שמבקשים בכל לשון של תחנונים שיניחו להם ללכת אליהם ולהשתתף עמם
33 כו' – לא רק בנוגע לרכישת כלי נשק, אלא גם בנוגע לשאר ענינים, כמו משחקים ותחרויות וכו', בגלל

וש"נ.

(60) שם כא, א.

(66) פרשתנו כג, ח.

(61) שמו"ר פ"ל, ג. וש"נ.

(67) ר"פ שופטים (טז, יט).

(62) ק, סע"ב.

(68) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(63) ואתחנן ד, ב.

(69) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ע' 96 הערה

(64) שבת עז, ב.

(65) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ד ע' 210 ואילך. 102. וש"נ.

1 רצונם להיות ככל הגוים – "ככל הגוים בית ישראל"⁷⁰ ח"ו. ולא עוד אלא שגם לאחרי שניכווים פעם
2 אחת – חוזרים ומנסים עוד הפעם וכו'⁷¹.

3 [וכל זה – נוסף על כללות הענין ש"הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב"⁷², וכפי שרואים אפילו
4 בנוגע לטובים שבאומות, שלמרות שראו את ההנהגה האכזרית הנ"ל כלפי בני"י, לא הביעו מחאתם וכו';
5 ולכן יש צורך בזהירות מיוחדת כשרוצים להכניס מישהו למקום (משרד) בטחוני – לבחון אם אפשר
6 לסמוך עליו שיעזור להגן על בני"י, ולא לחשוש שעלול לסייע לצד שכנגד כו'].

7 בתחילה טענו בעצמם שגם אלו שבימינו הם אותה אומה, וישנו החיוב ד"זכור" ו"לא תשכח" מה
8 שעשו וכו'; אבל לאחרי שקיבלו שוחד, התחילו לטעון שעכשיו הרי זו אומה אחרת ("אנדערע דייטשן")
9 – היפך האמת שהכל יודעים שהם נשארו כפי שהיו... אלא טוענים כך רק בגלל השוחד שמטה את
10 שכלם לגמרי!

11 יג. ובנוגע לענין השוחד – הרי אין לך שוחד גדול יותר מאשר הכרת ערך ומעלת עצמו, כבוד ואהבת
12 עצמו, שגורם להטות את השכל לגמרי, עד שיוכל לעשות דברים שהם היפך השכל ממש!

13 וכפי שרואים בנוגע לענין של מיהו יהודי:

14 ובהקדם – שכיון שלפני שלש שנים נפלט מפייהם שיכול להיות גיור שלא כהלכה – לא מתאים להם
15 להודות שטעו, ואינם מוכנים בשום אופן לתקן את החוק שידרוש גיור כהלכה דוקא.

16 אמנם, כיון שצריכים לתרץ את עצמם, נפלה להם המצאה:

17 כיון שידועים ש"ישראל בזמן הזה דוויים דחופים סחופים ומטורפין כו"⁷³, הנה כאשר הגוי מסכים
18 שירשמו אותו בתור יהודי, הרי זו הוכחה שהוא גר צדק! ובפרט כשרואים שהוא מוכן אפילו לשלם 25
19 דולר עבור תעודת גיור, אזי מאבדים את העשתונות!...

20 אך האמת היא שבנדו"ד אין זה מעמד ומצב של דוויים וסחופים כו' – שהרי נותנים לגוי סיוע
21 ברכישת דירה וכו', ופוטרם אותו ממיסים, ומשקיעים בזה ריבוי ממון – בין 25 ל-40 אלף דולר
22 [שלוקחים מכספים שיהודים תרמו במעמד ומצב של התעוררות, בתפלת "כל נדרי" ביוהכ"פ], ולאחרי
23 ככלות הכל, אם משהו לא מוצא חן בעיניו, אזי קם וחוזר למדינתו, ומי יאמר לו מה תעשה!... – הלזה
24 יקרא דוויים וסחופים!?!...

25 ואח"כ באים וטוענים שהגיעו מברקים מיהודים בחו"ל שדורשים שלא ישנו את החוק!

26 מי טוען זאת – אלו שעד עכשיו טענו, שיהודי שגר בחו"ל אין לו מה להתערב בעניני ארץ הקודש,
27 ואילו עכשיו טוענים שצריך להתחשב עם המברקים שמגיעים מיהודי חו"ל!

28 אך עזר הקב"ה, שחלק מאלו ששלחו מברקים נגד גיור כהלכה, הודיעו, שהם רוצים שיתקנו את
29 החוק!

30 והגע עצמך:

31 יהודים אורטודוקסים טוענים שגיור חייב להיות כהלכה; קונסרטיבים – טוענים גם הם שגיור חייב
32 להיות כהלכה; חברי ה"מערך" – אין להם דעה משלהם, אלא אם השלשה-ארבעה אנשים אומרים שצ"ל
33 כהלכה, עונים כולם אחריהם: כהלכה, ואם הם אומרים שלא כהלכה, עונים כולם אחריהם: שלא כהלכה;

34 ואילו היחידים שמתנגדים לגיור כהלכה הם – אותה מפלגה שיש להם רק ארבעה אנשים (ויש אומרים

(72) ספרי בעלותן ט, יו"ד. פרש"י וישלח לג, ד.

(73) יבמות מז, א.

(70) ע"פ יחזקאל כה, ח.

(71) ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"ע ע' 298. וש"נ.

- 1 שיננס עוד שלשה)⁷⁴. ובגלל אותם ארבעה (או שבעה), ש"נקנו" ע"י אנשי המערך – רוצים להרוס ח"ו
 2 את כל עם ישראל, ע"ז שלא זו בלבד שעושים פירצה (י"ג פרצות כו'⁷⁵) בחומה המבדילה בין ישראל
 3 לעמים, אלא רוצים להסיר לגמרי את החומה ח"ו!
 4 ומה שטוענים שאי אפשר לעשות פילוג בין יהודים, ע"ז שלא יכירו בגיורים מסויימים – הנה, נוסף
 5 לכך שלא מדובר כאן אודות יהודים, אלא אודות גוים, הרי כל אחד מבין שבשעה שצריך לערוך ניתוח⁷⁶,
 6 יפנו דוקא לרופא מומחה שלמד והתמחה לצדו של העומד על גביו במשך חמש או עשר שנים, ולא
 7 יעלה על דעתו של אף אחד לומר שהעובדה שלא מניחים למישהו אחר לבצע את הניתוח נחשבת לענין
 8 של פילוג...!
 9 וכך נהוג גם אצל גוים, להבדיל,
 10 – (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק): יש כאלו שכל זמן שלא רואים הנהגה מסויימת אצל
 11 גוי, טוענים שזהו ענין של קנאות וכו', ורק כשרואים שגם גוים עושים כך, הנה מ"שיחה בטלה שלהם"⁷⁷
 12 יש להביא ראי' שצריך לנהוג כן. –
 13 אפילו בנוגע לניתוח באצבע קטנה שברגל שמאל, ועאכו"כ כשמדובר אודות "ניתוח" שצריך לעשות
 14 מגוי – יהודי!
 15 ואח"כ חשבו על המצאה חדשה:
 16 בינתיים, יש להשאיר את המצב כפי שהוא, ולאחרי שנה-שנתיים יחזרו לדון מה לעשות וכו'. – בעבר
 17 נלחמו הם בעצמם על גיור כהלכה, רק היות שנתנו להם שוחד והבטיחו להם עוד שר, לכן הסכימו
 18 לדחות לשנה-שנתיים...
 19 ולפלא שאין פוצה פה ומצפצף, בה בשעה שזהו דבר שאין לו מקום בשכל כלל, שכן, אם מתחשבים
 20 בתורה, הרי התורה שבעוד שנתיים היא אותה תורה גם עתה, כך שאסור לדחות את תיקון החוק אפילו
 21 לרגע אחד!
 22 הנהגה כזו היא בדוגמת הסיפור⁷⁸ על יהודי עם-הארץ שה"פריץ" פיתה אותו להמיר דתו, רח"ל,
 23 ואח"כ התחרט והחליט לשוב ליהדות, אבל כיון שזה הי' בחודש אדר, הציעה אשתו לדחות את השיבה
 24 ליהדות עד לאחרי פסח, כדי לחסוך את העבודה הקשה הכרוכה עם ההכנות לחג הפסח – נקיון הבית,
 25 הכשרת הכלים וכו'!...
 26 אך האמת היא, שהמניעה היחידה לתיקון החוק היא – בגלל שלא מתאים להם להודות שמה שכתבו
 27 לפני שלש שנים שצ"ל גיור סתם (ולא גיור כהלכה) הי' טעות!...
 28 אבל: במלחמה האחרונה טעו בכו"כ ענינים, והודו בכך. וא"כ, למה אי אפשר להודות שטעו גם
 29 בענין זה?! ומה גם ש"שקר אין לו רגליים"⁷⁹ – רגליים דייקא, כי, אף שאינו מתבטל מיד, הרי סו"ס
 30 (כש"יתהלך" בחוץ) תתגלה האמת!
 31 ואם פלוני לא יכול לעסוק בתיקון החוק, יכול למסור זאת למישהו אחר – כמו כמה ענינים שאין
 32 ביכלתו לעשות ונעשים ע"י אחרים.

(78) ראה "די וועלט דערציילט" (ג.י. תרפ"ח) סיפור 515 (ע'
 275 ואילך). וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ע"ג ע' 99.
 וש"נ.

(79) של"ה קכב, א. הובא באוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקטו, ב.
 תתקכד, א. בהעלותך ע' תיב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 4 הערה 33.
 וש"נ.

(74) נזכר אודות א' שבמשך כמה שנים נאבק ("רייסט זיך")
 להיות חבר-כנסת, ועתה מוכנים להכניסו, אם רק יסכים לגיור
 שלא כהלכה.

(75) ראה מדות פ"ב מ"ג. ועוד.

(76) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ט ע' 262 ואילך.
 וש"נ.

(77) ע"פ לשון חז"ל – ב"ב קטז, רע"א. ועוד.

המורם מכל האמור לעיל, שאין לסמוך על השכל בלבד, שכן, מצד השכל בלבד יכול להיות ענין של שוחד ש"יעור עיני חכמים", ועד שיכולים לסטות ולהגיע לשאול תחתית... ולכן, גם כאשר ה"מלך זקן וכסיל"⁸⁰ מפתה אותו שיוכל לקבל כבוד, כסא וכו' – עליו לקיים הוראת התורה⁶⁶: "ושוחד לא תקח"; ואם נכשל ולקח שוחד, הנה גם על זה יש הוראה בתורה – שצריך לומר "פסילנא"⁸¹ לך לדינא! יד. ונחזור לעניננו:

ההוראה שלמדים מפרשת משפטים היא – שגם בנוגע ל"משפטים" שמובנים ע"פ שכל, מדגישה התורה ש"אף אלו מסיני", שזהו ענין שלמעלה מהשכל.

ולאידך גיסא: אע"פ ש"אף אלו מסיני" (למעלה מהשכל), הרי הם "משפטים" (שמובנים בשכל) – כי, התורה דורשת הבנה והשגה בשכל, שזהו ענינה של תורה – "חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁸²,

– ומה גם ששכל הוא הדבר היקר ביותר שיש לאדם, ולכן צריך להשתמש בו לעבודת ה', וע"ד מארוז"⁸³ "לא ה' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל ביהמ"ק", ועד"ז לא ה' ראוי העולם להשתמש בשכל, וניתן רק בשביל הבנה והשגה בתורה (ולא כדי להתייגע בשכלו כיצד להרויח עוד דולר כו', כדי שיוכל לרכוש דירה נאה וכלים נאים כו') –

ולכן צריך להשתדל בהבנת והשגת התורה עד כמה שיד שכלו מגעת, אלא שהיסוד לזה הוא ש"אף אלו מסיני", שלכן באה פרשת משפטים לאחרי פרשת יתרו, שבה מסופר אודות מ"ת ("הראשונים מסיני"), ועד לסיומה בענין המזבח, "מזבח אדמה גו' מזבח אבנים וגו'"⁸⁴, שגם מעפר ואבנים שמסוג הדומם – עושים מזבח לה'; ובהמשך לזה באה פרשת משפטים, שעושים מזבח לה' גם מעינים שיורדים ונמשכים עד לשכל, ע"ז שמקשרים אותם עם ענין שלמעלה מהשכל⁸⁵.

טו. ועפ"ז יובן גם מה שהענין דהקדמת נעשה לנשמע נאמר בפרשת משפטים דוקא⁸⁶: לכאורה אין מקומה של הקדמת נעשה לנשמע בפרשת משפטים – הן מצד הזמן, שהרי הקדמת נעשה לנשמע היתה לפני מ"ת (בפרשה הקודמת), והן מצד תוכן הענין, שהקדמת נעשה לנשמע שייכת רק קודם ששומעים, ולא אחרי ששומעים.

ואף ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה"⁸⁷, הרי אין פירוש הדברים שעניני התורה נכתבו ללא סדר, וכמ"ש השל"ה⁸⁸ שיש צורך בטעם והסבר לשינוי סדר העינים בתורה⁸⁹.

אך הענין הוא – שכוונת התורה להדגיש שגם בעינים המובנים בשכל יש צורך בהקדמת נעשה לנשמע.

וזהו גם מה שאמר רז"ל⁹⁰ "לא תהא יושב ושוקל במצוותי של תורה", דלכאורה, בעינים של "משפטים" שמובנים בשכל, יש מקום לעשות חשבון שכדאי לוותר על ענין קל כדי להרויח ענין חמור יותר כו', ולכן מדגישה התורה ש"קלה שבקלות" היא כמו "חמורה שבחמורות", אע"פ שהתורה עצמה אומרת שזו "קלה שבקלות" וזו "חמורה שבחמורות".

טז. וענין זה נוגע גם לחודש אדר:

היו"ט דפורים הוא לכאורה ענין שמובן ע"פ שכל – דכיון שהיתה גזירה על בני", וניצלו ממנה, לכן עושים יו"ט כו'. ואעפ"כ, השמחה בפורים צריכה להיות למעלה מהשכל – "עד דלא ידע"⁶, למעלה

(86) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 242 ואילך.

(87) פסחים ו, ב.

(88) שס, א. תב, ב.

(89) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר תשכ"ה ס"ג

(תורת מנחם – התוועדויות חמ"ב ע' 258). שם חנ"ג ע' 15.

וש"נ.

(90) ירושלמי פ"א ה"א. תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ועוד.

(80) קהלת ד, יג ובפרש"י.

(81) כתובות קה, ב.

(82) ואתחנן ד, ו.

(83) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה.

(84) כ, כא"כב.

(85) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר תשכ"ז

בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ע' 73 ואילך). וש"נ.

1 מהגבלות וחשבונות כו', שכן, מצד השכל, יכולים לחשוב שאין מקום להיות בשמחה, שהרי מדובר
2 אודות מאורע שאירע לפני ריבוי שנים, ומה גם ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן"⁴⁹, ובפרט בידעו מעמדו
3 ומצבו שעלתה לו מחשבת חוץ כו'. ואעפ"כ אומרים שצריכה להיות שמחה שלמעלה מהגבלות וחשבונות
4 כו'.

5 וכן הוא בנוגע למס"נ דפורים:

6 מצד ענין השכל כשלעצמו, לא מובן מדוע היתה הנהגת מרדכי באופן ש"לא יכרע ולא ישתחוה"⁹¹,
7 אפילו לא פעולה של השתחוואה בלבד, ללא אמונה בלב כלל [שהרי אע"פ שבנוגע לב"ד ישנו כלל
8 ש"אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות"⁹², הרי מרדכי ידע שאין זה ענין של ע"ז ח"ו], וכפי שידע המן
9 בעצמו שהסיבה שמשתחוים אליו אינה בגלל שמחשיבים אותו לאלקה, אלא רק בגלל שיראים ממנו.
10 אך הענין הוא – שהמס"נ דפורים היא למעלה מחשבונות כו', וכמבואר בתניא⁹³ שיהודי מוכן "למסור
11 נפשו אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד, כגון להשתחוות לע"ז אף שאינו
12 מאמין בה כלל בלבו", בגלל חפצו ורצונו להתאחד עם הקב"ה, ועאכו"כ שלא ליפרד ממנו ח"ו (ללא
13 נפק"מ אם זהו ענין שיקבל עליו עונש כו' אם לאו).

14 ועי"ז נעשית גם השמחה באופן שלמעלה מעניני חשבונות כו' – "עד דלא ידע", ופועלת ש"ליהודים
15 היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁴⁷, בכל הפרטים והפירושים שבוזה.

16 * * *

17 יז. נוסף על האמור לעיל אודות הקביעות דשבת מברכים אדר בנוגע לפרשת השבוע, ישנה גם
18 הקביעות בנוגע לימי החודש – כ"ד שבט⁹⁴.

19 ובנוגע ליום זה – מצינו בנבואת זכרי'⁹⁵: "ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חודש הוא חודש שבט
20 .. הי' דבר ה' אל זכרי'", ובהמשך הנבואה⁹⁶: "ויען ה' את המלאך הדובר כי דברים טובים דברים
21 נחומים .. קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים אשר אני קצפתי
22 מעט (שזהו ענין הגלות ש"מפני חטאינו") והמה עזרו לרעה", ומסיים⁹⁷: "לכן כה אמר ה' שבותי
23 לירושלים ברחמים ביתי יבנה בה גוי' ונחם ה' עוד את ציון ובחר עוד בירושלים".

24 והנה, אף שנבואה זו נאמרה ע"י זכרי' בזמנו, הרי כל ענין שבתורה הוא הוראה⁹⁸, וכיון שהתורה
25 היא נצחית⁹⁹, הרי זו הוראה נצחית, וכדברי הרג' ובי¹⁰⁰ בנוגע למ"ש¹⁰¹ "ויואל משה", שגם לאחרי
26 ששבועה זו הותרה ובטלה, הרי זה נשאר ענין נצחי, שלכן חלה השבועה על המתפיס בה, ומזה מובן,
27 שבעמדנו בכ"ד שבט, הנה "הימים האלה נזכרים ונעשים"¹⁰², שחוזרת ונשנית נבואה הנ"ל.

28 וזהו הטעם שנתפרש הזמן שבו נאמרה נבואה זו – דלכאורה די באמירת הנבואה עצמה, ולמאי
29 נפק"מ שנאמרה "ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חודש הוא חודש שבט" – כיון שזהו ענין שחזור
30 ונשנה גם בנוגע לכ"ד שבט בשנים שלאח"ז, שהקב"ה אומר "דברים טובים דברים נחומים" בנוגע לציון
31 וירושלים.

32 ולכן הרי זה הזמן המתאים להתכונן בנבואה זו, וללמוד ממנה הוראה בנוגע לימינו אלו.

(98) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית (בשם

הרד"ק). זח"ג נג, ב.

(99) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(100) ראה מפענח צפונות וצפע"נ שנסמנו בלקו"ש ח"ח ע'

151.

(101) שמות ב, כא. וראה נדרים סה, רע"א.

(102) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'

בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(91) אסתר ג, ב.

(92) סנהדרין ו, סע"ב. וש"נ.

(93) ספי"ט.

(94) ראה גם שיחת ש"פ יתרו, כ"ד שבט, מבה"ח אדר תשל"ד

ס"ו (תורת מנחם – התוועדות חנ"ט ע' 211). וש"נ.

(95) א, ז.

(96) שם, יג"טו.

(97) שם, טד"ז.

1 יח. ובהקדמה – שבזמן החורבן ה' שם זקן אחד כו'¹⁰³, שניצל את ידיעותיו בתורה למלחמה נגד
 2 ירושלים, ומאורע זה גרם לחורבן כו'.
 3 וכמו"כ יש גם מישהו שיש לו ידיעה טובה בתורה, ומנצל זאת להכניס גוים ולתת להם חלק בירושלים
 4 העתיקה, לפנים מן החומה,
 5 – שגדלה מעלתה אפילו לגבי כל שאר ארץ ישראל, שקדושתה אינה דומה לקדושת ירושלים (שהרי
 6 "עשר קדושות הן"¹⁰⁴), וכן השגחת הקב"ה על ארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה וגו'"¹⁰⁵
 7 (שהיא למעלה מההשגחה על כל העולם כולו¹⁰⁶, אע"פ ש"לה' הארץ ומלואה"¹⁰⁷) אינה דומה להשגחה
 8 המיוחדת על ירושלים, שבו נמצא ביהמ"ק שעליו נאמר¹⁰⁸ "והיו עיני ולבי שם כל הימים" –
 9 באמרו, שהוא מתחייב לסייע ולהסדיר את התיישבות הערבים בירושלים – מתחייב דייקא, לא רק
 10 במובן של מחוייבות כלפי השני ("קאָמיטעד" בלע"ז, שמחוייב לעשות ענין רצוי או בלתי רצוי), אלא
 11 בנדר"ד ה"ז גם מלשון חובה, היפך צד הזכות!
 12 וכאשר בא מישהו ומציע לערבים שיתנו להם סכום כסף כדי שיעזבו את ירושלים וילכו לדור בין
 13 אחיהם הערבים – אוסרים אותו בגלל זה, ועוד מתפארים בכך!
 14 אפילו אצל המקולקלים שבאומות לא נשמע דבר מבהיל כזה, שיאסרו אדם בגלל שנתן כסף למישהו
 15 כדי למכור את ביתו!
 16 מעולם לא ה' כזה חושך כפול ומכופל, ובלשון הגמרא¹⁰⁹: "הושחרו פניהם .. כשולי קדירה" –
 17 שמורידים ומשפילים את "גאון יעקב" ו"גאון ישראל" לרדוף אחר הגוי כדי לישא חן בעיניו...
 18 ולמרבח הפלא, יש כאלה שקוראים לזה "אתחלתא דגאולה" ... – ח"ו לומר כן, כיון שבכך "מוכרים"
 19 את כל יסורי בני" במשך כל הדורות עבור "נזיד עדשים", ואפילו פחות מ"נזיד עדשים"! ... (ואילו הענין
 20 של הצלת 3 מליון יהודים – הרי זה ענין בפ"ע שאינו שייך כלל לאתחלתא דגאולה¹¹⁰).
 21 הם טוענים שאומר זאת רק אחד בדור, שנים או שלשה בדור, ואילו הם הרוב, ובגלל שיש להם קצת
 22 כסף ו"כסאות", טוענים שהם באי-הכח של עם ישראל. אבל האמת היא, שבאי-כח של עם ישראל הם
 23 הקב"ה והתורה, וע"פ התורה – ח"ו לומר על מעמד ומצב כזה, עם כל הקשיים והיסורים כו'¹¹¹, שזהו
 24 אתחלתא דגאולה!
 25 יט. ועל זה באה ההוראה, שאין להתיימשך אפילו כשרואים שיהודים נמצאים במעמד ומצב ש"לא
 26 שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה"¹¹².
 27 וכמ"ש בנבואת זכרי' אודות "דברים טובים דברים נחומים" – דלכאורה אינו מובן: מהו דיוק הלשון
 28 "דברים נחומים", ומדוע לא מספיק "דברים טובים"? אך הענין הוא – ש"נחמה" ("ניחומים") הו"ע
 29 של חרטה, והיינו, שאע"פ שהי' תחילה ענין בלתי-רצוי, הנה מכאן ולהבא יהי' המצב כדבעי, ועד כדי
 30 כך, שדוקא מהמצב הבלתי-רצוי יהי' אח"כ עליו גדול יותר, וכמו שלעתיד לבוא יאמרו "אודך ה' כי
 31 אנפת ביי"¹¹³.

(110) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ס"ע 339.

וש"נ.

(111) ברשימה נוספת, שכ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר גם
 אודות החיילים השבויים בסוריא, ואמר, שאילו לא היו מסתבכים
 ("ווען מ'וואַלט זיך ניט פאַרדרייט"), היו יכולים למנוע זאת כו'.

(112) וארא ו, ט.

(113) ישע"י יב, א.

(103) ראה סוטה מט, ב.

(104) כלים פ"א מ"ו.

(105) עקב יא, יב.

(106) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 469. וש"נ.

(107) תהלים כד, א.

(108) מלכים"א ט, ג. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ה ס"ג.

וש"נ.

(109) מגילה יא, א.

1 וכמו שהי' בימי הפורים – "ונהפוך הוא"¹¹⁴, ש"בית המן נתתי לאסתר"¹¹⁵, ומרדכי היהודי נעשה
2 משנה למלך¹¹⁶, ו"רבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם"⁴⁶, וכפירוש הרמ"א¹¹⁷ –
3 פוסק בישראל – "שמתפחדים ממה שמפחדים היהודים כו' יראת שמים", ו"ליהודים היתה אורה ושמחה
4 וששון ויקר"⁴⁷, תורה וכו' ותפילין⁴⁸ (ביחד עם מזוזה וצדקה, וכן עבודת התפלה) – כן תהי' לנו בנוגע
5 לימי הפורים הבאים לקראתנו, שיחגגו אותם בכל מקום ומקום באופן ד"משפחה ומשפחה"¹⁰², כבימים
6 שקדמונו¹¹⁸.

7 ועד ל"מיסמך גאולה לגאולה"⁵⁰ – גאולה האמיתית והשלימה בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

8 * * *

9 כ. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואלה המשפטים וגו'.

10 * * *

11 כא. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק¹¹⁹ "ויקח משה חצי הדם וישם באגנות", "שתי אגנות, אחד
12 לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם על העם, ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו
13 לברית במילה וטבילה והזאת דמים, שאין הזאה בלא טבילה"¹²⁰ – שממ"ש כאן שחצו את הדם לשני
14 חצאים (שלא מצינו דוגמתו במקום אחר), מוכח, שהי' זה ענין של כריתת ברית, כפי שפירש רש"י¹²¹
15 גבי ברית בין הבתרים, ש"דרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתרי", ולכן גם ע"י הזאת דמים
16 נכנסו ישראל לברית, כמו ע"י מילה¹²² שהיא "אות ברית ביני וביניכם"¹²³. ואילו הטבילה היא רק הכשרה
17 להזאה, "שאינן הזאה בלא טבילה",

18 והביאור בפירושו על הפסוק¹²⁴ "ויזרוק על העם", "ענין הזאה, ותרגומו זרוק על מדבחה לכפרא על
19 עמא" – לא הזאה על העם, אלא זריקה על המזבח בעד (לכפר על) העם – שעפ"ז נתאחדו¹²⁵ שני
20 החצאים (החצי שזרק על המזבח והחצי שזרק "על העם") ע"ג המזבח,
21 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ו ע' 115 ואילך¹²⁶.

22 כב. ועפ"ז יש לבאר גם חלקו הראשון של פירוש רש"י בפסוק ו' – "ויקח משה חצי הדם", "מי
23 חלקו, מלאך בא וחלקו"¹²⁷:

בפ' בא על הפסוק (י"ד, י"ד) "ראו כי רעה נגד פניכם", "אמר להם פרעה רואה אני .. כוכב (ששמו רעה) עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה כו'", אלא ש"וינחם ה' על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם".

(123) לך לך יז, א.

(124) פרשתנו שם, ח.

(125) שזויה אחרות גדולה יותר מאשר לחלק בהמה ולעבור בין בתרי' – שני חלקים של דבר אחד שנשאר חלוק לשנים.

(126) נתבאר גם מ"ש רש"י בתחלת הפרשה (שם, א): "ואל משה אמר", "פרשה זו נאמרה קודם י' הדברות", ובסיום הפרשה (שם, יב): "ויאמר ה' אל משה", "לאחר מתן תורה" – למרות הקושי שבפירוש זה, כיון שעפ"ז הוצרכה הפרשה דמ"ת להיות בין שני חלקי פרשה הנ"ל*.

(127) ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 28.

(114) אסתר ט, א.

(115) שם ט, ז.

(116) שם בסופה.

(117) בספרו מחיר יין על מג"א עה"פ.

(118) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ה ע' 194

ואילך. וש"נ.

(119) פרשתנו כד, ו.

(120) לחביבותא דמילתא – מועתק בזה מ"ש כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות פירוש רש"י שיחבאר בהתועדות דיום הש"ק: "כ"ד, וא"ו) ומכאן למדו כו' – היפך הכלל דרש"י שמפרש פש"מ ולא פס"ד. ומנין שמלו? (המו"ק 2).

(121) לך לך טו, י"ד.

(122) נזכר גם אודות דם מילה שמל יהושע, שעז"נ (יהושע

ה, ט) "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם", כפי שפירש רש"י

(* להעיר שענין זה נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ו ע' 153 ואילך – משיחת ש"פ משפטים תשמ"ג (המור"ל).

מצינו במדרש¹²⁸: "ומהיכן הי' יודע משה חציו של דם", וכמה דעות בזה: "הדם נחלק מאליו ..
נשתנו מראיו ונעשה חציו שחור וחציו אדום .. מלאך ירד בדמות משה וחלקו .. בת קול היתה יוצאת
מהר חורב ואומרת עד כאן חציו של דם .. בקי הי' משה בהלכות דם וחלקו" (משה כיון מעצמו –
ברוח הקודש, או בחכמתו).

וצריך להבין:

(א) מהו הכרחו של רש"י לפרש בפשוטו של מקרא ש"בא מלאך וחלקו", ולא שמשה עצמו חלקו,
כמשמעות לשון הכתוב "ויקח משה גו"?

(ב) מהו דיוק הלשון "מי חלקו" (ולא כלשון המדרש "מהיכן הי' יודע משה חציו של דם", וכזה
גופא) – "חלקו" דייקא, ולא "מדדו", שלכאורה מתאים יותר לבטא הקושי שבמידדת הדם לשני חצאים?

כג. והביאור בזה:

ע"פ האמור לעיל (סכ"א) שחציית הדם הו"ע של כריתת ברית, מובן, שהעיקר הוא חציית הדם לשני
חלקים, כדרך כורתי בריתות לחלק בהמה ולעבור בין בתרי', אבל לא נוגע שיהיו שני חלקים שוים דוקא,
כשם שבכריתת ברית העיקר הוא לעבור בין חלקי הבהמה, אבל לא נוגע שחלקי הבהמה יהיו שוים.

ועפ"ז, מ"ש "ויקח משה חציו של דם גו" וחציו של דם גו" – הנה בפשוטו של מקרא אין הפירוש שהדם
נחלק לשני חצאים שוים, אלא שנחלק לשני חלקים¹²⁹, וכמו במ"ש¹³⁰ "ויחץ גו" לשני מחנות", שלא
נוגע הדיוק שיהיו מחנות שוים, אלא רק החלוקה לשני מחנות, כמובן מטעם החלוקה – "אם יבוא עשו
אל המחנה האחת והכהו והי' המחנה הנשאר לפליטה"¹³¹.

וזהו החילוק שבין דברי המדרש לפירוש רש"י בפש"מ – שבמדרש מפרש "חציו של דם" חציו ממש,
היינו, שהיו שני חצאים שוים, ולכן נשאלת השאלה "מהיכן הי' יודע משה חציו של דם", ובהכרח לומר
שהי' זה באופן נסי, ככל פרטי הדעות שהובאו במדרש; אבל ע"ד הפשט אין צורך לומר שהי' בזה ענין
נסי [ולכן לא שייכת כאן כל החקירה והשקו"ט שבדברי המפרשים¹³² אם אפשר לצמצם בידי אדם או
בידי שמים כו'], כיון שלא הי' צורך שיהיו שני חצאים שוים, אלא רק שני חלקים.

כד. ועפ"ז מובן דיוק לשון רש"י: "מי חלקו" – לא מי מדדו, כיון שאין צורך למדוד שיהי' חציו
הדם בדיוק, אלא די בחלוקתו לשני חלקים.

אלא השאלה היא "מי חלקו" – לא בגלל הקושי שבדבר (שהרי אין קושי כלל בחלוקת הדם לשתי
חלקים שאינם שוים), אלא בגלל שבפסוק נאמר "ויקח משה חציו של דם" (ולכן מדייק רש"י ומעתיק בד"ה
גם התיבות "ויקח משה", אף שמפרש רק התיבות "חציו של דם"), היינו, שבשעה שלקחו משה הי' כבר
"חציו של דם", דאל"כ, הוה לי' למכתב תחלה שלקח את הדם (כולו) וחלקו, ואח"כ שלקח חציו¹³³, ועכצ"ל
שנחלק לפני שלקחו משה.

ועל זה מפרש רש"י "מלאך בא וחלקו"¹³⁴.

* * *

(132) ראה בארוכה ספר אלה דברי הברית (ירושלים תרפ"ח)
ח"ב פ"ב ס"ג.

(133) פי' הרא"ם. ברטנורא – הובא בתו"ש שם (אות מ').

(134) חסר קצת (המו"ז).

(128) ויק"ר פ"ו, ה. וראה גם תו"ש עה"פ (אות מ.) וש"נ.

(129) ראה פי' רס"ג – הובא בתו"ש שם (אות מא').

(130) וישלח לב, ח.

(131) שם, ט.

1 כה. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר:

2 במאמר הזהר¹³⁵ "וכד האי נשמתא נפקת מהאי עלמא זכייא נקיי' ברירה, קב"ה אנהיר לה בכמה
3 נהורין", מבאר אאמו"ר (בהערה הראשונה בפרשתנו¹³⁶): "הג' לשונות (זכייא נקיי' ברירה) י"ל לנגד
4 נר"נ, גם לנגד מחשבה דבור ומעשה. . גם י"ל זכייא בקיום מ"ע, נקיי' במל"ת, ברירה בלימוד התורה.
5 ואז קב"ה אנהיר לה בכמה נהורין מפני שעסקה במצות ותורה, שנר מצוה ותורה אור".

6 וכמדובר כמ"פ שמצד קוצר הנייר כו' כתב אאמו"ר בקיצור, ובנדו"ד, עדיין צריך להבין: מהי
7 השייכות והקישור ד"אנהיר לה בכמה נהורין" לזמן ש"האי נשמתא נפקת מהאי עלמא" – הרי בכל פעם
8 שיהודי מקיים מצוה או לומד תורה נפעל המשכת אור, ומדוע "אנהיר לה כו'" דוקא בשעת יציאת ועליית
9 הנשמה מהאי עלמא?

10 והביאור בזה – שהדיוק הוא "אנהיר לה בכמה נהורין", שענין זה יכול להיות דוקא בשעת יציאתה
11 מהאי עלמא, כי, בשעה שהנשמה נמצאת למטה בהגבלת הגוף, לא שייך הענין ד"אנהיר לה בכמה נהורין"
12 ביחד, כיון שכל מצוה יש לה ענין והמשכה בפ"ע; ורק לאחרי ההסתלקות, כשעולים כל מעשיו ותורתו
13 ועבודתו אשר עבד במשך כל ימי חייו (כמבואר באגה"ק¹³⁷), אזי נמשכים ומאירים כל הענינים ביחד,
14 דכיון שאין הגבלת הגוף, יכולים להיות ריבוי אורות ביחד.

15 *

16 כו. נהוג מכמה שנים שבמוצאי ש"ק פרשת "אם כסף תלוה את עמי"¹³⁸, נערכת המלוה-מלכה של
17 חברת גמ"ח שומרי שבת¹³⁹. ויה"ר שיהי' בהצלחה, ועד לקיום היעוד¹⁴⁰ "אפס כי לא יהי' בך אביון".
18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה למנהל הגמ"ח, והורה לו לחבוש "שטריימל"¹⁴¹ ולומר
19 דבר-תורה¹⁴². ואח"כ צוה לנגן הניגון "והריקותי לכם ברכה"].

20 * * *

21 כז. בעמדנו בשבת מברכים חודש אדר – הנה כאן המקום להזכיר ולעורר עוה"פ אודות מבצע פורים,
22 שיעסקו בזה כבכל שנה, ואין צורך לחזור על פרטי הדברים, שכבר נדפסו¹⁴³.

23 וגם להעיר, שכיון שבשנה זו חל פורים בערב שבת, יש צורך בזהירות מיוחדת בנוגע לזמן של סעודת
24 פורים, וכן בנוגע לברכת המזון אם נמשכה הסעודה בלילה וכו'¹⁴⁴.

25 ויה"ר שכל זה יהי' בהצלחה רבה, וברוב פאר והדר.

26 והעיקר – שבעמדנו עוד בחודש שבט, לפני הגאולה של פורים ופסח, תהי' כבר הגאולה האמיתית
27 והשלימה.

28 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאוואָ".]

שליט"א שילביש עליו "מקיף", ונתן לו המפה שמכסה המזונות,
להניחה ע"ג המגבעת (המו"ז).
142) לאחרי סיפור שבו נזכר אודות שתי קאפקס –
אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת שחוק, שיכריז שהקהל ("דער
עולם") לא יסתפק בנתינת שתי קאפקס! ...
143) ראה שיחת ש"פ ויקהל, פ' שקלים, מבה"ח וער"ה
אד"ש דאשתקד ס"ז ואילך (תורת מנחם – התועדויות חע"א
ע' 211 ואילך). וש"נ.
144) ראה נטעי גבריאל (להר"ג ציננער) הל' פורים ספע"ב
(ס"דה). וש"נ.

135) ח"ב צז, א.
136) לקוטי לוי"צ הערות לזח"ב ע' פח. וראה גם שיחת ש"פ
משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר תשל"ב ס"ז ואילך (תורת
מנחם – התועדויות חס"ז ע' 252 ואילך).
137) סז"ך-כח.
138) כב, כד.
139) ראה גם מכתב יום שלישי שהוכפל בו כי טוב, פ' אם
כסף תלוה את עמי שנה זו (אג"ק חכ"ט ע' פט ואילך).
140) פ' ראה טו, ד.
141) כיון שלא נמצא "שטריימל", אמר כ"ק אדמו"ר

בס"ד. משיחות ש"פ יתרו, כ"ף שבט וליל ויום ב' פ' משפטים כ"ב שבט ה'תשנ"ב.

– בקשר עם יום היאָרצייט־הילולא הרביעי של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע –
– תרגום מאידית –

27 ניתוסף אז עלי' גדולה יותר (שלא בערך להעליות
28 שלפני זה), הן עלי' בהנשמה, והן באלה שנמצאים
29 נשמות בגופים למטה (שהי' להם קשר עם
30 הנשמה)⁶, שניתוסף להם באריכות ימים ושנים
31 טובות, מלאים בתורה ומצוות ובמעשים טובים.
ועוד ועיקר – העלי' שנפעלת בגאולה האמיתית
32 והשלימה, הן העלי' של הנשמה – ע"י "הקיצו
33 ורננו שוכני עפר"⁷, כידוע⁸ שתכלית השלימות (גם
34 של הנשמה) הוא דוקא נשמות בגופים בתחיית
35 המתים, והן בבני' שהיתה להם שייכות עם הנשמה
36 – כמ"ש⁹ "בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים
37 דמעה מעל כל פנים", ומובן, שכאשר "ומחה ..
38 דמעה" נעשה ע"י הקב"ה עצמו ("ומחה ה' אלקים
39 דמעה"), ה"ז לא רק מבטל את הדמעה שהיתה
40 לפני זה (כפשטות ענין המחיה), אלא שע"ז נפעלת
41 הוספה בעלי', כמובן גם מהפירוש¹⁰, ש"דמעה"
42 בגימטריא קי"ט, והכוונה בזה, שחסר אחד מהק"כ
43 צירופי שם אלקים¹¹; וע"י "ומחה ה' אלקים
44 דמעה" נעשה השלימות דק"כ (הגימטריא של
45 "דמעה עם הכולל) – "והיו ימיו מאה ועשרים
46

1 א. כ"ב בחודש קשור עם ברכה, כמרומז
2 במספר כ"ב – אותיות "בך", שרומז על "בך יברך
3 ישראל"¹, ז.א. שזהו יום שממנו, על-ידו ואתו
4 מתברכים בני ישראל בכל עניניהם.
5 יתירה מזו: ה(יום של) "בך" בעצמו מבורך
6 הוא, כמובן מפשטות הפירוש (הכתוב) ב"בך יברך
7 ישראל", ש"בברכתם" (של אפרים ומנשה)
8 מתברכים כל בני', ועד"ז בנדרו"ד, שיום זה ("בך")
9 גופא הוא מבורך, וע"ז "יברך ישראל", כל בני
10 ישראל. "בך" היא ברכה כזו שממנה באים ברכות
11 נוספות, עוד ברכה ועוד ברכה, עד אין קץ ו"עד
12 סוף כל העולם"² (כולל – הסוף של (עולם מלשון)
13 העלם והסתר)³.
14 ב. וכמו"כ מובן בנוגע ליום היאָרצייט דכ"ב
15 שבט, שזהו יום ברכה, שממנו מתברכים כל בני'
16 – "בך יברך ישראל":
17 אצל בני ישראל, היאָרצייט קשור עם עלי'. כפי
18 שמודגש בהמנהג דאמירת קדיש ביום היאָרצייט,
19 בגלל עלי' חדשה ועלי' שלא בערך שניתוסף אז
20 בהנשמה⁴.

21 הגם היאָרצייט הוא היום שבו הי' הסתלקות
22 הנשמה מן הגוף, העלם והסתר על הגילוי דנפש
23 מישראל, "חלק אלוהה ממעל ממש"⁵, בהגוף –
24 שזהו ההעלם הכי גדול שיכול להיות ר"ל – הרי,
25 הכוונה בכך היא (כמו בכל ירידה) שזה יפעל
26 אח"כ עלי' יותר גדולה, ובכל שנה (ביאָרצייט)

(6) ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות-קודש שלו ח"ג ע' קמג ואילך), שע"י התפלה לעילוי נשמת כו', הנה בזה גורמים נחת רוח לנשמות העולות, ואשר בגלל זאת הנה נשמות כו' מעוררים רחמים בעד יוצאי חלציהם כו' להיות נמשך להם שפע ברכה בגשמיות וברוחניות. וראה שיחת ש"פ שמות תשמ"ט ס"ז; ש"פ יתרו, כ"ב שבט ס"א (התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 182; 292).
(7) ישע"י כו, יט.
(8) ראה בארוכה מכתב כ"ה אלול תש"נ (התוועדויות תש"נ ח"ד ע' 309 ואילך). וש"נ.
(9) ישע"י כה, ח. משנה סוף מו"ק. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' רעז ואילך. וש"נ.
(10) ראה מאורי אור מערכת דמעה (אות ד' סעיף יז). לקו"ת צו יג, רע"א. ספר הליקוטים דא"ח להצ"צ ערך דמעה. ועוד. וראה גם התוועדויות תש"נ ח"א ע' 314 ואילך.
(11) ראה תשובות וביאורים ס"ו (ע' 23 ואילך). וש"נ.

(1) ויחי מח, כ.
(2) לשון חז"ל - כתובות רפ"ט. זבחים לו, ב. ועוד.
(3) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
(4) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 329 ואילך. וש"נ. וראה גם התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 178 ואילך.
(5) תניא רפ"ב.

33 שנים לפני זה (שנת ה'תשמ"ח), ה"ז אך ורק
34 לפעול את העלי' היחידה שנותר – העלי' דגאולה
35 האמיתית והשלימה.

36 עפ"ז מובנת הברכה ביום זה דכ"ב שבט – "בך
37 יברך ישראל" – הברכות שנמשכים לבנ"י, לכל
38 יהודי ולכל בנ"י. ובמיוחד – לנשי ובנות ישראל,
39 ובפרט ע"ז שמתנהגות ע"פ הוראותי וברוגמתה.
40 ברכות בכל הענינים – הן בגשמיות והן ברוחניות,
41 ובגשמיות וברוחניות גם יחד, וברכות כאלה,
42 שמכל ברכה נפעלת עוד ברכה ועוד ברכה עד אין
43 קץ.

*

44
45 ד. מכיון שהיאֶרציית דכ"ב שבט קשור עם
46 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (אבי הנפטרת),
47 ובפרט (כנ"ל) שזה חל באותו חודש (שבט) של
48 יום ההילולא שלו (כש"כ כל מעשיו ותורתו
49 ועבודתו" עומדים בגלוי) – מובן שיום זה יש לו
50 שייכות עם כללות עבודתו של נשיא דורנו
51 (ובמילא) של כל הדור כולו (כי "הנשיא הוא הכל"
52 "ובתר רישא גופא אזיל"²⁰).
53 ביחד עם זה מובן, היות שההסתלקות דכ"ב
54 שבט היתה כו"כ שנים לאחר ההסתלקות של אבי,
55 כ"ק מו"ח אדמו"ר, וזה חל ביום אחר בחודש,
56 יותר מאוחר, מיום ההילולא דיו"ד שבט – יש בו
57 איפוא ענין מיוחד, בהמשך ובהוספה ליום
58 ההילולא שלו.

59 ויש לומר שזה מרומז גם במספר החודש
60 (שבט) – חודש האחד עשר, ובמספר היום בחודש
61 – כ"ב (שבט), שבא בהמשך ובהוספה לעשירי
62 בחודש, יום ההילולא של נשיא דורנו, כדלקמן.
63 ומזה צריכים להפיק לימוד בעבודה של דורנו
64 במיוחד – להיותו הדור של נשיא דורנו (ש"הנשיא
65 הוא הכל"), ובמיוחד – לימוד בנוגע לעבודתן של
66 נשי ובנות ישראל, להיותן קשורות עם היאֶרציית של
67 בתו של נשיא דורנו,
68 ובפרט שבימים אלו – בסמיכות לכ"ב שבט –
69 מתקיים כינוס השלוחות העולמי (וסיומו ביום כ"ב
70 שבט). וכדלקמן.

(20) עירובין מא, א.

1 שנה"¹², כפי שהי' אצל משה רבינו – "בן מאה
2 ועשרים שנה אנכי היום"¹³, "היום מלאו ימי
3 ושנותי"¹⁴, מילויי ושלימות דימים ושנים הן
4 בגשמיות והן ברוחניות, וההמשך בזה עד – בחיים
5 נצחיים¹⁵ בגאולה האמיתית והשלימה.

6 ג. ענין זה [העלי' שנפעלת ע"י ההסתלקות]
7 מודגש במיוחד בהיאֶרציית של בתו של כ"ק מו"ח
8 אדמו"ר נשיא דורנו בכ"ב שבט, אשר נוסף על
9 זכותה היא, יש לה גם הזכות של אבי [ובפרט
10 שלבת ישנה שייכות מיוחדת עם האב¹⁶], והיא
11 התחנכה על ידו וכו':

12 נשיא הדור – נשיא מלשון התנשאות – מגבי'
13 ומנשא את כל הדור, שכן "הנשיא הוא הכל"¹⁷.
14 מזה מובן בנוגע לבתו, שכל עניני' – כולל
15 ובמיוחד הסתלקותה – פועלים עלי' כולם.

16 ובפרט שהיאֶרציית שלה (בכ"ב שבט) חל
17 באותו חודש (שבט) כהיאֶרציית של אבי כ"ק
18 מו"ח אדמו"ר (בעשירי בשבט), אשר העלי'
19 וההתנשאות דנשיא דורנו נמצאים בגלוי יותר ביום
20 ההילולא שלו, כידוע¹⁸ שאז עולים "כל מעשיו
21 ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" וזה בא
22 בגלוי למטה, עד ש"פועל ישועות בקרב
23 הארץ"¹⁹.

24 עד לשלימות העלי' והתנשאות – בהנשמות
25 למעלה ובכל בני' למטה – בגאולה האמיתית
26 והשלימה, כנ"ל.

27 ובפרט שדורנו זה הוא דור האחרון בגלות
28 והדור הראשון לגאולה – כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר
29 בעל ההילולא הכריז והודיע כמ"פ, שכבר סיימו
30 הכל ועכשיו נותר רק לקבל את משיח צדקנו
31 בפועל ממש – במילא מובן, שאם בינתיים הי' ענין
32 של הסתלקות, כפי שזה הי' בכ"ב שבט בארבע

(12) בראשית ו, ג.

(13) וילך לא, ב.

(14) פרש"י עה"פ. מר"ה יא, א. וש"נ.

(15) ראה סה"מ מלוקט שם ע' רפ. וש"נ.

(16) ראה נדה לא, סע"א (הובא בפרש"י ר"פ תוריע). וראה

"היום יום" כח אייר. וראה גם התועודיות תשמ"ח ח"ב ע' 382.

תשמ"ט ח"ב ע' 291.

(17) פרש"י חוקת כא, כא.

(18) תניא אגה"ק סכ"ד-סכ"ח.

(19) תהלים עד, יב.

32 חז"ל²⁹ שהקול ד"אנכי הוי" הגיע מכל ד' רוחות
33 העולם ומשמים וארץ, ו"צפור לא צווח עוף לא
34 פרח שור לא געה כו"י³⁰.

35 אמנם, במתן תורה הי' הגילוי ד"וידבר אלקים
36 גו" מצד למעלה ("ואני המתחיל שנאמר³¹ וירד
37 הוי" על הר סיני"³², "וידבר אלקים גו"י), ולכן
38 הגילוי בתחתונים הי' רק לפי שענה [ו'במשוך
39 היובל" (כאשר נסתלקה השכינה מהר סיני) אזי
40 "המה יעלו בהר"³³, כיון שהר סיני נשאר כמקודם],
41 ובאופן שזה פעל ביטול מציאות התחתון ("פרחה
42 נשמתן"³⁴, ועד"ז צפור לא צווח כו") – כי התחתון
43 (בחי' עשר) מצד ענינו הוא – לא יכול להכיל
44 (בשלימות) את הגילוי ד"וידבר אלקים גו"י (בחי'
45 אחד עשר);

46 קיבלו אז את הכח להמשיך אחד עשר גם
47 בעשר, אבל בגלוי (למטה) נשאר (בעיקר) הגילוי
48 דבחי' עשר (מסדר השתלשלות) – עשרת הדברות,
49 משא"כ הגילוי דאחד עשר ("וידבר אלקים גו"י)
50 נתעלם לאחמ"כ (ושמעו דברי תורה מפי משה
51 רבינו), בכדי שגם התחתונים מצד ענינם הם –
52 יוכלו להכיל זאת.

53 שלימות הכוונה היא, שבני ישראל על ידי
54 עבודתם בכח עצמם (לא באמצעות הגילוי מלמעלה
55 ד"וידבר אלקים גו"י) – בהיותם בהתלבשות
56 בתחתונים ("אזלת לקרתא הלך בנימוסי"³⁵) –
57 ימשיכו את הגילוי דאחד עשר בעשר, ע"י עשיית
58 התחתונים (עשר) כלי מוכשר לקבלת הגילוי
59 ד"אחד עשר", ע"י שלומדים תורה עם כח הדיבור
60 הגשמי שלהם באופן ד"תען לשוני אמרתך"³⁶
61 ("לאמר" את דבר ה' ממש³⁷) ויעשו את עבודתם
62 בעולם באופן שהתחתונים עצמם נעשים כלי ודירה
63 לו יתברך. ועי"ז נמשך הגילוי דאחד עשר בעשר

1 ה. ויובן זה ע"פ האמור לעיל²¹ בפרשת
2 השבוע (יתרו), פרשת מתן תורה, אודות שני
3 האופנים בעשרת הדברות – ה"דברות הראשונות"
4 שנאמרות ע"י הקב"ה ("וידבר אלקים את כל
5 הדברים האלה לאמר"²²) וה"דברות האחרונות"
6 שנאמרו ע"י משה רבינו (במשנה תורה²³):
7 "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"
8 במתן תורה נתן את הכח לבני ישראל לעשיית דירה
9 לו יתברך בתחתונים²⁴ – שבתחתונים יהי' הגילוי
10 דעצמותו ית' בעצמותו ומהותו.

11 ולזה צריכים שתי ענינים: (א) הגילוי דעצמותו
12 ית', וכן (ב) ההמשכה בתחתונים [ובפרטיות יותר:
13 (א) דירה לו יתברך (אבל כביכול לא הוא יתברך
14 עצמו), ו(ב) הגילוי דעצמות בעצמו, "וידבר אלקים
15 גו"י]. ולכן היו בעשרת הדברות שתי המעלות:
16 ה"דברות הראשונות" שנאמרו ע"י הקב"ה נותנים
17 את הכח לפעול ההמשכה מעצמותו ית', וה"דברות
18 האחרונות" שנאמרו ע"י משה נותנים את הכח
19 להמשיך זאת בתחתונים מצד ענינם הם (לא ע"י
20 ביטול מציאותם מצד תוקף הגילוי מלמעלה).

21 ועד"ז בה"דברות הראשונות" עצמן היו ע"ד ב'
22 ענינים אלה: (א) הגילוי דאחד עשר ("מיוחד
23 שבעשרה .. שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות,
24 אנכי²⁵ ה' אלקיך"²⁶), בחי' "אנת הוא חד ולא
25 בחושבן"²⁷, בחינת פנימיות הכתר עד עצמותו
26 ומהותו ית' שלמעלה מעשר ספירות, ו(ב) גילוי זה
27 נמשך בעשרת הדברות (כולל כפי שאנכי אחד
28 מהעשרה), כפי שהתורה קשורה עם סדר
29 השתלשלות שמיוסד במספר עשרה (עשר ספירות,
30 עשרה מאמרות²⁸). עד שזה פעל גם בסדר
31 השתלשלות עצמו, עד בעולם הזה התחתון (כדברי

(29) תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. הובא בפרש"י
פרשתנו כ, ב. וראה תניא פל"ו (מו, א).

(30) שמו"ר פרשתנו ספכ"ט.

(31) פרשתנו יט, כ.

(32) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(33) פרשתנו שם, יג.

(34) ראה שבת פח, ב. שהש"ר פ"ה, טז [ג]. ועוד.

(35) שמו"ר פמ"ז, ה. ועוד.

(36) תהלים קיט, קעב.

(37) תו"א פרשתנו סז, ב.

(21) קונטרס משיחות ש"פ יתרו, כ' שבט ס"א ואילך (לעיל
ע' 211 ואילך). ושי"י.

(22) פרשתנו (יתרו) כ, א.

(23) ואתחנן ה, ו ואילך.

(24) ראה תנחומא בחוקותי ג. שם נשא טז. במדב"ר פ"ג, ו.
תניא רפ"ו.

(25) פרשתנו כ, ב.

(26) שמו"ר פמ"ב, ח.

(27) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(28) אבות רפ"ה.

37 עשתי עשר (תשי"א) 42 – כשהתחיל ההמשך
38 והחידוש של תקופה חדשה ו"נתלו המאורות" 43
39 של דור השביעי מאדה"ז (או דור התשיעי
40 מהבעש"ט). (ג) התקופה לאחר הסתלקות בתו של
41 כ"ק מו"ח אדמו"ר ביום כ"ב לחודש אחד עשר
42 (כ"ב שבט תשמ"ח).

43 ויש לומר, שג' התקופות מבטאים בכללות ג'
44 דרגות בסיום העבודה של לעשות לו יתברך דירה
45 בתחתונים, המשכת בחי' אחד עשר בבחי' עשר (כי
46 בכדי שזה יהי' בגדרי התחתונים, צ"ל העבודה
47 דרגא אחר דרגא מלמטה למעלה):

48 (א) העבודה – עד לסיום ושלמות העבודה –
49 בעולם, בדרגת "עשר", כדי להכין את העולם לקבל
50 את הגילוי ד"אחד עשר" (אלקות שלמעלה מעולם),
51 ושלא יתבטל ממציאיותו (כפי שהי' במתן תורה).
52 אבל בזה מודגש בעיקר ובגילוי הענין ד"עשר",
53 אלא שב"עשר" גופא – כפי שנעשה כלי ל"אחד
54 עשר". ובאופן שעדיין ניכר חילוק בין "עשר"
55 ל"אחד עשר", מהאי טעמא גופא שצ"ל בגדרי
56 התחתונים והתחתונים נמצאים עדיין בדרגת
57 "עשר" (ולא "אחד עשר").

58 (ב) הגילוי ד"אחד עשר" עצמו, עד ש"עשר"
59 מתעלה ל"אחד עשר". ז.א. ש"אחד עשר" פועל גם
60 ב"עשר", אבל בעיקר מורגש הגילוי ד"אחד עשר"
61 (ו"עשר" נכלל ונעשה חלק בלתי נפרד מ"אחד
62 עשר").

63 (ג) שלמות החיבור והיחוד ד"עשר" (מצד ענינו
64 הוא) ו"אחד עשר" (מצד ענינו הוא), שתחתונים
65 מצד ענינם הם נעשים דירה לו יתברך, לעצמותו
66 ית' 44. ביחד עם זה שזוהי דירה לו יתברך (אבל הוא
67 עדיין דבר נפרד כביכול מהדייר עצמו, בהיותו
68 בדרגת עשר בנפרד מאחד עשר) – נעשית הדירה
69 בתחתונים דבר אחד עם הדייר, ובלשון הידוע 45:
70 יש הנברא הוא (דבר אחד עם) יש האמיתי 46.

1 באופן של קביעות ונצחיות – כפי שהי' בשלימות
2 הגילוי בגאולה האמיתית והשלמה – כיון שזה בא
3 (לא מצד כח למעלה, אלא) ע"י התחתונים מצד
4 ענינם וגדרם הם.

5 ו. עפ"ז יוכן חידושו של דורנו זה – הדור של
6 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
7 כמדובר כמ"פ אודות העילוי והחידוש הנפלא
8 של דורנו – הדור האחרון של הגלות והדור
9 הראשון לגאולה (כנ"ל ס"ג) – שבו הוא גמר וסיום
10 ד"מעשינו ועבודתינו" 38 של בני' במשך כל
11 הדורות שלפני זה, לסיים את הביירוים האחרונים
12 בגלות, ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר 39 – "לצחצח
13 את הכפתורים" ("צופוצען די קנעפלעך");
14 עבודתינו מתבטאת בהבאת הגאולה בפועל עבור
15 דורנו והדורות שלפני זה!

16 זאת אומרת, שבדור זה מסיימים את מעשינו
17 ועבודתינו של בני' במשך כל הדורות להמשך
18 (ע"י עבודת התחתון) הגילוי דבחי' אחד עשר
19 בעשר, שהתחתונים (בחי' עשר) מצד גדרם הם
20 יהיו מוכנים ומוכשרים לקבלת הגילוי דעצמותו
21 יתברך (אחד עשר).

22 ויש לומר, שזה נרמז ביום ההילולא דכ"ק
23 מו"ח אדמו"ר (כאשר "כל מעשיו ותורתו
24 ועבודתו" נמצאים בגלוי ובשלמות) – יום הנשיר
25 בחודש האחד עשר: הגילוי אור (יום 40) דעשירי
26 קשור ומתגלה יחד עם (חודש מלשון) חידוש 41
27 דאחד עשר (שלמעלה מסדר השתלשלות), (חודש
28 מלשון) חידוש דאחד עשר נמשך בהגילוי אור
29 (יום) דעשירי.

30 ז. בדורו של נשיא דורנו גופא ישנם כמה
31 שלבים ותקופות, ובכללות – ג' שלבים: (א) יום
32 עשירי לחודש אחד עשר (י"ד שבט ת"ש י"ד) –
33 סיום התקופה של עבודת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
34 דורנו בחיים חיותו בעלמא דינ'. (ב) היום למחרתו
35 – יום אחד עשר לחודש אחד עשר (היום הראשון
36 בשלימותו לאחרי ההסתלקות), ובמיוחד בשנת

(38) תניא רפ"ז.

(39) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(40) כמ"ש (בראשית א, ה) "ויקרא אלקים לאור יום".

(41) ראה ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'אנח ולהר"ק ערך חדש.

(42) ראה התוועדויות תש"נ ח"ב ע' 184 הערה 99.

(43) ראה קונטרס משיחות ג' שבט וש"פ בא שנה זו, ס"ג (לעיל ע' 150 ואילך).

(44) ראה סה"מ תקס"ה ח"א ע' תפט. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32.

(45) ביאורי זוהר (לאדהאמ"צ) בשלח מג, ג ואילך. וראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (ע' קצז).

(46) ע"ד החידוש ד"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה) לגבי

העשירי להדרגא ד"אחד עשר יום"⁴⁹. אזי ישנו 31
אחד עשר, הן מצד החודש (חודש אחד עשר) והן 32
מצד היום והגילוי (יום אחד עשר)⁵⁰, אחד עשר 33
הן כפי שזה נמשך למקבל (לבנה, חודש) והן כפי 34
שזה מצד המשפיע (חמה, יום)⁵¹. אבל כ"ז הוא 35
בדרגא דאחד עשר ששייך ובערך לעשר. 36

בזה גופא מגיעים אח"כ לדרגא גבוהה יותר – 37
שאוחזים כבר בסיום עבודת כל הבריורים, ואף 38
כבר "צחצחו את הכפתורים" וכו', וצריכים רק 39
להיות מוכנים לקבלת משיח צדקנו – השלימות 40
דאחד עשר (לגמרי שלא בערך לעשר), שפועל 41
חיבור ואיחוד דעשר (מצד ענינו הוא) – כמרומז 42
בכ"ב שבט: 43

כ"ב הוא אחד עשר בכפליים (אחד עשר יום 44
מיום האחד עשר בחודש האחד עשר). זאת אומרת 45
שבימי החודש עצמם – יש ב' פעמים אחד עשר 46
(נוסף לכך שזהו בחודש אחד עשר). ויש לומר 47
שזה מבטא תכלית השלימות דאחד עשר 48
(התאחדות עשר עם אחד עשר), שגם בדרגת 49
הגילויים ובדרגת המשפיע (יום) יש הן אחד עשר 50
כפי שזה מעלה את העשר (תחתונים), והן אחד 51
עשר מצד עצמו, מצד עצם המשפיע – אחד עשר 52
בטהרתו ממש, מצד עצמותו יתברך, וכן – חיבור 53
שניהם יחד. 54

ז.א. שלאחרי שישנה השלימות דעשר ואחד 55
עשר (בחודש האחד עשר), שלימות העבודה דבני" 56
למטה להמשיך בחי' אחד עשר בעשרת הדברות 57
(שניתנו מלמעלה במתן תורה), נוסף עוד פעם 58

ויש לומר, שב' הענינים האחרונים הם כנגד ב' 1
הדרגות ב"אחד עשר" גופא: אחד עשר שבערך 2
ושייכות לעשר (ולכן יש ל"אחד עשר" פעולה על 3
דרגת עשר, אם באופן של ביטול (כפי שהי' 4
במ"ת), או באופן שעשר מצ"ע נשאר סו"ס 5
מציאות נפרדת מאחד עשר); ואחד עשר שרומז על 6
עצמותו ית' – "אתה הוא חד ולא בחושבן" – שלא 7
בערך לגמרי לעשר ולאחד עשר, ולכן יש בכחו 8
לחבר ולאחד את שניהם בשלימות. 9

ח. ועפ"ז יש לומר החילוק בין ג' תקופות 10
הנ"ל: 11

יום העשירי בחודש האחד עשר קאי על סיום 12
וגמר העבודה של בירור ה"שיריים" האחרונים של 13
הגלות, "לצחצח את הכפתורים". ובסגנון האמור: 14
גמר ושלימות העבודה במשך הדורות להמשיך 15
ל"אחד עשר" ב"עשר", אבל באופן שעדיין ישנם ב' 16
ענינים נפרדים (מצד גדרי התחתונים); עשירי מצד 17
הימים ואחד עשר מצד החדשים – כי הדרגא 18
דאחד עשר ("וידבר אלקים גו'" שלמעלה מעולם) 19
עדיין לא חדרה לגמרי בעולם (עשר), במילא יש 20
אמנם החידוש (חודש) דאחד עשר, אבל העבודה 21
הגלו' (מצד הימים, ענין האור והגילוי⁴⁰) מתבטאת 22
רק בדרגא של עשר נכמבואר במ"א⁴⁷ שתוכן 23
העבודה דכ"ק מו"ח אדמו"ר בחיים חיותו בעלמא 24
דין התבטאה בגילוי דעשירי]. 25

היום למחרתו – יום אחד עשר לחודש אחד 26
עשר – מציין שנוסף ולאחרי העבודה דיום עשירי 27
בחודש אחד עשר, משיגים ומתעלים (ע"פ הכלל 28
ד"מעלין בקודש"⁴⁸) גם להגילוי (יום) דאחד עשר, 29
ובאופן כזה שזה מעלה גם את הגילוי דיום 30

"אין עוד" (ואתחנן שם, לט), ש"אין עוד" שולל לגמרי מציאות 1
הנבראים, שאין "שום מציאות כלל" (ד"ה ולקחתם שם), היינו, 2
ביטול הנבראים לגבי בחי' אחד עשר, משא"כ "אין עוד מלבדו" 3
פירושו שרק) בלעדו "אין עוד" אבל "עמו" ישנה מציאות (ראה 4
גם לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86). ואולי יש לומר גם באופן 5
אחר: "אין עוד מלבדו" מורה שיש (עמו) "עוד" מציאות, היינו 6
שעדיין ישנו חילוק בין "עשר" ו"אחד עשר". ולמעלה מזה הוא 7
"אין עוד" שמורה על התאחדות גמורה בין מציאות (העולם) 8
ועצמותו ית' ("עשר" ו"אחד עשר"). כך ש"אין עוד" מציאות 9
(אפילו "עמו").

(47) התוועדויות תש"נ ח"ב ע' 183 ואילך.

(48) ברכות כח, א. ושי"נ.

(49) לשון הכתוב - דברים א, ב.

(50) ולהעיר מהשייכות חודש האחד עשר ל"כיום עשתי 1
עשר יום (לחודש הראשון) נשיא לבני אשר" (נשא ז, עב) 2
[להדעות שהשייכות דהנשיאים לחדשי השנה היא כסדרם בחנוכה 3
המשכן (קה"י ערך אות יו"ד ערך י"ב חדשים וי"ב שבטים. ובאות 4
ש' ערך שבט. בני יששכר מאמרי חודש שבט מאמר א' בסופו)]. 5
ויש לומר, שיום אחד עשר בחודש הראשון (ניסן) קשור עם 6
התחלת הגילוי - "הלידה" - של בחי' אחד עשר (וראה שיחת 7
שבת הגדול ערב י"א ניסן תשמ"ט (התוועדויות ח"ג ע' 6 8
ואילך)), כידוע שבחודש ניסן היתה לידת עם ישראל (ראה 9
יחזקאל טז. וראה תו"א ר"פ וארא. תו"ח שם צו, ב ואילך. 10
סהמ"צ להצ"צ עז, סע"ב ואילך. ועוד); ויום אחד עשר בחודש 11
אחד עשר קשור עם שלימות הגילוי של אחד עשר, באופן של 12
נשיאות בגלוי.

(51) ראה קונטרס משיחות י"א שבט וש"פ בשלח שנה זו 1
ס"ד"ח (לעיל ע' 178 ואילך).

30 ויש לומר שב' ענינים אלו מרומזים בב' השמות
31 "חי' מושקא":

32 "חי' קאי (בעיקר) על החיות פנימי, שמחי' את
33 הגוף בדרך התלבשות פנימית, ו"מושקא" – שזהו
34 מן ריח בשמים⁵⁸ (ומברכין עליו בורא מיני
35 בשמים⁵⁹), ולכמה דיעות⁶⁰ ה"ז א' מ"א סממני
36 הקטורת (מור) – קאי על מקיף הנשמה, כידוע
37 שריח הוא ענין של מקיף (לא כמאכל שטועמים
38 אותו והוא נאכל בפנימיות ונעשה דם ובשר
39 כבשרו⁶¹), וריח משיב את הנפש⁶² [שלכן מברכים
40 "בורא מיני בשמים" במוצאי שבת, "כדי להשיב
41 את הנפש שהיא דואבת ליציאת השבת בשביל
42 הנשמה יתירה שהלכה כו"י⁶³], כי ריח (שמגיע
43 למקיף הנשמה) יש בכחו להמשיך חיות חדשה
44 בהגוף⁶⁴. עד יתירה מזו – הנשמה נהנית מן
45 הריח⁶⁵.

46 ובכללות – בהחמשה⁶⁶ שמות שנקראו לה
47 (להנשמה), נפש רוח נשמה חי' יחידה⁶⁷ – "חי'
48 קאי על חי' יחידה (מקיפים). ובפרטיות יש לומר
49 – ש"חי' קאי על חי' שבנשמה (מקיף הקרוב אל
50 הפנימי), ו"מושקא" – יחידה⁶⁸ (מקיף דמקיף,

58 ראה סה"ש תשי"ג ח"א ע' 297 הערה 97.

59 ברכות מג, א. וגירסת הרי"ף ורבינו יונה ברכות שם:
ממושקא.

60 רמב"ם הל' ברכות רפ"ט. הל' כלי המקדש פ"א ה"ג.
ראב"ע תשא ל, כג. ועוד – נסמן בסה"ש שם. וראה שו"ע אדה"ז
אור"ח סרצ"ז ס"ג.

61 תניא פ"ה (ט, ב).

62 ראה תו"א תולדות כ, רע"ד. שם (בהוספות) קיז, ב. הנסמן
בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רטז הערה 52.

63 רשב"ם ותוס' פסחים קב, סע"ב. תוד"ה כי - ביצה לג,
ב. שו"ת הרשב"א ח"ג סר"צ. שו"ע אדה"ז אור"ח ר"ס רצז [ושם,
טוב להניח חתיכת מור בתוך מיני ריחות שמברכים עליהם בורא
מיני בשמים (בהבלה במוצש"ק) כו"י]. ועוד. - וראה לקו"ש
חל"א ע' 191 ואילך. וש"נ.

64 ראה בכל זה (החילוק בין מאכל וריח, קרבנות וקטורת,
ריח המאכל וריח בעצם) – עטרת ראש שער יוהכ"פ בסופו. שערי
אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"ג ופכ"ה. ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"א
(ע' קסב) ואילך. ד"ה ביום השמע"צ וד"ה וירח ה' עדר"ת (המשך
תער"ב ח"א פרי"ג ואילך). לקו"ש ח"ה ע' 402. ועוד.

65 ברכות מג, ב.

66 ולהעיר שהר"ת של שם הנפטר (חי' מושקא
שניאוסאהן) הוא "חמש". וראה גם התועדויות תשמ"ח ח"ב ע'
383.

67 ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו. וראה ע"ה שער דרושי
אבי"ע פ"א. שער הגלגולים בתחלתו. ועוד.

68 ראה אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקסב, א.

1 "אחד עשר יום מחורב" 49 – הגילוי ד"בך" כנגד
2 כ"ב אותיות התורה⁵².

3 ויש לומר שזה מורה על הדרגא עליונה
4 שבתורה כפי שהיא קשורה עם אחד עשר, ואחד
5 עשר בכפליים (שלמעלה גם מאחד עשר גופא),
6 שלמעלה מתורה כפי שהיא מתבטאת בעשרה
7 (עשרת הדברות) – תורה כפי שהיא חד עם
8 עצמותו יתברך, "אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁵³,
9 כמרומז במספר כ"ב אותיות "בך" – שקאי על
10 הקב"ה ("בך בהקב"ה"⁵⁴), עצמותו ית, בך
11 בעצמותך⁵⁵.

12 אשר ע"י כ"ב אותיות התורה נעשה יהודי
13 מאוחד עם "בך", עצמות א"ס ב"ה⁵⁶. וזה נמשך
14 בכל עניניו ופרטיו (שבאים לידי ביטוי בבחי' עשר,
15 עשר כחות הנפש וכו') באופן של "בך יברך
16 ישראל", שישראל (כל יהודי וכל בני) מתברכים
17 בכל הברכות – מ"בך", בעצמותך.

18 ט. ויש לומר שזה מרומז גם בשם הנפטר –
19 "חי' מושקא":

20 "חי' (מלשון חיים) מרמו וקאי על כללות חי'
21 הנשמה (חלק אלקה ממעל ממש), שנמשך ממקור
22 החיים בעצמותו ית'.

23 בחיות (הנשמה) גופא ישנם בכללות ב'
24 דרגות⁵⁷: (א) חיות פרטי (פנימי) – אור וחיות
25 הנשמה אשר מתלבשת באופן פנימי ופרטי בהגוף
26 (ובכחות הפנימיים), וכן (ב) חיות כללי (מקיף
27 הנשמה) – שלמעלה מהתלבשות (באופן פנימי)
28 בהגוף (ובכללות – ה"ז מתבטא בכחות המקיפים,
29 רצון ותענוג).

52 ראה שהש"ר פ"א, ד (קרוב לסופו): בך בכ"ב אותיות
שכתבת לנו בתורה, ב' תרין כ' עשרין, הרי בך.

53 תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב
ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). לקו"ת נצבים מו, א.
ועוד.

54 שהש"ר שם.

55 ראה אוה"ת (כרך ד) דרושים לסוכות ע' א'תשס. סה"מ
תשי"א ע' 94. תרפ"ח (תשי"ח) ע' קסה (ע' 250). מלוקט ח"ג ע'
רטו. וראה תו"א בשלח סד, סע"ב. שער האמונה ספנ"ו (צ, א).
מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' שפד.

56 ראה סה"מ תרפ"ח (תשי"ח) ותשי"א שבהערה הקודמת.

57 ראה המשך ר"ה תרס"ג (ע' ב ואילך), תשי"ח (ע' ד
ואילך). סה"מ ת"ש ע' 13 ואילך.

32 וסתים דנשמה וסתים דקוב"ה – עד עצמותו
33 ומהותו ית' – באים בגלוי ממש, בגליא דקוב"ה,
34 גליא דתורה וגליא דנשמה,

35 [ובלשון הכתוב בריש פ' משפטים – "ואלה
36 המשפטים אשר תשים לפניהם", שגם "תשים"
37 מלשון סימה (ואוצר) 77 שבתורה – פנימיות התורה
38 (שמצד עצמו הוא סתום וגנוז) נמצא באופן גלוי
39 ("ואלה"), עד באופן של "לפניהם", לפנימיותם 78,
40 "כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם" 79].

41 י. עפ"ז יובן הכח שמקבלים לפעול החידוש
42 שניתוסף לאחר כ"ב שבט – שגם העולם (עשר)
43 יהי' מוכן ומוכשר לקבל את הגילוי דאחד עשר
44 (שלמעלה מעולם), דירה לו יתברך בתחתונים
45 בתכלית השלימות, בגאולה האמיתית והשלימה:
46 עי"ז שעצם הנשמה דבנ"י (שהיא "כולא חד"
47 עם עצמותו ית') נמצאת בגלוי בעשר כחות הנפש
48 פנימיים שלו (כמרומז בשם הנפטרות, נוסף להרמז
49 במספר היום – כ"ב לחודש אחד עשר, כנ"ל ס"ח),
50 ה"ז נותן לו גם את הכח לפעול בעולם, עד בכל
51 סדר ההשתלשלות (שמתבטא בעשר), את
52 ההמשכה וגילוי דאחד עשר, "אנת הוא חד ולא
53 בחושבן", כך שכל העולם – תחתונים מצד ענינם
54 הם – יהי' דירה לו יתברך, לו לעצמותו 44.

55 יא. ע"פ הנ"ל יובן מדוע החידוש (דכ"ב שבט)
56 מתבטא דוקא בנוגע (הסתלקותה של) בתו של כ"ק
57 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
58 כשם שבגאולת מצרים, אמרו חז"ל 80 ש"בשכר
59 נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל
60 ממצרים", כמו"כ הוא גם בנוגע להגאולה העתידה
61 לבוא (שעלי' כתוב 81 "כימי צאתך מארץ מצרים
62 אראנו נפלאות"), שתהי' בשכר ובזכות נשים
63 צדקניות שבאותו הדור, כמארז"ל 82 "אין הדורות

1 נשמה לנשמה), עד – לעצם הנשמה (שלמעלה
2 מה(חמשה) שמות שנקראו לה 69), שמשם בעצם
3 ממשיך הריח חיות חדשה (והנאה ותענוג) בנפש
4 האדם 70.

5 וכאשר ב' תיבות אלו ("חי' מושקא") באים
6 ביחד כשם אחד של אדם אחד, ה"ז מורה על חיבור
7 ואיחוד של ב' העינים יחד – שהגילוי דמקיף
8 ועצם הנשמה (אחד עשר, כנגד הי"א סממני
9 הקטורת) נמשך ומתלבש (לא רק באופן מקיף, כפי
10 שזה ע"י ריח בלבד, אלא גם) באופן פנימי בהגוף
11 ובעשר כחות פנימיים.

12 ויש לומר, שזה בא מבחי' יחידה שבנשמה כפי
13 שהיא מאוחדת עם היחיד שלמעלה – "יחידה
14 לייחדך" 71, ויתירה מזה – מעצם הנשמה ("לה")
15 כפי שהיא מאוחדת עם עצמותו יתברך, "ישראל
16 וקוב"ה כולא חד" 72 – שהוא נעלה הן ממקיפים
17 והן מפנימיים, ולכן יש בכחו לחברם ולאחדם, כל
18 החמשה שמות יחד בגלוי.

19 וענין זה נפעל בגלוי ע"י התורה (כידוע 73
20 שע"י אורייתא מתגלה איך ש"ישראל וקוב"ה כולא
21 חד"), אשר גם בתורה ישנם ב' הדרגות וחיבור
22 שניהם [ע"ד ב' הדרגות בתורה דעשרת הדיברות
23 ואחד עשר (אנכי, "מיוחד שבעשרה"), וכ"ב
24 אותיות התורה שמחברם]: נגלה דתורה – חיות
25 (פנימי), ופנימיות התורה – ריח 74 (מקיף), "סוד
26 טעמי' ומסתר צפונותי" 75, שגליא דאורייתא
27 מקשרת את גליא דנשמה עם גליא דקוב"ה וסתים
28 דאורייתא מקשרת את סתים דנשמה עם סתים
29 דקוב"ה 76; וע"י חיבור שניהם יחד ("חי' מושקא")
30 – בכח העצם (שלמעלה מסתים וגליא) – הם
31 נעשים מציאות אחת בגלוי, שגם הסתים דתורה

(69) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.

(70) ראה ד"ה והוא כחתן שם. המשך תער"ב שם פרי"ג.
פרי"ח.

(71) נוסח הושענות דיום ג'. וראה לקו"ת פ' ראה כה, א. כז,
א. ובכ"מ.

(72) ראה זח"ג עג, א.

(73) ראה זהר שם. המשך תרס"ו ע' רלה. לקו"ש חיי"ח ע'
409 ואילך. סה"מ מלוקט ח"ג ע' קנג ואילך. וש"נ.

(74) ראה אוה"ת תשא (כרך ו) ע' איתקמג.

(75) פרשי' שה"ש א, ב.

(76) ראה זהר שם. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.

(77) ירושלמי ע"ז פ"ב סוף ה"ז ובפ"מ שם.

(78) תו"א משפטים עה, ג. תו"ח שם תט, רע"א. ועוד.

(79) פרשי' ר"פ משפטים.

(80) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יב. וראה במדב"ר פ"ג,

ו.

(81) מיכה ז, טו.

(82) יל"ש רות רמז תרו בסופו (מדרש זוטא רות).

נאים, עד ש"שלשה מרחיבין דעתו של אדם, אלו 36
הן, דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים" 86.

זאת אומרת, שבדירה בפשטות ישנם ב' ענינים: 38
(א) דירה בטלה לגמרי לבעל הדירה שדר בה. כל 39
פּרטי הדירה (כדבעי) משמשים אותו, ובוה 40
מתבטאת כל מציאותן. (ב) הדירה נאה מרחיבה 41
דעתו של אדם. 42

כמו"כ מובן בנוגע ל"דירה בתחתונים": 43
שלימות הדירה הוא דווקא כשהיא "דירה נאה" עם 44
"כלים נאים", נוסף לכך שהיהודי עצמו מתנהג 45
באופן "נאה" (כראוי לכנסת ישראל – "אשה 46
נאה"). זאת אומרת: בנוסף לכך שעושים 47
מהתחתונים דירה להקב"ה באופן המוכרח ע"פ 48
שורת הדין, עושים אותה גם "דירה נאה" – כפס"ד 49
הלכה 87: "בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' 50
מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפילה יהי' נאה מבית 51
ישיבתו וכו'". "זה א-לי ואנוהו" 88, "התנאה לפניו 52
במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה וכו'" 89. 53
ועד"ז מובן בנוגע לכללות העבודה דעשיית דירה 54
בתחתונים, שצ"ל באופן של "דירה נאה". וזה 55
נוגע לא רק לשלימות התחתון, אלא גם לבעל 56
הדירה – דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם העליון 57
כביכול. 58

יג. והביאור בזה: 59
שלימות החיבור והיחוד דעשר ואחד עשר 60
שנעשה ע"י "מעשינו ועבודתינו" (כפי שזה 61
בהדגשה ביום עשירי בחודש אחד עשר, ובשלימות 62
הגילוי – בכ"ב שבט) פועלת חידוש שלא הי' לפני 63
זה, [ולכן הגאולה האמיתית והשלימה – כשתהי' 64
שלימות הענין דדירה לו יתברך בתחתונים ("גילוי 65
אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי" 38), שעשר נעשה 66
מציאות אחת עם אחד עשר – "תלוי במעשינו 67
ועבודתינו כל זמן משך הגלות" 38]: 68

מצד הגילוי ד"אחד עשר" מצ"ע – הדרך 69
להכיל זאת הוא ע"י ביטול מציאותו ("פרחה 70
נשמתן"); מצד הגילוי ד"עשר" מצ"ע התחתון 71

נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור". 1
ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האר"י ז"ל 83 שדור 2
האחרון בגלות הוא גלגול של דור יוצאי מצרים. 3

שזהו א' מהטעמים 84 להשתדלותו המיוחדת 4
של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בחינןן והדרכה 5
דנשי ובנות ישראל, בכל עניני היהדות, תורה 6
ומצוותי', כולל – בלימוד תורת החסידות והפצת 7
המענינות חוצה – כי להיותו דור האחרון לגלות 8
והדור הראשון לגאולה, נוגע אז ביותר עבודתן של 9
נשי ובנות ישראל, שבזכותן תבוא הגאולה. 10

אם הדברים אמורים בנוגע לכל נשי ובנות 11
ישראל, עאכו"כ בנוגע לבתו של נשיא דורנו עצמו, 12
שנתחנכה על-ידי נשיא דורנו וכו'. ואף לאחרי 13
הסתלקותה השפעתה ממשיכה, ובפרט שכור"כ 14
מבנות ישראל, נקראות על שמה, וע"י הנהגתן 15
משמשות דוגמא חי', כנשמות חיים בגופים 16
חיים 85, שהן התחנכו לפי רוחה וע"פ הוראותי', 17
ובדוגמתה (כבתו של נשיא דורנו). 18

עפ"ז יש לומר הטעם לכך שאחרי כ"ב שבט 19
יום הסתלקותה של בתו) נפעל השלב האחרון 20
בהכנת העולם (כדירה לו יתברך בתחתונים) 21
להגאולה, כי שלימות ענין זה נעשה ע"י ובשכר 22
נשי ובנות ישראל. 23

יב. מעלתן של נשי ובנות ישראל בהעבודה של 24
עשיית דירה לו יתברך בתחתונים (ההתאחדות 25
דעשר ואחד עשר) תוכן בהקדים תוספת ביאור 26
בהאמור לעיל אודות העבודה דעשיית דירה 27
בתחתונים: 28

כיון שחז"ל 24 משתמשים בלשון "דירה 29
בתחתונים", מובן איפוא שניתן להבין את תוכן 30
הדבר בהשוואתו לדירת האדם למטה [שנשתלשל 31
מענין הדירה למעלה]. 32

רואים בפשטות שאע"פ שדירה יכולה להיות 33
רק ממקום מסויים שמוכשר לדירת האדם, הרי 34
שלימות הדירה היא – כאשר זו דירה נאה עם כלים 35

(83) שער הגלגולים הקדמה כ. לקוטי תורה וספר הליקוטים שמות ג, ד.

(84) ראה "קובץ כ"ב שבט" (שחולק באור לכ"ב שבט כדלקמן הערה 122) ע' 32 ואילך (לעיל ע' 183 ואילך).

(85) להעיר ממאחז"ל (תענית ה, ב): יעקב אבינו לא מת .. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

(86) ברכות נו, ב.

(87) רמב"ם סוף הלי' איסורי מזבח.

(88) בשלח טו, ב.

(89) שבת קלג, ב. וש"נ.

35 לו יתברך, מקום מוכשר לגילוי אלקות והשראת
 36 השכינה, עד – לעצמותו ית'.
 37 [וע"ד הענין הראשון הנ"ל בדירה בפשטות,
 38 שהדירה בטלה לגמרי לבעל הדירה שגר בדירה].
 39 מצד הענין השני (החידוש למעלה) – ניתוסף
 40 שהעבודה צ"ל לבנות "דירה נאה" ו"כלים נאים",
 41 אשר מרחיבין דעתו של אדם, כנ"ל.
 42 [וע"ד הענין השני בדירה: נוסף לכך שכל עניני
 43 הדירה בטלים לבעל הדירה, הרי הדירה נאה וכלים
 44 נאים מרחיבין דעתו של אדם].
 45 יד. ע"פ הנ"ל יובן השייכות דהנ"ל עם נשי
 46 ובנות ישראל:
 47 רואים בפועל בדירה בפשטות, שעיקר הנוי
 48 ויופי הדירה והכלים – הן בגשמיות והן ברוחניות
 49 – תלוי באשה, "עקרת הבית"⁹⁵. וכידוע שהענין
 50 של נאה (והכח לעשות נאה) ישנו במיוחד באשה
 51 – "אשה נאה"⁹⁶, "כלה נאה וחסודה"⁹⁷. עד
 52 ש"אין האשה אלא ליופי"⁹⁸ – יופי ברוחניות
 53 שמזה נשתלשל ביופי בגשמיות.⁹⁹
 54 ויש לומר שזה נשתלשל מזה שכך הוא גם
 55 בעבודה דעשיית "דירה בתחתונים", אשר בנישי
 56 ובנות ישראל תלוי חלק עיקרי מהעבודה דעשיית
 57 דירה שתהי' "דירה נאה" עם "כלים נאים".
 58 וכמודגש במיוחד בשלשת המצוות העיקריות
 59 שעליהן נשען כל בית ישראל – הדלקת נרות שבת
 60 קודש ויום טוב, כשרות האכילה ושת' וטהרת
 61 המשפחה (ר"ת "החן"¹⁰⁰, חן ויופי ונוי), שמצוות
 62 אלו פועלות שיהי' (נוסף לדירה לו יתברך
 63 בתחתונים בכלל) – "דירה נאה" ו"כלים נאים",

1 מתאחד אמנם עם אלקות, אבל רק בדרגה שהיא
 2 בערך הבריאה, לא עם אלקות שלמעלה מהבריאה
 3 (אחד עשר).
 4 ע"י עבודת האדם למטה בזיכוך ובירור
 5 התחתון, פועלים שגם התחתונים (עשר) מצד
 6 ענינם הם יהיו דירה לו יתברך, לא רק להדרגות
 7 באלקות שהם בערך לעולם, אלא גם לאלקות שלא
 8 בערך, עד לעצמות ומהות, ונוסף על "דירה לו
 9 יתברך", גם – דבר אחד כביכול עם הוא יתברך (יש
 10 הנברא עצמו הוא יש האמיתי).
 11 וחידוש זה אינו רק בבריאה – שע"י עבודת
 12 התחתונים הבריאה יכולה להכיל אלקות שאינו
 13 בערך לעולם – אלא גם באלקות כביכול. כמבואר
 14 בחסידות⁹⁰, שע"י עבודת האדם בתומ"צ בתחתונים
 15 נפעלים שני ענינים: (א) האור אלקי שהוא שלא
 16 בערך לעולם ומצ"ע לא יכול להתקבל בעולם
 17 (שלכן הי' הצמצום), נמשך בעולמות באופן
 18 שמתבטלים ממציאותם ומקבלים את האור. יתירה
 19 מזו: (ב) נמשך ומתגלה אור חדש מעצמותו
 20 ומהותו ית', שלמעלה מהאור⁹¹ שהי' ממלא מקום
 21 החלל. ויש לומר יתירה מזו – שע"י העבודה
 22 דעשיית דירה בתחתונים, מתמלא התענוג ותשוקה
 23 לעצמותו ית' כביכול – ש"נתאוה הקב"ה להיות לו
 24 יתברך דירה בתחתונים" (ו"שוקיו עמודי שש",
 25 "זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראותו"⁹²),
 26 שה"נתאוה" הוא דוקא בעצמותו יתברך⁹³.
 27 ויש לומר, שמב' ענינים אלו נובעים שתי נקודות
 28 שצ"ל באדם העובד ובאופן העבודה דעשיית דירה
 29 בתחתונים:

30 מצד הענין הראשון (החידוש לגבי הבריאה) –
 31 מתבטאת עיקר העבודה בהפיכת הדברים הגשמיים
 32 בתחתונים ("בענין הסתר אורו ית'⁹⁴ שיהיו כלים
 33 מוכשרים לגילוי אלקות (ע"י עשיית תפילין מקלף
 34 גשמי, ציצית מצמר גשמי וכו'), ובכללות – "דירה

95 ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך (כרך ב) ע' תתעא. ע' תתנח ואילך. וראה "קובץ כ"ב שבט" ע' 21 ואילך (לקו"ש חכו' ע' 369 ואילך).

96 ועפ"ז תומתק השייכות (בברכות שם) ד"אשה נאה" ו"דירה נאה וכלים נאים" (השלשה ענינים שמרחיבין דעתו של אדם), כי ע"י "אשה (שענינה) נאה" נעשים גם "דירה נאה וכלים נאים".

97 כתובות יז, רע"א.

98 תענית לא, א.

99 ראה יהל אור ע' תקלח. ביאור"ז (להצ"צ) ע' תרא ואילך. ועוד.

100 מגלה עמוקות עה"ת פ' שלח (ד"ה ג' מצוות - יז, ד).

90 המשך תרס"ו בתחלתו (ע' ד). ע' תקט. סה"מ ת"ש ע' 32. ועוד.

91 ראה ע"ח שער א' (דרוש עגולים ויושר) ענף א. אוצרות חיים ומבוא שערים בתחלתם.

92 שה"ש ה, טו. במדב"ר רפ"י.

93 ראה לקו"ש ח"ו ע' 21 ואילך. ועוד.

94 תניא פל"ו (מה, ב).

30 את כל הבית, וכל בני הבית – גם את הבעל והבנים
31 – עם "נר מצוה ותורה אור"¹⁰⁴, כל עניני תורה
32 ומצוותי'¹⁰⁵.
33 [מתחיל מכך שע"י הדלקת נרות שבת היא
34 מכניסה את יום השבת קודש לכל בני הבית (ורק
35 לאתמ"כ באה תפלת ערבית והקידוש של הבעל)].
36 והחידוש בנר שבת ויו"ט הוא – שזה פועל
37 שיהי' "דירה נאה" באופן גלוי לעיני בשר –
38 כאו"א יכול לראות איך שהדירה נעשית מוארת עם
39 האור המאיר של הנרות.

40 ויש לומר, שזהו אחד מהטעמים מדוע רמ"ח
41 מצוות עשה (רמ"ח אברין דמלאכ¹⁰⁶) עם ב' הידים
42 (שתי הקוים הכלליים של אהבה ויראה, שמחדירים
43 שלימות בקיום המצוות¹⁰⁷) הם בגימטריא "נר"¹⁰⁸
44 – כי בהדלקת נר מתבטאת בגלוי השלימות דקיום
45 כל המצוות, לעשות להקב"ה "דירה נאה"
46 בתחתונים.

47 טז. ולהוסיף שזה מרומז גם בשם הנפטרת –
48 "חי' מושקא", שמורה על חיות וריח בשמים (כנ"ל
49 ס"ט):
50 בכדי שתהי' "דירה נאה" צ"ל בדירה חיות,
51 שתהי' דירה חי' ("אָ לעבעדיקע שטוב") (שחיות
52 היא בהוספה לעצם מציאות הדבר). ויתירה מזו –
53 שיורגש שם ריח בשמים – ריח טוב ונאה¹⁰⁹, הן
54 ברוחניות והן בגשמיות, שמוסיף יותר נוי בדירה
55 (ע"ד ההוספה שבאה ע"י אור הנרות¹¹⁰).

(104) שם ו, כג.

(105) ראה שבת כג, ב: "הרגיל בנר הווין לי' בני תלמידי
חכמים", ובפרש"י "דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ע"י נר מצוה
דשבת .. בא אור דתורה". וראה גם זח"ב קסו, א.

(106) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג.
ועוד.

(107) היינו, כפי שאהבה ויראה הם ענינים כלליים הפועלים
על כל (רמ"ח) אברים הגשמיים ועל כל מציאות האדם - ע"י
התפשטות הלב (אהבה) או כיוון הלב (יראה). ונוסף לזה, אהבה
ויראה הן ב' מצוות פרטיות מרמ"ח מ"ע, מצד עניינה הפרטי של
כל א' מהן.

(108) זהר שם, ב. וראה לקו"ת בהעלותך לג, ג. שלח מד, ד.
ובכ"מ.

(109) ראה ראב"ע ורמב"ן עה"פ תשא ל, כג. וראה מו"נ ח"ג
פמ"ה. תורת העולה (להרמ"א) ח"ב פל"ה.

(110) ולהעיר שבשמן המשחה (שמן זית (תשא שם, כד)) הי'
גם מור (שם, כג). שהו"ע ד"מושקא" (כנ"ל הערה 60), והרי ידוע
שהיו מהדרים (בדורות שעברו) להדליק נרות שבת בשמן זית.

1 חדורים ביופי (רוחני וגשמי) של כשרות, טהרה
2 וקדושה¹⁰¹.

3 ועד"ז בענין חינוך הבנים והבנות – שזה
4 מעמיד את יסוד החיים של כל אדם – רואים
5 בפועל, שהחינוך שלהם תלוי בהאם¹⁰². ובפרט
6 החינוך והדרכה של ילדים קטנים, וככל שקטן
7 יותר, התלות באם גדולה יותר: היא מחדירה בהם
8 מעת היותם קטנים חיות ורוח של יהדות, שעל
9 יסוד זה גודלים בנים ובנות עוסקים בתורה
10 ומצוותי', בשלימות ברוחניות ובגשמיות – באופן
11 נאה ויפה וכו'.

12 זאת אומרת, שנוסף לכך שהילדים יהיו עוסקי
13 תומ"צ ע"ד הרגיל, מחדירה בהם האם את התענוג
14 והחום (עם העדינות והאהבה שישנן במיוחד
15 בטבען של נשי ובנות ישראל) שהעסק בתומ"צ
16 יהיו באופן נאה וטוב, כך שיכולים להצביע עליהם
17 ולומר: "זה א-לי ואנוהו" (כנ"ל ס"ב).

18 כנראה – לדוגמא – בהמנהג טוב של אמהות
19 יהודיות לנגן לילדיהם הקטנים עוד בהיותם
20 מוטלים בעריסה – שהתורה היא הדבר הכי טוב,
21 הכי מתוק, הכי יפה וכו'. שזה משפיע בילד – גם
22 לאחר שמתגבר ("גם כי יזקין לא יסור ממנו"¹⁰³)
23 – אהבה פנימית ויוקר כלפי כל הענינים דתומ"צ.

24 טו. הענין של החדרת יופי ("נאה") בהדירה
25 ובכל עניני יהדות – רואים בגלוי במצות הדלקת
26 נרות שבת קודש ויו"ט:

27 עי"ז שאשה וכת מבנ"י מדליקות נר קדוש
28 לכבוד שבת ויו"ט עם ברכה – היא מחדירה בבית
29 אור של קדושה, חום ויופי (נאה), שמאיר ומייפה

(101) כמבואר בספרים שע"י כשרות האכוש נעשה שינוי
במהות וטבע האדם האוכל ושותה מאכלות ומשקאות אלו, מכיון
שנעשים דם ובשר כבשרו (ראה רמב"ן (הובא בבחי) שמיני יא,
יג. פ' ראה יד, ג. וי"ד).

ועאכ"כ שכן הוא בנוגע לטהרת המשפחה, שבוה תלוי
הטהרה והנוי בחיי המשפחה מתוך בריאות בגשמיות וברוחניות,
כידוע ומבואר בכ"מ (ראה לקו"ש ח"ג ע' 259. וי"ט). וכן בנוגע
להדלקת נרות שבת קודש ויו"ט, שממשיכה בהדירה ובכל בני
הבית אור וקדושה של "נר מצוה ותורה אור" (כדלקמן בפנים).

(102) ראה של"ה שער האותיות (מד, א). הובא בקונטרס
"חנוך לנער" ס"ע 34 ואילך. וראה שיחת ש"פ אמור תש"ג (ע"ד
חיוב נשי ישראל בחינוך ובלימוד התורה - התועודיות תש"ג ח"ג
ע' 171 ואילך).

(103) משלי כב, ו.

21 והשלימה, שתבוא בשכר נשים צדקניות
22 בישראל¹¹⁶, כנ"ל.

23 ועפ"ז יש לומר, שההוספה דכ"ב שבט (אחד
24 עשר בכפליים) כוללת, שנוסף לכך שנעשה יחוד
25 דעשר ואחד עשר (יום עשירי בחודש אחד עשר,
26 עד יום אחד עשר בחודש אחד עשר) – דירה
27 בתחתונים בכלל – נפעל ע"י האחד עשר השני,
28 שהדירה נעשית "דירה נאה", שמרחיבה דעתו של
29 אדם העליון. ויש לומר שע"ז (שעושים "דירה
30 נאה" שמרחיבה דעתו של אדם) מודגש עוד יותר
31 ההתאחדות ד"עשר" ו"אחד עשר", כי נוסף לכך
32 שזו "דירה (הבטלה וטפלה) לו יתברך", הרי
33 הדירה בתחתונים מוסיפה ומחדשת התרחבות חדשה
34 אפילו לגבי למעלה כביכול.

35 יז. מזה ישנו הלימוד לנשי ובנות ישראל
36 בכלל, ובמיוחד – להשלוחות תחיינה דכ"ק מו"ח
37 אדמו"ר נשיא דורנו – שהתאספו יחדיו מכל קצוי
38 תבל בה"כינוס השלוחות העולמי":
39 נוסף לכך שלכל בני"י יש שליחות מהקב"ה
40 לעשות דירה לו יתברך בתחתונים (כמדובר כמ"פ
41 בארוכה), יש לנשי ובנות ישראל שליחות מיוחדת
42 לעשות שתהי' "דירה נאה" עם "כלים נאים",

43 החל ע"י קיום וחיזוק דג' מצוות הנ"ל שניתנו
44 להן במיוחד בדירה הפרטית שלהן, כשרות
45 האכילה ושת"י, טהרת המשפחה, ונרות שבת קודש
46 ויו"ט, כולל – ההשתדלות שגם ילדות קטנות
47 (משהגיעו לידי הבנה) ידליקו הנרות (לפני האם,
48 בכדי שהאם תוכל לסייע להן כו').

49 וכמו"כ גם – להשפיע על עוד נשי ובנות
50 ישראל שאף הן יקימו ויחזקו את המצוות
51 האמורות.

52 ובכללות – מוטלת עליהן חלק עיקרי באחריות
53 וזכות דעשיית דירה לו יתברך בתחתונים, דירה
54 נאה עם כלים נאים – "ועשו¹¹⁷ לי מקדש ושכנתי

1 [ובהדגשה יתירה ביום השבת¹¹¹, שענינו הוא
2 עונג].

3 ועד"ז גם ברוחניות הענינים – ש"דירה נאה"
4 תלוי בכך שתהי' הן העבודה ד"חיי" – חיות פנימי
5 וכחות פנימיים, והן העבודה ד"מושקא" – כחות
6 המקיפים, עד יחידה שבנפש, הענין דתענוג (נאה).
7 שזה פועל, שנוסף להיותה דירה בתחתונים
8 בכלל (שהיא בטילה "לו יתברך"), נעשית "דירה
9 נאה" (כפי שזה גם בפשטות הענין, שהריח נאה של
10 "מושקא" פועלת שבכל הבית יהי' ריח ורוח נאה),
11 נוי כזה אשר משיב את הנפש והנשמה נהנית ממנו,
12 וזה מרחיב דעתו של אדם – ה"ז מחדיר (ובפרט
13 ביחד עם נרות שבת קודש ויו"ט) אור חדש וחיות
14 חדשה בכל בני הבית ובכל הדירה כולה, עד – בכל
15 העולם כולו ובכל סדר ההשתלשלות,

16 כולל ומתחיל – מהנאה ותענוג בבעל הדירה
17 האמיתי, הקב"ה (ש"נתאווה" שתהי' עבורו דירה
18 בתחתונים¹¹²).

19 עד – השלימות של "אורו¹¹³ של משיח",
20 ו"רוחו¹¹⁴ של מלך המשיח"¹¹⁵, בגאולה האמיתית

(111) ולהעיר שמשלימים המאה ברכות בשבת (ויו"ט) ע"י ריח הבשמים (מנחות מג, סע"ב. טושו"ע אור"ח רסר"צ. שו"ע אדה"ז שם. ושם רסמ"ו). ואמרו חז"ל (ויק"ר פכ"ג, ו. שהש"ר פ"ב, ב [ר]) "מה שושנה זו [שאינה אלא לריח, כדלעיל שם] מתוקנת לשבתות וימים טובים כו'", "להתענג ולברך על הריח ולהשלים ק' ברכות" (פ"י מהרז"ו לויק"ר שם).

(112) ויש לומר, שע"י עשיית הדירה בתחתונים מתוך תענוג והנאה (ענין הריח). ניתוסף במילוי ה"נתאווה" דירה בתחתונים – כי ע"ז נעשה בתחתונים (מצד ענינים הם) מעין "כלי" ו"דירה" לגילוי התענוג (נתאווה) שלמעלה.

(113) זהר ח"ג לד, ב. נתבאר בלקוטי לוי יצחק לזח"ג ע' ריט ואילך.

(114) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א. וראה קונטרס משיחות אדר"ח כסלו וש"פ תולדות שנה זו ס"א (התועודיות תשנ"ב ח"א ע' 319 ואילך).

(115) ולהעיר ש"משיח" הוא הר"ת של שם הנפטר בצירוף יו"ד (ר"ת שני שמותיו של אבי, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ויום ההילולא שלו הוא ביו"ד שבט, וגם תוכן עבודתו הי' בענין העשירי, כנ"ל ס"ז).

ויש לקשר זה עם המדובר כמ"פ (לקו"ש חכ"ט ע' 359 ואילך. ועוד) ש"שליח" (הגימטריא של "חמש") בצירוף יו"ד (כחות הנפש) הוא בגימטריא "משיח" – ע"פ המבואר לעיל (ס"ט), ש"חי' מושקא" מורה על המשכת וגילוי המקיף דיחידה (שמשיח הוא יחידה הכללית (מו"ז לזח"ב מ, ב. ולזח"ג רס, ב. ועוד)) בעשר כחות הנפש.

(116) ולהעיר מהשייכות דריח לענין הגאולה – כמובן ממאוז"ל (ויק"ר ושהש"ר שם) "מה שושנה זו אינה אלא לריח כך לא נבראו צדיקים אלא לגאולתן של ישראל". וראה המשך דברי המדרש שם: "מה שושנה זו מתוקנת לשבתות וימים טובים כך ישראל מתוקנת לגאולת מחר" (יום שכולו שבת וכולו טוב). (117) תרומה כה, ח.

23 טובים שלו (שבו אנו נמצאים כעת), ששם הוא
24 עסק (בעשר שנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא
25 דין) בתורה עבודה וגמילות חסדים, ובהדגשה –
26 בכל שלשת הענינים, ובהפצת המעינות חוצה, וזה
27 נמשך אח"כ ע"י כל אחד ואחת, ובאופן דמעלין
28 בקודש, גם לאחרי זה, ומוסיף והולך ואור¹²¹;

29 כולל ועיקר – בזמננו זה, הרגעים האחרונים
30 לפני הגאולה – לעורר בעצמן ובכל נשי ובנות
31 ישראל אודות גודל הזכות דנשי ובנות ישראל
32 להבאת הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד
33 ממש, שתבוא "בשכר נשים צדקניות שיש בדור",
34 כנ"ל,

35 יח. ויהי רצון – והוא העיקר מכל העיקרים –
36 שכן תהי' לנו בפועל, ותיכף ומיד ממש, ובפרט
37 בבואנו מכ"ב שבט, "בך יברך ישראל" – שבזכות
38 ובשכר נשים צדקניות, שכל בני"י יגאלו כבר
39 בגאולה האמיתית והשלימה,
40 והקיצו ורננו שוכני עפר⁷, ובתוכם – כ"ק מו"ח
41 אדמו"ר ובתו הנפטרת, עם כל הצדיקים וצדקניות
42 וכל הנשמות בכלל, וביחד עם כל בני"י שנמצאים
43 עכשיו נשמות בגופים – לאריכות ימים ושנים
44 טובות, נשמה בריאה בגוף בריא – עוברים, בלי
45 שום הפסק כלל, לחיים נצחיים, בגאולה האמיתית
46 והשלימה ע"י משיח צדקנו, ותיכף ומיד ממש,
47 ולכל לראש – תיכף ומיד ממש בפשטות ממש¹²².

122) באור ליום ב' פ' משפטים, כ"ב שבט, חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאור"א: "קובץ כ"ב שבט", פרוסת "לעקאח", שטר של חמש דולר (לתתו (או חלופו) לצדקה). ואולי הוא גם כנגד הג' קוים דתורה (הקובץ), עבודה ("לחמי לאשי", ודוגמתו - לעקאח), וגמ"ח (צדקה). ובמספר של חמש - ר"ת של שם הנפטרת. המו"ל.

1 בתוכם¹¹⁸, בתוך כל אחד ואחת מישראל¹¹⁹, החל
2 בעצמן ובבתיהן שלהן, לעשותן משכן ומקדש לה',
3 בית תורה ותפלה וגמילות חסדים (כמדובר
4 כמ"פ¹²⁰), ע"י התנהגותן האישית – וכך גם לחנך
5 את ילדיהן ובני הבית – כראוי ל"משכן" ו"מקדש"
6 לה', ובפרט משכן ומקדש נאה,

7 כולל – ע"ז שמכניסים בבית, ובכל חדר בבית
8 – ענינים של תורה, תפלה וגמילות חסדים, וכמו"כ
9 לוודא שלכל ילד בבית יהי' ברשותו הפרטית:
10 חומש (וספרי תורה אחרים), סידור, קופת-צדקה,
11 ומה טוב – גם תניא קטן פרטי.

12 ובכללות – לקבל החלטות טובות להוסיף
13 ולחזק את שטח החינוך של בני ובנות ישראל, החל
14 מקטני קטנים (כנ"ל).

15 ועוד וגם זה עיקר – בפרט בדורנו זה, ובמיוחד
16 – אצל השלוחות תחינה – להשפיע על נשים
17 ובנות נוספות, בכל עניני תורה ומצוות ויהדות,
18 הפצת התורה והיהדות, בכל שלשת הקוים של
19 תורה עבודה וגמילות-חסדים, והפצת המעינות
20 חוצה.

21 ובפרט כשישנו הכח מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
22 דורנו ומבית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים-

118) כידוע שגם הנשים השתתפו ברבבת המשכן. ואדרבה - "הן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן" (ויקהל לה, כב וברמב"ן עה"פ). וראה בארוכה "קובץ כ"ב שבט" ע' 7 ואילך (לקו"ד ח"ג תקעא, ב ואילך).

119) אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה (סט, א, רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ובכ"מ). וראה לקו"ש חל"ו ע' 128 ואילך.

120) ראה קונטרס משיחות ש"פ תרומה תשמ"ז (סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 347 ואילך. וש"נ). מכתבי "בין יו"ד וט"ו בשבט ה'תשמ"ז" לקו"ש חכ"ו ע' 414 ואילך. שם ע' 420). ובכ"מ.

121) ראה הערה הבאה.

במה שכותב שלפעמים מפחד הוא וגם נדמה לו שיש לו
מיחוש הלב. ולדעתי שני העניינים הם עניינים של דימוין
ובמילא עליו לבדוק התפילין שלו, המזווזות בדירתו או בחדרו
על-כל-פנים וכן לבדוק בכל יום את הטלית קטן, וחזק יהיה
בביטחונו בהשם יתברך המושגיח על כל אחד ואחת בהשגחה

פרטית

ממכתב ב' שבט, תשט"ו

לקוטי שיחות

פרשת משפטים

כרך כו, א

מתורגם ללשון הקודש

27 מפסיד בכך דבר, ולכן המציל אינו נחשב כערב). תא
 28 שמע (=הוכחה לכך) דאמר רבי יעקב, אמר רבי יוחנן:
 29 חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק. (ושואלת על כך
 30 הגמרא:): הלכה כמותו (לגבי הדין במקרה של חנוק) או
 31 אין הלכה כמותו? תא שמע דכי אתא (=כאשר הגיע)
 32 רבין, אמר רבי יוחנן: חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק,
 33 והלכה כמותו אף בחנוק.
 34 אך הגמרא מסיימת ואומרת: "אמר רבי יהודה, אמר
 35 שמואל: חנוק וקנו מידו – משתעבד, מכלל דערב בעלמא
 36 לא בעי קנין (=מכך נלמד שערב רגיל, על הלואה, אינו
 37 צריך קנין כדי לתת תוקף לערבותו) .. והלכתא ערב
 38 בשעת מתן מעות לא בעי קנין, אחר מתן מעות בעי
 39 קנין"⁵. כלומר, במקרה של חנוק הרי האדם ש"אמר
 40 הנח" נעשה משועבד לדבריו רק אם נעשה קנין. עד כאן
 41 דברי הגמרא בתלמוד הבבלי.

ב.

בתלמוד הירושלמי – מסקנה שונה

42 בתלמוד הירושלמי נאמר שם: רבי יסא בשם רבי
 43 יוחנן אמר, אף-על-פי שקילסו רבי ישמעאל את בן ננס
 44 – על מדרשו קילסו. אבל אינה (הלכה) כבן ננס. שמעון
 45 בר ווה בשם רבי יוחנן: אף בחנוק הלכה כרבי
 46 (ישמעאל)⁶. אך בתלמוד הירושלמי אין מובאים דבריו
 47 של שמואל, שדוקא במקרה של חנוק וקנו מידו –
 48 משתעבד, וכן אין מובא שם המשך הדברים עד "והלכתא
 49 ערב בשעת מתן מעות... אחר מתן מעות בעי קנין..."⁷,
 50 ובמקום זאת נאמר בסיום הדברים בתלמוד הירושלמי:
 51 אמר רבי יוסי ואת שמע מיניה (=ומכך מוכח), בר נש
 52 דהוה צייד לחברי' בשוקא (=אדם שהיה תופס את חברו

א.

"הרי החנוק... ומצאו חברו ואמר לו הנח לו"

1 בסיום מסכת בבא בתרא, במשנה האחרונה¹, נאמר:
 2 ערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין.
 3 מעשה ובא לפני רבי ישמעאל, ואמר: גובה מנכסים בני
 4 חורין. אמר לו בן ננס: אינו גובה לא מנכסים משועבדים
 5 ולא מנכסים בני חורין. אמר לו: למה? אמר לו: הרי
 6 החנוק את אחד בשוק, ומצאו חברו ואמר לו: הנח לו
 7 [ואני אתן לך²] – פטור, שלא על אמונתו הלוהו, אלא
 8 איזהו ערב שהוא חייב? הלוהו ואני נותן לך – חייב, שכן
 9 על אמונתו הלוהו.
 10 ומסיימת המשנה: ואמר רבי ישמעאל: הרוצה
 11 שיחכים, יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה
 12 גדול מהן³, והן כמעייין הנובע. והרוצה שיעסוק בדיני
 13 ממונות, ישמש את שמעון בן ננס.
 14 על מחלוקת זו במשנה, נאמר בגמרא⁴: אמר רבה בר
 15 בר חנה, אמר רבי יוחנן: אף-על-פי שקילס רבי ישמעאל
 16 את בן ננס – הלכה כמותו (כרבי ישמעאל).

17 לאחר מכן ממשיכה הגמרא ואומרת: איבעיא להו
 18 בחנוק מה לי אמר רבי ישמעאל (=התעוררה אצלם
 19 הבעיה מהי דעתו של רבי ישמעאל לגבי הדין במקרה
 20 של המבטיח לחברו ממון כדי שהלה יפסיק לחנוק אדם
 21 אחר). (ומבאר רשב"ם: דלמא משום צערא דחבריה
 22 שנחנק נמי גמר ומקנה, או דלמא מתכוין הוא להצילו
 23 מחניקה ומצוה הוא דקא עביד ולא חסריה ולא הוי
 24 ערב. כלומר: שמא משום צער החבר הנחנק אכן החליט
 25 המציל לשלם ממון זה, וחייב לשלמו, או שמא כוונתו
 26 היא רק להצילו מן החנק, ועושה בכך מצוה, והחנוק אינו

(4) קעו, סע"א.

(5) ומסיים "ערב דבית דין לא בעי קנין דבהיא הנאה דמהימן לי" גמר ומשעבד לי". וראה רשב"ם, תוד"ה והלכתא (בסוף המס') ופיהמ"ש להרמב"ם (ובהוצאת קאפח – בהערה) – בשתי הגירסאות בסיום המסכת. וראה ח"י הצ"צ על הש"ס כאן סוף המס'. ואכ"מ.
 (6) כצ"ל, כדפוס קושטנדינא. וכ"ה בפני משה שם.

(* וסיום מס' ב"ב – בבלי וירושלמי.

(1) קעה, ב.

(2) כ"ה במשנה שבבבלי, שנתוסף בחצאירובעו. וליתא במשנה שבמשניות. וראה שינויי נוסחאות למשניות. וש"נ.

(3) כ"ה גירסת הב"ח. וכ"ה במשנה שבמשניות וירושלמי. ובמשנה

שבבלי – בתורה יותר מהן.

32 ולכן סביר יותר לומר, שדברי רבי יוסי בתלמוד
33 הירושלמי באים כהמשך לנאמר לפני כן, ש"אף בחנוק
34 הלכה כרבי ישמעאל"¹¹,
35 רבי יוסי מתכוון להסביר מדוע גם בענין "חנוק"
36 משתעבד המבטיח בלי קנין, כדלהלן. כלומר, בתלמוד
37 הירושלמי המסקנה היא, שלא כבתלמוד הבבלי – שבענין
38 "חנוק" הרי מי ש"אמר שבקיה" משתעבד גם ללא קנין.
39 ויש לומר, שהמחלוקת בין התלמוד הבבלי לבין
40 התלמוד הירושלמי, אם ערב צריך קנין לאחר מתן מעות,
41 כרוכה במחלוקת כללית לגבי עצם ההגדרה והנימוק של
42 שעבודו של ערב.

ג.

שעבוד הערב – מפני הסתמכות המלוה עליו, או מפני קבלת הנאה

43 בענין ערב בשעת מתן מעות אומר רש"י¹² "בההוא
44 הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה" (=הערב
45 משתעבד מפני הנאתו מכך שהמלוה מאמין לו),
46 ובפשטות הכוונה היא, כפי שמוכן מדברי מספר
47 פוסקים¹³, שהנאה של הערב מעוברת היותו מהימן
48 מספיקה כדי לגרום לו ל"משתעבד נפשיה"¹⁴.
49 אך בעל "נימוקי יוסף" אומר בסיום המסכת, לגבי
50 ערב בשעת מתן מעות, שזה שהערב "משתעבד בלא קנין"
51 היא "כיון דעל פיו הוציא מעותיו מתחת ידו". וביתר
52 הרחבה הוא מסביר זאת בסוגיא קודמת¹⁵: "ואף-על-פי
53 שאין שם קנין אלא באמירה בעלמא, משתעבד ליה, דמצי
54 (=שהרי יכול) אמר לו המלוה אם לא היית אתה, לא
55 הייתי מלוה אותו כלל". ובדומה לכך מסביר רבינו גרשום
56 בסוף המסכת: "דמצי אמר ליה (=שיכול לומר לו) אי לאו
57 את לא נפיק זוזי (=לולא אתה לא היה יוצא הכסף) מתחת
58 ידי". ולגבי דברי רב אשי ש"בהאי הנאה דקא מהימן ליה
59 גמר ומשעבד נפשיה" אומר בעל "נימוקי יוסף"¹⁶, שזהו

1 בשוק, בכוונה להורגו), אתא חד ומר שבקיה ונא יחב
2 (=ובא אדם אחר ואמר "הנח לו ואני אשלם"), מן אהן
3 גביי ומן אהן לא גביי (=מאדם זה, אשר הבטיח לשלם,
4 גובה המלוה, ומן הלווה אינו גובה).

5 ומסביר בעל "פני משה", שדברי רבי יוסי הם
6 "כמתמיהה": אם סוברים ש"אף בחנוק הלכה כרבי
7 ישמעאל", יוצא מכך, שכאשר אדם "צייד לחבריה בשוק
8 (מלשון⁷ צודה לקחת נפשו)" ואדם אחר אומר "שבקיה
9 ונא יחב לך", צריך המלוה לגבות את הממון לא מן
10 הלווה, אלא מהאדם אשר "אמר שבקיה" – וכיצד ניתן
11 לומר כך?! שהרי "במה נעשה זה בעל חוב שלו, ולא
12 היה מתכוון אלא להציל את זה, וקסבר מצוה קעביד"⁸.

13 לפי פירושו יוצא, שהמסקנה בתלמוד הירושלמי
14 בענין זה היא כמו המסקנה בתלמוד הבבלי, כדברי בעל
15 "מראה פנים" שם, שלגבי חנוק ההלכה איננה כרבי
16 ישמעאל, האומר, שמשעבד ללא קנין?⁹

17 אך דחוק ביותר לפרש באופן זה את דברי רבי יוסי
18 בתלמוד הירושלמי: אף אם נאמר ש"אף בחנוק הלכה
19 כמותו", והאדם שאמר "שבקיה" משתעבד לשלם, אך
20 מנין לנו שהכוונה היא שהוא משתעבד עד כדי כך שהוא
21 הופך להיות "בעל החוב", שגובים את ההלוואה ממנו ולא
22 מן הלווה, כפי שמפרש בעל "פני משה" את תמיהת רבי
23 יוסי, ולא כפי שמוכן מן הסוגיא, שהוא משתעבד נכד, כ
24 כלומר, שהחוב מוטל גם לאחר מכן על הלווה, והמלוה
25 צריך לתבוע את החוב בראש ובראשונה מידי הלווה, כפי
26 שמפורטים במשנה¹⁰ פרטי הדינים בנדון.

27 זאת ועוד: לפי הסברו של בעל "פני משה", הרי
28 תמיהת רבי יוסי מבוססת על הנימוק, ש"לא היה מתכוין
29 אלא להציל את זה", וזהו בדיוק הנימוק שמביא בן ננס
30 במשנה: "הרי החונק את אחד בשוק... – ובמה, אפוא,
31 חידושו?

(7) ע"פ ל' הכתוב – ש"א כד, יב.

(8) לשון הפני משה שם.

(9) כ"ה במראה הפנים שם בירושלמי "ובהכי אולא המסקנא דהכא כדהתם דאין הלכה בחנוק כמותו". וכנראה מפרש דל' ישמעאל בחנוק אין צריך קנין. והוא כבשטמ"ק ב"ב סופו. אבל מפיהמ"ש להרמב"ם כאן, נמוקי יוסף, מאירי (במשנה) ועוד* משמע, דלר"י דמתני' בחנוק בעי קנין דליגבי מבני חורין, ולכן ננס לא מהני אפילו בקנין. וראה גם ריטב"א (בלוי, תשי"ד. ירושלים, תשל"ו) בסיום ב"ב. חי' הצ"צ כאן במשנה. ועוד.

(10) בבבלי קעג, סע"א ואילך ובירושלמי ה"ח.

(11) ראה גם מהר"א פולדא ושרה יהושע לירושלמי כאן.

(12) קעג, ב.

(13) ראה ריטב"א קדושין ז, רע"א. וראה גם ריטב"א ב"ב שם.

(14) וכמו ב"מתנה שומר שכר להיות כשואל", דאין צריך קנין ד"בההיא הנאה דקא נפיק ל' קלא דאיניש מהימנא הוא גמיר ומשעבד נפשיה" (ב"מ צד, א).

(15) לדרך קעד, א ד"ה אמר רב הונא.

(16) שם.

(*) וכן משמע ברע"ב במשנה. וראה תוי"ט שם.

1 הסבר לכך ש"לא הוי אסמכתא"¹⁷.

ד.

המחלוקת בין הבבלי לבין הירושלמי כרוכה בנימוק לשעבוד הערב

לפי זה יש לומר, שעל כן מתבסס ההבדל בין המסקנה בתלמוד הבבלי, ש"חנוק בעי קנין", לבין המסקנה בתלמוד הירושלמי, שאין צורך בקנין:

שיטת התלמוד הבבלי היא, כפירוש רבינו גרשום ובעל "נימוקי יוסף", ש"בההיא הנאה דקא מהימן ליה" אינו נימוק מספיק לכך שהערב ישתעבד, אלא הוא יכול להיחשב כאסמכתא בלבד, כי הנאה כזו, שהערב נחשב מהימן, אין כוחה יפה לגרום לשעבודו של הערב²³. והגורם לשעבוד הוא הוצאת הממון של המלוה על-פי דברי הערב, וגרימתו בפועל להפסד כספי. ולכן, במקרה של "חנוק", כאשר "לאו מידי חסריה", אין קיים הגורם לשעבוד, ולכן יש צורך בקנין.

לעומת זאת, שיטת התלמוד הירושלמי היא, שהגורם לשעבוד הערב בשעת מתן מעות אינו ההפסד הכספי של המלוה, אלא קבלת ההנאה של הערב, "דקא מהימן ליה", והנאה מעין זו קיימת אצל הערב גם במקרה של "חנוק" לאחר מתן מעות.

יש לומר, שאת זאת מסביר רבי יוסי בתלמוד הירושלמי בדבריו: ואת שמע מיניה בר נש דהוה צייד לחבריה בשוקא, אתא חד ומר שבקיה ונא יהב, מן אהן גביי ומן אהן לא גביי:

דברי רבי יוסי "מן אהן גביי ומן אהן לא גביי" אינם קביעת מסקנה, שהמלוה תובע את החוב ממי ש"אמר שבקיה" ואינו גובה כלל מן הלווה²⁴, אלא²⁵, זהו הסבר ונימוק לשעבוד הערב: כיון שבדבריו "שבקיה ונא יהב"

2 ולפי זה יוצא, שניתן להסביר בשני אופנים את הנימוק לכך שהערב משתעבד בלי קנין¹⁸:

3 (א) הערב אינו משתעבד מפני שהוא מקבל הנאה וכדומה, אלא בעיקר מפני ש"על פיו הוציא מעותיו", ובכך גרם הערב לחסרון ממון של המלוה. וכפי שמוכן מן הגמרא בפשטות, שחובת הערב אינה נובעת מגרימת נזק כספי על ידו וכדומה (וכאילו עצם גרימתו נלתינת הממון מטילה עליו את החוב¹⁹), אלא, זוהי הסיבה המביאה להשתעבודותו של הערב: עצם העובדה שהמלוה נתן את ממונו על סמך דברי הערב, דבר המוכיח שהמלוה סומך על אדם זה, היא הגורמת לכך שהערב משתעבד.

4 (ב) הערב משתעבד מפני "בההיא הנאה דקא מהימן ליה", מפני שהערב מקבל הנאה מכך, וקבלה זו עצמה נחשבת כקנין²⁰, אשר בגללו "גמר ומשעבד נפשיה".

5 ההבדל הנובע משני הסברים אלו לגבי הלכה למעשה הוא בענן "חנוק": אם הגורם לשעבוד הוא עצם נתינת הממון, יוצא, שכאשר "אמר שבקיה" במקרה של "חנוק", הרי "לאו מידי חסריה" (=לא הזיק לו כלום), שהרי המלוה לא נתן את הממון ללווה עקב דברי הערב, ולכן אין כאן כל כך הסתמכות של המלוה על הערב, ולכן הוא איננו "גמר ומשעבד נפשיה", ובמקרה כזה הוא משתעבד רק על ידי קנין.

6 אך אם השעבוד נגרם עקב קבלת הנאה, יש לומר, שגם במקרה של "חנוק" הרי האדם אשר "אמר שבקיה" משתעבד, כאמור, כי גם עצם השפעתו למניעת סבל חברו שנחנק²¹ מהווה עבורו קבלת הנאה, ולפיכך הוא משתעבד²².

20 ראה ריטב"א קידושין ז, רע"א. מחנה אפרים שם ד"ה אבל ובהל' ריבית ס"א.

21 או בההיא הנאה דקא מהימן ליה ושבקי' מלחנק.

22 ראה רשב"ם (קעו סע"א - הובא לעיל ס"א) ונמוק"י סוף ב"ב.

23 משא"כ ב"ערב דבית דין" דבההיא הנאה דהב"ד מהימן ליה, הוי הנאה חשובה יותר מזה דמהימן ליה המלוה. ולהעיר מרמב"ם הל' מלוה ולוה פכ"ה ה"ב שכתב בההיא הנאה כו' רק לגבי ערב דב"ד ולא לגבי ערב בשעת מתן מעות.

24 דלפ"ז אי"ז בגדר ערב - ראה מאירי ב"ב כאן ד"ה חכמי נרבונה שאם "אמר הערב שלא בשעת מתן מעות פטור את הלוי .. שאינו צריך קנין, ואין זה צריך לפנים שהרי זה אינו נכנס בכלל תורת ערבות אלא חוב הגמור". אבל ראה חידושי תלמיד הרשב"א קידושין שם (דרכין) דהשתא הוא דחסר שמעון ממונא ע"פ ראו"ב בשעת מתן מעות מיקרי .. וכן דנו דין חכמי נרבונה". ריטב"א במשנה ד"ה ואמר לו ובסוף המסכת. רמ"א

17 וכפשטות המשך הגמ' (שם קעג, ב) דדברי רב אשי באו לתרץ "הא מעשים בכל יום דאסמכתא לא קניא" (ועד"ז הוא בטור חו"מ ר"ס קט). וראה לשון הרשב"ם (שם בסופו) ד"ה גמר "בלב שלם" (וממשיך: ושליוחוא דערב קא עביד מלוה כאילו הוא עצמו הלוה). וראה מחנה אפרים הל' ערב ס"א.

18 וראה עוד הסברות בגדר ערב - בראשונים (ומפרשים) קידושין ז, רע"א. שם ת, ב. וראה ר"ן (קידושין שם (ת, ב) ד"ה וכתב הרמב"ן) בקדושין מדין ערב וכיו"ב - אם הוא דוקא "בהוציא ממון מרשותו לרשות אחר בן דעת לפי שבזכותו של זה מתחייב זה מדין ערב" או שמספיק גם ההיא הנאה שהוציא ממון על פיו - גם כשזרקו לים.

19 כדמשמע לכאורה מפשטות הלשון בנמוקי יוסף שם. ועד"ד מראה דינר לשולחני דחייב (שו"ע חו"מ סי' שו ס"ו (וראה ש"ך שם סק"ב)). וראה שם סי' קטב בש"ך סק"ז. אבל ראה סמ"ע שם סק"ו. נתי"מ שם סק"ב. ביאור הגר"א שם סק"א ס"ו. ועוד.

24 ולעומת זאת, בארץ ישראל נעשו ישראל למציאות של
25 ציבור אחד, "ולכן³³ רק כשעברו הירדן, אז הוה כמו
26 מציאות אחת, וחל עליהם ערבות".³⁴

27 אמנם, לאחר שעברו את הירדן וקבלו עליהם ערבות,
28 הרי מאז קיימת הערבות אצל ישראל תמיד³⁵ ובכל מקום,
29 ולכן יכול יהודי להוציא את חברו בכל זמן ובכל מקום
30 בברכת המצוות³⁶, בכל זאת, מכך ש"אין תענית ציבור
31 בבבל", כיון ששם אין קיים מושג של ציבור בשלמותו,
32 מובן, שעיקר מושג הערבות קיים בשלמותו דוקא אצל
33 יהודים הנמצאים בארץ ישראל.³⁷

34 ולכן: בתלמודה של בבל, שבה אין הערבות והאחדות
של ישראל קיימת כל כך בשלמות³⁸, נוטים יותר לומר,
35 שכדי לגרום לערבות של יהודי אחד עבור רעהו דרוש
36 מעשה בפועל³⁹ – אם בשעת מתן מעות, כאשר הערב
37 גורם באמירתו לכך שהמלוה יתן את הממון בפועל, ואם
38 לאחר מתן מעות, כאשר "לאו מידי חסריה", רק אם
39 הערב משתעבד רק על ידי קנין בפועל ממש.
40

41 לעומת זאת, אצל האמוראים של התלמוד הירושלמי,
42 תלמודה של ארץ ישראל, אשר בה כל ישראל הם
43 כציבור, בערבות ובהתאחדות³⁸, ברור ששעבוד ערב אינו
44 חייב להיעשות דוקא על ידי פעולה שתתן תוקף מעשי
45 לערבות, ודי בהנאה שהערב מקבל.

ו.

כאשר ישראל נמצאים במקומם הם כגוף אחד

46 ובדרך המוסר, ובהמשך לאמור לעיל בסעיף ד':

1 הוא גורם לכך שהמלוה לא ידרוש ויציק ללווה, ובמקום
2 זאת הוא יתבע את החוב אצל הערב, לפחות באותה
3 שעה, הרי בעצם אמירה זו הוא מקבל מכך הנאה,
4 ו"בההיא הנאה" הוא משתעבד.

ה.

עם ישראל בארץ ישראל – ציבור מאוחד

5 ויש להסביר את האמור לעיל, שהדבר תלוי בהבדל
6 כללי בין בני בבל לבין בני ארץ ישראל:
7 שעבודו של הערב תלוי כמובן בדעתם ובמנהגייהם
8 של בני אדם, כפי שמוצאים בהלכה, ש"אם נהגו
9 הסוחרים להתחייב בלא קנין אפילו שלא בשעת מתן
10 מעות, מנהגם מנהג²⁶, ולפי זה יש לומר, שהבדל זה בין
11 התלמוד הבבלי לבין התלמוד הירושלמי תלוי ב"דעת בני
12 אדם", בהתאם להבדלים בין המקומות השונים – בכל
13 וארץ ישראל:

14 נאמר בגמרא²⁷, שעצם קיום הערבות בין ישראל,
15 שיהודי אחד ערב לחברו, נוצרה כאשר עברו בני ישראל את
16 הירדן, ונעשו בארץ ישראל מעורבים ומאוחדים. ולכן
17 "לא²⁸ ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן"²⁹.
18 ומסביר הגאון הרגוטשובי³⁰, שכיון ש"כל ישראל הוה
19 כמו מין יחיד.. לא בגדר נפרד.. לכך מהני ערבות", ולא כן
20 כאשר אין הם מציאות אחת, שאז אין קיימת ערבות.

21 וזהו ההבדל בין ארץ ישראל לבין בבל: נאמר
22 בגמרא³¹, ש"אין אוכלוסא בבבל", "ורצה לומר דליכא
23 (=שאיין) צירוף³⁰, ו"אין תענית ציבור בבבל"³².

ח"מ סק"ט ס"ג (ממרדכי פרק איזהו נשך* ותוספתא). וראה שו"ת
הצ"צ ח"מ ס"כ. ובהערה הבאה.

(25) וראה נועם ירושלמי לירושלמי כאן ובס"פ איזהו נשך.

ולהעיר מרא"ש ב"מ פ"ט סמ"ג בפי' הירושלמי (גבי חנוני על פנקסו)
ובפולא חריפתא שם. תומים ס" קכו סק"ה. ועוד. ואנ"ח.

(26) ננסת הגדולה ח"מ סק"ט (הגהות לטור אות ל') – הובא בבאר
היטב שם סק"ב.

(27) סנהדרין מג, סע"ב (ובפרש"י שם ד"ה עד שעברו). פרש"י נציבים
כט, כח.

(28) סנהדרין שם.

(29) וראה ירושלמי סוטה פ"ז סוף ה"ה – הובא בתור"ה עודם (סוטה
לד, א).

(30) צפע"ג לנסהדרין שם.

(31) ברכות נח, א.

(32) פסחים נד, ב.

(33) צפע"ג שם. וראה צפע"ג למכות כד, א ובהמובא שם.

(34) להעיר מחדא"ג (ב"ב פח, ב ד"ה ואר"ל בא) דלכן לא נתחייבו
בערבות עד ערבות מואב בשנת המ' "מטעם שאז הוי כערב בשעת מתן
מעות שכבר התחילו בכיבוש א"י קצת ארץ סיחון ועוג".

(35) אף שבנוגע לנסתרות איתא בירושלמי סוטה שם "ביבנה הותרה
הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות". וראה דעת ר"נ
סנהדרין שם (הובא בפרש"י נציבים שם).

(36) פרש"י ר"ה כט, סע"א. שו"ע אדה"ז אר"ח סו"ס קסד.

(37) ראה צפע"ג מהר"ת צ, ב: גדר צבור מציאות תוארי לא חל רק
על ישראל לאחר מ"ת ורק נשתן בא"י.

(38) להעיר גם מהחילוק דת"ח שבא"י מנעימין זה לזה בהלכה ות"ח
שבבבל מחבלים זה לזה בהלכה (סנהדרין כד, א).

(39) ראה מרדכי ב"מ שם: שעת מתן מעות טעמא מאי דכיון
דאדיבורי דידן קא סמיך ועשה מעשה שהלוח המעות משתעבד כו'.

(* ובמרדכי שם (סי' שלז) מנשיך: ועוד לאו מטעם ערבות הוא דלא שייך אלא במקום שאין הלוח נפטר לגמרי אבל הכא שמתלק כו' הרי הן חייבין גמורין ולא
מטעם ערבות.

מקדש⁴⁹. ולכן כל מסכת נזיקין, דא מסכת היא, כי,²⁸
 כאמור מספר פעמים⁵⁰, שלושת בתי המקדש אינם בתים²⁹
 שונים, אלא זהו אותו בית אשר "נאבד" והקדוש-ברוך-
 הוא מחזיר אותו,³⁰
 כדברי רש"י על הפסוק⁵¹ "אלה פקודי המשכן משכן
 העדות" – "רמו למקדש שנתמשכן בשני חורבנין": הענין
 של "חורבנין" איננו שהמקדש מתבטל ח"ו, אלא באופן
 של "משכון" בלבד, שנשאר בשלמותו, אלא שהוא נמצא
 באופן זמני ברשות המלוה⁵².

לפי זה יוצא, שמסכת בבא בתרא היא כנגד גלות זו
 האחרונה.

וזהו ההבדל בין תחילת המסכת לבין סופה:
 תחילת המסכת היא בענין "השותפין שרצו לעשות
 מחיצה בחצר": ברוחניות הקדוש-ברוך-הוא וישראל הם
 "שותפים", כביכול, והגלות היא כמחיצה בין
 השותפים⁵³, והיא מפרידה "ביניכם לבין אלקים"⁵⁴.

לעומת זאת, סיום המסכת, סיום הגלות, הוא בענין
 דיני ערב, הרומז לאחדות אשר תתגלה אז בין הקדוש-
 ברוך-הוא לישראל: על ידי התנהגותם הבלתי רצויה
 בתקופת הגלות נעשים ישראל משועבדים ר"ל לצד
 הנגדי, אך מפני שישראל הם עם קרובו, נעשה הקדוש-
 ברוך-הוא "ערב" עבור ישראל, ונוטל את השעבוד על
 עצמו, כביכול, כדי לתת לישראל את הכוחות הדרושים
 להשתחרר משעבוד הצד הנגדי (הלעומת-זה).

ה.

סיום הגלות – "חנוק", והקדוש-ברוך-הוא משתעבד
 וגואל

וזהו ההסבר בפנימיות למחלוקת שלעיל בין התלמוד
 הבבלי לבין התלמוד הירושלמי:

1 כאשר ישראל נמצאים במקומם, בארץ ישראל, שבה
 2 הם כקומה אחת שלמה⁴⁰, ציבור אחד ומאוחד – אז⁴¹
 3 די בכל דבר הפוגע ביהודי אחד, ואפילו רק גרימת צער
 4 וכדומה⁴², כדי לגרום לכך שיהודי אחר יתמסר וישתעבד
 5 כדי למנוע צער זה, עד כדי כך שזוהי הנאתו שלו, שהוא
 6 נהנה ממניעת צער של הזולת, כי הוא והזולת אינם שני
 7 דברים שונים, אלא כמציאות אחת. כנאמר בתלמוד
 8 הירושלמי במקום אחר⁴³, שהם כשתי ידיים של גוף אחד.

9 לעומת זאת, בכבל, שבה אחדות ישראל כציבור אחד
 10 אינה כל כך בגלוי, הרי כדי שיהודי אחד ישתעבד ויתמסר
 11 למען יהודי אחר, יש צורך דוקא בגרימת נזק ממשי
 12 ליהודי האחר. אך במקרה שבו "לאו מידי חסריה", אז
 13 יש צורך דוקא במעשה גלוי, קנין, שיוכיח שאכן הוא
 14 מתכוון להשתעבד עבור הזולת. ורק אז מחליט המלוה
 15 לסמוך על שעבוד הערב עבור הלווה.

ז.

בבא בתרא – גלות אחרונה

16 משמעות הדברים בעבודה הרוחנית:

17 ידוע הכלל לגבי שלש ה"בבות" – בבא קמא, בבא
 18 מציעא ובבא בתרא – ש"כולא נזיקין חדא מסכתא
 19 היא"⁴⁴ – אלה הם שלשה חלקים של מסכת אחת.

20 הענין של "נזיקין" ברוחניות מצביע על גלות. אז
 21 משפיעים ה"מזיקים", של לעומת-זה, המפריעים ליהודי
 22 בעבודת ה'⁴⁵. ומסכת "נזיקין" – הלכות נזיקין בתורה –
 23 הוא הלימוד המבטל את המזיקים⁴⁶, ועל ידי כך מתבטלת
 24 הגלות ובאה הגאולה.

25 ויש לומר שזהו ההסבר בפנימיות התורה לכך
 26 שמסכת נזיקין מורכבת משלושה חלקים, כי הם (כמובן
 27 מן הזהר⁴⁷) כנגד "ג' גאולות"⁴⁸, הקשורות לשלושה בתי

מרומים בפסוק "על כל דבר פשע גוי" (פרשתנו כב, ח). וראה סה"ש
 תשנ"ב ח"ב ע' 370 ואילך ובהערות שם.
 (45) להעיר מזה"ג שם.

(46) להעיר ממרו"ל משכהו לביהמ"ד (קידושין ל, ב. סוכה נב,
 ריש ע"ב).

(47) זח"ג שם.

(48) ראה לקו"ת מטות פג, ג (מזח"א קסט, סע"א): שלשה גאולות הן.

(49) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 28 הערה 13. וש"נ.

(50) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"כ"א ע' 180. וש"נ.

(51) ר"פ פקודי.

(52) וראה לקו"ש שם ע' 291 ואילך. וש"נ.

(53) ע"ד הקבלה ראה – לקוטי לוי"צ לח"ג שם (ע' תא).

(54) ישע"י נט, ב. אגה"ת פ"ה.

(40) ראה תניא פל"ב. לקו"ת נצבים בתחלתו. וראה לקו"ת (בהעלותך
 לג, ג. אוה"ת בראשית (כך ה) תקפא, א ואילך) שזוה"ע מה שכל
 ישראל ערבים – מעורבים – זכ"ז.

(41) להעיר דאבא לגבי ברי' משתעבד גם בלא קנין (ב"ב קעד, ב).
 אבל לדעת הרמב"ם (הל' מלוה ולוה פכ"ה ה"ו) הוא דוקא בקנין.

וראה לקו"ת שה"ש (לה, ד. אוה"ת בראשית שם) דמי שהוא משרש
 אחד או מענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים
 זה בזה.

(42) ראה נמוקי יוסף סוף מס' ב"ב במשנה (בשם הגאון בשערי) "פי'
 ה' חנוק הוא שמחזיקו בעל חובו שיפרעו". והיינו רק שמצערו ולא ענין
 של חנוק.

(43) נדרים פ"ט ה"ד.

(44) ב"ק קב, סע"א. ע"ז ז, א. ולהעיר מזה"ג (קצח, א) שכולם

19 ולכן האחדות והערבות שבין הקדוש-ברוך-הוא לבין
20 ישראל אינה כל כך בגלוי, דרוש "קנין": ישראל צריכים
21 לדרוש מהקדוש-ברוך-הוא, כביכול, שהוא "זודה" עם
22 מצבם של ישראל ו"ישתעבד", כביכול.

23 לעומת זאת, התלמוד הירושלמי, המסמל מצב של
24 "אור", הרי ה"שותפות" שבין הקדוש-ברוך-הוא לבין
25 ישראל ברורה וגלויה יותר, ולכן צריך רק "להזכיר"
26 לקדוש-ברוך-הוא את "צערא דחבריה"⁵⁷, הצער שנגרם
27 לישראל עקב המיצר והשביה של הגלות, המתבטא
28 בתפלתם ובתביעתם "עד מתי?!", וכנאמר בסליחות⁵⁸
29 "אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה
30 בארץ" – ובכך די והותר כדי לגרום לקדוש-ברוך-הוא
31 להשתעבד לעם קרובו⁵⁹, ולהביא מיד את הגאולה על ידי
32 משיח צדקנו,

33 שיבנה מקדש (השלישי וה"בתרא") במקומו⁶⁰,
34 ו"גדול"⁶¹ יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון⁶²,
35 ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ט"ו בשבט תשמ"ה)

1 כידוע, דוקא בסוף הגלות, בעקבתא דמשיחא, הרי
2 חושך הגלות הוא כפול ומכופל, כפי שמתארת הגמרא
3 בהרחבה, בסוף מסכת סוטה, את החושך הרוחני והחושך
4 הגשמי בסוף הגלות.

5 וזהו הרמז בכך, שבסיום מסכת בבא בתרא עוסקים
6 בענין של "חנוק", וזהו מצבם של ישראל בסוף תקופת
7 הגלות ר"ל, כאשר חושך הגלות מתחזק כל כך, אשר
8 חשים כחנוקים ר"ל לגמרי על ידי חושך הגלות.

9 ועל כך אומרת הגמרא, שהן לפי התלמוד הבבלי והן
10 לפי התלמוד הירושלמי, ברור ש"אף בחנוק הלכה כרבי
11 ישמעאל", שהערב משתעבד וגוברים את הממון מן הערב.
12 ומשמעות הדברים ברוחניות היא: בלי להתחשב בכך
13 שלפי מדת הדין יש מקום לומר שישראל צריכים לשלם
14 את ה"חוב" בעצמם, הרי הלכה היא כרבי ישמעאל –
15 כהן (גדול)⁵⁵, איש טוב⁵⁶, שהקדוש-ברוך-הוא משתעבד
16 עבור ישראל, ו"משלם" את חובותינו, כביכול.

17 עבדל הוא רק לגבי האופן שבו נגרם ה"שעבוד":

18 מצד התלמוד הבבלי, שבו חושך הגלות הוא בתוקף,

(60) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(61) חגי ב, ט.

(62) בב"ב בתחלתה (ג, סע"א ואילך) – והאחרון קאי אביהמ"ק השני. אבל בזח"א (כת, א) דקאי אביהמ"ק השלישי. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 29 הערה 29 התייור בין שני הפירושים.

(55) חולין מט, סע"א. וראה לקו"ש ח"א ע' 107 (ועוד). וש"נ.

(56) זח"א בהשמותו רנו, סע"ב. ובכ"מ. תניא רפ"ג.

(57) ל' הרשב"ם (ונומק"י) ב"ב ס – הובא לעיל סעיף א.

(58) דשבעה עשר בתמוז (מישע"י סב, ז).

(59) ראה לעיל הערה 41.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' א

21 הגמרא מביאה ברייתות שמובא בהן דעה זו: דְתַנְיָא, 'אֱלֹהִים'
22 הנאמר בפסוק 'אלהים לא תקלל' הוא חול והכוונה לדיין, דְכָרִי
23 רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִי 'אֱלֹהִים' קוֹדֵשׁ, וְבֵא לְבִרְכַת הַשֵּׁם.
24 וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִי, אֲזַהֲרָה לְמַכְרֵךְ אֶת הַשֵּׁם מִנִּיּוֹ,
25 תִּלְמִיד לֹמְרִי – 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל'.
26 הגמרא מתרצת את הקושיא למ"ד 'אלהים' קודש: הלא לְמֵאן
27 דְאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, והכוונה לדיין, גְּמַר קוֹדֵשׁ מְחוּל – ודאי לומד
28 איסור ברכת השם מאיסור קיללת דיין, שמתוך כך שהתורה
29 קראה לדיין 'אלהים', יש להבין שגם ברכת השם בכלל האיסור,
30 ומעתה גם לְמֵאן דְאָמַר 'אֱלֹהִים' קוֹדֵשׁ, והכוונה לברכת השם,
31 גְּמַרֵינָן חוֹל מִקּוֹדֵשׁ – לומדים איסור קיללת דיין מאיסור ברכת
32 השם. ואם כן שוב יש לנו פסוק לאסור קיללת דיין, ומאיסור
33 קיללת דיין ואיסור קיללת חרש נלמד איסור קיללת נשיא, ונמצא
34 שהפסוק בנשיא מיותר, ואם אינו ענין לנשיא תנאו ענין לאביו.
35 מקשה הגמרא: בְּשֵׁלְמָא לְמֵאן דְאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, גְּמַר קוֹדֵשׁ [ואיסור
36 ברכת השם] החמור מְחוּל [ואיסור קיללת דיין] חקל, אֱלֹא לְמֵאן
37 דְאָמַר 'אֱלֹהִים' קוֹדֵשׁ, וכי גְּמַר חוֹל מִקּוֹדֵשׁ, דִּילְמָא – שְׂמָא אֶקְוִישׁ
38 אֲזַהֲרֵה – הוזהירה התורה, אולם אַחִיל לֹא אֲזַהֲרֵה.
39 מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שְׂכוּנַת הַתּוֹרָה לְהוֹזִיר רַק עַל בְּרַכַּת
40 הַשֵּׁם, לְכַתּוּב קָרָא 'אלהים לא תקלל',

1 גורמת את האיסור לקלל, תַּצַּד הַשְׁוֵה שְׂכָהָן – המשותף בדיין
2 ונשיא וחרש שְׁהֵן בְּעַמְּךָ – שומרי מצוות וְאִתָּהּ מוֹזְהֵר עַל קַלְלָתָן,
3 אִף אֵינִי אֵבִיא אִבִּיךָ, שְׂכַעְפֵּיךָ הוּא, שהוא שומר מצוות, וְאִתָּהּ מוֹזְהֵר
4 עַל קַלְלָתוֹ.
5 פורכת הברייתא: מַה לְצַד הַשְׁוֵה שְׂכָהָן [בשלתם] שְׂכָן הֵם מְשׁוּנִין
6 משאר בני אדם, הדיין והנשיא משונים משאר בני אדם בגדולתם,
7 והחרש באומללותו. ונמצא שאין ללמוד מהם כלל למי שאינו
8 משונה.
9 הברייתא לומדת בדרך אחרת: אֱלֹא, אִם כֵּן מדוע צריך שלשה
10 פסוקים לדיין נשיא וחרש, נְכַתּוּב קָרָא אוֹ אֵת פְּסוּקֵי אֱלֹהִים וְדִיּוּן
11 וְחָרֵשׁ בְּלִבָּד, ודינו של נשיא ילמד מהם ופסוקו מיותר, אוֹ אֵת
12 פְּסוּקֵי נְשִׂיא וְחָרֵשׁ, והפסוק 'אלהים' אודות קיללת דיין לְמַה לִּי,
13 שאפשר ללומדו מנשיא וחרש. וכיון שפסוק אחד, בנשיא או
14 בדיין, מיותר, אִם אֵינִי עֲנִין וְאֵינִי נִצְרָךְ לְגִיפּוֹ, תִּנְהוּ עֲנִין – יש
15 ללמוד ממנו לאסור קיללת אביו.
16 מקשה הגמרא: הַנִּיחָא לְמֵאן דְאָמַר ש'אלהים' הנזכר בפסוק אינו
17 שם ה' אלא חול הוא והכוונה לדיין, אפשר ללמוד כאמור. אֱלֹא
18 לְמֵאן דְאָמַר שהוא שם קוֹדֵשׁ, והפסוק אוסר את ברכת השם, מֵאִי
19 אֵיכָא לְמִימְרֵהּ, שהרי אין פסוק על דיין כלל, ואין ייתור ללמוד על
20 אב.

לקוטי שיחות

פרשת משפטים

כרך כו, ב

מתורגם ללשון הקודש

- 11 תורה, והיא עוסקת בעליית משה אל ה' לאחר מתן תורה
12 – הוא⁷, כדברי המפרשים:
13 (א) מלשון הפסוק⁸, שנאמר "ואל משה אמר עלה אל
14 ה'", ולא "ויאמר ה' אל משה, כמנהג הכתוב בשאר
15 המקומות", מובן, ש"אמר כבר קודם אלו הפרשיות
16 דלעיל".
17 (ב) מתוכן הפרשה⁹, הענין של "נכנסו אבותינו
18 לברית"¹⁰, המסופר בפרשה, ההגיון מחייב שעשו זאת לפני
19 קבלת התורה, כהכנה לכך.
20 אך קשה: למרות שבמספר מקומות מביא רש"י את
21 הכלל¹¹ ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה", מובן, שאומרים
22 זאת רק כאשר אין אפשרות אחרת, ויש צורך בטיבה

א.

מקומה של הפרשה "ואל משה אמר עלה"

- 1 בסוף הפרשה, לאחר שמסיימת התורה את "פרשת
2 דינין"¹, ואת הפרשה "הנה אנכי שולח מלאך..."² –
3 מספרת התורה³: "ואל משה אמר עלה אל ה'...".
4 רש"י מצטט את המילים "ואל משה אמר עלה"
5 ומפרש: "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות ובי' סיון
6 נאמרה לו עלה". משמעות הדבר היא איפוא, שהפרשה
7 מופיעה כאן שלא במקומה.
8 ההכרח לציין בפשוטו של מקרא⁴ ש"פרשה זו נאמרה
9 קודם עשרת הדברות"⁵, ולא (כפי שמסבירים פשוטני מקרא
10 אחרים)⁶ שהפרשה מופיעה במקומה ונאמרה לאחר מתן

שבעבור זה כתב רש"י שהפרשה הזאת קדמה למתן תורה". וראה ש"ך
עה"ת לקמן פסוק ג.
בבאר יצחק מקשה ג"כ (להדיעה שנאמרה לאחר מ"ת): "מה
הי' צורך בב' עליות אחר מ"ת ומה נשתנו מקצת משפטים שצוהו
הקב"ה לירד תיכף ולאמון לישראל ומקצתם לא אמרם עד עלותו
להר שוב שנית".
אבל: (א) קושייתו "מה הי' צורך בב' עליות כו"י היא רק לפירושו
הדציוני "ואל משה אמר עלה" הי' קודם אמירת פ' משפטים (וע"ז נצטווה
עלה" – לקבל הציווים דפ' משפטים). אבל ברמב"ן מפורש דמש"נ כאן
"ואל משה אמר עלה גוי' ונגש משה גוי'" היא העלי' דלקמן פסוקים ט"ב
(וכ"ה לשאר המפרשים שבהערה 6), וציווי זה הי' עוד בהיותו בהר ביום
מ"ת לאחר ששמע כל הציווים דס"פ יתרו ופ' משפטים. שא"ל שלאחרי
שיצוה כ"ז לבני' אזי עלה אל ה'".
(ב) גם: שאלתו "מה נשתנו מקצת משפטים כו"י" (היינו הציוויים דפ'
משפטים) היא גם על פרש"י (שפרשה זו נאמרה קודם עשה"ד), שהרי
מפורש בפרש"י (תשא לא, יח. וראה לקמן הערה 29) שהקב"ה למד עם
משה בארבעים יום (רק) "החוקים והמשפטים שבואלה המשפטים"^{*},
ועכ"צ ש"נשתנו" משפטים אלו. וראה רש"י ריש פרשתנו ובמפרשי
רש"י שם.
10 ל' רש"י לקמן פסוק ו.
11 בענינו – יתרו יט, יא. ובכ"כ מקומות בפרש"י: בראשית ו, ג.
וישלח לה, כט. ועוד.

1 ל' רש"י ריש פרשתנו.
2 כג, כ ואלך – ולכאורה אינה בכלל "פרשת דינין" כ"א ענין בפ"ע,
ובעיקר – הבטחות ואזהרות כלליות כו' (וראה רש"י בתחלת הפרשה
היא (כג, כ): כאן נתבשרו כו'). וראה לקמן הערה 57. אבל ראה רמב"ן
(כד, א) דמשמע שזהו המשך וסיום להמצות שלפנ"ז ש"התחיל לחזור
ולזהיר על ע"ז .. וצוה אותו ואלה המשפטים .. והשלים באזהרת הע"ז
שימצאו בארץ ובעובדי".
3 כד, א.
4 אף שמקורו במכילתא יתרו (יט, יא. וכ"ה בפרש"י שם), וכן מוכח
מכמה מקומות בש"ס ומדרשים (ראה תו"ש פרשתנו כאן ובמילואים שם
סכ"ו, ושו"ן) שהי' לפני מ"ת – הרי ענינו של פרש"י עה"ת הוא לפרש
"פשוטו של מקרא".
5 ברא"ם, דבק טוב ועוד כתבו רק ההכרח שהי' בד' בסיון (ולא ג'
או ה'), אבל לא – מנ"ל לרש"י בכלל ש"נאמרה קודם עשרת הדברות".
6 ראב"ע (וכן בראב"ע יתרו כ, כא), רשב"ם, רמב"ן, אברבנאל,
אוה"ח (שכ"ה "משמעות הכתובים") ועוד כאן. "וכן משמע* מתי' ..
שהי' אחר מ"ת" (רד"ה יורד ה' תרמ"ג).
7 ולהעיר שגם החוקני פ"י כדעת רש"י. ובכח"י כאן: על דרך הפשט
זו קודם מ"ת.
8 רע"ב כאן. – וראה גם רמב"ן כאן "וטעם אל משה אמר כו'".
9 באר יצחק כאן. ובאברבנאל כאן (ב"שאלה החי") שקשה "מה
צורך הי' בעלי' הזאת .. כיון שלא הגיעה אליהם שם נבואה כלל, ואולי

(* כ"ה הלשון שם (וכ"ה בגכ"ק). וצנ"ק. שהרי מפורש בתי"י "אמר .. שבשיעאה לירחא" (ולדעתנו מ"ת הי' בו' סיון – יתרו יט, זז).
(**) ואין זה סותר מה שפרש"י (ר"פ ברה) "כל המצות .. נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני", כי כוונתו שם לאהל מועד שבמדבר סיני (ושולל בזה "ערבות מואב",
המשך לשונו שם). כמושג"ת במקרא (לקריש' המתורגם) ח"ו ע' 300 ואילך). משא"כ בפרש"י ריש פרשתנו "מה ראשונים מסיני אף אלו מסיני" – הכוונה להר סיני
(כה"ראשונים"). וראה מפורש רש"י שם. ואכ"ה.

25 מתן תורה, אומרים, שהפסוק הנאמר בהמשך²⁷ "ויבא
26 משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים"
27 אמור לגבי המשפטים והדינים שבפרשה זו, פרשת
28 משפטים, שניתנו למשה "בו ביום" של מתן תורה²⁸,
29 ומשה מסרם מיד לאחר מכן לישראל.

30 אך רש"י בפירושו על התורה מפרש²⁹, ש"החוקים
31 והמשפטים שבאלה המשפטים" נאמרו למשה בארבעים
32 הימים הראשונים ששהה בהר -

33 ולפי פירושו זה יוצא, שבין שני הסיפורים - אודות
34 ההכנות למתן תורה שעד החמשה בסיון - אין התורה
35 מפסיקה רק בסיפור על ההכנות למתן תורה בששה בסיון
36 ועל מתן תורה, אלא גם בענינים רבים אחרים שמסר
37 הקדוש-ברוך-הוא למשה במשך ארבעים הימים שלאחר
38 מכן³⁰!

39 יותר מכך: לאחר כל הדינים והמשפטים שבפרשת
40 משפטים, ולאחר הפרשה "ואל משה אמר עלה אל ה'"
41 מסופר בסיום הפרשה³¹ "ויאמר ה' אל משה עלה אלי
42 ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן גוי' .. ויקם
43 משה .. ויעל .. אל ההר והיה משה בהר ארבעים יום
44 וארבעים לילה". וגם זה היה, כדברי רש"י³², מיד "לאחר
45 מתן תורה".

46 ואם כך, יוצא לפי פירוש רש"י, שגם המשך הענינים
47 שהתרחשו באותו זמן - עליית משה להר לאחר מתן
48 תורה, ושהייתו שם ארבעים יום, מופרדים בתורה על ידי
49 ענין שהתרחש בתקופה מוקדמת יותר. תחלה מספרת
50 התורה על החוקים והמשפטים שאמר הקדוש-ברוך-הוא

1 לשינוי הסדר¹². כפי שמוצאים בפירוש רש"י, ולמשל, על
2 הפסוק¹³ "וימת תרה בחרן", שלאחר שרש"י מסביר
3 שמימת תרה היתה "לאחר שיצא אברם מחרן..."¹⁴, הוא
4 ממשיך ומקשה¹⁵ - "ולמה מקדים הכתוב מיתתו של תרה
5 ליציאתו של אברם...".

6 ואם כך, יש להבין בענינינו: מדוע מופיעה הפרשה
7 "ואל משה אמר עלה", שנאמרה "קודם עשרת הדברות
8 ובר' סיון", שלא במקומה, רק בסוף פרשת משפטים¹⁶?

9 ובמיוחד כאשר לפי זה יוצא שהמשך הסיפור על מתן
10 תורה וההכנות לכך מופיע, לכאורה, באופן תמוה מאד¹⁷:

11 בפרשת יתרו מסופר על ההכנות למתן תורה ב"יום
12 השני"¹⁸ (ב' סיון), ב"יום שלישי"¹⁹, ובחלק מ"רביעי
13 לחודש"²⁰, כולל ציווי ה' על "פרישה והגבלה"²¹: "ויקדש
14 את העם... ויאמר אל העם היו נכונים... אל תגשו..."²².
15 ולאחר מכן מסופר על מתן תורה ביום ששה (או שבעה)²³
16 בחודש, ועל דברי ה' למשה לאחר מכן²⁴.

17 ובסיום פרשת משפטים שבה התורה וחזרת אל
18 המאורעות שהתרחשו בד' בסיון [שמשו מסר לישראל
19 "מצות פרישה והגבלה"²⁵, ו"את כל המשפטים - ז'
20 מצות... ושבת... שניתנו להם במרה"²⁵] ואל חמשה²⁶
21 בסיון!?

ב.

עוד תמיהה על סדר הפרשיות

22 לפי פירוש רש"י מתעוררת תמיהה נוספת על סדר
23 הפרשיות:

24 הפשטנים הנ"ל, המסבירים שפרשה זו נאמרה לאחר

(12) ראה לקו"ש [המתורגם] חכ"ג ע' 6-7, 75, ושי"ג. שיחת ש"פ בא תשמ"ג. ועוד.

(13) ס"פ נח.

(14) וצ"ק שלא הובא ברש"י שם (וכן בעוד מקומות בפרש"י) הלשון "אין מוקדם ומאוחר בתורה" - אף שתוכן פירושו הוא שאין הכתובים על הסדר.

(15) שוויה הוספת תיבה "ולמה" (הקדים) - ולא קיצר וכתב (כסגנונו בכמה מקומות): והקדים.

(16) ומ"ש בגו"א כאן לפענ"ד אינו ע"ד הפשט כלל. וכן ביאור האלשיך כאן.

(17) ראה אברבנאל שם "שפשט הכתובים וסדרם לא יסבלו הדעת הוה" (פרש"י). ועד"ז ברמב"ן: ואין הפרשיות באות כסדרן ולא כמשמען כלל.

(18) פרש"י יתרו יט, ג.

(19) פרש"י שם, ח.

(20) פרש"י שם, ט.

(21) ל' רש"י פרשתנו כד, ג.

(22) יתרו שם, יד-טו.

(23) כב' הידיעות שהובאו ברש"י שם, טו.

(24) יתרו כ, יט ואילך.

(25) רש"י פרשתנו שם. וראה לקמן בפנים ריש סעיף ב.

(26) פרש"י - יתרו יט, יא. פרשתנו שם, ד.

(27) כד, ג.

(28) ראה רמב"ן כאן: ולא יאמר ויספר אלא בחזשות כו'. וראה מפרשי רש"י כד, ג.

(29) תשא לא, יח. - ברא"ם ריש פרשתנו (וראה גם לבוש שם) ש(לפי פרש"י) פ' משפטים נאמרה למשה ביום מ"ת (לפני עלייתו להר), ופרש"י תשא שם "הוא על דעת ר' יהודה" ולא כהמ"ד ד"אף אלו מסיני" (ע"ש). וכ"כ בתשא שם). אבל (נוסף על מה שהקשו עליו בגו"א ועוד) קשה (כמדובר כמ"פ) - דאין אפשר שפשוטו של מקרא אחד יסתור מקרא שני? וראה גם משכיל לדוד שם.

(30) ושמשו אמרם לישראל (לפרש"י יתרו יח, יג) לאחר יוהכ"פ!

(31) לקמן פסוק יב ואילך.

(32) שם. - ולהעיר שבכחיי שם מפרש ש"גם פרשה זו קודם מ"ת נאמרה". ע"ש.

29 ואילו בפרשת משפטים מדובר על הענין השני במתן
 30 תורה - כריתת הברית בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל,
 31 שעל ידה נעשו ישראל "משועבדים לי". וזאת על ידי
 32 הפעולות שעליהן מסופר כאן⁴¹: אמירת נעשה⁴² - ונעשה
 33 ונשמע - הקבלה של ישראל, כתיבת ספר הברית, בניית
 34 מזבח והקרכת קרבנות, והזאת דמים⁴³. וכן "מצות פרישה
 35 והגבלה" המסופרת כאן שוב, מופיעה בשביל דבר
 36 שנתחדש בה⁴⁴, הפרט של אמירת "נעשה" - שישראל
 37 מוכנים ומשועבדים לקבל על עצמם את "דברי ה'".

ד.

הסדר מותאם לתוכן הפרשיות

38 על ידי כך מובן בפשטות סדר הענינים בפרשות אלו:
 39 בתחלה מופיעים בתורה הפרטים השייכים לענין
 40 הראשון של מתן תורה - נתינת מצוות ודיני התורה:
 41 המצוות שניתנו כהכנה למתן תורה - מצות פרישה
 42 והגבלה; מתן תורה - עשרת הדברות; "פרשת מזבח",
 43 (הכתובה, כאמור, מיד לאחר מתן תורה), ופרשת "ואלה
 44 המשפטים" - הלכות התורה שלימד הקדוש-ברוך-הוא את
 45 משה רבינו בשהותו בהר בארבעים הימים⁴⁵.
 46 ולאחר שהתורה מסיימת את הענין הראשון שבמתן
 47 תורה, היא מתחילה לפרט את הפרטים הקשורים לענין
 48 השני שבמתן תורה⁴⁶ - כריתת הברית.
 49 לפי זה מובן גם מדוע מביאה התורה את הסיפור על
 50 עליית משה להר לאחור הסיפור על מתן תורה, כאמור
 51 לעיל בסוף סעיף ב' - כי גם בארבעים הימים שבהם שהה
 52 משה בהר היו שני ענינים:
 53 (א) הקדוש-ברוך-הוא לימד את משה את "החוקים
 54 והמשפטים שבואלה המשפטים", כדלעיל. (ב) "ואתנה לך
 55 את לוחות האבן"⁴⁷, שמטרת נתינת הלוחות בפשטות
 56 איננה כדי ללמוד בהם, אלא היותם "לוחות העדות"⁴⁸,

1 למשה בארבעים הימים בהר³³, ולאחר מכן, אחרי הפרדה
 2 על ידי הפרשה שהתרחשה לפני מתן תורה - "ואל משה
 3 אמר עלה" - מופיע הציווי "עלה אלי ההרה" כדי לקבל
 4 את הלוחות, ומתואר כיצד קיים משה את הציווי.

ג.

נתינת המצוות וכריתת הברית

5 ויש לומר שההסבר לכך הוא:
 6 במתן תורה התהוו שני ענינים: (א) הקדוש-ברוך-הוא
 7 נתן לישראל את התורה - את מצוות והלכות התורה. (ב)
 8 על ידי כך נעשו ישראל עבדי ה', כנאמר³⁴ "תעבדון את
 9 האלקים על ההר הזה", ובלשון רש"י³⁵ שישראל נעשו
 10 "משועבדים לי".
 11 ואת שני הפרטים הללו הדגיש הקדוש-ברוך-הוא מיד
 12 בדברים הראשונים למשה "במדבר סיני", בשני בסיון¹⁸ -
 13 "כה³⁶ תאמר... אתם ראיתם... ועתה אם שמוע תשמעו
 14 בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה...", שמבני
 15 ישראל נדרש (א) "שמוע תשמעו בקולי" - לקיים את
 16 ציווי ה'. (ב) "ושמרתם את בריתי (שאכרות עמכם על
 17 שמירת התורה³⁷)" - באופן של ברית. ישראל התקשרו אל
 18 הקדוש-ברוך-הוא, "משועבדים לי".
 19 וזהו ההבדל בין שתי הפרשיות על ההכנות למתן
 20 תורה - פרשת יתרו ופרשתנו:
 21 בפרשת יתרו מסופר בעיקר³⁸ על נתינת מצוות התורה
 22 - עשרת הדברות, וכן "פרשת מזבח"³⁹, שהיא המשך
 23 ישיר למתן תורה, כנאמר⁴⁰ "אתם ראיתם... לא תעשון
 24 אתי... מזבח אדמה תעשה...". ולכן, גם הסיפור על
 25 ההכנות למתן תורה עוסק בעיקר במצוות שנתן הקדוש-
 26 ברוך-הוא לישראל כהכנה למתן תורה - מצות פרישה
 27 והגבלה, ולכן מודגש כיצד הקדוש-ברוך-הוא ציוה למשה
 28 על המצוות, וכן כיצד מסר אותן משה לישראל.

(33) משא"כ להרמב"ן כו', שפ' משפטים נאמרה לו לפני עלייתו לקבל הלוחות, כנ"ל בפנים.
 (34) שמות ג, יב.
 (35) יתרו כ, ב. וראה בהר כה, מב: עבדי הם (ובפרש"י שם). ועד"ז שם, נה (ובפרש"י) - הובא בפרש"י פרשתנו (כא, ו): און ששמעה על ה"ס כו'.
 (36) יתרו יט, ג ואילך.
 (37) ל' רש"י (שם, ה).
 (38) היינו לאחר ההכנה כו' דב' סיון, שהיתה הקדמה לכללות ענין מ"ת, בב' חלקים שבו, כנ"ל בפנים.
 (39) ל' רש"י ריש פרשתנו.
 (40) יתרו כ, יט ואילך.

(41) כד, ג ואילך.
 (42) ואמירת "נעשה" שבפ' יתרו (יט, ח) - ה"ה דב' סיון (ראה הערה 38).
 (43) ראה רש"י שם, ו. ח.
 (44) כלשון רש"י לעיל בא יג, ה. ועוד.
 (45) ומה שפרש"י (ריש פרשתנו) טעם הסמיכות ד"פ' דינין לפ' מזבח לומר לך כו' - כי בלאה"כ ה' מסיים קודם עם המאורעות דהזמן שבסמיכות ממש למ"ת (סיום פרשתנו), ולא להפסיק ב"ואלה המשפטים" של הארבעים יום שלאח"כ כשה' משה בהר.
 (46) להעיר מפרש"י וארא ו, כט-ל.
 (47) כד, יב.
 (48) תשא לא, יח. לב, טו. לד, כט. ועוד.

30 הפרשה, אלא ברצונו לציין גם⁵³ שבפרשה זו – "ואל משה
31 אמר עלה" ותוכנה – נאמרו לפני שהתחיל הענין הראשון
32 שבמתן תורה – עשרת הדברות.

33 ולכן מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילה
34 "עלה", כי זהו התוכן של "פרשה זו" – "עליית משה
35 אל ה'".

36 וכן בהמשך הדברים – "ויעל⁵⁴ משה ואהרן נרב
37 ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ויראו את אלקי
38 ישראל..." וכן בפרשה שלאחריה – "ויאמר⁵¹ ה' אל משה
39 עלה אלי... ויעל משה...".

40 וזהו התוכן של הענין השני שבמתן תורה, שבאמצעות
41 כריתת הברית ישראל "עולים" ומתקשרים אל הקדוש –
42 ברוך הוא "והייתם לי סגולה..."⁵⁵ – "ורוממתנו".

ו.

המשכן – שלימות כריתת הברית

43 לפי ההסבר שלעיל על סדר הפרשיות של מתן תורה,
44 ניתן לבאר גם את הטעם לסדר הפרשיות בפרשיות
45 המאוחרות יותר:

46 לשיטת רש"י בפירושו על התורה⁵⁶ נאמר ציווי ה' על
47 מלאכת המשכן – פרשות תרומה ותצוה ותחלת פרשת
48 תשא – לאחר מעשה העגל, אך בתורה הוא מופיע לפני
49 כן, לפי הכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה".

50 ולפי האמור לעיל, בסעיף א, יש לבאר: מדוע מקדימה
51 התורה את ציווי מלאכת המשכן לפני מעשה העגל?

52 הדבר יובן לפי ההסבר שלעיל: התורה רוצה להסמיך
53 את הפרשיות העוסקות בציווי מלאכת המשכן אל סוף
54 פרשתנו⁵⁷, [בדומה לדברי רש"י בתחלת הפרשה, שסוף
55 פרשת יתרו סמוך וקשור לתחלת פרשת משפטים], שבה
56 מדובר על הענין השני שבמתן תורה – "ואל משה אמר
57 עלה אל ה'". כי השלמות של ענין זה במתן תורה –
58 הברית והקשר בין ישראל לקדוש-ברוך-הוא – נוצרה על

1 "לוחות הברית"⁴⁹: הם משמשים כעדות לברית שכרת
2 הקדוש-ברוך-הוא עם ישראל במתן תורה, על שמירת
3 התורה.

4 בכך מובן מדוע מסופר הענין הראשון שבארבעים
5 הימים – ואלה המשפטים... – לאחר עשרת הדברות
6 ופרשת המזבח, ואילו הענין של "עלה אלי ההרה... ואתנה
7 לך את לוחות האבן..." – מופיע בקשר לענין השני
8 שבמתן תורה – כריתת הברית.

ה.

"עלה" – קודם עשרת הדברות

9 ויש לומר שרש"י רומז להבדל זה, בדיוק שבלשונו –
10 "ואל משה אמר עלה, פרשה זו נאמרה קודם עשרת
11 הדברות". שהרי, לכאורה:

12 (א) מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את
13 המילה "עלה"? לכאורה, די היה לצטט את המילים "ואל
14 משה אמר" (או "ואל משה" בלבד, שהרי לאחר מכן אומר
15 רש"י "פרשה זו" ו"נאמרה")?

16 (ב) מהי הסיבה לכך שרש"י אומר "קודם עשרת
17 הדברות" ולא "קודם מתן תורה"⁵⁰? ויותר מכך: בפירושו
18 על הגמרא⁵¹ אכן מתבטא רש"י בניסוח "ואל משה אמר
19 עלה .. קודם מתן תורה נאמרה".

20 שתי תמיהות אלו בולטות יותר בהשוואה בין לשון
21 רש"י בפסוק זה לבין לשון רש"י בפסוק מאוחר יותר⁴⁷
22 "ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה" – שם אומר רש"י:
23 ויאמר ה' אל משה – לאחר מתן תורה: (א) רש"י אינו
24 מצטט שם את המילה "עלה", (ב) שם אומר רש"י: "מותן
25 תורה", ולא "עשרת הדברות"⁵²!

26 ולפי האמור לעיל ניתן לומר: בכך רומז רש"י לנקודה
27 שבפרשה זו מתחיל הסיפור של הענין השני שבמתן תורה,
28 ואת זאת מדגיש רש"י באמרו "פרשה זו נאמרה קודם
29 עשרת הדברות": רש"י אינו מתכוון לציין רק מתי נאמרה

(49) עקב ט – ט, יא, טו. וראה תשא (שם, כז כח): כתב גוי כרתי אתך ברית גוי ויכתוב גוי דברי הברית גוי.
(50) וכ"ה הלשון ככו"כ מפרשים (ראה בחיי ואברבנאל (מפרשי)).
רמב"ן בהמשך לשונו. ראב"ע יתרו כ, כא. ועוד.
(51) גיטין פח, ב ד"ה לפניהם.
(52) ולהעיר שבמדרש לקח טוב הלשון בב' המקומות "עשרת הדברות".
(53) עפ"ז מובן למה הוצרך רש"י לכתוב התיבות "קודם עשרת הדברות" ולא הסתפק באמרו "בד' בסיון נאמרה".

(54) לקמן פסוק ט"י.
(55) יתרו יט, ה (וראה לעיל סעיף ג).
(56) תשא לא, יח. לג, יא.
(57) ראה גם רמב"ן, בחיי ורבותינו בעה"ת ר"פ תרומה. ועוד.
ועפ"ז יומתק ג"כ מה שלא הקדים פרשת "ואל משה אמר עלה" לפני פרשת "הנה אנכי שולח מלאך גוי" (את"ל שאין זה חלק מ"פרשת דינין" (שנסמכה לפרשת מזבח – רש"י ריש פרשתנו) – ראה לעיל הערה 2) – כדי להסמיכה לפ' תרומה.

19 עליית התחתון, ישראל, שהתרחשה במתן תורה, שישראל
 20 נהיו עבדי ה' ועל ידי כך "ורומתנו" – זהו ענין נצחי.
 21 כיון שהוא בא מהתחתונים עצמם, לכן נקבע הענין
 22 בפנימיותם.
 23 זהו ההסבר גם לסמיכות הפרשיות שבין ציווי מלאכת
 24 המשכן לבין הענין השני שבמתן תורה, "ואל משה אמר
 25 עלה אל ה'" – כי החידוש שבהשראת השכינה במשכן
 26 לעומת השראת השכינה בשעת מתן תורה הוא, כפי שכבר
 27 דובר בהרחבה⁶⁶:
 28 השראת השכינה במשכן נגרמה באמצעות "ועשו לי
 29 מקדש"⁶⁷, על ידי עשיית בני ישראל. וכיון שהשראת
 30 השכינה נגרמה באמצעות מעשי האדם, נקבעה הקדושה
 31 ב"חפצא", בגשמיות המשכן, בשונה ממתן תורה, אשר
 32 "במשוך היובל – סימן סילוק שכינה – המה יעלו בהר"⁶⁸,
 33 כי הר סיני שב להיות חולין כמקודם.
 34 וענין זה, של עשיית המשכן, מהוה המשך
 35 ל"התחתונים יעלו לעליונים" שבמתן תורה, ששלמותו
 36 היא, שהוא משפיע גם על התגלות האלקות מלמעלה
 37 למטה, כך שהענין של "ושכנתי בתוכם" הנגרם באמצעות
 38 "ועשו לי מקדש" הוא באופן של קביעות, נצחיות.
 (משיחת ש"פ משפטים תשמ"ג)

1 ידי עשיית⁵⁸ המשכן⁵⁹, "ועשו"⁶⁰ לי מקדש ושכנתי
 2 בתוכם⁶¹.
 3
 4 עליה מלמעלה למטה – קבועה
 5 ההסבר לכן בפנימיות הענינים הוא:
 6 נאמר במדרש⁶², שבמתן תורה התחדשו שני ענינים:
 7 "העליונים ירדו לתחתונים" – "וירד ה' על הר סיני"⁶³,
 8 התגלות האלקות מלמעלה למטה, ו"התחתונים יעלו
 9 לעליונים" – "ואל משה אמר עלה אל ה'", עליית התחתון
 10 למעלה.
 11 וזהו ההבדל בין שתי הפרשיות העוסקות במתן תורה
 12 – פרשת יתרו ופרשת משפטים: בפרשת יתרו מדובר
 13 בעיקר על מתן תורה מצד "העליונים" – "וירד ה' על הר
 14 סיני", וידבר אלקים – עשרת הדברות; בפרשתנו מדובר
 15 בעיקר על מתן תורה מצד ה"תחתונים" – "עלה אל ה'"⁶⁴:
 16 הקדמת נעשה לנשמע, בניית המזבח והקרבת קרבנות⁶⁵,
 17 כריתת ברית וכו'.
 18 ההבדל בין שני הענינים שבמתן תורה הוא: ההתגלות
 19 העצומה מלמעלה בשעת מתן תורה – ירד כסא הכבוד,
 20 מרכבה, שמיעה מפי הגבורה וכו' היתה זמנית. ואילו

להסמיכו לענין המשכן, "ושכנתי בתוכם".

(62) שמו"ד פי"ב, ג. נחזומא וארא טו.

(63) יתרו יט, כ.

(64) ואף שגם בפ' יתרו מסופר ע"ד עליית משה אל האלקים (יט, ג.
 וראה שם, ח"ט (ובפרש"י שם) שם, כ) – הרי עלי' זו היא רק "אל
 האלקים", משא"כ הענין ד"תחתונים יעלו לעליונים" הוא העלי' "אל הוי"
 דוקא (ראה ד"ה וירד ה' תרמ"ג בתחלתו ובסופו (ומתורץ עפ"ז קושיית
 המהר"ו בשמו"ר שם). אלא ששם מפרש דברי המדרש (כפשוטו לשונו)
 כדעת הרמב"ן כו' שפרשה זו נאמרה לאחרי מ"ת).

(65) משא"כ בס"פ יתרו – ציווי העלין ע"ז.

(66) לקו"ש (המתורגם) חכ"א ע' 168 ואילך.

(67) תרומה כה, ת. וכן מדגיש הפסוק גבי פרטי המשכן והכלים:
 ועשו, תעשה וכיו"ב.

(68) יתרו יט, יג ובפרש"י.

(58) להעיר שבציווי על מלאכת המשכן בפרשיות אלו נכלל גם הציווי
 (ס"פ תצוה) על סדר דימי המילואים, חינוך אהרן כו' בעבודת המשכן.

(59) להעיר מרבותינו בעה"ת תרומה שם: פרשה זו .. ממ"ת .. ושם
 תשרה שכינה וישראל סביב כמו המלאכים .. ועל זה נאמר אמרתי אלקים
 אתם ובני עלין כולכם להיות שכינתי ביניהם.

(60) תרומה כה, ת. וראה שם, כב: ונועדתי לך גוי. וראה רמב"ן ר"פ
 תרומה שוהו "עיקר החפץ במשכן .. הארון .. ונועדתי". – ועפ"ז שייך
 זה גם לעליית משה להר לקבל הלוחות (שבסיום פרשתנו), שהרי "אין
 בארון רק שני (ה)לוחות .. אשר כרת ה' גוי" (מ"א ת, ט. דה"ב ה, י).

(61) עפ"ז יש להסביר ג"כ מש"נ כאן (כד, טז"ז) "וישכון כבוד ה'
 גוי ומראה כבוד ה' גוי" גם לפי הדיעה (שהובאה בפרש"י שם, טז) שאיירי
 בהזמן דלפני מ"ת (וראה בארוכה באר יצחק כאן – פסוק א וטז) – כי
 ענין זה שבמ"ת (התגלות השכינה כו') שייך (בעיקר) לענין הב' במ"ת
 (כר"ב בין בני" להקב"ה והתקשרותם בה'), ולכן חזר ואמרו כאן בקיצור

ילקוט לוי יצחק על התורה

אצטריקנא לגלאה, אציתו וצטמירו מלין. בסטור קדושה
ההוא, אלהים דקשוט, מלך על עלקמא, בתלת עלקמין אתתקפ
בבריאה. ביעשה. וקא אתמר, קא דכל תדא ותדא
הקא. לקבל בריאה, וישח מידם, מלה דלא הנה ביה עד פצן
פלום. לקבל יצירה, ויצר אותו בהקט. לקבל עשייה, ויעשהו
עגל מסכה. מאן תמא תרשין בקל עלקמא פאלין.

זחר חלק ב דף קצא, א; דף קצב, א-ב

ויפול⁵ מן העם ביום ההוא בשלישת אלפי איש. וכי לא
הו' ידעי חושבנא זעירא דא, ונהרי כמה חושבנן אחרנין
קמאין עלאין וברבגנין, ידע קרא לממני, והקא בשלישת
אלפי איש. אלא אינון גנוי דבלעם, יונא'ס ויומברו'ס, דהו'
שקלי בשלישת אלפי איש.

זחר חלק ג דף קצד, א

אמר] ועתה בני אהובי, אהובי נפשי, מה אעביד (מה אעשה) ונדאי
אצטריקנא לגלאה (ודאי אני צריך לגלות את הסוד הבא), אציתו
וצטמירו מלין (הקשיבו והסתירו הדברים האלו, והם כי) בסטור קדושה
ההוא אלהים דקשוט מלך על עלקמא (בצד הקדושה ההוא אלהים
אמת הוא מלך על העולם), בתלת עלקמין אתתקפ (בג' עולמות מתחוק,
והיינו) בבריאה, ביצירה, בעשייה (כי בי"ע הם חילות המלכות וכולם
נשפעים ממנה), וקא אתמר קא דכל תדא ותדא (והרי כבר למדנו סוד
של כל אחד ואחד, ואמר כי) הקא (כאן במעשה העגל) לקבל בריאה
(כנגד עולם הבריאה כתוב) וישח מידם, מלה דלא הנה ביה עד פצן פלום
(לקח הזהב מידם, ובוה נעשה העגל שהיה "בריאה" חדשה, דבר שלא
היה בו עד עתה כלום, ובוה נפגם עולם הבריאה), לקבל יצירה (כנגד
עולם יצירה כתוב) ויצר אותו בהקט (כתוב "ויצר" – ובוה נפגם עולם
היצירה), לקבל עשייה (כנגד עולם העשייה כתוב) ויעשהו עגל מסכה
(כתוב "ויעשהו" – ובוה נפגם עולם העשייה), מאן תמא תרשין בקל
עלקמא פאלין (מי ראה כשפים גדולים כאלו בכל העולם, שיגרמו לאהרן
לפגום כל כך למעלה. (דמ"א ומפרשים)).

(5) [בתרגום ללה"ק]: ויפול מן העם ביום ההוא בשלושת אלפי איש
(ויש לשאול), וכי לא הו' ידעי חושבנא זעירא דא (וכי לא היו יודעים
חשבון קטן כזה לדעת בדיוק כמה נפלו, עד שהכתוב בתורה לשון
בערך "כשלושת" אלפי איש, שמשמע שלא היו בדיוק שלשת אלפים),
והרי כמה חושבנן אחרנין רמאין עלאין וברבגנין ידע קרא לממני (והרי
כמה חשבונות אחרים רמים ועליונים וגדולים ידע הכתוב למנות
בדיוק), והכא בשלישת אלפי איש (וכאן הוא בלשון ספק), אלא אינון
בנוי דבלעם, יונא'ס ויומברוס דהו' שקלי בשלישת אלפי איש (אלא אלו
היו שני בניו של בלעם יונא'ס ויומברוס שהיו שקולים בשלישת אלפי
איש).

שמות לב, א - וירא העם כי בשש משה לרדת מן
ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה
לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש
אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו

ביאור הזהר "וירא העם כי בשש משה" – העם הוא הערב
רב ובראשם שני בניו של בלעם "יונא'ס ויומברוס", שהיו
שקולים בשלישת אלפי איש וכו'

וירא' העם פי בשש משה. מאן העם. אינון ערב רב. מאן
ערב רב. וכי לודים וכושיים ונפתורים ותונקמים הוו, דקראן
לון ערב רב, והלא מצריים הוו, וממצריים נטלו, ואלו הוו
ערבובניא דעמין סגיאין, הכי הנה ליה למקתב, ערב רב עלו
אתם לפי ערבובניא דההון.

אָלא² (בא יב, לב) ערב רב עלה אתם. עמא חד הנה,
ולישן חד, אָבל פל תרשי מצרים. . וברישיהון יונא'ס
וימברוס וכו'.

מה³ עבדו. פליגו תרנוניהו ההוא דהקא, חד נטיל תרין
שלישין, וחד שלישי וכו'.

השפתא⁴ בני רחיקאי, רחיקין דנפשא, מה אעביד, ונדאי

(1) [בתרגום ללה"ק]: וירא העם פי בשש משה, מאן העם (מי הם העם,
ואמר) אינון ערב רב (הם היו הערב רב, ושואל) מאן ערב רב (מי היו
הערב רב), וכי לודים וכושיים ונפתורים ותונקמים הוו (וכי היו באים
מכל אלו האומות), דקראן לון ערב רב (שהכתוב קורא אותם תערובת
גדול), והלא מצריים הוו וממצריים נטלו (והלא מצריים היו וממצרים
נסעו ויצאו עם ישראל), ואלו הוו ערבובניא דעמין סגיאין (ואם היו
תערובות של עמים רבים) הכי הנה ליה למקתב (כך היה לו לכתוב) ערב
רב עלו אתם (בלשון רבים), לפי ערבובניא דההון (ר"ל לפי התערובות
שלהם שהיו מכמה אומות היה צריך לומר בלשון רבים).

(2) [בתרגום ללה"ק]: אָלא (מש"כ) ערב רב עלה אתם (בלשון יחיד, בא
להורות) עמא חד הנה ולישן חד (כי עם אחד היה ולשון אחד כלומר
רק מצרים היו), אָבל (האמת הוא כי) קל תרשי מצריים וקל תרשומי
דלהון הוו (כל מכשפי מצרים וכל החרטומים שלהם היו הערב רב),
. . (ושואל) אמאי קרא לון ערב רב (למה קרא אותם הכתוב ערב רב,
ואמר) אָלא קל תרשי דמצריים הוו (אלא הם היו כל מכשפי מצרים) . .
וקרישיהון יונא'ס ויומברוס וכו' (אלא כל מכשפי מצרים, ובראשם היו
אלו השני מכשפים בניו של בלעם הרשע).

(3) [בתרגום ללה"ק]: מה עבדו. פליגו תרנוניהו ההוא דהקא, חד נטיל
תרין שלישין, וחד שלישי וכו' (ומה עשו ב' המכשפים חלקו את הזהב
ההוא בין שניהם, אחד לקח ב' שלישים ואחד לקח שלישי).

(4) [בתרגום ללה"ק]: השפתא בני רחיקאי, רחיקין דנפשא (רשב"י

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הקמת המשכן ולקחה

אדם עלול לחשוב, שהיות ונמצאים אנו על סף הגאולה, אין לו אלא "לארוז את החבילות" ולהמתין לביאת המשיח, ואין כבר צורך בעבודה.

התשובה על כך היא:

גם כאשר חנו בני ישראל במדבר לזמן קצר בלבד, היתה חנינתם באפן של קביעות. כולל הקמת המשכן והעבודות בו, אף על פי שמיד למחרת היו צריכים לפרקו. ואף כאן: גם כאשר נמצאים בגלות לזמן קצר, עוד רגע אחד בלבד, הרי גם רגע זה צריך להיות באפן של קביעות, ובמילא יש למלאו ב"הקמת המשכן", בתורה ומצוות.

ועבודה זו היא באפן של חבור הפכים. שכן, מצד אחד יש כאן תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה, התשוקה והגעגועים לגאולה העתידה; ולאידך, נעשית העבודה בפריטיות ובדייק, בתכלית המדידה וההגבלה.

(שיחת ש"פ ויגש תשמ"ז. מתוך לקראת שבת)

מהו הצורך בתורה חדשה?

לכאורה צריך להבין טעם הדבר מה שלעתיד יהיה גלוי בחינת 'תורה חדשה', לשם מה צריך להיות ענין תורה חדשה?

ויש לבאר זה על פי המבאר בדבור המתחיל עטה אור כשלמה (ספר המאמרים ה'ש' עמוד 67 ואילך). דענינה של התורה הוא שהיא 'ממצע' בין הקב"ה לישראל ובין אור אין סוף לעולמות. וזהו ענין עטה אור כשלמה נוטה שמים פריעה, דקאי על התורה שהיא בבחינת ממצע כו'.

ובזה יבין מה שלעתיד לבא יהיה גלוי בחינת תורה חדשה, כי כשם שלעתיד לבא יהיה עלוי וחדוש בעולם, בחינת שמים חדשים וארץ חדשה, ועל דרך זה עלוי וחדוש בישראל, כן צריך להיות עלוי וחדוש גם בתורה, משום שהיא הממצע בין אור אין סוף לעולמות ובין הקב"ה וישראל.

(סה"מ תשמ"מ ע' קלה - בלתי מוגה. מתוך לקראת שבת)

ידיעת אלקות לעתיד לבוא

ידיעת אלקות לעתיד לבא הוא שכל על עבודתנו עכשו בזמן הגלות. וישנם ב' ענינים בידיעת האלקות לעתיד לבא, כנגד ובהתאם לב' הענינים בעבודת האדם בזמן הגלות:

על ידי זה שכל אחד ואחד מקים את שליחותו הפרטית, שבזה ישנם חלוקים בין קטנים לגדולים (כגון חמש למקרא, כן עשר למשנה וכו') - יהיה לעתיד לבא הידיעה בענינים ומדרגות פרטיות באלקות, ובה יהיו חלוקים בין קטנים לגדולים;

אבל מצד נקדת השליחות של ירידת הנשמה ועבודתה בעולם, בתור השליח של השם בתורה, ש"שלוחו של אדם כמותו" - שבזה כל בני ישראל שווים - יהיה לעתיד לבא "ידעו אותי" (עצמותו יתברך), ובידיעה זו לא יהיו חלוקים, "כולם ידעו אותי", כלם בשורה.

(ע"פ ת"מ תשמ"ח ח"א ע' 590. מתוך לקראת שבת)

האם יוציאו לאור ספרים לעתיד לבא?

לכאורה לעתיד לבא לא יהיה צורך להעלות דברי תורה על הכתב, שהרי מטרת הכתיבה היא שלא ישכחו הדברים, ואלו לעתיד לבא לא תהיה שכחה (ראה הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פרק ב סוף הלכה י. תניא פרק ל"ז (מז, א)) - אולם מצינו שגם לפני שנקתבה תורה שבעל פה (כשהשכחה לא היתה מצויה), "ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו... וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כו'" (הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד).

ולכאורה, כאשר אין שכחה מהו הצורך להעלות הדברים על הכתב? ומהטעמים לזה (שגם כשאין שכחה, יש ענין בכתיבת הדברים) - שעל ידי הכתיבה (כמו על ידי הדבור) נתוסף יותר בהבנת הענינים, ועד לתוספת חדישים כו', כנראה במיוחד.

(ע"פ תורת מנחם תנש"א ח"ב ע' 104 הערה 58. מתוך לקראת שבת)

נוספים - קיני, קניזי וקדמוני (או בשמם האחר: אדום צמון ומואב) - נמצאות בעבר המזרחי של הירדן, והן תנענה לדינו בימות המשיח.

והנה על דרך הרמז, מוצאים אנו כי שמות שלשת העמים (קיני, קניזי וקדמוני) מתחילות באות ק, שצורתה הנה עם רגל שמאלית הירדת למטה - מורה על כך שהגלויים הרוחניים העליונים יחדרו בעולם הגשמי התחתון שלנו - בזמן הגאולה העתידה. דבר שמתבטא בהרחבת הארץ כפשוטה.

(ע"פ שיחת ש"פ לך תשנ"ב, סעיף יג. מתוך לקראת שבת)

הכניסה לארץ בגאולה

הכניסה לארץ בגאולה העתידה לא תהיה באופן של כבוש ומלחמה, ככניסה לארץ בפעם הראשונה - שבע שנים שכבשו ושבע שנים שחלקו - אלא מתוך מנוחה, "בשובה ונחת", ותקף ומיד.

ונוסף לזה, לא יצטרכו לעבודה של "שש שנים" תזרע שדה ושש שנים תזמר כרמך" - שהרי "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלסקאות וכלי מילת", אשר עם היותם "גלסקאות וכלי מילת", שייצאו מ"הארץ" (לא מהשמים). מכל מקום, לא יהיה צורך בפעולה טבעית כדי להשיג, מכיון שארץ ישראל תוציאם בדרך נס, כך שלא יהיה צורך להמתין משה זמן.

(התוועדות תשמ"ז ח"ג ע' 279. מתוך לקראת שבת)

כל ימיו בתשובה

"ושוב יום אחד לפני מיתתך - וכי יודע באיזה יום ימות? אלא - יעשה תשובה היום, שמה ימות למחר; ישוב למחר שמה ימות למחרתו; ונמצא כל ימיו בתשובה" (שבת קנג, א).

בספר מהרי"ל (עמוד מב) מבאר טעם אחר לעשיית תשובה בכל יום. וזה לשונו: "בכל יום יעשה אדם תשובה... משום דלימות המשיח אין מקבלין בתשובה (ודגמת זה אין מקבלין גרים אז (יבמות כד, ב), דהמתגייר אז אין עושה מאהבת ה' רק לשמח בשמחת ישראל), ומאחר דאנו מצפין לישועה בכל יום, מי שאינו שב ויבא משיח במהרה בימינו שוב לא מצי שב, וישאר חס ושלום בחטאיו".

הוי אומר - במקום לחזור בתשובה מתוך דאגה וחרדה ליום המיתה, צדיף לחזור בתשובה מתוך צפיה ותוחלת לביאת המשיח!

(שיחת ש"פ וילך תשי"ט. מתוך לקראת שבת)

שלוש ארצות - מתחילות בקו"ף

בכרית בין הבתרים הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו כי ינחיל לבניו אדמות של עשרה עמים. אך לפעל ירשנו בכבוש הארץ על ידי יהושע והשבטים רק אדמות של שבעה עמים בלבד: החתי, הפרזי, הרפאים, האמרי, הכנעני, הגרגשי והיבוסי. אדמות של שלשה עמים

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

12 יסקל או ירה יורה, אף כאן בסקילה.
 13 אמר לו רבי יופי לרבי עקיבא, הלימוד שלי עדיף משלך, שאני
 14 דנתי וְלמדתי ללא תחיה' מ'לא תחיה', שהן מילים דומות לגמרי,
 15 ואתה דנת' ללא תחיה' מ'לא יחיה'. אמר לו רבי עקיבא, הלימוד
 16 שלי עדיף, שאני דנתי ישראל מישראל, והיינו דין מבשפה מדין
 17 סיני, ששניהם נאמרו בישראל, שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה
 18 - שמצאנו בתורה לגביהם סוגי מיתות שונים, ומ'לא יחיה'
 19 האמור בסיני למדתי ש'לא תחיה' הוא בסקילה. ואתה דנת' ישראל
 20 מעוברי בוכבים - דין מבשפה בישראל שיש להם כמה סוגי
 21 מיתות, מדין הריגת שבע האומות שהן עובדי כוכבים שלא ירבה
 22 בהן הכתוב - שאין בהם כמה סוגי מיתות אלא

1 אחר האיש המכשף ואחר האשה המכשפת חייבים. אם כן מה
 2 תלמוד לומר 'מבשפה', מפני שרוב נשים מצויות [ועוסקות]
 3 בבשפים.
 4 מיתתן של המכשפות כמה, רבי יופי הגלילי אומר, יש ללמוד
 5 גזירה שוה, נאמר כאן 'מבשפה לא תחיה', ונאמר להלן בענין שבע
 6 האומות שבארץ כנען (דברים כ טו) 'לא תחיה כל נשמה', מה להלן
 7 הכוונה להורגם כסוף, כמו שנאמר במלחמת סיחון ועוג (במדבר כא
 8 כד) 'ויבהו ישראל לפי חרב', אף כאן כסוף. רבי עקיבא אומר,
 9 נאמר כאן 'מבשפה לא תחיה', ונאמר להלן באיסור העליה להר
 10 סיני בשעת מתן תורה, (שמות יט ג) 'אם בהמה אם איש לא יחיה',
 11 מה להלן בענין הר סיני הכוונה בסקילה, שהרי נאמר (סו) 'כי יסקול

חומש יומי

פרשת משפטים

~ יום ראשון י"ח שבט ~

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם: א וְאֵלֶּיךָ דִּינָא דִּי תִסְדֵּר קְדָמִיהוֹן:

לְכֹף נֹאמֵר: "אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם", כְּשֶׁלַחן הָעֶרֶוּף וּמִוֶּכֶן לְאָכַל לְפָנֵי הָאָדָם. לְפָנֶיהֶם • (גיטין פח) וְלֹא לְפָנֵי עֹבְדֵי כֹכָבִים, וְאֶפְלוּ יִדְעָתָּ בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּינִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהִמְבִיא דִינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי אַרְמִיִּים מְחַלְלֵי אֶת הַשֵּׁם וּמִיַּקְרֵא אֶת שֵׁם הָאֱלֹהִים לְהַשְׁבִּיחֵם (סְפָרִים אַחֲרִים: לְהַחֲשִׁיבֵם), שְׁנֹאמֵר: (דברים לב) "כִּי לֹא כְצוּרְנוּ צוּרָם, וְאֵיכִינוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאֵיכִינוּ פְּלִילִים, זֶהוּ עֲדוּת לְעֹלֵי יִרְאָתָם.

כ"ט • וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים • (שמות רבה) כָּל מְקוֹם שֶׁנֹּאמֵר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרֵאשׁוֹנִים. "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרֵאשׁוֹנִים, מֵה הָרֵאשׁוֹנִים מְסִינֵי, אִף אֵלֹה מְסִינֵי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת דִּינִין לְפְרֻשַׁת מִזְבַּח? לֹמַר לָךְ, שֶׁתִּשִׂים סְנֵהֲדָרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ. (סְפָרִים אַחֲרִים: הַמִּזְבַּח, וּפְרוּשׁוֹ: בְּעֶזְרָה). אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם • אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמַשָּׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דְּעַתְךָ לֹמַר: 'אֲשֶׁנָּה לָּהֶם הַפָּרֶק וְהַהֲלָכָה שֶׁתִּים אוֹ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, עַד שֶׁתָּהָא סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם כְּמִשְׁנֵתָהּ, וְאִינִי מְטָרִיחַ עֲצָמֵי לְהַבִּינֵם טַעְמֵי הַדָּבָר וּפְרוּשׁוֹ,

~ נקודות משיחות קודש ~

וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁכוֹתֵב ר'ש"י: "וְלָמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת דִּינִין לְפְרֻשַׁת מִזְבַּח, לֹמַר לָךְ שֶׁתִּשִׂים סְנֵהֲדָרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ". וְהִנְנוּ, שְׂצָרִיכִים לְבַסֵּס אֶת הַצִּדְקָה וְהַיֶּשֶׁר (דִּינִין) "אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ" – עַל קְדוּשַׁת הַתּוֹרָה וְצוּוֵי הַבּוֹרָא, וְלֹא עַל הַשִּׁכָּל הָאָנוּשִׁי.

אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (כא, א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים: ...מֵה הָרֵאשׁוֹנִים מְסִינֵי, אִף אֵלֹה מְסִינֵי (רש"י) גַם אֶת הַמִּצְוֹת הַמְּבִנּוֹת 'מִשְׁפָּטִים' – אֵלֶּה שֶׁהַשִּׁכָּל הָאָנוּשִׁי מְחַיֵּב – עֲלֵינוּ לְקַיֵּם אִף וְרַק מִפְּנֵי שְׁנֵתָנוּ לְנוּ מִהַקְבִּ"ה בְּסִינֵי, וְלֹא בְגַלּל הַהִגְיוֹן וְהַשִּׁכָּל שֶׁבָּהֶן.

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 899)

(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי חָנָם:

שֶׁמְכַרְוֵהוּ בְּגִבְעָתוֹ, כְּמוֹ שְׁנֹאמֵר: "אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בְּגִבְעָתוֹ". אוֹ אִינוּ אֵלֶּא בְּמוֹכַר עֲצָמוֹ מִפְּנֵי דַחְקוֹ, אֲבָל מְכַרְוֵהוּ בֵּית-דִּין לֹא יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יִמּוּךְ אַחִיד עִמָּךְ וְנִמְכַר לָךְ", הֲרֵי מוֹכַר עֲצָמוֹ מִפְּנֵי דַחְקוֹ אָמֹר, וְיָמָּה אֲנִי מְקַיֵּם "כִּי תִקְנֶה"? בְּנִמְכַר בְּבֵית-דִּין. לְחַפְּשֵׁי • לְחֵרוּת.

כ"ט • כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי • עֶבֶד שֶׁהוּא עִבְרִי. אוֹ אִינוּ אֵלֶּא עֶבְדוֹ שֶׁל עִבְרִי, עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלְקַחְתוֹ מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲלִיו הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד"? וְיָמָּה אֲנִי מְקַיֵּם (ויקרא כה) "וְהִתְנַחֲלָתֶם אוֹתָם", בְּלִקְוֹת מִן הַכְּנַעֲנִים, אֲבָל בְּלִקְוֹת מִיִּשְׂרָאֵל יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? תְּלֻמוּד-לוֹמַר: (דברים טו) "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיד הָעִבְרִי", לֹא אֲמַרְתִּי אֵלֶּא בְּאַחִיד. כִּי תִקְנֶה • מִיַּד בֵּית-דִּין

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּקְרִיא (ב) אָמַר לָהֶם: אִם נִמְכַר לָךְ עֶבֶד וּבְתוֹךְ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית יֵצֵא חֲפְשֵׁי אוֹתָם אֲלֵיהֶם. עִבְרִי, אִזִּי יִשְׂרָת אוֹתָךְ שֵׁשׁ שָׁנִים לְלֹא תִמּוּרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

נהפכה לגמרי, והוא צדין זקוק ל"עבודת עבד" כדי להשפיע עליה.
 לכן פתחה התורה בדיני עבד עברי, כי הפונה והמטרה של מתן-תורה היא להאיר את העולם הזה הפתחון - באור התורה. דבר זה בא לידי בטוי בצורה בולטת בדין עבד עברי, המסמל את השפעת הנפש האלקית על הנפש הבהמית.

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 256-257)

עבד פנעני - מסמל אדם בעל נטיה לתאוות העולם, אלא שהוא כופה את עצמו בקבלת-עול ואינו נכנע להן. מצד אחר הוא עבד (לה'), אף מצד שני הוא נקרא עבד פנעני, כי נפשו הבהמית היא בתקפה.
 עבד עברי - מסמל אדם שהגיע למצב שהמדות של נפשו האלקית (אהבת ה' ויראתו) משפיעות על נפשו הבהמית, ומעוררות בה רצון ותשוקה לאלקות (ובכלל-זאת צדין הוא נקרא "עבד", מכיון שנפשו הבהמית טרם

(ג) **אִם-בָּגַפוּ יָבֵא בְּגֹפוֹ יֵצֵא אִם-בָּעַל אִשָּׁה הוּא ויֵצֵאה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ:**

(קידושין ס.) **אם-בעל אשה הוא • ישראלי (מכילתא) • ויצאה אשתו עמו • וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי, חייב במזונות אשתו ובגו** (קידושין כב.)

כ"ט • אם-בגפו יבא • שלא היה נשוי אשה, כתרגומו: "אם בלחודוהי". ולשון "בגפו", בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו. בגפו יצא • מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד ממנה עבדים

(ד) **אִם-אֲדָנָיו יִתְּנוּ לָהּ אִשָּׁה וְיִלְדָה-לָּהּ בָּנִים או בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדָה תְּהִיָּה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגֹפוֹ:**

שְׁהָרֵי הָעֵבֶרֶת אִם הִיא יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ, וְאֶפְלוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הִבִּיָּאָה סִימָנִין - יוֹצֵאָה, שְׁנָאֲמַר: (דברים טו) "אחריך העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש.

כ"ט • אם-אדניו יתנו-לו אשה • מכאן שהרשות ביד רבו למסר לו שפחה פנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלי? תלמוד-לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא בכנענית,

(ה) **וְאִם-אָמַר יָאמַר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לָא יֵצֵא חֲפְשִׁי:**

כ"ט • את אשתי • השפחה.

(ו) **וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדָּלֶת או אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת-אֲזָנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעַלְמָם:**

(ג) אם נכנס רוק יצא רוק, ואם קנה בעל רעה תצא אשתו עמו.
 (ד) ואם זוג לו אדונו אשה וילדה לו בנים או בנות, אזי האשה וילדיה יהיו של אדוניה והוא יצא כרוק.
 (ה) ואם אמר העבד: כבר חבבתי את אדוני ואת אשתי ובני, לא יצא חפשי.
 (ו) אזי יגיש אותו אדונו אל הדלת לעולם.

על הר סיני: "כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע'. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חמר (רצה לומר: קשר צרור מבשם, שתולין בצואר לתכשיט): 'מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקדוש-ברוך-הוא: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בפשפסותי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: (ויקרא כח) "כי לי בני ישראל עבדים", עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, תרצע בפניהם. ועבדו לעלם. עד היוכל. או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו? תלמוד-לומר: (ויקרא כח) "ואיש אל משפחתו תשובו", מגיד שתמשים שנה קרויים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא עובדו עד היוכל, בין סמוך בין מפלג.

כ"י אַל הָאֱלֹהִים • (מכילתא) לְבֵית־דִּין. צָרִיף שִׁימְלֹף בְּמוֹכְרֵי שִׁמְכוּרוֹהוּ לוֹ. אַל הַדֶּלֶת אוֹ אַל הַמְּזוּזָה • יְכוּל שִׁתְּהָא הַמְּזוּזָה כְּשֶׁרָה לְרַצֵּעַ עֲלֶיהָ? תְּלַמּוּד־לוֹמֵר: (דברים טו) "וְנִתְּתָה בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת", בְּדֶלֶת וְלֹא בְּמְזוּזָה. הֲאֵם מַה תְּלַמּוּד־לוֹמֵר "אוֹ אַל הַמְּזוּזָה"? הַקִּישׁ דֶּלֶת לְמְזוּזָה: מַה מְזוּזָה מְעַמֵּד, אַף דֶּלֶת מְעַמֵּד (קידושין כב). וְרַצֵּעַ אֲדָנִי אֶת אָזְנוֹ • הִמְנִית. אוֹ אִינוֹ אֱלֵא שֶׁל שְׂמָאל? תְּלַמּוּד־לוֹמֵר: "אֲזֵן" "אֲזֵן" לְגִזְרָה־שְׁוָה. נֶאֱמַר כָּאֵן: "וְרַצֵּעַ אֲדָנִי אֶת אָזְנוֹ", וְנֶאֱמַר בְּמִצְרַעַ: (ויקרא יח) "תִּנְהַף אָזְנוֹ הִמְנִית", מַה לְּהֵלֵךְ הִמְנִית, אַף כָּאֵן הִמְנִית. וּמַה רָאָה אֲזֵן לְהִרְצֵעַ מִכָּל שְׂאֵר אַבְרָיִם שֶׁבַגּוּף? (מכילתא) אֲמַר רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי: 'אֲזֵן זֹאת שִׁשְׁמָעָה עַל הַר סִינַי: "לֹא תִגְנֹב", וְהֵלֵךְ וְגִנֵּב. תְּרַצֵּעַ. וְאֵם מוֹכֵר עֲצָמוֹ: 'אֲזֵן שִׁשְׁמָעָה

כְּצִאת יִזְבֹּן גְּבֵר יֵת בְּרֵתָה לְאִמְהוּ לֹא תְפוּק כְּמִפְקֻנֹת עֲבָדִי:

(ז) וְכִי־יִמְכַר אִישׁ אֶת־בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא הָעֲבָדִים:

כְּצִאת הָעֲבָדִים" בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל? תְּלַמּוּד־לוֹמֵר: "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיךָ הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרִיָּה". מִקִּישׁ עֲבָרִיָּה לְעֲבָרִי לְכָל יִצִּיאוֹתֵינוּ: מַה עֲבָרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל, אַף עֲבָרִיָּה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל. וּמַה לֹּא תִצָּא כְּצִאת הָעֲבָדִים? לֹא תִצָּא בְּרֵאשֵׁי אִבְרָיִם כְּעֲבָדִים כְּנַעֲנִים, יְכוּל (אף) הָעֲבָרִי יוֹצֵא בְּרֵאשֵׁי אַבְרָיִם? – תְּלַמּוּד־לוֹמֵר: "הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרִיָּה". מִקִּישׁ עֲבָרִי לְעֲבָרִיָּה, מַה הָעֲבָרִיָּה אֵינָה יוֹצֵאָה בְּרֵאשֵׁי אַבְרָיִם, אַף הוּא אִינוֹ יוֹצֵא בְּרֵאשֵׁי אִבְרָיִם.

כ"י וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה • (מכילתא. ערכין טז) בְּקִטְנָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. יְכוּל אֶפְלוּ הַבֵּיָאָה סִימְנִים? אֲמַרְתָּ: קַל־וְחֹמֵר. וּמַה מְכוּרָה קָדָם לְכֵן יוֹצֵאָה בְּסִימְנִין, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וְיִצְאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף", שְׂאֵנוּ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִימְנֵי נַעֲרוֹת - שְׂאֵינָה מְכוּרָה, אִינוֹ דִּין שְׂלֵא תִמְכַּר. לֹא תִצָּא כְּצִאת הָעֲבָדִים • כִּי־צִיאַת עֲבָדִים כְּנַעֲנִים שִׁיּוֹצֵאִים בְּשֵׁן וְעֵין, אֲבָל זוֹ לֹא תִצָּא בְּשֵׁן וְעֵין, אֱלֵא עוֹבְדַת שֵׁשׁ אוֹ עַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שִׁתְּבִיא סִימְנִין, וְכָל הַקּוֹדֵם, קוֹדֵם לְחֵרוּתָהּ, וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָה אוֹ דְּמֵי שְׁנָה. אוֹ אִינוֹ אֱלֵא: "לֹא תִצָּא

ח אִם בִּישָׁא בְּעֵינֵי רַבּוּנָה דִּיקְנִימָה לָהּ וְיִפְרַקְנָה לְגַבְרָא אַחֲרָן לִית לָהּ רִשׁוּ לְזַבּוּנָה בְּמִשְׁלֹטָה בָּהּ:

(ח) אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדוֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לוֹ יַעֲדָה וְהִפְדָּה: לְעַם נִכְרֵי לֹא־יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ בְּבַגְדוֹ־בָּהּ:

מִקּוּם שְׁנוּתָן לָהּ? שְׂמַגְרַע מִפְדְּיוֹנָה בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֲצֻלוֹ, כְּאֵלוֹ הִיא שְׂכוּרָה אֲצֻלוֹ, כִּי־צִיד? הֲרֵי שֶׁקָּנָאָה בְּמִנְהָ וְעָשְׂתָה אֲצֻלוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ יוֹדֵעַ הֵייתָ שֶׁעֲתִידָה לְצִאת לְסוּף שֵׁשׁ שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקָּנִיתָ עֲבוֹדַת כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמִּנְהָ וְעָשְׂתָה אֲצֻלָּךְ שְׁתֵּי שָׁנִים, הֲרֵי שְׁלִישִׁית הַמִּנְהָ. טַל שְׁנֵי

כ"י אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדוֹנֶיהָ • שְׂלֵא נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינֵי לְכַנְסָה (מכילתא). אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה • שֶׁהִיָּה לוֹ לְיַעֲדָה וּלְהַכְנִיסָה לוֹ לְאִשָּׁה, וְכִסְף קָנִיתָה הוּא כֶּסֶף קְדוּשִׁיָּה, וְכֵאֵן רִמּוֹ לָךְ הַכְּתוּב שֶׁמְצָנָה בִּיעוֹד, וְרִמּוֹ לָךְ שְׂאֵינָה צָרִיכָה קְדוּשִׁין אַחֲרִים. וְהִפְדָּה • יִתֵּן לָהּ מִקּוּם לְהַפְדוֹת וְלְצִאתָהּ, שְׂאֵף הוּא מְסִיעַ בְּפְדְּיוֹנָה. וּמַה הוּא

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית
(ז) מכר איש את ביתו לאמה, לא תצא מיציאת העבדים. מן העם, למי שזר לה, לא ישלט לה.
(ח) אם התפערה על אדוניה

לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוֹת יְעוּד. וְכֵן אָבִיָּהּ, מֵאַחַר שֶׁבָּגַד בָּהּ וּמְכָרָהּ לָזָה.

שְׁלִישִׁיּוֹת הַמָּנָה וְתֹצֵא מֵאֲצֻלָּהּ. לְעַם נֹכְרֵי לֹא יִמְשַׁל לְמְכָרָהּ. שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי לְמְכָרָהּ לְאַחַר, לֹא הָאֲדוֹן וְלֹא הָאֵב (קידושין יח). בְּבִגְדוֹ-בָּהּ. אִם בָּא לְבַגְדָּהּ בָּהּ, שְׂלֹא

ט וְאִם-לִבְנוֹ יִיעָדְנָה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ: וְאִם לְבָרָה יִקְיַמְנָה כְּהַלְכַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲבֹד לָהּ:

בְּכֶסֶף שֶׁקָּבַל אָבִיָּהּ בְּדַמְיָהּ! כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת. שְׂאֵר, כְּסוּת וְעוֹנָה.

כ"ט וְאִם-לִבְנוֹ יִיעָדְנָה. הָאֲדוֹן. מְלַמֵּד שְׂאֵר בְּנוֹ קִם וְתַחֲתוֹ לִיעָדָה, אִם יִרְצֶה אָבִיו, וְאִינוֹ צָרִיף לְקַדְשָׁהּ קְדוּשֵׁין אַחֲרֵים, אֲלֹא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אֶתְּ מִיעָדְתָּ לִי

י אִם אֶתְרַנְתָּא יִסֵּב לָהּ זִיוָנָה כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִתְמַנֵּעַ: יְגַרְע:

י אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ שְׂאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יְגַרְע:

שְׂאֵרָהּ. מְזוֹנוֹת (כְּתוּבוֹת מז). כְּסוּתָהּ. כְּמִשְׁמַעוֹ. עוֹנָתָה. תְּשֻׁמִישׁ.

כ"ט וְאִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ. עָלֶיהָ (מכילתא). שְׂאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יְגַרְע. מִן הָאָמָה שֶׁיַּעֲד לוֹ כְּבָר.

יא וְאִם תִּלְתָּת אֲלֵיךְ לֹא יַעֲבֹד לָהּ וְתַפּוּק מִגֵּן בְּלֹא כֶסֶף: וְאִם-שְׁלֹשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אֵין כְּכֶסֶף: ס

יא וְאִם-שְׁלֹשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אֵין כְּכֶסֶף: ס

שְׁנֵאמֹר: (דברים טו) "הָעֶבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֶׁשָּׂנִים", וּמָהוּ הָאָמֹר כָּאֵן: "וַיִּצְאָה חֲנָם"? שְׂאִם קָדְמוֹ סִמְנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תִּצָּא בְּהֵן. (קידושין ד. מְכִילתָא) אוֹ אִינוֹ אוֹמֵר שֶׁתִּצָּא אֲלֵא בְּבִגְרוֹת? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "אֵין כֶּסֶף", לְרַבּוֹת יִצְיָאָת בְּגִרוֹת. וְאִם לֹא נֶאֱמָרוּ שְׁנֵינָהּ, הֵייתִי אוֹמֵר: "וַיִּצְאָה חֲנָם", זֹו בְּגִרוֹת, לְכַף נֶאֱמָרוּ שְׁנֵינָהּ, שְׂלֹא לִיתֵן פְּתַחוֹן פֶּה לְבַעַל-הַדִּין לְחַלֵּק.

כ"ט וְאִם-שְׁלֹשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ. אִם אַחַת מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעָדְנָה לוֹ אוֹ לְבָנוֹ, אוֹ יְגַרְע מִפְּדִיוֹנָה וְתֹצֵא, וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לוֹ וְלֹא לְבָנוֹ, וְהִיא לֹא הִיָּה בְּיָדָהּ לְפָדוֹת אֶת עַצְמָהּ. וַיִּצְאָה חֲנָם. רַבָּה לָּהּ יִצְיָאָה לָזוֹ, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרַבָּה לְעַבְדִים. וּמָה הִיא הַיִּצְיָאָה? לְלַמְדְךָ שֶׁתִּצָּא בְּסִמְנֵין וְתִשְׁהָה עֲמוֹד עוֹד עַד שֶׁתָּבִיא סִמְנֵין, וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קָדָם סִמְנֵים כְּבָר לְמַדְנוּ שֶׁתִּצָּא.

יב דְּיִמְחִי לְאַנְשׁ וַיִּקְטְלָהּ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטְל:

יב מִכָּה אִישׁ וְמֵת מוֹת יוֹמָת:

וְאֵת הַקָּטָן מִנֵּין? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "כִּי יָכָה כָּל נַפֶּשׁ אָדָם", אֲפֵלוֹ קָטָן וְאֲפֵלוֹ אִשָּׁה. וְעוֹד, אֲלוֹ נֶאֱמָר: "מִכָּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפֵלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהָרַג יְהִי חֵיב, תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: (סו) "וְאִישׁ כִּי יָכָה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יָכָה כָּל נַפֶּשׁ אָדָם", אֲפֵלוֹ נְפָלִים בְּמִשְׁמַע? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ", שְׂאִינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכָּה בֵּן קָיָמָא, הָרְאוּי לְהִיּוֹת אִישׁ (מְכִילתָא).

כ"ט מִכָּה אִישׁ וְמֵת. כְּמָה כְּתוּבִים נֶאֱמָרוּ בְּפָרְשַׁת רוּצְחֵין, וּמָה שֶׁבִּידֵי לְפָרֵשׁ לָמָה בָּאוּ כֻלָּם, אֲפָרֵשׁ. מִכָּה אִישׁ וְמֵת. (סנהדרין פד) לָמָה נֶאֱמָר? לְפִי שְׁנֵאמֹר (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יָכָה כָּל נַפֶּשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הַכָּאָה בְּלֹא מִיתָה? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ וְמֵת", אִינוֹ חֵיב אֲלֵא בְּהַכָּאָה שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמָר: "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמָר: "וְאִישׁ כִּי יָכָה", הֵייתִי אוֹמֵר אִינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכָּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית (ב) וְאִם חָתָן אוֹתָהּ עִם בְּנוֹ, כְּמִנְהַג כְּסוּתָהּ וְזִמְנָיָהּ - לֹא יִחְסִיר מִקָּדָם. (ד) לְלֹא תִמְוָהּ. הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה בָּהּ. (א) וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ אַחַת מֵאֵלֶּה, וּמִי שֶׁהִכָּה אָדָם וְהָרַגוּ, לְכַף (י) וְאִם הִתְחַתֵּן עִם אַחֲרַת, אֲזִי מְזוֹנָה, מִשְׁלֹשׁ הָאֲפָשְׁרוּיּוֹת, אֲזִי תִצָּא (מתח) הָרוּג יִהְרַג.

יג וְאִשְׁרָל לֹא צִדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָה לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ יג וְיָדִי לֹא כָמֶן לָהּ וּמִן קֶדֶם יְיָ אֲתָמָסר לִידָהּ וְאֲשׁוּי לָךְ אֲמַר דִּיעֲרוֹק לְתַמָּן: מְקוֹם אִשְׁרָל יָנוֹם שָׁמָּה: ם

מִזְדַּמָּן לְמַצֵּא לִי עֵלָה. וְהָאֱלֹהִים אָנָה לִידוֹ • וְלָמָּה תִצָּא זֹאת מִלְפָנָיו? הוּא שְׁאָמַר דָּוִד: (שְׁמוּאֵל א כד) "כִּי־אֲשֶׁר יֹאמַר מֶשֶׁל הַקְּדֻמוֹנִי, מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעִי", וּמֶשֶׁל הַקְּדֻמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מֶשֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא קְדֻמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהֵיכֵן אָמְרָה תּוֹרָה: "מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעִי"? "וְהָאֱלֹהִים אָנָה לִידוֹ". בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשִׁנֵּי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד הֵרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הֵרַג מְזִיד, וְלֹא הָיוּ עֲדִים בְּדַבָּר שִׁיעִידוֹ, זֶה לֹא נִהְרַג וְזֶה לֹא גָלָה. וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַמְּנֵן לְפָנֶיךָ אֶחָד: זֶה שֶׁהֵרַג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֶּלֶם, וְזֶה שֶׁהֵרַג שׁוֹגֵג עוֹלָה בְּסֶלֶם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהֵרַג בְּמִזִּיד וְהוֹרְגוֹ, וְעֲדִים מְעִידִים עֲלָיו וּמְחַיְבִים אוֹתוֹ לְגָלוּת. נִמְצָא זֶה שֶׁהֵרַג בְּשׁוֹגֵג - גּוֹלָה, וְזֶה שֶׁהֵרַג בְּמִזִּיד - נִהְרַג. וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם • אָף בַּמְדַּבָּר, שִׁנּוּם שָׁמָּה. וְאִי זֶה מְקוֹם קוֹלְטוֹ? זֶה מְחַנְהָ לְוִיָּהּ (מִכּוֹת יב).

כ"ט וְאִשְׁרָל לֹא צִדָה • לֹא אַרְבַּ לּוֹ וְלֹא נִתְפָּן. 'צִדָה' לְשׁוֹן אַרְבַּ, וְכֵן הוּא אוֹמַר: (שְׁמוּאֵל א כד) "וְאִתָּה צִדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּן לֹאמַר 'צִדָה' לְשׁוֹן "הַצֵּד צִיד", שִׁצִּידַת חַיּוֹת אֵין נּוֹפֵל ה"א בַּפֶּעַל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּבַר בַּהּ צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּבַר בּוֹ צִדָה וּפְעַל שְׁלּוֹ צִדָה, וְזֶה פְעַל שְׁלּוֹ צֵד, וְאוֹמַר אֲנִי פְתָרוֹנוֹ כְּתָרְגוּמוֹ: "וְיָדִי לֹא כָמֶן לָהּ". וּמִנַּחֵם חִבְרוּ בַחֲלֵק 'צֵד צִיד', וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ בְּאַחַת מִמְחַלְקַת שְׁל צֵד, נִחְבְּרוּ בַחֲלֵק (יִשְׁעִיה סו) "עַל צֵד תִּנְשְׂאוּ", (שְׁמוּאֵל א כ) "צִדָה אוֹרְהָ", (דְּנִיאֵל ז) "וּמִלִּין לְצֵד עֲלָאָה יִמְלִל". אָף כָּאֵן "אִשְׁרָל לֹא צִדָה" לֹא צִדָד לְמַצֵּא לוֹ שׁוֹם צֵד מִיָּתָה, וְאָף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵר עֲלָיו. מִכָּל-מְקוֹם, לְשׁוֹן אוֹרְבַּ הוּא. וְהָאֱלֹהִים אָנָה לִידוֹ • זְמַן לִידוֹ, לְשׁוֹן (תְּהִלִּים צא) "לֹא תִאָּנָה אֲלִיךָ רַעְהָ", (מִשְׁלִי יב) "לֹא אָנָה לְצִדִּיק כָּל אָוֶן", (מִלְכִים ב ה) "מִתְאַנָּה הוּא לִי",

יד וְכִי־יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מְזַבְּחֵי תִקְחֻנּוֹ לְמוֹת: ם

יז וְכִי־יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" לֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְוֵא וְהַרְוֵדָה בְּנוֹ וְתִלְמִידוֹ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מְצַרִּימִין. מֵעַם מְזַבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כְּהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוֹ לְמוֹת.

כ"ט וְכִי־יִזַּד • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שְׁנֵאָמַר "מִכָּה אִישׁ וְגו'", שׁוֹמֵעַ אֲנִי רוֹפֵא שֶׁהֵרַג וְשְׁלִיחַ בֵּית-דִין שֶׁהִמִּית בְּמִלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְהָאֵב הַמִּכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהַרְבַּ הַרוּדָה אֶת תִּלְמִידוֹ וְהַשׁוֹגֵג? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וְכִי יִזַּד" וְלֹא

טו וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: פ

טז וְכִי־יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" לֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְוֵא וְהַרְוֵדָה בְּנוֹ וְתִלְמִידוֹ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מְצַרִּימִין. מֵעַם מְזַבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כְּהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוֹ לְמוֹת.

כ"ט וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ • (שֵׁם פה) לְפִי שֶׁלְּמַדְנוּ עַל הַחֻבֵּל בַּחֲבָרוֹ שֶׁהוּא בְּתִשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה, הַצֵּרֶף לֹאמַר עַל הַחֻבֵּל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה, וְאֵינוֹ חֵיב

טז וְכִי־יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" לֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְוֵא וְהַרְוֵדָה בְּנוֹ וְתִלְמִידוֹ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מְצַרִּימִין. מֵעַם מְזַבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כְּהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוֹ לְמוֹת.

טז וְכִי־יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" לֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְוֵא וְהַרְוֵדָה בְּנוֹ וְתִלְמִידוֹ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מְצַרִּימִין. מֵעַם מְזַבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כְּהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוֹ לְמוֹת.

כ"ט וְכִי־יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" לֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְוֵא וְהַרְוֵדָה בְּנוֹ וְתִלְמִידוֹ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מְצַרִּימִין. מֵעַם מְזַבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כְּהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוֹ לְמוֹת.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

יג) וְאִם לֹא הָיָה ה' הִבִּיא אֲלָיו (דְּבַר זח) בְּגוֹרְתוֹ. אֲנִי (ח) אֶחָד לָךְ מְקוֹם שִׁבְרַח אֲלָיו. יד) וְאִם שֵׁם לוֹ אָדָם לְמִטְרָה אֶת חֲבָרוֹ וְהֵרַגוֹ בְּמֶאֱרַב מְכֻנָּן, אֲזִי אֶפְלוֹ מֵעַם מְזַבְּחֵי קָחָהוּ וְהֵרַגְהוּ. טו) וְכִי יִזַּד אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" לֹא שְׁלִיחַ בֵּית-דִין, וְהַרְוֵא וְהַרְוֵדָה בְּנוֹ וְתִלְמִידוֹ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁהֵם מְזִידִין, אֵין מְצַרִּימִין. מֵעַם מְזַבְּחֵי • (סְנֵהרִין צה) אִם הָיָה כְּהֵן וְרוֹצֵה לְעַבֵּד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוֹ לְמוֹת.

והפסיק הענין וכתב: "וגונב איש" בין "מכה אביו ואמו" ל"מקלל אביו ואמו", ונראה לי, הינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הפאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (סנהדרין שם) *

"וגונב נפש". לךף הצרכו שניהם, מה שחסר זה, גלה זה. ונמצא בידו • שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כבר בידו קדם מכירה (סנהדרין פה) • מות יומת • בחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא.

יו ודילוט אביהי ואמה אתקטלא יתקטל:

(י) ומקלל אביו ואמו מות יומת: ם

אשר יקלל, להוציא את הקטן. מות יומת • בסקילה, וכל מקום שנאמר: "דמיו בו", בסקילה, ובנין אב לכלם: (ויקרא כ) "באבן ירגמו אותם דמיהם כם". ובמקלל אביו ואמו נאמר: "דמיו בו" (תורת כהנים. קידושין ל) *

כש"כ ומקלל אביו ואמו • למה נאמר? לפי שהוא אומר: (ויקרא כ) "איש איש אשר יקלל את אביו". אין לי אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה, מנין? תלמוד-לומר: "ומקלל אביו ואמו" סתם, בין איש ובין אשה. אם כן, למה נאמר: "איש

יח וארי ינצו גברין ימחי גבר ית חברה באבנא או בכורמיןא ולא ימות ויפל לבוטלן:

(יח) וכיריבן אנשים והפה איש את רעהו באבן או באגרה ולא ימות ונפל למשפב:

ונפל למשפב • כתרגומו: "ויפל לבוטלן", לחלי שמבטלו ממלאכתו.

כש"כ וכיריבן אנשים • למה נאמר? לפי שנאמר: "עין תחת עין", לא למדנו אלא דמי אבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו. לךף נאמרה פרשה זו (מכילתא) *

יט אם יקום ויהליך בקרא על פורגה ויהי זבאה מחיא לחוד בוטלגה יתן ויגרי אסיא ישלם:

(יט) אם יקום והתהליך בחוץ על משענתו ונקמה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: ם

החלי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החלי, כאלו הוא שומר קשוואין, שהרי אף לאחר החלי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר: "יד תחת יד, רגל תחת רגל". ורפא ירפא • כתרגומו: ישלם שכר הרופא (בבא קמא פה) *

כש"כ על משענתו • על בריו וכחו (מכילתא) • ונקמה המכה • וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא ללמדך פאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו: כשקם זה והולך על משענתו, אז "ונקה המכה", אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה. רק שבתו • בטול מלאכתו מחמת

~ יום שני י"ט שבט ~

כ וארי ימחי גבר ית עבדה או ית אמתה בשלטן וימות תחות ידה אתדנא יתדן:

(כ) וכי יפה איש את עבדו או את אמתו בשעבט ומת תחת ידו נקם ינקם:

לומר: "כי כספו הוא". מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית. והרי היה בכלל "מכה

כש"כ וכי יפה איש את עבדו או את אמתו • בעבד כנעני, הכתוב מדבר. או אינו אלא בעברי? תלמוד-

- (יז) ומי שארר את אביו ואמו, לךף הרוג יהרג.
- (יח) וכי יריבו בני אדם, והכה אחד מהם את חברו באבן או בחפץ פוצע.
- ולא מת מכף אלא נפל למשפב.
- (יט) ולכן אם הוא קם והלך בשוק על משענותיו בכחות עצמו, אזי התנקה המכה מאשמה. עדין שבידתו יעריכו שומתו.
- (כ) ואם הפה אדם את עבדו או את אמתו במוט ומת תחת ידו, אזי יעריכו שומתו.

הִפְהוּ. וְהָלֹא דְבָרִים קַל-וְחִמּוֹר: וַיִּמָּא יִשְׂרָאֵל תְּמוֹר,
אֵין חֵיב עָלָיו אֱלֹא-אִם-כֵּן הִפְהוּ בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ כְּדִי
לְהַמִּית וְעַל אֲבָר שֶׁהוּא כְּדִי לְמוֹת בְּהַכָּאָה זֶה - עֶבֶד
הַקָּל, לֹא כָּל-שִׁפְנָן. נִקְמָם • יִנְקָמָם • (סנהדרין עא) מִיתַת סִיף,
וְכֵן הוּא אֹמֵר: (ויקרא כז) "חֲרַב נֹקְמַת נִקְמָת בְּרִית"
(מכילתא)

אִישׁ וְמַת? אֵלֶּא בָּא הַפְּתוּב וְהוֹצִיאֵאוּ מִן הַפְּלָל
לְהִיּוֹת נִדוֹן בְּדִין "יוֹם אִו יוֹמִים", שְׁאִם לֹא מַת תַּחַת
יְדוֹ וְשָׁהָה מַעַת לְעַת, פְּטוֹר. בְּשִׁבְטָא • כְּשֵׁישׁ בּוֹ כְּדִי
לְהַמִּית, הַפְּתוּב מְדַבֵּר. אִו אִינוּ אֵלֶּא אֶפְלוּ אֵין בּוֹ
כְּדִי לְהַמִּית? תְּלַמּוּד-לוֹמַר בִּישְׂרָאֵל: (במדבר לה) "וְאִם
בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (או בכלי עץ יד אשר ימות בו, גרסת ר"א"ס)

כא כרם אם יומא או תרין יומין יתקנים לא
יתדן ארי כספה הוא:

(כא) אַךְ אִם-יוֹם אִו יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יִקָּם כִּי כֶּסֶף
הוּא: ׀

(מכילתא). לֹא יִקָּם כִּי כֶּסֶף הוּא • הָא אַחַר שֶׁהִפְהוּ,
אָף-עַל-פִּי שִׁשְׁהָה מַעַת לְעַת קִדְּם שְׁמַת, חֵיב.

כ"ט אך אם יום או יומים יעמד, לא יקם אם
על יום אחד הוא פטור, על יומים לא כל-שפן?
אלא יום שהוא כיומים, ואי זה? - זה מעת לעת

כב וארי ינצו גברין וימחיו אתמא מעדיא
ויפקו וידהא ולא יהא מותא אתגבא
יתגבי כמא דישוי עלוהי בעלה דאתמא
ויתן על מימר דיניא:

(כב) וְכִי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הִרָה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ
וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל
הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים:

כמה היתה ראויה להמכר בשוק להעלות בדמיה
בשביל הריונה. ענוש יענש. יגבו ממנו ממון,
כמו: (דברים כב) "וענשו אותו מאה כסף". כא אשר
ישית עליו וגו'. כשיתבענו הבעל בבית-דין להשית
עליו ענש על כף. ונתן. המכה, דמי ולדות.
בפללים. על-פי הדינים.

כ"ט וכי ינצו אנשים • (מכילתא) זה עם זה, ונתפנו
להכות את חברו והכה את האשה. ונגפו. אין
'נגיפה' אלא לשון דחיפה והכאה, כמו: (תהלים צא) "פן
תגף באבן רגלך", (ירמיה יג) "ויבטרים תנגפו רגליכם",
(ישעיה ח) "ולאבן נגף". ולא יהיה אסון. באשה.
ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לבעל. שמין אותה

כג ואם מותא יהא ותתן נפשא חלף נפשא:

(כג) וְאִם-אֶסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ:

ממש, שהמתפנו להרג את זה והרג את זה, פטור
ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר
בשוק.

כ"ט ואם אסון יהיה. באשה. ונתתה נפש תחת
נפש • (סנהדרין עט) רבותינו חולקין בדבר: יש אומרים
"נפש" ממש, ויש אומרים ממון, אבל לא "נפש"

כד עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא
חלף ידא ורגלא חלף ורגלא:

(כד) עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן תַּחַת שֶׁן יָד תַּחַת יָד רִגְלָא
תַּחַת רִגְלָא:

נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק
"החובל" (בבא קמא פד).

כ"ט עין תחת עין. סמא עין חברו, נותן לו דמי
עינו כמה שפחתו דמיו למכר בשוק, וכן כלם. ולא

(כא) ואם התקנים יום או יומים, לא ישפט עליו כי הוא כספו.	נגרם מות, אזי יוטל קנס כספי על התקף כאשר יחייב אותו בעלה, ויתן לו על פי מדת הצדק.
(כב) ואם התאבקו בגני-אדם ככח רב והתנגשו באשה הרה ויצא ולדה ולא	ושן תמורת שן ויד תמורת יד ורגל תמורת רגל.
(כג) ואם נגרם מות, והצבת נפש	תמורת נפש.

(כה) בּוֹיָה תַחַת בּוֹיָה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חֲבוּרָה תַּחַת כה בּוֹאֵה חֲלָף בּוֹאֵה פְּדָעָה חֲלָף פְּדָעָה מִשְׁקוּפֵי חֲלָף מִשְׁקוּפֵי: **חֲבוּרָה: ם**

פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצֵּעַר, לוֹמֵר: הוֹאִיל וְקָנָה יָדוֹ, יֵשׁ עָלָיו לְחֻתְכָה בְּכָל מַה שְׁיִרְצֶה, אֲלֵא אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ לְחֻתְכָה בְּסֵם, שְׂאִינוּ מִצְטַעַר כָּל כֶּף, וְזֶה חֻתְכָה בְּכַרְזֵל וְצֵעָרוּ. חֲבוּרָה • הִיא מִפֶּה שֶׁהֵדֵם נֶצְרַר בֶּה וְאִינוּ יוֹצֵא, אֲלֵא שְׂמֵאָדִים הַבֶּשֶׂר כִּנְגָדוֹ. לְשׁוֹן "חֲבוּרָה", טק"א בַּלְע"ז, כְּמוֹ (ירמיה יג) "וְנָמַר חֲבַרְבְּרֵתִיו". וְתַרְגּוּמוֹ "מִשְׁקוּפֵי", לְשׁוֹן חֲבֻטָה, בַּטְדוּר"א בַּלְע"ז, וְכֵן "שְׂדוּפַת קָדִים" שְׂקִיפֵן קָדוּם, חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ. וְכֵן "עַל הַמִּשְׁקוּף", עַל שֵׁם שֶׁהִדְלֵת נִקְשָׁה עָלָיו.

כ"ט • בּוֹיָה תַחַת בּוֹיָה • מִכּוֹת אֵשׁ, וְעַד עֲכָשׁוּ דְבַר בַּחֲבֵלָה שֵׁישׁ בֶּה פַּחַת דְּמִים, וְעֲכָשׁוּ בְשָׂאִין בֶּה פַּחַת דְּמִים אֲלֵא צֵעַר, כְּגוֹן כְּוָאוּ בְשָׂפוּד עַל צִפְרָנָיו, אוֹמְדִים בְּמַה אָדָם כִּיּוֹצֵא בְּזֶה רוּצָה לְטַל, לְהִיּוֹת מִצְטַעַר כֶּף. פֶּצַע • הִיא מִפֶּה הַמּוֹצִיָּאָה דָם שֶׁפֶּצַע אֶת בְּשָׂרוֹ, נִפְרַדוּר בַּלְע"ז. הַכֹּל לְפִי מַה שֶׁהוּא: אִם יֵשׁ בוֹ פַּחַת דְּמִים, נוֹתֵן נֶזֶק, וְאִם נִפֵּל לְמִשְׁכָּב, נוֹתֵן שִׁבְתָּה, וְרַפּוּי, וּבִשְׁתַּת וְצֵעַר. וּמִקְרָא זֶה יִתֵּר הוּא. וּבִ"חֲחוּבֵל" דְּרָשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ לְחַיֵּב עַל הַצֵּעַר אֶפְלוּ בְּמִקּוּם נֶזֶק, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׂנוֹתָן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ, אִין

כ"ו וְאִישׁ יִמְחֵי גֵבֵר יֵת עֵינָא דְעֵבְדָה אוּ יֵת עֵינָא דְאַמְתָּה וּיְחַבְלָנָה לְבַר חוֹרִין יִפְטָרְנָה חֲלָף עֵינָה:

(כו) וְכִי-יִבֶּה אִישׁ אֶת-עֵין עַבְדּוֹ אוֹ-אֶת-עֵין אִמָּתוֹ וְשִׁחַתָּהּ לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַחַת עֵינָו:

ש'ן ועין? ש'אם נ'אמר "עין" ולא נ'אמר "שן", ה'ייתי אוֹמֵר: מַה עֵין שְׂנֵבְרָא עֵמוֹ, אִף כָּל שְׂנֵבְרָא עֵמוֹ, וְהָרִי שֵׁן לֹא נִבְרָא עֵמוֹ. וְאִם נ'אמר "שן" ולא נ'אמר "עין", ה'ייתי אוֹמֵר אֶפְלוּ שֵׁן תִּינּוֹק שֵׁישׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכֹף נ'אמר "עין".

כ"ט • אֶת עֵין עַבְדּוֹ • כְּנַעֲנִי, אֲבָל עֲבָרִי אִינוּ יוֹצֵא בְשֵׁן וְעֵין, כְּמוֹ שְׂאֵמְרָנוּ אֲצֵל "לֹא תֵצֵא כְצֵאת הָעֵבְדִים". תַּחַת עֵינָו • (מכילתא) וְכֵן בְּעֵשְׂרִים וָאַרְבָּעָה רֵאשֵׁי אַבְרָם: אֲצַבְעוֹת הַיָּדִים וְהַרְגָּלִים, וְשִׁתֵּי אָזְנוֹם, וְהַחֹטֵם וְרֵאשׁ הַגּוֹיָה שֶׁהוּא גֵיד הָאֵמָה. וְלָמָּה נ'אמר

כ"ז וְאִם שָׂנֵא דְעֵבְדָה אוּ שָׂנֵא דְאַמְתָּה נִפְל לְבַר חוֹרִין יִפְטָרְנָה חֲלָף שְׂנֵא:

(כו) וְאִם-שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ-שֵׁן אִמָּתוֹ יִפֹּל לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַחַת שְׁנוֹ: פ

כח וְאִישׁ יִגַּח תּוֹרָא יֵת גְּבֵרָא אוּ יֵת אִתְמָא וּיְמוּת אִתְרַגְמָא יִתְרַגַּם תּוֹרָא וְלֹא יִתְאַבֵּל יֵת בְּסִרְהָ וּמְרָה דְתּוֹרָא יִהִי זַבְּחָה:

(כה) וְכִי-יִגַּח שׂוֹר אֶת-אִישׁ אוּ אֶת-אִשָּׁה וּמַת סָקוּל יִפְקַל הַשׂוֹר וְלֹא יִאָּכַל אֶת-בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי:

ב'אכילה. (בבא קמא מא) ב'הנ'אה מ'נין? ת'למוד-לוֹמֵר: "וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי". כְּאָדָם הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי מִנְּכַסָּיו וְאִין לוֹ בְּהֵם הַנָּאֵה שֶׁל פְּלוֹם, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׂנֵאָמַר בְּמוֹעֵד: "וְגַם-בְּעָלָיו וּיְמַת", הַצֵּרֵף לוֹמֵר בְּתָם: "וּבַעַל הַשׂוֹר נָקִי".

כ"ט • וְכִי יִגַּח שׂוֹר • (בבא קמא כד) אֶחָד שׂוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֵא שְׂדֵבֵר הַכְּתוּב בַּהֲנֶה. וְלֹא יִאָּכַל אֶת בְּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שְׂנֵאָמַר: "סָקוּל יִפְקַל הַשׂוֹר", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אִסוּרָה בְּאֲכִילָה? אֲלֵא מַה תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "וְלֹא יִאָּכַל אֶת בְּשָׂרוֹ"? שְׂאֵפְלוּ שְׁחִטּוֹ לְאַחַר שְׂנֵגְמַר דֵּינוֹ, אִסוּר

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(כה) וְכִי-יִגַּח תְּמוּרַת כּוֹיָה, וּפְצִיעָה בְּמִצַּח תְּמוּרַת פְּצִיעָה בְּמִצַּח, וּפְצִיעִים תְּמוּרַת פְּצִיעִים. **(כו)** וְאִם הִפִּיל אֶת שֵׁן עַבְדּוֹ אוּ אֶת שֵׁן אִמָּתוֹ, יִשְׁחַרַר אוֹתוֹ לְחַפְשֵׁי תְּמוּרַת עֵינָו. **(כז)** וְאִם הִפִּיל אֶת שֵׁן עַבְדּוֹ אוּ אֶת שֵׁן אִמָּתוֹ, יִשְׁחַרַר אוֹתוֹ לְחַפְשֵׁי תְּמוּרַת שְׁנוֹ. **(כח)** וְאִם נִגַּח שׂוֹר, אִישׁ אוּ אִשָּׁה וְהָרְגוּ, אֲזִי יִרְגַם הַשׂוֹר וְלֹא יִאָּכַל בְּשָׂרוֹ, וּבַעַל הַשׂוֹר אִינוּ אָשֵׁם.

~ נקודות משיחות קודש ~

גם ההנהגה בא מ"דבר הכתוב"

אך בדרך כלל כאשר "עולם כמנהגו נוהג", עלול האדם לחשב שאין דרכי הטבע מגיעים מכח הבורא, אלא כף הוא דרכם וטבעם של הנבראים, והעולם מתנהג מעצמו ח"ו.

ועל זה בא הפלל - "דבר הכתוב בהנהגה". שגם ה"הנהגה", דקאי על ההנהגה הרגילה מדי יום ביומו, אין זה מעצמו ח"ו, כי אם מכח "דבר הכתוב", שהוא דבר ה' הממחיה ומקיים את כל הנבראים ומנהיגם כרצונו.

(ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 141 ואילך - מותר לקראת שבת)

וכי-נח שור אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף, אלא שדבר הכתוב בהנהגה (כא, כח. ובפרש"י) יש לפרש כלל זה "דבר הכתוב בהנהגה" (שקביאוי רש"י בפרשתנו עוד כמה פעמים (כב, יז. שם, כא. שם, ל) בדרך הירוש והרמז: כאשר מתרחש בעולם מארע שהוא נגד הטבע ויוצא מגדר הרגיל, אזי נכר לכל ש"מאת ה' היתה זאת" ואין זה "מקרה" חסד-ושלום.

(כט) ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בעליו ולא ישמנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת:

כט ואם תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי ויתסיד פמרה ולא נטרה ויקטול גברא או אתתא תורא ותרגם ואף מרה ויקטול:

תלמוד-לומר: "והמית". וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול בידי אדם? תלמוד-לומר: (במדבר לה) "מות יומת המכה, רוצח הוא", על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין לב).

כט- מתמל שלשם. הרי שלש נגיחות (מכילתא). והועד בעליו. (ב"ק כג) לשון התראה בעדים, כמו: (בראשית מג) "העד העיד בנו האיש". והמית איש וגו'. לפי שנאמר: "כי נגח", אין לי אלא שהמיתו בנגיחה. המיתו בנשיכה, דחיפה ובעיטה, מננין?

~ נקודות משיחות קודש ~

מיתת השור - דיני נפשות?

ממונות פיאם גם דיני נפשות, כי בזה נכלל דין הבעלים - "וגם בעליו יומת" (בידי שמים), ואם-כן שפיר הוי דיני נפשות.

ויש להוסיף הסברה בזה: דהנה בטעם חיוב המיתה לבעלים בנגיחת שורו, הנה אפשר לפרש שהוא מטעם שלא שמר שורו כדבעי, ואז "השור יסקל" משום שהזיק, וזה שהבעלים יומת הוא מטעם שלא שמר שורו. ולפי זה, דין השור ודין הבעלים הם שני דברים נפרדים. אבל יותר נראה לומר שטעם חיוב המיתה לבעלים הוא,

ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בעליו. . השור יסקל וגם בעליו יומת: (כא, כט) "שור הנסקל, בעשרים ושלשה, שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת בעלים כף מיתת השור" (סנהדרין ב, א).

וקשה איך למדים דין מיתת השור מדין מיתת הבעלים, והרי אין למדים דיני ממונות מדיני נפשות? ויש לומר בפשיטות שיש בזה גם דיני נפשות: מאחר שהתורה כללה אותם כאחד, "השור יסקל וגם בעליו יומת" - היינו ששדדנים על השור אין זה רק דיני

(כט) ואם היה שור נגחן מאמש ומלפניו, והתבקש בעליו בכל לשון ולא שמר עליו, והרג איש או אשה, אזי ירגם השור, והרג בעליו גם כן.

בדין השור נכלל גם דיני נפשות, דשניהם חטאו באותה פעולה ואין שנה להפריד בדין שלהם.

(ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 329 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דמכיון שהשור הוא ממון בעלים, הנה ליה פנדא אריכתא של הבעלים, וכאלו שהבעלים בעצמו הדיק. ולפי זה,

(ב) אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו:

נפשו • דמי נזק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: דמי מזיק (בבא קמא כז).

כ"י • אם כפר יושת עליו • "אם" זה אינו תלוי, וברי הוא כמו "אם כסף תלוה", לשון אשר זה משפטו, שישיתו עליו בית-דין כפר. ונתן פדיון

(ג) או-בן יגח או-בת יגח כמשפט הזה יעשה לו:

לא או לבר ישראל יגח תורא או לכת ישראל יגח פדינא הדין יתעבד לה: אינו חיב אלא על הגדולים? תלמוד-לומר: "או-בן יגח וגו'", לחיב על הקטנים פגדולים (מכילתא).

כ"י • או-בן יגח • בן שהוא קטן. או בת • שהיא קטנה. לפי שנאמר: "והמית איש או אשה", יכול

(ד) אם-עבד יגח השור או אמה כסף ושלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: ם

ארכעה זהובים, שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלונגיא.

כ"י • אם-עבד או אמה • פנעניים (מכילתא). שלשים שקלים יתן • גזרת הכתוב היא, בין שהוא שוה אלהו, בין שאינו שוה אלא דינר, והשקל משקלו

(ה) וכי-יפתח איש בור או כייכרה איש בר ולא יכסנו ונפל-שמה שור או חמור:

מקום שנאמר: "שור וחמור", אנו למדין אותו "שור" "שור" משבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה ותייה כשור, שהרי נאמר במקום אחר "וכל בהמתך", אף כאן כל בהמה ותייה כשור. ולא נאמר: "שור" ו"חמור", אלא "שור" ולא אדם, "חמור" ולא כלים (בבא קמא נב).

כ"י • וכי-יפתח איש בור • שהיה מכסה וגלהו. או פי יכרה • למה נאמר? אם על הפתיחה חיב, על הכריה לא כל-שכן? אלא להביא פורה אחר פורה שהוא חיב (בבא קמא נא). ולא יכסנו • הא אם פסחו, פטור, ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב (שם נה). שור או חמור • הוא הדין לכל בהמה ותייה, שבכל

(ו) בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה-לו: ם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

נפל בה שור או חמור. (לד) אזי יוטל קנס כספי על בעליו של הבאר לפי מחירו, וישיב אל בעליו, והמת יהיה לו.

יתן אדונו קנס, שלושים משקלי מתכת כסף ויגנם השור. (לג) ואם חשף אדם את מכסה הבאר או חפר באר ולא פסה אותה, ולכך

(ל) ואם חיב בכסף פדיון, אזי יתן פדיון עצמו בכל מה שחיב בו. (לא) ואם נגח בן או בת, אזי יעשה בו כדגמת פסק הדין הזה. (לב) ולכן אם נגח עבד או אמה, אזי

דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּזָהוּ אִם בָּא לְגִבּוֹת קַרְקַע, אֲבָל מִטְּלָטְלֵי
— כָּל מִלֵּי מִיטֵב הוּא, דְּאִי לֹא מְזַדְּבָן הָכָא, מְזַדְּבָן
הָכָא). וְהַמַּת יְהִי-לוֹ • (מכילתא. ב"ק ט) לְנִזְק, שְׁמִין אֶת
הַנְּבִלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים, וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַמְּזִיק עֲלֶיהָ
תְּשֻׁלוּמֵי נִזְקוֹ.

לה וְאֵרִי יְגוּף תוֹר דְּגִבְרֵי יֵת תוֹרָא דְחִבְרָה
וימנות ויזבנן ית תוֹרָא חִיָּא ויפלגון ית
כספָּה וַאֲפֵי ית דְּמֵי מִיתָא יפלגון :

וְכִי-יִגַּף שׁוֹר-אִישׁ אֶת-שׁוֹר רֵעֵהוּ וּמָת וּמְכָרוֹ
אֶת-הַשׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת-כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת-הַמַּת

יַחְצוּן:

אֶפְשָׁר שִׂיאֵמַר הַכְּתוּב שִׁיָּהָא הַמְּזִיק נִשְׁכָּר, אוּ פְעָמִים
שֶׁהַנִּזְק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי נִזְק שְׁלָם, שְׁחָצִי דְּמֵי
שׁוֹר הַמְּזִיק שׁוִׁין יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנִּזְק. וְאִם אֲמַרְתָּ
כֵּן, הָרִי תָם חֲמוּר מִמוּעֵד. עַל כִּרְחֻק, לֹא דְבַר הַכְּתוּב
אֵלָּא בְּשׁוִׁין, וְלִמְדָךְ שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חָצִי נִזְק, וּמִן הַשׁוִׁין
תִּלְמַד לְשִׂיאֵינָן שׁוִׁין, שֶׁהַמְּשַׁתְּלֵם חָצִי נִזְקוֹ, שְׁמִין לוֹ
אֶת הַנְּבִלָה, וּמָה שֶׁפָּחַתוּ דְּמֵיו בְּשִׁבִיל הַמֵּיתָה, נוֹטֵל
חָצִי הַפָּחַת וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה,
וְלֹא אָמַר: "יִשְׁלַם חָצִיו"? לְלַמֵּד, שֶׁאִין הַתָּם מְשַׁלֵּם
אֵלָּא מִגּוּפוֹ, וְאִם נִגַּח וּמַת אַחֲרֵי-כֵן אִין הַנִּזְק נוֹטֵל
אֵלָּא הַנְּבִלָה, וְאִם אֵינָה מַזְעֵת לְחָצִי נִזְקוֹ, פְּסִיד. אוּ
שׁוֹר שְׁנֵה מְנָה שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שְׁנֵה חֲמֵשׁ מְאוֹת זוּז, אֵינּוּ
נוֹטֵל אֵלָּא אֶת הַשׁוֹר, שְׁלֹא נִתְחַיֵּב הַתָּם לְחַיֵּב אֶת
בְּעֲלֵיו לְשַׁלֵּם מִן הַעֲלִיָּה (בבא קמא כו).

לו אוּ אֲתִידַע אֲרִי תוֹר נִגַּח הוּא מֵאֲתַמְלֵי
וּמְדַקְמוּהִי וְלֹא נִטְרָה מְרָה שְׁלָמָא יִשְׁלַם
תוֹרָא חֲלָף תוֹרָא וּמִיתָא יָהָא דִּילָהּ :

וְכִי-יִגַּף • יְדַחַף, בֵּין בְּקַרְנָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין
בְּרַגְלָיו, בֵּין שֶׁנִּשְׁכָּו בְּשִׁנָּיו, כְּלָן בְּכֻלָּל נְגִיפָה הֵם,
שִׂאִין נְגִיפָה אֵלָּא לְשׁוֹן מַכָּה. שׁוֹר-אִישׁ • שׁוֹר שֶׁל
אִישׁ. וּמְכָרוֹ אֶת הַשׁוֹר וְגו' • בְּשׁוִׁים הַכְּתוּב מְדַבֵּר,
שׁוֹר שְׁנֵה מְאֵתִים שֶׁהַמֵּית שׁוֹר שְׁנֵה מְאֵתִים, בֵּין
שֶׁהַנְּבִלָה שְׁנֵה הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִיא שְׁנֵה מְעַט, כְּשֶׁנוֹטֵל
זֶה חָצִי הַחַי וְחָצִי הַמַּת, וְזֶה חָצִי הַחַי וְחָצִי הַמַּת.
נִמְצָא, כָּל אֶחָד מִפְּסִיד חָצִי נִזְק שֶׁהִזִּיקָה הַמֵּיתָה.
לְמַדְנֵהוּ, שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חָצִי נִזְק, שְׁמֵן הַשׁוִׁין אֲתָה לְמַד
לְשִׂיאֵינָן שׁוִׁין, כִּי דִין הַתָּם לְשַׁלֵּם חָצִי נִזְק, לֹא פָחוֹת
וְלֹא יוֹתֵר. אוּ יְכוּל אִף בְּשִׂיאֵינָן שׁוִׁין בְּדַמְיָהוֹן כְּשֶׁהֵן
חַיִּים, אָמַר הַכְּתוּב "וְחָצוּ אֶת שְׁנֵיהֶם"? אִם אֲמַרְתָּ
כֵּן, פְּעָמִים שֶׁהַמְּזִיק מְשַׁתְּכֵר הַרְבֵּה כְּשֶׁהַנְּבִלָה שְׁנֵה
לִימְכֹר לְנִכְרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמְּזִיק, וְאִי

(לו) אוּ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מֵתַמּוּל שְׁלִשָּׁם וְלֹא
יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֲלֵיו שְׁלִים יִשְׁלַם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמַּת
יְהִי-לוֹ: ם

שְׁלֵם יִשְׁלַם שׁוֹר • נִזְק שְׁלָם. וְהַמַּת יְהִי-לוֹ •
לְנִזְק, וְעֲלֵיו יִשְׁלַם הַמְּזִיק עַד שִׁישְׁתְּלֵם נִזְק כָּל נִזְקוֹ.

לו אֲרִי יִגְנוּב גְּבֵר תוֹר אוּ אָמַר וְיִכְסִינָה אוּ
זְבַנְנָה חֲמִשָּׁא תוֹרִין יִשְׁלַם חֲלָף תוֹרָא
וְאַרְבַּע עָנָא חֲלָף אֲמַרָא :

וְכִי-יִגַּף אוּ נוֹדַע • אוּ לֹא הִזָּה תָם, אֵלָּא נוֹדַע כִּי שׁוֹר
נִגַּח הוּא הַיּוֹם וּמֵתַמּוּל שְׁלִשָּׁם, הָרִי שְׁלֹשׁ נְגִיחוֹת.

(לו) כִּי יִגְנוּב-אִישׁ שׁוֹר אוּ-שֵׁה וּמְבַחּוּ אוּ מְכָרוּ חֲמִשָּׁה
בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע-צֵאֵן תַּחַת הַשֵּׁה:

בְּרַגְלָיו, וְלֹא נִתְבַּזָּה כּוּ הַגְּנוּב לְנוֹשְׂאוֹ עַל כְּתָפוֹ,
מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. שְׁה, שְׁנוֹשְׂאוֹ עַל כְּתָפוֹ, מְשַׁלֵּם

וְכִי-יִגַּף חֲמִשָּׁה בְּקָר וְגו' • אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַבְדַּאי:
חֵס הַמְּקוּם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל בְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת ייחודית

(לח) וְאִם נִגַּח שׁוֹר שֶׁל אִישׁ אֶת שׁוֹר
חֲבָרוֹ וּמַת, אֲזִי יִמְכְּרוּ אֶת הַשׁוֹר הַחַי
וְיִתְחַלְקוּ בְּמַחֲירוֹ, וְגַם בְּמַת יִתְחַלְקוּ.
(לו) אִם נוֹדַע שֶׁהוּא שׁוֹר נִגַּח מֵאֲמָשׁ

אַרְבַּעַה, הוֹאִיל וְנִתְבְּזָה בּוֹ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֵּא אַרְבַּעַה, הוֹאִיל וְנִתְבְּזָה בּוֹ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֵּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדוּלָּה כְּתוּבָה שֶׁל מְלֹאכָה: שׁוֹר, שֶׁבְטָלוּ מִמְּלֹאכְתּוֹ, חֲמִשָּׁה. שָׁה, שְׁלֹא בְטָלוּ מִמְּלֹאכְתּוֹ,

אֲרַבְעָה. תַּחַת הַשּׁוֹר תַּחַת הַשָּׂה • (בבא קמא טז) שְׁנָאן הַכְּתוּב, לומר שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נזהרת אלא בשור ושה בלבד.

א אם במקרתא ישתכח גנבא ויתמחי ימנות לית לה דם:

כב (א) אם במקרתא ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים:

לְהַרְגֵךְ בָּא, שְׁהָרִי יוֹדֵעַ הוּא שְׁאִין אָדָם מַעֲמִיד עֲצָמוֹ וְרוֹאֵה שְׁנוּטְלִין מְמוֹנֵוּ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק. לְפִיכָךְ, עַל־מִנְתֵּךְ כֵּן בָּא, שְׁאָם יַעֲמֵד בְּעַל הַמְּמוֹן כְּנִגְדּוֹ, יִהְרַגְנּוּ.

כ"א • אם במקרתא • (סנהדרין ס) כשהיה חותר את הבית. אין לו דמים • אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעקרו. כאן למדתך תורה: אם בא להרגך השכם להרגו, וזה

ב אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא לה שלמא ישלם אם לית לה ויזדבן בגנבתה:

כב (ב) אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם אם אין לו ונמכר בגנבתו:

בְּעַל הַבַּיִת. שְׁלֵם יִשְׁלֵם • הַגֵּנֵב, מְמוֹן שְׁגָנֵב וְאִינוּ חֵיב מִיָּתֵהּ. וְאוּנְקָלוּס שֶׁתַּרְגֵּם: אִם עֵינָא דְסִהְדִיא נְפֹלַת עֲלוּהִי, לְקַח לוֹ שִׂיטָה אַחֲרֵת, לומר שאם מצא והו עדים קדם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יתרגהו, "דמים לו", חייב עליו אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יתרג את בעל המון.

כ"ב • אם זרחה השמש עליו • (מכילתא וסנהדרין שם) אין זה אלא כמין משל: אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרג אפלו יעמד בעל המון כנגדו, כגון אב החותר לגנב ממון הבן, בידוע שרומי האב על הבן, ואינו בא על עסקי נפשות. דמים לו • כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יתרגנו

ג אם אשתכחא ישתכח בידה גנבתא מתור עד חמר עד אמר דאנון חיון על חד תרין ישלם:

כב (ג) אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד ששה חיים שנים ישלם: ם

כָּל אֲבֵינָהּ וְגו' יִשְׁלֵם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ". חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלֵם • וְלֹא יִשְׁלֵם לוֹ מִתַּיִם, אֲלֵא חַיִּים, או דמי חיים.

כ"ג • אם המצא תמצא בידו • ברשותו, שלא טבח ולא מכר. משור עד חמור • כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים, בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקום אחר: "על שה על שלמה על

~ יום שלישי כ' שבט ~

ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם וישלח ת בעירה ויכול בחקל אחרן שפר חקלה ושפר פרמה ישלם:

ד) כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם: ם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (א) אם ימצא הגנב בתוך מנהרה לגנבתו.
- (ב) אם זרחה עליו השמש אזי השגח בו, וימסר את אשר שגנב. ואם לא ימצא אצלו אזי ימכר הוא בתמורה.
- (ג) אם נמצאה הגנבה בידו, משור עד חמור עד טלה, מן העצים או מן הכבשים והנו בחיים, אזי יתן שנים תמורת האחד.
- (ד) אם הרעה אדם בשדה או בכרם שלו, וכאשר שחרר את בהמתו יצאה לרעות בשדה אחר, אזי ישלם מן המשבח ביותר שבשדהו או בכרמו.

אחר - בשדה של איש אחר. מייטב שדהו ישלם. שמין את הנזק, ואם פא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממייטב שדותיו: אם היה נזקו סלע, יתן לו שוה סלע מעדית שיש לו. למדך הפתוב, שהנזקין שמין להם בעדית (ב"ק ז).

כ"י - פי יבער. את בעירה. ובער. פלם לשון בהמה, כמו: "אנחנו ובעירנו". פי יבער. יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חברו וזיק אותו באחת משתי אלה: או בשלוח את בעירה, או בבעור. ופרשו רבותינו: "ושלח", הוא נזק מדרך כף רגל. "ויבער", הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (בבא קמא ז).

ה ארי תפסק נור וישכח פובין ויכול גדישין או קמא או חקלא שלמא ישלם דאדלק ית דלקתא:

(ה) פיתצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את הפערה: ס

פעם שניה. שלם ישלם המבער. אף-על-פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על-ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק.

כ"י - פי-תצא אש. אפלו מעצמה. ומצאה קצים קרדונ"ש בלע"ז. ונאכל גדיש. שלחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש, או לקמה המחברת לקרקע. או השדה. שלחכה את נירו, וצריך לגיר אותה

ו ארי יתן גבר לחברה כסף או מנין למטר ויתגביון מבית גברא אם ישחכה גנבא ישלם על חד תרין:

(ו) כריתן איש אל-רעהו כסף או-כלים לשמור ונגב מבית האיש אם-ימצא הגנב ישלם שנים:

כ"י - ונגב מבית האיש. לפי דבריו. אם-ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבועלים (בבא קמא ט).

ז אם לא ישחכה גנבא ויתקרב מרי דביתא לקדם דעניא אם לא אושיט ידה במה דמסר לה חברה:

(ז) אם-לא ימצא הגנב ונקרב בעל-הבית אל האלהים אם-לא שלח ידו במלאכת רעהו:

ז"י - אם-לא ימצא הגנב. וכא השומר הזה, שהוא בעל הבית. ונקרב. אל הדנין, לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו.

ז"י - אם-לא ימצא הגנב. וכא השומר הזה, שהוא בעל הבית. ונקרב. אל הדנין, לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו.

ח על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אמר על כסו על כל אבדתא די יימר ארי הוא דין לקדם דעניא ייעול דין תרויהון די יתיביון דעניא ישלם על חד תרין לחברה:

(ח) על-כל-דבר-פשע על-שור על-חמור על-שה על-שלמה על-כל-אבדה אשר יאמר כיהוא זה עד האלהים יבא דבר-שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: ס

שהטוען בפקדון לומר נגב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל. ואימתי? בזמן שנשבע ואחר-כך באו עדים, שקף דרשו רבותינו

כ"י - על-כל-דבר-פשע. שמיצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו "אלהים" על-פי העדים. ישלם שנים לרעהו. למדך הפתוב

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

מחובתו עליו, משור עד חמור עד טלה, מן העדים או מן הכבשים, ועד בגד ועד כל אבדה, אם יאמר כי הוא זה, עד הדנין יעלה ענין שניהם. לכן מי שהרשיעו הדנין ישלם שנים לחברו.

פלי כדי שישמרו לו עליהם ונגבב מביתו, אם ימצא הגנב ישלם שנים. (ז) אם לא ימצא הגנב, יגש בעל הבית אל הדנין, וישבע שלא שלח ידו בפקדון חברו. (ח) על כל דבר שהוא מתנער

(ח) אם יצאה אש ומצאה קוצים, ושרפה ערמות תבואה או שבלים עומדות או שאר הנמצא שבשדות, אזי ישלם את אשר יחייב בו מדליק השרפה. (ז) אם מסר אדם לתברו כספים או

שנשבעת עליו, הרי הוא אצלך. עד הדינין יבא דבר שניהם, ויחקרו את העדות. ואם פשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, "ישלם שנים", ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבתינו זכרונם-לברכה דרשו "פי הוא זה": ללמד שאין מתיבין אותו שבועה אלא-אם-כן הודה במקצת, לומר: כן וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני (ב"ק קה).

זכרונם-לברכה: "ונקרב בעל הבית אל האלהים". קריכה זו, שבועה היא. אפה אומר לשבועה, או אינו אלא לדין, שבין שפא לדין וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב בכפל אם באו עדים שהוא בידו? נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד, "שבועת ה' תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו", מה להלן שבועה, אף כאן שבועה. אשר יאמר פי-הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד פי הוא זה

~ נקודות משיחות קודש ~

וכאשר יצר הרע מקטרג ותובע להפיל את החוטא ולמסר אותו בלו לרשותו, טוען האדם בנגדו טענת 'מודה במקצת': לא כל מהותי וכחי חטאו. אין זה אלא ב'מקצת' בלבד. "מודה במקצת - חייב שבועה". אדם שבחטאו - 'מקצתו' נכנס לרשות היצר, וקוק הוא לתוספת כח, שלא פל יותר לרשות היצר. זהו ש'משביעים אותו' - שבועה מלשון שובע, נותנים לו כחות מיוחדים שלא פל יותר, ויוכל להחזיק מעמד.

אשר יאמר פי הוא זה (כב, ח) ללמד שאין מתיבין אותו שבועה אלא-אם-כן הודה במקצת (רש"י) ענין 'מודה במקצת' ברוחניות, הוא: בשעה שאדם נכשל בחטא, לא יתכן לומר שכל מהותו שקוע בחטא, שהרי עצם הנשמה לא חטאה והיא נשארה בדבקותה בה' גם בשעת החטא. גם מצד כחות הנשמה, לא יתכן לומר שפח זה מלא רק חטאים, שהרי בכל יהודי יש ריבוי טוב, וכמאמר רז"ל (עירובין ט) "אפילו פושעי ישראל מלאים מצות פרימון". ולכן לא יתכן שיהודי - או אפילו כח אחד שבו - יהיה 'כלו רע'.

(לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 270)

ט ארי יתן גבר לחברה חמר או תור או אמר וכל בעיני למטר ומית או אתבר או אשתבי לית דחזי:

(ט) כִּי־יתֵן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ חֲמֹר או־שׂוֹר או־שֶׁה וְכֹל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וּמֵת או־נֹשֶׁבֶר או־נֹשֶׁבֶה אֵין רֵאָה:

שָׂכַר, לְפִיכֶּךָ אֵינוֹ פְּטוֹר אִם נִגְנָבָה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב: "אִם־גָּנַב יִגְנַב מֵעֲמֹו יִשְׁלַם", אָבָל עַל הַאֲנָס, כְּמוֹ: מֵת מֵעֲצָמוֹ, אוֹ נֹשֶׁבֶר, אוֹ נֹשֶׁבֶה בְּחֻזָּקָה עַל־יְדֵי לְסֻטִּים. וְאֵין רֵאָה • שְׂיַעִיד בְּדָבָר.

כט"ו כִּי־יתֵן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ חֲמֹר או־שׂוֹר • (ב"מ) פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֶאמְרָה בְּשׂוֹמֵר חֲנָם, לְפִיכֶּךָ פְּטוֹר בּוֹ אֵת הַגְּנָבָה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב "וְגִנַּב מִבֵּית הָאִישׁ, אִם לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת", לְשִׁבּוּעָה. לְמַדָּת, שְׂפוֹטֵר עֲצָמוֹ בְּשִׁבּוּעָה זֹו. וּפְרָשָׁה זֹו אִמּוּרָה בְּשׂוֹמֵר

י מומתא דיי תהי בין תרויהון אם לא אושיט ידה במה דמסר לה חברה ויקבל מרה מנה מומתא ולא ישלם:

(י) שְׂבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְהוּ וְלָקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם:

שָׁלַח בָּהּ יָד וְאֶחָר־כֶּךָ נֶאֱנָסָה, חֵיב בְּאֲנָסִין. וְלָקַח בְּעַלְיוֹ • הַשְּׂבִיּוּעָה. וְלֹא יִשְׁלַם • לוֹ הַשׂוֹמֵר כְּלוּם.

כט"ז שְׂבַעַת ה' תְּהִיָּה • יִשְׁבַּע שֶׁכֵּן הוּא, כְּדַבְּרֵיו, וְהוּא לֹא שָׁלַח בָּהּ יָד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעֲצָמוֹ, שְׂאִם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

(ט) אם מסר אדם לחברו חמור או שור או טלה מן העצים או מן הפכשים או משאר בהמות לשומר עליו, ומת או נשבר או נשבה ללא הוכחה ברורה. (י) אִזִּי תִרְמַת יָד יְמִין בְּשִׁבּוּעָה לְה' תְּכַרִּיעַ בֵּין שְׁנֵיהֶם שְׁלֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּפִקְדוֹן חֲבֵרוֹ, וְיִסְתַּפֵּק בָּהּ חֲבֵרוֹ וְלֹא יִשְׁלַם דָּבָר.

(יא) וְאִם-נִגְנַב יִגְנַב מֵעֲמֹוּ יִשְׁלַם לְבַעְלָיו:

יא וְאִם אֶת־נִגְבָּא יִתְגַּנֵּב מֵעֲמֵה יִשְׁלַם לְמִרְזֵהי:

(יב) אִם-טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלַם: פ

יב אִם אֶת־קָרָא יִתְכַּר יִתִּי סִהְדִין דִּתְבִירָא לֹא יִשְׁלַם:

מִשְׁלַם: טָרַפְתָּ חֲתוּל וְשׁוּעַל וְנִמְקִיָּה, מִשְׁלַם. טָרַפְתָּ זָאב, אָרִי, וְדָב וְנִחֲשׁ, אֵינֹו מִשְׁלַם. וּמִי לְחֻשֶׁף לְדוֹן כֵּן? שְׁהָרִי כְּתִיב "וּמַת אוֹ נִשְׁפֵּר אוֹ נִשְׁבָּה": מֵה מִיתָה שְׁאִין יְכוּל לְהַצִּיל, אֶף שְׁכַר וְשִׁבְיָה שְׁאִין יְכוּל לְהַצִּיל.

כ"ג אִם-טָרַף יִטָּרַף • עַל-יְדֵי חֵיָה רַעָה. יִבְאֵהוּ עַד • יְבִיא עֵדִים שְׁנֵיטָרְפָה בְּאִנְס, וּפְטוּר. הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלַם. אֵינֹו אוֹמֵר "טָרְפָה לֹא יִשְׁלַם", אֲלֹא "הַטָּרְפָה", גִּישׁ טָרְפָה שֶׁהוּא מִשְׁלַם וְגִישׁ טָרְפָה שְׁאִינוֹ

(יג) וְכִי-יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רַעָהוּ וְנִשְׁפֵּר אוֹ-מַת בְּעַלְיוֹ אִין-עֲמֹו שְׁלַם יִשְׁלַם:

יג וְאִרִי יִשְׁאֵל גְּבֵר מִן חֲבֵרָה וְיִתְכַּר אוֹ מִית מְרָה לִית עֲמָה שְׁלַמָּא יִשְׁלַם:

כ"ד וְכִי-יִשְׁאֵל • בָּא לְלַמְדָּךְ עַל הַשׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חֵיב בְּאִנְסִין. בְּעַלְיוֹ אִין-עֲמֹו • אִם בְּעַלְיוֹ שֶׁל שׁוֹר אֵינֹו עִם הַשׁוֹאֵל בְּמִלְאֲכָתוֹ (כ"ד/כ"ד).

(יד) אִם-בְּעַלְיוֹ עֲמֹו לֹא יִשְׁלַם אִם-שְׁכִיר הוּא בָּא בְּשִׁכְרוֹ: ס

יד אִם מְרָה עֲמָה לֹא יִשְׁלַם אִם אֲגִירָא הוּא עַל בְּאִגְרָה:

הַנָּאָה שְׁלוֹ, שְׁהָרִי עַל-יְדֵי שְׁכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאִין לוֹ מִשְׁפֵּט שׁוֹאֵל לְהִתְחִיב בְּאִנְסִין. וְלֹא פִרַשׁ מֵה דֵינֹו, אִם כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שְׁכָר. לְפִיכָךְ נִחְלְקוּ בֹו חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כִּיצַד מִשְׁלַם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שְׁכָר.

כ"ה אִם-בְּעַלְיוֹ עֲמֹו • בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלֹאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בְּמִלְאֲכָה אַחֲרָת: הִיָּה עֲמֹו בְּשַׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינֹו צָרִיף לְהִיּוֹת עֲמֹו בְּשַׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה (כ"ה/כ"ה). אִם-שְׁכִיר הוּא • אִם הַשׁוֹר אֵינֹו שְׁאוּל, אֲלֹא שְׁכֹור, בָּא בְּשִׁכְרוֹ לְיַד הַשׁוֹכֵר הַזֶּה וְלֹא בְּשִׁאֵלָה, וְאִין כָּל

(טו) וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרִשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּה מְהֵרָ יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

טו וְאִרִי יִשְׁדַּל גְּבֵר בְּתַלְתָּא דְלֹא מֵאֲרִסָּא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה קִנְיָמָא וְקִיֻּמְנָה לֵה לְאִנְתָּו:

כְּפַתוּי בְּלִשׁוֹן עֲבָרִי. מְהֵרָ יִמְהַרְנָה • יִפְסַק לָהּ מְהֵרָ, כְּמִשְׁפֵּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁכֹונֵתָב לָהּ כְּתַבָּה וְיִשְׁאֲנָה.

כ"ו וְכִי-יִפְתָּה • מְדַבֵּר עַל לְבָהּ עַד שֶׁשׁוּמַעַת לוֹ, וְכֵן תִּרְגַּמוּ: "וְאִרִי יִשְׁדַּל". שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי,

(טז) אִם-מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיָה לְתַתָּה לוֹ כְּסָף יִשְׁקַל כְּמָהֵר הַבְּתוּלָת: ס

טז אִם מִצְפָּא לֹא יִצְבִּי אָבוּהָא לְמִתְנָה לֵה כְּסָפָא יִתְקוּל כְּמוֹהָרִי בְּתַלְתָּא:

(דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבֵי הַנְּעֻרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף."

כ"ז כְּמָהֵר הַבְּתוּלָת • שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כְּסָף אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאִנְס, שְׁנֵאָמֵר:

(יז) מְכַשְׁפָה לֹא תַחִיָה:

יז תְּרַשָּׂא לֹא תַחִי:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (יא) וְאִם נִגְנַב מֵעֲמֹו, יִשְׁלַם לוֹ. אֲזִי יִתֵּן קֶנֶס עֲבוּרוֹ.
- (יב) אִם נִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד, וְלֹא יִתְכַּר בְּתַשְׁלוּם הַטָּרְפָה. אִם הִיָּה שְׁכִיר, פְּטוּר בְּדָמֵי שְׁכִירוֹתוֹ.
- (יג) וְאִם שְׁאֵל אָדָם דְּבֵר מֵה מִתְכַּרְו וְנִשְׁפֵּר אוֹ מַת, וְלֹא נִכַח בְּעַלְיוֹ עֲמֹו, אֲזִי יִתֵּן לָהּ מְהֵרָ וְתַהֲרִיָּה לוֹ לְאִשָּׁה.
- (יד) אִם הִיָּה בְּעַלְיוֹ עֲמֹו לֹא יִתֵּן קֶנֶס. וְאִם סָרַב אָבִיָּה לְחַתֵּן אוֹתָהּ עֲמֹו, אֲזִי יִשְׁקַל לוֹ מַעוֹת כְּסָף בְּשׁוּי מְהֵרָ הַבְּתוּלוֹת.
- (טו) אִם מְרָה עֲמָה לֹא יִשְׁלַם אִם אֲגִירָא הוּא עַל בְּאִגְרָה: אֲזִי יִשְׁקַל לוֹ מַעוֹת כְּסָף בְּשׁוּי מְהֵרָ הַבְּתוּלוֹת.
- (טז) אִם-מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיָּה לְתַתָּה לוֹ כְּסָף יִשְׁקַל כְּמָהֵר הַבְּתוּלָת: אֲזִי יִשְׁקַל לוֹ מַעוֹת כְּסָף בְּשׁוּי מְהֵרָ הַבְּתוּלוֹת.
- (יז) מְכַשְׁפָה לֹא תַחִיָּה: אֲזִי יִתֵּן לָהּ מְהֵרָ וְתַהֲרִיָּה לוֹ לְאִשָּׁה.

כ"ט - מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה • (מנהדרין סו) אֵלָא תּוֹמַת בְּבֵית-דִין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, אֵלָא שְׁדַבֵּר הַפְּתוּב בְּהוֹנָה, שֶׁהַנְּשִׂים מְצוּיֹת מְכַשְׁפוֹת.

(יח) כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת: ׀

כ"ט - כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת • בְּסֻקִּילָהּ, רוֹבֵעַ כְּנֹרְבַעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהם בָּם".

(יט) זִבְחֵי לַאלֹהִים יִחָרֵם בְּלִתֵּי לַיהוָה לְבָדוֹ:

יט דַּבְּחָ לְטַעֲוֹת עַמְמֵיָא יִתְקַטֵּל אֵלֶּהּן
לְשִׁמָּא דִּי בְּלַחְדוּדָהּ:

(תהלים סו) "אֵין כְּמוֹף בְּאֱלֹהִים", לְפִי שְׁלֹא פִרְשׁ, הַצָּרִף לִינְקֹד פִּתְחָ • יִחָרֵם • יוֹמַת. וְלָמָּה נֶאֱמַר "יִחָרֵם", וְהֵלֵא כְּכַר נֶאֱמַרָה בּוֹ מִיָּתָה בְּמִקּוֹם אַחֵר: (דברים יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגו'?" אֵלָא לְפִי שְׁלֹא פִרְשׁ עַל אִיזוֹ עֲבוּדָה חִיבָּ מִיָּתָה, שְׁלֹא תֵאמַר כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיָּתָה, בָּא וּפִרְשׁ לָךְ כִּי פֶּאן "זוֹבַח לְאֱלֹהִים יִחָרֵם", לוֹמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה, עֲבוּדָה הַנְּעֻשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אִף אֲנִי מְרַבָּה הַמְקַטֵּיר וְהַמְנַסֵּף, שֶׁהֵם עֲבוּדוֹת בְּפָנִים וְחִיבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, בֵּין שְׁדַרְפָּה לְעֲבָדָה בְּכָף, בֵּין שְׂאִין דְרַפָּה לְעֲבָדָה בְּכָף. אֲבָל שְׂאֵר עֲבוּדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק - אִינּוֹ בְּמִיָּתָה, אֵלָא בְּאִזְהָרָה.

כ"ט - לְאֱלֹהִים • לְעֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אֵלוֹ הֵיָה נְקוּד לַאלֹהִים (הַלְמ"ד בְּצִירִי) הֵיָה צָרִיף לְפִרְשׁ וְלִכְתָּב "אַחֲרִים", עֲכָשׁוּ שְׂאֵמַר לְאֱלֹהִים, אֵין צָרִיף לְפִרְשׁ "אַחֲרִים", שְׁכָל לְמ"ד וּבִי"ת וְה"א הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֵאשׁ הַתְּבָה, אִם נְקוּדָה בְּחֻטָּף, כְּגוֹן לְמִלָּה, לְמַדְבָּר, לְעִיר, צָרִיף לְפִרְשׁ לְאִיזָה מְלָף, לְאִיזָה מְדַבֵּר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִים וְלְרַגְלִים בְּחִיר"ק, צָרִיף לְפִרְשׁ לְאִיזָה, וְאִם אִינּוֹ מְפִרְשׁ - כָּל מַלְכִים בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לַאלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֲפֵלוֹ קֹדֶשׁ. אֲבָל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פִּתְחָ, כְּמוֹ: לְמִלָּה, לְמַדְבֵּר, לְעִיר, (פִּתְחָ וְקֻמְץ, עֲנִין אֶחָד בְּעֲנִין זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמַר בְּדַרְפָּה אַחֵר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּדַקְדוּקֵי ר"ש", יַעֲזִין בּוֹ) נוֹדַע בְּאִיזָה מְלָף מְדַבֵּר. וְכֵן לְעִיר, נוֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדַבֵּר. וְכֵן לְאֱלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהִזְהִרְתָּם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר, כִּיּוֹצֵא בּוֹ:

(כ) וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנּוּ כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ וְגִירָא לֹא תוֹנִין וְלֹא תַעֲקוּן לֵה אַרְי דְּגִרִין הֵייתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

מְגֵרִים בְּאֶתְךָ. מוֹם שְׁבָף, אֵל תֵּאמַר לְחַבְרָךְ. כָּל לְשׁוֹן "גַּר", אָדָם שְׁלֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֵלָא בָּא מְדִינָה אַחֲרַת לְגוּר שָׁם.

כ"ט - וְגַר לֹא-תוֹנֶה • אוֹנָאת דְּכָרִים (קונטרס לרא"ד בלע"ז) כְּמוֹ: (ישעיה מט) "וְהֵאֲכִלְתִּי אֶת מוֹנִיךְ אֶת בְּשָׂרִים". וְלֹא תִלְחָצְנּוּ • בְּגִזְלַת מְמוֹן. כִּי-גֵרִים הֵייתֶם • אִם הוֹנִיתוּ, אִף הוּא יְכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלוֹמַר לָךְ: "אִף אִתָּה

(כא) כָּל-אֲלֻמְנָה וְיִתּוֹם לֹא תַעֲנוּן:

כא כָּל אֲרַמְלָא וְיִתָּם לֹא תַעֲנוּן:

כ"ט - כָּל-אֲלֻמְנָה וְיִתּוֹם לֹא תַעֲנוּן • הוּא-הֵדִין לְכָל אָדָם, אֵלָא שְׁדַבֵּר הַפְּתוּב בְּהוֹנָה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדַבֵּר מְצוּי לְעֲנוּתָם.

(כב) אִם-עֲנָה תַעֲנֶה אִתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקוֹתוֹ:

כב אִם עֲנָה תַעֲנִי יָתָה אַרְי אִם מְקַבֵּל יִקְבֵּל קְדַמִּי קַבְלָא אֲקַבֵּל קַבְלָתָהּ:

(יח) הַשׁוֹכֵב עִם מִי מְסוּגֵי הַבְּהֵמוֹת הָרוּג יִהְרַג. (יט) הַזּוֹבַח אֵל גְּעָבְדִים יִשְׁחַת מִיָּד, אֵלָא לְשֵׁם ה' לְבָדוֹ. (כא) כָּל אֲלֻמְנָה וְיִתּוֹם לֹא תַקְפָּחוּ. (כב) כִּי אִם קַפְחָת אֹתוֹ וְצָעַק אֵלַי, אֲשִׁיב לוֹ עַל דַּבְּרֵי צַעֲקוֹתוֹ. (כג) וְהָאִישׁ שְׂאִינּוֹ מְבַגֵּי הַמְקוֹם - אֵל תִּנְהַג בּוֹ בְּרַמְאוֹת וְלֹא תִלְחָצְנּוּ, כִּי אִף אִתָּם הֵייתֶם זָרִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם.

שיעור יומי ליום שלישי כ' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת משפטים סו

וְלֹא פָרַשׁ עֲנָשׁוֹ, אִךְ כָּאֵן: "אִם־עֲנָה תֵעָנֶה אֹתוֹ", לְשׁוֹן גִּזְזוּם, כְּלוּמַר: סוּפֵךְ לְטַל אֶת שְׁלֵךְ, לְמַה? "כִּי אִם־צָעַק יִצְעַק", אֲבָל בְּ"אִם לֹא יִצְעַק", לֹא פָרַשׁ, וְקָל לְהִבִּין) כְּמוֹ (בראשית ד) "לְכֵן כָּל הַדָּג קִיץ", גִּזְזוּם

וְלֹא פָרַשׁ עֲנָשׁוֹ (וְהָא דְכִתִּיב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם וְגו'), זְהוּ "אִם־צָעַק יִצְעַק", אֲבָל בְּ"אִם לֹא יִצְעַק", לֹא פָרַשׁ, וְקָל לְהִבִּין) כְּמוֹ (בראשית ד) "לְכֵן כָּל הַדָּג קִיץ", גִּזְזוּם

כַּגְוִיתְהוּ רִוְגִזִי וְאֶקְטוּל וְתִכּוֹן בְּחִרְבָא וְיִהְיוּ נְשִׁיכּוֹן אֶרְמִלִין וּבְגִיכּוֹן יִתְמִין:

(כג) וְחִרְבָא אִפִּי וְחִרְבִּיתִי אֶתְכֶם בְּחִרְבִּי וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: פ

בְּעֲלִיָּהּ, וְתִהְיֶינָה אֲסוּרוֹת לְהַנְשֵׂא, וְהַבְּנִים יִהְיוּ יִתְמִים, שְׂלֵא יִנְיָחוּם בֵּית־דִּין לִיְרֵד לְנִכְסֵי אֲבֵיהֶם, לְפִי שְׂאִין יוֹדְעִים אִם מֵתוּ, אִם נִשְׁבוּ.

וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֶלְמָנוֹת • מִמְשַׁמַּע שְׁנֵאמַר: "וְחִרְבִּיתִי אֶתְכֶם", אִינִי יוֹדֵעַ שְׁנֵשִׁיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים? אֶלֶּא הָרִי זֶה קָלְלָה אֶחְרָת: שִׁיְהִיו הַנְּשִׁים צְרוּרוֹת כְּאֶלְמָנוֹת חַיּוֹת, שְׂלֵא יִהְיוּ עַדִּים לְמִיתַת

כִּד אִם כְּסָפָא תוֹזַף בְּעַמִּי לְעֲנָיִי דִי עֲמָךְ לֹא תִהִי לֵה פְרִשְׂיָא לֹא תְשׁוּזֹן עֲלוּהִי חֲבוּלָיָא:

(כד) אִם־כְּסָף | תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֵנִי עֲמָךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנֵיָה לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁךְ:

"עַמִּי". אֶת־הָעֵנִי עֲמָךְ • הָיִי מִסְתַּפֵּל בְּעֲצָמְךָ כְּאֵלוֹ אֶתָּה עֵנִי). לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנֵיָה • לֹא תִתְבַּעֲנוּ בְּחִזְקָה. אִם אֶתָּה יוֹדֵעַ שְׂאִין לוֹ, אַל תִּהִי דוֹמָה עָלָיו כְּאֵלוֹ הַלְוִיתוֹ, אֶלֶּא כְּאֵלוֹ לֹא הַלְוִיתוֹ, כְּלוּמַר: לֹא תְכַלִּימְהוּ. נֶשֶׁךְ • רְבִית, שֶׁהוּא כְּנִשְׁכֵיכָה נְחֹשׁ, שְׁנוֹשֵׁף חֲבוּרָה קִטְנָה בְּרַגְלוֹ וְאִינוֹ מְרַגֵּשׁ, וּפְתָאֵם הוּא מְבַצֵּץ וְנוֹפֵחַ עַד קְדָדוּ. כֶּף רְבִית: אִינוֹ מְרַגֵּשׁ וְאִינוֹ נָכַר, עַד שֶׁהֲרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְרוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה.

אִם־כְּסָף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי • רְבִי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: כָּל 'אִם' וְ'אִם' שֶׁבְּתוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלֵשׁ, וְזֶה אֶחָד מֵהֵן. אֶת־עַמִּי (ב"מ עא) עַמִּי וְנִכְרִי, עַמִּי קוֹדֵם. עֵנִי וְעִשִׂיר, עֵנִי קוֹדֵם. עֵנִי עִירָךְ וְעֵנִי עִיר אֶחְרָת, עֵנִי עִירָךְ קוֹדֵם. וְזֶה מְשַׁמְעוֹ: אִם־כְּסָף תִּלְוֶה, אֶת־עַמִּי תִלְוֶהוּ קֹדֵם לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, וְלֵאזִיזָה מַעֲמִי? אֶת הָעֵנִי, וְלֵאזִיזָה עֵנִי? לֹאֹתוֹ שְׁעַמְךָ. (דְּבַר אַחַר: אֶת הָעֵנִי, שְׂלֵא תִנְהַג בּוֹ מִנְהַג בְּיָוִן בְּהַלְוָאָה, שֶׁהוּא

כִּה אִם מִשְׁכּוּנָא תִסַּב כְּסוּתָא דְחִבְרָךְ עַד מַעַל שְׁמַשְׂא תִתִּיבְנָה לֵה:

(כה) אִם־חֶבֶל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְךָ עַד־בֵּא תִשְׁכְּנוּ לוֹ:

וְחִשְׁבוֹן, וּמִתְחִיבָת לְפָנַי, וְאִנִּי מַחְזִירָה לָךְ. אִךְ אֶתָּה טַל וְהֵשֵׁב, טַל וְהֵשֵׁב!). עַד־בֵּא הַשְּׁמֵשׁ תִּשְׁכְּנוּ לוֹ • כָּל הַיּוֹם תִּשְׁכְּנוּ לוֹ עַד בֵּא הַשְּׁמֵשׁ, וּכְבֵּא הַשְּׁמֵשׁ תַּחְזוֹר וְתִטְלְנוּ עַד שֶׁיִּבֵּא בְּקֶרֶךְ שֶׁל מְחָר, וּבְכִסּוֹת־יּוֹם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׂאִין צְרִיף לֵה בְּלִילָה (מכילתא).

אִם־חֶבֶל תַּחְבֵּל • כָּל לְשׁוֹן חֶבְלָה אִינוֹ מִשְׁכּוֹן בְּשַׁעַת הַלְוָאָה, אֶלֶּא שְׁמִמְשַׁכְּנִין אֶת הַלְוָה כְּשִׁמְגִיעַ הַזְּמַן וְאִינוֹ פּוֹרַע. (חֶבֶל תַּחְבֵּל, כְּפַל לָךְ בְּחֶבְלָה עַד כְּמָה פְעַמִּים. אִמֹר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: כְּמָה אֶתָּה חֵיב לִי, וְהָרִי נִפְשֵׁךְ עוֹלָה אֶצְלִי כָּל אִמְשׁ וְאִמְשׁ וְנוֹתַנְתּ דִּין

כִּי אֲרִי הִיא כְּסוּתָהּ בְּלַחֲוָה הִיא תוֹתְבָה לְמִשְׁפָּה כְּמָה לְשִׁכּוֹב וְיִהִי אֲרִי יִקְבֵּל קְדָמִי וְאִקְבֵּל קְבֻלָּתָהּ אֲרִי חֲנָנָא אֲנָא:

(כו) כִּי הוּא כְּסוּתוֹ לְבִדְיָה הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חֲנוּן אֲנִי: ס

כִּי הוּא כְּסוּתוֹ • זֶה טְלִית. שְׁמֵלְתוֹ • זֶה חֲלוּק. בְּמָה יִשְׁכָּב • לְרִבּוֹת אֶת הַמַּצַּע.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(כג) וְיִתְחַזַּק בְּעַסִּי וְאֶהְרֹג אֶתְכֶם בְּחִרְבִּי, אִזִּי יִהְיוּ נְשׁוֹתֵיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים. **(כד)** אִם תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי כְּכֶסֶף, אֶת־הָעֵנִי עֲמָךְ, אֶל תִּהְיֶה לוֹ כְּנֹר וְלֹא תִטֵּל עָלָיו נֶשֶׁךְ. **(כה)** אִם לְקַחְתָּ בְּעַרְבוֹן מִלְבוּשׁ חֲבֻרָךְ, אִזִּי עִם שְׂקִיעַת הַשְּׁמֶשׁ יִתְחַזַּק בְּעַסִּי וְאֶהְרֹג אֶתְכֶם בְּחִרְבִּי, אִזִּי יִהְיוּ נְשׁוֹתֵיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים. **(כד)** אִם תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי כְּכֶסֶף, אֶת־הָעֵנִי עֲמָךְ, אֶל תִּהְיֶה לוֹ כְּנֹר וְלֹא תִטֵּל עָלָיו נֶשֶׁךְ. **(כה)** אִם לְקַחְתָּ בְּעַרְבוֹן מִלְבוּשׁ חֲבֻרָךְ, אִזִּי עִם שְׂקִיעַת הַשְּׁמֶשׁ יִתְחַזַּק בְּעַסִּי וְאֶהְרֹג אֶתְכֶם בְּחִרְבִּי, אִזִּי יִהְיוּ נְשׁוֹתֵיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים.

~ יום רביעי כ"א שבט ~

(כו) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: כו דינא לא תקיל ורפא בעמך לא תלוט:

כ"ט אלהים לא תקלל • (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דין.

(כח) מלאכתך ודמעתך לא תאחר בכור בנך תתן-לי: כח בפורך ודמעתך לא תאחר בוּכְרָא דבְנֵךְ תפּרֵשׁ קְדָמִי:

סלעים מן הפהן. והלא כבר צוה עליו במקום אחר? אלא כפי לסמוך לו "כֵּן תַעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ": מה בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו, שְׁנֵאמַר: (במדבר יח) "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה", אף בכור בהמה דקה מטפל בו שלשים יום, ואחר-כך נותנו לפהן.

כ"ט אלהים לא תקלל • חובה המטלת עליך פשתתמלא תבואתך להתבשל, והם בכורים. ודמעתך • התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע. לא תאחר • לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המקדים ולהקדים את המאחר: שלא יקדים תרומה לבכורים, ומעשר לתרומה. בכור בנך תתן-לי • לפדותו בחמש

(כט) בן-תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם-אמו ביום השמיני תתנו-לי: כט בן תעבד לתורך לענך שבועא יומין יהי עם אמה ביומא תמינאה תפרשנה קדמי:

להלן (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מה "שמיני" האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן משמעו: "וביום השמיני", אפה רשאי לתנו לי (מכילתא).

כ"ט אלהים ימים יהיה עם-אמו • זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו, לא ימהר קדם שמונה לפי שהוא מחסר זמן. ביום השמיני תתנו-לי • יכול זה חובה לכו ביום? נאמר כאן "שמיני", ונאמר

(ל) ואנשי-קדש תהיון לי ובשר בשדה מרפה לא תאכלו לפלב תשלכון אתו: ל ואנשין קדישין תהיון קדמי ובשר תליש מן חינוא חיא לא תיכלון לכלבא תרמון תה:

על-ידי טרפת זאב או ארי מן תיה בשדה, או מבהמה בשדה בחייה. לפלב תשלכון אתו • (מכילתא) אף הגוי ככלב. או אינו אלא כלב כמשמעו? תלמוד-לומר בנבלה: "או מכר לנכרי", קל-וחמר לטרפה שמוותרת בכל הנאות. אם-כן מה תלמוד-לומר 'לכלב'? למדך הפתוב שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שֶׁכֵּר כֵּל בְּרִיָּה, שְׁנֵאמַר: (לעיל יא) "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵץ כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ". אמר הקדוש-ברוך-הוא: תנו לו שכרו.

כ"ט אלהים אנשי-קדש תהיון לי • אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו, אינכם שלי. ובשר בשדה מרפה • (מכילתא) אף בבית בן, אלא שדבר הפתוב בהנה: מקום שדרך בהמות ליטרף, וכן (דברים כב) "כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ", וכן: (שם כג) "אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקֶּרֶה לְלֵה", — הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הפתוב בהנה. ואונקלוס תרגם: "ובשר תליש מן חינוא חיא", בשר שנתלש

כג לא תשא שמע שוא אל-תשת ירך עם-רשע להית עד חמם: א לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ירך עם חיא למהוי לה סהיד שקר:

(כו) לא תפטר מלים מבישות על דין, ונקבד בעמך — לא תאחל לו רע. (כח) בפורך ותרומותיך — לא תאחרם, ובכורות בנך — תתנם לי. (כט) פכה תעשה בבקרך ובצאנך. שבעת ימים יהיה קנים עם אמו, וביום השמיני תתנו לי. (ל) ואתם, היו אנשים מקדשים לי, ובהמה טרופה במדבר לא תאכלו.

אל-תִּשָׂא שְׁמֵעַ שְׂוֹא • כְּתַרְגּוּמוֹ: "לֹא תִקְבַּל שְׁמֵעַ דְּשִׁקְר", אֲזַהְרָה לְמִקְבַּל לְשׁוֹן הָרַע, וְלִדְיִן שְׁלֹא יִשְׁמַע דְּבָרֵי בַעַל-דִּין עַד שְׂיֵבֵא בַעַל-דִּין חֲבָרוּ.

כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רֵב • לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רֵב: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת • וּמִשְׁמַע שְׂוֹא מֵרַב: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי: 'אֲבָל הִנֵּה עִמָּהֶם לְטוֹבָה! מִכָּאן אָמְרוּ: 'דִּינֵי נַפְשׁוֹת מִטִּין עַל-פִּי אֶחָד לְזָכוֹת, וְעַל-פִּי שְׁנַיִם לְחֻבָּה'. וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם: 'וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאֲלָפָא מֵה דְבַעֲיַנְךָ, וְלִשְׁוֹן הָעֵבְרִי לְפִי הַתַּרְגּוּם כִּף הוּא נִדְרָשׁ. לֹא תַעֲנֶה עַל רַב לְנִטָּה • אִם יִשְׁאַלְךָ דְּבַר לְמִשְׁפָּט, לֹא תַעֲנֶה לְנִטָּה לְצַד אֶחָד וְלִסְלַק עֲצָמְךָ מִן הָרִיב, אֲלֵא הֲוֵי דִן אוֹתוֹ לְאַמְתּוֹ. וְאֲנִי אוֹמֵר לְיִשְׁבּוּ עַל אֲפָנֵי כְּפִשׁוּטוֹ, וְכִף פְּתָרוֹנוֹ. לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת • אִם רָאִיתָ רִשְׁעִים מִטִּין מִשְׁפָּט, לֹא תֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם, הֲנִי נֹטֵה אַחֲרֵיהֶם. וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב לְנִטָּה וְגו' • וְאִם יִשְׁאַלְךָ הַנְּדוֹן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט, אַל תַּעֲנֶנּוּ עַל הָרִיב. דְּבַר הַנּוֹטֵה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים, לְהִטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאַמְתּוֹ, אֲלֵא אָמַר אֶת הַמִּשְׁפָּט כְּאֲשֶׁר הוּא, וְקוֹלָר יֵהָא תְלוּי בְּצִנְאוֹר הָרַבִּים.

בִּלְא תְהִי בְּתֵר סְגִיאיִן לְאַבְאָשָׂא וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאֲלָפָא מֵה דְבַעֲיַנְךָ עַל דִּינָא בְּתֵר סְגִיאיִי שְׁלַם דִּינָא:

(ב) לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רֵב • לְנִטָּה אַחֲרֵי רַבִּים לְהַפְתּוֹ:

כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת • (סנהדרין ב) יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מִדְּרָשֵׁי חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מְיָשֵׁב בְּהֵן עַל אֲפָנֵי. מִכָּאן דְּרָשׁוּ שְׂאִין מִטִּין לְחֻבָּה בְּהַכְרַעַת דִּין אֶחָד, וְסוּף הַמִּקְרָא דְּרָשׁוּ: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת", שְׂאִם יֵשׁ שְׁנַיִם בְּמִחְזִיקֵין יוֹתֵר עַל הַמְּזוּפִין, הִטָּה הַדִּין עַל פִּיהֶם לְחֻבָּה, וּבְדִינֵי נַפְשׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְאִמְצַע הַמִּקְרָא דְּרָשׁוּ: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב", עַל רַב, שְׂאִין חוֹלְקִים עַל מִפְּלֵא שְׂבִיבֵית-דִּין, לְפִיכֵף מִתְחִילִין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת מִן הַצַּד, לְקַטְנִים שְׂבִהֵן שׁוֹאֲלִין תַּחֲלָה שְׂיֵאמְרוּ אֶת דַּעְתָּם, וְלְפִי דְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ, כִּף פְּתָרוֹן הַמִּקְרָא. לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת • לְחִיב מִימָה בְּשִׁבְלֵי דִין אֶחָד, שְׂיִרְבּוּ הַמְּחִזִּיקֵין עַל הַמְּזוּפִין. וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רֵב • לְנִטּוֹת מְדַבְּרֵי, וְלְפִי שְׂהוּא חֶסֶר יו"ד, דְּרָשׁוּ בוּ כֵּן. אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת • וְיֵשׁ רַבִּים שְׂאֵתָה נּוֹטֵה אַחֲרֵיהֶם, וְאִמְתִּים? בְּזִמְן שְׂהֵן שְׁנַיִם הַמְּכַרְעִינֵין

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת (כג, ב) אֵימָא בְּאַחְרוּנִים, שְׂכַאֲשֶׁר בֵּית-דִּין פּוֹסֵק עַל-פִּי דַעַת הָרַב, נִחְשָׁב הַדְּבַר כְּפִסְק הַלְכָה שֶׁל בֵּית הַדִּין כְּלוּ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, שְׂבְּמִקְרָה כְּזֶה יוֹדְעִים גַּם דִּינֵי הַמַּעֲוֵט שְׂכַף צְרִיכָה לְהַקְבֵּעַ הַהַלְכָה, וּמִכָּאן – שְׂזַהְרוּ

רְצוֹן ה'. לְכֵן הֵם חוֹזְרִים וּמַעֲיָנִים בְּהַלְכָה זוֹ, עַד שְׂמִכְנִים וּמִקְבָּלִים אֶת דַּעַת הָרַב; וּפְסִק הַדִּין מִתְנַחֵס אִפּוּא גַם אֲלֵיהֶם. (לְקוּטֵי שִׁחוֹת כֹּא עַמ' 112 – מִתוֹךְ 'לְקִרְאֵת שְׁבַת')

(א) וְדַל לֹא תִהְדַּר בְּרִיבוֹ: ׀ כִּי לֹא תִהְדַּר • לֹא תִתְחַלַּק לוֹ כְּבוֹד לְזָכוֹתוֹ בְּדִין, וְלוֹמַר: 'דַּל הוּא, אֲזַכְּנּוּ וְאֲכַכְּדֵנוּ'.

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אוֹיְבֶךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תַעֲיָה הָשֵׁב תְּשִׁיבּוּ לוֹ: ׀ דְּאֲרֵי תִפְגַּע תוֹרָא דְּסַנְאָךָ אוֹ חֲמֹרָה דְּטַעֲי אֲתָבֵא תְּתִיבָנָה לָהּ:

(ב) לֹא חֲלַף בְּעִקְבוֹת הָרַבִּים עַל מְנַת לְהָרַע, וְלֹא תִשִּׁיב בִּירִיבוֹת לְהִטְתָּהּ, אֲלֵא בְּעִקְבוֹת הָרַב – נִטָּה! (ג) לֹא תִשָּׂא פָנִים לְעֵנֵי בְּרִיבוֹ, הָאֲבוּדִים, אֲזִי הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לוֹ.

ה) כִּי-תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱדָר רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָּ:

מֵעֶזְבִּי לֹא עֶזְבִּי תֵעֶזְבֵּ עִמּוֹ:

ה אַרְי תַּחְזִי חֲמָרָא דְסִנְאָדָּה רְבִיעַ תַּחֲתֵי טוּעֵנָה וְתַתְּמִנֵּעַ מִלְּמִשְׁבַּק לֵה מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוֹק מַה דְּכַלְבָּךְ עֲלוּהִי וְתִפְרַק עִמָּה:

בו: (דברים ט) "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו'", שמה תאמר כן, בתמיהה: 'לא תירא מהם'. ומדרשו, כך דרשו רבותינו: כי תראה וְחִדְלָתָּ, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר. הא כיצד? זקן ואינו לפי כבודו, "וְחִדְלָתָּ". או בהמת נכרי ומשאו של ישראל, "וְחִדְלָתָּ". עֶזְבִּי תֵעֶזְבֵּ עִמּוֹ. לפרק המשא, 'מלמשקל ליה' - מלטל משאוי ממנו.

כ"י - כי-תראה חמור שנאדר רובץ תחת משאו בלשון 'דלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי 'כי', וכה פתרונו: שמה תראה חמורו רובץ תחת משאו. וְחִדְלָתָּ מֵעֶזְבִּי לֹא - בתמיהה. עֶזְבִּי תֵעֶזְבֵּ עִמּוֹ - 'עזיבה' זו לשון עזרה, וכן (מלכים א ט) "עצור ועזוב", וכן (חמיה א) "ויעזבו את ירושלים עד החומה", מלאוה עפר לעזוב ולסיע את חזק החומה. פיוצא

~ נקודות משיחות קודש ~

תעניות של תשובה ומרוק הנפש

ומשאו של ישראל.

בהמת נכרי ומשאו של ישראל - קאי על תעניות של תשובה, שבאות על עברות וחסאים וכיו"ב. דכאשר האדם חטא ועבר על רצונו ותברך ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמר גופו (כנ"ל) הוי בהמתו של נכרי, שעובר לרשות הקלפה ח"ו. אף מכיון ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון" (עירובין יט, א. חגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא "בהמת נכרי" כנ"ל, יש בו "משא של ישראל" - המצות שגם הפושע מלא בהן.

והאפן הב' ההפכי לגמרי:

זקן ואינו לפי כבודו - קאי על איש מרום ("זקן - זה שקנה חכמה"), אשר עסקו הוא בעניינים מזככים ורוחניים, ובנדאי שאינו שיך לעונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דברור וזכוף הגוף הגשמי, אם בן כול להיות שגופו ישארגנסותו וקמיותו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק בברור גופו הגשמי, לכן התיירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו, ועל-ידי-זה ישלים את זכוף גופו.

(ע"פ לק"ש חכ"א עמ' 130 ואילך - מותר לקראת שבת)

כי-תראה חמור שנאדר רובץ תחת משאו וְחִדְלָתָּ מֵעֶזְבִּי לֹא עֶזְבִּי תֵעֶזְבֵּ עִמּוֹ:

פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו "וְחִדְלָתָּ", או בהמת נכרי ומשאו של ישראל "וְחִדְלָתָּ" (כג, ה. ובפרש"י)

ידוע פרוש הבעל-שם-טוב על פסוק זה (הובא בלוח "היום יום" כח שבט) ש'כי תראה חמור שנאדר' - שהוא חמר הגוף ששונא את הנשמה המשתוקקת לאלקות ורוחניות, ותראה שהגוף 'רובץ תחת משאו', שמתעצל בעבודה שנתן לו השם ותברך, שיזדבב על ידי תורה ומצות, הנה אפשר שיעלה על לבבך ש'וְחִדְלָתָּ מֵעֶזְבִּי לֹא' - שלא תעזר לגוף לקים שליחותו, כ"אם תתחיל בסגופים לשבר את החמירות, הנה לא זו הדברך בה ישפן אור התורה, אלא 'עזוב תעזב עמו' - לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים. ע"כ תורת הבעש"ט.

והנה כתב ב'שולחן ערוך הרב' (חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ה) שרק בשני אופנים התר להתענות ולשבר גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה' (שיהיה לרצון לפני ה').

ויש לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי

ה) אם ראיית חמור שנאדר כורע על רגליו תחת מטענו, המנע מלעזבו כן, פריקת משא פרק אתו.

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

(ו) **לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבּוֹ:** וְלֹא תִצְלִי דִין מִסְפִּינֶךָ בְּדִינָה:

כ"ט - אָבִינֶךָ • לְשׁוֹן אֹבֶדָה, שֶׁהוּא מְדַלְדֵל וְתֹאב לְכָל טוֹבָה (כ"מ לז).

(ז) **מִדְבַר־שֹׁקֵר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תִּהְיֶה בּוֹ כִּי לֹא־אֲצַדִּיק רָשָׁע:** ז מִפְּתָגְמָא דְשִׁקְרָא הוּי רַחִיק וְדוֹכֵי וְדִי נָפֶק (דְּכִי) מִן דִּינָא לֹא תִקְטוֹל אַרְי לֹא אֲזַבִּי חִיבָא:

חֹבֶבָה, שְׂאִין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבִית־דִּין? תִּלְמוּד־לומֵר: "וְצַדִּיק אַל תִּהְיֶה". וְזֶה צַדִּיק הוּא, שְׁנִצְטַדֵּק בְּבֵית־דִּין. כִּי לֹא־אֲצַדִּיק רָשָׁע • אִין עֲלִידָה לְהַחֲזִירוֹ, כִּי אֲנִי לֹא אֲצַדִּיקְנוּ בְּדִינִי, אִם יֵצֵא מִדֶּךָ וַכֹּאִי. יֵשׁ לִי שְׁלוֹחִים הַרְבֵּה לְהַמִּיתוּ בְּמִיתָה שְׁנַתְחִיב בָּהּ.

כ"ט - וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תִּהְיֶה • מַגִּין לִיּוֹצֵא מִבֵּית־דִּין חִיב, וְאָמַר אָחַד: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עֲלִיו זְכוֹת", שְׁמַחֲזִירִין אוֹתוֹ? תִּלְמוּד־לומֵר: "וְנָקִי אַל תִּהְיֶה", וְאָף־עַל־פִּי שְׂאִינוּ צַדִּיק, שְׁלֹא נִצְטַדֵּק בְּבֵית־דִּין, מִכָּל־מְקוֹם נָקִי הוּא מִדִּין מִיתָה, שְׁהָרִי יֵשׁ לָךְ לְזַכּוֹתוֹ. וּמַגִּין לִיּוֹצֵא מִבֵּית־דִּין וַכֹּאִי, וְאָמַר אָחַד: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עֲלִיו

(ח) **וְשַׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחַד יַעֲוֶר פְּקָחִים וְיִסְלַף דְּבָרֵי צַדִּיקִים:** ח וְשׁוֹחֲדָא לֹא תִקְבֵּל אַרְי שׁוֹחֲדָא מְעוֹר חִימִינִין וּמְקַלְקַל פְּתַגְמִין תְּרִיצִין:

דַּעֲתוֹ עֲלִיו, וְיִשְׁתַּפַּח תִּלְמוּדוֹ וְיִקְהָה מְאוֹר עֵינָיו. וְיִסְלַף • כְּתַרְגוּמוֹ: "וּמְקַלְקַל". דְּבָרֵי צַדִּיקִים • דְּבָרִים הַמְצַדִּיקִים, מִשְׁפָּטֵי אֱמֶת, וְכֵן תְּרַגְמוֹ: "פְּתַגְמִין תְּרִיצִין", יִשְׁרִים.

כ"ט - וְשַׁחַד לֹא תִקַּח • אֶפְלוּ לְשַׁפֵּט אֱמֶת, וְכָל־שִׁבְן כְּדִי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, שְׁהָרִי כְּדִי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, נֶאֱמַר כָּכֵר: "לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט". יַעֲוֶר פְּקָחִים • (כ"מ קיא. מְכִילֵתָא) אֶפְלוּ חֲכָם בְּתוֹרָה וְנוֹטֵל שַׁחַד, סוּף שְׁתַּטְרֹף

(ט) **וְגַר לֹא תִלַּחֵץ וְאַתֶּם יַדְעֵתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:** ט וְגִירָא לֹא תַעֲיִקוֹן וְאַתּוֹן יַדְעֵתּוֹן יֵת נַפְשָׁא דְגִירָא אַרְי דְּגִירִין הַגֵּיתּוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"ט - וְגַר לֹא תִלַּחֵץ • בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הַזֵּהִירָה תוֹרָה עַל הַגֵּר, מִפְּנֵי שְׁסוּרוֹ רַע (כ"מ נט). אֶת נַפְשׁ הַגֵּר • כִּמָּה קָשָׁה לוֹ כְּשִׁלּוּחָצִים אוֹתוֹ.

(י) **וְיֵשׁ שְׁנַיִם תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאַסְפֹּתָ אֹתָ תְּבוֹאָתָהּ:** י וְשִׁית שְׁנַיִן תִּזְרַע יֵת אַרְעָךָ וְתִכְנוֹשׁ יֵת עַל־לֵתָהּ:

כ"ט - וְאַסְפֹּתָ אֹת תְּבוֹאָתָהּ • לְשׁוֹן הַכְּנָסָה לְבֵיתָ, כְּמוֹ: (דְּבָרִים כב) "וְאַסְפֹּתוּ אֶל תוֹךְ בֵּיתְךָ".

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

- (ו) לֹא תִטֶּה פֶּסֶק דִּין שֶׁל מִסְפִּינֶךָ בְּרִיבּוֹתָא.
- (ז) מִן הַדְּבִיר הַבָּטֵל הַתְּרַחֵק, וְהַצֹּדֵק וְשְׂאִינוּ אֶשֶׁם – אַל תִּהְיֶה הַיּוֹת שְׂאִנִּי לֹא אֲזַכֵּה אִלָּם.
- (ח) וְלֹא תִקַּח שַׁחַד כִּי הַשְׁחַד יַעֲוֶר פְּקָחִים וְיִסְלַף דְּבָרֵי צַדִּיקִים.
- (ט) וְגַר לֹא תִלַּחֵץ וְאַתֶּם יַדְעֵתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.
- (י) שֵׁשׁ שְׁנַיִם תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ וְתִכְנוֹשׁ יֵת אַרְעָךָ וְתִכְנוֹשׁ יֵת אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.

(יא) וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמְּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵיט הַשְּׂדֵה בְּיַד-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְיִיתְךָ:

יא ושביעיתא תשמטנה ונרטשנה ויכלון מסכני עמך ושאריון תיכול חות ברא פן תעבד לכרמך לזיתך:

כ"א - תשמטנה • מעבודה • ונטשתה • מאכילה אחר זמן הבעור. דבר אחר: "תשמטנה" מעבודה גמורה, כגון: חרישה וזריעה. ו"נטשתה" מזבל ומלקשקש. ויתרם תאכל חית השדה • (מכילתא) להקיש מאכל אביון למאכל חיה: מה חיה אוכלת בלא מעשר,

אף אביונים אוכלים בלא מעשר. מפאן אמרו: אין מעשר בשביעית. פן-תעשה לכרמך • ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן, כמו שאמר למעלה הימנו: "תזרע את ארצך".

(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בְּיַד-אֲמִתְךָ וְהָגַר:

יב ששא יומין תעבד עובדך וביומא שביעאה תנוח בדיל דינוח תורך וחמורך וישקוט בר אמתך וגירא:

כ"ב - וביום השביעי תשבת • (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר 'שבת בראשית' ממקומה, שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהוג בה 'שבת בראשית'. למען ינוח שורך וחמורך •

תן לו נחת, להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית? אמרת: אין זה נחת, אלא צער. בן-אמתך • (מכילתא) בעבד הערל, הכתוב מדבר. והגר • זה גר תושב.

(יג) וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְיִשֵּׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ:

יג ובכל די אמרתי לכון תסתמרון ושום טעות עממא לא תדכרון לא ישמע על פומכון:

כ"ג - ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו • (מכילתא) לעשות כל מצות-עשה באזהרה, שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו. לא תזכירו • (כ"ג) א שלא יאמר לו: 'שמר לי בצד עבודת אלילים פלונית, או תעמד עמי ביום עבודת אלילים פלונית'. דבר אחר: "ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו, ושם

אלהים אחרים לא תזכירו". ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצות בלן, והנזהר בה כשומר את בלן. לא ישמע • מן הנכרי. על פיך • שלא תעשה שתפות עם נכרי, וישבע לך בעבודת אלילים שלו. נמצאת שאתה גורם שיזכר על ידך.

(יד) שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲגֹ לִי בַשָּׂנָה:

יד תלת זמנין תחוג קדמי בשתא:

כ"ד - רגלים • פעמים, וכן (במדבר כב) "כי הפיתני זה שלש רגלים".

(טו) אֶת-חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָזִיב בְּיָבוֹ יֵצְאָת מִמִּצְרַיִם וְלֹא-יִרְאוּ פָנַי רִיקָם:

טו את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חודש האזיב בייבו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת-יהודית

- (יא) ובשביעית תפקיר אותה ולא תפזר בה זרעים, ויאכלו ממנה מסכני עמך, והנותר מהם - תאכל אותה בקמת המדבר. כזאת תעשה לכרמך ולזיתך.
- (יב) ששה ימים תעשה מעשיך, וביום השביעי, תעשהו שבת כדי שינוח שורך וחמורך, ויתארח בכבוד ובבטחה בן אמתך ומי שאינו מבני המקום - עמך.
- (יג) וכל אשר אמרתי לכם - שמרו, ושמות געבדים אחרים לא תזכירו, ולא ישמע מפיד.
- (יד) שלוש פעמים בשנה תעלה אלי לרגל.
- (טו) את חג המצות שמור, שבעת ימים תאכל מצות כמו שפקדתי עליך, בעת חודש מילת השעורה כי בו

שיעור יומי ליום חמישי כ"ב שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כג - פרשת משפטים עג
 כ"י - < חֲדָשׁ הָאָבִיב • שֶׁתְּבוֹאָה מִתְּמִלְאֵת בּוֹ בְּאֵיכָה • וְלֹא־יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם • כְּשֶׁתְּבֹאוּ לְרֹאוֹת פְּנֵי בְּרִגְלֵיכֶם, אָבִיב • לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבִשְׁל פְּרוֹת.

(טו) וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:
 טו וְחַג דַּחְצָדָא בְּכוּרֵי עוֹבְדֵיךָ דֵי תִזְרַע בְּחַקְלָא וְחַג דְּכִנְשָׂא בְּמַסְפָּקָא דְשִׁתָּא בְּמַכְנִשְׁךָ יַת עוֹבְדֵיךָ מִן חַקְלָא:

כ"י - < וְחַג הַקִּצִּיר • הוּא חַג שְׁבוּעוֹת. בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ • שֶׁהוּא זְמַן הַבָּאָת בְּכוּרִים, שִׁשְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בְּעֶצְרָת, הֵיוּ מִתִּירֵין הַחֲדָשׁ לְמַנְחוֹת וּלְהִבְיָא בְּכוּרִים לְמַקְדָּשׁ, שְׁנֶאֱמַר: (במדבר כח) "וּבָיֹום הַבְּכוּרִים וְגו'". וְחַג הָאֶסֶף • הוּא חַג הַסְּכוּת. בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ • שְׁכָל יְמוֹת הַחֲמָה הַתְּבוֹאָה מִתִּיבְשֵׁת בַּשָּׂדוֹת, וּבְחַג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים.

(יז) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאֱלֹהִים יְהוָה:
 יז תְּלַת זְמַנִּין בְּשִׁתָּא יִתְחַזֵּין כָּל דְּכוּרְךָ קֳדָם יְיָ רַבּוֹן עֲלָמָא יְיָ:

כ"י - < שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וְגו' • לְפִי שֶׁהַעֲנָנִין מְדַבֵּר בַּשְּׁבִיעִית, הַצֵּרֶךְ לֹאמַר שְׁלֹא יִתְעַקְרוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן (מכילתא) • כָּל־זְכוּרְךָ • הַזְּכָרִים שְׁבָךְ.

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חַמִּץ דִּם־זִבְחֵי וְלֹא־יִלִּין חֶלְבֵי־חֲגִי עַד־בִּקְרָה:
 יח לֹא תִכּוּס עַל חַמִּיעַ דִּם פְּסָחִי וְלֹא יִבִּיתוּן בַּר מִן מְדַבְּחָא תְּרַבִּי נִכְסֵת חֲגָא עַד צַפְרָא:

כ"י - < לֹא־תִזְבַּח עַל־חַמִּץ וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בִּי"ד בְּנִיסָן עַד שֶׁתִּבְעַר אֶת הַחַמִּץ (מכילתא. פסחים טו). וְלֹא־יִלִּין חֶלְבֵי־חֲגִי וְגו' • חוּץ לְמִזְבֵּחַ. עַד־בִּקְרָה • יְכוֹל אֶף עַל הַמַּעֲרֵכָה יִפְסַל בְּלִינָה? תְּלַמּוּד־לֹאמַר:

(יט) רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֵׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אִמּוֹ: פ
 יט רֵישׁ בְּכוּרֵי אֲרַעָךְ תִּיתִי לְבֵית מַקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיְכַלִּין בִּשְׂר בְּחֶלֶב:

כ"י - < רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ • אֶף הַשְּׁבִיעִית תִּיבַת בְּבְכוּרִים, לְכֹף נֶאֱמַר אֶף כָּאֵן: "בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ". כִּיצַד? אָדָם נִכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֶהוּ, וְרוֹאֶה תֵּאֵנָה שְׁבִיבְרָה, כּוֹרֵךְ עֲלֶיהָ גְּמִי לְסִימָן וּמַקְדִּישָׁהּ, וְאִין בְּכוּרִים אֵלָא מִשְׁבַּעַת הַמִּינִין הָאֵמוּרִין בְּמַקְרָא: (דברים ח) "אֲרֵץ חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגו'". לֹא תִבְשֵׁל גְּדִי • אֶף עַגְל וְכֶבֶשׂ בְּכֹלֵל גְּדִי, שְׂאִין גְּדִי אֵלָא לְשׁוֹן וְלָד רַךְ. מִמָּה שִׂאֲתָה מוּצָא מִמְּצָרִים, וְלֹא תִהִי נֹכְחִים לְפָנֵי בְּנֵי־רִקְנִיּוֹת. (טז) וְחַג הַקִּצִּיר, רֵאשִׁית עֹבְדֵיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּמִדְבָּר, וְחַג הָאֶסֶף בְּעַת יְצִיאַת הַשָּׁנָה וּבְאֶסְפְּךָ עֲבוֹדוֹתֶיךָ מִן הַמִּדְבָּר. (יז) שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִהְיוּ נֹכְחִים כָּל גְּבִרְיֶךָ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ ה'.

הַגִּזְן הַחֲמָה. (יז) שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִהְיוּ נֹכְחִים עִמָּם אֶל בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ. לֹא תִבְשֵׁל בִּשְׂר בְּחֶלֶב. (יח) לֹא תִזְבַּח אֶת קָרְבַּן פְּסָחִי עַל חַמִּץ, וְלֹא תוֹתִיר אֶת חֶלְבֵי חֲגִי עַד

~ יום שישי כ"ג שבט ~

כ הָא אָנָּא שְׁלַח מִלְּאָכָא קְדָמָךְ לְמִטְרָךְ
בְּאַרְחָא וּלְאַעְלוּתְךָ לְאַתְרָא דְאַתְקַנִּית:

(כ) הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלְּאָךְ לִפְנֵיךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּדָרְךָ
וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי:

הַכַּנְתִּי, כְּכֹר מְקוֹמֵי נֶכֶד כְּנַגְדוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן
הַמְקַרְאוֹת שְׂאוּמְרִים שְׁבִית־הַמְקַדָּשׁ שֶׁל מַעֲלֵה מִכּוֹן
כְּנַגְד בֵּית־הַמְקַדָּשׁ שֶׁל מִטָּה.

כ"ג"א הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלְּאָךְ • פֶּאן נְתַבְשְׁרוּ
שְׁעִתִּידִין לְחֵטָא, וְשָׂכִינָה אוֹמְרַת לָהֶם: (לִקְמוֹן לֵב) "כִּי
לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ". אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי • אֲשֶׁר זְמַנְתִּי לְתַת
לָכֶם, זֶהוּ פְּשוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

כא אִסְתַּמַּר מִן קְדַמוּזֵי וְקַבַּל לְמִימְרָה לֹא
תִּסְרַב לְקַבְּלָה אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחוּבִיכוֹן אֲרִי
בְּשָׂמִי מִימְרָה:

(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵינוּ וְשִׁמְעַע בְּקִלּוֹ אֶל־תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ:

מִחֲבַר לְרֵאשׁ הַמְקַרָּא: "הִשְׁמַר מִפְּנֵינוּ", כִּי שָׂמִי
מִשְׁתָּף בּוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: זֶה מִטְטַרְרוּן, שְׁשָׂמוּ
כְּשֵׁם רַבּוֹ: מִטְטַרְרוּן בְּגִימְטְרִיא שְׂד"י.

כ"ג"ב אֶל־תִּמְרָ בּוֹ • לְשׁוֹן הַמְרָאָה, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ א) "אֲשֶׁר
יִמְרָה אֶת פִּיד". כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם • אֵינוֹ מִלְּמַד
בְּכָף, שֶׁהוּא מִן הַפֶּת שְׂאִינָן חוּטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא
שְׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ •

כב אֲרִי אִם קַבְּלָא תְּקַבַּל לְמִימְרָה וְתַעֲבַד כַּל
דְּאִמְלִיל וְאִסְנֵי יַת סְנַאךָ וְאַעִיק לְדַמְעִיקִין
לָךְ:

(כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקִלּוֹ וְעֵשִׂית כָּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאִיבִיתִי אֶת־אִיבֵיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צַרְרֵיךָ:

כג אֲרִי יֵהָךְ מִלְּאָכִי קְדָמָךְ וְיַעֲלֶנְךָ לְוַת
אָמוּרָאִי וְחַתָּאִי וּפְרִזָּאִי וּכְנַעֲנָאִי חוּזָאִי
וַיְבוֹסָאִי וְאַשְׁעֲנוּן:

(כג) כִּי־יִלְךָ מִלְּאָכִי לִפְנֵיךָ וְהִבִּיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי
וְחַחְתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי חַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:

כד לֹא תִסְגֹּד לְטַעוֹתֵהוֹן וְלֹא תִפְלַחְנוּן וְלֹא
תַעֲבַד כְּעוֹבְדֵיהוֹן אֲרִי פְגָרָא תִפְסְרוּנוֹן
וְתִמְרָא תִמְכַּר קְמַתְהוֹן:

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא
תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַס תְּהַרְסֵם וְשִׁבַר תִּשְׁבַּר
מִצַּבְתֵּיהֶם:

כ"ג"ד הָרַס תְּהַרְסֵם • לְאוֹתָם אֱלֹהוֹת. מִצַּבְתֵּיהֶם • אֲבָנִים שֶׁהֵם מְצִיבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

וְחַחְתִּים וְהַפְּרִזִּים וְהַכְּנַעֲנִים וְחַחְתִּים
וְהַיְבוֹסִים, וְאַשְׁלַל אֶת זְכוּתָם.
(כד) לֹא תִסְגֹּד לְנַעֲבָדִים שְׁלָהֶם וְלֹא
תַעֲבַד אוֹתָם, וְלֹא תִפְעַל כְּדַגְמַת
פְּעֻלוֹתֵיהֶם, אֶלָּא הָרַס תְּהַרְסֵם, וְשִׁבַר
תִּשְׁבַּר אֶת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם.

(כב) כִּי אֶתָּה, אִם קַבְּלַת אֶת פְּקַדְתּוֹ
וְעֵשִׂית כָּל אֲשֶׁר יֹאמֵר, אֶהְיֶה אוֹיֵב
לְמִי שְׂאוֹיֵב אוֹתְךָ, וְאִזִּיק לְאֵלֶּה
הַמְזִיזִים לָךְ.
(כג) כַּאֲשֶׁר יִתְהַלֵּךְ מִלְּאָכִי בֵּין יְדֶיךָ
(לִפְנֵיךָ) וְיָבִיא אוֹתְךָ אֶל הָאֱמֹרִים

(כ) הִנֵּה אֲנִי מְשַׁגֵּר מִלְּאָךְ בֵּין יְדֶיךָ
(לִפְנֵיךָ), לְשִׁמְרֵךְ עֲלֶיךָ בְּדָרְךָ וְיָבִיא אוֹתְךָ
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּשְׁרַתִּי אוֹתוֹ
עֲבוּרְךָ.
(כא) וְלִכֵּן הִזְהַר מִמֶּנּוּ וְקַבַּל אֶת
פְּקַדְתּוֹ, וְאֵל תִּתְנַגֵּד לוֹ כִּי אֵינְנוּ מוֹחֵל
עַל פִּשְׁעֵכֶם כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְרָחַ עֲצָמָה; וּמִוֶּבֶן שָׁגַם 'וְשִׁבְרָ תְּשִׁבְרָ מִצְבוֹתֵיהֶם" קָאֵי
בְּעִבּוּדֵהּ-וְרָחַ עֲצָמָה – אָכֵן שְׁמִשְׁתַּחֲוִים לָהּ.

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 95)

אֲבָנִים שֶׁהֵם מִצִּיבֵין לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם (רש"י כג, כד) וְשִׁבְרָ
מִפְרֵשׁ תַּבַּת 'מִצְבָּה' לֹא כְּמִשְׁמָעָה הַרְגִילָה: אָכֵן שְׁמִנְסִכִין
אוּ מְקַרִיבִין עֲלֶיהָ לְעִבּוּדֵהּ-וְרָחַ. וְנִמְוָקוּ עִמּוּ: עַל "הָרַם
תְּהַרְסֶם" פִּרַשׁ "לְאֹתָם אֱלֻקוֹת", הֵינּוּ שֶׁהִכְנִיחָה לְעִבּוּדֵהּ-

כֹּה וְתִפְלְחוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכֹון וַיִּבְרַךְ יְת
מִיכָלְךָ וְיָת מִשְׁתַּחֲוֶה וְאַעֲדֵי מְרַעִין בִּישִׁין
מִבִּינְךָ:

(כה) וְעִבְדֵתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת-לַחְמְךָ
וְאֶת-מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ: ס

~ שבת-קודש כ"ד שבט ~

כֹּי לֹא תִהִי מִתְפַּלָּא וְעִקְרָא בְּאַרְעֶךָ יְת מְנִין
יוֹמֶיךָ אֲשֵׁלִים:

(כו) לֹא תִהִי מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת-מִסְפָּר
יְמֶיךָ אֲמַלֵּא:

כ"ט - לֹא תִהִי מִשְׁפָּלָה • אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי • מִשְׁפָּלָה • מִפְּלַת נְפָלִים אוּ קוֹבְרַת אֶת בְּנֵיהָ, קְרוּיָה מִשְׁפָּלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְדַעַת שְׁנַתָּן לוֹ מִסְפָּר מְסֻדָּם שֶׁל יָמִים וְשָׁנִים לְמַלֵּא אֶת
שְׁלִיחוֹתוֹ בְּעוֹלָם; חֲבַל עַל כָּל רִגַע שֶׁאֵין מְנַצְלִים אוֹתוֹ
לְצַרְךָ מְלוּי שְׁלִיחוֹת וְתִפְקִיד זֶה. וְדִיעָה זֶה מְבַטֵּל כָּל
רְגֵשׁ שֶׁל מְצִיאוֹת עֲצָמִית, וְהָאֲדָם מְסוּר וְנִתּוּן כָּל-כְּלוֹ
לְמְלוּי שְׁלִיחוֹתוֹ.

אִז מְבַטֵּיחַ לוֹ הַקָּב"ה – "אֶת מִסְפָּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא": אֲפִילוּ
אִם בְּעֶבֶר הָיוּ יָמִים שֶׁהָאֲדָם לֹא עָסַק בָּהֶם בְּמְלוּי שְׁלִיחוֹתוֹ
כְּפִי הָרְאוּי לְהִיּוֹת, מְבַטֵּחַ לוֹ שֶׁהַקָּב"ה יִשְׁלִים וַיִּמְלֵא גַם
יָמִים אֵלֶּה.

(לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 273)

לֹא תִהִי מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ (כג, כד)
"אַרְצְךָ" – מִלְשׁוֹן רְצוֹן, רְצוֹנְךָ.

"לֹא תִהִי מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה" בְּגִלַל "אַרְצְךָ". כְּשֵׁי שֶׁלֹּא אֲדָם
שְׁבִיעוֹת-רְצוֹן מְעִבְדוֹתוֹ (דְּבַר הַמּוֹרֶה שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ אֶת
מְצִיאוֹתוֹ: הוּא עוֹבֵד ה', יֵשׁ לוֹ אֲהַבָּה וְיִרְאַה), עֲלוּל הוּא
לִיפּוּל חִס-וְשָׁלוֹם מְדַרְגָתוֹ. כִּי בַתְּחִלָּה, עִבּוּדוֹתוֹ מְגַבֵּלֶת לְפִי
שְׁבִיעוֹת-הַרְצוֹן שְׁלוֹ, אַחֲר־כֵּן הוּא בּוֹרֵךְ בֵּין עִבּוּדָה אַחַת
לְשֵׁנִיָּה: הוּא מוֹבֵן לְקִנְיָם רַק סוּג מְצוֹת שֵׁשׁ לוֹ 'חֹשׁ' בְּהֵן,
וְכֵן הוּא יוֹרֵד מְדַחֵי אֶל דְּחֵי עַד שְׁנוּפֵל חִס-וְשָׁלוֹם לְגַמְרֵי
מְדַרְגָתוֹ.

כְּדִי לְבַטֵּל רְגֵשׁ זֶה, עֲלִיו לְהַתְּבוּנָן בְּ"מִסְפָּר יְמֶיךָ": עֲלִיו

כֹּי יְת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח קְדָמְךָ וְאֶתְפָּר (נ"א
וְאֲשַׁבֵּשׁ) יְת כָּל עֲמָא דְּאֵת אֵתִי לְאַגְחָא בְּהוֹן
וְאֶמְסַר יְת כָּל בְּעַלֵי דְּבְבֹךָ קְדָמְךָ מִחֲזוֹרֵי
קְדָל:

(כו) אֶת-אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהִמַּתִּי אֶת-כָּל-הָעַם
אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנִתַּתִּי אֶת-כָּל-אֵיבֶיךָ אֵלֶיךָ עֲרֹה:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

כֹּי וְאֲשַׁלַּח אֶת אֵימָתִי בֵּין יְדֶיךָ
(לפניך), וְאֲטִיל אוֹתָה עַל כָּל הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר תִּגַּע עֲלֵיהֶם, וְאֲשִׁים אֶת אוֹיְבֶיךָ

(כו) לֹא תִהִי מִפְּלַת וְלִדּוֹתֶיהָ וְעִקְרָה
בְּאַרְצְךָ, וְאֶת מִסְפָּר יְמֵי תִיֶיךָ –
אֲשִׁלִּימָם.

(כה) וְעִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וַיִּשְׁרַה
אֶת בְּרַכְתּוֹ בְּמִזוֹנְךָ וּבְמִשְׁקֶךָ, וַיְסִיר
אֶת הַמַּחְלוֹת מֵעֲלֶיךָ.

מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה בפתח ולא מ"ם שלה מדגשת ולא נקודה מלאפ"ם, אלא "המת"י, כגון: (במדבר יד) "והמתה את העם הזה" והת"י מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תו"ן: האחת נשרשת, לפי שאין מיתה בלא ת"י, והאחרת משמשת, כמו: "אמרת"י, "חטאת"י, "עשית"י. וכן: "ונתת"י, הת"י מדגשת, שהיא באה במקום שמים, לפי שהיה צריך שלושה תו"ן: שמים ליסוד, כמו: (יהושע י) "ביום תת ה", (קהלת א) "מתת אלהים היא", והשלישית לשמוש. ערף • שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם.

כ"י • והמת"י • כמו והמת"י, ותרגומו: ואשגש, וכן כל תבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה, כשתהפך לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונקודו במלאפ"ם, כגון: "והמות"י, מגזרת (ישעיה כח) "והמם גלגל עגלתו". "וסבות"י, מגזרת (שמואל א ז) "וסבב בית אל". "דלות"י, מגזרת (ישעיה יט) "דללו וחרבו". (שם מט) "על פנים חקתיך", מגזרת (שופטים ה) "חקקי לב". (שמואל א יב) "את מי רצותי", מגזרת (איוב כ) "רצץ עזב דלים". והמתרגם: "והמות"י, ואקטל, טועה הוא, שאלו

כח ואשלח ית צרעימא גדמך ותתרוך ית חואי ית פנענאי וית חתאי מן גדמך:

(כח) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הפנעני ואת החתי מלפניך:

מנה כאן אלא אלו. וחוי, אף-על-פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה: 'על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה'.

כ"י • הצרעה • מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס, והם מתים, (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן. והחתי והפנעני הם ארץ סיחון ועוג. לפיכך, מפל שבע אמות לא

כט לא אתרכנון מן גדמך בשמא חדא דילמא תהי ארעא צדיא ותסגי עלך חיות ברא:

(כט) לא אנרשנו מפניך בשנה אחת פנתהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה:

כ"י • שממה • ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך • ותרבה עליך.

כ"י • ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך • ותרבה עליך.

ל זעיר זעיר אתרכנון מן גדמך עד דתסגי ותחסן ית ארעא:

(ל) מעט מעט אנרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ:

כ"י • עד אשר תפרה • תרבה, לשון פרי, כמו: "פרו ורבו".

כ"י • עד אשר תפרה • תרבה, לשון פרי, כמו: "פרו ורבו".

לא ואשוי ית תחומך מימא דסוף ועד ימא דפלשתאי וממדברא עד פרת ארי אמסר בידיכון ית יתבי ארעא ותתרכנון מן גדמך:

(לא) ושת"י את גבלך מים-סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד-הנהר פו אתן בידכם את ישיבי הארץ וגרשתמו מפניך:

כ"י • ושת"י • לשון השתה, והת"י מדגשת מפני שבאה תחת שמים, שאין שיתה בלא ת"י, והאחת לשמוש. עד הנהר • פרת. וגרשתמו • ותגרשם.

כ"י • ושת"י • לשון השתה, והת"י מדגשת מפני שבאה תחת שמים, שאין שיתה בלא ת"י, והאחת לשמוש. עד הנהר • פרת. וגרשתמו • ותגרשם.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

(לא) ואשים את תחומך מן ים הכולעני (ים סוף) עד ים פלסטין ומן המדבר הפראי עד הפרת, ואז אנגיע בידיכם את יושבי הארץ ותגרש אותם מבין ידך (מלפניך).

הארץ ריקנית, ותרבה עליך בהמת המדבר. (ל) לאט לאט אנגרש אותם מבין ידך עד אשר תתרבה ותנחל את הארץ. (מלפניך) בין ידך (לפניך) לבורחים. (כח) ואשלח נכות משקת בין ידך (לפניך), ואזי תגרש את החוים והפנענים והחתיים מבין ידך (מלפניך). (כט) לא אנגרש אותם מבין ידך (מלפניך) בשנה אחת כדי שלא תעשה

לב) לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לֵהֵימָן בְּרִית: לב לא תגזר להון ולטענתהון קנס:

לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצָךָ פְּנִי־יַחְטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: פ
לג לא ישובו בארצך פניי-יחטיו או אתך לי כי תעבד את-אלהיהם כי-ייהיה לך למוקש: פ

כז"י • כי תעבד וגו' • הרי אלו 'כי', משמשין במקום 'אשר', וכן בכמה מקומות. וזהו לשון 'אי', שהוא אחד מארבעה לשונות שה' כי' משמש. וגם מצינו

כד) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵלַי־הִזֵּה אֹתְךָ וְאֶהְרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק:
כד (א) ואל-משה אמר עלה אלי-הזה אתך ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק:

כז"י • ואל-משה אמר עלה • פנשה זו נאמרה קדם עשרת הדברות, ובד' בסיון נאמר לו: עלה!.

כז"י • ונגש משה לבדו אל-יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו:
כז"י • ונגש משה לבדו • אל הערפל.

ב) וַיִּתְקַרֵב מֹשֶׁה בַּלְחֹדוֹהִי לְקֹדֶם יְיָ וַאֲנֹחַ לֹא יִתְקַרְבוּ וְעַמָּא לֹא יִסְקִין עִמָּה:
ב) ויבא משה ויספר לעם את כל-דברי יהוה ואת כל-המשפטים ויען כל-העם קול אחד ויאמרו כל-הדברים אשר-דבר יהוה נעשה:

ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:
ג) ויבא משה ויספר לעם את כל-דברי יהוה ואת כל-המשפטים ויען כל-העם קול אחד ויאמרו כל-הדברים אשר-דבר יהוה נעשה:

כז"י • ויבא משה ויספר לעם • בו ביום. את כל דברי ה' • מצות פרישה והגבלה. ואת כל המשפטים.

ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שָׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:
ד) ויכתב משה את כל-דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל:

כז"י • ויכתב משה • (מכילתא) מ'בראשית' ועד מתן-תורה, וכתב מצוות שנצטוו במרה. וישכם בבקר • בחמשה בסיון.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

לב) לא תחתם עמם ועם נעבדיהם ברית.
לג) ולא ידורו בארצך כדי שלא יחטיו או אתך לי. אם תעבד את נעבדיהם הם יהיו לך כחבל על הצנאר.
כד) אחרי זאת אמר למשה: עלה אל ה' אתה ואהרן, נדב ואביהוא ושבעים מחכמי בני ישראל, וסגדו מרחוק.
כז) והתקדם משה לבדו אל ה' והם לא התקדמו, והעם לא עלו עמו.
כז) ויבא משה ויספר לעם, את כל דבור ה' ואת כל המשפטים, וענו כל העם בקול אחד ואמרו: כל הדברים אשר צוה ה' - נעשה.
כז) אזי כתב משה את כל דבור ה' והשכים לפני הגן החמה, ויבנה מזבח בתחתית ההר, ושתיים עשרה אבנים מלבניות ויכתב עליהן בהקבלה לשנים עשר שבטי ישראל.

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת-נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ
 וַיִּקְרְבוּ נֶכֶסֶת קֹדֶשִׁין קָדָם יְיָ תֹרֵינ׃

כ"ד - אֶת-נְעָרָיו • הַכֹּהֲנוֹת.

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגָנֹת וַחֲצֵי הַדָּם
 זָרַק עַל-הַמִּזְבֵּחַ׃

כ"ד - וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם • (זכחים צו) מי חֲלָקוּ?
 מִלְאָךְ בָּא וַחֲלָקוּ. בְּאֵגָנֹת • שְׁתֵּי אֵגָנֹת: אֶחָד לְחֲצֵי
 דָם עוֹלָה, וְאֶחָד לְחֲצֵי דָם שְׁלָמִים, לְהִזוֹת אוֹתָם עַל

(ז) וַיִּקַּח סֹפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל
 אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃

כ"ד - סֹפֶר הַבְּרִית • מִבְּרֵאשִׁית׃ וְעַד מֵתַן-תּוֹרָה, וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטוּוּ בְּמִרְיָה.

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הַדָּם וַיִּזְרַק עַל-הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
 דַּם-הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל-הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה׃

כ"ד - וַיִּזְרַק • עֲנֵן הַזָּאֵה, וְתַרְגוּמוֹ: 'וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחַת לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא'.

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
 יִשְׂרָאֵל׃

(י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו בְּמַעֲשֵׂה
 לְבַנְתַּת הַסְּפִיר וּכְעָצֵם הַשָּׁמַיִם לְטָהֵר׃

כ"ד - וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • נִסְתַּכְלוּ וַחֲצִיצוּ
 וְנִתְחַיְבוּ מִיַּתְהָ, אֵלָּא שְׁלֵא רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 לְעַרְבֵב שְׂמֵחַת הַתּוֹרָה, וְהִמְתִּין לְנָדָב וְאָבִיהוּא עַד יוֹם
 חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלִזְקָנִים עַד "וַיְהִי הָעָם כְּמֵתְאוּנָנִים וְגו'"
 וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה", בְּקִצְיָנִים

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת בְּכוֹרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַקְּרִיבוּ עוֹלוֹת וְזִבְחוּ זִבְחִים, לְהוֹדֵאָה עַל טוֹב שְׁלוֹמָם לָהּ, מִן הַבְּקָר.
 (ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִקְצַת הַדָּם וַיִּשְׂמוּ בְּכָלִים פְּדוּרִיִּים וַיִּטְמֵן אוֹתָם, וְאֵת הַנִּשְׂאָר מִמֶּנּוּ זָרַף עַל הַמִּזְבֵּחַ.
 (ז) וַיִּקַּח סֹפֶר אֶת סֹפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא אוֹתוֹ לְעָם, וַיֹּאמְרוּ: כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' - וְנַעֲשֶׂהוּ.
 (ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִן הַדָּם, וַיִּזְרַק אוֹתוֹ עַל הָעָם וַיֹּאמֶר: זֶה דַּם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה.
 (ט) אֲזַי הִבִּיטוּ אֶל אוֹרוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁתַּחְתִּיתוֹ נִדְמָה כְּמַעֲשֵׂה צְבָע לְבָנוּתִית אֲכָן הַסְּפִיר וַיִּכְדְּמוּ עֲצָמוֹת הַשָּׁמַיִם בְּשִׁקִּיפוֹתָם הַנִּקְיָה.
 (י) אֲחֵרֵי זֹאת עָלָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מַחֲכָמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲזַי הִבִּיטוּ אֶל אוֹרוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁתַּחְתִּיתוֹ נִדְמָה כְּמַעֲשֵׂה צְבָע לְבָנוּתִית אֲכָן הַסְּפִיר וַיִּכְדְּמוּ עֲצָמוֹת הַשָּׁמַיִם בְּשִׁקִּיפוֹתָם הַנִּקְיָה.

(יא) וְאֶל-אַצִּילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ יָא וּלְרִבְרָבִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה נֹקָא וַחֲזוּ יָת יִקְרָא דִּי וְהוּוּ חֲדָן בְּקַרְבְּנֵיהוֹן דְּאַתְקַבְּלוּ פְּאֵלוּ אַכְלִין וְשָׂמוּ :

לא תגם בן. "אצילי", לשון גדולים, כמו: (ישעיה מא) "ומאציליה קראתיך", (במדבר יא) "ויאצל מן הרוח", (יחזקאל מא) "שש אמות אצילה".

כ"י - וְאֶל אַצִּילִי - הם נדב ואביהוא והזקנים. לא שְׁלַח יָדוֹ - מְכַלְל שְׁהִיוּ רְאוּיִים לְהַשְׁתַּלַּח בְּהֵם יָד. וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים - הָיוּ מְסַתְּפִלִין בּוֹ בְּלֵב גַּס, מֵתוֹךְ אֲכִילָה וְשִׂתְיָה, כִּף מְדַרֵּשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקָלוּס

יב ואמר יי למשה סק לקדמי לטורא והוי תמן ואתן לך ית לוחי אבנא ואוריתא ומפקדתא דכתבית לאלוֹפִיָהוֹן :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֶה אֵלַי הַהֵר וְהִיָּה שִׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת-לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם :

כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות, בכלל עשרת הדברות הן. ורבנו סעדיה פרש באזהרות שפסד לכל דבור ודבור, מצוות התלויות בו :

כ"י - וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה - לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה. עֲלֶה אֵלַי הַהֵר וְהִיָּה שִׁם - אַרְבַּעִים יוֹם. אֶת-לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם -

יג וקם משה ויהושע משמשנה וסלק משה לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי :

(יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הַר הָאֱלֹהִים :

"אל-הר האלהים", ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום, שפן מציונו פשיירד משה: "וישמע יהושע את קול העם ברעה". למדנו, שלא היה יהושע עמהם.

כ"י - וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ - לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן. ואומר אני שהיה התלמיד מלנה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר, שאינו רשאי לילך משם והלאה, ומשם "ויצל משה" לבדו

יד ולספינא אמר אוריכו לנא הקא עד דנתוב לנתכחן וקא אהרן וחור עמכון מן דאית לה דינא יתקרב לקדמיהוֹן :

(יד) וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בֹּזֵה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחֹר וְעִמְכֶם מִי-בָעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם :

הימים א ב) "ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור". אפרת, זו מרים, כדאיתא ב'סוטה'. מי-בעל דברים • מי שיש לו דין.

כ"י - וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר • בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה. שְׁבוּ-לָנוּ בֹּזֵה • וְהִתְעַכְּבוּ כָּאֵן עִם שְׂאֵר הָעָם בַּמַּחֲנֶה, לְהִיּוֹת נְכוּנִים לְשֹׁפֵט לְכָל אִישׁ רִיבּוֹ. חוֹר • בְּנֵה שֵׁל מְרִים הָיָה, וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יִפְנָה, שְׁנַאֲמַר: (דברי

טו וסליק משה לטורא וחספא עננא ית טורא :

(טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הַהֵר וַיִּכַּסּוּ הָעֲנָן אֶת-הַהֵר :

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

(יא) וְאֶל נְצִיגֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁגַר נָגַע מֵאֲתוֹ, אֲזִי הִבִּיטוּ אֶל אוֹרוֹ שֵׁל ה' וְחִיִּי, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ. (יב) וַאֲמַר ה' לְמֹשֶׁה: עֲלֶה אֵלַי אֶל הָהָר וְשָׁהָה שָׁמָּה, וְאֶתֵּן לְךָ אֶת שְׁנֵי לוחות הַיְהוּדִים וְאֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֲשֶׁר כָּתַבְתִּים כְּדִי לְהוֹרוֹתֶם אֶת הָעָם. (יג) וְקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ, וְעָלָה מֹשֶׁה אֶל הַר ה'. (יד) וְאֶל הַחֲכָמִים אָמַר: שְׁבוּ לָנוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה עַד נָחֹזר אֲלֵיכֶם, וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחֹר וְעִמְכֶם, מִי אֲשֶׁר לוֹ דָּבָר מִה לְבַרְוֵר יִגַּשׁ אֶל שְׁנֵיהֶם. (טו) וְעָלָה מֹשֶׁה אֶל הָהָר, וְכָסַף הָעֲנָנִים אֶת הָהָר.

(מז) וַיִּשְׁכַּח בְּבוֹד יְהוָה עֲלֵיהֶּר סִינֵי וַיִּכְסְהוּ הָעֵנָן שְׁשַׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֵנָן:

טז וַשָּׂרָא יִקְרָא דַּיִי עַל טוֹרָא דְסִינֵי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שְׂתָא יוֹמִין וַקְרָא לְמֹשֶׁה בַּיּוֹמָא שְׂבִיעָאָה מְגוּ עֲנָנָא:

אֶלָּא שְׁחַלַּק הַכְּתוּב כְּבוֹד לְמֹשֶׁה. (יומא שס) וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: "וַיִּכְסְהוּ הָעֵנָן" – לְמֹשֶׁה, שְׂשֶׁה יָמִים לְאַחַר עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת, וְהֵם הָיוּ בַתְּחִלַּת אַרְבָּעִים יוֹם שְׁעֵלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל הַלְּוִחוֹת. וְלִמְדוּךְ, שְׁכָל הַנִּכְנָס לְמַחְנֶה שְׂכִינָה, טָעוּן פְּרִישָׁה שְׂשֶׁה יָמִים.

כ"י • וַיִּכְסְהוּ הָעֵנָן • (יומא ד) רְבוּתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר. יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: אֵלּוּ שְׂשֶׁה יָמִים שְׁמֵרָא־שְׁחַדְשׁ (עַד עֲצָרַת, יוֹם מִתֵּן תּוֹרָה, רַש"י יִשְׁן). וַיִּכְסְהוּ הָעֵנָן • לְהַר. וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי. לומר עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת, וּמֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים,

יז וַחֲזִירוּ וַקְרָא דַּיִי פְּאָשָׂא אֶקְלָא פְּרִישׁ טוֹרָא לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יז) וּמְרָאָה בְּבוֹד יְהוָה פְּאָשׁ אֶכְלַת בְּרֵאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוּ עֲנָנָא וַסְלַק לְטוֹרָא וְהוּא מֹשֶׁה בְּטוֹרָא אַרְבָּעִין יוֹמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלוֹן: פ פ פ

(יח) וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֵנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

כ"ג • בְּתוֹךְ הָעֵנָן • עֲנָן זֶה כְּמִין עֶשֶׂן הוּא, וְעֵשֶׂה לוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, שְׂבִיל (נ"א חֶפְה) בְּתוֹכוֹ: ק"ח פסוקים, עזרא"ל סימן. חנני" סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמד

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(מז) וַשָּׂרָא אֲרוּו שָׁל ה' עַל הַר סִינֵי, וַיִּכְסְהוּ הָעֵנָן שְׂשֶׁה יָמִים [קודם יום מתן תורה], וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֵנָן:

(יז) וְהָיָה חֲזִיוֹן אֲרוּו שָׁל ה' כְּמוֹ אֵשׁ אוֹכְלַת בְּרֵאשׁ הָהָר בְּנוֹכַחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַרְבָּעִים לַיְלוֹת.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' 1

17 ומיהו מורי, רב יזקף, אלא ביאר שרבי סובר שבת כהן נשואה
 18 בשריפה, אלא שרבי מאיר כבירא ליה, דאמר שהתורה חיבה
 19 אותה שריפה, דווקא אם היתה נשואה לאדם כשר שלא
 20 התחללה בביאתו, אבל אם נשאת לאחד מן הפסולין כגון חלל,
 21 נתין ומזמר, שנתחללה מכהונתה בביאתו, אם זינתה מיתתה
 22 כהנקה. והכי קאמר רבי, אם תחילת אחלקה - התחיל חילולה
 23 מהכהונה רק בנותן זו, דינה פשריפה, ואידך - אך אם כבר
 24 נתחללה מהכהונה על ידי נישואיה לאדם פסול, אם זינתה דינה
 25 כהנקה.
 26 שואלת הגמרא: ומאי וכן - ומה כוונת רבי בראייתו מהפסוק
 27 'לבדו שנאמר בנערה מאורסה, הלא אין דמיון בין שתי ההלכות,
 28 שבת כהן לא הקפידה התורה אלא שתהא ביאה זו תחילת
 29 חילולה מכהונה, ולא הקפידה שביאה זו תהא ביאתה הראשונה,
 30 שהרי מדובר בבת כהן נשואה. אולם בנערה המאורסה, התורה
 31 הקפידה שביאה זו תהא הראשונה.

1 זינתה נשואה, שדינה בחנק כשאר אשת איש שזינתה. והכי קאמר
 2 רבי, אם תחילת ביאה בנותן - אם זו ביאה ראשונה שלה, כלומר
 3 שזינתה בהיותה ארוסה שעדיין לא בא עליה בעלה, דינה
 4 בשריפה, ואידך - אבל בביאה שניה, כלומר שזינתה לאחר שכבר
 5 נישאת, דינה כהנקה.
 6 שואלת הגמרא: מאי וכן הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה
 7 לבדו, שאמר רבי. משיבה הגמרא: בא רבי לומר שדין בת כהן כי
 8 הָתָם - כאמור בנערה מאורסה, מָה הָתָם - כשם שבנערה
 9 מאורסה, בתחילת ביאה קמשטעי קרא - הפסוק מחייב סקילה רק
 10 בביאה ראשונה, אבל בביאה שניה חייבת חנק, ורבי לשיטתו
 11 שאם באו עליה כמה בני אדם, רק הראשון בסקילה והשאר
 12 בחנק. והא נמי בתחילת ביאה קמשטעי קרא - גם כאן בבת כהן
 13 הכתוב שמחייב שריפה מדבר בביאה ראשונה בלבד, כלומר
 14 כשהיא ארוסה.
 15 אמר ליה רב יבבי בר אבאי לרב הונא בריה דרב יהושע, מר לא
 16 הכי אמר - מורי לא ביאר כך את דברי רבי בביריתא, ומנו -

לוח תהלים

יום ראשון, י"ח שבט < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום שני, י"ט שבט < מפרק צ עד סוף פרק צו

יום שלישי, כ' שבט < מפרק צז עד סוף פרק קג

יום רביעי, כ"א שבט < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום חמישי, כ"ב שבט < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שישי, כ"ג שבט < מפרק קח עד סוף פרק קיב

שבת קודש, כ"ד שבט < פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון י"ח שבט ~

מורה שיעור השנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

כְּשֵׁשִׁים אֶל לְבוֹ, שְׁלֻנְצָה הַיֵּצֵר בְּכָל זֶה, וְיִזְתֵּר מִזֶּה, וְלַעֲשׂוֹת הַפְּכוּ מִמֶּשׁ – לַעֲשׂוֹת הַהִיפֵךְ מֵרְצוֹנוֹ שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע, וְלַהֲתַמֵּץ הֵן בְּגוֹפוֹ וְהֵן בְּמִמוֹנוֹ בְּעִנְיֵי עֲבוֹדַת ה', הִרִי כֹל זֶה קָל מְאֹד מִסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְסוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הִיחָה מְקַבֵּל

בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן –

וּבְלִבְדּוּ, שְׁלֵא לְפָרֵד

מִיְחֻדּוֹ וְאֶחָדוֹתוֹ

יְתַפְּרֵה, אֲפִילוּ לְפִי

שְׁעָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת

לְעֲבוֹדַת הַזֶּהָרָה חֶסֶד

וְשִׁלּוּם, – כְּפִי שֶׁלֹּמְדוֹנוּ,

שֶׁכֵּל יְהוּדֵי הִיחָה מוֹסֵר אֶת

נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד

עֲבוֹדַת זֶהָרָה, וְזֹאת כְּדִי

שֶׁלֹּא לְהִיּוֹת נִפְרֵד

מֵאַחֲדוֹת ה' אֲפִילוּ לֹא

לְשַׁעֵה קֵלָה. וְכֹל-שֶׁבֶן

שֵׁשִׁשׁ לֹא לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה

וּבְרִצּוֹן – גַּם אֶת

הַתַּאמְצוֹת הַגּוֹף וְגַם שֶׁאֵר

הַהַתַּאמְצוּיּוֹת הַנְּדֵרִישׁוֹת

בְּמִנּוּ, בְּדִי לְדַבְּקָה בּוֹ

לְעוֹלָם וָעֶד. – כְּדִי א

לְהַתְּאָחֵד עִם הַקְּב"ה, ב

וְזֶהוּ לְנִצְחָה. דְּהֵינּוּ, –

הַהַתְּאָחֻדוֹת עִם הַקְּב"ה

לְנִצְחָה, תְּהִיחָה אֲצִלוּ

בְּשִׁיעֵשָׁה רְצוֹנוֹ יְתַפְּרֵד

בְּעֲבוֹדָה זֹאת – גַּם כְּשֶׁלֶּשׁם כֵּךְ נִדְרֵשׁת מִמֶּנּוּ הַתַּאמְצוֹת

מִיְחֻדָּת, יְתַגַּלְהָ בָּהּ – בְּעֲבוֹדָה זֹאת, פְּנִימִית רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן

בְּבַחֲנֵית פְּנִימִים וְגִלּוּי רַב וְלֹא בְּהַסְתֵּר כֻּלָּל. – כְּפִי שֶׁלֹּמְדוֹנוּ

בְּפִרְקִים הַקּוֹדְמִים, שֶׁבְּעֵנִיק הַמְצוּוֹת וְעֲבוֹדַת ה' – מֵאִירָה

פְּנִימִית רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּב"ה בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּגַלּוֹת. וּבְשִׁאֵין שׁוֹם

הַסְתֵּר פְּנִימִים בְּרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן – אֲזִי אֵין דְּבָר נִפְרֵד כֻּלָּל

וּבְכֻלָּל – מֵאַלְקוֹת, לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדְבָר בְּפִנֵי עֲצָמוֹ. – כְּפִי

שֶׁלֹּמְדוֹנוּ, שֶׁהַהֲרַגְשָׁה שֶׁנִּבְרָאִים יְכוּלִים לְהַרְגִישׁ אֶת עֲצָמָם,

וְהֵן בְּבַחֲנֵית "וְעֵשָׂה טוֹב", – בִּיכּוֹלַת הָאָדָם לְנַצֵּל אֶת כּוֹחַהּ שֶׁל הָאֱהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת, כְּדִי לְהַתְּנַבֵּר פְּאָרֵי בְּגִבּוֹרָה וְאִמְצָן חֵלֶב נֶגֶד הַיֵּצֵר, – הָרַע, הַמְּכַבֵּיד אֶת גּוּפוֹ וּמְפִיל עָלָיו עֲצָלָה, – שֶׁהִיא (הַעֲצָלוּת) מְבַחֲנֵית יִסּוּד הָעֵפֶר שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הַבְּהִמִית, – כְּפִי

שֶׁלֹּמְדוֹנוּ בְּפִרְק הָרֵאשׁוֹן,

מִלְּהַטְרִיחַ גּוּפוֹ בְּזִרְיוֹת

בְּכָל מִינֵי טְרַח וְעֲבוֹדַת

מִשָּׂא פְּעוּבֹדַת ה', שֵׁשִׁשׁ

בָּהּ טְרַח וְעָמַל, בְּגוֹן:

לְעָמַל בְּתוֹרָה בְּעֵינֵין

וּבִפְּשָׁה – לְדַבֵּר דְּבָרֵי

תּוֹרָה בְּאוֹפֵן שֶׁל לֹא

פְּסִיק פּוֹמִיחָה מְנִרְסָא,

– פִּיּוֹ לֹא פּוֹסֵק מִלְּמוֹדוֹ,

דְּבַר שְׁדוּרֵשׁ יִגִיעָה

עֲצוּמָה. וּבְמֵאֵמֶר רַח"ל:

"לְעוֹלָם יִשִּׁים אָדָם

עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה,

בְּשׁוֹר לְעַל וּבְחֵמּוֹד

לְמִשְׁאֵאוֹי", וְכֵן לְתַפְּלָה

בְּכִנּוּחָה – שֶׁתְּהִיחָה מֵתוֹךְ

יִגִיעָה, בְּכָל פִּחוֹ מִמֶּשׁ,

וְכֵן בְּעֲבוֹדַת ה' שֶׁהִיא

בְּדָבָר שֶׁבְּפִמּוֹן, כְּמוֹ

עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה; –

מְנוּיִים כֹּאֵן שְׁלוּשָׁה

דְּבָרִים – שְׁלוּשֵׁת

הַעֲמוּדִים שְׁעִלֵיהֶם הַעוֹלָם

עוֹמֵד: "תּוֹרָה, עֲבוֹדָה (שֶׁתְּפִילָה הִיא בְּמִקּוֹם קִרְבָּנוֹת), גְּמִילוֹת חֲסִדִים."

וּכְיֹצֵא בְּאֵלוֹ – עֵנִינִים דּוּמִים בְּעֲבוֹדַת ה', מִמְּלַחְמוֹת הַיֵּצֵר וְתַחְבּוּלוֹתָיו, לְקָרֵר נַפְשׁוֹ הָאָדָם שְׁלֵא לְהַפְּקִיד מִמּוֹנוֹ –

כְּשֶׁמְדוּבֵר אֲוֹדוֹת צְדָקָה, מְקָרֵר הַיֵּצֵר-הָרַע אֶת הָאָדָם וּמְפַתָּה אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִכּוּבוּ אֶת כִּסְפוֹ לְכַךְ, וּבְרִיאוֹת גּוּפוֹ, – בְּעֵנִיק שֶׁל

עֲבוֹדַת ה', בּוֹ נִדְרֵשׁוֹת יִגִיעַת וְהַתַּאמְצוֹת הַגּוֹף. שְׁלַעֲמֵד נִגְדוֹ – נִגְדַּת הַיֵּצֵר-הָרַע הַזֶּה וְלְכַבְּשׁוֹ – קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם,

5. עֲבוֹדָה זֶהָרָה, ב. 6. כ"ק אֲדוּמ"ר שֶׁלִּיט"א הוֹסִיף כֹּאֵן אֶת הַהִבְדֵּל שֶׁל א' וּב', בְּצִינּוֹ כֵּךְ, הַמְשַׁמְעוֹת הַכְּפוּלָה שֶׁל הַמְּלָה "כֹּל שֶׁכֵּן" – א' מְדוּבֵר כֹּאֵן בְּדַבְּקוֹת הַחֲשִׁי"ת (בַּהֲשׁוּוּאָה לְשֵׁלֹא לְהִיּוֹת נִפְרֵד בְּלִבְדּוּ עֲלִיּוֹת עֲבוֹדָה זֶהָרָה). ב' כֹּאֵן זֶה עֲדִיין בְּאוֹפֵן שֶׁל לְעוֹלָם וָעֶד (בַּהֲשׁוּוּאָה לְשֵׁלֹא לְהִיּוֹת נִפְרֵד לְפִי שְׁעָה בְּעֲבוֹדָה זֶהָרָה).

זֶה לְמַעַלָּה – מה שנפשו של יהודי מתאחדת עם אור אין-סוף על-ידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, הוא נִצְחָי לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ וְרִצּוֹנוֹ, לְמַעַלָּה מִהַזְמַן. – ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, יָבֵן – גם בעולמנו אנו, גִּלּוֹי רִצּוֹנוֹ שְׂבָדְבוּרוֹ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, הוּא נִצְחָי, וְכַמוֹ שֶׁתּוֹבֵב: "וְדַבֵּר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וְדַבְּרוּ חַיִּים וְקַיָּמִים כּוּ", "וְלֹא יִחְלִיף וְלֹא יִמָּר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כּוּ". – ומאחר

שהתגלות רצונו של הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית – הרי ממילא, גם התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך, על-ידי לימוד התורה וקיום המצוות – היא נצחית.

ל"יש" ולדבר נפרד מהקב"ה – נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם. ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות רצון העליון – לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. וְלֹאֵתָּה, תִּהְיֶינָה נִפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוֹנִית – זו שמחיה את הגוף, וְלִבְשׁוּיָהּ – מחשבה, דיבור ומעשה, כִּלְּן מִתְחַדָּת בְּתַכְלִית הַיְחוד בְּרִצּוֹן הָעֵלְיוֹן וְאוֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ הוּא, בְּנִזְכָּר לְעֵיל. –

הרי, שעל-ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על-ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה: יְיַחַד

ליקוטי אמרים

האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ם ב"ה כנ"ל. ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן וכן גילוי רצונו שבדבורו שהיא התורה הוא נצחי וכמו"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים כו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו'.

~ יום שני י"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל:

שְׂמוֹחֲלוּן לוֹ". – כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה, ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. וְלִזְחָה – ולכן, מפני שבקשת המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו לשעה קלה אינו רוצה ליפרד וכנזכר לעיל¹¹, תִּקְנֵנוּ בְּרַכַּת "סִלַּח לָנוּ" שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, – בתפילת "שמונה עשרה", עַל עוֹן בְּטוֹל תּוֹרָה, שְׂאִין אָדָם נִצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם; וְכַמוֹ ה'תַּמִּיד' – שהיו מקריבים כל יום, שֶׁהָיָה מְכַפֵּר עַל מַצּוֹת־עֲשָׂה. – כשאדם לא קיים מצות-עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל-כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה – הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"? – אומר על כך רבנו הזקן: וְאִין זֶה

אֵלָּא שְׂלֵמְטָה – בעולמנו אנו, הוּא – ההתאחדות, תַּחַת הַזְמַן, – שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא ובאותה שְׁעָה לְבָדָה שְׁעוּסָק בָּהּ בַּתּוֹרָה אוּ בְּמַצּוֹת, כִּי אַחֲרֵיכֶּן אִם עוֹסֵק בְּדַבָּר אַחֵר – נִפְרָד מִהַיְחוד הָעֵלְיוֹן לְמַטָּה. [וְהֵינּוּ, בְּשְׁעוּסָק בְּדַבָּרִים בְּטָלִים לְגַמְרֵי, שְׂאִין בָּהֶם צָרָךְ כְּלָל לְעַבְדוֹת ה']. – שאז, הוא נפרד, כאן למטה, מה"יחוד העליון", שנוצר על-ידי התורה או המצוה. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, בְּשַׁחוּז וְשֵׁב לְעַבְדוֹת ה' אַחֲרֵיכֶּן, לְתוֹרָה וְלַתְּפִלָּה, וּמִבְּקָשׁ מַחִילָה מֵה' עַל שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְעַסֵּק אִי – באותו זמן שהתעסק בדברים בטלים, בַּתּוֹרָה וְלֹא עָסַק – ה' יִסְלַח לוֹ, כְּמֵאֵמֶר רַ"ל¹⁰: "עָבַר עַל מַצּוֹת־עֲשָׂה וְשֵׁב – לֹא זֶה מִשָּׁם עַד

7. ישע"י מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל אל-חי". 10. יומא פו, א. 11. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

תורה, – לדור המדבר, לדור שנכנסו לארץ, – לא רק לדורות הבאים, לקרות קריאת שמע פעמים בכל יום, – שענינה לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש, – לכאורה, אפשר הרי לשאול: והלא הכתיב להם: – לדור שנכנס לארץ ישראל, "פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו'"¹²; – אם כן, לשם מה היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר – שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם – כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ

אותם לעשות דבר כנגד מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. אם כן, לשם מה ציווה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על-ידי קריאת-שמע – ועוד פעמיים בכל יום? אלא משום שקיום התורה ומצותיה, תלוי בזה שיזכר תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו, – שזו משמעותה של קריאת-שמע, ולכן מן ההכרח לקורא "פעמיים בכל יום", שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש, יומם ולילה לא ימיש מזכרונו, כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו, לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה, – גם אחרי משה, שאז "זונה אחרי וגו'" – מלחמת היצר – לשון כ"ק רבינו, פנוץ לעיל: – שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם – יהיה מוכן בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

"אחמא ואשוב", אלא-אם-כן – מתי זה נקרא "אחמא ואשוב", שבשעת החמא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חומא, – כי הוא סומך על ה"תשובה"; ולולא ה"תשובה" – הוא לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה

הוא סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו בעניינו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, אין הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא נכשל לעתים קרובות בביטול תורה – ועל כך עוזרת לאחר מכן הבקשה של "סלח לנו".

כמו שנתבאר במקום

אחר: – "ראה אגה"ת פ"א". הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה – כה עמוק נוגע יחודם של בני ישראל עם הקב"ה – מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על-ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד ולהתייחד עם הקב"ה, על-ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחודו עם אלקות, צריכה להיות קבועה תמיד בתודעתו של יהודי, ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל שעה.

בזה יוכן, למה צוה משה רבנו עליו-השלוה, במשנה

~ יום שלישי כ' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה.

את כל הדברים המפריעים לעבודת ה', כמו "עצבות" ו"טמטום הלב", שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט את רגשות האהבה והיראה.

ברם, כגון דא צריך לאודעי כלל גדול: – בדבר כגון זה, צריך להודיע כלל גדול, פי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי, כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה

ליקוטי אמרים

פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל

פרק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד" לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבת ה' ובראת ה' – כשהן נוצרות על-ידי התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על-ידי האהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר רבנו הזקן, ויתן עצות, כיצד להרחיק

12. דברים יא, כה.

מרידות אמיתית ולב נשבר, נשברת רוח הטומאה, ונעלמת מחיצת הברזל שבינו לבין הקב"ה – משום כך דוקא, באפשרותו להגיע, לאחר מכן, לשמחה אמיתית – ובלשון ה"תניא": "וְאִי יָקִימֵם בּוֹ רִישֵׁיהֶם דְּקָרְאֵי: – מה שכתוב כמה פסוקים לפני הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה": "תִּשְׁמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָהּ וְגו', הַשִּׁיבָה לִי שְׁשׁוֹן יִשְׁעָהּ, וְרוּחַ נְדִיבָהּ וְגו'". – שמחה זו אליה הוא מגיע אחרי ה"עצב האמיתי" – בה טמונה המעלה, אבל לא בעצבות עצמה. וזהו טַעַם הַפְּשׁוּט – נוסף על הטעמים שעל פי הסוד, לְתִקּוּן הָאָרִי וְל, לומר מְזֻמָּר זה – פרק נ"א שבתהלים, בו מצויים הפסוקים האמורים, אַחַר לְתִקּוּן חֲצוֹת קָדָם הַלְמוּד, – שלומדים אחרי תיקון חצות: בְּדִי לְלַמֵּד בְּשִׂמְחָה אֱמִתִּית בְּה' הַבָּא אַחַר הָעֶצֶב; – של תיקון חצות; שִׁישׁ לְשִׂמְחָה זו – הבאה אחרי ה"עצב", יתרון, – לגבי השמחה שאין

לפניה, "עצב", בִּיתְרוֹן הָאָזֵר הַבָּא מִן הַחֲשָׁד דְּקָא, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב בְּזַהַר עַל פְּסוּק: "וְרֵאִיתִי שִׁישׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת בִּיתְרוֹן הָאָזֵר כּו'", עֵינַי שָׁם, וְדִי לַמְּבִינִי. – שואל ה"זוהר"⁶ על פסוק זה: האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? – וה"זוהר" מסביר: מאחר שעלידי האור המאיר אחרי החושך, מרגישים את היתרון שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו של האור – כך מיתוסף יתרון בחכמה, על-ידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה זו שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי – היא היא היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה לעבודת ה'. וּמְקָרָא מְלֵא דְבִר הַכְּתוּב: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וְגו'", – מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, וְנִנְדַע לְבַל פְּרוּשׁ הָאָרִי וְל על פְּסוּק זה: – האריז"ל מפרש⁸ משמעות פסוק זה:

לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה אִם הָאֶחָד הוּא – מתאבק, בְּעֵצְלוֹת וּכְבֻדוֹת, יִנְצַח כָּל וְיִפֹּל, גַּם אִם הוּא גְבוּר יוֹתֵר מִחֵבְרוֹ – בכל זאת, מפני שהוא נתון בתנועה של עצלות ורשלנות – לא יעורר את כוחותיו, וינצח בקלות על-ידי החלש ממנו.

ליקוטי אמרים

זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבודות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר או אפשר לנצחו בעצלות וכבודות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בזריות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל גנדוד דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיוגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האריז"ל לומר מְזֻמָּר זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האריז"ל על פסוק זה:

בעצבות יש מן הטוב? – עונה על כך רבנו הזקן: הִנֵּה אֲדַרְבֵּה, מְלִשׁוֹן זֶה – "יהיה מותר", מִשְׁמַע שֶׁהָעֶצֶב מִצַּד עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ מַעְלָה, רַק שְׁיִגִיעַ ויבא מִמֶּנּוּ אִיזָה יִתְרוֹן. וְהִינוּ, – שמה"עצב" תבוא הַשִּׂמְחָה הָאֱמִתִּית בְּה' אֱלֹהֵינוּ, הַבָּא – השמחה הבאה, אַחַר הָעֶצֶב הָאֱמִתִּי – עצבות שיש לה סיבה אמיתית, לְעֵתִים מְזֻמָּנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו כְּמֵר נִפְשׁוֹ וְלֵב נִשְׁבֵּר, – כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. שְׁעַל-דִּי-זֶה – על-ידי שברון לבו, נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטּוֹמָאָה וְסִטְרָא-אֲחֵרָא וּמַחְצָה שֶׁל בְּרוּל – מחיצת הברזל הנוצרת על-ידי חטאיו, הַמְּפַסְקֵת בֵּינוֹ לְאָבִיו שֶׁבְּשָׂמִים, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב בְּזַהַר עַל פְּסוּק: "רוּחַ נִשְׁבְּרָה, לֵב נִשְׁבֵּר וְגו'". – כיצד מגיעים ל"רוח נשברה" – כיצד נשברת רוחה של ה"סטרא-אחרא"? – על-ידי "לב נשבר", ומאחר שעלידי

1. משלי יד, כג. 2. ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. 3. תהלים נא, יט. 4. תהלים נא, י. 5. שם, נא, יד. 6. ח"ג מז, ב. 7. דברים כח, מז. 8. הובא בשל"ה "מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א).

לעבודת ה'. ומאחר שישנם ענינים גשמיים, או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם, ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה משום הפרעה

~ יום רביעי כ"א שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל.

מ"עלמא דאתגליא", – שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם דברים שגם עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, ש"הוא" – "העולם הגלוי" מייצג את ההשפעה של ו"ה – האותיות ו' ה', מ"שם הו"ה ב"ר"ה הוא, – הרי שם הו"ה מורכב מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" ה" של שם הו"ה, מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם, ו"עלמא דאתכסיא" – העולמות המכוסים, הוא י"ה, –

ליקוטי אמרים

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנדוד דאגה ממילי דעלמא ואפי' בני חיי ומזוני מודעת זאת לכל מאמר רו"ל כשם שמברך על הטובה כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסי' שלמעלה מעלמא דאתגלייא שהוא ו"ה משם הו"ה ב"ה ועלמא דאתכסיא הוא ו"ה וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו ו"ה

והנה, עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנדוד דאגה ממילי דעלמא, – מענינים גשמיים, ונאפלו – הדאגות בגלל בני חיי ומזוני, – כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא, באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מודעת זאת לכל – ידוע הדבר לכל אחד, מאמר רו"ל: "כשם שמברך על הטובה כו", – כך מברך על הרעה. ופירשו בגמרא: – שאין הכוונה לברך אותה ברכה גם על הטובה וגם על הרעה, שכן הברכה על הטובה היא: "הטוב והמטיב",

מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הו"ה¹⁰, וזהו שכתוב¹¹: "אשרי הגבר אשר תיסרנו ו"ה ונאו". – נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הו"ה, כי היסורים באים מ"ה שמשם הו"ה; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. ולכן

ועל הרעה: "דיין האמת". אלא, משמעות המלה "כשם" היא: "לקבולי בשמחה", – לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית, כי "גם זו – גם האירועים הרעים, הם לטובה", רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר, – האדם המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום באירועים אלה. וכל כך למה? כי היא – הטוב הגלום באירועים רעים אלה, הוא מ"עלמא דאתכסיא" – מעולם רוחני נסתר ונעלה יותר, שלמעלה

9. ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. 10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הו"ה מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"ו"ד" של שם הו"ה, שתבניתו ננקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה – בינה – היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" – "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) – זאת אומרת, שה"ו"ד" וה"הא" של שם הו"ה (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" – העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") – היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) – ולכך רומזת האות "ו", שתבניתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות – דיבורו של הקב"ה – וזה מרומז באות "הא" של שם הו"ה: "הא" – במספר חמש – רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחת ע"מ מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הו"ה שייכות ל"עלמא דאתגליא". 11. תהלים צד, יב.

אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' – יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"פנימיות", ההשפעה משם הוי' בלי לבוש. זו המשמעות של "כצאת השמש בגבורתו", כמו "שמש הוי'" המאיר בכל

תקפו, בלי לבוש. וכך

אומר רבנו הזקן להלן:

כִּי הַשְּׁמַחָה –

מֵהִיסוּרִים,

מֵאֲהַבְתּוֹ קִרְבַּת ה'

יִזְתֵּר מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם

הַזֶּה, כְּדִבְרֵיכֶם: "כִּי

טוֹב חֲסֵדךָ מֵחַיִּים וְגוֹ",

וְקִרְבַּת ה' – הַקִּרְבָּה

אֵל ה', הִיא פִּתְרַת שְׂאֵת

וּמַעֲלָה לְאֵין מִן

כְּ"עֲלֵמָא דְאַתְכִּסְיָא",

כִּי "שָׁם – בְּ"עֲלֵמָא

דְאַתְכִּסְיָא", חֲכִיזוֹן עֵזוֹ"

וְ"יֹשֵׁב בְּסִתְרֵי עֲלִיזוֹ",

– המדריגה העליונה יותר באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה מדריגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. ועל כן זוכה ל"צאת השמש בגבורתו" לעתיד לבא, שהיא יציאת חמה מנרתקה, שהיא מכסה בו בעולם הזה, ולעתיד תתגלה מכסויה, דהיינו שאז יתגלה מוסתר היום, יתגלה אז, ויזרח ויאיר בגלוי רב ועצום, לכל החוסים בו בעולם הזה ומסתופפים בצלו, צל החכמה, שהוא בחינת צל ולא אורה ומוצה נראית, ודי למבין: – מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא ההיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור – הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת טוב, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו על-ידי היסורים מענינים גשמיים.

אָמְרוּ רַבִּי לֵ"ל¹² כִּי "הַשְּׁמַחִים בְּיִסוּרִים – עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אֹמֵר¹³: – שִׁשְׁכָרָם יִהְיֶה: וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ", – שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", – איזו שייכות, איפוא, יש ל"כצאת השמש בגבורתו", כשכר לאלה

ששמחים ביסוריהם?

ומדוע הם נקראים

"אוהביו" של הקב"ה? –

אלא בהתאם למה

שלמדנו, שהיסורים באים

מעולם נסתר ועליון יותר,

מ"עלמא דאתכסיא",

משם, אין ה"טוב" יכול

לבוא בצורה גלויה

בעולם-הזה, אלא דוקא

בלבוש של יסורים,

שבעיני בשר של האדם

נראים כרעה – הדברים

מוסברים כך: מדוע

שמחים אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא

גדולה כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר

מחיי העולם-הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר

ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים משם. הרי, שאין

הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא-טוב, והעיקר

בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא".

לכן, גם שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי'

נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אליקים",

כשם שהשמש צריכה ל"מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי

אפשר לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש",

צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה משם הוי',

וזאת כדי שיהיה אפשר לנבא לקבל את ההשפעה משם

הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם-הזה, ואילו לעתיד לבוא

יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים

אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני,

ליקוטי אמרים

וגו' ולכן ארו"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדכתיב כי טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגלוי רב ועצום לכל החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

שצריך, צריך לישית

עצות בנפשו לפטר

ממנה, – עליו לחפש

עצות אך להיפטר

ליקוטי אמרים

אך העצבות

ממילי דשמיא צריך לישית עצות בנפשו לפטר ממנה

אך העצבות ממילי

דשמיא – העצבות

הבאה עליו בגלל מצבו

הרוחני שאינו כמו

12. יומא כג, א. 13. שופטים ה, לא. 14. תהלים סג, ד.

– וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות", ולא עצבון סתם; וּכְמִבְאָר עַתּוֹ זֶה בְּמִקּוֹם אַחֵר. וְשֵׁם נִתְבָּאָר גַּם כֵּן, כִּי מִיד אַחֵר שֶׁנֶּשְׁבֵּר לְבֹ בְעֵתִים קְבוּעִים הֵהֵם – אִזִּי יִסֵּר הָעֶצֶב מִלְּבֹ לְגַמְרֵי, וְיֵאֱמִין אֲמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי ה'

הַעֵבִיר חֲטָאתוֹ וְיִרְבֵּ לְסַלְּחָהּ. – באדם קיים

הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת או פעמיים –

בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו הרבה פעמים – קשה לו

למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא מוחל וסולח גם אם האדם

חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו ובטחון זה

שהקב"ה מחל לו – יוצרים באדם את רגש

השמחה והחדוה: וְזוֹ הִיא הַשְּׂמֵחָה הָאֱמִתִּית בְּה' הַבְּהָא אַחֵר הָעֶצֶב, כְּנֹזֵף לְעֵיל: –

שמעלת העצבות, היא זו בלבד, שאחריה מגיעים

לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם בזמנים הקבועים, ובאופן של

עצבות אמיתית – עליו להשתדל לצאת מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים",

אלה שמקבלים את היסורים מתוך שמחה – מן הראוי להוסיף

סיפור קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו,

כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאתו יהודי שאל וביקש עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים באהבה? – כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא

סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימיו לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהש"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה – כלשונו של הרבי – "טוב הנראה והנגלה" – טוב שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעיניים שלנו.

מעצבות זו. אִין צָרִיךְ לֹמַר בְּשַׁעַת עֲבוּדָה, – אם העצבות באה עליו בשעה שהוא לומד או מתפלל, עליו בוודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, שְׁצָרִיךְ לְעַבֵּד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב, – שכן, עצבות, גם אם היא באה בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה

בעבודת ה' שצריכה להיות בשמחה. אֵלֶּא אֶפְלוּ מִי שֶׁהוּא בְּעַל-עַסְקִים וְדַרְדְּ-אֲרִי, – עיסוקו היום-יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, אִם נֹפֵל לוֹ עֶצֶב וְדָאָנָה מִמְּלִי דְשִׂמְיָא – בגלל ענייני הרוחניים, בְּשַׁעַת עַסְקִיו – בשעה שהוא מתעסק בענייני הגשמיים –

בְּיָדוּעַ – ברור הדבר, שְׁהוּא תַּחְבּוּלַת הַיָּצֵר, – המכניס אותו בעצבות

כאילו בגלל עניינים רוחניים, וזאת כְּדִי לְהַפִּילוֹ אַחֲרֵי-כֵן בְּתַאוּוֹת חִסְ-וְשָׁלוֹם, בְּנֹדָעַ, – כי, טבע

הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצר-הרע להכניס בבני ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל עניינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות. שֵׁאִם לֹא כֵּן, – אם אין כאן השפעת היצר-הרע, מֵאִין בְּהָא לוֹ עֶצְבוֹת אֱמִתִּית מִחֲמַת אֱהָבַת ה' או יִרְאָתוֹ בְּאֲמִצַּע עַסְקִיו. – שכן, עצבות אמיתית היא

התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחיק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה, בא לאדם כשהוא עוסק בעניינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי התבטאות, ולא בשעה שהוא עוסק בעניינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר-הרע – ועליו להיפטר ממנה. וְהֵנָּה, בֵּין שְׁנִפְלָה לוֹ הָעֶצְבוֹת בְּשַׁעַת עֲבוּדָה – בשעה שהוא עוסק בְּתַלְמוּד תוֹרָה או בְּתַפְלָה, וּבֵין שְׁנִפְלָה לוֹ שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה – אלא כשהוא עוסק בעניינים גשמיים, וְזֹאת יְשִׁים אֵל לְבֹ: כִּי אִין הוֹמֵן גְּרָמָא – אין הזמן מתאים, כְּעַת לְעֶצְבוֹת אֱמִתִּית, אֶפְלוּ – לא, לְדָאָנָה עוֹנוֹת חִמּוּרִים חִסְ-וְשָׁלוֹם, רק לְזוֹאת צָרִיךְ קְבוּעוֹת עֵתִים וְשַׁעַת הַכֶּשֶׁר בִּישׁוּב הַדְּעָת, לְהַתְּכוּן בְּגִדְלַת ה' אֲשֶׁר חֲמָא לוֹ, כְּדִי שְׁעַל-יִדְרִיזוּה יְהִי לְבֹ נֶשְׁבֵּר בְּאֲמַת בְּמִרְיוֹת אֱמִתִּית,

בְּמִרְיוֹת אֱמִתִּית וּכְמִבּוּאָר עַתּוֹ זֶה בְּמ"א וְשֵׁם נִתְבָּאָר ג"כ כִּי מִיד אַחֵר שֶׁנֶּשְׁבֵּר לְבֹ בְעֵתִים קְבוּעִים הֵהֵם אִזִּי יִסֵּר הָעֶצֶב מִלְּבֹ לְגַמְרֵי וְיֵאֱמִין אֲמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי ה' הַעֵבִיר חֲטָאתוֹ וּרְב לְסַלְּחָהּ וְזוֹ הִיא הַשְּׂמֵחָה הָאֱמִתִּית בְּה' הַבְּהָא אַחֵר הָעֶצֶב כְּנ"ל:

הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצר-הרע להכניס בבני ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל עניינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות. שֵׁאִם לֹא כֵּן, – אם אין כאן השפעת היצר-הרע, מֵאִין בְּהָא לוֹ עֶצְבוֹת אֱמִתִּית מִחֲמַת אֱהָבַת ה' או יִרְאָתוֹ בְּאֲמִצַּע עַסְקִיו. – שכן, עצבות אמיתית היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחיק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה, בא לאדם כשהוא עוסק בעניינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי התבטאות, ולא בשעה שהוא עוסק בעניינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר-הרע – ועליו להיפטר ממנה. וְהֵנָּה, בֵּין שְׁנִפְלָה לוֹ הָעֶצְבוֹת בְּשַׁעַת עֲבוּדָה – בשעה שהוא עוסק בְּתַלְמוּד תוֹרָה או בְּתַפְלָה, וּבֵין שְׁנִפְלָה לוֹ שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה – אלא כשהוא עוסק בעניינים גשמיים, וְזֹאת יְשִׁים אֵל לְבֹ: כִּי אִין הוֹמֵן גְּרָמָא – אין הזמן מתאים, כְּעַת לְעֶצְבוֹת אֱמִתִּית, אֶפְלוּ – לא, לְדָאָנָה עוֹנוֹת חִמּוּרִים חִסְ-וְשָׁלוֹם, רק לְזוֹאת צָרִיךְ קְבוּעוֹת עֵתִים וְשַׁעַת הַכֶּשֶׁר בִּישׁוּב הַדְּעָת, לְהַתְּכוּן בְּגִדְלַת ה' אֲשֶׁר חֲמָא לוֹ, כְּדִי שְׁעַל-יִדְרִיזוּה יְהִי לְבֹ נֶשְׁבֵּר בְּאֲמַת בְּמִרְיוֹת אֱמִתִּית,

~ יום שישי כ"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיה דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה –

לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר:

"וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָי

לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם

אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים

אַחֲרֵיהֶם" – הרי, דוקא

על-ידי-זה שנופלים

במחשבתו הרהורים

כאלה, והוא דוחה אותם

– הוא מקיים את ה"לא-

תעשה" שבפסוק האמור.

שכן, מדריגה כזו, שלא

יעלו במחשבתו

מלכתחילה הרהורים

רעים, שייכת בצדיקים

בלבד, שאין "רע" בנפשם

שממנו ינבעו ההרהורים

הרעים – והפסוק האמור

הרי אינו דן בצדיקים.

הפסוק מדבר במי

שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצוה

עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועל-ידי שהוא מבצע

צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור. ובלשון ה"תניא":

וְאִין הִתְּיֹב מְדַבֵּר בְּצַדִּיקִים לְקִרְאָם "זֹנִים" חֲסִדְשׁוֹלָם,

– כמו שנאמר: "אשר אתם זונים אחריהם", אֵלָא ב'בִּינוּנִים'

בִּיּוֹצֵא בּוֹ, שְׁנוֹפְלִים לֹא הִרְהוּרֵי נְאוּף בְּמַחְשְׁבָתוֹ, בֵּין

בְּהִתְּרָ – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, בּוֹ, – וגם

אם הם באופנים של איסור, וּבְשִׁמְסִיחַ דְּעֵתוֹ – מאותם

ההרהורים, מְקַיֵּם לְאֹו זֶה, – של "ולא תתורו". וְאֵמְרוּ

רַז'ל': "יֵשֵׁב וְלֹא עֵבֶר עֲבָרָה – נִוְתָנִים לֹא שְׂכָר בְּאֵלֹו

עֲשֵׂה מִצְוָה", וְעַל כֵּן צָרִיךְ – עליו, לְשַׁמַּח בְּקִיּוּם הַלְאֹו

כְּמוֹ בְּקִיּוּם מִצְוֹת-עֲשֵׂה מְמַשׁ. – כך, שלא זו בלבד שאין

דבר זה צריך לעורר בו עצבות – כי אם להיפך: זה צריך

לעורר בו שמחה. וְאֵדְרָבָה, הַעֲצָבוֹת – הבאה ממה שנופלים

בו הרהורים כאלה, היא מְגַפְסֹוֹת הַרוּחַ, שְׁאִינֹו מְפִיר

מְקוּמֹו, – הוא לא מכיר את מדריגתו, וְעַל כֵּן יֵרַע לְקַבֵּוֹ

עַל שְׁאִינֹו בְּמִדְרַגַּת צָדִיק, שְׁלִצְדִּיקִים בְּנִדְאֵי אִין נִוְפְלִים

לְהֶם הִרְהוּרֵי שְׁמוֹת בְּאֵלֹו. – ומאחר שבמחשבתו נופלים

פְּרָק כּוֹ. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאינ ביכלתו של האדם לנצח את היצירה-הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור, עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים

גשמיים, גם ביחס

לעצבות הנובעת ממצבו

הרוחני שאינו כמו שצריך

להיות – כמו הדאגה

מעוונות – הרי אם

העצבות שורה עליו

בשעה שהוא עובד את

ה', כשהוא לומד או

מתפלל, עליו בוודאי

להשתדל להיפטר ממנה,

שהרי היא מפריעה

לעבודת ה' הצריכה

להיות בשמחה – וגם אם

העצבות שורה עליו שלא

בשעת העבודה, אלא

כשהוא עסוק בעניינים

גשמיים – עליו להתבונן,

שאין זה הזמן המתאים

לעצבות. שכן, לכך

נדרשת שעה קבועה ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים

ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות

אחרות:

וְאִם הַעֲצָבוֹת אֵינָה מְדַאֲגָת עֲוֹנוֹת, אֵלָא מִהִרְהוּרִים

רְעִים וְתַאֲוֹת רְעוֹת שְׁנוֹפְלוֹת בְּמַחְשְׁבָתוֹ, – ומאחר שלא

מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת,

כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות

אמיתית – אלא שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות

רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: הִנֵּה אִם נִוְפְלוֹת לֹו –

אותן מחשבות רעות, שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה, – לא בשעה

שהוא לומד או מתפלל, אֵלָא בְּעַת עֵסְקוֹ בְּעֵסְקוֹ וְדַרְדַּר

אַרְזֵי וְכִהְיָ נִוְנָא – וכדומה, הרי אֵדְרָבָה – לא זו בלבד

שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: יֵשׁ לֹו לְשַׁמַּח

בְּחֻלְקוֹ, – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – שְׁאֵף שְׁנוֹפְלוֹת

לֹו בְּמַחְשְׁבָתוֹ – המחשבות הרעות, הוּא מְפִיחַ דְּעֵתוֹ מִהֶן,

– שכן, אם אין הוא מסיה דעתו מהמחשבות הרעות, אלא

ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת עוונות" –

כי גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל

1. במדבר טו, לא. 2. קדושין לט, ב.

ובכל דחיה ודחיה שמדחתו ממחשבתו – שלא לחשוב בהם, אתכפיא סטרא אחרא לתתא, – כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, ובאתערותא דלתתא – אתערותא דלעילא, – על-ידי התעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה

לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, ואתכפיא סטרא אחרא דלעילא – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא", המגביה עצמה בגשר לקים מה שנאמר: "אם תגביה בגשר וגו' משם אוירך, נאם ה'". וכמו שהפליג בזהר פרישת תרומה [דף קבח], בגדל נחת רוח לפניו

ותגבר, כד אתכפיא סטרא אחרא לתתא, – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה, דאסתלק יקרא דקדשא בריהו לעילא על בלא, – על-ידי זה מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, יתיר משבחה אחרא, – יותר מאשר על-ידי שבח אחר, ואסתלקותא דא יתיר מכלא וכו'. – והתעלות זו היא למעלה מכל התעלויות האחרות.

הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים; כי אלו היה מכיר מקומו, שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק, והלואי היה בינוני, ולא רשע כל ימיו אפלו שעה אחת – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק,

הלואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – הרי זאת היא מדת ה'בינונים' ועבודתם, לכפש היצר והתרהור העולה מחלב למטה, ולהסיח דעתו לגמרי ממנו, – מאותו הרהור, ולדחותו פשתי ידים, – שלא לרצות לחשוב בהם, בגן עד ליעיל. – בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי

ביטוי, לחשוב ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו.

ליקוטי אמרים

מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר והתרהור העולה מחלב למטה ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחתו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אוירך נאם ה' וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קבח] כגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'.

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

זו, – שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה מדרגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל אליו – ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, כי אולי לכך נברא, וזאת עבודתו לאכפיא לסטרא אחרא תמיד.

– לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. ועל זה אמר איוב: – להקב"ה, "בראת רשעים"; – על כך שאל בפרק הראשון:

"והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) – כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד:

על כל פנים, הרי על-ידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים, והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא תתורו"), וכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה, ולכן אל יפל לב אדם עליו, ולא ירע לבבו מאד,

– מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת לו קצת, כי אם לא יהיה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו

חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם – אלא ש"לא ירע לבבו מאד" מזה, גם אם יהיה בן כל ימיו במלחמה

3. עובדיה א, ד. 4. בבא בתרא טז, א.

מִמְרֵירו לְמִתְקָא – ומהפיכת המריר למתוק, וּמִחֲשׂוֹכָא לְנְהוּרָא, – ומחושך לאור, וזה נעשה עַל־יְדֵי הַצְּדִיקִים; – המבטלים את ה"סטרא אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע" של המדות שמנפשמ הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת "חושך" המוחין וה"שכל"

של נפשם הבהמית, הם הופכים ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח; וְהַשְׁנִית – האופן השני של נחת רוח, הוא: כִּד אֲתַכְפִּיא הַסְטְרָא אַחְרָא – כשכופים את ה"סטרא אחרא", בְּעוֹדָה בְּתַקְפָּה וּבְנִבְרָתָה – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה וגבורתה, וּמְנַבְיָה עֲצָמָה בְּנִשְׂרָא, וּמְשִׁם – ממקום הגבהתה, מוֹרִידָה ה' בְּאַתְעוֹרָתָא דְלִתְתָּא – ע"י התעוררותו של יהודי

למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרים עַל־יְדֵי הַבִּינּוֹנִים! – על-ידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית. וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב: "וְעָשָׂה לִי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי" – "מִטְעָמִים" לְשׁוֹן רַבִּים, – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה' היא: שְׁנֵי מִיָּנִי נַחַת רוּחַ, – למעלה, מעבודתם של בני ישראל, וְהוּא – "וְעָשָׂה לִי מִטְעָמִים וְגוֹ", מֵאֵמֶר הַשְּׂכִינָה לְבָנֶיהָ כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, כַּדְּפָרֵשׁ בְּתַקְוִינִים, כמו שמפרש ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" – נחת רוח. וְכִמּוֹ שְׂבַמְטְעָמִים גְּשָׁמִים, דְּרַחֲמֵשׁל, וְשׁ שְׁנֵי מִיָּנִי מְעַדְנִים: אֶחָד מִמַּאכְלִים עַרְבִים וּמְתַקִּים, וְהַשְּׁנֵי מִדְּבָרִים חֲרִיפִים או חֲמוּצִים, – שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם טובים למאכל מפאת חריפותם או חמיצותם, רק שְׁהֵם מְתַבָּלִים וּמְתַקְנִים הַיֵּטֵב

חכם או טיפש, גיבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה צדיק או רשע. שכן, אם יכריזו גם על כך – תבטל הרי הבחירה החופשית של האדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת רשעים"? – אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על

כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשארם במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים – והכוונה היא, שהם ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא סטרא-אחרא", לכפות את הסטרא-אחרא. ובלשון ה"תניא": וְלֹא – שהם נבראים לכתחילה, שִׁהְיוּ רְשָׁעִים בְּאֵמַת חֶסֶד וְשִׁלּוּם, – ולחטוא

ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, אֶלֹא שְׁיַגִּיעַ אֲלֵיהֶם – שיארע בהם, כְּמַעֲשֵׂה הַרְשָׁעִים; בְּמַחְשַׁבְתָּם וְהַרְהוּרָם לְבַד, – שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים, וְהֵם יְהִיוּ נִלְחָמִים תָּמִיד לְהַסִּיחַ דַּעְתָּם מֵהֶם, – מהרהורי העבירה, כִּדִּי לְאֲכַפֵּיא לְסְטְרָא־אַחְרָא, – לכפות את ה"סטרא אחרא" – הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, וְלֹא יוֹכְלוּ לְבַטְלָהּ מִכָּל וְכָל, – שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של ההרהורים הרעים, כִּי זֶה נַעֲשֵׂה עַל־יְדֵי צְדִיקִים. – ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו המדרגות אודותן אנו לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא אפשר שתעלינה בבעלי מדרגות אלו מזמן לזמן, מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו. וְשְׁנֵי מִיָּנִי נַחַת רוּחַ – בעבודתם של בני ישראל, לְפָנָיו יִתְבַּרְךָ לְמַעַלָּה: אֶחָד – מִמְּבוּל הַסְטְרָא־אַחְרָא לְגַמְרִי, וְאַתְהִפְכָּא

5. "על פי קהלת ח, יד" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? – משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן – בגלל טעם מסויים – בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדרגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי. 6. בראשית כז, ז.

למען הקב"ה? – אלא, פרוש, שישׁוב מרשעו ויעשה הרע שלו, יום ואור למעלה, – כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום-רעה". וזאת על-ידי, כד אתכפיא סמרא אחרא – כשיכוף את ה"סטרא אחרא", ואסתלק

ליקוטי אמרים

דקדשא בריה הוא לעילא. – ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. זהו פירוש הכתוב "וגם רשע ליום רעה" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר – לאור.

היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. וזו"ש הכתו' כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה פי' שישׁוב מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה כד אתכפיא ס"א ואסתלק יקרא דקב"ה לעילא.

למדנו עד כאן, שעל-ידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. – כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: א) "נחת רוח" הנגרם מדברים "טובים" ו"מתוקים" – עבודת הצדיקים, שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשיך" מהקדושה יותר אור; ב) "נחת רוח" הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא-טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות

וההרהורים הרעים. וזהו שאמר הכתוב: "כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה"; – הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע

7. משלי טז, ד.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

22 רב יוסף חזר בו מדבריו שנחלקו תנאים באמירה בעלמא, ומתריך
23 באופן אחר: הדר. – חזר ואמר רב יוסף, לאו מילתא היא דאמרי –
24 מה שפירשתי שרבי מאיר ורבי יהודה נחלקו אם האומר 'אלך
25 ואעבוד' מתחייב מיתה בדיבורו, אינו נכון, דאפילו לרבי יהודה,
26 דביבואר נמי חייב מיתה – באמירה שיעבוד חייב, (דתנן)
27 [דתניא], רבי יהודה אומר, לעולם אינו חייב מיתה מחמת דיבור
28 בלא מעשה, עד שישיתוהו אחרים לעבוד וישמע להם ויאמר
29 'אעבוד עבודה זרה, או אלף ואעבוד, או גלף ונעבוד, ומבואר
30 שאף לרבי יהודה הניסת לעבודה זרה חייב גם בדיבור בלבד, וכפי
31 שיתבאר הטעם בזה להלן (ע"ב). ואם כן מוכרח, שמה שחלק רבי
32 יהודה בברייתא לעיל על רבי מאיר, וסבר שהאומר 'בואו
33 ועבדוני' פטור, אינו מטעם שאין חייבים על דיבור, אלא כמא
34 קמיפלגי – במה חולקים רבי יהודה ורבי מאיר, כמסית אחרים
35 לעבוד לעצמו, ואמרי ליה אין – אכן נעבדך, קמיפלגי – חולקים
36 הם, אם נקרא מסית וחייב או לא. מר – רבי מאיר המחייב קבר,
37 שאף כמסית אחרים לעבוד לעצמו, שמעי ליה – אכן שומעים לו
38 הניסתים ויעבדוהו, ואין דקאמרי ליה – ומה שאומרים לו אכן
39 נעבדך, קושטא הוא – אמת הוא שמתכוונים לעבדו, ולכן אכן
40 נקרא מסית. ומר – ורבי יהודה הפוטר קבר, שבמסית אחרים
41 לעבוד לעצמו, לא שמעי ליה – אין הניסתים שומעים לו ולא
42 יעבדוהו, שכן מימר אמרי – הם אומרים,

1 עד שיעבוד בפועל.
2 הגמרא מביאה תירוץ אחר על סתירת המשניות: רב יוסף אמר,
3 וכי תנאי שקלת מעלמא – איבדת את כל התנאים מהעולם שאינך
4 מוצא תנאים שנחלקו בכך, הלא ענין זה תנאי היא – שנוי
5 במחלוקת תנאים. דתניא בברייתא, האומר לאחרים בואו ונעבדוני,
6 שעושה את עצמו עבודה זרה ומסית אחרים לעבדו, רבי מאיר
7 מחייב אותו במיתה כמסית אחרים לעבודה זרה, ורבי יהודה פוטר.
8 מבאר רב יוסף את המחלוקת: תיבא דפלחו – באופן שבפועל אכן
9 שמעו לו ועבדוהו, בולוי עלמא לא פליגי – כל השיטות לא נחלקו
10 שחייב מיתה, דברתיב (שמות כ"ד) 'לא תעשה לך פסל, כלומר, לא
11 תעשה את עצמך לפסל שיעבדוך אחרים, והעובר על כך הרי הוא
12 כמסית לעבוד עבודה זרה וחייב, כי פליגי – אימתי נחלקו רבי
13 מאיר ורבי יהודה, דביבואר בעלמא – כשהיה רק דיבור, שאמר
14 בואו ועבדונו בפועל לא עבדוהו, רבי מאיר קבר, שגם דיבואר של
15 הסתה בלבד בלא שעבדוהו אחרים בפועל מילתא היא – נחשב
16 למסית וחייב מיתה, ורבי יהודה קבר, דיבואר של הסתה בלבד לאו
17 מילתא היא – אינו נחשב לדבר הסתה ופטור. ובוהו גם נחלקו
18 המשניות גבי עובד עבודה זרה, התנא במשנתנו שחייב רק את
19 העובד בפועל ולא את האומר 'אלך ואעבוד' סבר כרבי יהודה
20 שאמירה אינה כלום, והתנא במשנה לקמן שחייב אף על אמירה
21 סבר כרבי מאיר שמחייב באמירה.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יח שבט	יום ראשון	יום ראשון
		<p>שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פח"פט. תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.</p>	
		<p>ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם ומעשיהם" – "תורה אור" פרשת יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את הנשיאות – חג השבועות תקכ"א – כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם מענדל מהאראדאק – בעל 'פרי הארץ' – שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי סגנונו.</p>	

ה'תש"ג	יט שבט	יום שני	יום שני
		<p>שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י. תהלים: צ"צו. תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.</p>	
		<p>מצות-עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה"א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתיב: וידעת היום גו'.</p>	

תרגום

מצות-עשה הראשונה, ובלשון הרמב"ם: "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא
כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מצות עשה, וכמו שכתוב אנכי ה' אלקיך", היא
מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה
פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה,
וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", שידע זאת בהשגה והבנה דוקא, וכמו
שכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם", וכתיב: "וידעת היום גו'".

ה'תש"ג	כ שבט	יום שלישי	יום שלישי
		<p>שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י. תהלים: צוקג. תניא: וכן הלוש . . . 56 ימיהם.</p>	
		<p>אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] כותב באחד ממכתביו: על פי "הגהות אשר"י" – נטילת ידים לסעודה ג' פעמים רצופות, כן היה עושה אדני אבי מורי ורבי – (מהר"ש נשמתו-עדן) – ומניח משפיקה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית ובזה משפסף שתי ידיו.</p>	

יום
רביעי

יום רביעי

כא שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קד"קה.

תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חובת נְשִׂי וּבְנוֹת הַחֲסִידִים יִחִיו לְעֵמֶד בְּשׁוּרָה רְאוּשׁוֹנָה בְּכָל מַפְעֵל שֶׁל חֲזוֹק הַדָּת וְהַיְהוּדוּת בְּכֻלָּל, וּבַפֶּרֶט בְּעֵינֵי טְהֵרַת הַמְשַׁפָּחָה. וְעַלֵּיהֶם לְאַרְגֵּן חֲבֵרַת בְּנוֹת הַחֲסִידִים לְחֻזֵק כָּל דְּרָכֵי הַחֲסִידִים בְּעֵינֵי הַדְּרָכָה וְחֲנוּכָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵתֵי הַחֲסִידִים מְאֹד וּמְקוֹדִם.

יום
חמישי

יום חמישי

כב שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קר"קו.

תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עם זיינען דאָ צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער וועלכער שאַפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפֿען פֿון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפֿען פֿון לעבען, דערפֿאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פֿארשידען, לויט די תנאים פֿון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

תרגום

קָיָמִים שְׁנֵי סוּגֵי חֻקִּים: (א) חֻק שְׂיוּצָר חַיִּים. (ב) חֻק שְׂנוּצָר מִחַיִּים. חֻקֵי אָנוּשׁ נוּצָרוּ מִתּוֹךְ חַיִּים, לְכֵן הֵם שׁוּגִים בְּכָל מְדִינָה, לְפִי תִנְאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֻק הָאֱלֹקִי שְׂיוּצָר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן וְזֶה, הַתּוֹרָה הִיא נְצַחִית.

יום
שישי

יום שישי

כג שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.

תהלים: קח"קיב.

תניא: ומוזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אַמָּאָל אַרויסגייענדיק פֿון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפֿען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פֿרויען: "מיינער זאָגט".

הָאָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפֿיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפֿאלען אויף דער פֿריטעלקע און האָט זיך פֿארדב'ק'עט. אויפֿכאַפֿענדיג זיך פֿון דבֿקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף אַרויסגיין פֿון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פֿון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

תרגום

פעם, ביצאו מחדרו, הודמן ושמע אדמו"ר הזקן כיצד הרבנית אומרת לכמה נשים: "שלי [=בעלי] אומר".
 - אמר הרבי: בגלל מצוה אחת אני שלך, בכמה מצות אנו של הקדוש-ברוך-הוא ונפל על מזונת הדלת, כלו דבקות. בהתעוררו מהדבקות אמר: "צאינה וראינה" - כדי לצאת מעצמו ולראות אלקות, זה נהיה מ"בנות ציון" - מלכות מעוררת זו"א [=זעיר אנפין, ששת המדות הקדושות העליונות], לעתיד לבא יהיה "אשת חיל עטרת בעלה".

שבת קודש

שבת

כד שבט

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים, ופניהם אל הספר תורה. הפטורה: בשנת... מצבחה
 . מברכים ראש חדש אדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעוררות.
 שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירוש".
 תהלים: קיגיקח.
 תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האבען דערזעהן ג-טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געווארען א תנועת חיים.

תרגום

"וירא העם וינועו" - כשהם ראו אלקות, הרי מיד "וינועו", נפעלה תנועת חיים.

אלו ידעתם - אמר אדמו"ר ה"צמח צדק" - כחם של פסוקי תהלים ופעלתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחצות, ועולים בעלוי אחר עלוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעלתם בחסד וברחמים.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' 1

15 חלב, ולמעשה - לשיטתו הלך, דלא מוקים מתניתא - שאינו
 16 מעמיד ברייתא, שיתפרש הרישא שלה כחד טעמא - בטעם אחד,
 17 וזיבא כחד טעמא - והסיפא בטעם אחר, משום הסתבר לו
 18 שרישא וסיפא של משנה או ברייתא נשנו באופן אחד ובשיטת
 19 תנא אחד, כפי שמצינו דאמר רבי יוחנן (ב"מ מא.) מאן דמתרגם לי
 20 - מי שיבאר לי את כל דיני המשנה (שם מ) בענין מפקיד חבית
 21 אצל חבירו וכו', אליבא דחד תנא - בשיטת תנא אחד, בשכר זאת
 22 מוכילנא מאניה פתריה - אוליך את בגדיו אחריו לבי מסותא -
 23 לבית המרחץ, כלומר אודה לו שגדול הוא ממני בתורה, וראוי
 24 הוא שאשמש אותו כגדול המשמש את רבו.
 25 הגמרא מבארת את דברי רבי אמי המובאים לעיל גבי העושה
 26 כמה עבודות לעבודה זרה בהעלם אחד: גופא - נשוב לדברי רבי
 27 אמי שהובאו לעיל ונבארם,

1 כלל, דווקא באופן זה פטור, כיון שרק התעסק בדבר ולא התכוין
 2 כלל למעשה העבירה, וכדרך נחמן אמר שמואל, דאמר, המתעסק
 3 בקבלים ובעריות - באיסורי חלב ובאיסורי ערוה, כלומר, אם
 4 בשעה שאכל חלב או בא על הערוה היה מתעסק בדבר אחר,
 5 ולא התכוין כלל לעשות את המעשה האסור, חייב, שכן בפועל
 6 נהנה ממעשה העבירה, ולכן נחשב שהתכוין לעשותה, אך
 7 המתעסק בדבר נשקת ונמצא שעשה בו מלאכה האסורה שלא
 8 במתכוין, פטור, כיון שרק מלאכת מהשקת אפרה תורה בשבת,
 9 דהיינו שחשב והתכוין לעשות את המלאכה, אך המתעסק לא
 10 חשב לעשות את המלאכה. ונמצא שבין הרישא ובין הסיפא של
 11 ברייתא דרבי זכאי מיושבת ולא קשה עליה כלום.
 12 משיבה הגמרא: רבי יוחנן סבר שהברייתא ששנה רבי זכאי טעות
 13 היא, משום שלא הסתבר לו להעמיד את הברייתא כפי שנתבאר,
 14 שהרישא עוסקת בעבודה זרה והסיפא בשאר מצוות כגון איסור

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ח שבט ~

בין הכחשה להזמה

ובטעם המחלוקת יש לפרש:

הרמב"ם (להלן ה"א) כותב: "וזה שהאמינה תורה עדות האחרונים על העדים הראשונים גזירת הכתוב הוא", כי מצד הסברה אין להאמין לאחרונים יותר מאשר לראשונים.

אך הטור (שם) כתב שאין זו גזירת הכתוב אלא סברא כי אדם אינו נאמן להעיד על עצמו, וכשם שאם שני עדים מעידים על שנים אחרים שהרגו את הנפש וכד', אין אותם השנים נאמנים להעיד על עצמם שלא הרגו, כך כאשר המזימים טוענים כנגד הראשונים "עמנו הייתם", אין הראשונים נאמנים להעיד על עצמם שהעידו אמת.

ולכן, לדעת הרמב"ם שנאמנות האחרונים היא מגזירת הכתוב "אין לך בו אלא חידוש", ורק בהזמה לבד נאמר החידוש שמאמינים לאחרונים ולא לראשונים אך לא כשמצטרפת לכך הכחשה. ואילו לדעת הטור אין לחלק בין הזמה לבד להזמה בצירוף הכחשה, כי גם אם מצד ההכחשה אין להאמין לאחרונים יותר מהראשונים, הרי מצד ההזמה יש להאמין לאחרונים, כי בזה אין הראשונים נאמנים על עצמם.

(לחם חשמה)

הלכות עדות פרק יח, הלכה ב: ההכחשה – בעדות עצמה... וההזמה – בעדים עצמן... ביצד? עדים שפאו ואמרו: 'ראינו זה שהרג את זה'... ואחר שהעידו ונבדקו, פאו שנים עדים אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם'... הרי זו הכחשה.

מדברי הרמב"ם נראה, שהזמה היא רק כאשר המזימים מתייחסים לעדים, היינו שאומרים "עמנו הייתם" ואינם מתייחסים למעשה אם היה או לא, אך אם יכחישו גם את העדים וגם את המעשה – הרי זו הכחשה ולא הזמה, כפי שמוכן מהדרגמה שנקט: "ביום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום... הרי זו הכחשה", הרי שאף שיש כאן גם הזמה שהרי אומרים "היינו עמכם" (במקום אחר, ולא במקום שלטענתכם הייתם בו), מאחר שמכחישים גם את העדות ואומרים שהדבר לא אירע, הרי זו הכחשה ולא הזמה.

אך הטור (ת"מ ס"ו לו) כתב: "ומה יש בין הכחשה להזמה, הכחשה אינה בגוף העדים... והזמה בגוף העדים, שאומרים באותה שעה שאתם אומרים... עמנו הייתם". ומשמע מדבריו שאם אומרים לעדים "עמנו הייתם" הרי זו הזמה אף אם יוסיפו ויאמרו שגם גוף הדבר לא אירע.

~ יום שני י"ט שבט ~

עדות שקר לחלל כהן מכהונתו

ונחלקו ראשונים בדין זה: לדעת הרמב"ם (מכות שם), רק כאשר העידו שהוא בן גרושה לוקים, כי כהן אסור בגרושה מן התורה ונמצא שזממו לגרום לו פסול מהתורה, אך אם העידו שהוא בן חלוצה אינם לוקים, כי איסור כהן בחלוצה הוא מדרבנן, ומאחר ולא היו גורמים לו בעדותם פסול מהתורה, לא עברו בכך איסור מהתורה ואינם לוקים. אך ברמב"ם מפורש שגם אם העידו שהוא בן חלוצה לוקים. וטעמו, כי סוף סוף רצו לגרום לו נזק, ועברו בכך על איסור 'לא תענה ברעך עד שקר' (ראה שו"ת הגרע"ק"א, קעט).

והראשונים דנו: הרי זממו לגרום לו גם הפסד ממון שהרי כהן חלל אינו זכאי לקבל תרומה ככהן כשר, ומדוע לא יתחייבו בערך המשוער של התרומות שהיה ראוי לקבל במהלך חייו?

ותירצו, כי הפסד זה אינו ברור מאחר ואין וודאות שהיה

הלכות עדות פרק כ, הלכה ח: ביצד? העידו על כהן שהוא חלל, כגון שהעידו: 'בפנינו נתגדשה אמו' או 'נחלצה במקום פלוני ביום פלוני', והזמנו – הרי אלו לוקין.

עדים שהעידו בשקר על אדם שחייב מיתה או מלקות או ממון, יש לקיים בהם את העונש שבו רצו להענישו, ככתוב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", אך כאשר העידו עליו שהוא 'חלל' ופסול לכהונה, אין פוסלים אותם לכהונה אלא הם נענשים במלקות.

וטעם הדבר מבואר בגמרא (מכות ב, א): מאחר וזממו לפסול לכהונה אותו ואת זרעו, שכן גם בנו של חלל פסול לכהונה, לא נוכל לקיים בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם' בשלימות אלא אם נפסול גם את זרעם, ואת זאת אין בידנו לעשות שהרי נאמר 'ועשיתם לו', ולא לזרעו, ולכן אינם נעשים חללים אלא נענשים במלקות.

מקבל תרומות. ועוד, כי נזק זה לא נעשה על ידם ישירות שהרי לא לקחו ממנו את מתנות הכהונה בידיים אלא רק

גרמו שלא יקבל אותן, ונאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות' ולא 'כאשר זמם לגרום' (ריטב"א מכות שם).

~ יום שלישי כ' שבט ~

האם חייבים לציית לחכמי הדורות?

חז"ל (ר"ה כה, ב): "אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך". והרין המיוחד בבית דין הגדול שבירושלים הוא שאע"פ שאינם רוב חכמי ישראל אלא מיעוט קטן (שבעים ואחד דינים), הלכה כמותם וחייבים לשמוע להם אף כנגד כל שאר החכמים (קובץ שיעורים דברי סופרים ב).

ותירה מכך: כשם שרוב חכמי ישראל מהווים בית-דין הגדול לכללות עם ישראל וחלה כלפיהם מצות 'לא תסור', כך גם בנוגע לכל ציבור בפני עצמו, כפי שכתב הרשב"א (שו"ת המיוחסות סי' רפ): "שכל ציבור רשאי לגדור ולתקן בעירם כמו בי"ד הגדול על כל ישראל". וכן אם ציבור מסוים קיבלו עליהם לנהוג בקביעות כדברי פוסק מסוים וקיבלו אותו כרבם, הרי הם מחויבים מעתה לנהוג כדבריו (ראה קוב"ש ב"ה רעג).

וכן כתב המהרי"ל (הל' מאכלות אסורות בפסח) אפילו בנוגע לתקנה של איסור אכילת קטניות בפסח לבני אשכנז: "ואל יאמר אדם כיון שאין אסור מדאורייתא אין לחוש, דכל דגורו רבנן העובר עליו חייב מיתה, ועובר על 'לא תסור מן הדבר אשר יורוך'".

הלכות ממרים פרק א, הלכות א"ב: בַּיַּת דִּין הַגְּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם – הֵם עֶפְרָת תּוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה, וְהֵם עֲמוּד הַהֲרָאָה... וְעֲלֵיהֶם הַכְּמִיחָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִוְרָד... זוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה... כֹּל מִי שֶׁאִינוּ עוֹשֶׂה כְּהֲרָאָתָן – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִסּוּר (מִכָּל) הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךְ".

מדברי הרמב"ם נראה לכאורה שמצוות 'ועשיתם כל אשר יורוך' ואיסור 'לא תסור' נאמרו רק כלפי בית דין הגדול שבירושלים.

אך תמוה לומר שבכל הדורות שלאחר החורבן, בהעדר בית הגדול בירושלים, אין חיוב לשמוע לתקנות חכמי ישראל והרמב"ם עצמו כותב (בהקדמתו לחיבורו) "וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם", על אף שבזמן חכמי הגמרא כבר לא היה בית דין הגדול בירושלים.

וביאור הדברים, כי כאשר מתקבצים כל חכמי ישראל או רובם בכל מקום ובכל דור, הרי הם הבית דין של כלל ישראל וחייבים לשמוע להם כבית דין הגדול, ועליהם נאמר "ובאת... אל השופט אשר יהיה בימים ההם", כפי שדרשו

~ יום רביעי כ"א שבט ~

מדוע אברהם עזב את תרה?

שמוכח ממספר השנים שתרח מת רק כעבור יותר משישים שנה) אלא "שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת". וצריך ביאור: כיצד אכן עזב אברהם את תרה אביו ולא קיים כיבוד אב?

אלא שתרח היה עובד עבודה-זרה מתחילה, וכשבא אברהם אבינו ולימד את אנשי דורו אחדות ה' ושליטת עבודה זרה, גם תרח נכלל בהם, ונמצא שתרח היה תלמידו של אברהם. וזהו ש"קראו הכתוב מת" – כי תרח היה בדרגה נחותה בהרבה מאברהם ו"מאן דנחית מדרגיה אקרי מת".

וכיון שתרח היה תלמיד של אברהם בנו, לכן אברהם "הניחו זקן והלך לו", כמו הנהגת מהר"ם מרוטנבורג ש"לא הקביל ולא רצה שאביו יבוא אליו".

הלכות ממרים פרק ו, הלכה ד: וְהָאֵב שֶׁהָיָה תְּלִמִּיד בְּנוֹ, אֵין הָאֵב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֵּן, אֶלָּא הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא תְּלִמִּידוֹ.

מצינו בגמרא (קידושין לג, ב) ספק: "בנו והוא רבו – מהו לעמוד מפני אביו", ולא נפשטה הבעיה. ופסק הרמב"ם שהבן צריך לעמוד בפני אביו אבל לא האב בפני בנו, אך הרא"ש (שם) פסק: "ספיקא דאורייתא הוא, ויעמדו זה בפני זה". ומביא: "אמרו עליו על רבנו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

ולפי דברי הרא"ש – יש לבאר גם את הנהגתו של אברהם אבינו עם תרח אביו:

מסופר בתורה שאברהם יצא עם אביו וכל משפחתו לארץ ישראל ובדרכו עבר דרך חרן, "וימת תרח בחרן" (בראשית יא, לב). ומפרש רש"י שאין הכוונה שתרח מת כפשוטו (כפי

(לקוטי שיחות, חלק ה, עמ' 309)

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

אבלות שבעה ימים – מהו המקור?

מבואר בירושלמי (שם פ"א ה"ז, הובא ברמב"ם הל' אישות פ"י ה"ד) שאין נושאים נשים במועד לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, ולמדים זאת מהפסוק (בראשית כט, כז) "מלא שבעו זאת", שלכן לא נשא יעקב את רחל יחד עם לאה. ואם כן, הרי למדים מקודם מתן תורה!

ומבאר על פי מה שכתבו התוספות (מ"ק כ, א ד"ה מה) שאין למדים אבלות שבעה מהנאמר "ויעש לאביו אבל שבעת ימים" כי אבלות זו היתה קודם קבורה, ועיקר אבלות היא לאחר הקבורה, ולכן דווקא הלכה זו אין למדים מקודם מתן תורה כיון שלא היתה כפי הדין שאחר מתן תורה, ובהכרח לומר שנתחדשה הלכה שאבלות היא לאחר הקבורה וממילא אין ללמוד מיוסף.

וב'העמק שאלה' (להנצי"ב, שאילתא לה סק"א) ביאר:

במקום שאין סביר לחלק אכן למדים גם מקודם מתן תורה, אבל בהלכה זו יש לחלק ולומר שמשום כבודו של יעקב צריך היה לנהוג אבלות שבעה ימים (וכמו שמצינו שרק לכבודו נהגו כנאמר (בראשית נ, ג) "ויבכו אותו מצרים שבעים יום") – ולכן בזה אין למדים משם.

הלכות אבל פרק א, הלכה א: אין אבלות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד, שהוא יום המיתה ויום הקבורה; אבל שאר השבעה – אין דין תורה. אף על פי שנאמר בתורה: "ויעש לאביו אבל שבעת ימים" – נתנה תורה, ונתחדשה הלכה.

וכן מבואר בגמרא (נדר טו, ב) שאבלות היא מדרבנן. ופירש ה'מפרש' (וכן כתבו התוס') שעיקר אבלות אינו אלא יום אחד, ורבנן תיקנו שבעת ימים, והנאמר ביוסף "ויעש לאביו אבל שבעת ימים" (בראשית נ, ג) אינו אלא אסמכתא.

אמנם ב'ירושלמי' (מועד קטן פ"ג ה"ה) נאמר "מנין לאבל מן התורה" והביאו פסוקים כמקור להלכה זו. אלא שכבר כתב ה'קרבן העדה' (שם) "אף על גב דשבעה ימי אבלות דרבנן – מכל-מקום אי לאו דמצאו חכמים סמך מן המקרא לא היו מתקנים".

והרמב"ם כתב שאין ללמוד מהנאמר ביוסף "ויעש לאביו אבל שבעת ימים", כי "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". וכן אמרו בירושלמי (שם) שאין ללמוד מהנאמר ביוסף, כי "אין למדין דבר קודם למתן תורה".

והעיר ה'ערוך השולחן' (ה"מ סי' שמא ס"א):

~ יום שישי כ"ג שבט ~

טומאת כהן לצורך מצוה

בין הכבוד שיתנו למלכי ישראל לבין הכבוד שנותנים למלכי אומות העולם. וכן פסק הרמב"ם כאן שמדלגים על גבי ארונות של מתים אפילו לקראת מלכי גויים.

וה'מגן אברהם' (או"ח סי' רכד סק"ז) כתב כי מלשון הגמרא "משום כבוד מלכים לא גזרו רבנן" משמע שלא התירו לכהן להיטמא אלא לקראת מלכי ישראל שחייב בכבודם, ולא לקראת מלכי אומות העולם שאינו חייב בכבודם וללכת לראותם. ואמנם בגמרא אמרו שהולכים גם לקראת מלכי אומות העולם כי אם יזכה יבחיץ בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם – אכן מטעם זה כדאי ללכת לקראתם אבל לא התירו להיטמא טומאה מדרבנן.

והוכיח כן מ'שולחן ערוך' (יר"ד סי' שעב), שבהביאו את ההלכה שטומאת כהן מדרבנן הותרה לדבר מצוה, לא כתב שהותרה כדי לצאת לקראת מלכים. וזאת משום שלא הותרה אלא למלכי ישראל ולא למלכי אומות העולם, וכיון שאין בימינו מלכי ישראל, לא הביא הלכה זו.

הלכות אבל פרק ג, הלכה יד: מותר לכהן להיטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה... וכן מדלגין על גבי ארונות של מתים לקראת מלכים – ואפילו מלכי גוים, כדי להבחיץ בינם לבין מלכי ישראל כשחזרו בקודם למקומם.

טומאת בית הפרס היא מדרבנן (הל' טו"מ פ"ה ה"א) ובמקום מצוה התירו חכמים לכהן להיטמא (רדב"ז ע"פ הירושלמי). וכן יכול הכהן לדלג על גבי ארונות של מתים (מארחן לארחן) לקראת מלכים, כדי לקבל את פניהם. וכמבואר בגמרא (ברכות יט, ב) שאוהל שיש בו מת ויש בו חלל טפח, מן התורה חוצץ בפני הטומאה ואינה בוקעת למעלה (ואם אין בו חלל טפח – אינו חוצץ). ואמנם רוב ארונות יש בהם חלל טפח, אך חכמים גזרו טומאה על ארונות שיש בהם חלל טפח משום ארונות שאין בהם חלל טפח (שאינו חוצץ), ומשום כבוד מלכים לא גזרו על ארונות אלו.

והוסיפו (בגמרא שם): לא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם התירו, כי אם יזכה יבחיץ

אומות העולם – הרי זה כאשר מדבר איתם ויש לחלוק להם כבוד ממידת דרך ארץ, אבל אינו חייב לטרוח לדאותם משום כבודם.

והוסיף ה'מחצית השקל' (ס): אף שכתב רש"י על הפסוק (שמות ה, יג) "ויצום... ואל פרעה מלך מצרים" – "ציום לחלוק לו כבוד בדבריהם", ומשמע שיש לחלוק כבוד אף למלכי

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

כיבוד על ידי אבלות

הל' ג, ז ועוד), ואם כן, כיצד נלמדת מפסוק זה אבלות שלושים יום?
ויש לבאר: חידשו הפוסקים כי דיני האבלות על אביו ואמו יותר משאר הקרובים נובעים ממצות כיבוד אב ואם. ולכן, מי שציווה על בניו קודם מותו שלא ינהגו בו דיני אבלות י"ב חודש, שומעים לו, בשונה מדיני 'שבעה' ו'שלושים' שאין שומעים לו לבטלם, שכן דיני י"ב חודש אינם חלק ממצות אבלות אלא מצד כיבוד אב, ומאחר שמחל על כבודו – כבודו מחול (ש"ך יו"ד סי' שדמ ס"ט).

והגר"מ פיינשטיין חידש עוד על-פייזה שאשה האבלה על אביה או אמה בתוך י"ב חודש ובעלה רוצה שתתלווה אליו לשמחה – עליה לשמוע לו, שכן חיובי אבלות י"ב חודש הם מצד מצות כיבוד אב ואם, וכאשר כבוד בעלה עומד מנגד – כבודו קודם (אג"מ יו"ד ח"א סי' רנה).

ולפי זה, מוכנים דברי הרמב"ם הלומד את דין אבלות שלושים מהפסוק "ובכתה את אביה ואמה ירח ימים", כי עצם חיוב האבלות גם על אביו ואמו אינו אלא שלושים יום, ואילו מנהגי י"ב חודש הם דין נפרד מצד מצות כיבוד אב ואם (משפט העדות סי' מ).

הלכות אבל פרק ו, הלכה א: מדברי סופרים, שיהיה האבל נזהג במקצת דברי אבלות, כל שלשים יום. ומניין סמכו לשלשים יום? שהרי הוא אומר: "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים"; מקלל, שהאבל מצמצער כל שלשים יום. הרמב"ם לומד את דיני שלושים יום של אבלות מהפסוק "ובכתה את אביה ואת אמה" האמור באשת יפת תואר, והראב"ד משיג על כך שהרי בגמרא (מ"ק יט, ב) למדו זאת מהנאמר לגבי בני אהרן "ראשיכם אל תפרעו" ולמדו גזירה-שווה מנזיר שנאמר בו "גדל פרע שער ראשו" – מה שם שלושים יום, אף כאן שלושים יום.

אמנם לדעת הרמב"ם נראה כי מהפסוק "גדל פרע" העוסק בדין גילוח, אין ללמוד לכללות דיני אבלות שהם שלושים יום, ודבר זה נלמד מהפסוק "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" (לחם משנה).

אך יש להעיר: הפסוק שנאמר לגבי בני אהרן עוסק באבלות על אח (שהרי התאבלו על נדב ואביהוא אחיהם), ואילו הפסוק שמביא הרמב"ם עוסק באבלות על אב-ואם ("ובכתה את אביה ואת אמה"), והרי דיני האבלות על אבואם חמורים יותר ונמשכים יותר משלושים יום ואף שנים עשר חודש (ראה להלן

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' 1

18 מבררת הגמרא: ולמאן דאמר (כריתות ז) ש'מנדף' האמור בפסוק
19 (במדבר טו ז) 'את ה' הוא מנדף ונכרתה' וגו', אינו מקלל, אלא
20 עבודה זרה היא, כגון משורר לעבודה זרה, קרת האמורה ב'מנדף
21 למה ל', הלא דרכה של עבודה זרה בכך, וכבר נאמר כרת על
22 עבודה זרה כדרכה. משיבה הגמרא: הוא יסבור שכרת זו נצרכה
23 ל'כרתניא' בברייתא, נאמר גבי עבודה זרה במזיד (שם טו לא) 'הכרת
24 תכרת' בכפילות לשון, ויש לדרוש מכך, 'הכרת' בעולם הזה,
25 כלומר, יכרתו ויתקצרו שנות חייו בעולם הזה, ו'הכרת' נשמתו
26 לעולם הבא, כלומר, אף המיתה לא תכפר על עונו, דברי רבי
27 עקיבא. אמר לו רבי ישמעאל, אם כדברין שמכל לשון כרת יש
28 לדרוש שנכרת מעולם נוסף, יקשה, ו'הלא כ'כרת' נאמר בפסוק
29 הקודם (שם טו ז) 'את ה' הוא מנדף ונכרתה', ובי שלשה עולמים יש
30 שלצורך העולם השלישי נאמרה כרת בפעם השלישית. אלא
31 ודאי יש לדרוש את הכריתות באופן אחר, ו'נכרתה' היינו שוכרת
32 בעולם הזה, ו'הכרת' היינו גם לעולם הבא, ומה שנאמר בכפילות
33 'תכרת', אינו בא לדרשה, אלא דברה תורה בלשון בני אדם,
34 שרגילים לכפול בדבריהם.

1 אמר רבי יוסי רבי הניניא, שלש פעמים שנאמרו בתורה עונשי
2 כריתות בעבודה זרה, שתיים במולך, ואחת בעבודה זרה עצמה,
3 למה נאמרו. כרת אחת לעובד עבודה זרה כדרכה, שאם עבד
4 במזיד ולא היו עדים והתראה נענש בכרת, וכרת אחת לעובד
5 עבודה זרה שלא כדרכה, והיינו בעבודות שחייבים עליהם אף
6 שלא כדרכה, שהן זביחה וקיסור וניסוך והשתחוואה, כמבואר
7 לעיל (ס). וכרת אחת למעביר בנו למולך, שאם העבירו במזיד
8 בלא עדים והתראה נענש בכרת.
9 שואלת הגמרא: ולמאן דאמר (לעיל ע"א) ש'מולך עבודה זרה היא,
10 קרת כמולך למה ל', הלא מולך בכלל עבודה זרה כדרכה היא,
11 שהרי הדרך היא להעביר את בנו למולך, ועל עבודה זרה כדרכה
12 כבר למדנו עונש מהכרת הראשונה. משיבה הגמרא: הכרת
13 האמור במולך נצרך למעביר בנו לשלא כדרכה, כלומר שהעבירו
14 באש לשאר עבודה זרה שאין דרכה בכך, שכיון שלא מצינו חיוב
15 על שלא כדרכה אלא בעבודות הנעשות בפנים כגון זביחה
16 כמבואר לעיל, לכן הוצרכה תורה ללמד שאף המעביר בנו חייב
17 אף שאין דרכה של עבודה זרה בכך.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומודיעין אותן בַּח עֲדוֹת שְׁקָר, וּבִשְׂתַּת הַמַּעֲדִיד בְּהַ כְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא".

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית-דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על-ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושט לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו – שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. (11) חומר העוון ועושו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" – הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה. (15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לו, ב). (16) לתובע. (17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

ג. המטמין עדים לחברו, והודיה לו בינו לבין עצמו¹⁸, והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: ודאי יש לך אצלי כף וקנה, אכל מתגרא אני שמא תקפני בדין למחר - הרי זו אינה עדות, עד שייודה בקפני עדים¹⁹.

(18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא

~ יום ראשון י"ח שבט ~

הלכות עדות

פֶּרֶק שִׁבְעָה עֶשְׂרִי

(1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בקהמה וביראה, שהם אומרים² שראו פלוני שעבר עברה פלונית או שלוחה מפלוני³, אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבד פאלו ראהו⁴ - לא יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו, או יודה לו הלוה מפיו ויאמר לו: היה עלי עד שפלוני הלוה לי מנה. שנאמר: והוא עד או ראה או ידע; ואין לך עדות שמתקיימת בראיה או בידיעה אלא עדות ממון⁵. וכל המעיד מפי אחרים - הרי זה עד שקר, ועובר בלא תעשה⁶, שנאמר: לא תענה ברעף עד שקר.

(2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. (3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. (5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי ירע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. (6) שם לא, א.

ב. לפיכך⁷ מאימין⁸ אף על עדי הממון⁹. וכיצד מאימין עליהן? [מאימין עליהם] בפני הכל¹⁰, ומודיעין אותן בַּח עֲדוֹת שְׁקָר¹¹, ובשַׂת הַמַּעֲדִיד בְּהַ כְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא¹². ואחר כך מוציאים את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול שבפועלים, ואומר¹³ לו: אמר היאך אתה יודע שנה חייב לזה. אם אמר: שהוא¹⁴ אמר לי חייב אני לו, או איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו - לא אמר פלום¹⁵, עד שיאמר: בפנינו הודה לו¹⁶ שהוא חייב לו¹⁷. והיו מכניסין את העד השני ובדקין אותו כף. נמצאו דבריהן מכניגין - נושאין ונותנין בדרך, וגומרין הדין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. (30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כת, סעיף קטן יד).

ז. **הַשׁוֹכֵר עָדֵי שְׁקָר לְהַעֲדֵי לְחִבְרוֹ**³¹ - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם³², וְחַיֵּב בְּדִינֵי שְׁמַיִם³³. וְכֵן עַד אֶחָד שְׁפָכְשִׁי³⁴ עֲדוּתוֹ וְלֹא הַעֲדֵי - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיֵּב בְּדִינֵי שְׁמַיִם³⁵.

31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). (33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגול, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". (35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגורם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עוונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה עָשָׂר

1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. **מִי שֶׁהַעֲדֵי בְּשִׁקְרָה, וְנִדְרַע בְּעֵדִים שֶׁהַעֲדֵי בְּשִׁקְרָה - זֶהוּ שְׁנִקְרָא עַד זֹמָם**², וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לְעֲשׂוֹת לֹא בְּמִה שֶׁרָצָה לְעֲשׂוֹת בְּעֲדוּתוֹ לְחִבְרוֹ³. אִם בְּעֵבְרָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הַעֲדוֹ וְהוֹזְמוּ⁴ - נִסְקָלִין כְּלָן; וְאִם בְּשִׁרְפָה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שְׂאֵר הַמִּיתוֹת. וְאִם הַעֲדוֹ בְּמַלְקוֹת⁶ - לֹקְהָ כֹּל אֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁאֵר מִחֵיבֵי מַלְקוֹת⁷. וְאוֹמְדִין כַּחֲסִי⁸ וּמַלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הַעֲדוֹ לְחֵיבֵי מְמוֹן - מְשַׁלְּשִׁין⁹ הַמְמוֹן בִּינְיָהוּ לְפִי מִגְּזֵן הַעֲדִים, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמְּגִיעַ לֹ¹⁰. וְאִין לֹקִין בְּמִקּוֹם תְּשַׁלּוּמִין¹¹.

2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (4) נמצאו שקרנים. (5) ראה לקמן פ"ב, ה"י. (6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. (7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. (8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדן כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון

תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. **אֶחָד הַמּוֹדֵה בְּפָנֵי עֲדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הַיְהוּדָה²⁰: זֶה²¹ יֵשׁ לִי אֶצְלֵי כֶּף וְכֶף, אוּ שְׂאֵמַר: אַתֶּם עָדֵי, אוּ שְׂאֵמַר: הִיּוּ עָלַי עֲדִים²², בֵּין שְׂאֵמַר הַלֹּוֹה, בֵּין שְׂאֵמַר הַמְּלוּוֹה²³ וְשִׁתַּק הַלֹּוֹה דֶּרֶךְ מֵאֲמִין לְדִבְרֵיו²⁴ - הֲרִי אֵלּוּ עֲדִים²⁵. וְאִין צָרִיף לֹמַר אִם קָנוּ מִיְדוֹ²⁶, אוּ שְׂאֵמַר לָהֶם: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטֵר שִׁישׁ לְזֶה אֶצְלֵי כֶּף וְכֶף. וְכֹל פּוֹצֵא בְּדִבְרֵים אֵלּוּ - הֲרִי הֵם הַיְהוּדָה וּמְעִידִין עַל פִּי²⁷.**

20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. (21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א"ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתו ואמר לי הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמר של רבינא שם. (26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, סתם קניין לכתיבה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

ה. **תְּלַמֵּיד שְׂאֵמַר לֹו רְבוּ: יוֹדַע אַתֶּה, שְׂאִם נוֹתְנִין לִי כֹל מְמוֹן הַעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מִנֵּה יֵשׁ לִי אֶצְל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עַד אֶחָד, לָךְ וְהַצְטַרֵּף עִמּוֹ. אִם נִצְטַרֵּף - הֲרִי זֶה עַד שְׁקָר²⁸.**

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. **אָמַר לֹו: בּוֹא וְעַמְד עִם הַעֲדֵי וְלֹא תַעֲדֵי, כְּדִי שְׂרִיאָה הַלֹּוה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאִתֶּם שְׁנֵי עֲדִים יוֹדֵה מְעַצְמוֹ - הֲרִי זֶה אִסוּר לְעַמְד וְלִהְרָאוֹת שֶׁהוּא עַד, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ מְעִידִין²⁹. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא כּוֹ נֹאמַר: מִדְּבַר שְׁקָר תִּרְחַק³⁰.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָרִי עֲמָנוּ הָיָה וְלֹא נִהְיָה דְכָר זֶה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
בְּדַבְרֵים אֱלוֹהִים¹⁷. אָבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנּוּ אֵין אָנּוּ
יּוֹדְעִים אִם זֶה הָרֵג זֶה פְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ
שְׁאַתֶּם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הָרֵגוּ, וְאָנּוּ מְעִידִים שְׁאַתֶּם
עֲצַמְכֶם הֵייתֶם עֲמָנוּ בְּיוֹם זֶה בְּכָבֵל¹⁸ - הָרִי אֱלוֹ
זַמְמִים, וְנִהְרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין¹⁹. הוֹאִיל וְהַעֲדִים
שְׁהַזְמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲצַמָּה שָׁל עֲדוּת כָּלָל אִם
אָמַת הָיָה אוֹ שְׁקָר²⁰.

(12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'.
(13) יתברר. (14) את העדים הקודמים. (15) בכת"י תימן:
לזה מזה ביום פלוני. (16) שהרי הכחישו את גוף העדות.
(17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א.
(18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים.
(19) כשהוזמו בעדות ממון. (20) אלא על העדים עצמם,
ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד
שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים.
ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא
בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות,
אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

ג. וְזוֹ שְׁהַאֲמִינָה תִּזְרָה עֲדוּת הָאֲחֵרוֹנִים עַל הָעֲדִים
הָרִאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַכְּתוּב הוּא²¹. אֲפֹלוּ הָיָה הָעֲדִים
הָרִאשׁוֹנִים מְאֵה²², וְכֵאֵן שְׁנִים וְהַזְמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם:
אָנּוּ מְעִידִים, שְׁאַתֶּם הִמָּאָה פְּלִיכֶם עֲמָנוּ הֵייתֶם בְּיוֹם
פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי - הָרִי אֱלוֹ נִעְנַשְׁיָן עַל פִּיהֶם.
שְׁהַשְׁנִים כְּמֵאָה, וְהַמָּאָה כְּשְׁנִים²³. וְכֵן בְּשִׁתִּי פְתִי
עֲדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זֹאת זֹאת - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב,
אֲלֵא דוֹחִין אֶת שְׁתִּיהֶן²⁴.

(21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את
הראשונים, והלא שנים מול שנים הם! (בבא-קמא עב,
ב. וסנהדרין כז, א.) וכתב החינוך מצוה תקא: "אכן הגיד
לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה
תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על
שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני
שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו
כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו
הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים".
ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. (22) ואפילו היו
חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ,
ה"ה. (23) משנה במכות ה, ב: "ומניין אפילו מאה?
תלמוד-לומר עדים" שלשון: על-פי שנים עדים - משמעה
שאינן עדיפות למאה על שנים. (24) אפילו אם כת אחת
היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו
(בבא-קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך
על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה
אין גזירת הכתוב להאמין האחת על פני השניה (רש"י
שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שינינו: "שנים אומרים
מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי

רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"ז, הלכה א: "אבל פוחתים
לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת".
ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם
לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש
כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות
ב, ב "וליימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזדבנת" (קרית
מלך). (9) מחלקים. (10) שאם היו שלשה והוזמו, כל
אחד מהם משלם שלישי הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל
הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים
במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון
מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר:
במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל
אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות
שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל
כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו
חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב
המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה
שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא
כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות
בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר
המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות,
שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של
"כאשר זמם". (11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין
אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר",
שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א).
ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים
לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא
תחוס עיניך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון".
והשווה הל' סנהדרין פ"ח, ח"ב, ה"ב: "וכל לאו שניתן
לתשלומין... אין לוקין עליו".

ב. בְּמָה דְבָרִים אָמְרִים? בְּעֲדִים שְׁהַזְמוּ; אָבָל שְׁתִּי
פְתוֹת הַמְּכַחֲשׁוֹת זֹאת זֹאת וְאֵין²² פֶּאן עֲדוּת - אֵין
עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאֵין אָנּוּ יוֹדְעִים מִי הִיא
הַפֶּת הַשְּׁקֵרְנִית. וּמָה בֵּין הַכְּחֵשָׁה לְהַזְמוּת? הַהַכְּחֵשָׁה
- בְּעֲדוּת עֲצַמָּה. זֹאת אוֹמְרַת: הִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה, וְזֹאת
אוֹמְרַת: לֹא הִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה, אוֹ יבֹא מְפָלֵל דְּבָרֵיהֶן²³
שְׁלֵא הִיָּה. וְהַהַזְמוּת - בְּעֲדִים עֲצַמָּן, וְאֵלוּ הָעֲדִים
שְׁהַזְמוּם²⁴ אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדְּבָר אוֹ לֹא הִיָּה.
כִּיצַד? עֲדִים שְׁבֵאוּ וְאָמְרוּ: רְאִינוּ זֶה שְׁהָרַג אֶת
הַנְּפֶשׁ, אוֹ הִלְוֵה²⁵ מְנָה לְפִלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם
פְּלוֹנִי; וְאַחַר שְׁהַעֲיִרוּ וְנִבְדְּקוּ בְּאוֹ שְׁנִים אֲחֵרִים
וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הֵיינוּ עֲמָכֶם וְעַם אֱלוֹ
כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיָה דְבָרִים מְעוּלָם, לֹא זֶה הָרַג אֶת
זֶה וְלֹא זֶה הִלְוֵה אֶת זֶה - הָרִי זֶה הַכְּחֵשָׁה²⁶. וְכֵן
אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִים כֶּן? וְזֶה הַהוֹרֵג
אוֹ הַהוֹרֵג אוֹ הַלְוֵה אוֹ הַמְלִוֵּה הִיָּה עֲמָנוּ בְּיוֹם זֶה
בְּמִדְיָנָה אַחֲרַת! - הָרִי זֶה עֲדוּת מְכַחֶשֶׁת; שְׁזֵה כְּמִי
שְׁאָמַר: לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוֵה אֶת זֶה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. **עֲדִים זֹמְמִים צְרִיכִין הַכְרָאָה**³⁹. וְהֵיאָף הִיא הַהַכְרָאָה שְׁלֵהָן? כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עֵיר וְעֵיר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הֵעִידוּ בְּכָף וּבְכָף, וְהוֹזְמוּ, וְהִגְנוּ, אוֹ לְקוֹ בְּפָנֵינוּ, אוֹ עֲנִשְׁנוּ אוֹתָן כִּף וְכִף דִּינְרֵין. שְׁנֵאָמַר: וְהַנְּשֹׂאֲרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ⁴⁰.

(39) לאחר שנעשו בבית-דין. (40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ו הי"ג.

ח. **חֵיבוֹב הָעֲדִים זֹמְמִים**⁴¹ לְשֵׁלֶם בְּמָקוֹם שְׁחִיבִין לְשֵׁלֶם - קָנָס הוּא⁴², וּלְפִיכָף אֵין מְשֻׁלְמִין עַל פִּי עֲצָמָן⁴³. פִּי צַד? הֲרִי שְׁהֵעִידוּ, וְהִנְחִירָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כֵּן אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֲדוּת שְׁקַר הֵעֲדָנוּ, וְאֵין לְזָה אֲצֵל זֶה פְּלוֹם; אוֹ שְׁאָמְרוּ⁴⁴: הֵעֲדָנוּ עַל זֶה בְּכָף וּבְכָף וְהוֹזְמָנוּ⁴⁵ - אֵין מְשֻׁלְמִין עַל פִּיהֶן⁴⁶. אָבָל אִם אָמְרוּ: הֵעֲדָנוּ עַל זֶה, וְהוֹזְמָנוּ בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְנִתְחַבְּנוּ לְתַן לוֹ כִּף וּבְכָף - הֲרִי אֵלוּ מְשֻׁלְמִין; שְׂזוּ הוֹדָאָה בְּמִמּוֹן שְׁנֵגְמַר דִּינוּ לְתַנּוּ⁴⁷. וְאִם אָמַר הָאֶחָד כֵּן - מְשֻׁלֵּם חֵלְקוֹ⁴⁸.

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא-קמא סד, ב). (44) בדפוסים קדומים: שאמרו. (45) ועדיין לא חוייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. (46) מכות ג, א. (47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חייב ממון, כשאר כל חיובי בית-דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, הי"ז. (48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חברו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

פֶּרֶק הַשְּׁעִיָּה עֲשָׂרִי

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. **שְׁנַיִם שְׁהֵעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבֵּירָה² הֲרָג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשַׁעֲה פְּלוֹנִית, וּבְאוֹ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לְהֵן: בְּמַעְרֵב הַבֵּירָה הִזְאת הֵייתֶם עֲמָנוּ בְּעֵת הַזֹּאת: אִם יָכוֹל הָעוֹמֵד בְּמַעְרֵב לְרֹאוֹת מָה שְׁבִמְזַרְחָה - אֵין זֹמְמִין; וְאִם אֵינוּ יָכוֹל לְרֹאוֹת - הֲרִי אֵלוּ זֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא מְאוּר עֵינֵיהֶם שֶׁל רְאוּשָׁנִים רַב, וְרֹאֵין מְרַחוֹק יְתָר מִפְּלֵ אֲדָם³. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם**

מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

ד. **עֲדִים זֹמְמִין אֵין צְרִיכִין הַתְּרָאָה**²⁵. וְעֲדִים שְׁהִכְחָשׁוּ וּלְכַסּוֹף הוֹזְמוּ²⁶ - הֲרִי אֵלוּ נְהַרְגִין אוֹ לֹקִין אוֹ מְשֻׁלְמִין; מִפְּנֵי שְׁהִכְחָשָׁה תַּחֲלִית הַזְּמָה הִיא, אֲלֹא שְׁעֲדִין לֹא נִגְמָרָה²⁷.

(25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו להתראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. (26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. (27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא-קמא עג, ב).

ה. **אֵין מְזַמֵּין אֶת הָעֲדִים אֲלֹא בְּפִינֵיהֶם**²⁸, וּמְכַחֲשִׁין אֶת הָעֲדִים שְׁלֹא בְּפִינֵיהֶם. וְעֲדִים שְׁהוֹזְמוּ שְׁלֹא בְּפִינֵיהֶם²⁹ - הֲרִי הִכְחָשׁוּ³⁰. לְפִיכָף, אִם מֵתוּ הָעֲדִים שְׁהִזְמוּם קֹדֶם שְׁיִזְמוּ אוֹתָם בְּפִינֵיהֶם³¹ - אֵין פָּאן עֲדוּת, שְׁהֲרִי הִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה³².

(28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, הי"א. (29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). (30) ובטלה עדותם. (31) ולא הספיקו לחייבם עונש. (32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו הזוממים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

ו. **עֲדֵי נַפְשׁוֹת שְׁהִכְחָשׁוּ³³ וְלֹא הוֹזְמוּ, אֲפִלּוּ בְּאֵ הַנְּהַרְגַּ בְּרִגְלָיו³⁴ - אֵינָם לֹקִין³⁵; מִפְּנֵי שְׁהוּא לֹאוּ שְׁנַתֵּן לְאַזְהַרְת מִיתַת בֵּית דִּין³⁶, וְאֵין לֹקִין עֲלֵיו³⁷. אָבָל בֵּית דִּין מְכִין אוֹתָן מִכַּת מְרֻדוֹת כְּפִי מַה שְׁיִרְאָה³⁸.**

(33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. (34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. (35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". (36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן מזהירים. (37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב. (38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממרים פ"ה, הי"ב: "אבל אחר שבא והכהו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה". (11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. (12) שורו של חברו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לו. (13) או מכר. (14) ובכתב-יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. (15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדן מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חייב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם). שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית-דין (רבי עקיבא איגר, שם).

ג. אין עדי השטר נעשין זוממין¹⁶ עד שיאמרו בבית דין: שטר זה בזמנו פתבנוהו¹⁷ ולא אחרנוהו. אבל אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בבבל ביום זה¹⁸ - השטר פשר והעדים פשרים; שאפשר שפתבנוהו¹⁹ ואחרוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר פתבו שטר זה שם, ואחרו זמנו²⁰ וכתבו זמנו בניסן²¹. אמרו: בזמנו פתבנוהו, והזמנו²²: אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו²³ על השטר, או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני²⁴, כיון שהזמנו - הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים החתומים על השטר - הרי הן כמי שנתקרה עדותן בבית דין בעת החתימה²⁵. אבל אם אין עדים שראו עדותן²⁶ ולא ראו השטר מקדם - אין נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידן²⁷ ואמרו: בזמנו פתבנוהו; שאפשר²⁸ שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר שיש לו פמה שנים²⁹, והם שקרו ואמרו: בזמנו פתבנוהו³⁰.

(16) על חתימתם בשטר. (17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. (18) ואי-אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. (19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. (20) רשמו בו תאריך מאוחר. (21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא-בבא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו

ואמרו: בפקר הרג זה את הנפש בירושלים, ובאו שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד: אם יכול אדם להלף אפלו על הסוס בירושלים ללד מבקר עד ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו זוממין. ואין אומריין: שפא בר קל⁴ בותר נדמין להן וקפלו⁵ את הדרך. אלא בדבר המצוי הדיוע לכל משעריין לעולם⁶, ומזמין אותן.

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בכירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה ה' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלוני, ובאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי; אפלו העידו האחרונים שקדם פמה ימים הרגו⁷ - הרי זה ההורג עם עדי הראשונים נהרגין, שהרי הזמנו⁸. שבעת שהעידו שהרג עדן לא נגמר דינו להרג⁹. אבל באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם במקום פלוני הרחוק, אלא מערב שבת או בשני בשבת נגמר דינו - אין עדים אלו שהזמנו נהרגין, שהרי מפל מקום בעת שהעידו עליו כבר נגמר דינו להריגה¹⁰. וכן לענין תשלומי קנס¹¹. פיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת גנב וטבח¹² ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אבל בערב שבת נגמר דינו; אפלו אמרו: באחד בשבת גנב וטבח ומכר¹³, ובשני בשבת נגמר דינו¹⁴ - אין עדים אלו שהזמנו משלמין, שהרי מפל מקום בעת שהעידו עליו חייב היה לשלם¹⁵. וכן פל פיוצא בזה.

(7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. (8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. (9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית-דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). (10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן ה'ל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְהַרְגִין מִן הַדִּין⁸. שְׁנֵאמַר: פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת - וְעֵדֵין לֹא עָשָׂה⁹. וְדָבַר זֶה¹⁰ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹¹. אָבֵל אִם לָקָה זֶה שְׁהַעֲדוּ עָלָיו - לֹוֹקִין¹². וְכֵן אִם יֵצֵא הַמָּמוֹן מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָן - חֹזֵר לְבַעֲלָיו¹³, וּמְשַׁלְּמִין¹⁴.

8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג – נהרגים, כשנהרג – לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר).
9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" – כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה – הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם).
10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. 11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו – נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. 12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). 13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" – שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. 14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

ג. הַיּוֹדְעִים שְׁלֹשָׁה, אֶפְלוּ מֵאָה, אִם הָעֵדוּ בְּבֵית דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהָעֵדוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן אַחַר חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דָבוּר¹⁵, וְהוֹזְמוּ מִקְצָתָן - אִין נַעֲנִשִׁין עַד שְׁשִׁיזְמוּ פְּלִין¹⁶. אָבֵל אִם הָיָה הַפֶּסֶק בֵּין זֶה לְזֶה יָתֵר מִפְּדֵי דָבוּר, שְׁהוּא פְּדֵי שְׁאֵלַת שְׁלוֹם תְּלִמִיד לְרַב¹⁷ - הָרִי נִחְלָקָה הָעֵדוּת; וְהַשְּׂנִים שְׁהוֹזְמוּ - נַעֲנִשִׁין¹⁸, וְהַשְּׂנִים הָאֲחֵרִים, שְׁהֵיָה בֵּין דְּבָרֵיהֶן וְדְבָרֵי הָרֵאוּשׁוֹנִים הַפֶּסֶק - אִין נַעֲנִשִׁין¹⁹. וְאִף עַל פִּי שִׁבְטָלָה הָעֵדוּת פְּלִיָּה²⁰; מִפְּנֵי שְׁהֵן פֶּת אַחַת²¹, הוּאֵיל וְנִפְסָלָה מִקְצָתָה - נִפְסָלָה כְּפִלָּה²².

15) סיומו של חבירו. 16) מכיוון שהם עדות אחת אינם

בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. 22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית-דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל-פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא-קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכת"י תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי-אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהזום, עד יום העדתם בבית-דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על-פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוח פלוני מפלוני מנה, והזום, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא-הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

~ יום שני י"ט שבט ~

פְּרָק עֲשָׂרִים

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

א. אִין עֵדִים זוֹמְמִין נְהַרְגִין וְלֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין עַד שְׁיֵהוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת², וְיִזְמוּ³ שְׁנֵיהֶם אַחַר שְׁנִגְמַר הַדִּין⁴. אָבֵל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד⁵, או שְׁהוֹזְמוּ שְׁנֵיהֶם קִדְם גְּמַר דִּין, או אַחַר גְּמַר דִּין וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב או פְּסוּל⁶ - אִין נַעֲנִשִׁין, אִף עַל פִּי שְׁהוֹזְמוּ וְנִפְסָלוּ לְכָל עֵדוּת שִׁבְטוֹרָה⁷.

2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב'קריית ספר' מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. 3) בדפוס וינציאה ש"א: ויזומו. 4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עיניך נפש בנפש" – אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו – דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. 5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" – ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. 6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. 7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הזום בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל עדות.

ב. נְהַרְגַּ זֶה שְׁהַעֲדוּ עָלָיו וְאַחַר כֶּף הוֹזְמוּ - אִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30 פרק י"ח, הלכה ד.

ה. **כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׂנִיִּים מְזַמֵּין אֶת הַמָּאָה אִם הָעֵידוּ הַמָּאָה בְּכַת אַחַת³¹**, כִּן הֵן מְזַמֵּין אוֹתָן אֶפְלוּ הָיוּ חֲמִשִּׁים פֶּת וּבָאוּ שְׂנִיִּים אַחַר שְׂנִיִּים. פִּיֶּצֵד? פֶּת שֶׁהָעֵידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׂנֵי עֵדִים וְהִזְמוּהָ³², וּבָאָת פֶּת שְׂנִיָּה וְהָעֵידָה אוֹתָהּ עֲדוֹת עֲצָמָה, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׂנִיִּים וְהִזְמוּהָ גַם זוֹ הַפֶּת הַשְּׂנִיָּה, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הַרְבִּיעִית, אֶפְלוּ מָאָה - כִּלְפֵן הֵן נִהְרָגִין³³ עַל פִּי אֱלוֹ הַשְּׂנִיִּים³⁴.

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "השנייים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והזימו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

ו. **פֶּת שֶׁהָעֵידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה פֶּת שְׂנִיָּה וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת רְאוּבֵן** - הָרַגוּ הָעֵדִים הַזֹּמְמִין, וַיִּנְצַל רְאוּבֵן³⁵. בָּאָה פֶּת שְׁלִישִׁית וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת הַשְּׂנִיָּה³⁶ - תִּהְרַג הַפֶּת הַשְּׂנִיָּה וּרְאוּבֵן³⁷, וַתִּנְצַל הַפֶּת רְאוּבֵן. בָּאָה פֶּת רְבִיעִית וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת שְׁלִישִׁית - תִּהְרַג הַפֶּת הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְאוּבֵן³⁸, וַיִּנְצַל רְאוּבֵן³⁹ וְהַפֶּת הַשְּׂנִיָּה. וְכֵן אֶפְלוּ הֵן מָאָה פֶּת, זוֹ מְזַמָּה אֶת זוֹ - פֶּת נִכְנָסֶת⁴⁰ וְכַת יוֹצֵאת⁴¹.

35) הנידון. (36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. (37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. (38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. (39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. (40) להעיד. (41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "...הנידון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסידי דוד" שם.

ז. **עֵדִים שֶׁהָעֵידוּ עַל אִישׁ טֶרְפָּה⁴² שֶׁהָרַג, וְהוֹזְמוּ - אִין נִהְרָגִין; שֶׁאֶפְלוּ הָרְגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אִין נִהְרָגִין, לְפִי שֶׁהוּא טֶרְפָּה⁴³. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טֶרְפָּה, וְהָעֵידוּ בְּדָבָר שֶׁחִבְיָהֶן⁴⁴ עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוֹזְמוּ - אִין**

נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים-ב, כ, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בכת אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדת בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בכת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

ד. **הָעֵיד הָאֶחָד וְנִחְקְרָה עֲדוּתוֹ, וְאָמַר הַשְּׂנִי²³: אָף אֲנִי כְמוֹהוּ, אוּ שְׁאָמַר: הֵן פִּיּוּצָא בְּזָה, וְהוֹזְמוּ שְׂנִיָּהֶן - הָרִי שְׂנִיָּהֶן נִהְרָגִין אוּ לֹקֵין אוּ מְשַׁלְּמִין. שְׁפַל עַד שְׁאָמַר אַחַר עֲדוּת חֲבֵרוֹ 'הֵן'²⁴ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּחְקַר וְהָעֵיד כְּמוֹ שֶׁהָעֵיד חֲבֵרוֹ²⁵. וְאִין לְעֵדִים זֹמְמִין שְׂגָגָה²⁶, לְפִי שְׁאִין בָּהּ²⁷ מַעֲשֵׂה. לְפִיכָךְ²⁸ אִין צְרִיכִים הַתְּרָאָה²⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ³⁰.**

23) תוך כדי דיבור. (24) בדפוס רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה גופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמה שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. (57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" – בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). (58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

ט. **פָּךְ קָבְלוּ חֲקָמִים: שְׁשָׁנִים שֶׁהֲרִיעוּ אֶת הַצְּדִיק**⁵⁹
וְהַצְּדִיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָן⁶⁰, **וְכָאוּ עֵדִים אֲחֵרִים**
וְהַזְמוּ, וְהַצְּדִיקוּ אֶת הַצְּדִיק⁶¹ **וְהֲרִיעוּ אֶת הָרָשָׁע**
- הָרִי עֵדִים הָרְאוּבִים לֹקִים, אָף עַל פִּי שְׂלֵא
הֲרִיעוּ הַצְּדִיק לְהִלְקוֹתוֹ⁶². **אָבַל אִם הֵעִידוּ עָלָיו**
שְׂאָכַל בְּשָׂר בְּחֻבָּב⁶⁴ **אוּ שְׂלֵבֶשׁ שַׁעֲטָנוּ - הָרִי אֵלוֹ**
לֹקִין מְשֹׁם שְׁנֵאמַר: וְעִשְׂתֶּם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם⁶⁵.

(59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. (60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכר את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). (61) מעיקרו, הוא הנידון. (62) הם העדים שזממו להרשיע. (63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א"ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. (64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. (65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

י. **שָׁנִים שֶׁהֵעִידוּ עַל רְאוּבֵן שְׁנָאָף עִם בַּת פְּהֵן,**
וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לְחִנֵּק וְדִין הַנוֹאֲפֵת לְשַׂרְפָּה⁶⁶,
וְאַחַר כֵּן נִמְצְאוּ זֹמְמִין - הָרִי אֵלוֹ נְחִנֵּקִין וְלֹא
נִשְׂרְפִין. וְדָבָר זֶה מְפִי הַקְּבָלָה⁶⁷.

(66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תישרף" – היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. (67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו – לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבוועל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבוועל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא – ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

נְהַרְגִין; שְׂאֵם יִזְמֹו זֹמְמִיהֶן⁴⁵ - **אֵין זֹמְמִיהֶן**⁴⁶
נְהַרְגִין, שְׂלֵא הַזְמוּ אֶלָּא טְרַפָּה⁴⁷.

(42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ת. (43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). (44) העובר עליו. (45) מזימהם. (46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. (47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה – אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמתית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

ח. **עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אָחֵד, וְהֲרִיעוּהוּ רִשְׁעוֹ**⁴⁸ **שְׂאֵין**
בוֹ לֹא מְלָקוֹת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חֵיבוֹ מִמוֹן, וְאַחַר כֵּן
הַזְמוּ - הָרִי אֵלוֹ לֹקִין, אָף עַל פִּי שְׂלֵא זְמֹו
לְהִלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיְבוֹ מִמוֹן. פִּיזֵד? הֵעִידוּ עַל פְּהֵן
שֶׁהוּא חָלַל, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ: בְּפִינֵנוּ נְתַגְרֶשָׁה אִמּוֹ⁴⁹
אוּ נְחַלְצָה⁵⁰ **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהַזְמוּ - הָרִי**
הֵן לֹקִין⁵¹. **וְכֵן אִם הֵעִידוּ עַל אָדָם שֶׁהִרְגַּ בְּשַׁגְּגָה**⁵²,
וְהַזְמוּ - לֹקִין, וְאֵינֵן גּוֹלִין⁵³. **הֵעִידוּ עַל שׂוֹרֵי שֵׁל**
זֶה שֶׁהִרְגַּ הַנְּפֵשָׁה⁵⁴, **וְהַזְמוּ - הָרִי הֵן לֹקִין, וְאֵין**
מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֶּפֶר⁵⁵. **הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנִמְכַר בְּעֶבֶד**
עֲבָרִי⁵⁶, **וְהַזְמוּ - לֹקִין**⁵⁷. **וְאַרְבָּעָה דְבָרִים אֵלוֹ מְפִי**
הַקְּבָלָה הֵן⁵⁸.

(48) אשמה. (49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". (50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). (51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הזממו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" – שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו – לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). (52) וחייב גלות. (53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" – הוא ולא זוממיו. (54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". (55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד"ה. (56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסכום גדול. (13) שאינו להוט לסכן עשרה זווים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלף זה על מנת לתן מכאן¹⁴ ועד שלשים יום, והלזה אומר: עד חמש שנים אחר השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין כמה רוצה אדם לתן¹⁵ ויהיו בידו אלף זה חמש שנים, ומשלמין פן ללזה¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(14) מעכשיו. (15) לאיזה מתווך, ששיג עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, ה"ז. (16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתיצרו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (סוף-משנה).

ג. העידו על שורו של זה שנגח¹⁷, ונמצאו זוממין - משלמין חצי נזק¹⁸. ואם אין השור¹⁹ שוה חצי נזק - משלמין דמי השור בלבד; שאין משלם חצי נזק אלא מגופו²⁰. לפיכך, אם העידו עליו שאכל פרות או שבר פלים בדרך הלוחו - משלמין נזק שלם²¹. וכן כל פיוצא בזה.

(17) את שור רעהו. (18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן". (19) המזיק. (20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחוו ולך, ראה שם ה"ג. (21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו²² ואחר כך סמא את עינו²³, והזמנו - משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו²⁴. העידו שסמא את עינו ואחר כך הפיל את שנו²⁵, והזמנו²⁶, ונמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו²⁷ - משלמין דמי עין לעבד²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

פָּרֶק אַחַד וְעֶשְׂרִים

(1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

א. עדים שהעידו שפלוני גרש אשתו²⁹ ולא נתן לה כתובה, והזמנו³⁰; והלא בין היום בין למחר, אם גרש, סופו לתן כתובה³¹ - אומדין כמה רוצה אדם לתן בכתבתה של זו³², שתמכר אותה בטובת הנאה³³, ומשלמין דמי טובת הנאה זו³⁴. ומשערין באשה ובכתבתה. שאם האשה היתה חולה או זקנה, או שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה פשתמכר כמו דמיה אם היתה האשה פריאה וקטנה³⁵, אם יש ביניהן קטטה; ושזו³⁶ קרובה מן הגרושין ורחוקה מן המיתה³⁷. וכן אין טובת הנאה של כתובה המרבה לפי טובת הנאה של כתובה המועטת; שאם היתה כתבתה אלף זהו - הרי היא נמכרת בטובת הנאה במאה³⁸, ואם היתה מאה - אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות³⁹. דברים אלו כפי מה שישערו הדגנים.

(2) בפניהם, ביום פלוני. (3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. (4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואין נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. (5) של אשה זו. (6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מסכן את מעותיו. (7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זו, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זו, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלמין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. (8) צעירה. (9) בכת"י תימן: אז יש. (10) בעלת הקטטה. (11) שבעלה לא יסכים לסכול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. (12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממנו, כדי לזכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד. (33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוום, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא-מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. (34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז. (35) כאמור לעיל אות יב. (36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א-ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ה.

ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוּ מָכַר³⁷, וְהוֹזְמוּ - מְשֻׁלְמִין אֶת הַפֶּלֶס³⁸. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוּ מָכַר, וְהוֹזְמוּ אֵלָיו וְאֵלָיו - הָרִי הָרֵאשׁוֹנִים מְשֻׁלְמִין תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֲחֵרוֹנִים מְשֻׁלְמִין שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה³⁹. הוֹזְמוּ הָאֲחֵרוֹנִים בְּלֶבֶד - הָרִי הַגָּנֵב מְשֻׁלְמֵי תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל⁴⁰, וְהֵעִידוּ הָאֲחֵרוֹנִים מְשֻׁלְמִין לַגָּנֵב תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבַּעַת וְחֻמְשָׁה⁴¹. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאֲחֵרוֹנִים זוֹמֵם - בְּטֻלָּה עֵדוּת שְׁנֵי⁴². נִמְצָא אֶחָד מִן הָרֵאשׁוֹנִים זוֹמֵם - בְּטֻלָּה כָּל הָעֵדוּת⁴³; שְׂאֵם אֵין גְּנָבָה - אֵין הַטְּבִיחָה אוּ הַמְכִינָה מְחִיבָתוֹ לְשֵׁלֵם כְּלוּם⁴⁴.

(37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). (38) בבא-קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פ"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם-משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). (39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא-קמא שם). (40) ע"פ עידי הגניבה. (41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלושה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא-קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". (42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. (43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלושה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. (44) שמא

(22) הכנעני, ועליו להוציאו לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". (23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן-חורין, והרי הוא ככל בן-חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. (24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא-קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד רוב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד ה"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נתן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם-משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. (25) נמצא שחייבו לו דמי שנו. (26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא הדבר וכו'. והכסף-משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק. (27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. (28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני-כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פ"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם-משנה).

ה. עֵדֵי קְנוּיָה²⁹ וּסְתִירָה³⁰ שֶׁהוֹזְמוּ - לוֹקִין³¹. בָּא עַד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁזָּנְתָה אַחַר קְנוּיָה וּסְתִירָה³², וְנִמְצָא אוֹתוֹ הָעֵד זוֹמֵם - מְשֻׁלְמֵי כֶּפֶל³³. הָיוּ שְׁנַיִם, וְהָן עֵדֵי הַקְּנוּיָה וְהַסְּתִירָה וְהַטְּמָאָה³⁴, וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין - מְשֻׁלְמִין כֶּפֶל³⁵. וְלָמָּה לֹא יִהְיֶה, וְהָרִי הֵעִידוּ בְּטְמָאָה? לְפִי שְׁלֵא הִתְרוּ בָּהּ³⁶.

(29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני. (30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. (31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוהו ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, שלא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לתנות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). (32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומרים: לא באנו אלא לחיבו חצי נזק, ולא ידענו שתבוא פת אחרת ויעשה מועד.⁶⁶

56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא-קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול לשלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". (57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. (58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. (59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד העדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמי וישלמו (תוספות) בבא-קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). (60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיחות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחיבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף-משנה). (61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד העדאה. (62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. (63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. (64) ובוודאי לא נתכוונו לחיבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי-אפשר לחייב את בעליו, ועל-כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. (65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד העדאה. (66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא-קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו (תוספות) בבבא-בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וכן שנים שהעידו בבן סורר ומורה⁶⁷ עדות הראשונה⁶⁸, ובאו שנים אחריהם והעידו עליו עדות האחרונה⁶⁹ שפיה יהרג, והיוזמו שתיהן - פת הראשונה לוקה ואינה נהרגת⁷⁰, מפני שיכולים לומר: להלקותו פאנו⁷¹; אבל פת האחרונה נהרגת, שעל פיהן בלבד הוא נהרג⁷². היתה הפת האחרונה ארבעה, שנים אומרים: בפנינו גנב, ושנים אומרים: בפנינו אכל, והיוזמו - כלן נהרגין⁷³. העידו שנים שזה גנב נפש מישראל ומכרו, והיוזמו - הרי אלו נחנקין⁷⁴. העידו שנים שגנבו, והעידו שנים אחרים

הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא-קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

ז. שנים שהעידו שאכל שדה זו שלש שנים⁴⁵, ונמצאו זוממין⁴⁶ - משלמין לבעל השדה⁴⁷ דמי השדה⁴⁸. העידו שנים שאכלה שנה ראשונה, ושנים שאכלה שנה שנייה, ושנים שאכלה שנה שלישית, והיוזמו כלן - משלשין⁴⁹ ביניהן. שאף על פי שעדות החזקה שלש עדות הן⁵⁰ - הרי הן כעדות אחת להזמה⁵¹. לפיכך, שלשה אחים, ואחד מצטרף עם כל אחד ואחד⁵², והעידו בשנה שנה⁵³ - הרי אלו שלש עדות, ותתקיים בהן החזקה⁵⁴, והן כעדות אחת להזמה; שאם היוזמו כלן - הרי שלשה האחין משלמין חצי דמי השדה, וזה שנצטרף עם כל אחד מהן משלם חצי דמיה⁵⁵.

(45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ב. (46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. (47) המערער על המחזיק. (48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא-בתרא נו, א). (49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פ"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא-בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. (50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. (51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. (52) איש זר. (53) בדפוס ויניציאה ש"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. (54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. (55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא-בתרא שם נו, ב).

ח. שלש פתי עדים שנתקיים בעדותן ששור זה מועד⁵⁶, ונמצאת פת ראשונה ושנייה זוממין⁵⁷ - כלן פטורין⁵⁸. נמצאו שלשתן זוממין - כלן חייבין לשלם הנזק⁵⁹; שאף על פי שהוא תם, משלם חצי נזק⁶⁰. במה דברים אמורים? ⁶¹ כשהיו כלן רומזין זה את זה⁶², או שפאו רצופין⁶³, או שהיו מפירין בעל השור ולא הכירו השור⁶⁴; אבל אם אין שם אחת מאלו - הרי פת ראשונה ושנייה פטורין⁶⁵; שהרי הן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשַׁלְמִין⁸⁴; בָּא עַל בְּתוּ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהוֹזְמוּ - נְהָרְגִין, וּמְשַׁלְמִין הַקֶּנֶס לְאַבְיָה⁸⁵. פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר⁸⁶, וְהוֹזְמוּ - נִסְקְלִין וְאִין מְשַׁלְמִין⁸⁷; שׂוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - נִסְקְלִין⁸⁸, וּמְשַׁלְמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר⁸⁹ לְבַעַל הַשּׁוֹר⁹⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

79) ודינה להיהרג. 80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה – הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). 81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". 82) נפשות – לעדים; וממון – לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים – בשתי מיתות לא ממייתם אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח ה"ב, פסק רבינו: "ורודף שרודף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' – הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? – כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא-קמא כב, ד"ה קטל תוריה). 83) ודינו להסקל. 84) טובת הנאת כתובתה: שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). 85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבה נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות – לה, וממון – לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבעל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף-משנה). 86) ולא פירשו שור של מי. 87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. 88) שחייבים נפשות לרובע. 89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרוגו". 90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פ"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורו.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים:

1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים – מה דינם לענין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו – מה דין עדות האחרונים.
א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זו אֶת זו², שְׂבָא עַד אֶחָד מִכֵּת זו וְעַד אֶחָד מִכֵּת זו וְהַעֲדוּ בְּעֵדוֹת אַחֲרֵת - אִין פְּאֵן עֵדוֹת; שְׁהָרִי בְּרֵדָאִי אֶחָד מֵהֶן שְׁקָר³, וְאִין

שְׁמָכְרוּ, בֵּין שְׁהוֹזְמוּ עַדֵי גְנֵבָה בֵּין שְׁהוֹזְמוּ עַדֵי מְכִירָה - כָּל פֶּת מֵהֶן שְׁהוֹזְמָה נְהָרְגַת; שְׁהַגְנֵבָה הִיא תַּחֲלַת חֵיבוֹב שֶׁל זֶה לְמִיתָה⁷⁵. הַעֲדוּ שְׁנַיִם שְׁמָכְרוּ לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל⁷⁶, וְהוֹזְמוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁגָּבְבוּ - הָרִי אֵלּוּ פְטוּרִין; שְׂאֶפְלוּ לֹא הוֹזְמוּ לֹא הָיָה זֶה נְהָרְג, מִפְּנֵי שְׁיָכוֹל לֹמַר: עֲבָדֵי מְכַרְתִּי. בָּאוּ עַדֵי גְנֵבָה אַחַר שְׁהוֹזְמוּ עַדֵי מְכִירָה, אֶפְלוּ רְאִינוּ אוֹתָן רֹמְזִין זֶה אֶת זֶה⁷⁷ - אִין נְהָרְגִין⁷⁸.

67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין כמה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. 68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). 69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. 70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. 71) ולא נתכוונו להרגו. 72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל-כרחן לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. 73) שכל כת משתייהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתייהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" – מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. 74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ג. 75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית-דין, ועל-כרחן לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר – ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). 76) שמכר את הישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כסף-משנה). 77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על-פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. 78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמיזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמיזתם זה לזה מועילה? – כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיזה קובעת.

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שְׁהִבִּיא עֵדִים שְׁזַנְתָּה פְּשֵׁיָא אַרוּסָה⁷⁹, וְהִבִּיא אַבְיָה עֵדִים וְהוֹזְמוּם - הָרִי עַדֵי הַבַּעַל נְהָרְגִין⁸⁰. חֲזַר הַבַּעַל וְהִבִּיא עֵדִים וְהוֹזְמוּ עַדֵי הָאֵב - הָרִי עַדֵי הָאֵב נְהָרְגִין, וּמְשַׁלְמִין מְמוֹן⁸¹ לְבַעַל. נְהָרְגִין - מִפְּנֵי שְׁעַדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם לְהַרְיָגָה בְּעֵדוֹתָן, וּמְשַׁלְמִין קֶנֶס - מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמַר דִּין הַבַּעַל לְשֵׁלֶם קֶנֶס בְּעֵדוֹתָן, וְנִמְצְאוּ חֵיבִין נְפֹשׁוֹת לְזֶה וּמְמוֹן לְזֶה⁸². וְכֵן שְׁנַיִם שְׁהַעֲדוּ עַל זֶה שְׂבָא עַל נַעֲרָה הַמְּאָרְסָה⁸³, וְהוֹזְמוּ - נְהָרְגִין וְאִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כספ-משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיין הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על-פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

ג. הוציא ראובן שטר על לוי¹⁵, ועדיו פת אחת משתייהן, והוציא שמעון שטר שני על לוי, ועדיו הפת השניה, ולי פופר בשניהן - הרי ראובן נשבע ונוטל, ושמעון נשבע ונוטל; שבודאי אחד מהן יש לו אצלו¹⁶. ושבועה זו בתקנת חכמים¹⁷, כדין חנוני על פנקסו¹⁸.

15) שהלווהו. 16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל-כרחו של הלווה ה"עני" בית-הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). 17) כדי להפסיד (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמה ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. 18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן... והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיפלומו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

ד. הוציא ראובן שטר על שמעון, ועדיו פת אחת מהן, והוציא שטר שני על לוי, ועדיו הפת השניה, וכל אחד מהן פופר בו - המוציא מחברו עליו הראיה. הואיל ואין ראובן יכול לקיים אחד משני שטרות¹⁹ - הרי כל שטר מהן פתורס²⁰, ושני הנשבעין נשבעין הסת²¹ ונפטרין. במה דברים אמורים? כשפאו שתי הפתות להעיד כאחת²²; אבל כל המוציא שטר שיש בו עדות פת אחת משתייהן - הרי זה גובה בו; ואם הוציא אחר כך, בין הוא בין אחר, שטר שיש בו עדות הפת השניה - הרי זה גובה בו, בין מלוה הראשון²³ בין מאחר²⁴; שהרי כל פת משתייהן פאה בפני עצמה והעידה²⁵.

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה

ידוע מי הוא משניהן⁴. פאה פת זו בפני עצמה והעידה עדות, ובאה פת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה - מקבלין כל אחד מהן בפני עצמה⁵.

2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. 3) ובכתי" תימן: שקרן. 4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל-פה ללא כל עדים ("ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). 5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

ב. ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות, אחד במנה⁶ ואחד במאתים, וכפר שמעון בשני השטרות, ועדי שטר זה פת אחת מאותן השתיים שהכחישו זו את זו, ועדי השטר השני הפת השניה - הרי שמעון משלם מנה, שיד בעל השטר על הפתחונה⁷, וישבע על השאר⁸. יראה לי, ששבועה זו שישבע על השאר - בנקיטת חפץ⁹, כדין מודה במקצת¹⁰; שהרי עליו שני עדים כשרים¹¹ מעידין במקצת הממון שפפר בכלו, ולא תהא הודאת פיו¹² גדולה מהעדאת עדים¹³, כמו שבארנו¹⁴.

6) מאה זו. 7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, ובר"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם-כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית-דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק-דין הראשון, כמבואר ביבמות לו, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. 8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). 9) שאוחז ספר-תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פי"א, ה"ח. 10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ז, והיי"ג. 11) עדי השטר, שעל-כל-פנים כת אחת מהם כשרה. 12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. 13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. 14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חברו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂהָ, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שְׁאָמְרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. (ב) שְׁלֹא לְסוּר מִדְּבָרֶיהֶם. (ג) שְׁלֹא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בַמִּצְוֹת שֶׁבְּכָתֹב וְלֹא בַפִּירוּשׁ שֶׁלְמִדְּנוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. (ד) שְׁלֹא לְגַרֵעַ מִן הַפֶּל. (ה) שְׁלֹא לְקַלֵּל אֶב וְאָם. (ו) שְׁלֹא לְהַכּוֹתֵם. (ז) לְכַבְּדֵם. (ח) לִירְאֵם. (ט) שְׁלֹא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹדֵר וּמוֹרָה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

וְיִבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בַפְּרָקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רִאשׁוֹן

1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה – בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

א. בית דין הגדול שבירושלים² הם עקר תורה שבעל פה³, והם עמודי ההוראה⁴, וממם חק ומשפט יוצא לכל ישראל⁵, ונעליהן הבטיחה תורה⁶. שנאמר: על פי התורה אשר יורו⁷ - זו מצות עשה⁸. וכל המצאין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמוך מעשה הדת עליהן⁸ ולשען עליהן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית דין הגדול שבירושלים הם עקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה, וממם חק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיני ישראל, ובין בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשם מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ס"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דיני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה – הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

הוא. 20) וכל אחד מהלוויים מרחוה אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון – נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. 21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. 22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. 23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. 24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלווה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. 25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

ה. מי שהביא עדים ונחקרה עדותן והזמנו, ויחזר והביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה והזמנו, אפלו מאה פת, ואחר כך הביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה, ונמצאת עדות אלו האחרונים מכוננת - דנין על פיהן. שאף על פי שהחזק זה שטען טענה זו להביא עדים שקרנים - הרי לא החזקו אלו העדים האחרונים שהן משקרין²⁶. אבל שטר שקרא עליו ערער²⁷, והוא שייבאו שנים ויאמרו: מקננו שאל לזיף לו שטר זה²⁸, אף על פי שנתקיים השטר מחותמיו²⁹ - אין גובין בו לעולם³⁰. ויראה לי, שאם באו עדי השטר והעידו הן בעצמן על פתב ידן³¹ - גובין בו.

26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזק?!" 27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. 28) לחתום עליו בשקר. 29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב-ידם יוצא משטרות אחרים" וכי. 30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכונן כתב הדומה לחתימותיהם, ומזויף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). 31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף-משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזויף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאינ אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב-ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִייעֵן

~ יום שלישי כ' שבט ~

הִלְכוֹת מַמְרִים

יש בכללן תשע מצוות. שלש מצוות עשה, ושש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבר, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בכתריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגר, וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמיניהו על לאו דלא תסור". (22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. (23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכת, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קריית ספר" למב"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דברי קבלה²⁴ - אין בהן מחלוקת לעולם²⁵. וכל דבר שתמצא בו מחלוקת - פידוע שאינו קבלה ממשנה רבנו. ודברים שלמדין מן הדין²⁶, אם הספימו עליהן בית דין הגדול פלן - הרי הספימו; ואם נחלקו בהן - הולכין אחר הרב, ומוציאין הדין אחר הרבים. וכן הגזרות והתקנות והמנהגות, אם ראו מקצתן שראוי לגזר גזרה או לתקן תקנה או שנייחוחו העם המנהג הזה²⁷, וראו מקצתן שאין ראוי לגזר גזרה זו ולא לתקן תקנה זו ולא להניח מנהג זה²⁸ - נושאין ונותנין אלו פנגד אלו, והולכין אחר רבן, ומוציאין הדין אחר הרבים²⁹.

(24) שקיבלו מפי משה מסיני. (25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציא את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג;

והתורה והמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פז, ב "שממנו יצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושה. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

ב. כל מי שאינו עושה כהוראתן - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תסור מפל הדבר¹⁰ אשר יגידו לך ימין ושמאל¹¹. ואין לוקין על לאו זה, מפני שנתן לאזהרת מיתת בית דין¹²; שכל חכם שמורה¹³ על דבריהם - מיתתו בהנך, שנאמר: והאיש אשר יעשה כזדון וגומר. אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה¹⁴, והם תורה שבעל פה¹⁵; ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן¹⁶, ונראה בעיניהם שדבר זה פך הוא; ואחד דברים שעשאו סניג¹⁷ לתורה, ולפי מה שהשעה צריקה, והן הגזרות¹⁸ והתקנות¹⁹ והמנהגות²⁰ - כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמע להן, והעובר על כל אחד מהן - עובר בלא תעשה²¹. הרי הוא אומר: על פי התורה אשר יורף - אלו התקנות והגזרות והמנהגות, שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם; ועל המשפט אשר יאמרו - אלו דברים שלמדו אותן מן הדין²² באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן; מפל הדבר אשר יגידו לך - זו הקבלה שקבלו איש מפי איש²³.

(10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". (12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה ש"א: שמורד. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פז, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּזִמְן הַסְנֵה־דְרִין³⁶, או עד שלא יהיה הדבר ברור להן³⁷, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטרה ואחד מטמא, אחד אוסר ואחד מתיר, אם אינך יודע להיכן הדין נוטה: בשל תורה - הלך אחר המחמיר, בשל סופרים - הלך אחר המקל³⁸.

36 משבטל בית דין הגדול. 37 טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדין לפני הסנהדרין. 38 עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... הי שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פֶּרֶק שְׁנִי

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות² פפי מה שנגרעה בעיניהם שהדין כף, ודני דין, ועמד אחריהם בית דין אחר³, ונגרעה לו טעם אחר לסיור אותו - הרי זה סותר, ודן פפי מה שנגרעה בעיניו. שנגמר: אל השפט אשר יהיה בימים ההם - אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבודוק⁴.

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 3) ואפילו אינו גדול מבית-הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. 4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-יחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית-דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט

ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלו", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. פְּשִׁיחָה בֵּית דִּין הַגְּדוֹל קִיָּם, לֹא הֵיטָה מַחְלָקַת בִּישְׁרָאֵל. אֵלָּא כָּל דִּין שְׁנוּלָד בּוֹ סִפְקָ לְאֶחָד מִישְׁרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שְׁפָעִירוֹ. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הֲרִי הַשׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ עִם שְׁלוֹחֵיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם³⁰ וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין שְׁפָהָה הַבַּיִת³¹. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הִפֵּל בְּאֵין לְבֵית דִּין שְׁעַל פֶּתַח הָעִזְרָה³². אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לָהֶן; וְאִם לֹא - הִפֵּל בְּאֵין לְשִׁפְתַּת הַגְּזִית³³ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדְּבָר שְׁנוּלָד בּוֹ הַסִּפְקָ לְכָל יָדוּעַ אֲצֵל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקְּבֵלָה בֵּין מִפִּי הַמְּדָה שְׁדָנוּ בָּהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה הַדְּבָר בְּרוּר אֲצֵל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל - דְּנִין בּוֹ בְּשִׁעְתָּן³⁴, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר עַד שְׁיִסְפְּימוּ בְּלֶן, אוֹ יַעֲמְדוּ לְמַנְיָן וְיִלְכוּ אַחַר הַרְבֵּ, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשׁוֹאֲלִים: כֶּף הַלְכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשְׁבַּטֵּל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל רִבְתָּה מַחְלָקַת בִּישְׁרָאֵל, זֶה מִטְּמֵא וְנוֹתֵן טַעַם לְדַבְּרֵיו, וְזֶה מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לְדַבְּרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר³⁵.

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). 31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצויה בקודש וחצויה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). 34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרכו תלמידי שמאי והלל, שלא משמו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שְׁנֵי חֲכָמִים או שְׁנֵי בְּתֵי דִינָן שְׁנַחֲלָקוּ שְׁלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה-עשר דבר (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

ד. ויש לבית דין לעקר אף דברים אלו¹⁶ לפי שעה¹⁷, אף על פי שהוא קטן מן הראשונים; שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה, שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו¹⁸ הוראת שעה¹⁹. כיצד? בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סג פדי שלא יעברו העם על דברי תורה - מפין ועונשין²⁰ שלא פדין²¹; אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כף הוא. וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבר על מצות לא תעשה, פדי להחזיר רבים לדת²² או להציל רבים מישראל מלהכשיל בדברים אחרים - עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה²³, פדי שיחיה פלו; כף בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבר על קצת מצות לפי שעה, פדי שיחקמו [פלים]²⁴. פדרך שאמרו חכמים הראשונים²⁵: חלל עליו²⁶ שבת אחת, פדי שישמרו שבתות הרבה²⁷.

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לצייין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכת"י תימן: לעקרן. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על

הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט⁵ הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואתה הגזרה ואתו המנהג - אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בפקמה⁶ ובמנין⁷. היה גדול בפקמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בפקמה - אינו יכול לבטל את דבריו⁸. אפלו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם⁹. והיאף יהיו גדולים מהם במנין, הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא¹⁰? זה מנין חכמי הדור, שהספימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול¹¹ ולא חלקו בו.

(5) נפוץ ונתקבל. (6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלש ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. במה דברים אמורים? ¹² בדברים שלא אסרו אותן פדי לעשות סג לתורה, אלא פשא¹³ דיגי תורה; אבל דברים שראו בית דין לגזר ולאסרן לעשות סג¹⁴, אם פשט אסורן בכל [ישראל] - אין בית דין גדול אחר יכול לעקרן ולהתירן, אפלו היה גדול מן הראשונים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס ויניציאה שי"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבוא לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בכל, יכול לבטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא-אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב. ג.) גור בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְבָרִים - אֵל יִמְהַר לְהִתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי³⁴.

34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

ט. הוֹאִיל וַיֵּשׁ 35 לְבֵית דִּין לְגֹזֵר וְלֹאֲסֹר דְּבַר הַמִּתֵּר וַיַּעֲמֵד אֶסְרוֹ לְדוֹרוֹת³⁶, וְכֵן יֵשׁ לְהֵן לְהִתִּיר אֶסְרוֹי תוֹרָה³⁷ לְפִי שְׁעָה, מְהוּ זֶה שֶׁהַהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא תִסֵּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שְׁלֵא לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תוֹרָה³⁸ וְלֹא לְגַרְע מֵהֶן³⁹ וְלִקְבַע הַדְּבָר לְעוֹלָם בְּדָבָר⁴⁰ שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה⁴¹, בֵּין בְּתוֹרָה שֶׁבְּכָתֹב בֵּין בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה⁴². מִיֵּצֵד? הֲרִי כְּתוּב בְּתוֹרָה: לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוֹר⁴³, שְׁזָה הַפְּתוּב אֲסֹר לְבַשֵּׁל וְלֹאֲכֹל בֶּשָׂר בַּחֲלָב, בֵּין בֶּשָׂר בְּהֵמָה בֵּין בֶּשָׂר חַיָּה; אֲבָל בֶּשָׂר הַעוֹף - מִתֵּר בַּחֲלָב מִן הַתּוֹרָה⁴⁴. אִם יָבֹא בֵּית דִּין וַיִּתִּיר בֶּשָׂר חַיָּה בַּחֲלָב - הֲרִי זֶה גִּירָע⁴⁵; וְאִם יֹאסֵר בֶּשָׂר הַעוֹף וַיֹּאמֶר שֶׁהוּא בְּכָלֵל הַגְּדִי וְהוּא אֶסְרוֹ מִן הַתּוֹרָה - הֲרִי זֶה מוֹסִיף⁴⁶. אֲבָל אִם אָמַר: בֶּשָׂר הַעוֹף מִתֵּר מִן הַתּוֹרָה, וְאָנּוּ נֹאסֵר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לְעַם שֶׁהוּא גִּזְרָה, שְׁלֵא יָבֹא מִן הַדְּבָר חוֹבָה וַיֹּאמְרוּ: הַעוֹף מִתֵּר מִפְּנֵי שְׁלֵא נִתְפָּרֵשׁ, כִּף הַחַיָּה מִתֵּר שֶׁהִי לֹא נִתְפָּרֵשׁ; וַיָּבֹא אַחַר לֹמֵר: אֵף בֶּשָׂר בְּהֵמָה מִתֵּרָה, חוּץ מִן הַעֲזִי⁴⁷; וַיָּבֹא אַחַר לֹמֵר: אֵף בֶּשָׂר הַעֲזִי מִתֵּר בַּחֲלָב פְּרָה אוֹ הַכֶּבֶשׂה, שְׁלֵא נֹאמַר אֲלֵא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא מֵינּוּ; וַיָּבֹא אַחַר לֹמֵר: אֵף בַּחֲלָב הַעֲזִי שֶׁאֵינָה אִמּוֹ מִתֵּר, שְׁלֵא נֹאמַר אֲלֵא 'אִמּוֹ'; לְפִיכֵן נֹאסֵר כָּל בֶּשָׂר בַּחֲלָב, אֲפִלּוּ בֶּשָׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֲלֵא עוֹשֶׂה סִיג לְתוֹרָה⁴⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁹.

35) רשאי. 36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. 37) כאמור לעיל ה"ד. 38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. 39) מדברי תורה. 40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. 41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם,

החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לְהֵן לְגֹזֵר גִּזְרָה²⁸ אוֹ לְתַקֵּן תִּקְנָה²⁹ אוֹ לְהַנְהִיג מִנְהַג - צָרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר וְלִידַע תַּחֲלָה אִם רַב הַצָּבֹר וְכוּלִין לְעַמֵּד בְּהֵן אוֹ אִם אֵין וְכוּלִין לְעַמֵּד. וְלְעוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גִּזְרָה עַל הַצָּבֹר, אֲלֵא אִם פֶּן רַב הַצָּבֹר וְכוּלִין לְעַמֵּד בְּהֵן³⁰.

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרתה" - עשו משמרת למשמרת, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). 30) ע"ז לו, א. ש. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה כארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותו, שאתם נהנים מן הארורים.

ו. הֲרִי שֶׁגִּזְרוּ בֵּית דִּין גִּזְרָה, וְדָמוּ שָׂרֵב הַקֶּהֱל וְכוּלִין לְעַמֵּד בְּהֵן, וְאַחַר שֶׁגִּזְרוּהָ פִּקְפָּקוּ³¹ הָעָם בְּהֵן וְלֹא פִּשְׁטָה בְּרַב הַקֶּהֱל - הֲרִי זֶה בְּטִלָּה³², וְאֵינָן רִשְׁאִין לְכַף אֶת הָעָם לְלַקֵּחַ בְּהֵן.

31) זלזלו, כמו: "שפסק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בכרכות יט, א): שזלזלו. 32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר רבתי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

ז. גִּזְרוּ וְדָמוּ שֶׁפִּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעַמֵּד הַדְּבָר בֵּין שְׁנַיִם רִבּוֹת, וְלֹאֲחַר זְמַן מְרַבָּה עֵמֵד בֵּית דִּין אַחַר וּבְדָק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגִּזְרָה פּוֹשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְבַטֵּל, וְאֲפִלּוּ הִיָּה פְּחוֹת מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחִכְמָה וּבְמִנְיָן³³.

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתור - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א, ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

א. מִי שְׁאִינוֹ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שְׁפַעַל פָּה² - אֵינוֹ זָקֵן מִמֶּרָא הָאֱמוּר בַּתּוֹרָה³; אֲלֵא הֲרִי זֶה בְּכָלֵל הָאֶפִיקוֹרוֹסִין⁴, [וּמִיתָהּ בְּכָל אָדָם]⁵.

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל-פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפָּרְסַם שֶׁהוּא פּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שְׁפַעַל פֶּה - [מִזְרִידֵינִי אוֹתוֹ]⁶ וְלֹא מְעַלְיָן⁷. וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאָר כָּל הָאֶפִיקוֹרוֹסִין וְהָאֱמוּרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשְּׁמַיִם⁸ וְהַמּוֹסְרִין⁹ וְהַמּוֹמְרִין¹⁰. שֶׁכָּל אֵלוֹ אֵינָם בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיף לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה וְלֹא דַעֲיָם, [אֲלֵא כָּל הַהוֹרֵג אֶחָד מֵהֵן - עֲשֵׂה מְצָוָה גְדוֹלָה וְהִסִיר הַמְּכַשׁוֹל]¹¹.

6) לבור. (7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"י"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: והמושומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"ה ה"א, כתוב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"סוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד-לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם ק"ג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כתוב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכתפ"מ-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הוקדמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. (49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. 22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". 23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתורדין, שכל המתורדה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ר-ח. 24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. 25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נתון - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פת, א וכרבי אלעזר. 26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירושו המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבת תורה מיתה לכבוד בית-דין ומעלתו" וכו'. 27) סנהדרין פת, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

ה. אין זקן ממרא²⁸ חיב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין²⁹, ויחלק על בית דין בדבר שזדונו כרת וישגגתו חטאת³⁰, או בתפליין³¹, ויורה לעשות כהוראתו³² או יעשה הוא על פי הוראתו³³, ויחלק עליהן והן יושבין בלשפת הגזית³⁴. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה³⁵ והורה לעשות - פטור³⁶. שנאמר: כי פלא ממוך דבר למשפט - מי שלא פלא ממונו³⁷ אלא דבר מפלא³⁸.

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". 29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, שהתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". 30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. 31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפליין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופת, ב). 32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פז, ב). 33) שם פת, ב. 34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. 35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פז, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. 36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). 37) שלא נעלם. 38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א). "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית-דין הכתוב מדבר".

ו. היה חכם מפלא של בית דין, ויחלק, וישנה³⁹ ולמד לאחרים בדבריו, אבל לא הורה לעשות - פטור. שנאמר: והאיש אשר יעשה בזדון. לא

ג. במה דברים אמורים? פאיש שפפר בתורה שבעל פה במחשבתו⁴⁰ ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו⁴¹, וכופר בתורה שבעל פה תחלה, כפדוק וביתוס⁴² וכן כל התועים אחריו. אבל בני התועים האלה ובני בנייהם, שהדיחו אותם אבותם, ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם⁴³ - הרי הוא קתינוק שגשגה בנייהם וגדלוהו⁴⁴, ואינו זריז לאחזו בדרכי המצות, שהרי הוא פאנוס⁴⁵. ואף על פי ששמע אחר כך [שהוא יהודי, וראה היהודים ודתם - הרי הוא פאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם]. כך אלו שאמרנו, האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו⁴⁶. לפיכך ראוי להחזירן בתשובה, ולמשכם בדברי שלום, עד שיחזרו לאיתן התורה⁴⁷.

12) בהכרתו. 13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. 14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירושו המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסייעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. 15) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עלינו. 16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. 17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). 18) דינם כאנוסים. 19) לחזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידנו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

ד. אבל זקן ממרא האמור בתורה הוא חכם אחד מחכמי ישראל, שיש בידו קבלה⁴⁰ ודין ומוצה בדברי תורה כמו שזדונו ויורו כל חכמי ישראל⁴¹, שבאת לו מחלקת בדין מן הדינים עם בית דין הגדול, ולא חזר לדבריהם, אלא חלק עליהם והורה לעשות שלא כהוראתן - גזרה עליו תורה מיתה⁴². ומתורה, ויש לו חלק לעולם הבא⁴³. אף על פי שהוא דין⁴⁴ והן דנים, הוא קבל⁴⁵ והם קבלו - הרי התורה חלקה להם כבוד⁴⁶. ואם רצו בית דין למחל על פבורן ולהניחו - אינן יכולין, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל⁴⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוי⁶⁰. אֶלָּא פִּינּוּן שְׂבָאוּ עֲדִים שְׁעֵשָׂה פְּהוּרָאָתוּ אוּ
שְׁהוּרָה לְאַחֲרִים לְעֵשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינּוּ לְמִיתָה בְּבֵית
דִּין שְׁבַעֲיָרִו⁶¹, וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעְלִין אוֹתוֹ מִשֵּׁם
לִירוּשָׁלַיִם. וְאִין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שְׁבַעֲיָרִו,
וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁיַצֵּא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁶², אֶלָּא
מַעְלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבַעֲיָרִו שְׁלִים. וְעַד
הַרְגַל מִשְׁמַרְיִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בְּרַגְלָל⁶³. שְׁנֵאמַר:
וְכָל יִשְׂרָאֵל⁶⁴ יִשְׁמְעוּ וְיָרְאוּ; מִכָּלֵל שְׁצָרִיף הַכְרָזָה⁶⁵.
וְאַרְבַּעַה צְרִיכִין הַכְרָזָה: זְקֵן מְמָרָא, וְעֲדִים זוֹמְמִין,
וְהַמְסִית⁶⁶, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה⁶⁷; שְׁהָרִי בְּכָלֵל נֵאמַר:
לְשִׁמְעוּ וְיָרְאוּ.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון.
(50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל
מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים
מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה,
מ"ד. ובתו"י"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו,
ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל
ה"ו: "ולמד לאחריים". (57) שהרי לא הורה לעשות,
וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות
עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים
את דינם בבית-דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י).
(62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא
בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל ה' סנהדרין פ"ד
ה"א, ש"אין דינים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה
בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו
רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין
היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין
אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו-הם
ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד,
שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פ"א ה"ב),
וראה שם פ"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם
ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא
ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז.
(67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, ה"ג: "כותבים לכל ישראל,
בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה"
- משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו
מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל ה' עדות פ"ה ה"ז
לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות
שבתוספתא שם פ"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל
ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה
ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבה' ע"ז פ"ה, המדבר
בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה,
וכנראה שסמך על דבריו כאן.

~ יום רביעי כ"א שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר
שחייבים על זדונו כרת ועל שיגתו חטאת. דברים המביאים

שְׁיֵאמַר פְּזוֹן, אֶלָּא יוֹרָה לְעֵשׂוֹת אוּ יַעֲשֵׂה הוּא
בְּעֵצְמוֹ⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית-דין הגדול לעירו. (40) שם פו,
ב. ופח, ב.

ז. מִצְאָן⁴¹ חוּץ לְמִקְוֵי⁴² וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פְּטוּר⁴³.
שְׁנֵאמַר: וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם - מְלַמֵּד, שְׁהַמָּקוֹם
גוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא פֶהֶן שְׁהֵן פְּטוּרִין
מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנִדוּתָם⁴⁴ וְלִהְפָּרִישׁן
וְלִהְפֹתֵן⁴⁵ וּלְמַנְעֵן מִלְּלַמֵּד⁴⁶, כִּפִּי מַה שְׁיִמְרָאָה לְהֵן
שְׁהַדְבָר צְרִיף לְכָף⁴⁷.

(41) את הסנהדרין, חברי בית-הדין הגדול. (42) מחוץ
ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב
מִצָּאם אבית פג"י וכו', והוא לפני מחומת ירושלים.
ופירושו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת
הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן
הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד
תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על
הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו,
אלא נידוהו לבדו, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו
(סנהדרין פח, א). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הל'קו את
יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן
אשה נכרית. (46) כדן המוחרם "שאינו שונה לאחריים"
(הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם
- הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חסיושלום
שעקביא נתנה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי
משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני
בית-דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה
מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך
בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא
העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט
ההוראה").

ח. וְכִיּוֹצֵא דִּינִין זְקֵן מְמָרָא? בְּעַת שְׁיַפְלֵא דְבָרָה⁴⁸ וְיוֹרָה
פּוֹ חֲכָם הַמְּגִיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין פְּדָבָר שְׁיִמְרָאָה בְּעֵינֵינוּ⁴⁹
בֵּין פְּדָבָר שְׁקָבָל מִרְבּוֹתֵינוּ - הָרִי הוּא וְהַחֹלְקִין עִמּוֹ
עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבְאִין לְבֵית דִּין שְׁעַל פְּתַח הַר
הַבְּיַת⁵⁰. אוֹמְרִים לְהֵן בֵּית דִּין: פֶּךָ הוּא הַדִּין. אִם
שְׁמַע וְקָבָל⁵¹ - מוֹטָב; וְאִם לֹא - בְּאִין בְּלֵן לְבֵית
דִּין שְׁעַל פְּתַח הַעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים לְהֵם גַּם הֵם: פֶּךָ
הוּא הַדִּין. אִם קָבָלוּ⁵² - יִלְכוּ לְהֵן; וְאִם לֹא - בְּלֵן
בְּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְלִשְׁפַת הַגְּזִית⁵³, שְׁמִשֵּׁם תוֹרָה
יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנֵאמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר
יִבְחַר יי. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לְהֵם: פֶּךָ הוּא הַדִּין,
וְיוֹצֵאִין בְּלֵן⁵⁴. חֲזַר זֶה הַחֲכָם לְעִירוֹ וּשְׁנָה⁵⁵ וּלְמַד⁵⁶
פְּדָרָף שְׁהוּא לְמוֹד - הָרִי זֶה פְּטוּר⁵⁷. הוֹרָה לְעֵשׂוֹת
אוּ שְׁעֵשָׂה פְּהוּרָאָתוּ - תִּיב מִיתָה, וְאִינוּ צְרִיף
הַתְּרָאָה⁵⁸. אֶפְלוּ נִתְּן טַעַם לְדְבָרֵינוּ⁵⁹ - אִין שׁוֹמְעִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגגתו חטאת, או שנחלקו בדבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. כיצד? נחלקו באשה זו אם היא ערוה¹¹ אם לאו¹², אם מראה דם זה מטמא באשה או לא¹³, אם זו טמאה לדה או לא¹⁴, אם זו זבה או לא¹⁵, אם חלב זה אסור¹⁶ או מתר, וכל פיוצא באלו - הרי חולק בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. וכיצד דבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת? כגון שנחלקו בעבור שנה, אם מעברים עד הפורים או בכל אדר - הרי זה חייב; שזה מביא לידי חמץ בפסח¹⁷. וכן אם נחלקו בדין מדיני ממונות או במנין הדינין¹⁸ שדיני דיני ממונות - הרי זה חייב; שהרי לדבריו של זה שאומר שנה חייב לזה, כל שנטל ממנו - פדין נטל, ועל פי בית דין נטל; ולדבריו של זה שאומר פטור, או שאמר שאין אלו ראויין לדון¹⁹, כל שננטל²⁰ - גזל הוא בידו, ואם קדש בו אשה - אינה מקדשת²¹; ולדברי האומר שלו נטל²², הפא עליה במזיד - ענוש פרת, בשוגג - חייב חטאת²³; ונמצא הדבר מביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. וכן אם נחלקו בדיני מכות, אם זה חייב מלקות או אינו, או שחלק במנין הדינים שלוקין בפניהם²⁴ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר אינו לוקה²⁵ - חובלין הם בו, וחייבין לשלם²⁶, וכל שנטל מהן - פדין נטל; ולדברי האומר כן מלקות הוא²⁷, כל שנטל מהן - גזל הוא בידו, ואם קדש בו אשה - אינה מקדשת²⁸. וכן אם נחלקו בערכין²⁹ או בתרמין³⁰, אם זה חייב לתן או אינו - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר אינו חייב לתן, אם לקחו ממנו - הרי זה גזל, והמקדש בו אשה - אינה מקדשת³². וכן אם חלק עליהן בפדיון קדשים, אם נפדו או לא נפדו³³ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר אין זה פדיון, אם קדש בו אשה - אינה מקדשת³⁴. וכן אם נחלקו בעריפת העגלה³⁵, אם אלו חייבין להביא או לא³⁶ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר חייבים להביא - הרי היא אסורה בהנאה, והמקדש בו³⁷ אשה - אינה מקדשת³⁸. וכן אם נחלקו בערלה³⁹. וכן אם נחלקו בלקט שכחה ופאה, אם זה לעניים או לבעל הבית⁴⁰ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר לבעל הבית - הרי זה גזל פיד העני, ואם קדש בו אשה - אינה מקדשת. וכן אם חלק עליהן באב מאבות הטמאה, כגון נגעי פשר⁴¹ או נגעי פתים⁴² או נגעי בגדים⁴³ - הרי זה חייב; שהרי לדברי האומר טהור - מתר להפגס במקדש ולאכל⁴⁴ קדשים; ולדברי האומר טמא, אם נכנס⁴⁵ או אכל במזיד - ענוש פרת,

לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאנה מביאה לידי עונש כרת.

א. זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת², בין שהיו הן אוסרים והוא מתיר בין שהיו הן מתירין והוא אוסר - הרי זה חייב מיתה³. אפילו הוא היה אומר מפי הקבלה, ואמר: כף קבלתי מרבנני, והן אומרים: כף נראה בעינינו שהדין נותן⁴, הואיל ונשא ונתן⁵ עליהן בדבר, ועשה או שהורה לעשות - הרי זה חייב. ואין צריך לומר אם הם מורים מפי הקבלה⁶. וכן אם חלק עליהם בגזרה מן הגזרות שגזרו בדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו פרת, כגון שהתיר החמץ⁷ ביום ארבעה עשר בניסן בשעה ששית⁸, או אסרו בהנאה בשעה חמישית⁹ - הרי זה חייב מיתה¹⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי יפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. (3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. (4) מצד הסברא והעיון העצמי. (5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". (6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. (7) אכילת חמץ. (8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. (9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. (10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ם בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עברינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

ב. אהד שנחלקו בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דיינים או שלושה. (19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20) התובע. (21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלווייה. (23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). (25) שאינו חייב מלקות. (26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27) שבית דין של שלושה דן דיני מכות. (28) סנהדרין פז, ב. (29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מציאית חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א-ג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם

ובשוגג - חֵיב תְּטַאֵת. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּטִהְרַת מְצַרְעֵי, אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טִהְרָה או אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּהִשְׁקָאֵת סוּטָה, אִם זו צְרִיכָה לְשִׁתּוֹת או אֵינָה צְרִיכָה⁴⁷ - הֲרִי זֶה חֵיב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוֹמֵר צְרִיכָה, אִם מֵת הַבְּעַל קִדְּם שִׁתְּשִׁתָּה - הֲרִי זוֹ אֲסוּרָה לִיבְמָה⁴⁸; וְלְדַבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינָה צְרִיכָה - מֵתִיבְמָת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה - צְרִיכִין לְבַדֵּק וְלַחְקֹר אִם הִיטָה מִחֻלְקַת זוֹ מִבִּיאָה לִידֵי דְבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מִבִּיאָה לִידֵי דְבָר שֵׁנִי, אֲפֹלוֹ אַחֵר מֵאַה דְּבָרִים, אִם יָבֹא בְּסוּף לְדָבָר שֶׁזְּדוּנוֹ פִּרְתָּ וְשִׁגְגָתוֹ תְּטַאֵת, בֵּין שֶׁהִיָּה הַזְּקָן מְקַל וְהֵן מִחְמִירִין בֵּין שֶׁהִיָּה הוּא מִחְמִיר וְהֵן מְקַלִּין - חֵיב⁴⁹.

(11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12) כגון, בתו מאנסותו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין אסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). (13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טהור של יולדת נקבה, שהם ישישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה). רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). (16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב, והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו). ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. 41) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. 42) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרות: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטוטפת. 43) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. 44) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 45) כגון, זה שהוסיף בציודו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוזן. 46) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 47) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פתח ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ן ז). 48) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 49) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיניו בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

א. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שְׁנֵאֲמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל, דָּמְיוֹ בּוֹ.² וְאֶחָד הַמְקַלֵּל בְּתַיִיחָן אוֹ לְאַחַר מִיתָתָן - הָרִי זֶה נִסְקָל.³ וְצָרִיף עֵידִים⁴ וְהִתְרַאָּה, כִּשְׁאָר כָּל מַחֲיִבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין.⁵ וְאֶחָד הָאִישׁ

פח, א). 44) שהרי שני דברים נפרדים הם. 45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. 46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד"ז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. 47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). 48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשה אחר מן השוק קידושו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. 49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ן ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

ג. וְאִם לֹא תִבְיָא הַמְחַלְקֵת לְיָדֵי כְּפֹדֶף - הָרִי זֶה פְּטוּר. חוּץ מִמְצֻוֹת תְּפִלִּין בְּלִבְדִּי.⁵¹ פִּיֶּצֶד? הוֹרָה לְהוֹסִיף טוֹטֶפֶת חֲמִישִׁית⁵² בְּתַפְלִין וְיַעֲשֶׂנָּה⁵³ חֲמִשׁ טוֹטֶפֶת - הָרִי זֶה חַיִּב. וְהוּא שְׁיַעֲשֶׂה בְּתַחֲלָה אַרְבָּעָה בָּתִּים פְּהִלְקָתָן⁵⁴, וְיִבְיָא חֲמִישִׁית וְיִדְבֵּק בְּחִיצוֹן; שֶׁהַבֵּית הַחִיצוֹן שְׂאִינוֹ רוֹאֶה אֶת הָאָוִיר⁵⁵ - תְּמִיד⁵⁶ פְּסוּל. וְחַיִּיב זָקֵן מִמָּרָא עַל דְּבַר זֶה - הִלְכָּה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁵⁷. אֲבָל אִם נִחְלְקוּ בְּשָׂאֵר מְצֻוֹת, כְּגוֹן שְׁחֵלֵק בְּדָבָר מִדְּבָרֵי לֹלֶב⁵⁸ אוֹ צִיצִית⁵⁹ אוֹ שׁוֹפָר, זֶה אוֹמֵר פְּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר כֶּשֶׁר, זֶה אוֹמֵר יֶצְאָ יְדֵי חוּבָתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יֶצְאָ, זֶה אוֹמֵר טְהוֹר, וְזֶה אוֹמֵר שְׁנֵי לְטִמְאָה⁶⁰ - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמִּיתָה⁶¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אֲזַתְרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנִּין? ¹⁴ עֲנֵשׂ שֶׁמְעַנּוּ בַּפְּרוּשׁ, אֲבָל הָאֲזַתְרָה הָרִי הִיא בְּכֻלָּל לֹא תִקְלַל חֲרָשׁ¹⁵. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אָבִיו בְּכֻלָּל יִשְׂרָאֵל¹⁶.

14) והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. (15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. (16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמִּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ¹⁷ - מִיתתו בְּחִנּוּק; שְׁנֵאמַר: מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת¹⁸. וְצִרִיף עֲדִים¹⁹ וְהַתְּרָאָה, פֶּשְׁעָר פֶּל מַחֲיִבֵי מִיתַת בֵּית דִּין²⁰. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטְּמֹום וְאֶנְדְּרוֹגִינוּס. וְהוּא שֶׁיִּגְעוּ לְכַלֵּל עֲנֵשׂוֹ. אֵינוּ חַיֵּב חִנּוּק עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּהֵן חַבְרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בְּהֵן חַבְרָה - הָרִי זֶה כְּמִכָּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל²¹. וְהַמִּכָּה אוֹתָן לְאַחַר מִיתָה - פְּטוּר²².

17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. (18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. (19) ראה לעיל בבאורנו אות ג. (20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). (21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, אות קלא. (22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אֲזִנוֹ וְחָרְשׁוֹ - חַיֵּב²³ וְנִהְרַג. שְׂאֵי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲרָשׁ בְּלֹא חַבְרָה, אֲלֵא יִצְאָת טַפַּת דָּם בְּפָנִים²⁴ בְּאֵז וְנִתְחַרַּשׁ.

23) מיתת חנק. (24) בבא-קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמְקִיז דָּם לְאָבִיו²⁵, או שְׁהִיָּה רֹפֵא וְחִתַּף לוֹ בְּשׂוֹר אוֹ אָבֵר - פְּטוּר²⁶. אָף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר,

וְאֶחָד הָאִשָּׁה⁶, וְכֵן הַטְּמֹום וְהָאֶנְדְּרוֹגִינוּס⁷. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה גְדוּלִים⁸ שֶׁיִּגְעוּ לְכַלֵּל הָעֲנֵשׂוֹ.

2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם כם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתי רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאינו המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. (3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה-שאיין-כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). (4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). (5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". (6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). (7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). (8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אֵינוּ חַיֵּב סְקִילָה עַד שֶׁיִּקְלַל בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין⁹; אֲבָל אִם קָלַל בְּכַנּוּי¹⁰ - פְּטוּר מִן הַסְּקִילָה¹¹, וְלוֹקָה כְּדֶרֶךְ שְׁלוֹקָה עַל קָלַת פֶּל אָדָם בְּשׂוֹר מִיִּשְׂרָאֵל¹².

9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. (11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד-לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". (12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכלן עובר בלא-תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאָבִי אִמּוֹ - הָרִי זֶה בְּמִקְלַל אֶחָד מִשְׂאָר הַהֵהָל¹³.

13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף-משנה). (38) הרינו. (39) שהולידו אביו כשהיה גוי. (40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. (41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

י. פֶּשֶׁם שְׁאִינוּ חַיִּב עַל אָבִיו, כִּף אִינוּ חַיִּב עַל אִמּוֹ. שְׁנֹאֲמָר: וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. אֵת שֶׁהוּא חַיִּב עַל אָבִיו - חַיִּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שְׁאִינוּ חַיִּב עַל אָבִיו⁴² - אִינוּ חַיִּב עַל אִמּוֹ.⁴³

(42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פ"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א. (43) ירושלמי יבמות פ"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).

יא. הִגֵּר אֲסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְלַהֲפֹתוֹ. וְלֹא יִבְזֶהוּ. פְּדֵי שְׂלֵא יֵאמְרוּ: בָּאוּ מְקַדְּשֵׁי חַמּוֹרָה לְקַדְּשָׁה קְלָה⁴⁴, שֶׁהִי זֶה מְבֻזָּה אָבִיו. אֲלֵא נוֹהֵג פּוֹ מְקַצֵּת כְּבוֹד⁴⁵. אֲבָל הַעֲבֵד⁴⁶ - אֵין לוֹ יְחוּס⁴⁷, אֲלֵא הִרִי אָבִיו כְּמִי שְׁאִינוּ אָבִיו לְכָל דְּבָר⁴⁸, אֵף עַל פִּי שְׁנִשְׁתַּחֲרָרוּ⁴⁹.

(44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בניזר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. (45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב"מדרש רבה" (לך-לך פ"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". (46) עבד כנעני. (47) אינו מתייחס אחר אביו. (48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". (49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראייה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבותו.

יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי עֲבֻרוֹת, אֲפֹלוּ נִגְמַר דִּינָן לְהַרְיִגָה וְהֵם יוֹצֵאִים לְהַרְגָּ - אֲסוּר לְהַפְתֹּן וּלְקַלְלֵם⁵⁰. וְאֵם קָלַל אוֹ חָבַל בָּהֶן - פְּטוּר⁵¹. וְאֵם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הִרִי זֶה חַיִּב, וְנִהְרַג

לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ הַוְצִיא סֵלוֹן²⁷ מִפֶּשֶׁר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה²⁸. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? פְּשִׁישׁ שָׁם אַחַר לַעֲשׂוֹת; אֲכָל אֵם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֲלֵא הוּא, וְהִרִי הֵן מְצַטְעָרִין - הִרִי זֶה מְקִיז וְחוֹתֵף כְּפִי מֵה שֶׁיִּרְשָׁהוּ²⁹ לַעֲשׂוֹת.

(25) לרפואה. (26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. (27) קוץ. (28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). (29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

ח. אֲזַהֲרָה שֶׁל מִפֶּה אָבִיו מִנֵּין? עֲנֵשׁ שְׂמַעֲנוּ, אֲזַהֲרָה לֹא שְׂמַעֲנוּ. הוּאֵיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֵא לְהַפֹּת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הִרִי אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכָלֵל³¹.

(30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, ה"ב. (31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חנין" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנַעֵנוּ בדברים, והוריענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׁתוֹקִי³² - חַיִּב עַל אִמּוֹ, וְאִינוּ חַיִּב עַל אָבִיו³³. אֵף עַל פִּי שְׁנִבְדָּקָה³⁴ אִמּוֹ וְאִמְרָה: בֶּן פְּלוֹנִי הוּא³⁵ - אִינוּ נִסְקָל אוֹ נִחָק עַל פִּיהָ³⁶. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַעוֹבֵדֵת פּוֹכְכִים - אִינוּ חַיִּב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ³⁷. וְכֵן גַּר שֶׁהוֹרֵת³⁸ שְׂלֵא בְּקִדְּשָׁה³⁹, אֵף עַל פִּי שֶׁלְדָתוֹ בְּקִדְּשָׁה⁴⁰ - אִינוּ חַיִּב עַל מַפֵּת אָבִיו וְקַלְלָתוֹ⁴¹.

(32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. (33) על הכאתו או על קללתו. (34) נשאלה ונחקרה. (35) של איש כשר, שאינו שתוקי. (36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף-על-פי שאינו חייב על אביו". (37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) אם היה אביו מסית את חבריו לעבודה-זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבודה, ראה דברים יג, יד. (59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאלות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

טו. מי שנתחייב שבועה לבנו - כָּךְ רָאִינוּ בּוֹ תְּמִיד, שָׂאִינוּ מְשַׁבְּעוֹ בְּשְׁבוּעַת הָאֱלֹהִים⁶⁰, שְׁהָרִי זֶה בָּא לְקַלְלַת אָבִיו, אֲלֵא מְשַׁבְּעוֹ שְׁבוּעָה שָׂאִין פֶּה אֱלֹהִים⁶¹. וְכִכָּר פֶּאֲרָנוּ⁶², שְׁהָאֵב שְׁהָרִג אֶת בְּנוֹ - אֵין אֶחָד מֵאֲחֵיו שֶׁל נְהָרֵג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם⁶³. וְלֹא עַל הַפָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בְּלִבְד הַקְּפִידָה תּוֹרָה, אֲלֵא אֵף עַל הַבְּזוּיִן. שְׁפָל הַמְּבֻזָּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֲפָלוּ בְּדָבָרִים וְאֲפָלוּ בְּרַמְזֵיהּ - הָרִי זֶה אֲרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה⁶⁴. שְׁנֹאֲמַר: אֲרוּר מְקַלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ⁶⁵. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: עֵין תִּלְעַג לְאָבִי⁶⁶ וְתִבְזוּ לִיקָהָת אִם⁶⁷ וְגוֹמֵר. וַיֵּשׁ לְבִית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מִפְּת מְרִדוֹת וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מֵה שְׁפִירָאוּ⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארוּר מְקַלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: עֵין תִּלְעַג לְאָבִי וְתִבְזוּ לִיקָהָת אִם" וגו'.

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארוּר מקלה אביו ואמו כו'".

ויש לומר, שחיוב כיבוד אב-אם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב.) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבני נח נאמר הציווי "ארוּר מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארוּר לה", או ארוּר למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי

עֲלֵיהֶן, אֵף עַל פִּי שְׁהָרִי הֵן יוֹצְאִין לְמִיתָה⁵². בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָנוּ; אֲבָל אַחַר שֶׁבָא וְהָפְהוּ וְקָלְלוּ אַחַר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה פְּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה⁵³. וְאִם בִּישׁוֹ - חַיֵּב בְּקִנְס הַמְּבֻזָּה⁵⁴.

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך ה"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מצנין, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליו"ד סי' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פי"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פי"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בכבא-קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדין "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

יג. עֵבֶר אָבִיו וְאִמּוֹ עַל עֲבָרָה שְׁלוֹקִין עֲלֵיהּ, וְהִיָּה הוּא חַזָּן⁵⁵ לְפָנֵי הַדֵּינָיִם - לֹא יָקָה אוֹתָם. וְכֵן אִם נִתְחַיְבוּ נְדוּיָם⁵⁶ - לֹא יִהְיֶה שְׁלִיחַ לְנִדְוָתָם. וְלֹא יִדְחַף אוֹתָם וְלֹא יִבְזֶה אוֹתָם בְּשְׁלִיחוֹת פִּת דִּין, אֵף עַל פִּי שְׁהֵן רְאוּיִין לְכַף וְלֹא עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה⁵⁷.

55) שמש, המכה על-פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"א. 56) על שלא ציית לפסק-דין בית-הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פי"ו ה"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגי יהיה בשמתא" (שם פי"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

יד. לְכָל אֵין אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַפּוֹתוֹ וְלְקַלְלוֹ, חוּץ מִמְּסִית וּמְדִיחַ⁵⁸. שְׁהָרִי אֲמָרָה תּוֹרָה: לֹא תַחְמַל וְלֹא תִכְפֹּס עֲלֵיו⁵⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. אִי זֶהוּ מוֹרָא, וְאִי זֶהוּ כְבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד בְּמִקוּמוֹ¹¹, וְלֹא יוֹשֵׁב בְּמִקוּמוֹ¹², וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מְכַרְעֵ אֶת דְּבָרָיו¹³. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשֵׁמוֹ, לֹא בְּחַיָּיו וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֲלֵא אוֹמֵר: אֲבָא מְרִי¹⁴. הֲיָה שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ בְּשֵׁם אַחֲרִים - מְשַׁנֵּה אֶת שְׁמֵם¹⁵. יִרְאֶה לִי, שְׂאִין נִזְהָר בְּכָף אֲלֵא בְּשֵׁם שֶׁהוּא פְּלֵא¹⁶, שְׂאִין הַפֵּל דְּשִׁין בּוֹ¹⁷; אֲבָל הַשְּׂמוֹת שֶׁקוֹרְאִין בְּהֵן אֶת הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מִשֶּׁה וְכוּיֹצֵא בְּהֵן, כְּכָל לְשׁוֹן וְכָכָל זְמַן - קוֹרֵא בְּהֵן לְאַחֲרִים¹⁸ שְׂלֵא בְּפָנָיו, וְאִין בְּכָף פְּלוֹם¹⁹. אִי זֶהוּ כְבוֹד? מְאָכִיל וּמְשָׁקֵה, מְלַבֵּשׁ וּמְכַסֶּה - מִשְׁלַח הָאֵב²⁰. וְאִם אִין מְמוֹן לְאָב, וְיֵשׁ מְמוֹן לְבֵן - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְזָן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יְכוֹל²¹. וּמוֹצִיא וּמְכַנֵּס וּמְשַׁמְשׁוֹ בְּשֶׁאֵר הַדְּבָרִים שֶׁהַשְּׂמָשִׁים מְשַׁמְשִׁים בְּהֵן אֶת הַרְבֵּי²². וְעוֹמֵד מִפְּנֵי כְדָרָךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ²³.

(11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (י"ד סי' רמ סעיף ב). (12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (י"ד שם). (13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף-משנה). (14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. (15) שם אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביי, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביי", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקראו בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביי בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביי. ורבה שהיה חבירו של אביי, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ל"י"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לה, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. (16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". (17) רגילים. (18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ה. (19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידי" אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. (20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששינוי שם: "כבוד את אביך..." בחסרון כ"ס? - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. (21) בתורת צדקה, שכופים

קללת אביך. (62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. (63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. (64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין זח, ב). (65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. (66) אפילו ברמיזה בעין. (67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקתה עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "יקרוה עורבי נחל". (68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימך) אין בית-דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מדרות ("לב אריה" לחולין שם).

פָּרָק שְׁשִׁי

(1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

א. כְּבוֹד אָב וְאֵם - מְצוֹת עֲשֵׂה גְדוּלָה. וְכֵן מוֹרָא אָב וְאֵם. שְׁקֵל² אוֹתָן הַפְּתוּב כְּכּוֹדוֹ וּכְמוֹרָאוֹ³. פְּתוּב: כְּכּוֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, וְכְתוּב: כְּכּוֹד אֶת יְיָ מְהוֹנֵךְ. וּכְבָאִבּוֹ וְאִמּוֹ פְּתוּב: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְכְתוּב: אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא. פְּדָרָךְ שְׂעִנָּה עַל כְּבוֹד שְׂמוֹ הַגְּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כֶּף צְנָה⁴ עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם⁵.

(2) השוה. (3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. (4) קידושין לב, ב. (5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבוד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבוד את ה' מהנוך, ממה אתה מכבדו ממה שחננך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

ב. הַמְזַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - בְּסִקְלָה, וְהַמְגַדֵּף⁶ - בְּסִקְלָה. הִנֵּה הַשְּׂנֵה אוֹתָן בְּעֵנָשׁ⁷. הַקְּדִים אָב לְאֵם לְכְבוֹד⁸, וְהַקְּדִים אֵם לְאָב לְמוֹרָא⁹. לְלַמֵּד שְׂשִׁנְיָהֶם שְׁוִים, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכְבוֹד¹⁰.

(6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-טז. (7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". (8) ככתוב: כבוד את אביך ואת אמך. (9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. (10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. וְחַיֵּב לְכַבְּדוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיֶּצֵד? הִיָּה אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה³⁴ מִפִּיּוֹ - לֹא יֹאמֵר: כִּי אָמַר אָבָא; אֲלֵא אוֹמֵר: כִּי אָמַר אָבָא מְרִי, אֲנִי כִפַּרְתִּי מִשְׁכַּבְּבוֹ³⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר הִדְשׁ שְׁלֵאֲחֹר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר הִדְשׁ³⁶ - אוֹמֵר: זְכָרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא³⁷.

(34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. (37) שם וברש"י. וביר"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זלה"ה.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חִיבִין בְּמוֹרָא וְכַבּוּד³⁸; אֲלֵא שְׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, שְׁהָרִי רְשׁוּת אַחֲרֵים עָלֶיהָ³⁹. לְפִיכָךְ, אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הָרִי שְׁנֵיהֶם⁴⁰ שְׁוִים⁴¹.

(38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. (39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליר"ד סי' רמ ס"ק יט). (40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ז. עַד הֵיכָן הוּא כְּבוֹד אָב וְאִם? אֶפְלוּ נָטְלוּ כִּיס שֶׁל זְהוּבִים שֶׁלּוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לֵיָם - לֹא יְקַלְמִים⁴², וְלֹא יִצְעֵר⁴³ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִקְעַס בְּנִגְדָם; אֲלֵא יִקְבֵּל גְּזֵרַת הַפְּתוּב⁴⁴ וְיִשְׁתַּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרְאָן? אֶפְלוּ הִיָּה לוֹבֵשׁ⁴⁵ בְּגָדִים תְּמוּדוֹת⁴⁶ וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בְּפָנֵי הַקְּהָל, וְכֹא אָבִיו וְאִמוֹ⁴⁷ יִקְרְעוּ בְּגָדָיו וְהַפְּוִהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיִרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יְקַלְמִים, אֲלֵא יִשְׁתַּק⁴⁸ וְיִירָא וְיִפְחַד מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שְׁעָזְהוּ בְּכֶךְ. שְׂאֵלוֹ מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם גָּזַר עָלָיו דְּבַר שֶׁהוּא מְצַעַר יְתֵר מְזָה - לֹא הִיָּה יְכוֹל לְפַרְפֵּס⁴⁹ בְּדָבָר; קַל וְחֹמֶר לְמִי שְׂאֵמֵר וְהִיָּה הָעוֹלָם כְּרִצּוֹנוֹ.

(42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצער ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצער (כספ"מ שנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליר"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצער, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמגעו מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד ישיב בו

על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב". (22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליר"ד סי' רמ ס"ק ט). (23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עינו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמו: אקום מפני השכינה שבאה.

ד. וְהָאֵב שֶׁהִיָּה תְלָמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאֵב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֵּן²⁴, אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא תְלָמִידוֹ²⁵. וְחַיֵּב²⁶ לְכַבְּדוֹ בְּשָׂאָר דְּרָכָיו בְּשַׁעַת עֲשׂוּת מִשְׁאוֹ וּמִתְנוֹ וְעֲשׂוּת הַפְּצִיּוֹ. פִּיֶּצֵד? הַנְּשַׁמַּע בְּדָבַר אָבִיו לְמָקוֹם²⁷ - לֹא יֹאמֵר: מְהָרוֹנִי²⁸ בְּשִׁבְלִי עֲצָמוֹנִי²⁹! פְּטָרוֹנִי³⁰ בְּשִׁבְלִי עֲצָמוֹנִי³¹! אֲלֵא: מְהָרוֹנִי בְּשִׁבְלִי אָבָא³²! פְּטָרוֹנִי בְּשִׁבְלִי אָבָא! וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה, לְעוֹלָם יְקַלֵּל בְּקַלְל דְּבָרָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בְּכַבּוּד אָבִיו³³ וְשִׁמְתִירָא מִמֶּנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְהָאֵב שֶׁהִיָּה תְלָמִיד בְּנוֹ... הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו."

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמים שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם אזיל לשיטתו, שכן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו ה"א), ועאכ"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על-פי לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמים שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביר"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. (26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. (27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. (28) סדרו לי מהר את עניני. (29) שאני צריך ללכת. (30) שלחוני. (31) אע"פ שיועד שיכבדוהו כאביו. (32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). (33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ל' לא יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה! אלא יאמר לו: אבא, כתוב בתורה כן וכן? פאלו הוא שואל ממנו, ולא ממנהירי⁶⁴.

59) שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. (60) ממיתה. (61) שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). (62) בכת"י תימן: שאפילו. (63) וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה ה"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראייה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. (64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. (65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (יר"ד סי' רמ סעיף יא).

יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה, אפלו של דבריהם⁶⁶ - הרי זה לא ישמע לו. שונאמר: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו פלכם חמבין בכבודי⁶⁷.

66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה ה"א. (67) יבמות ו, א. ובבבא מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה ציותה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף-משנה), וכלשון רבינו פ"א ה"ב: "ואחד הדברים שעשאוים סייג לתורה... מצות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. (43) ובכת"י תימן: יצעוק. (44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. (45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. (46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. (47) בכת"י תימן: או אמו. (48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. (49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנענע באבריה.

ח. אף על פי שפכה נצטוינו, אסור לאדם להכביד עלו על פניו⁵⁰ ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מקשול⁵¹, אלא ימחל ויתעלם⁵²; שהאב שמחל על כבודו - כבודו מחול⁵³.

50) לדרוש מהם יותר מדאי. (51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. (52) אם פגע בכבודו. (53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונשו, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

ט. והמפה בנו גדול - מנדין אותו⁵⁴, שהרי הוא עובר על ולפני עור לא תתן מקשל⁵⁵.

54) אומרים לו: "פלוגי זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. (55) שגורם שיבעט בו, וב"נמוק יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמה לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לעניין זה, רק אחר כך או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתסר, וביו"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"י לקידושין שם, סימן סח).

י. מי שנטרפה⁵⁶ דעתו של אביו או של אמו - משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירחם עליהן. ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנטשתו ביתר - יניחם וילך לוי⁵⁷, ויצוה אחרים להנהיגם פראוי להם⁵⁸.

56) נתבלבלה. (57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. (58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

יא. הממזר⁵⁹ חייב בכבוד אביו ומוראו, אף על פי שהוא פטור⁶⁰ על מפתו וקללתו עד שיעשה תשובה⁶¹. אפלו⁶² היה אביו רשע ובעל עברות - מכבדו ומתירא ממנו⁶³. ראהו עובר על דברי תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חותנו (שמואל-א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמו כאביו".

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדוייק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסורת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפרשה בו סקילה³; ולא ענש הכתוב אלא אם בן הזהיר⁴, והיכן הזהיר? לא תאכלו על הדם - לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים; וזו אכילת בן סורר ומורה⁵, שאינו נהרג אלא על אכילה מבערת שאכל. שנאמר: זולל וסבא. מפי השמועה למדו, שזולל הוא האוכל בשר פרעבתנות, וסובא - השוטה יין פרעבתנות⁶.

2) דברים כא, יח-כא. 3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). 4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. 5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולא זו כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). 6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אכילה זו שהוא חייב עליה - דברים הרבה⁷ יש בהם⁸, והן פלן הלכה מפי הקבלה⁹. אינו חייב סקילה עד שייגנב משל אביו ויקנה בשר בזול ויין בזול¹⁰; ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו¹¹ בחבורה שפלן ריקנין ופחותין¹²; ויאכל הבשר חי ואינו חי, מבשל ואינו מבשל, פדרך שהגנבים אוכלים¹³, וישתה היין מזוג¹⁴ פדרך שהגנבנים¹⁵ שותים. והוא שיאכל משקל חמשים דינרין¹⁶ מבשר זה במלוגמא אחת¹⁷, וישתה חצי לג¹⁸ מיין זה פבת אחת. גנב משל אביו, ואכל אכילה זו פרשות

יג. אמר לו אביו: השקני מים! ויש פידו לעשות מצוה⁶⁸: אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים - תעשה, ויתעסק בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה - יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו; שהוא ואביו חייבים פדבר מצוה⁶⁹. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם⁷⁰.

68) כגון לקבור את המת או ללוותו. 69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף-משנה בשם הרא"ש). 70) כמו ששינונו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתהה בבית לבן נענש (רש"י שם).

יד. אמר לו אביו: השקני מים! ואמרה לו אמו: השקני מים! - מניח פבוד אמו ועוסק בכבוד אביו תחלה, מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו⁷¹.

71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומוכן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיוה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חייב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו, פל זמן שאביו קיים; שזה בכלל פבוד אביו⁷². וכן מכבד בעל אמו, פל זמן שאמו קיימת⁷³; אכל לאחר מיתתה - אינו חייב⁷⁴. ומדברי סופרים, שיהיה אדם חייב פכבוד אחיו הגדול פכבוד אביו⁷⁵.

72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש צוה לבניו לפני מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוותאו. 73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. 74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל-מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתתה". שהרי רבינו הקדוש צוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). 75) כתובות שם "זאת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ה, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע, ב.

ג. אַכַּל כָּל מֵאֲכָל וְלֹא אַכַּל בְּשֵׁר בְּהֵמָה, אָף עַל פִּי שְׂאֵכָל אֲכִילָה זֶה מִבְּשֵׁר הָעוֹף - פְּטוּר. וְאִם אַכַּל אֲכִילָה זֶה מִבְּשֵׁר בְּהֵמָה, וְהַשְּׂלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים מִבְּשֵׁר הָעוֹף³² - חַיֵּב. שְׂתָה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׂתָה יַיִן - פְּטוּר³³.

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

ד. אַכַּל בְּשֵׁר חַי וְשְׂתָה יַיִן חַיִּי³⁴ - פְּטוּר; שְׂתָה קְרִי³⁵ הוּא, וְאִין אָדָם יְכוֹל לְהַמְשִׁךְ בְּנֵה³⁶. וְכֵן אִם אַכַּל בְּשֵׁר מְלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׂלִישִׁי לְמִלְחַתוֹ³⁷, או שְׂתָה יַיִן מִגְתָּר³⁸ - פְּטוּר; שְׂאִין אָדָם יְכוֹל לְהַמְשִׁךְ בְּנֵה.

(34) בלתי מזוג במים. (35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתר" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא טובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לענין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתר" שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

ה. לֹא עֲנֵשׁ הַפְּתוּב קֶטְן³⁹ שְׂלֵא בָּא לְכָלל הַמְּצוֹת. וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וְהָרִי הוּא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ - אֵינוֹ נִסְקָל מִפְּנֵי שֶׁגָּנַב וְאֲכַל וְשְׂתָה אֲכִילָה זֶה הַמְּכַעֵרֶת⁴⁰. הֵא בִּיצֵד⁴¹? מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׂאִין דִּין זֶה אֲלֵא בְּכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׂתֵי שְׂעֵרוֹת,

אָבִיו¹⁹; או שֶׁגָּנַב מִשְׁל אַחֲרִים²⁰, וְאֲכַל אֲכִילָה זֶה הַמְּכַעֵרֶת בֵּין בְּרִשׁוֹת אָבִיו בֵּין בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים - הָרִי זֶה פְּטוּר²¹. וְכֵן אִם גָּנַב מִשְׁל אָבִיו, וְאֲכַל אֲכִילָה מְכַעֵרֶת כְּזוֹ בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, וְהִיתָה אֲכִילַת מִצְוָה אֶפְלוֹ מִדְּבָרֵיהֶם [או אֲכִילַת עֵבֶרָה אֶפְלוֹ מִדְּבָרֵיהֶם] - פְּטוּר. שְׂנֵאָמֵר: אֵינָנו שׁוֹמְעֵי בְּקִלְנוֹ - שְׂאִינוֹ עוֹבֵר בְּאֲכִילָה זֶה אֲלֵא עַל קוֹלָם. יֵצֵא זֶה שֶׁעָבַר בָּה עַל דְּבָרֵי תוֹרָה²², או שֶׁאֲכַלָּה בְּדָבָר מִצְוָה²³. בִּיצֵד? אֲכַל אֲכִילָה זֶה הַמְּכַעֵרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרַעָה שְׂאֵוֹכַל עִמָּהֶם בְּדָבָר מִצְוָה²⁴, או שֶׁאֲכַלוּ מִעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם²⁵, אֶפְלוֹ אֲכַלוּ בְּתַנְחוּמֵי אֲבָלִים²⁶ שֶׁהִיא מִצְוָה מִדְּבָרֵיהֶם - הָרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן אִם אֲכַלָּה מִגְּבֻלוֹת וְטִרְפוֹת, שֶׁקָּצִים²⁷ וְרִמְשִׁים²⁸, אֶפְלוֹ אֲכַל בְּתַעֲנִית צְבוּר²⁹ שֶׁהִיא עֵבֶרָה מִדְּבָרֵיהֶם³⁰ - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמִּיתָה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה. (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חיי", ופירושו: שזהו מבושל ואינו מבושל ולפי זה יגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם). (15) הסוכאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים ביננויות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעשה משקל שש עשרה שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכו"ל. (18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, סופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזולל בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י).
52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים. (56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג' "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". (57) הדיינים שחייבוהו מלקות. (58) שם עא, א.

ח. ואם מחלו לו אביו ואמו⁵⁹ קדם שנגמר דינו⁶⁰ - פטורו⁶¹.

59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. (61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

ט. ברח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף השער מלמטה - פטורו⁶². ואם משנגמר דינו ברח, אפילו הזקין - כל עת שצא יסקל; שכל מי שנגמר דינו - הרי הוא כהרוג ואין לו דם⁶³.

62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.

י. היה אביו רוצה⁶⁴ ואמו אינה רוצה, אמו רוצה ואביו אינו רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה. שגאמר: ותפשו בו אביו ואמו. היה אחד מהן גדם או חגר או אלם או סומא או חרש - אינו נעשה בן סורר ומורה. שגאמר: ותפשו בו - ולא גדמים; והוציאו אתו - ולא חגרים; ואמרו - ולא אלמים; בננו זה⁶⁵ - ולא סומים; איננו שמע בקלנו - ולא חרשים⁶⁶.

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים אותו באצבעם. (66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחריו כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

יא. גזרת הכתוב הוא שישקל בן סורר ומורה. אבל הפת - אינה נדונת בדין זה, שאין דרכה להמשך

עד שיקיף⁴² כל הגיד⁴³; ואחר שיקיף השער כל הגיד - הרי הוא ברשות עצמו ואינו נסקל.

39) פחות משלוש עשרה שנה. (40) שגאמר: "בן סורר" - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שגאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

ו. כל ימיו של בן סורר ומורה אין אלא שלשה חדשים מאחר שביא שתי שערות⁴⁴. לפי שאפטר שפתעבר אשתו⁴⁵ ויהיה עברה נכר בשלשה חדשים⁴⁶, ונאמר: כי יהיה לאיש בן סורר ומורה - ולא אב⁴⁷ סורר ומורה. הא למדת⁴⁸, שאם הקיף השער את כל הגיד קדם שישלים שלשה חדשים - הרי זה פטורו⁴⁹.

44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרה". (47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". (48) מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

ז. כיצד דנין בן סורר ומורה? מביאין אותו אביו ואמו תחלה לבית דין של שלשה⁵⁰ ואומרים להן: בננו זה סורר ומורה. ומביאין שני עדים שגנב משל אביו, וקנה בשר ונין כמה שגנב, ואכל אותה אכילה האמורה אחר ההתראה⁵¹. וזו היא עדות הראשונה. ומלקין אותו בשאר חייבי מלקות, שגאמר: ויסרו אותו⁵² ולא ישמע אליהם. חזר וגנב משל אביו ואכל אכילה זו - אביו ואמו מביאין אותו לבית דין של שלשה ועשרים⁵³, ומביאין שני עדים ומעידין עליו שגנב ואכל אכילה זו האמורה אחר שהתרו בו⁵⁴. וזו היא עדות אחרונה. אפלו היו השנים הראשונים⁵⁵ הם האחרונים⁵⁶. ואחר שמקבלין עדותן בודקין אותו שמא הקיף השער את כל הגיד. אם לא הקיף ולא שלמו לו שלשה חדשים - גומרין דינו כדרך כל הרוגי בית דין וסוקלין אותו. ואינו נסקל עד שיהיה שם שלשה הראשונים⁵⁷. שגאמר: בננו זה - זהו שלקה בפניכם⁵⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַלְבוּת אֶבֶל

בְּאֵכֶלְהָ וּשְׂתִיהָ כְּאִישׁ⁶⁷. שְׁנֵאמֶר: בֵּין - וְלֹא בֵּית⁶⁸,
וְלֹא טַמְטוּם וְאֲנִדְרוּגִינוּס⁶⁹.

יֵשׁ בְּכֻלָּן אֲרָבַע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרֻטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֶפְלוּ פֶהֶן מִטְּמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הַרוּגֵי בֵּית דִּין. וְלִפִּי זֶה כָּלִלְתִּי הַלְכוֹת אֱלוֹ בְּסִפְרֵי זֶה⁷⁰, שֶׁהֵן מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה⁷¹. (ב) שְׁלֹא יִטְמָא פֶהֶן גְּדוֹל לְקְרוֹבִים. (ג) שְׁלֹא יִכְנֵס עִם הַמֵּת בְּאֶהֱל. (ד) שְׁלֹא יִטְמָא פֶהֶן הַדְּיוּט לְנַפֵּשׁ אָדָם אֲלֵא לְקְרוֹבִים בְּלֶבֶד.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֱלוֹ בְּפָרְקִים אֱלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן⁷²

1) מתבארת בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרואי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרואי מלכות להרואי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנֵאמֶר: וְאֶכְלְתִּי חֵטָאֵת הַיּוֹם, הַיֵּיטֵב פְּעִינֵי יְיָ. וְאִין אֲבָלוֹת מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה⁷³; אֲכַל שְׂאֵר הַשְּׂבָעָה יָמִים - אִינוּ דִּין תּוֹרָה. אָף עַל פִּי שְׁנֵאמֶר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אֲבָל שְׂבָעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְּחַדְּשָׁה הַלְכָה⁷⁴. וּמִשָּׁה רַבְּנֵנוּ תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׂבָעַת יָמֵי אֲבָלוֹת וְשְׂבָעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה⁷⁵.

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. 3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. 4) מענין. 5) הנזכרת בהרואי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרואי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. 6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בנו, ומכיון שנדחית אכילת קדשים, שהיא מצוה-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצוה-עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זכחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל-וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. וב'ספר המצוות' עשה לו, כותב רבינו: "שנצטוונו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב-ג)...מצוה זו עצמה היא מצוה אבלי. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכֵּהֶן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירושו אמרו (מועד קטן

67) ולא תבוא אלסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. 68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". 69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

יב. טַמְטוּם שְׁנִקְרָעו⁷⁰ וְנִמְצָא זָכַר - אִינוּ נַעֲשֶׂה בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרָה. שְׁנֵאמֶר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרָה - עַד שְׂתִיהָ בֵּין מִשְׁעַת הַתְּרָאָה⁷¹.

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לכבא בתרא קכו, ב). 71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה ש"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (כבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירושו הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

יג. בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרָה צָרִיף הַכְּרָזָה. בְּיַצַּד מְכַרְיִזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוּנֵי סְקָלְנוּ פְּלוּנֵי מַפְגֵּי שְׂהִיָּה בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרָה⁷².

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

יד. בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרָה הָרִי הוּא כְּכָל הַרוּגֵי בֵּית דִּין שְׁמֻמוּנָם לְיִוְרְשִׁיהֶן⁷³; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאָבִיו גָּרַם לוֹ סְקִילָה - הָרִי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכֻסָיו⁷⁴.

73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרואי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. 74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות היוזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתוהו בנפש אחי אשר הרג ונשמידה גם את היוזרש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבכס על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

פְּרִיף רַחֲמָנָא דְּסִיפֵינָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

— שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כספ-משנה).

ד. **מִי שִׁטְבַע בְּנֵהָרָה¹⁷ או מִי שֶׁאֶכְלָתוּ חֵיָה רָעָה - מִשְׁנֵתֵיָאָשׁוּ לְבִקָּשׁ. מִצְאֹהוּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים - אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שֶׁיִּמְצָא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ¹⁸ או יתְנַאֲשׁוּ מִלְּבִקָּשׁ¹⁹.**

(17) שמחות שם, הי"ב. וב"העיסור" אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבלות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמה יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פ"ג הט"ז — אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו סתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה — אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). (18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך — אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). (19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים — אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין 'ליקוט עצמות אביו', שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פ"ב הי"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

ה. **מִי שֶׁדָּרְכָן לְשִׁלַּח הַמֶּת לְמַדִּינָה²⁰ אַחֲרַת לְקָבְרוֹ, וְאֵינָם יוֹדְעִים מְתֵי יִקְבְּרוּ - מַעַת שֶׁיִּחְזְרוּ פְּנֵיהֶן מִלְּלוֹתוֹ מִתְחִילִין לְמָנוּת שְׂבָעָה וְשְׁלֹשִׁים וּמִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל²¹.**

(20) לעיר. (21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

ו. **הַנְּפָלִים²² - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן²³. וְכֵל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴ בְּאֵדָם²⁵ - הָרִי זֶה נִפְלָה²⁶. אֶפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיוֹ²⁷.**

(22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג-ד) "טוב ממנו הנפל...ובחשך שמו יכוסה". (23) נדה מד, ב. (24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. (25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). (26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" — עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). (27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פ"א, הי"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב

יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא — אָתִי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה". (7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבי צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה — אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות — מותר באבלות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". (9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. וירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "הפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) — מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

ב. **מֵאֵימְתֵי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאָבֵל? מִשִּׁיטְתָם הַגּוֹלָל¹⁰. אָבֵל כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבְּרוּ הַמֶּת - אֵינוֹ אֶסוֹר בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֶסוֹר בְּהֵן¹¹. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ דָּוִד וְסָף לְשִׁמַּת הַיָּלֵד¹² טָרַם שִׁיקְבָּרוֹ¹³.**

(10) לאחר ששימוא את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל — אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". (11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. (12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). (13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

ג. **הַרוּגֵי מַלְכוּת שְׁאֵין מְנִיחִין אוֹתָן לְהִקְבְּרוֹ¹⁴, מֵאֵימְתֵי מִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּר שְׂבָעָה וְשְׁלֹשִׁים? מִשִּׁיטְתָאשׁוּ לְשֶׁאֵל¹⁵ לְמַלְךְ לְקָבְרוֹ, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְנָאשׁוּ מִלְּגַב אוֹתָן¹⁶.**

(14) מחמת שנאה וכדומה. (15) בכת"י תימן: מלשאול. (16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנבם (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכספ-משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדיגש רבינו: "שאין מניחים אותם להקבר"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמְמוֹנָם לְפָלֶה³⁶, וְנִקְבְּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן³⁷. אֲבָל כָּל הַרוֹגֵי בֵּית דִּין³⁸ - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן³⁹, אֲבָל אוֹנְנִין; שְׂאִין אֲנִינוֹת אֶלָּא פֻּלְבֵּי⁴⁰. וְאֵין נִקְבְּרִין עִם אֲבוֹתֵיהֶן⁴¹ עַד שִׁיתְאַפֵּל הַפְּשָׁר⁴², וּמְמוֹנָם לְיִוְרְשֵׁיהֶם⁴³.

32) שמרדו במלך. (33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פיך... לכל אשר תצוונו יומת". (34) שמחות פ"ב, הי"א. (35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משנה). (36) סנהדרין מת, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. (37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). (38) על עבירות חמורות, שבי"ת דין ממת עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. (39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). (40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). (41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. (42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם ע"מ א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. (43) סנהדרין מת, ב.

י. כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדְּרָכֵי צְבוּר, וְהֵם הַאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עַל הַמְּצוֹת מֵעַל צְאוֹרָן, וְאֵין נִקְלָלִין בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל בְּעִשְׂתֵּי הַמְּצוֹת וּבְכַבּוּד הַמוֹעֲדוֹת וְיִשִּׁיבֵת בְּתֵי כְּנָסוּיֹת וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת, אֶלָּא הָרִי הֵן כְּכַנֵּי חוֹרִין לְעֶצְמוֹן, וְכֵן הָאֲפִיקוּרוֹסִין [הַמוֹמְרִים] וְהַמּוֹסְרִין⁴⁴ - כָּל אֵלוֹ אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן; אֶלָּא אֲחִיהֶם וְשָׂאֵר קְרוֹבֵיהֶם לּוֹבְשֵׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְפִּים לְבָנִים וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְשִׁמְחִים⁴⁵, שֶׁהָרִי אֲבָדוֹ שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְעֲלֵיהֶם הַפְּתוּב אוֹמֵר: הֲלוֹא מְשַׁנְּאִיךָ יְיָ אֱשָׁנָא.

44) מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. (45) שמחות פ"ב, ה"ג. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותי מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור י"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירוק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

יא. הַמְּאָבֵד עֶצְמוֹ לְדַעַת⁴⁶ - אֵין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְכָל דְּבָר⁴⁷, וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן⁴⁸, וְאֵין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ. אֲבָל עוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׁוּרָה⁴⁹, וְאוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַפְּת

רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא"? - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. וְאֵם נוֹדַע בְּוֵדָאֵי שְׁנוּלַד לְתַשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים²⁸, אֶפְלוּ מֵת בַּיּוֹם שְׁנוּלַד - מִתְאַבְּלִים עֲלָיו²⁹.

28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חדשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה לא נצרכא). (29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם ע"מ ב, שהכוונה לענין אבלות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו... הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנחעברה, הרי זה ולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): 'יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמחו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כז, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. בֵּן תַּשְׁעָה חֳדָשִׁים שְׁנוּלַד מֵת, וְכֵן שְׁמוֹנָה שָׁמַת אֶפְלוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְיֵמֵי שִׁנְיָא מִחֻתָּף אוּ מְרַסֵּס³⁰ אַף עַל פִּי שֶׁפָּלוּ לוֹ חֳדָשִׁין - הָרִי זֶה נֶפֶל; וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא מִתְעַסְקִין עִמָּהֶם³¹.

30) מערך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכ"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותך מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. (31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביר"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנחעכב בטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל"! ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ו, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בוה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

ט. כָּל הַרוֹגֵי מְלָכוֹת³², אַף עַל פִּי שֶׁנְּהָרוּ בְּדִין הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ רְשׁוֹת לְהַרְגֵן³³ - הָרִי אֵלוֹ מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן³⁴, וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֵן כָּל דְּבָר³⁵,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו, והשווה לקמן הי"ב. (3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשאריו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". (4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבלות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחס' משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתארו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). (5) מו"ק שם.

ב. אָפְלוּ הַפֶּהֶן, שְׁאִינוּ מִטְמָא לְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלְאָחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אֶף עַל פִּי שְׁהִיא מֵאָבִיו - מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן? וְאִם הִיְתָה אָחוֹתוֹ זֹה הַנְּשׂוּאָה מֵאָבִיו - הֲרִי הוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהָ דִין תּוֹרָה⁸.

(6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן הי"ב. (7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). (8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר לעיל בבאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הִבָּא מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנְּכָרִית - אִינוּ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כָּלֵל⁹. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵר הוּא וּבְנָיו¹⁰, או נִשְׁתַּתְּרָר הוּא וְאָמוֹ - אִין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה¹¹. וְכֵן אֲשֶׁתוֹ אֲרוּסָה - אִינוּ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהָ¹² וְלֹא אוֹנְנִין¹³, וְכֵן הִיא לֹא אוֹנְנָת¹⁴ וְלֹא מִתְאַבְּלָת עֲלָיו¹⁵.

(9) שבנה כמותה, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, הי"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה הל' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאלו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. (10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר

אֲבָלִים⁵⁰, וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כְּבוֹד לַחַיִּים⁵¹. וְאִי זֶהוּ הַמֵּאבֵּד עֲצָמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעֲלָה לְגַג וְנִפְלַ וְנִמְתָּ⁵², אֲלֵא הָאוֹמֵר: הַרְיֵנִי עוֹלָה לְרֹאשׁ הַגֶּג! רְאוּהוּ שֶׁעֲלָה מִיַּד דָּרָךְ פֶּעַס, או שֶׁהִיָּה מִצָּר⁵³, וְנִפְלַ וְנִמְתָּ - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׂאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת. אֲבָל אִם רְאוּהוּ חֲנוּק וְתִלְוֵי בְּאִילָן, או הָרוּג וּמִשְׁלָף עַל גֶּב סִפּוֹ - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת כָּל הַמֵּתִים⁵⁴, וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ וְאִין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דָּבָר.

(46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנתנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פי"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פי"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ה, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ז). (52) שמה נפל מאונס ושלא מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאויל המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיק בחרבו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאויל? תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פֶּרֶק שְׁנַיִ

(1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא התורה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.

א. אִלוּ שְׂאָדָם חִיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אָמוֹ וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאָבִיו². וּמִדְּבָרֵיהֶם שִׁיתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אֲשֶׁתוֹ הַנְּשׂוּאָה³, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל בְּעֻלָּה⁴, וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אָחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ⁵.

(2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבֵל מתאבל עליהם". וב'תורת כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל הל' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

ו. פְּמָה חֲמוּרָה מְצוֹת אֲבֵלוֹת, שְׁהָרִי נְדָחִית לֹא הִטְמָאָה²⁶ מִפְּנֵי קְרוֹבֵיו, כְּדִי שִׁתְּעַסֵּק עִמָּהּ וְיִתְאַבֵּל עָלֶיהָ. שְׁנֵאמַר: כִּי אִם לְשֹׂאֵר הַקְּרֹב אֲלֵיו, לֹאֲמוּ וְגוֹמְרִי, לָהּ יִטְמָא - מְצוֹת עֲשָׂה; שְׁאֵם לֹא רָצָה לְהִטְמָא - מִטְמָאִין אוֹתוֹ עַל פְּרָחוּ²⁷. פְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ²⁸ בְּזָכְרִים, שֶׁהִזְהִירוּ עַל הִטְמָאָה²⁹; אֲבָל הַפְּהֻנּוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן מְזַהְרוֹת עַל הִטְמָאָה, כֵּן אֵינָן מְצוֹת לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים³⁰; אֲלֵא אִם רָצוּ - מִטְמָאוֹת, וְאִם לֹא - לֹא מִטְמָאוֹת.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו ב'ספר המצוות' 'עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ב'ספר המצוות' שם. וב'מרכבת המשנה' מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מוזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטוו להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא-הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל הל' ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

ז. אֲשֶׁתוֹ שֶׁל פֶּהֶן - מִטְמָא לָהּ עַל פְּרָחוּ³¹. וְאֵינִי מִטְמָא לָהּ אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³². עֲשֹׂאוּהָ כְּמַת מְצוּהָ³³; פִּינֵן שְׁאִין לָהּ יוֹרֵשׁ אֲלֵא הוּא, לֹא תִמְצָא

- אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". (11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ה ה"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיורתם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. (12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". (13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). (14) להאסר באכילת קדשים וכו'. (15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - וארוסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

ד. כָּל קְרוֹבִים שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאַבֵּל עָלֶיהֶן - הָרִי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם¹⁶ בְּפִנְיָהֶם¹⁷ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. פִּיצֵד? הָרִי שְׁמַת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ¹⁸ אוֹ אִם בְּנוֹ¹⁹ - חֵיב לְקַרְעַת פְּנֵי בְּנוֹ וְלַנְּהַג אֲבֵלוֹת בְּפִנְיָו; אֲבָל שְׁלֹא בְּפִנְיָו - אֵינִי חֵיב. וְכֵן בְּשֹׂאֵר הַקְּרוֹבִים²⁰.

(16) כשמת עליהם קרוב. (17) בנוכחותם, משום כבודם. (18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. (19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. (20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

ה. אֲשֶׁתוֹ הַנְּשׂוּאָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ - אֵינִי מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שֹׂאֵר קְרוֹבִים; אֲלֵא עַל אֲבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹד אֲשֶׁתוֹ, נוֹהֵג אֲבֵלוֹת עָלֶיהֶן בְּפִנְיָהּ. פִּיצֵד? מִי שְׁמַת חֲמוּ אוֹ חֲמוֹתוֹ - כּוֹפֵה²¹ מִשּׁוּם נוֹהֵג אֲבֵלוֹת עִם אֲשֶׁתוֹ בְּפִנְיָהּ, אֲבָל לֹא שְׁלֹא בְּפִנְיָהּ. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁמַת חֲמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ - נוֹהֵגֶת אֲבֵלוֹת בְּפִנְיָו. אֲבָל שֹׂאֵר קְרוֹבִים, כִּגוֹן שְׁמַת אָחִי אֲשֶׁתוֹ אוֹ בְּנֵהָ²², וְהָאִשָּׁה שְׁמַת אָחִי בְּעֵלָהּ אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה²³. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׁאֵם מִתָּה אֲשֶׁת קְרוֹבוֹ אוֹ בְּעַל קְרוֹבָתוֹ, כִּגוֹן שְׁמַתָּה אֲשֶׁת בְּנוֹ אוֹ בְּעַל בָּתוֹ - אֵינִי חֵיב לְהִתְאַבֵּל עָלֶיהָ²⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּנֵהָ²⁵.

(21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. (22) מבעל אחר. (23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". (24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. (25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה ל"יור"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב'תורת כהנים' דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מניין? תלמוד-לומר: לאמו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהמזור "בנו הוא לכל דבר", והשווה ה' נחלות פ"א, ה"ז.

י. אַחֲוֹת הַנְּשׂוּאָה⁴⁶ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכַהֵן. שְׁנֵאמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פָּרֵט לְאֲנוּסָה וּמִפְתָּה. יְכוּל שְׁאֵנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת⁴⁷ וּמִכַּף עֵץ⁴⁸? תְּלַמּוּד לֹאמַר: אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - מִי שֶׁהוֹיְתָה בְיַד אִישׁ⁴⁹. אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - פָּרֵט לְאֲרוּסָה, שְׁאֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ⁵⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲרוּסָה לְכַהֵן.

(46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג. (48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הויתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

יא. נִתְגַּרְשָׁה אַחֲוֹת מִן הָאֲרוּסִין - מִטְּמֵא לָהּ. שְׁנֵאמַר: הַקְּרוּבָה אֵלָיו - לְהַבִּיא אֶת הַמְּגֵרֶשֶׁת מִן הָאֲרוּסִין⁵¹.

(51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחה ממנו, וכן מתרגם וינתן בן עזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולא מארסא. ובי"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

יב. אַחֲוֵי וְאַחֲוֹת מֵאֲמוֹ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לְהֵן. שְׁנֵאמַר: וְלִבְנֵי וְלִבְתּוֹ וְלִאֲחֵיו וְלִאֲחֹתוֹ. מֵה בְּנוֹ הָרְאוּי לִירֶשֶׁתוֹ, אָף אַחֲוֵי וְאַחֲוֹת הָרְאוּיִים לִירֶשֶׁתוֹ⁵².

(52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

יג. הַסְּפִקוֹת - אֵינּוּ מִטְּמֵא לְהֵן. שְׁנֵאמַר: לָהּ יִטְמֵא - מִטְּמֵא הוּא עַל הַיְדָאִי, וְאֵינּוּ מִטְּמֵא עַל הַסְּפִיק⁵³.

מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהּ³⁴. וְאֵינּוּ מִטְּמֵא אֶלָּא לְנְשׂוּאָה בְּלִבְד; אֲבָל הָאֲרוּסָה - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ³⁵.

(31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"י). (33) שאין לו קורבים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברוה (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

ח. וְכֵן פֶּל אוֹתָן שְׁאֲמָרוּ שְׁאֵין מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן הַרוּגֵי בֵּית דִּין וְשִׁפְרָשׁוֹ מְדַרְכֵי צְבוּר וְהַנְּפִלִים וְהַמְּאֻבָּד עֲצָמוֹ לְדַעַת³⁶ - אֵין הַכֹּהֵן מִטְּמֵא לְהֵן³⁷. וְעַד מָתִי מְצוּה לְהַתְּמֵא לְקְרוּבָיו? עַד שְׂיִסְתַּם הַגּוּלָּל³⁸. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוּלָּל - הֲרִי הֵן כְּשֶׁאָר פֶּל הַמְּתִים, שְׁאֵם נִטְמֵא בָּהֶן - לֹאֲקָה³⁹.

(36) המנויים לעיל פ"א, ה"ר-יא. (37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט וי"א, אין להטמא להם, שלא נדחת הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (39) שמחות פ"ד, ה"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

ט. אֲשֶׁתוֹ הַפְּסוּלָה⁴⁰ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ⁴¹. לְפִיכָף, מִי שֶׁשְׂמָעָה שְׂמוּעָה שְׂמַת בְּעֵלָה וְנִשְׂאָתָה, וְכֵא עֲעֵלָה - שְׂגִיחֵן אֵין מִטְּמֵאִין לָהּ, שֶׁהִרִי הִיא פְּסוּלָה לְשִׁגְיָהּ⁴². אֲבָל מִטְּמֵא הוּא לְאֲמוֹ אָף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלָלָה⁴³. וְכֵן מִטְּמֵא לְבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלִאֲחֵיו וְלִאֲחֹתוֹ אָף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּסוּלִין⁴⁴. אֲפִלּוּ הֵיוּ מְמֻזְרִים - מִטְּמֵא לְהֵן⁴⁵.

(40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). (42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא חֶסֶר⁶⁵. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבִים⁶⁶. הַטְּמֵאָה לְקְרוֹבִים - דְּחֻיָּהּ הִיא⁶⁷, וְלֹא הִתְרָה לְפָלֵךְ⁶⁸. לְפִיכָךְ אָסוּר לְכַהֵן לְהִטְמֵא לְמַת⁶⁹ אֲפִלוּ בַעַת שְׁמִטְמֵא לְקְרוֹבָיו. וְשֵׁנָאמֵר: לָהּ יִטְמֵא - אֵינוֹ מִטְמֵא לְאַחֲרִים עִמָּה. שְׁלֵא יֵאמֵר: הוֹאִיל וְנִטְמַאתִי עַל אָבִי, אֶלְקֵט עֲצָמוֹת פְּלוּנֵי אוֹ אֶגְעַ בְּקִבְרֵי פְלוּנֵי⁷⁰. לְפִיכָךְ, כִּהֵן שְׁמֵת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזְהֵר וּלְקַבְּרוֹ בְּסוּף בֵּית הַקְּבֻרוֹת⁷¹, כְּדִי שְׁלֵא יִפְגַּס לְבֵית הַקְּבֻרוֹת וְלֹא יִטְמֵא בְּקְבֻרוֹת אֲחֵרִים כְּשִׁיקְבֵר מֵתוֹ⁷².

65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגיזוק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי-אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי-אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ל'יו"ד סי' שעג). 66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. 67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. 68) לומר, שאין אסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמתור לו להטמא לכל, והשווה ה' ביאת מקדש פ"ד, ה"ט": "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחוייה היא עתה מפני הדחק". 69) לנגוע בו או להאחיל על קברו. 70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתטמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"ט", שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). 71) רחוק מקברים אחרים. 72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאחיל על הקברים אין חוששים לזה,

לְפִיכָךְ, הַיִּלְדוֹת שְׁנִתְעַרְבוּ⁵⁴, וְהֵבֵן שְׁהוּא סֶפֶק בֵּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן אוֹ בֵּן תְּשַׁעָה לְרֵאשׁוֹן⁵⁵, וְכֵן כָּל בְּיֹצֵא בְּהֵן - אֵינוֹ מִטְמֵא לְהֵן מִסֶּפֶק⁵⁶. וְכֵן כָּל הַמִּתְגַּרְשֵׁת סֶפֶק גְּרוּשִׁין⁵⁷ אוֹ בְּגִט פָּסוּל⁵⁸ - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהּ⁵⁹.

53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). 54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. 55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. 56) שמה אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בוועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכזה חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. 57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה ה' גירושין פ"ה, ה"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ג, ה"ג. 58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"א הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ג, ה"ב. 59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמה גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

יד. אין הפהן מִטְמֵא לְאָבֵר מִן הַחַי מְאֵבִיו⁶⁰, וְלֹא לְעַצֵּם מְעַצְמוֹת אָבִיו⁶¹. וְכֵן הַמְּלַקֵּט עֲצָמוֹת אָבִיו⁶² - אֵינוֹ מִטְמֵא לְהֵן, אֵף עַל פִּי שְׁהַשְׁדָּרָה⁶³ קְיָמָת⁶⁴.

60) שאבר מן החי מיטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בה' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מוזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מיטמא על אבריה, שאין אדם מיטמא על אבר מן החי מאביו" ('תורת כהנים', וכן בניזיר מג, ב). 61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"טו. 62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה ה' טומאת מת פ"ב, ה"ט. 63) מערכת חוליות לאורך הגב. 64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

טו. נִקְטַע רֵאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוֹ מִטְמֵא לוֹ. וְשֵׁנָאמֵר: לְאָבִיו - בְּזִמָּן שְׁהוּא שְׁלֵם, וְלֹא בְּזִמָּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

ג. וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסה לו הטמאה - לוקה, אף על פי שעצמה של טמאה בבית אחר¹¹. וכבר בארנו¹² כל האהלים שתפנס להן הטמאה¹³ או שתצא מהן¹⁴, ודין הסככות והפרעות¹⁵, וכל הדברים המביאין את הטמאה¹⁶ והחוצצין בפני הטמאה¹⁷, ואי זה מהן דין תורה ואי זה מהן מדבריהן¹⁸ - הפל בהלכות טמאת מת¹⁹. ושם בארנו, שאין עובדי כוכבים מטמאין באהלים²⁰, ולפיכך קברותיהם טהורים²¹, ומתו לכהן לכנס לשם ולדרוך על קברותיהם²². ואינו אסור אלא שיגע בטמאה או שישאנה, כמו שבארנו שם²³.

(11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיוזע עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזה על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיוזע עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא

וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, הי"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועסוק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בנזיר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד-לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

~ יום שישי כ"ג שבט ~

פרק שלישי

(1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

א. פל פהן שנטמא למת, חוץ מששה מתים המפרשים בתורה² או אשתו³, בעדים והתראה - הרי זה לוקה. שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו. ואחד הנוגע במת או המאהיל⁴ או הנושא. ואחד המת ואחד שאר הטמאות הפורשות מן המת⁵. שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו⁶. וכבר פירשנו בהלכות טמאת מת⁷ פל דברים המטמאין מן המת מן התורה או מדבריהם⁸.

(2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטמאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטמאות הפורשות ממנו". (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

ב. וכן אם נגע הפה בקבר⁹ - לוקה. אבל נוגע הוא בבגדים שנגעו במת, אף על פי שנטמא בהן טמאת שבועה¹⁰.

(9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר לקרוא: לא יטמא שזה מכון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

ו. פהן גדול אינו מטמא לקרובים; שגאמר: לאביו ולאמו לא יטמא. וכן אינו נכנס עם המת באהל³¹, אפלו קרוביו; שגאמר: ועל כל נפשות מת לא יבא³². הא למדת, שהוא חיב בלא יבא וחיב בלא יטמא³³. פיצד? נגע או נשא - לוקה אחת. נכנס לאהל וישב שם עד שמת עליו המת; או שגאמר לשדה³⁴ תבה ומגדל³⁵, ובא חבירו ופרע³⁶ עליו גג השדה, שהרי טמאה וביאה באין פאחד - הרי זה לוקה שפטים: משום לא יבא ומשום לא יטמא³⁷.

(31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתר וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (ניזר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה כהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשדה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד.

ז. נטמא מקדם³⁸ ואחר כך נכנס לאהל, אם התרו בו³⁹ - לוקה אף על הביאה⁴⁰.

(38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

ח. פהן שפגע במת מצוה בדרף - הרי זה מטמא

במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

ד. פהן שגאמר לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שידע התרו בו: אם קפץ ויצא - פטור; ואם ישב שם פדי השתחויה²⁴, כמו שבארנו בענין טמאת מקדש²⁵ - הרי זה לוקה. נכנס ויצא, ויחזר ונכנס ויצא, אם התרו בו על כל פעם ופעם - לוקה על כל פניסה ופניסה. וכן אם נגע במת והתרו בו, ופרש ויחזר ונגע והתרו בו²⁶, אפלו מאה פעמים - לוקה על כל אחת ואחת²⁷. היה נוגע ולא פרש, או שהיה עומד בבית הקברות ונגע במתים אחרים, אף על פי שהתרו בו במה פעמים - אינו לוקה אלא אחת; שהרי מחלל ועומד כל זמן שלא פרש²⁸.

(24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה" כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביתאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בניזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שגיע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

ה. המטמא את הפהן: אם היו שניהם מזידין - הרי הפהן לוקה, וזה שטמאו עובר על ולפני עזר לא תתן מכשלו²⁹; היה הפהן שוגג, וזה שטמאו מזיד - הרי זה שטמאו לוקה³⁰.

(29) אבל אינו לוקה, שלא זו כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב"ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

י. נשיא⁵¹ שמת - הפל מטמאין לו, אפלו פהנים. עשאוהו כמת מצוה לפל, מפני שהפל חיבין בקבורו⁵². וכן הפל אוננין עליו⁵³.

(51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". (52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". (53) שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנשמאו לרבם, ואכלו בשר ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אבליים אתם למה אכלתם בשר ושתייתם יין!" ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

יא. בנות אהרן לא הזהרו על טמאת מת. שנאמר: אמרו אל הפהנים בני אהרן - ולא בנות אהרן⁵⁴. וכן החללים⁵⁵ מתרין להטמא. שנאמר: בני אהרן - עד שיהיו ככהונם⁵⁶.

(54) קידושין לה, ב. (55) שנולדו מגרושה לכהן. (56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו ככהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם ככהונם לענין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

יב. פהן קטן - הרי הגדולים מזהרים שלא יטמאוהו⁵⁷. ואם פא להטמא מעצמו - אין בית דין מצויין עליו להפרישו⁵⁸. אבל אביו צריך לתכבו בקדשה⁵⁹.

לו. אפלו פהן גדול חיב להטמא לו ולקברו⁴¹. ואין זהו מת מצוה? אחד מישראל שהיה משלף בדרך ואין לו קוברין. דבר⁴² זה הלכה מפי הקבלה⁴³. במה דברים אמורים? פשהיה הפהן לבדו ואין עמו אחר, ואפלו קרא שם בדרך ואין לו עונה; אבל אם פשיקרא אחרים עונים אותו - אין זהו מת מצוה, אלא יקרא לאחרים ויבואו ויעסקו בו⁴⁴.

(41) משנה בנזיר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר. (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זהו מת מצוה".

ט. היו פהן ונזיר מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה - יתעסק בו הנזיר, לפי שאין קדשתו קדשת עולם⁴⁵, ואל יטמא בו הפהן, אף על פי שהוא פהן הדיוט. ה"ה פהן גדול וכהן הדיוט - יטמא ההדיוט⁴⁶. וכל הקודם את חברו במעלה - מתאחר בטמאה⁴⁷. וסגן⁴⁸ עם משיח מלחמה⁴⁹ שפגעו במת מצוה - יטמא משיח מלחמה, ואל יטמא הסגן⁵⁰.

(45) שסתם נזירות אינה אלא שלושים יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדשתו אלא על ידי הנרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדשתו באה לו ממאלי (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-י"ד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתיקון וקתיקון נותן לכהן גדול, הרי שקתיקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל.], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). (49) שמושחים אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַלְכֵי עוֹבְדֵי פִּזְעֵי, פְּדֵי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבִין מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּחְזֹר כְּבוֹדָן לְמִקְוֵי⁷¹. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא
בְּזָה. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטַמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְדוֹן עִם
הָעוֹבְדֵי כֹכָבִים וְלַעֲרֵעֵר⁷² עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצִיל
מִיָּדָם⁷³. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁷⁴.

67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן
ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד
תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור
לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות
קיא, א): "אם אחיו של זה (היכנס) נשא גויה ומת (שהלך
מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גויה), ברוך המקום
שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה
ט. 68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-
תעשה של דבריהם. 69) קופצים ודורכים, ורש"י שם
מפרש: מדלגים מארון לארון. 70) לקבל פניהם ולראות
בכבודם. 71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחיך"
ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות
גדולתם של ישראל, יבחיך כמה הרבה גדולתם יותר על
האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר
תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת
ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם
משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם
יט, ב). 72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים
שמחזיק בהם הגוי והם שלו. 73) מציל את שלו, שגזלו
ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן
בעירובין מז, א). 74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה:
"לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את
השנה".

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי
הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא
נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

א. מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל בְּמַתִּים וּבְקַבּוּרָהּ פֶּרֶק הוּא:
מְאַמְצִין² עֵינָיו שֶׁל מַת³. וְאִם נִפְתַּח פִּי - קוֹשְׁרִין
אֶת לְחָיָיו. וּפּוֹקְקִין⁴ אֶת נְקָבָיו⁵ אַחַר שְׁמֵדִיחִין
אוֹתוֹ⁶. וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמִינֵי בְּשָׂמִים⁷. וְגוֹזְזִין שְׁעָרוֹ.
וּמְלַבִּישִׁין אוֹתוֹ תְּכָרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּט⁸ שֶׁל פְּשָׁתָן
לְבָנִים⁹. וְלֹא יִהְיוּ דְמִיָּהֶן יְקָרִים. וְנִהְגוּ חֲקָמִים
בְּסוּדֵר שָׁוֶה זוּז, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ¹⁰.
וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמַּת, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת הָעֵינָיִים שְׁפָנִיהֶם
מְשַׁחְרִין בְּרַעֲב¹¹.

2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין,
מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). 3) כענין שנאמר
(בראשית מז, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניו". 4) סותמים.
5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח (פרישה' לטור' י"ד סי'
שנב). 6) להעביר ממנו זוהמתו, כדי שלא יקוץ העם

57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר
גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידים, כמבואר שם.
58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה
להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז,
הלכה כ"ז. 59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות,
משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו,
וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

יג. מַת תּוֹפֵשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁלוֹ לְטַמְאָה⁶⁰. וְכָל פְּהֵן
שְׁנֹנְסָא לְתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.
וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפֶּרֶס⁶¹, או יֵצֵא חוּצָה לְאַרְצָן⁶²,
או שְׁנֹטְמָא בְּדָם תְּבוֹסָה⁶³, או בְּגוּלָל וּבְדוּפְקָ⁶⁴
וְכִיּוּצָא פְּהֵן - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
אֲבוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שְׁפָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת טַמְאָת
מַת⁶⁵. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקָה מִן
הַתּוֹרָה⁶⁶.

60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו,
ויסברו שלא אהילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו
ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת
שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות,
אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם
(רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל
פרץ. 61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה,
והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה
עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א).
62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב
והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). 63) לשון
תערוכת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים
(= שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב,
משנה ב). 64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי
הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה,
שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות
המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב,
משנה ד). 65) פרק ב, הלכה י"ג-ט". 66) שהרי הוא
מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט,
טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב,
הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כאשן שם דרך
להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית
הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה,
ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ
לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

יד. מְתֵר לְכַהֵן לְהַטְמֵא בְּבֵית הַפֶּרֶס או בְּחוּצָה
לְאַרְצָן לְדַבֵּר מְצוּה, בְּזִמְן שְׂאִין שֶׁם דֶּרֶךְ אֵלָא הִיא.
כְּגוֹן שֶׁהֵלֶךְ לְשֵׂא אִשָּׁה או לְלַמַּד תּוֹרָה⁶⁷. אֵף עַל פִּי
שֵׂישׁ שֶׁם מִי שֶׁלְּמַדְנוּ בְּאַרְצָן יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַפֶּל
אָדָם וְזוֹכֵה לְלַמַּד. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטַמְאָה מְדַבְרֵיהֶם
לְכַבּוֹד הַבְּרִיּוֹת⁶⁸. פִּיצֵד? אֲבָל שֶׁהֵלֶךְ בְּבֵית הַפֶּרֶס -
הַפֶּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שֶׁם לְנַתְמוֹ. וְכֵן מְדַלְגִין⁶⁹ עַל
גְּבֵי אַרְוֹנוֹת שֶׁל מַתִּים לְקַרְאֵת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁰. וְאַפְלוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) ירושלמי מו"ק פ"א ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, ובתפארת ישראל" שם). וראה בבא-בתרא ק, ב. (20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. (21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (דרב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש נחומא פ' ויחי אות ג. (22) מועד קטן כט, א. (23) בדפוס וניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). (24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. (25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמוניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

ה. הגוֹסֵס²⁷ - הַרְי הוּא פְּחִי לְכָל דְּבָרָא²⁸. אֵין קוֹשְׁרִין לְחִיָּו, וְאֵין פּוֹקְקִין נְקָבֵי, וְאֵין מְצִיחִין פְּלֵי מַתְכוֹת וְכָלֵי מְקָר עַל טְבוּרֵי שְׁלָא יִתְפַח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ, וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא מְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחֹלֵי²⁹ וְלֹא עַל הַמְּלַח, עַד שְׁעָה שְׁיָמוּת. וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ - הַרְי זֶה שׁוֹפֵף דְּמַיִם³⁰. לְמָה זֶה דּוֹמָה? לְנֵר שְׁמֵטְפָטָף, פִּינּוֹן שְׁיָגַע בּוֹ אָדָם יִכְבֶּה. וְכָל הַמְּאָמֵץ עֵינָיו עִם יִצְיָאת נַפְשׁ - הַרְי זֶה שׁוֹפֵף דְּמַיִם³¹; אֵלָּא יִשְׁחָא מְעַט, שְׁמָא נִתְעַלְעַף³². וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עֲלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין פְּתָף³³, וְלֹא מְסַפְּדִין, וְלֹא מְכַנְסִין עִמּוֹ אַרְוֹן וְתַכְרִיכִין בְּפִיתָא³⁴ עַד שְׁיָמוּת.

27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לבייתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח. (30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב. (32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לרף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. (34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

ו. מי שְׁמָתוֹ מְטֹל לְפָנָיו - אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר³⁵. אֵין לוֹ בֵּית אַחֵר - עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דְּבָר לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה - מְחִזֵּר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וְכֵין פֶּה וְכֵין פֶּה אֵינוֹ מְסַבֵּב³⁶ וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל בְּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה

בטלטולו ('בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב"ד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. וב'נמוקי יוסף' למו"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבצורת, והכוונה לעניים חיים שלא יתיבשו (מועד קטן כז, א).

ב. וְאִסּוּר לְקַבֵּר בְּתַכְרִיכִין שֶׁל מְשִׁי וּבְגָדִים הַמְּזֻהָבִין הַרְקוּמִין, אֶפְלוּ לְנִשְׂאֵי שְׁבִישֵׁי־רֶאָל; וְשִׁזְהוּ¹²⁰ גְּסוֹת הַרוּחַ, וְהַשְּׁחֵתָה¹³, וּמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְסוֹבְלִין¹⁴ אֶת הַמֵּת¹⁵ עַל הַפְּתָף¹⁶ עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת.

12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פ"ד, הכ"ה: "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיטתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"י"א על כתף, ככתוב (בראשית נ, ג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים"ב יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כדכח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (צינוי מהר"ן).

ג. וְנוֹשְׂאֵי הַמֵּטָה אִסּוּרִין בְּנַעֲלַת הַסַּנְדֵּל, שְׁמָא תַּפְסַק רַצוּעָה מְסַנְדְּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב מִן הַמְּצוּהָ¹⁷.

17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וְחוֹפְרִין בְּעַפְר מְעֻרֹת¹⁸, וְעוֹשִׂין פּוֹף¹⁹ בְּצַד הַמְּעָרָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפְנָיו לְמַעְלָה²⁰, וּמְחִזְרִין הַעֶפֶר וְהָאֲבָנִים עֲלָיו. וְיֵשׁ לְהֵן²¹ לְקַבֵּר בְּאֲרוֹן שֶׁל עֵץ. וְהַמְּלִיזִין אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ: לֵךְ בְּשָׁלוֹם²². שְׁנֵאמְרִי: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. וּמְצִינִין אֶת פֶּל בֵּית הַקְּבָרוֹת²³, וּבוֹנִין נַפְשׁ²⁴ עַל הַקְּבָר. וְהַצְּדִיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נַפְשׁ עַל קְבָרוֹתֵיהֶם, שְׁדַבְּרִיהֶם הֵם זְכוּרָם²⁵. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבָרוֹת²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום, אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממחר להוציאם הוא מגונה.

ח. היה ערב שבת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים מזלפין על המטה - מתר; שלא מהר אלא לכבוד אביו ואמו⁵¹. וכל המלין את מתו - עובר בלא תעשה⁵², אלא אם פן הלינו לכבודו ולהשלים צרכיו⁵³.

51) שם, ובשמחות פ"ט. 52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו, ב). 53) שם עמ"א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משוכח, יש למהר להוציאו. ובזהרה פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

ט. האכל ביום ראשון בלבד⁵⁴ - אסור להניח תפלין ולאכל משלו, וחייב לישב על מטה כפוייה⁵⁵. ובשאר ימי האבל - מתר לו לאכל משלו, ולישב על גבי מפצץ⁵⁶ או קרקע⁵⁷, ומניח תפלין. ומנין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפלין? שהרי נאמר ליחזקאל: פארץ⁵⁸ חבוש עליו. מפלל שפל העם אסורין⁵⁹. ונאמר לו: ולחם אנשים לא תאכל. מפלל שפל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ונאסורין לאכל משל עצמן⁶⁰.

54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתי כאבל יחיד ואחריתי כיום מר" (מו"ק כא, א). 55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב"טור' יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחייב לישון על מיטה כפוייה. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) ואינו חייב לישב על מיטה כפוייה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפויית". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בבאורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. 58) פאר - אלו התפלין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך יהיון עלך. 59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספוד ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה...ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפלין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפלין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". 60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת התוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג

זיין³⁷. ואינו מברך³⁸ ואינו מזמן³⁹, ואין מברכין עליו⁴⁰ ואין מזמנין עליו⁴¹. ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומתפלין⁴² ומכל מצות האמורות בתורה⁴³. בשבת⁴⁴ - מסב, ואוכל בשר ושונה יין, ומברך ומזמן, ומברכין עליו ומזמנין עליו. וחייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מתשמיש המטה⁴⁵. נקבר המת - הרי זה מתר לאכל בשר ולשתות יין מעט, פדי לשרות אכילה שבמעיו, אבל לא לרוות⁴⁶.

35) שלא היא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י). 36) כדרך המסוכים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה (רש"י שם). 37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא להמשך באכילה ושתייה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). 38) ברכת המוציא. 39) ברכת המזון. 40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. 41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א). 42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. 43) שם. ובירושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה בא"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). 44) שאינו טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". 45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"י ה"א, ואפילו האונן אסור בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה-ז. 46) לשתות הרבה לרויה, שמא ישתכר ויסיח דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

ז. אין משהין את המת⁴⁷, אלא מדהין⁴⁸ מטו מיד. וכל המדחה מטו - הרי זה משבח⁴⁹. ועל אביו ועל אמו - הרי זה מגנה⁵⁰.

47) מלקוברו. 48) ממהרים להוציאו. 49) מו"ק כב, א. 50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שזו סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. (9) שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. (10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. (11) אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה הל' נזירות פ"ה, ה"א. (12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (י"ד סי' שץ, סעיף ב). (13) מו"ק יח, א. "ובגנוסטרא אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרא - מספרים, והוא הדין בתער. ואע"פ שבמו"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' יו"ט פ"ז, ה"כ. (14) מועד קטן, שם.

ג. ומנין שְהָאָבֵל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלְרַחֵץ גּוֹפּוֹ וְלָסוּף? שְׁנָאָמַר: הַתְּאָבְלִי נָא וְלִבְשֵׁי בְגָדֵי אָבֵל¹⁵ וְאֵל תְּסוּכֵי שְׁמֶן. וְרַחֲצֵהּ בְּכֶלֶל סִיכָה¹⁶, שְׁהֲרַחֲצֵהּ קוֹדֶמֶת לְסִיכָה, שְׁנָאָמַר: וְרַחֲצֵת וְסִכָּתָה¹⁷. וְכִשֵּׁם שְׁאָבֵל אָסוּר בְּכַבּוּס בְּגָדִים, כֵּן אָסוּר לְלַבֵּשׁ פְּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגַהֲצִין¹⁸.

(15) בלתי מכובסים (שם טו, א). (16) שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב) וברש"י שם). (17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מציינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". (18) אבל בגדים צבועים, אין גיהצם וחידושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלושב בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ביו"ד סי' שפט, סעיף א.

ד. אָסוּר לָסוּף מִקְצַת גּוֹפּוֹ כְּכֹל גּוֹפּוֹ¹⁹. וְאֵם לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּהָמָא - מִתְר²⁰. וְכֵן אָסוּר בְּרַחֲצֵת מִקְצַת גּוֹפּוֹ בַחֲמִין; אָבֵל בְּצוּגָן - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אָבֵל לֹא כֹל גּוֹפּוֹ²¹.

(19) תענית יג, ב. (20) שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. (21) שם עמ' ב. וביו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

ה. מִנֵּיין לְאָבֵל שְׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה? שְׁנָאָמַר: וַיִּנְחַם דָּוִד אֶת בַּת שָׁבַע אֲשֶׁתוֹ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב עִמָּה²². מִכְּלָל שֶׁהָיָה אָסוּר מִקְדָּם²³. וְכֵן לֹא יֵשֵׂא הָאָבֵל אִשָּׁה²⁴, וְלֹא תִנְשֵׂא אִשָּׁה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין

ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכול משלו. וכן פסק השו"ע י"ד סימן שעח, סעיף א. ובהגהות יימוניות הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובליילה היה סועד משלו.

פֶּרֶק חַמִּישִׁי

(1) הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לענין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

א. אֵלוֹ דְבָרִים שְׁהָאָבֵל אָסוּר בְּהֵן בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה, וּבְשָׂאָר יָמִים מְדַבְּרֵיהֶם²: אָסוּר לְסַפֵּר, וְלְכַבֵּס, וְלְרַחֵץ, וְלָסוּף³, וְלִשְׁמֵשׁ מִטָּתוֹ, וְלִנְעַל אֶת הַסַּנְדַּל, וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְלִקְרוֹת בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה, וְלִזְקַף אֶת הַמָּטָה⁴, וְלִפְרֹעַ אֶת רֵאשׁוֹ⁵, וְלִשְׂאֵל שְׁלוֹם. הַכֹּל אֶחָד עֶשְׂרֵי דְבָרֵי⁶.

(2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. (3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. (4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להכנין ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן הי"ח. (5) לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן הי"ט. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. וּמִנֵּיין שְׁהָאָבֵל אָסוּר בְּתַסְפֵּרָתָּ? שֶׁהָיָה הַזְּהָרִי בְּנֵי אַהֲרֹן: רֵאשִׁיכֶם אֵל תִּפְרְעוּ⁷. מִכְּלָל שֶׁכֹּל הַמֵּתְאָבֵל אָסוּר לְסַפֵּר שְׁעָרוֹ, אֵלֹא מְגִדֵל פְּרַע⁸. וְכִשֵּׁם שְׁאָסוּר לְגַלֵּחַ שְׁעַר רֵאשׁוֹ, כֵּן אָסוּר לְגַלֵּחַ שְׁעַר זָקְנוֹ וְכֹל שְׁעַר שֵׁיטֵשׁ בּוֹ⁹. אֶחָד הַמְּגַלַּח¹⁰ וְאֶחָד הַמֵּתְגַלַּח¹¹. הָיָה מְגַלַּח וְשָׁמַע שְׁמַת אָבִיו - מְשָׁלִים תְּגַלַּח שְׁעָרוֹ. אֶחָד הַמְּגַלַּח וְאֶחָד הַמֵּתְגַלַּח¹². וְכֵן אָסוּר לְגַלֵּחַ שִׁפָּה, וְלִטֹּל צִפְרָנָיו בְּכֶלֶי¹³; אָבֵל בְּשָׁנָיו, אוּ שְׁנוּטֵל צִפְרָן בְּצִפְרָן - מִתְר¹⁴.

(7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. (8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניווול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשנה נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערבב שמחתו של מקום בימי המילואים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאין תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשנתה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פי"ג הי"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף-משננה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

ט. שְׁנֵי אָחִים או שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִין³⁸ שֶׁהָיוּ בְּחִנּוּת אַחַת, וְאַרְעֵ אָבֶל לְאַחַד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחִנּוּת כָּל שִׁבְעָה.³⁹

(38) בכת"י תימן: שהן. (39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחקרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו...אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מריזן ושותפו מר בריה דרב אחא.

י. אֶפְלוּ דְבָרִים שֶׁמֵּתָר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁴⁰ - אָסוּר לְאָבֶל לַעֲשׂוֹתָן בִּידוֹ בִּימֵי אָבֶלוֹ⁴¹; אָבֶל אַחֲרֵים עוֹשִׂים לוֹ. בִּיצֵד? הֲיֵי זִיתָיו לְהַפִּיץ⁴², וְכִדְיוֹ לְגוֹף⁴³, וּפְשָׁתָנוּ לַעֲלוֹת מִן הַמְּשֻׁרָה⁴⁴, וְצִמְרוֹ מִן הַיּוֹרֵה⁴⁵ - שׁוֹכֵר אַחֲרֵים לַעֲשׂוֹת לוֹ כִּדֵי שְׁלֵא יֵאבְדוּ⁴⁶. וּמְרַבְּצִין⁴⁷ לוֹ שֶׁדָּהוּ מְשַׁתְּגֵיעַ עֹנֵת הַיָּמִים⁴⁸.

(40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבד. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יתור מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקייח מועטת. (48) עונת ההשקייח, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים של", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים

מְשַׁמְשִׁין מִטָּתָן²⁵. וּמֵתָר לְהַתְּיַחַד עִם אֲשֶׁתּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמְּטָה²⁶.

(22) לאחר האבילות על ילדם. (23) מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושטמו חזירים את גוויתו". (24) לכנסה לחופה. (25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). (26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א.

ו. מִגִּזְן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּנִעֻלַת הַסַּנְדֵּל? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר לִיחֻזְקָא²⁷: וְנִעְלִיף תְּשִׁים בְּרַגְלֶיךָ²⁸. מִכָּלֵל שְׁכַל הָעַם אָסוּרִין²⁹. הֲיָה בָּא בְּדִרְךָ³⁰ - נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ; וּכְשִׁיכֵנס בְּמִדְיָנָה³¹ - חוֹלֵץ מְנַעְלָיו³².

(27) כשמתה עליו אשתו. (28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. (29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יו"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. (30) שקשה לו ללכת יחף. (31) לעיר. (32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

ז. רָמַז לְאָבֶל שֶׁאָסוּר בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִפְכֵתי חֲגִיבִים לְאָבֶל. מֵה חָג אָסוּר בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה, אָף אָבֶל אָסוּר בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה³³. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה, כִּף הוּא אָסוּר לְשֵׂא וּלְתַן³⁴ בְּסַחֲרָה, וְלִילֵף מִמִּדְיָנָה לְמִדְיָנָה בְּסַחֲרָה³⁵.

(33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). (34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בביאורנו לקמן ה"ט, אות לח. (35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ביורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

ח. כָּל שֶׁלְשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים אָסוּר בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה אֶפְלוּ הֲיָה עֲנִי הַמִּתְפָּרֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכָּאֵן וְאֵילָף, אִם הֲיָה עֲנִי - עוֹשֶׂה בְּצַנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהָאִשָּׁה טוֹה בְּפִלְךָ³⁶ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ³⁷.

(36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטמים הנטוים. (37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. הָאֵבֶל שֶׁהֵיְתָה מְלֹאכֶת אַחֲרֵיהֶם⁶² בְּיָדוֹ, בֵּין בְּקַבְלָנוֹת⁶³ בֵּין שְׂאִינָה בְּקַבְלָנוֹת⁶⁴ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁵. הֵיְתָה מְלֹאכֶתוֹ בְּיָד אַחֲרֵיהֶם⁶⁶: בְּבִיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁷, בְּבֵית אַחֵר - עוֹשִׂין⁶⁸.

(62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו – אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. (67) שלא יחדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו – שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחובר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

יד. הֵיְתָה לוֹ דִין עִם אָדָם - אֵינּוֹ תוֹכְעוּ פֶלַע שְׂבֻעַת יָמֵי הָאֵבֶלוֹת⁶⁹. וְאִם הָיָה דָּכָר אָבִיד⁷⁰ - עוֹשֶׂה שְׂלִיחַ⁷¹. פְּנֵה הַרוֹר הַגְּאוּנִים.

(69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדיין חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה"י, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

טו. מִנֵּין שֶׁהָאֵבֶל אֲסוּר בְּדַבְרֵי תוֹרָה? שֶׁהָיָה נֶאֱמַר לִיחֲזֹקָאֵל: הַאֲנֵק דֵּם⁷².

(72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

טז. אֲסוּר לְקָרוֹת בְּתוֹרָה בְּנִיבְיָאִים וּבְכַתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנֵה וּבְמִדְרָשׁ⁷³ וּבְהַלְכוֹת⁷⁴. וְאִם הָיָה רַבִּים צְרִיכִין לוֹ⁷⁵ - מִתְּר. וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יַעֲמִיד תְּרַגְּמוֹן⁷⁶; אֲלֵא לִחֲשׁ לְאַחַר בְּצֵדוֹ, וְזֶה שֶׁבְּצֵדוֹ אֹמַר לְתְּרַגְּמוֹן, וְהַתְּרַגְּמוֹן מִשְׁמִיעַ לְרַבִּים⁷⁷.

(73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירימיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק הרדב"ז: "שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל.

לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

יא. הָאֲרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שְׁלוֹ וְהַקַּבְלָנִין⁵⁰ - הָרִי אֵלוֹ יַעֲשֶׂה פְדוּתָן⁵¹. אֲבָל הַחֲמָרִים⁵² וְהַגְּמָלִים בְּבַהֲמוֹת שְׁלוֹ⁵³ וְהַסְּפָנִים בְּסַפִּינָה⁵⁴ שְׁלוֹ - הָרִי אֵלוֹ לֹא יַעֲשֶׂה⁵⁵. וְאִם הָיוּ מְחֻפְּרִים⁵⁶ אוּ מְשֻׁפְּרִים מִקֶּדֶם לְזִמְן קָצוּב⁵⁷ - הָרִי אֵלוֹ יַעֲשֶׂה⁵⁸.

(49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר – שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן – ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר – במעות; והחוכר – בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים "באריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביתת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם, וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסיו וחכיריו וקבליו – הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו – אינם עושים". (56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשוכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא-בתרא קכג, ב ד"ה מוחכרת. (57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. (58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים – בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרבה בשכרו – קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף-משנה).

יב. שְׂכִיר יוֹם⁵⁹, אֶפְלוֹ בְּעִיר אַחֲרֵת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה לָּן⁶¹.

(59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אבד למעביד. (61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההשווה הל' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן).
 (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.
יז. ומנין שאין האבל יושב על המטה? 78 שְׁנֵאמַר: וְיָגֵם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה⁷⁹.

(78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

יח. וחיב לכפות המטה⁸⁰ כל שבועה⁸¹. ולא מטותו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. אפלו עשר מטות בעשרה פתים ובעשר עירות - חיב לכפות את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין את מטותיהן⁸². המטה המיוחדת לכלים או למעות⁸³ - אינו צריך לכפותה⁸⁴. דרגש⁸⁵ - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו⁸⁶ והוא⁸⁷ נופל מאליו. מטה שנקלטיטה⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה⁸⁹ ודין⁹⁰. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים⁹¹, או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפויה⁹².

יח. וחיב לכפות המטה⁸⁰ כל שבועה⁸¹. ולא מטותו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. אפלו עשר מטות בעשרה פתים ובעשר עירות - חיב לכפות את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין את מטותיהן⁸². המטה המיוחדת לכלים או למעות⁸³ - אינו צריך לכפותה⁸⁴. דרגש⁸⁵ - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו⁸⁶ והוא⁸⁷ נופל מאליו. מטה שנקלטיטה⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה⁸⁹ ודין⁹⁰. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים⁹¹, או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפויה⁹².

93 בגילוי ראש. (94) מו"ק טו, א. (95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

יח. וחיב לכפות המטה⁸⁰ כל שבועה⁸¹. ולא מטותו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. אפלו עשר מטות בעשרה פתים ובעשר עירות - חיב לכפות את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין את מטותיהן⁸². המטה המיוחדת לכלים או למעות⁸³ - אינו צריך לכפותה⁸⁴. דרגש⁸⁵ - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו⁸⁶ והוא⁸⁷ נופל מאליו. מטה שנקלטיטה⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה⁸⁹ ודין⁹⁰. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים⁹¹, או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפויה⁹².

93 בגילוי ראש. (94) מו"ק טו, א. (95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.
כ. ומנין שהאבל אסור בשאלת שלום? שְׁנֵאמַר: הֲאֵינָךְ דֵּם⁹⁶. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים⁹⁷, מִי שֶׁנִּתְּן לוֹ שְׁלוֹם - אֵינָן מְחִזְרִין לוֹ, אֶלֶּא מוֹדִיעֵו שֶׁהוּא אָבֵל; וּמְשַׁלְּשֵׁה וְעַד שִׁבְעָה, מִי שֶׁשָּׁאֵל בְּשְׁלוֹמוֹ - מְחִזְרִין לוֹ שְׁלוֹם; וּמְשַׁבְּעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים - שׁוֹאֵל בְּשְׁלוֹם אֲחֵרִים⁹⁸, אָבֵל אֲחֵרִים אֵין שׁוֹאֵלִין בְּשְׁלוֹמוֹ⁹⁹ עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֵין שׁוֹאֵלִין בְּשְׁלוֹמוֹ עַד לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר הַדָּשִׁים¹⁰⁰. אִם בְּשֵׁאֵלַת שְׁלוֹם נֶאֱסַר הָאָבֵל, קָל וְחֹמֶר שֶׁהוּא אָסוּר לְהִרְבּוֹת דְּבָרִים וּלְשַׁחֵק; שְׁנֵאמַר: דֵּם. וְלֹא יֵאָחֵז תִּינוּק בְּיָדוֹ, שְׁלֹא יִבְיָאֵנוּ לְיָדֵי שְׁחֹק¹⁰¹. וְלֹא יִכְנַס לְמִקּוֹם שְׂמֻחָה, כְּגֹן פְּתֵי הַמְּשֻׁתָּאוֹת וְכִיּוֹצֵא בְהֵן¹⁰².

96 דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י).
 97 שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם.
 98 שהרי הם שרויים בשלום. (99) שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). (100) שם. וראה לקמן פ"ה הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. (101) שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות". (102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ו, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

96 דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י).
 97 שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם.
 98 שהרי הם שרויים בשלום. (99) שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). (100) שם. וראה לקמן פ"ה הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. (101) שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות". (102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ו, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לענין נישואין. מי

ההשווה הל' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן).
 (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.
יז. ומנין שאין האבל יושב על המטה? 78 שְׁנֵאמַר: וְיָגֵם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה⁷⁹.
 (78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).
 יח. וחיב לכפות המטה⁸⁰ כל שבועה⁸¹. ולא מטותו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. אפלו עשר מטות בעשרה פתים ובעשר עירות - חיב לכפות את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין את מטותיהן⁸². המטה המיוחדת לכלים או למעות⁸³ - אינו צריך לכפותה⁸⁴. דרגש⁸⁵ - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו⁸⁶ והוא⁸⁷ נופל מאליו. מטה שנקלטיטה⁸⁸ יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה⁸⁹ ודין⁹⁰. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים⁹¹, או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפויה⁹².
 (80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. (81) כלומר, החובה לישוב על מיטה כפוייה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפוייות כל שבעה (כסף-משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורת) נתתי בכס, ובעוונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעוונותיכם להפוך את צורתן מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפוייה, הוא נוער (=ניעור) בלילה ונוצר שהוא אבל". (82) מו"ק כז, א. (83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחדה למעות". (84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שבימיהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שפו אות א). (85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. (86) רצועותיו. (87) מצע העור. (88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. (89) על צידה. (90) מו"ק שם. (91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. (92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שיישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפוייה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבון הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכביסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוץ עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. ובירודה דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבשו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבשו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

ה. בנשואין כיצד? אסור לשא אשה¹⁷ כל שלושים יום¹⁸. ומת' לארשה¹⁹ אפלו ביום המיתה²⁰. ומי שמתה אשתו: אם כפר קיים מצות פריה ורביה²¹, ויש לו מי שישמשנו, ואין לו בנים קטנים - הרי זה אסור לשא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים²²; אבל מי שלא קיים מצות פריה ורביה, או שקיים ויש לו בנים קטנים²³, או שאין לו מי שישמשנו²⁴ - הרי זה מת' לארשה ולכנס מיד, ואסור לו לבוא עליה עד שלושים יום²⁵. וכן האשה שהיתה אבלה²⁶ - לא תפעל עד שלושים יום²⁷.

17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמא יקדמה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירושו הנ"מ וי"ד. (23) שם: כדי שתשכח ממנו ולא יזכור אותה כשיהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז לורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו

שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

א. מדברי סופרים, שהיה האבל נוהג במקצת דברי אבילות כל שלושים יום. ומניין סמכו חכמים לשלושים יום? שפאמר: ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים². מפלל שהאבל מצטער כל שלושים יום³.

2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". (3) לדעת הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר מנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל שלושים יום: אסור בתספורת, ובגהוץ, ובנשואין, ובשמחת מרעות⁴, ולילך בסחורה ממדינה למדינה⁵. הפל חמשה דברים⁶.

4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ג. בתספורת כיצד? בשם שאסור לספר כל שער גופו או לגלח שפמו או לקץ צפרניו בכלי כל שבעה⁷, פן אסור כל שלושים יום⁸. במה דברים אמורים? באיש; אבל באשה - מתרת בנטילת שער לאחר שבעה. והאיש - עד שלושים יום. ועל אביו ועל אמו - חייב לגלח שערו עד שישלח פרו⁹, או עד שיגער בו חבריו¹⁰.

7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם. (9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגער בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגער בו חבריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

ד. וכן אסור ללבש פלים לבנים חדשים ומגהצין¹¹ כל שלושים יום¹². אהד האיש ואהד האשה. היו צבועין ומגהצין - מתריין¹³. וכן אם לא היו חדשים, אף על פי שהן לבנים ומגהצין - מתריין¹⁴. וכלי פשתן - אין בהן משום גהוץ¹⁵. ולאחר שלושים יום - מת' בגהוץ אפלו על אביו ועל אמו¹⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). 35) ירושלמי שם.

ט. על כל המיתים פלן - רצה ממצט בעסקו³⁶, רצה אינו ממצט³⁷; על אביו ועל אמו - ממצט בעסקו³⁸.

36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממצטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. 37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. 38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

י. ההולף במקום למקום³⁹: אם יכול למצט בעסקו⁴⁰ - ימצט⁴¹; ואם לאו⁴² - יקנה צרכי הדרך⁴³ ודברים שיש בהן חיי נפש.

39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. 40) לא לקנות הרבה דברים. 41) כמבואר בהלכה הקודמת כאבל על אביו ואמו. 42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. 43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

יא. מי שהיה בעלה צלוב⁴⁴ בעיר, או אשתו צלובה, או אביו ואמו - אסור לו לשפן באותה העיר עד שיקלה הפשר⁴⁵. ואם היתה עיר גדולה פאנטוכיא⁴⁶ - יש לו לשפן בצד האחר שאינן צלובין בו⁴⁷.

44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). 45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאינן הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבלות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". 46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". 47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

יב. יום שביעי - מקצתו פכלו⁴⁸, והוא עולה לקאן ולקאן⁴⁹. ולפיכך מתר לכבס ולרחץ ולעשות שאר הדברים ביום שביעי⁵⁰. וכן יום שלשים - מקצתו פכלו, ומתו לספר ולגהץ ביום שלשים⁵¹.

48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל

ברא"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. 23) ואין לו מי שיטפל בהם. 24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. 25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכו ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). 26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. 27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

1. שמתח מרעות שהיה חיב לפרע אותה מיד²⁸ - מתר לעשותה מיד לאחר שבכה²⁹. אבל אם אינו חיב לפרעה³⁰ - אסור להכנס לה עד שלשים יום³¹.

28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. 29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). 30) אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. 31) שם.

ז. במה דברים אמורים? בשאר כל מיתים; אבל על אביו ועל אמו, בין פה ובין פה³² - לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר הדרש³³.

32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. 33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביורה דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

ח. על כל המיתים פלן - מתו לילה בסחורה לאחר שלשים³⁴; על אביו ועל אמו - עד שיגער בו חבריו ויאמרו לו: לך עמנו³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

א. מי שפָּאָה לו שמועה שמת לו קרוב²: אם בתוך שלשים יום הגיעה השמועה, אָפְלוּ יום שלשים עצמו - הרי זו שמועה קרובה³, וְחַיֵּב לְנַהֵג שְׁבַע יָמֵי אֲבָלוֹת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרְעַ. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים לְאַסוּר הַתְּסַפְּרֹת עִם שְׂאֵר הַדְּבָרִים⁴. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: יום שמועתו הקרובה - פְּיוֹם הַקְּבוּרָה⁵. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחֵר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הרי זו שמועה רחוקה, וְאֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא יוֹם אֶחָד, וְאֵינָה קוֹרְעַ⁶. וְכֹאֲלוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי יוֹם שְׁלֹשִׁים⁷, וּמִקְצַת הַיּוֹם כְּכֹל⁸.

2) שחייב להתאבל עליו. 3) כדעת הר"ף למ"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראה לדבריו. 4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. 5) מ"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). 6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הר"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מ"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. 7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). 8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

ב. פִּיצַד מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֹל? פִּיּוֹן שְׁנֵהֵג אֲבָלוֹת שְׂעָה אַחַת⁹ - פְּאֲלוּ נִהַג כָּל הַיּוֹם כְּלוּ. וּמִתָּר לְנַעַל וּלְרַחֵץ וְלִסְוֵךְ וּלְגַלַּח בְּשֵׂאֵר הַיּוֹם¹⁰, וְכֵן הוּא מִתָּר כָּל הַדְּבָרִים¹¹.

9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). 10) אע"פ שהתפורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 11) מ"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגיעו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

ג. מי שפָּאָה לו שמועה קרובה בתוך הרגל¹² או ביום שפָּת¹³, וְלֵאחֵר שְׁפָת או אַחֵר הַרְגַל נַעֲשִׂית

אפילו). 49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). 50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייסד על פי התיקין" (רמ"א ליוורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). 51) מועד קטן שם.

יג. מי שתִּכְפְּוּהוּ אֲבָלָיו⁵² וְהִכְבִּיד שְׂעָרָיו⁵³ - מִקַּל בְּתַעַר, לֹא בְּמִסְפָּרִים⁵⁴. וּמִכֶּבֶס כְּסוּתוֹ בְּמִים, אֲבָל לֹא בְּנִתְרִים⁵⁵ וְלֹא בְּחוֹל⁵⁶. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוּנָה, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין⁵⁷. וְכֵן מִי שֶׁתִּכְפְּוּהוּ אֲבָלָיו וְכָא מְמַדְיֵנֵת הַיָּם⁵⁸ וּמִבֵּית הַשְּׂבִיחַ⁵⁹, או שִׁיעָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, או שְׁהִיָּה מְנַדְהָ⁶⁰ וְהִתָּר, או שְׁהִיָּה מְדָר וְנִשְׂאָל עַל נִדְרוֹ וְהִתָּר⁶¹, וְכָל הַיּוֹצֵא מִשְׂמָאָה לְטַהֲרָה⁶² - הרי אלו מְגַלְחִין בְּיָמֵי אֲבָלָם⁶³; הוֹאִיל וְתִכְפֹּם אֲבָל אַחֵר אֲבָל וְלֹא מִצְאוּ פְּנָאֵי⁶⁴.

52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. 53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. 54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). 55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרכי לך בורית". 56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הר"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". 57) ר"ף למועד קטן שם. 58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. 59) ממחנה האויב. 60) והמנודה אסור בתפורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. 62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שבבירה דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "וצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. 63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. 64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמתר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר בבירה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיטתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחרי הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

ה. אָבֵל בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים - אֵינּוּ הוֹלֵךְ אַפְלוּ לְבֵית אָבֵל אַחֲרָיָהּ; מִקְּאֵן וְאֵילָף - הוֹלֵךְ. וְאֵינּוּ יוֹשֵׁב בְּמִקְוֵם הַמְּנַחֲמִין, אֲלֵא בְּמִקְוֵם הַמְּתַנַּחֲמִין²⁸. וְלֹא יֵצֵא לְמִקְוֵם אַחֵר מִפְּתַח בֵּיתוֹ כֹּל שֶׁבֶת הָרֵאשׁוֹנָה²⁹. שְׁנֵיָהּ - יוֹצֵא, וְאֵינּוּ יוֹשֵׁב בְּמִקְוֵמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בְּמִקְוֵמוֹ, וְאֵינּוּ מְדַבֵּר כְּדָרְפוֹ³⁰. רְבִיעִית - הֵרִי הוּא כָּכָל אָדָם³¹.

27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמחות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ב"ד ס"י שצג סעיף א. (28) מו"ק כא, ב. (29) שבוע הראשון. (30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד ס"י שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית-המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמן... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. (31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחרי - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד ס"י שצג סעיף ב).

ו. פֶּהֶן גְּדוֹל חָיִב כָּכָל דְּבָרֵי אַבְלוּת, אֲלֵא שְׂאֵסוֹר לֹא לְקָרַע בְּגָדָיו לְמַעַלְהָ³², וְלַגְדֵל פָּרַע³³, וְלֵצֵאת אַחֵר הַמִּשְׁתָּה³⁴. וְכָל הָעָם פְּאִין לְנַחְמוֹ לְבֵיתוֹ. וְכִשְׁמִבְרִין

רְחוּקָה¹⁴ - עוֹלָה ל¹⁵, וְאֵינּוּ נוֹהֵג לְאַחַר הַרְגָל אוֹ לְאַחַר הַשֶּׁבֶת אֲלֵא יוֹם אֶחָד בְּלַבְד¹⁶, וּמִקְצַת הַיּוֹם כָּכָלוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁷.

12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. 13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. 14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד ס"י תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). 15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. 16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל-כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כבתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף' שם). 17) בהלכה הקודמת. שמותו בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד ס"י תב סעיפים ר"ז).

ד. מִי שָׁמַת לוֹ קְרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שְׂבָא¹⁸: אִם הָיָה בְּמִקְוֵם קְרוֹב, שֶׁהוּא מִהַלֵּךְ עֲשֶׂרָה פְּרָסָאוֹת¹⁹, שְׂאֵפְשׁוֹר שְׂיָבֹא בְּיוֹם אֶחָד²⁰, אֲפִלוּ פֶּא בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, אִם מֵצֵא מְנַחֲמִים אֲצֵל גְּדוֹל הַבֵּית, אָף עַל פִּי שְׂנַנְעָרוֹ²¹ לְעַמֵּד, הוֹאִיל וּמֵצֵא מְנַחֲמִים²² - עוֹלָה ל²³, וּמוֹנָה עִמָּהֶן תְּשֻׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴; וְאִם לֹא מֵצֵא מְנַחֲמִים - מוֹנָה לְעַצְמוֹ²⁵. וְכֵן אִם הָיָה בְּמִקְוֵם רְחוּק, אֲפִלוּ בֶּא בְּיוֹם שְׁנֵי - מוֹנָה לְעַצְמוֹ שְׁבַעַה וּשְׁלֹשִׁים מְיוֹם שְׂבָא²⁶.

18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. 19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. 20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). 21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פי"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. 22) עדיין האבל נמשך. 23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. 24) מו"ק כב, א. 25) שבעה, מיום שבא ונדע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד ס"י שעה, סעיף ח). 26) הואיל ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להתנחם. (48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פָּרָק שְׁמִינִי

1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

א. אָבֵל חֵיב לְקַרְעַ עַל מֵתוֹ. שְׁנֵאַמֵּר: וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ. הָא אַחַר - חֵיב לְפָרֵם.² וְאֵין קְרִיעָה אֲלֵא מְעַמָּה. שְׁנֵאַמֵּר: וַיִּקֶּם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו.³ וּמַהֲיֵךְ קוֹרַע? מְלַפְּנֵינוּ.⁴ וְהַקּוֹרַע מֵאַחֲרָיו אִו מִן הַצְּדָדִין אִו מְלַמְּטָה - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבֵת קְרִיעָה. אֲלֵא פְהֵן גְּדוּלָה, שְׁהוּא פּוֹרֵם מְלַמְּטָה.⁵

2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף-משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף-משנה ורדב"ז). 3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמיר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ב"ד סי' שמ סעיף א. 4) מתחת לבית הצואר. 5) מ"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ל"ד" שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

ב. בְּמָה שְׁעוֹר הַקְּרַע? טַפְּחָה.⁶ וְאֵין צְרִיף לְהַבְדִּיל שְׁפֵת הַבְּגָד. וּמִתָּר לֹו לְקַרְעַ בְּכָלֵי.⁸ וַיֵּשׁ לֹו לְקַרְעַ בְּפָנָיִם,¹⁰ שְׁלֹא בְּפָנָי אָדָם. לְפִיכָף יֵשׁ לֹו לְהַכְנִיס יָדוֹ בְּפָנָיִם וְקוֹרַע.¹¹ בְּצַנְעָה. וְאֵינוֹ חֵיב לְקַרְעַ אֲלֵא בְּגָד הַעֲלִיּוֹן בְּלִבְדָּה.¹²

6) שנאמר (שמואל-ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מ"ק כב, ב). 7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). 8) בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). 9) מותר לו. 10) מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. 11) את הבגד העליון. 12) שם.

ג. כָּל שְׂבָעֵת¹³ יָמֵי אֲבֵלוֹת הַקְּרַע לְפָנָיִם.¹⁴ וְאֵם בָּא לְהַחֲלִיף¹⁵ - מִחֲלִיף, וְאֵינוֹ קוֹרַע קְרַע אַחַר; שְׁפָל קְרַע שְׁאֵינוֹ בְּשַׁעַת חֲמוּם¹⁶ - אֵינוֹ קְרַע.¹⁷ בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁאֵר הַמֵּתִים חוּץ מֵאֲבִיו וְאִמּוֹ; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרַע עַד שְׁמֹגְלָה אֶת לְבוּ.¹⁸ וּמִבְּדִיל שְׁפֵת הַבְּגָד.¹⁹ וְאֵינוֹ קוֹרַע בְּכָלֵי, אֲלֵא בְּיָדוֹ. מִבְּחוּץ, בְּפָנָי כָּל הָעָם. וְקוֹרַע כָּל הַבְּגָדִים שְׁעָלָיו. וּבְגָד הַזֵּעָה הַדְּבֻק לְבָשָׂרוֹ - אֵינוֹ מְעַבְּבֵי.²⁰

אותו³⁵ - כָּל הָעָם מְסַפֵּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מְסַב עַל הַסְּפָסֵל.³⁶ וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמִּנְחָמִין אוֹתוֹ: אֲנוּ בְּפָרְתְךָ.³⁷ וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְּבָרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וְאֵם רָצָה לְנַחֵם אַחֲרֵיכֶם³⁸ - הַמְּמַנְה³⁹ מִמְּצַעוּ בְּתוֹךְ הָעָם,⁴⁰ וְאוֹמֵר לָהֶם: תִּנְחַמְנוּ.⁴¹

32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. 33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. 34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. 35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. 36) סנהדרין שם. 37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). 38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב. 39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ט. 40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב: "אבלים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". 41) סנהדרין יט, א.

ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חֵיב בְּכָל דְּבָרֵי אֲבֵלוֹת, אֲלֵא שְׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלִטְרִין⁴² שְׁלוֹ אַחַר מֵתוֹ;⁴³ וְאֵין צְרִיף לֹוֹמֵר אַחַר מֵתִים אַחֲרֵיכֶם. וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבָלִים.⁴⁴ וְלֹא יֵצֵא דוֹד אַחַר אֲבָנָר,⁴⁵ אֲלֵא לְהוֹדִיעַ לְעַם שְׁלֹא נִהְרַג בְּרָצוֹנוֹ.⁴⁶

42) ארמונו. 43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". 44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. 45) ראה - שמואל-ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". 46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לְמֶלֶךְ לְנַחְמוֹ,⁴⁷ אֲלֵא עֲבָדָיו וְמֵי שְׁנָתָן לֹו רְשׁוֹת לְהַנְסֵם. וְאֵין לָהֶן רְשׁוֹת לְדַבֵּר לוֹ דְּבָרֵי תְּנַחוּמִין, אֲלֵא כְּפִי מַה שְׁיִרְשָׁה אוֹתָם. וְכְּשֶׁמְּבָרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסַבֵּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מְסַב עַל הַדְּרָגָשׁ.⁴⁸

47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. מי שָׁאֵין לוֹ חֵלֹק לְקָרֵעַ³⁰, וְנִדְמָן לוֹ חֵלֹק בְּתוֹךְ שְׁבָעָה - קוֹרֵעַ; לְאַחַר שְׁבָעָה - אֵינוֹ קוֹרֵעַ³¹. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אָפְלוּ לְאַחַר שְׁבָעָה - קוֹרֵעַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם³². וְכָל הַיּוֹצֵא בְּכַבֵּד קְרוֹעַ³³ לְפָנָי מֵתִים, כְּלוֹמַר³⁴ שֶׁהוּא קָרַע עִתָּה עֲלֵיהֶן - הֲרִי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַפְּרִיזוֹת³⁵, וְזִלְזוֹל בְּכַבּוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים³⁶.

30 כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). 31 שכתב שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). 32 משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל ביו"ד ס"י שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). 33 קודם לכן. 34 כאילו הוא אומר. 35 שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. 36 מו"ק כו, ב.

ז. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הַשְּׂאִילָנִי חֵלֹקְךָ וְאַבְקָךָ אֵת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלָה, וְהִלֵּךְ וּמָצְאוּ שְׁמַת - קוֹרֵעַ³⁷ וּמָצְאָהּ³⁸, וּמְחִזְרִי לוֹ אֵת חֵלֹקוֹ³⁹, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קְרוֹעִי⁴⁰. וְאִם לֹא הוֹדִיעֵנו שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ⁴¹ חוֹלָה - הֲרִי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ⁴².

37 הואיל והודיע למשאל, שאביו חולה, והשאלו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. 38 תופר תפירה ישרה ומתוקנת. 39 שם. ואע"פ שהקריעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט, ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש (נמוקי יוסף' שם). 40 מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). 41 בכת"י תימן: בו. 42 מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזלן, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

ח. מִי שֶׁהִיָּה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְסָבוֹר שְׁמַת וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן מָת: אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוֹר⁴³ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ⁴⁴; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דְבוֹר מָת - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קְרַע אַחֲרָי⁴⁵. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מָת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא שְׁמַת בְּנֵו; אָמְרוּ לוֹ מָת לוֹ מָת, וְכִסְבוֹר שֶׁאָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא בְּנֵו: אִם תּוֹךְ כְּדֵי דְבוֹר נוֹדַע לוֹ אֲמַתַּת הַדְּבָר - יִצָּא יְדֵי קְרִיעָה; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דְבוֹר - לֹא יִצָּא, וְחֵיב לְקָרֵעַ קְרַע אַחֲרָי⁴⁶.

43 כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, ה"ז. 44 נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). 45 שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה

וְאִם הִחְלִיף בְּגַד אַחַר - חֵיב לְקָרֵעַ כָּל שְׁבָעָה²¹. וְכֵן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתָפוֹ וּמוֹצִיא זְרוּעוֹ מִן הַחֵלֹק עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתָפוֹ וְזְרוּעוֹ²², וְהוֹלֵךְ כֶּן לְפָנָי הַמְטָה. וְאַחַר שֶׁיִּקְבַּר אָבִיו וְאִמּוֹ - אֵינוֹ חֵיב לְחַלֵּץ²³.

13 בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. 14 לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"י, ה"א. 15 בגד אחר. 16 בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. 17 מו"ק כד, א וברש"י. 18 קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. 19 את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומוברל לשנים. 20 שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. 21 ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. 22 זהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. ובר"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". 23 שכן מצינו (בבא קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף-משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוצו כתף כלל" (יו"ד ס"י שמ סעיף יז).

ד. קוֹרֵעִין לְקָטָן²⁴, מְפָנִי עֲגַמַת נֶפֶשׁ²⁵. וְחוֹלָה שְׁמַת לוֹ מָת - אֵין מְקָרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִטָּרֵף²⁶ עָלָיו דַּעַתוֹ. וּמִשְׁתַּקֵּין אֵת הַנָּשִׁים מִפְּנֵי²⁷.

24 את בגדיו. 25 שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). 26 תתבלבל. 27 שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד ס"י שלז סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, כראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

ה. וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חֲמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ, מְפָנִי כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ²⁸. וְכֵן הָאִשָּׁה קוֹרַעַת עַל חֲמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ, מְפָנִי כְּבוֹד בַּעֲלָהּ²⁹.

28 שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בביאורונו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד ס"י שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. 29 אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל-שכן (כסף-משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְטַבּוּרוֹ⁵¹ - מְרַחֵק שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת⁵² וְקוֹרֵעַ⁵³. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו - מִחֲזִירוֹ לְאַחֲרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה - הוֹפְכוֹ לְמַטָּה⁵⁴. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה יָמִים בָּנוּ וְהוֹסִיף - מִתְאַחֵה הַתְּחִתּוֹן⁵⁵ וְלֹא הֶעֱלִיִן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר⁵⁶. אָמְרוּ לוֹ מֵת בָּנוּ, וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה יָמִים אָבִיו - אֵינּוּ מוֹסִיף⁵⁷, אֶלֶּא קוֹרֵעַ קָרַע אַחַר; שְׁאִין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת⁵⁸.

48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף-משנה בשם ה'טור').
49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. (50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). (51) ומת לו מת אחר - טבור - שָׂרָר, המקום השקוע בעור הבטן. (52) מצד הקרע הקודם. (53) וחוזר וקורע לפניו. (54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם).
ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד ס"ו שם, סעיף כא). (55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. (56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. (57) באותו קרע. (58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

כלום (שם). (46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבבתי תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוץ הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוץ הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד ס"ו שם, סעיף כד.

ט. מי שמתו לו מתים הרבה בְּאֶחָד - קוֹרֵעַ קָרַע אֶחָד לְכֻלָּם. הִיָּה בְּכָלֶיךָ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַל כָּל קָרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קָרַע אַחֵר⁴⁷.

47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

י. מי שמת לו מת וקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כֵּן מֵת לוֹ מֵת אַחֵר: אִם בְּתוֹף שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר⁴⁸; וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה⁴⁹ - מוֹסִיף עַל הַקָּרַע הָרִאשׁוֹן כֹּל שֶׁהוּא⁵⁰. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שָׁל שְׁנֵי - מוֹסִיף כֹּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוּרוֹ. הַגִּיעַ

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ח שבט ~

הַלְבוֹת שְׂאֵר אַבוֹת הַטְּמוּאוֹת¹

פֶּרֶק שִׁבְעָה עֶשְׂרִי

1) יבאר כזית מן המת כפי העורב ספק האהיל על האדם או לא ברשות היחיד. הממלא בכלי שיש לו אזניים ונתן בעשרה כלים או המערה מכלי לכלי ונמצא השרץ בתחתון. הדולף את הבור וממלא ממנו חביות וכו'. הקורץ מיקרצת מן העיסה ונמצא שרץ במיקרצת או אוכל טמא שנמצאה גרעינה שלה בתוך הכיכר או על גבי תבשיל רותח וכו'. היו בבית אוכלין טמאים וטהורים ונמצאה גרעינה בבית וכו'.

א. פְּזִית² מִן הַמֵּת כְּפִי הַעוֹרֵב, סֶפֶק הָאֵהִיל³ עַל הָאָדָם וְעַל הַכְּלִים בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד סֶפֶק שְׁלֹא הָאֵהִיל - הִרִי הָאָדָם טָמֵא מִסֶּפֶק, וְהוּא שִׁיחָהּ בּוֹ דַעַת לְשֵׂאל⁴, וְהַכְּלִים טְהוּרִים, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהֶן דַעַת לְשֵׂאל. וְכֵן הַמְּמַלֵּא⁵ בְּכָלִי וְנָתַן בְּעֶשְׂרֵה כְּלִים⁶

וְנִמְצָא הַשְּׂרָץ בְּאֶחָד מֵהֵן⁷ - הוּא טָמֵא⁸ וְהַכְּלִים טְהוּרִין, אִף עַל פִּי שֶׁכֶּלֶן סֶפֶק שְׁמֵא הַשְּׂרָץ בְּכָלִי שְׁמַלֵּא בּוֹ הִיָּה תְּחִלָּה¹⁰, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּלִים וְאֵין בָּהֶן דַעַת לְשֵׂאל. וְאִם הִיָּה לְכָלִי שְׁמַלֵּא בּוֹ אֲזַנִּים¹¹, הוּאִיל וְאֶפְשָׁר שִׁיַּעֲרוֹ הַמַּיִם וְיִתְאַחַר בּוֹ הַשְּׂרָץ¹² - כֶּלֶן טָמֵאִים¹³. וְכֵן הַמְּמַלֵּא בְּעֶשְׂרֵה דְלִיִּים¹⁴ זֶה אַחַר זֶה וְנָתַן בְּעֶשְׂרֵה כְּלִים, מְדֻלֵּי אֶחָד¹⁵ לְכָלִי אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ הָרִאשׁוֹן מִן הָאַחֲרוֹן¹⁶, וְנִמְצָא הַשְּׂרָץ בְּכָלִי אֶחָד מֵהֵן - הִרִי הַתְּשֻׁעָה כְּלִים עִם עֶשְׂרֵת הַדְּלִיִּים טְהוּרִין¹⁷; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: שְׁמֵא בְּכָלִי זֶה¹⁸ הִיָּה הַשְּׂרָץ מִתְחַלְתּוֹ. וְאִם יֵשׁ לְדְלִיִּים אֲזַנִּים¹⁹ - הִרִי כֹל הַדְּלִיִּים עִם כָּל הַכְּלִים טָמֵאִים²⁰. הַמְּעַרָה מְכָלִי לְכָלִי²¹ וְנִמְצָא הַשְּׂרָץ בְּתַתּוֹן - הֶעֱלִיִן טְהוּר, וְאֵין אוֹמְרִין מִהֶעֱלִיִן נִפְל, אֶלֶּא שְׁמֵא בְּתַתּוֹן הִיָּה. מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּלִים וְאֵין לָהֶן דַעַת לְשֵׂאל. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

2) טהרות פ"ד מ"ד. (3) כזית מן המת המאהיל על אדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא, אם היה השרץ בכלי העליון או בתחתון, ואין כל סברא מכריעה לכאן או לכאן.

ב. קפה ²² שְׁנֵשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּטִהְרוֹת וְנִמְצָא בָּהּ שֶׁרֶץ ²³, אִם יֵשׁ לָהּ שׂוּלִים, אוּ אֲזַנִּים ²⁴ אִף עַל פִּי שְׂאִין לָהּ שׂוּלִים ²⁵ - הָרִי כָּל הַטִּהְרוֹת שְׁנֵשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ טְמֵאוֹת ²⁶. אֶפְלוּ הֵיטָה בְּדוּקָה ²⁷ וּמְכָסָה, שְׂמָא עִם הַגְּבִיחָה יָדוּ מִן הַבְּדִיקָה נִפְל הַשֶּׁרֶץ ²⁸. וְאֶפְלוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּטִהְרוֹת בְּזוֹיֹת זֹו וְטִלְטְלָה לְזוֹיֹת אַחֲרָה וְנִמְצָא בָּהּ הַשֶּׁרֶץ - כִּלְזֵן טְמֵאוֹת ²⁹; לְפִי שְׂמִחְזִיקִין טְמָאָה מִמְּקוֹם לְמְקוֹם ³⁰ לְתַלּוֹת, אֲבָל לֹא לְשֶׁרֶץ.

(22) חבית שנותנים בה פירות. (23) אחר שהוציא את הטהרות. (24) ראשי קרשי החבית כפופים כלפי תוכה, ראה למעלה הערה ט. (25) וכשהיא מונחת לארכה אפשר להניח בה פירות. (26) כרבי יוחנן, בנדה ג, ב. והטעם, שאנו אומרים: השרץ היה שם לפני שהוציא את הפירות, וכשהיטה את החבית, כדי להוריק את הפירות, עיכבו האוגנים את השרץ ונשאר בחבית. (27) לפני ששמו בה את הפירות, בדקה ולא היה שם שרץ. (28) לתוך החבית ולא הרגיש בו. (29) אסורות באכילה אם הן של תרומה, אבל אסור לשורפם, כמו שמסיים רבינו. (30) כשהעבירו טהרות ממקום למקום ונמצאה טומאה בכלי אחר העברתו, אנו מניחים שהיתה בכלי עוד לפני העברתו. ראה למעלה פט"ו ה"ו, שאין מחזיקים טומאה מזמן לזמן.

ג. הזולף ³¹ אֶת הַבּוֹר ³² וּמִמֶּלֶא מִמְּנוּ חֲבִיּוֹת: אִם הָיָה מְשֻׁקֵּעַ כָּל חֲבִית וְחֲבִית בְּבוֹר וּמִמֶּלֶא אוֹתָן, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּרֵאשׁוֹנָה ³³ - כִּלְזֵן טְמֵאוֹת ³⁴. נִמְצָא בְּאַחֲרוֹנָה - הִיא טְמָאָה וְכִלְזֵן טְהוֹרוֹת; שְׂאֲנֵי אוֹמֵר: אַחֲרֵי שְׂמֵלָא אֶת הָרֵאשׁוֹנוֹת נִפְל שֶׁרֶץ לְבוֹר ³⁵. הִיָּה זֹלֶף בְּכָלִי וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַחֲבִיּוֹת עַד שְׂמֵלָא, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן - הִיא בְּלִבְד טְמָאָה, וְכִלְזֵן טְהוֹרוֹת; שְׂאֲנֵי אוֹמֵר: בְּזוֹ בְּלִבְד נִפְל הַשֶּׁרֶץ ³⁶ אוּ הָיָה בָּהּ עַד שְׂלֵא זֶלֶף לְתוֹכָהּ. לְפִיכָּה, אִם הָיָה בּוֹדֵק כָּל חֲבִית מֵהֶן וְאַחֲרָיָהּ נִתְּן בָּהּ הֵינֵן וּמְכָסָה אוֹתָהּ אַחֲרֵי שְׂזוֹלֶף לְתוֹכָהּ, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן - כִּלְזֵן טְמֵאוֹת ³⁷. וְכֵן אִם נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּבוֹר אוּ בְּכָלִי שְׂזוֹלֶף בּוֹ - הִפֵּל טְמָא ³⁸.

(31) טהרות פ"י מ"ז. (32) הבור מלא יין או שמן, והוא מעביר את המשקה קימעה קימעה לחביות. (33) אחר שמילא את כולן. (34) בין אם השרץ היה בבור או אם היה בחבית הראשונה לפני ששאל בה - נטמא כל היין שבבור, ואין אנו אומרים שנפל לחבית אחר השאיבה, מפני שמחזיקים טומאה מזמן לזמן, ואפילו אם בדק את החביות לפני השאיבה ולא מצא שרץ - תולים שלא בדק יפה, וכששאל טימא השרץ את כל היין שבבור. (35) או היה בחבית זו. מובן שאם נמצא באמצעות, טמאות כל החביות שנתמלאו אחריה. (36) נתבאר בהלכה א. (37) ברור

או כלים - נטמאו (הל' טומאת מת פ"א ה"י). (4) ולא חרש, שוטה או קטן. [הר"ש משאנץ שואל, הלא טומאה בפי עורב פורח היא טומאה נזרקה שאינה מטמאה מספק? (ראה למעלה פט"ו ה"ו). ותירץ שטומאת אוהל חמורה, ולא טיהרו בה ספק טומאה נזרקה]. (5) שם. (6) במשנה כתוב: "הממלא בעשרה דליים", ומפרש רבינו שמילא אותו הדלי עצמו עשר פעמים (וכן פירש בנדה ג, ב) ואחרי כל מילוי שפך כל המים שבדלי לכלי אחר. (7) באחד הכלים ששפך לתוכם. (8) הכלי שנמצא בו השרץ. (9) תשעת הכלים האחרים שנתמלאו והמים שבהם. (10) וזה מתקבל על הדעת, מפני ששרצים מתים מצויים יותר בבור מאשר בכלים ריקנים, ואף-על-פי-כן טהורים תשעת הכלים מפני שהשרץ שבדלי נופל לכלי ששפך לתוכו בראשונה. וסברא זו שקולה נגד הסברא ששרצים מצויים בבור ולא בכלים, ולפיכך אפילו אם נמצא השרץ בכלי האחרון, טהורים שאר הכלים מפני שספק זה נידון כספק השקול שהוא טהור באין בו דעת לישאל. [לא נתבאר דינו של הכלי שמילא בו. ומסתבר, שאם נמצא השרץ בכלי ששפך לתוכו בראשונה, נטמא הכלי שמילא בו, שהרי כאן מכריעה הסברא ששרצים מצויים בבור ואין כל סברא נגדית, כמובן, אבל אם נמצא באחד משאר הכלים גם כלי זה טהור מאותו הטעם עצמו שמהרים את תשעת הכלים]. (11) נדה ג, ב. ושם כתוב "אוגנים", ופירש רש"י שפה כפופה כלפי פנים. שם אמר ריש לקיש זאת על הברייתא, ורבינו למד ממנו גם לדין שבמשנתנו. (12) ואפשר שנפל בשפיכה אחרונה. (13) מפני שאין כאן סברא נוגדת את הסברא המתקבלת על הדעת, שהשרץ היה בבור ונשאב בכלי שמילא בו. [לפי פירוש זה, מתיישבות שתי התמיהות של ה'כסף משנה' על בבא זו. ראה שם]. (14) ברייתא, נדה שם. (15) כן צ"ל. פירוש, לא נתן לשני כלים מדלי אחד. בדפוסים: אחר. (16) אינו יודע איזה כלי מילא ראשון, ואיזה מילא אחרון. (17) תשעת הכלים ברור שהם טהורים, שהרי לא הגיעו אליהם המים מדלי שהשרץ בתוכו. והדליים טהורים, שאפילו אם היה בבור ונשאב בדלי, לא נטמא מפני שזה ספק טומאה צפה (ראה למעלה פ"ד ה"ו) ושמא לא נגע השרץ בדלי אלא יצא עם המים אגב שפיכה, ולפיכך גם האפשרות שהשרץ היה בבור אינה מכריעה לטומאה ודאית של הדלי. [ולא נטמא ממשקין הטמאים שבתוכו, מפני שספק משקין לטמא אחרים - טהור, לא החמירו חכמים כל-כך ותולים שבכלי היה]. (18) ולא בדלי. (19) מתקבל על הדעת, שהאזנים עיכבו את השרץ ונגעו בו ונטמא הדלי, ואין אנו תולים שהיה בכלי, מהטעם שאמרנו למעלה, שיותר מתקבל על הדעת שבבור היה השרץ. ויוצא מזה, שדלי אחד ודאי טמא ואין אנו יודעים איזהו, ולפיכך מטמאים את כולם. וכל זאת כשלא ידוע מאיזה דלי שפך לכלי שנמצא בו השרץ, אבל כשאנו יודעים זאת - הרי אין טעם לטמא את תשעת הדליים האחרים. (20) אינני יודע לפרש למה כל הכלים טמאים. הרי לתשעת הכלים לא הגיעה הטומאה? (תמיהה זו השמיע כבר ה'כסף משנה' ולא מצא לה יישוב). (21) כאן - בשני כלים - ספק השקול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המקראת נפל. (55) והמקראת טהורה. אנו תולים, שהשרץ נפל לעיסה אחר שנטל את המקראת. כחכמים, שם. (56) מתקבל על הדעת שלעיסה נפלה, שאם נפלה על המקראת לא היתה שוקעת כל-כך במקראת (ביאור הגר"א בתוספתא).

ו. אכל טמא⁵⁷ שנמצא גרעינה שלו⁵⁸ בתוך הכפר או על גבי תבשיל רותח, אף על פי שאין עליה משקה טופח⁵⁹ - הרי הן⁶⁰ טמאים⁶¹; שאני אומר: האכל פלו נפל שם ונמוח בתוך הכפר או מחמת הרתיחה ונשארה גרעינתו. נמצאת הגרעינה על גבי הכפר או בתוך תבשיל צונן - הרי אלו טהורין, אף על פי שיש עליה משקה⁶²; שאני אומר: גרעינה זו לבדה נפלה אחר שאבד האכל מעליה, שהרי אינה מטמאה.

(57) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. (58) גרעין של תמרה או של זית וכדומה. [מצאנו כמה פעמים בתלמוד "גרעינה" במקום "גרעין" (משנה יומא - כמוה וכגרעינתה: עוקצין פ"ב מ"ב - גלעינה של רוטב, ובתוספתא כאן - גרעינה של גפת]. (59) משקה שיש בה כדי להרטיב את הנוגע בה. (60) הכיכר והתבשיל. (61) אף-על-פי שגרעינה יבישה אינה טמאה. (62) אין אנו אומרים שמשקה זה בא מן האוכל הטמא. [בתוספתא שם, שינוי: "גרעינה של גפת טמאה (גפת = פסולת של זיתים אחר סחיטתם) שנמצאת בתוך הכיכר או על גבי תבשיל רותח, אף-על-פי שאין עליה משקה טופח - טימאתה. נמצאת בתוך כיכר צונן או על גבי תבשיל צונן אע"פ שיש עליה משקה טופח - טהורה". ופירשה רבינו כמבואר למעלה. והגר"א בביאורו לתוספתא מפרש, שמכוח הלחץ בשעת סחיטת הזיתים, נבלע קצת שמן בגרעין וכשהוא נתון על גבי דבר רותח הוא פולט את הבלוע בו ומטמא את הנוגע בו, אבל בצונן אינו פולט. ולפירושו, רצוי לגרוס בתוספתא: "על גבי כיכר או על גבי התבשיל".]

ז. היות⁶³ בפית אכלין טמאין ואכלין טהורין ונמצאת גרעינה בפית⁶⁴ - הולכין אחר הרב⁶⁵. וכן אם היות⁶⁶ דמים טהורים ודמים טמאים בתוך הפית ונמצא דם על האכל - הולכים אחר הרב. מעשה הנה בכפר של תרומה שנמצא עליו דם, ובא מעשה לפני חכמים וטהרוהו. שאפלו נאמר: דם שרץ הוא, הריני אומר: דם שרץ חי הוא, שהוא טהור.

(63) תוספתא, שם. (64) בכיכר או על תבשיל רותח, ואין אנו יודעים אם הגרעינה מאוכל טמא או טהור. (65) אם רוב האוכלין שבבית טמאים נטמאו הכיכר והתבשיל, ואם הרוב טהורים - הם טהורים (ראה בביאור הגר"א ו'זר זהב' שם). (66) תוספתא, שם פ"ו ה"א.

ח. עיר⁶⁷ שיש בה נבלות ושחוטות - בשר הנמצא בה⁶⁸ הולכים אחר הרב⁶⁹. וכן אם הנה הנמצא בה ספק שרץ ספק צפרדע - הולכין אחר הרב שיש

הדבר, שהשרץ היה בבור. (38) מחזיקים טומאה מזמן לזמן, ואומרים שהשרץ היה בכלי מתחילת השאיבה.

ד. הנה³⁹ קוצה⁴⁰ זיתים מן המעטין⁴¹ ומעלה אותן לגג⁴², ונמצא השרץ בגג - זיתים שבמעטין טהורים⁴³. נמצא במעטין - המעטין טמא⁴⁴. נמצא בין פתל לזיתים⁴⁵ - הזיתים טהורים⁴⁶. נמצא השרץ בתוך גוש של זיתים⁴⁷ והגוש בגג: אם בתוך שלשת ימים⁴⁸ - אף המעטין טמא, שאני אומר: גוש זה מן המעטין עלה והשרץ בתוכו⁴⁹; ואם נמצא אחר שלושה ימים משהעלה הזיתים לגג - הרי המעטין טהור, שמה בגג נתקבצו ונעשו גוש בתוך השלשה ימים⁵⁰.

(39) תוספתא, טהרות פ"א ה"א. (40) מלקט. (41) כשמוסקים (קוטפים) את הזיתים נותנים אותם בחפירה שהוכנה לכך, כדי שיתרככו ויציאו הרבה שמן בשעת סחיטתם. וחפירה זו נקראת מעטין [רבינו בפירושו לטהרות פ"ט מ"א. והר"ש שם מפרש, כלי שנותנים בו הזיתים]. (42) כדי שתתייבש הזיעה שעליהם. (43) אנו אומרים שהשרץ לא היה במעטין אלא נפל על הזיתים שבגג. [ואין זה דומה לדין קופה שנשתמש בה בטהרות שבהלכה ב, שמחזיקים ממקום למקום, מפני שהקופה עצמה אמנם וזה ממקומה, אבל הטהרות והשרץ לא עזבו את מקומם שבתוך הקופה, ולפיכך זה כעין מזמן לזמן שמחזיקים טומאה. אבל כאן הזיתים עזבו מקומם שבמעטין, וכגון זה אין מחזיקים טומאה. ראה 'תפארת ישראל' טהרות פ"ט 'יכין' אות סד]. (44) והזיתים שבגג טהורים, מפני שאנו תולים שהשרץ נפל למעטין אחר שהעלה הזיתים לגג. כחכמים בתוספתא, שם. ואף-על-פי שמחזיקים מזמן לזמן, זה רק כשלא טילטל ממקומו את הדבר שנולד בו הספק, אבל אם טילטל אותו הרי זה כעין ממקום למקום. [ב'סוף משנה' מתפלא, למה פסק רבינו כחכמים בתוספתא שם נגד ה'סתם משנה' בטהרות (פ"ט, מ"ט)? והלא כלל בדידנו (יבמות מב, ב) שסתם במשנה ומחלוקת בברייתא, הלכה כסתם? ואולי מפני שבתוספתא - רבי הוא היחיד החולק על חכמים בדין זה, סובר רבינו שיש לראות את המשנה כדעת רבי לבדו שסידר את ה'סתם']. (איני יודע לפרש, מה בין זה לדין נמצא בבור בהלכה ג). (45) ואינו נוגע בזיתים. (46) ואין חוששים שמה נגע בהם השרץ (טהרות, שם). (47) זיתים אחדים מדובקים יחד, והשרץ לחץ ביניהם. (48) משעת הוצאתם מהמעטין. (49) מפני שאין דרכם של זיתים להתדבק לגוש בזמן קצר שכזה. (50) פירוש, במשך שלושת הימים.

ה. הקורין⁵¹ מקרצת⁵² מן העסה ונמצא שרץ במקרצת⁵³ - המקרצת לבדה טמאה⁵⁴. נמצא בעסה - העסה לבדה טמאה⁵⁵. נמצא בתוך המקרצת - אף העסה טמאה⁵⁶.

(51) חותך או תולש. תוספתא, שם. (52) חתיכת עיסה. (53) על גבה, במקום הנראה לעין. (54) שאנו אומרים על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. תשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהן ברשות היחיד, ונגע באחד מהן ואינו יודע אי זהו - ספק טמא. תשעה שרצים וצפרדע ביניהן ברשות הרבים ונגע באחד מהן - ספק טהור. זה הכלל: כל ספק ברשות הרבים - טהור, עד שלאמר נטמאתי בודאי; וכל ספק ברשות היחיד - טמא, עד שלאמר ודאי שלא נטמאתי. לפיכך, עצמות המת⁵ ועצם נבלה⁶ ברשות הרבים, או גוש מארץ טהורה וגושים מבית הפרס⁷ או מארץ העמים⁸, ונגע באחד מהן או הסיט⁹, ואין ידוע במה נגע מהן¹⁰ ובמה¹¹ הסיט; קזית מן המת וקזית מן הנבלה, והאהיל על אחד מהן, ואין ידוע על אי זה מהן האהיל; שני שבילין, אחד טהור ואחד טמא¹², הלך באחד מהן ואין ידוע באי זה הלך; או שנגע באדם זה בדרך, ואין ידוע אם הוא טמא או טהור; או שהיו שני אנשים, אחד טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן נגע - בכל אלו הספקות טהור.

4) ואפילו רוב לטומאה - טהור. 5) שטמאים במגע ובמשא בשיעור כשעורה (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה ט). 6) שאינה מטמאה כלל. 7) שדה שנחרש בה קבר וחכמים גזרו עליו טומאה. 8) גוש אדמת חוץ לארץ, שהובא לארץ ישראל, היא מטמאה מדרבנן. 9) הוי"ו. 10) דין היסט כדן משא, וגושים אלה מטמאים במשא. 11) פירוש, או במה. 12) כגון שביל העובר בבית הקברות (רבינו בפירושו למשנה).

ג. המוצא מת משכב¹³ לרחבו של דרך אם היה שלם והוא מן הקצה אל הקצה - הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע¹⁴; היה לו מקום לעבר, או שהיה משבר ומפרק שאפשר שעבר בין שוקיו ופרקיו - הרי זה טהור. ואם היה קצר לכל רחב הדרך - הקבר מצרפו¹⁵, והעובר שם¹⁶ טמא. שאין זה כשאר ספקות, אלא חזקתו שנגע.

13) אחר שעבר עליו הרגיש בו. 14) מתקבל על הדעת שנגע. 15) דייק רבינו וכתב "שחזקתו שנגע" ולא כתב "וודאי נגע", מפני שהמדובר כשיש אפשרות שהיא שלא נגע, כגון שנטה לצידי דרכים, אבל אין הדבר מתקבל על הדעת, ולפיכך טמא אף על פי שספק טומאה ברשות הרבים טהור. וכל זה לתרומה, ולנזיר ועושה פסח נתבארו הדינים בהלכות קרבן פסח פרק ו הלכה י"א ובהלכות נזירות פרק ט הלכה י"ח והלכה י"ט. ואין לפרש חזקה זו כמו סתם חזקה בכל מקום, שהרי רוב עדיף מחזקה ואינו מכריע לטמא, כמבואר בהלכה קודמת ומכל שכן חזקה. 15) מצרף את כל החלקים וכאילו הקבר מלא טומאה. 16) ואפילו הוא יודע שלא נגע במת ושעבר במקום, שאין שם כלום מן המת.

ד. שרץ שנמצא במבוי - מטמא למפרע עד העת

באותה העיר באותו הזמן. זה הכלל: בנמצא⁷⁰ הלך אחר הרב.

67) שם. 68) מושלך בחוץ. 69) בין לקולא ובין לחומרא. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון בן גמליאל האומר שאפילו רוב שחוטות - טמא, מפני שנבילות מושלכות שכוחות יותר משחוטות מושלכות. 70) להוציא בשר שהוא במקומו המיוחד לו, כגון במחסן או בחנות, שדנים בו דין מחצה על מחצה (ראה הל' מאכלות אסורות פ"ח ה"א).

ט. האשה⁷¹ שמגבבת גבבא⁷² בחצר, ונמצא שרץ בתוך גבבא - הרי זו טהורה, שאין השרץ מטמא במשא⁷³. נמצא על גבי גבבא - הרי זו טמאה, שמא נגעה בו. היתה פוכרת⁷⁴ בכברה ונמצא שרץ בתוך הפרות שפכברה - הרי זו טהורה⁷⁵. נמצא על גבי הכברה - הרי זו ספק טמאה, שמא נגעה בו, וכל ספק ברשות היחיד - טמא, כמו שבארנו⁷⁶.

71) שם פ"ג ה"ג. 72) בפירושו למשנה, שבת פ"ג, מפרש רבינו: גבבא - זבל השדות. ונראה שהתכוון לחלק השיבולת שנשאר בקרקע אחר הקצירה והוא משמש זבל לשדה. 73) אלא במגע, ואנו אומרים שלא נגעה בו. 74) מנקה גרעינים. 75) אין דרכה של אשה לנגוע בפירות שבכברה. 76) למעלה פט"ז.

~ יום שני י"ט שבט ~

פרק שמונה עשר

1) יבאר שכל מה שאתה יכול לרבות ספיקות וספק ספיקות ברשות היחיד - טמא, ברשות הרבים - טהור וכיצד.

א. כל שאתה יכול לרבות ספקות וספקי ספקות, ברשות הרבים - טהור, ברשות היחיד - טמא. כיצד? נכנס למבוי² והטמאה בחצר, ספק נכנס לחצר ספק לא נכנס; טמאה בבית, ספק נכנס לבית ספק לא נכנס; ואפילו נכנס, ספק שלא היתה שם ספק היתה שם; ואם תאמר היתה שם בעת שנגנס, ספק יש בה פשעור ספק אין בה; ואם תאמר יש בה, ספק שהיא טמאה ספק אינה טמאה; ואפילו היא טמאה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא³, שהמבוי רשות היחיד.

2) שחצרות הבתים פתוחות לתוכו. 3) התוספות בבא בתרא נה, ב דיבור המתחיל רבי (הראשון) בשם רבינו תם נימקו: מפני שדין ספק טומאה ברשות היחיד למדו מסוטה ושם אפילו ספק אחד היה מספיק, כדי לטהר את האשה מפני חזקת כשרות, אלא שהתורה אוסרת אותה ולפיכך אין הבל בין ספק אחד להרבה ספיקות. ונתבאר כבר למעלה בפרק ט"ז, שכל דיני ספק טומאה למדנו מסוטה, שהתורה קראה לזנות - טומאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. מי שאבד לו פלי ומצאו ברשות היחיד - הרי זה טמא מדרס וטמא טמא מת. אבד לו ברשות הרבים ומצאו ברשות הרבים: אם אבדו ביום ומצאו לבו ביום - טהור; אבדו ביום ומצאו בלילה, בלילה ומצאו ביום, או שאבדו ביום ומצאו ביום של אחריו - הרי זה בחזקת טמא. זה הפלל: כל שעבר עליו הלילה או מקצתו - טמא.

ח. הניח פלי או שכחו ברשות הרבים, אף על פי שעבר עליו הלילה - טהור. הניחו או שכחו ברשות היחיד - הרי זה טמא מדרס וטהור מטמא מת. ומפני מה לא החמירו בשוכח ומניח כמאבד? מפני שאינו דבר מצוי תמיד, לא גזרו עליו.

ט. המאבד ומצא בתוך הבית - הרי זה טהור, מפני שהוא בחזקת שמור.

י. השוטח פלים ברשות הרבים - הרי אלו טהורין; וברשות היחיד - טמאים, שמא נגעו בהן טמאים. ואם היה משמרן - טהורים. נפלו והלך להביאם - טמאים, מפני שנגעו למענינו. וכן מי שאבדו פליו ברשות היחיד ומצאן אפלו בו ביום - הרי הן מדרס וטמא מת, כמו שבארנו.

יא. שוטה אחת בעיר או נכרית - כל הרקין שבעיר בחזקת טמאה לעולם בכל מקום.

יב. מי שדורסה אשה על בגדיו או שישבה עמו בספינה: אם מפירתו שהוא אוכל בתרומה - פליו טהורין, ואם לאו - ישאלנה.

יג. מי שישן ברשות הרבים ועמד - פליו טהורים.

יד. נגע ברשות הרבים באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם מת, ובשחר עמד ומצאו מת - הרי זה טמא, שכל הטמאות פשעת מצאתן. ואם ראוהו חי בערב, ובשחר מצאו מת - הרי זה ספק ברשות הרבים וטהור.

טו. המסכן ברשות היחיד ונתעלה, ואין ידוע אם מת או עדין הוא חי, והוציא והו ברשות הרבים וחרו והכניסוהו לרשות היחיד: פשהוא ברשות היחיד - ספקו טמא, וכשהוא ברשות הרבים - ספקו טהור. מעשה באחד שהיה מסכן והולכיהו מעיר לעיר במטה, והיו כמות מתחלפות תחתיו, ובאחרונה נמצא מת, ולא טמאו חכמים אלא פת אחרונה בלבד.

שיאמר: בדיקתי את המבוי הזה ביום פלוני ולא היה בו שרץ¹⁷. אפלו כבוד¹⁸ ולא בדיקו - הרי זה מטמא למפרע מקדם הכבוד. במה דברים אמורים? שמצאו יבש; אבל אם מצאו לח - אינו מטמא למפרע אלא עד שעה שאפשר שימות בה ויהיה עתה לח בעת שנמצא¹⁹.

17 ואינו מטמא אלא משעת הבדיקה ואילך, שהרי שרץ זה הגיע לכאן אחר הבדיקה. 18 אין אנו אומרים, הכיבוד היה מעביר את השרץ אילמלי היה כאן. 19 כרבי שמעון שם. [בפירושו למשנה מסיים רבינו: "ואין הלכה כרבי שמעון" וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני שרבי אלעזר (שם עמוד ב) מבאר את דבריו].

ה. שני רקין ברשות היחיד, אחד טהור ואחד מן הרקין הנמצאים שגזרו עליהן טמאה כמו שבארנו, ונגע באחד מהן או הסיטו ואין ידוע אי זהו - תולין²⁰ עליו את התרומה, מפני שהן שני ספקות²¹: ספק בטהור נגע ספק בנמצא; ואם תאמר בנמצא, ספק שהוא טמא ספק שהוא טהור. היו שני הרקין ברשות הרבים: אם היו נגובין ומגחין שם ונגע באחד מהן - ספקו טהור; ונשא אחד מהן - תולין עליו, שהרי משנשא אינו מנח ברשות הרבים; וכן אם היה אחד מהן לח ונתלה בו הרק הלח - תולין עליו, שהרי אינו מנח ברשות הרבים כדי שיהיה ספקו טהור, אלא הרי הוא על בגדו. כבר בארנו, שאם נגע ברק הנמצא או נשא או הסיטו בכל מקום²² - שורפין עליו את התרומה, כבית הפרס וכיוצא בה ששורפין על ודאי מגען²³ בכל מקום.

20 לא אוכלים ולא שורפים. 21 לא ביאר רבינו אם גם באותם הספיקות שנמנו למעלה בהלכה א תולין ולא שורפין, או לא אמרו תולין אלא בטומאות שעיקרן מדרבנן, כגון רוקים ובית הפרס. 22 בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 23 אלה הם מששת הספיקות שגזרו חכמים לשורף עליהם תרומה וקדשים שנמנו שם.

ו. מי שישב ברשות הרבים ונשא אחד²⁴ ודרס על בגדיו או שרקק ונגע בו²⁵ הרק - על רקו שורפין את התרומה²⁶, ועל בגדיו הולכין אחר הרב: אם רב העיר טמאין²⁷ - בגדיו מדרס, ואם רב העיר טהורים - הרי הוא טהור.

24 ואין אנו יודעים אם הוא טהור או טמא. 25 ביושב. 26 כדין ספק רוקים. 27 זבים. [אמנם זה כמעט מן הנמנעות שרוב תושבי העיר יהיו זבים, אבל אי אפשר לפרש אחרת, שהרי עם הארץ אין גופו מטמא מדרס, ומה שגזרו טומאת מדרס על בגדיהם הוא מפני שאשתו נידה יושבת עליהם, ואין לפרש שהכוונה לרוב גויים שדינם כזבים, שהרי טומאת גויים היא מדרבנן ואין שורפים עליה. וכן פירשו הברטנורה ובעל תוספות יום טוב].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשנה. וכן גורס הרא"ש, ומבאר שכל זמן ששתיהן קיימות, אין לטהר אף אחת מהן, אף-על-פי שהשניות טמאות ודאי (ראה השלמות). (15) שם מ"ד. (16) שאינו מטמא. (17) גם בשני שבילין - המדובר ברשות הרבים, כמו שנתבאר למעלה בהערה ג. אבל ברשות היחיד - כל הספיקות טמאים, ורבינו לא מצא לנחוץ להודיע זה בפירושו, מפני שסתם שבילים רשות הרבים הם.

טז. טמא שהיה עומד ומדבר על הבור ונתזה צנורא מפיו, ספק הגיע לבור ספק לא הגיע: אם היה בור של שמן - ספקו טמא ברשות היחיד; ואם היה בור של יין - ספקו טהור בכל מקום, מפני ששפת הבור קולטת.

~ יום שלישי כ' שבט ~

פרק השעה עשרי

(1) יבאר שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלך באחד מהם ואינו יודע באי זה הלך וכו'. ודין שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלך באחד מהם ועשה טהרות וחבירו הלך בשני ועשה טהרות וכו'. כיכר טמאה שנתערבה בתשע כיכרות טהורות ובאו חמישה בני אדם ואכלו חמש כיכרות מהן וכו'. ודין שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלכו בהם שני אנשים, אחד טהור ואחד טמא וכו'.

א. שני שבילין², אחד טמא³ ואחד טהור⁴, הלך באחד מהן ואין יודע באי זה מהן הלך⁵, ועשה טהרות ונאכל⁶, והנה שלישי ושביעי⁷ וטבל וטהר⁸, והלך בשני ועשה טהרות - הרי אלו טהורות⁹. אם קימות הראשונות¹⁰ - אלו ואלו תלויות¹¹, שבודאי שאחד מן הטהרות טמא¹². ואם לא טהר בינתיים¹³ - הראשונות תלויות¹⁴, והשניות ישרפו, שהרי הן טמאות בודאי, שזה טמא הוא, מפני שהלך בשני השבילין. וכן השרץ¹⁵ והצפרדע¹⁶ ברשות הרבים¹⁷ ואין צורתן נפרת ואין יודע אי זהו השרץ, ונגע באחד מהן, ועשה טהרות ונאכלו, וטבל, ונגע בשני ועשה טהרות - הרי אלו טהורות. ואם קימות הראשונות - אלו ואלו תלויות. ואם לא טבל בינתיים - הראשונות תלויות, והשניות ישרפו.

ב. שני שבילין¹⁸, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן ועשה טהרות, וכא חבירו והלך בשני ועשה טהרות: אם באו ונשאלו זה אחר זה - מורין לכל אחד מהן בפני עצמו שהוא טהור; באו שניהן כאחד, או שפא האחד ושאל עליו ועל חברו¹⁹ ואמר: שנים היינו ובשני השבילים הלכנו ושתי טהרות עשינו - הרי שניהם טמאין, וטהרות שעשו נשרפות²⁰. וכן²¹ אם נטמאו בטמאה קלה. ביצד? שני כפרים²², אחד טמא ואחד טהור, אכל את אחד מהם²³ ועשה טהרות, וכא חבירו ואכל את השני ועשה טהרות: אם נשאלו זה אחר זה - שניהן טהורין, מפני שהן ספק דברי סופרים²⁴, שהוא מפלל הספקות שטהרו חכמים, כמו שבארנו²⁵; נשאלו שניהן באחת או שנשאל עליו ועל חברו - שניהן טמאין מספק, וטהרותם נשרפות, שהרי ודאי אחת מהן טמאה. ואפלו פכר אחד²⁶ טמא שנתערב במאה כפרות טהורין - פלן טמאין²⁷ וישרפו.

(18) שם מ"ה. (19) רבא, בפסחים י, א מפרש את מחלוקתם של ר' יהודה ור' יוסי במשנתנו, בשאל על עצמו ועל חבירו, ופסק רבינו כר' יוסי שאמר - טמאים. (20) באדם אחד, שנינו במ"ג "תלויות", ובשני בני אדם שנינו "טמאים". ומשינוי לשון זה, למד רבינו שדין כטמאות ממש. ולא נתבאר טעמו של הבדל זה, וההגיון מחייב להחמיר יותר באדם אחד, כשם שהחמירו בשאל בזה אחר זה, שכולן תלויות. נב'תוספות חדשים' שבגליון המשניות, מפרש מה שאמרו במשנה "טמאים" הכוונה לשני האנשים, אבל הטהרות תלויות. אולם רבינו כתב "וטהרות שעשו נשרפות". (21) שם מ"ו. (22) לשון המשנה. (23) ונתבאר למעלה (פי"א הי"א), שהאוכל אוכלין טמאים, פסול לאכילת תרומה מדרבנן. (24) לכאורה נימוק זה מיותר, שהרי גם בטומאה דאורייתא פסק כן. הרגיש בזה המשנה-למלך, ופירש שרבינו התכוון לרמז בזה שגם ברשות היחיד טהור. (25) למעלה פט"ו ה"א. (26) זה המשך הנימוק למה נשרפות. ובתוספתא שם הלכה ד, הגירסא: "שאפילו" ככר אחד וכו'. (27) דברי ר' יוסי בתוספתא שם ה"ד.

(2) טהרות פ"ה מ"ג. (3) טומאת מת. (4) ושניהם ברשות הרבים. (5) פירוש, אם השביל שהלך בו הוא הטהור או הטמא, אבל יודע הוא באיזה שביל הלך. ואין לפרש הדברים כפשוטם, שאינו יודע באיזה שביל הלך, שהרי כתב לקמן "והלך בשני", ואם הוא אינו יודע באיזה שביל הלך בראשונה - מניין לו שעכשיו הלך בשני. (6) כדין, שספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור. (7) אע"פ שמן הדין הוא טהור - אומרים לו שלכתחילה יטהר עצמו (למעלה פט"ו ה"ט). (8) ששקעה החמה, ויצא מכלל טבול-יום שמתמא תרומה וקדשים ('תוספות יום טוב'). (9) מפני שאנו דנים עכשיו על טהרות השניות בלבד. (10) ואחת מהן טמאה ודאי, אלא שאין אנו יודעים איזו. (11) אף-על-פי שהוא אינו שואל על שתיהן בבת אחת, ואפילו אם שאל כבר על הטהרות הראשונות, והחכם טיהר אותן. (12) ואי-אפשר לטהר טמא וודאי. (13) והראשונות קיימות. (14) גירסת אליהו רבא במשנתנו - טהורות, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ו ה"ג. ורבינו מקיים את הגירסא שלפנינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֵמֶד בּוֹ אֲנָשֵׁי הַמְּרֻכָּבִים¹⁶ וַיֵּשׁ לוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה פְּתוּחִים לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים; וְהַפּוֹרֵן, וְהוּא הַבְּנֵן הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה וְחָצֵר, שֶׁהַרְבִּים נִכְנָסִין בְּפֶתַח זֶה וַיִּזְצִיֵּן בְּפֶתַח אַחֵר. וְכֵן מְבֹאֵר¹⁷ הַיִּזְרְדִים לַיָּם אוֹ לַנֶּהָר, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוּרִין¹⁸ מִקָּאן וּמִקָּאן, וְרַבִּים¹⁹ מְטַפְסִין וְעוֹלִין בָּהֶן, וְהַבְּמִסוֹת²⁰ וְהַמְּרַחְצוֹת²¹ - הָרִי הֵן פְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה. וְכֵן כָּל הַעֲזָרָה²² - פְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה.

(9 יש במציאות (סיגנון ערבי). (10 שם מ"ו-ט. (11 לא בכרמלית בלבד, שאינה רשות היחיד לשבת, אמרו שהיא כרשות הרבים לטומאה, אלא ישנם גם מקומות שהם רשות היחיד ממש לענין שבת ואעפ"כ הם רשות הרבים לענין טומאה. (12 שם מ"ו. פירוש, מבוי מפולש (פתוח משני צדדים) ובסופו בור או גת החוסמת את היציאה, ושכיל עובר באותו מבוי שהולכים בו בני אדם לשאוב מן הבורות (רבינו בפירושו למשנה). (13 שטח גדול במישור שיש בו הרבה שדות. (14 ובאים לשם פועלים לקצור את התבואה, לאסוף ולדוש. בקעה כזו דינה כרשות היחיד לשבת, אבל אין שם מקום להיסתר מעיני הפועלים. (15 מלה יוונית. "מלך" ביוונית "בסיליאוס". (16 הממונים על מרכבות המלך. (17 תוספתא פ"ז ה"ד. (18 גדירות משני צידיהם המכבידות את הכניסה. (19 פירוש, אם רבים. (20 צ"ל: והדימוסות. פירוש, מרחצאות של מי מעיינות חמים, כגון חמי טבריה. (21 תוספתא, שם פ"ז ה"ה. (22 שבבית המקדש (פסחים יח, ב).

ד. גְּנוֹת הַעֵיר²³ שֶׁדָּרְךָ הַעֵיר עוֹבְרָת עֲלֵיהֶן - רְשׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה.

(23 תוספתא, שם.

ה. הַגְּנֵה²⁴, בְּזִמְן שֶׁהִיא מְשַׁמְרֶת²⁵ - רְשׁוֹת הַיְחִיד, וּבְזִמְן שֶׁאֵינָה מְשַׁמְרֶת - רְשׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה. וְכֵן בְּסִילְקֵי גְדוּלָּה²⁶, בְּזִמְן שֶׁפּוֹתְחִין אוֹתָהּ - רְשׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה, וּבְזִמְן שֶׁנּוֹעֲלִין אוֹתָהּ - רְשׁוֹת הַיְחִיד לְכָל.

(24 שם. (25 בשעות מסוימות, שומרים עליה שלא יכנסו לה בני אדם. (26 שנעלת בלילה ונפתחת ביום.

ו. הַבְּקָעָה²⁷ הַמְּקַפֶּת גְּדֵר בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים - רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשִׁבְתָּהּ וּלְטַמְּאָה²⁸; וְאִם לֹא הִיְתָה מְקַפֶּת - הָרִי הִיא רְשׁוֹת הַיְחִיד לְטַמְּאָה בְּלֶבֶד²⁹. וּבְקָעָה שֶׁעֲבָרָה³⁰ עֲלֵיהָ בִּימּוֹת³¹ הַגְּשָׁמִים³² - הָרִי הִיא רְשׁוֹת הַיְחִיד לְטַמְּאָה אֶפְלוּ בִּימּוֹת הַחֲמָה³³. וְאֵלוּ הֵן יְמֵי הַחֲמָה? מִשְׁתַּעֲקֵר הַתְּבֹאָה מִתּוֹכָהּ. וְאֵלוּ הֵן יְמֵי הַגְּשָׁמִים? מִשְׁתַּרְדַּד רְבִיעָה שְׁנֵינָה³⁵. בֵּין הַעֲגוּלִים³⁶ שֶׁל עֲנָבִים לְזוּגִין³⁷ - רְשׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה³⁸.

שִׁיתְלוּ בָּהֶן²⁹; וְהַחֲמָשָׁה הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרוֹנִים טְהוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תּוֹלִין פְּרִאשׁוּנִים³⁰.

(28 תוספתא שם ה"ה. (29 ומפני שכל התערובת טמאה, כלמעלה בסוף ההלכה הקודמת - נטמאו, שהרי אכלו אוכלין טמאים. (30) אנו אומרים שהראשונים שטימאנו אותם - אכלו את הכיכרות הטמאות, והם אכלו את הטהורות.

ד. שְׁנֵי שְׁבִילִין³¹, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טְהוֹר, וְהִלְכוּ בָּהֶן שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אִישׁ אֶחָד טְהוֹר וְאִישׁ אֶחָד טָמֵא, אֶפְלוּ הֵיךָ הָאֶחָד תְּלוּי - הָרִי זֶה הַטְּהוֹר תּוֹלָה בְּתְלוּי, וְאוֹמְרִין: זֶה הַטְּהוֹר הֵלֵךְ בְּשִׁבִיל הַטְּהוֹר וְהָרִי הוּא בְּטְהֵרְתּוֹ, וְזֶה הַתְּלוּי הֵלֵךְ בְּשִׁבִיל הַטָּמֵא. וְאָף עַל פִּי שֶׁנּוֹשְׂאָלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד.

(31 מימרא של ר' יוסי בר חנינא, נדה ס, א. המדובר ברשות הרבים.

~ יום רביעי כ"א שבט ~

פְּרָק עֲשָׂרִים

(1 יבאר המקומות שהם רשות הרבים לענין טומאה. דברים שהם ברשות הרבים אם דינם כרשות הרבים. וחמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטומאה עליו. ודין היה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו ומהלכים בדרך וכו'.

א. כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוֹת הַרְבִּים לְעֵנֵן שִׁבְתָּהּ², כָּף הוּא רְשׁוֹת הַרְבִּים לְעֵנֵן טַמְּאָה³.

(2) אסורה תורה להוציא בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן להיפך. (3) שיהיה ספיקו טהור. אבל יש דברים, שהם רשות הרבים לטומאה ואינם רשות הרבים לשבת, כמו שיתבאר בהלכות הבאות.

ב. אַרְבַּע אַמּוֹת⁴ הַסְּמוּכוֹת לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים - הָרִי הֵן פְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה⁵. וְכֵן הַפְּרָמְלִית⁶, כְּגוֹן הַיָּם וְהָאֲצִטְרוּנִית⁷ - הָרִי הֵן פְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְטַמְּאָה⁸.

(4) בבא-בתרא יב, א. (5) מסוטה שנסתרה למדנו, שספק טומאה ברשות הרבים (שאינה מקום סתירה) טהור, ולפיכך כל מקום שאין בו סתירה - ספיקו טהור. (6) מקום שאינו לא רשות הרבים ולא רשות היחיד, נקרא "כרמלית". [מקורה של תיבה זו נתבאר ב"רמב"ם לעם' בהערות ספר זמנים הל' שבת פי"ד ה"א]. (7) טהרות פ"ו מ"ו. פירוש, אולם גדול, שהוא רכוש ציבורי וראשי הציבור רגילים להתאסף בו לשם התייעצות, ופתחיו מכוננים זה כנגד זה. (8) מפני שאי-אפשר להיסתר בה.

ג. יֵשׁ שָׁם⁹ מְקוֹמוֹת¹⁰, שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהֵן רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשִׁבְתָּהּ - הָרִי הֵן פְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְעֵנֵן טַמְּאָה¹¹. וְאֵלוּ הֵן: הַשְּׁבִילִין הַמְּפֻלְשִׁין לְשִׁיחִין וְלְכוּרוֹת וְלַגְתוֹת¹²; וְהַבְּקָעָה¹³ הַמְּקַפֶּת גְּדֵר בִּימּוֹת הַחֲמָה¹⁴; וּבְסִילְקֵי¹⁵ מְלָכִים, שֶׁהוּא בְּנֵן רָחֵב הַרְבֵּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכשירים. הדברים שאינם מקבלים טומאה אף על פי שני אדם אוכלים אותם. הדברים שאם חשב עליהם בטלה דעתו או הזק מחשבה.

א. כָּל אֶכֶל הַמִּיחָד לְמֵאֲכָל אָדָם, כְּגוֹן לֶחֶם וּבֶשֶׂר וְעֻבִּים וְזֵיתִים וְכִיּוֹצֵא בֵהֶן - מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מִיחָד לְמֵאֲכָל אָדָם - הֵרִי זֶה טְהוֹר וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֲלֵא אִם כֵּן חָשַׁב עָלָיו וַיִּחְדוּ לְמֵאֲכָל אָדָם. וְזֶה וְזֶה אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שְׂיִבְלַל תְּחִלָּה בְּאֶחָד מִשְׁבְּעָה מִשְׁקִין. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הַכֹּשֶׁר. שְׁנֵאמַר: וְכִי יִתֵּן מִים עַל זֶרַע.²

(2) ומסיים "ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם", משמע, שאם לא ניתנו מים לא נטמא, ובתורת כהנים שמיני פרק יא הלכה ו מרבה שישה משקין המפורטים בהלכה הבאה.

ב. וְאֵלוֹ הֵן הַשְּׁבָעָה מִשְׁקִין שֶׁמְכַשְׁרִין אֶת הָאֶכְלִין לְטֻמְאָה: הַמִּים, וְהַטֶּל, וְהַשְּׁמֹן, וְהַיִּינ, וְהַחֶלֶב, וְהַדָּם, וְהַדְּבִשׁ.³ וְאֵינָן מְכַשְׁרִין עַד שְׂיִפְלוּ עַל הָאֶכְלִין בְּרֻצוֹן הַבְּעָלִים. וְלֹא יֵהִיו סְרוּחִין, שֶׁהַמְשָׁקָה הַסְּרוּחִי אֵינוֹ מְכַשֵּׁר.⁴ וְכֵינָן שֶׁהַכֹּשֶׁר הָאֶכֶל, אִף עַל פִּי שְׂיָבַשׁ וְהֵרִי הוּא נְגוּב - הֵרִי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

(3) דבש דבורים. בתורת כהנים שם פרשת ח הלכה א אמרו, שכל המשקין שאין להם שם לוואי (שם נוסף) מכשירים, להוציא מי תותים, מי רימונים וכדומה, אבל דבש דבורים אינו בכלל אלה שיש להם שם לוואי מפני שסתם דבש הוא דבש דבורים. במשנה ה שם שנינו, שמי רגליים, רוק ומי האף גם כן מכשירים, ולא מנאם רבינו כאן מפני שהם תולדות מים. (4) תורת כהנים שם הלכה ד: "אשר ישתה" פרט למשקה סרוח.

~ נקודות משיחות קודש ~

שלושה תנאים ציין הרמב"ם לטומאת אוכלין:

א: שיהיה אוכל מיוחד לאדם. ב: שיבלל תחילה באחד משבעת המשקין. ג. שלא יהיה מחובר לקרקע אפילו כשורש קטן (ריש פרק ב'). והסיבה הפנימית בזה שכל גדר הטומאה שייך רק במקום שיש קדושה או אפשרות לקדושה, כי מצד טבע הבריאה הוקצבה לקליפות חיות מצומצמת מאוד, ולכן הם משתדלים להגיע למקום הקדושה ולקבל תוספת חיות על ידי שמורידים את האדם בקליפה ובטומאה.

אכילה במובן הרחב היא כל צרכי האדם, ומאכל אדם היינו צרכי נשמתו הם ענייני התורה ומצוותי, ולכן רק אוכל המיוחד לאדם יכול לקבל טומאה כי יש בו תוספת קדושה. משקין, מורים על חסד והשפעה כי טבעם לעזוב מקום גבוה ולירד למקום נמוך ולהשפיע למטה מטה. ובנוסף, הם המוליכים את האוכל בגוף (שלכן אמרו חז"ל "אכל ולא שתה אכילתו דם").

הרבים, והרי זה דומה לדין ראשון שבהלכה ט. (65) מכיוון שידו ברשות היחיד והטומאה שם, הרי זה ספק טומאה ברשות היחיד - וספיקו טמא. (66) כלי אבן וכדומה, שאינו מקבל טומאה. (67) חוטים המטפסים על גזעי האילנות ואינם מקבלים טומאה, וכן נייר אינו מקבל טומאה, ובכך נעשתה שמירה מעולה לכיכר של תרומה שלא תיטמא. (68) ואין ידוע אם טהור לתרומה. (69) כמו בהכניס ידו לתוך הקופה. ואע"פ שהכפישה אינה רשות היחיד, ספיקו טמא מפני שהיא על כתיפו של אדם (כסף-משנה). ומה שאמרו "כרוך בסיב או בנייר" הכוונה להשמיענו רבותא, שאף-על-פי-כן חוששים אנו שמה נגע בכיכר עצמה.

יב. חֲמֹרִים⁷⁰ בְּרִשׁוֹת הָרְבִים גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְטֻמְאָה נְתוּנָה עָלָיו, סֶפֶק נֶגְעָה⁷¹ סֶפֶק לֹא נֶגְעָה - סֶפֶקוֹ טְהוֹר. פֶּשֶׁט יָדוֹ עַל גְּבִיּוֹ, סֶפֶק נֶגְעָה סֶפֶק לֹא נֶגְעָה - סֶפֶקוֹ טֻמְאָה.⁷² וְכֵן סֵלַע הַמִּנְחָה בְּרִשׁוֹת הָרְבִים גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְטֻמְאָה נְתוּנָה עָלָיו, סֶפֶק נֶגְעָה סֶפֶק לֹא נֶגְעָה - סֶפֶקוֹ טְהוֹר. עֲלֵה בְּרֹאשׁ הַסֵּלַע⁷³, סֶפֶק נֶגְעָה סֶפֶק לֹא נֶגְעָה - סֶפֶקוֹ טֻמְאָה.

(70) שם. (71) אדם. (72) מכיוון שהושיט ידו לאויר רשות היחיד. (73) לא נתבאר, למה בחמור כתוב "פשט ידו", וכאן כתב "עלה". ומשמע שפשט ידו אינו טמא.

יג. הֵיָהּ⁷⁴ זָב רֹכֵב עַל חֲמֹרוֹ וְזֶה⁷⁵ רֹכֵב עַל חֲמֹרוֹ וּמַהֲלִיךְ בְּדַרְךָ, סֶפֶק נֶגְעָה בְּזָב סֶפֶק לֹא נֶגְעָה; תִּינוּק טֻמְאָה מְרֻקָב עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִיו וְתִינוּק טְהוֹר מְרֻקָב עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִיו וְהֵלְכוּ זֶה בְּצַד זֶה, סֶפֶק נֶגְעָה סֶפֶק לֹא נֶגְעָה; חֲבִילָה עַל כְּתָפוֹ וְהֵרִק מְדַבֵּק בְּכַתְל⁷⁶, סֶפֶק נֶגְעָה סֶפֶק לֹא נֶגְעָה; בָּלִים שְׂטוּחִין בְּרִשׁוֹת הָרְבִים לְמַעַל מֵעֲשָׂרָה⁷⁷ וְהֻטְמָא עוֹבֵר, סֶפֶק הִסִּיט סֶפֶק לֹא הִסִּיט⁷⁸ - הִפֵּל טְהוֹר⁷⁹.

(74) שם ה"ג. (75) אדם טהור. (76) וספק רוקין טמא. (77) ומקום זה נידון כרשות היחיד. (78) הזיז. (79) ואפילו אם הוא זב שמתמא בהיסט. מחלוקת רבי יעקב ורבי יוסי שם, ופסק כרבי יוסי, האומר "שכל שהוא דרך הילוכו - טהור".

פְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

הִלְכוֹת טֻמְאָת אֶכְלִין

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִין טֻמְאָת אֶכְלִין וּמִשְׁקִין וְהַכֹּשֶׁר.

וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר אוכל המיוחד למאכל אדם, ושאינו מיוחד אין מקבל טומאה. המשקין שמכשירים את האוכלין או אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תלמוד לומר "מים", מה מים מיוחדים שאין להם שם לוואי, ומוציא מי תותים ומי רמונים וכו' שיש להם שם לוואי". וסובר רבינו שפרשה זו כוללת הכשר וגם טומאה.

ה. זיתים וענבים¹¹ שלא הביאו שליש¹² - משקין היוצאין מהן אינן מכשירין ולא מקבלין טמאה¹³, אלא הרי הן פשאר מי פרות שהן טהורין לעולם.

11) ירושלמי מעשרות פרק א סוף הלכה ג. 12) אם יסחוט אותם לא יוציאו יין ושמן כדי שליש ממה שיוציאו כשיובשלו. 13) בירושלמי המובא למעלה אמרו שאינם מכשירים. ורבינו מוסיף ואומר, שאינם מקבלים טומאה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שמשקה שאינו מכשיר אינו מקבל טומאה. וכן משמע בתורת כהנים שהבאנו למעלה.

ו. אלו דברים¹⁴ שאינן מקבלין טמאה אף על פי שפגו אדם אוכלין אותן, לפי שאינן נאכלין להנאת גופן¹⁵, אלא מפגי שנותנין טעם במאכלות או מפגי הריח או המראה. ואלו הן: הקשט והחמס וראשי בשמים והתיאה והחלתית והפלפלין וחלות חריע¹⁶. וכן כל פיוצא בהן.

14) פרק ג משנה ה. 15) ליהנות מגוף דברים אלה. 16) כל אלה מיני תבלינים הם, שמשתמשים בהם לשיפור הטעם או הריח או הגוון של התבשיל.

ז. השבת¹⁷ - סתמו לאכילת גופו פשאר ירקות השדה; ואם חשב עליו לקדרה - אינו מתטמא טמאת אכלין¹⁸. והשבת משנתנה טעם לקדרה - הרי זו כזבל¹⁹ ואינה מתטמאה טמאת אכלין.

17) שם משנה ד. ופירש רבינו שם שהוא מין ירק שנקרא כן גם בערבית ועומד לאכילה כשהוא חי (על פי הגמרא נדה נא, ב: "סתם שבת לכמך עשויה"). ואם נותנים אותו כתבשיל יוצא ורובו לתוך התבשיל והנשאר הוא כפסולת שאינה ראויה למאכל אדם. 18) אם חישב עליו לקדירה הרי הוא כתבלין, ונתבאר למעלה שתבלינין אינם מקבלים טומאה. 19) נימוק למה אינו מקבל טומאה מפני החלק שאינו נימוח בקדירה ואינו כתבלין.

ח. התמרים²⁰ והגרוגרות²¹ שנתנן לקדרה כתבלין - עדין הן מתטמאין טמאת אכלין עד שיפסדו מלאכל אדם²².

20) תוספתא עוקצין פרק ג הלכה ח. 21) תאנים יבשות. 22) בתוספתא שלפנינו כתוב: "שיפסלו לכלב" ורבינו גורס כמו שכתב כאן, בהתאם לשיטתו לקמן פרק ב הלכה ד, שדבר שנפסל לאדם אינו מקבל טומאה. ולפני שנפסלו מקבלים טומאה ואין המחשבה מועילה להוציאם מתורת אוכל - כמו שבת שבהלכה הקודמת - מפני שהם אוכל חשוב.

ט. הפרשינים²³, אם יחדן למאכל אדם - מתטמאין טמאת אכלין.

ובעבודת האדם, כאשר עבודת ה' של יהודי היא כדבעי יש בו לחלוותי המדבקה ומחברת את הסביבה ומשפיעה על הקרובים לו. ולכן, בסוג זה של "אוכל" רוצה הקליפה להתדבק יותר מהאוכל עצמו כי יש בו השפעת קדושה לרבים ומשום כך מצינו ריבוי גזירות על משקין יותר מעל אוכלין.

העצה להינצל מכך היא בתנאי השלישי שבטומאת אוכלין: "...כל זמן שהן מחוברין אפילו כשורש קטן... אינן מקבלין טומאה" כשכל פעולות האדם מקושרות עם פנימיות נשמתו, כלומר עם הידיעה וההכרה במטרה האמיתית של תפקידו בעולם, אין הטומאה יכולה לגעת בו כלל כי פנימיות נשמתו של יהודי היא לעולם בשלימות.

ככל עניין בעבודת ה', גם מקורו של עניין זה הוא בתורה. שבה מצינו שאין די בידיעת התורה, ובכדי שתהיה לו "סם החיים" חייב לקשר לימודו עם נותן התורה "ברכו בתורה תחילה" על ידי חיבור נגלה דתורה שהן גופי תורה עם פנימיות התורה שהיא נשמתא דאורייתא. "וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה" שעי' חיבור גליא דתורה ופנימיות התורה נפעל בכל עבודתו חיבור עם פנימיות הנשמה עד שאינו בגדר קבלת טומאה כלל.

(ע"פ לקו"ש חלק כז ע' 74. על פי יין מלכות' ספר טהרה סימן כב מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ג. אכל שהיה בלול⁵ במי פרות, כגון מי תותים ורמונים⁶, אף על פי שהוא בלול⁷ ונגע בו הזב או בשר המת - הרי הוא טהור, מפני שלא הכשיר באחד משבעת המשקין.

5) רטוב. 6) שם הלכה א: "ומוציא אני מי תותים ומי רימונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לוואי". 7) עורנו רטוב בשעה שנגע בטומאה ואפשר לומר שהמשקה נטמא. 8) נימוק למה לא נטמא האוכל. ובסמוך יבואר למה לא נטמא המשקה שעל האוכל.

ד. אין שם משקה שמקבל טמאה אלא שבעת המשקין⁹ שמנינו בלבד; אבל שאר מי פרות - פדרין שאין מכשירין, כן אין מקבלין טמאה כלל¹⁰.

9) דברי רבינו כאן הם סיום הנימוק לדין שבהלכה הקודמת. הנימוק שנאמר שם מספיק רק לטהר את האוכל כשהוא לעצמו, אבל למה לא ייטמא המשקה שעל גבו ויטמא את האוכל אחר שיוכשר על ידי הרוק שבפי האדם? ולפיכך הוסיף כאן שמשקין אלה לא רק שאינם מכשירים אלא גם אינם מקבלים טומאה. 10) בתורת כהנים שם הלכה א דרשו את הכתוב (ויקרא יא, לד) "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא". אי כל משקה יכול (אפשר לחשוב) מי תותים או מי פירות או מי רימונים ושאר כל מיני פירות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. זיתים שפבשן בעליון שלהן - אין העליון מקבלין טמאה⁴²; שלא פבשן לאכלין אלא למראה⁴³.

(42) מפני שאינם נאכלים. (43) הזיתים נראים טריים ויפים כשהם מחוברים לעלים.

יז. פשות של קשות⁴⁴ והגזין⁴⁵ שלה - אין מקבלין טמאה⁴⁶, מפני שאינו אכל.

(44) קישואים וכשהם קטנים יש עליהם כעין שערות ונקראות כשות ואינן ראויות לאכילה. (45) הפרח שבראש הקישוא. (46) אם נגעה בהם טומאה לא נטמאו הקישות, מפני שאינם יד ולא שומר לקישות. ראה לקמן פרק ה הלכה א והלכה ב.

יח. דבש פכורתו⁴⁷ - מטמא טמאת אכלין⁴⁸ שלא במחשבה. רדה הדבש⁴⁹ - משירסק החלות⁵⁰ מתטמא משום משקה⁵¹. דבש הזב⁵² מפורתו - מתטמא טמאת משקין⁵³; חשב עליו לאכלין - מתטמא טמאת אכלין⁵⁴.

(47) כשעודנו בכורת. (48) אינו כמשקה. טומאת משקין חמורה מטומאת אוכלין. (49) הדבורים אוגרות את הדבש בשפופרות משורות לעשויה המדובקות לחתיכות גדולות הנקראות "חלות דבש", והוצאת החלות מהכורת נקראת רדייה. ובכך: "רדה הדבש" משמעותו הוציא חלות דבש מהכורת. (50) כדה להוציא דובשן. (51) אבל לפני הריסק יש עליו דין אוכל. (52) מאליו. (53) כדין חלות שריסקן להוציא דובשן. (54) כשריסק החלות אין מחשבת אוכלין מועילה מפני שעשה מעשה המוכיח שנתכוון למשקה, אבל בזב מאליו מועילה מחשבתו.

יט. השמן הקרוש⁵⁵ - אינו אכל ולא משקה. חשב עליו כשהוא קרוש בין לאכלין בין למשקין - בטלה דעתו⁵⁶. וכן הדם שקרוש - אינו אכל ולא משקה. חשב עליו לאכלין - מתטמא טמאת אכלין⁵⁷; חשב עליו למשקין - בטלה דעתו.

(55) בתוספתא כתוב סתם "השמן" ורבינו הוסיף מדעתו "הקרוש", שהרי שמן ניגר הוא אחד משבעת המשקין. (56) מכיוון שאין דרכם של בני אדם לאכול שמן קרוש אין מחשבת יחיד מועילה לעשותו אוכל או משקה. [הראב"ד משיג על רבינו ומפרש התוספתא בשמן שיצא מאליו מן הזיתים. ובתוספות פסחים כתבו בשם רבינו תם כדעת רבינו]. (57) לא נתפרש מה בין דם לשמן, וההגיון הפשוט מחייב ששמן קרוש יותר ראוי לאכילה מדם קרוש. ואולי בתקופתם רגילים היו גויים לאכול דם קרוש, והרי אמרו "כבד כולו דם".

כ. חלב שקרוש - לא אכל ולא משקה. חשב עליו לאכלין⁵⁸ - מתטמא טמאת אכלין; למשקין - בטלה דעתו.

(23) שרביטים דומים לשרביטי עדשים ובתוכם גרעינים קטנים והם מאכל בהמה, ובשעת הדחק נאכלים גם על ידי בני אדם.

ל. הקורה²⁴ - הרי הוא פצע לכל דבר. ואם שלקו וטגנו - מתטמא טמאת אכלין.

(24) "ראש הדקל והוא עץ לבן רך ... ואוכלין אותו בני אדם" (רבינו בפירושו למשנה עוקצין פרק ג משנה ז).

יא. החרצנין²⁵ והגזין²⁶, אף על פי שכנסן לאכלין²⁷ - אינן מתטמאין²⁸ טמאת אכלין.

(25) גרעיני הענבים. (26) קליפות הענבים. (27) אחר שנדרכו הענבים ויצא יינם כנס את הפסולת, החרצנים והזגים וחישב לאכול אותם. (28) מפני שאין דרכם של בני אדם לאכלם בטלה דעתו של זה.

יב. זיתים וענבים הקשים שונפרצין²⁹ ויוצאין מתחת הקורה בשעת הדיקה - אינן מקבלין טמאה³⁰. ועד כמה³¹? עד ארבעה קבין לכל כור³². הנה הנפרצין יתר מזה - מקבלין טמאה³³. ואם פנסן לאכלין, אף על פי שהן פחות מארבעה קבין - מקבלין טמאה.

(29) קופצים מתחת הקורה הלוחצת עליהם. (30) מפני שאינם ראויים לא לאכילה ולא לתעשיית שמן ויין. (31) תהא כמות הנפרצים ולא יקבלו טומאה. (32) הכור הוא שלושים סאה והסאה שישה קבים, נמצא שהכור מחזיק מאה ושמונים קבים, ואם נפרצים יותר מארבעה קבים לכור זיתים או ענבים שהוכנסו לבית הכר או לגת אין אדם מותר עליהם. (33) מפני שלא יצאו לגמרי מתורת אוכל, המחשבה מועילה.

יג. הפפניות³⁴ והפגין³⁵ והבסר³⁶ והקצח³⁷ - הרי הן פאכלין ומקבלין טמאה.

(34) שם משנה ז, "עוקצי התמרים בתחילת צמיחתם" (לשון רבינו בפירושו שם). (35) תאנים שלא בשלו. (36) ענבים שטרם בשלו. שם משנה ו. ופסק כרבי עקיבא. (37) כמון שחור (ערוך).

יד. לולבי זרדים³⁸ וחרובין ושל ערל ועלי הלוף השוטה - אינן מקבלין טמאה עד שיתמתקו³⁹.

(38) "הקצוות הרכים היוצאים בקצוות השבטים (הענפים הדקים) בעת שהאילנות מבלבבים". (39) שישופר טעמם על ידי כבישה וכדומה.

טו. החרדל והתורמוסין⁴⁰ ושאר כל הנקבשין - מתטמאין טמאת אכלין בין משקהמתיקו בין עד שלא המתיקו⁴¹.

(40) מין קטנית. במסכת ביצה כה, ב אמרו ששולקים אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה. (41) דרכם של בני אדם לכובשם ולאכולם ולפיכך יש עליהם תורת אוכלין אפילו לפני כבישתם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְשִׂיתֵירוּ בֵּהֶן גְּרָגְרִין שְׁלֵמִין - מִתְטַמְּאִין טַמְאָת אֶכְלִין.

68) בגת להוציא יינם. 69) אפילו הנשאר בתוך הקליפה. 70) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר בענבים שנשארו שלמים במקום הדריכה. 71) יטעינו עליהם את הקורה הכבידה.

כה. הַעֲרָלָה⁷², וְכֵלְאִי⁷³ הַפָּרֶם, וְשׂוֹר הַנִּסְקָל⁷⁴ שְׁנִשְׁחַט, וְעֵגְלָה עֲרוּפָה⁷⁵ בֵּין שְׁנִשְׁחַטָה בֵּין שְׁנַעֲרָפָה⁷⁶, וְצִפְרֵי מְצֻרַע, וְפִטְרֵי חֲמוֹר⁷⁷, וְכִשּׁוֹר בְּחֵלֶב, וְכִשּׁוֹר פָּרָה אֲדָמָה⁷⁸, וְהַפְּגוּל⁷⁹, וְהַנּוֹתֵר⁸⁰, אִף עַל פִּי שֶׁכֵּל אֵלּוּ אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה - כֵּלָן מִתְטַמְּאִין טַמְאָת אֶכְלִין⁸¹.

72) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו נקראים "ערלה" ואסורים באכילה ובהנאה (פרשת קדושים יט, ג). 73) אם נזרעה תבואה בין הגפנים נאסרה התבואה והענבים בהנאה. דיניהם מפורטים בספר זרעים הלכות כלאיים. 74) שור שנגח אדם או רבע אשה דינו בסקילה, ואם שחטו אותו אחר שנגמר דינו בבית דין לסקילה, בשרו אסור באכילה ובהנאה. 75) נמצא הרוג ולא נודע מי רצחו מביא בית דין עגלה ועורפים אותה, ובשרה אסור באכילה ובהנאה. דינה - מתבארים בספר נזיקין הלכות רוצח פרק ט. 76) אחר עריפתה אין העגלה מטמאה טומאת נבילות. מפני שמצוותה בעריפה היא (העריפה) עומדת במקום שחיטה. 77) בכור חמור מצוה לפדותו בשה ולתת את השה לכהן, ואם לא פדאוהו, עורפים אותו, ככתוב בתורה (שמות יג, ג). והמדובר, כשנשחט ועודו מפרס, ואינו מטמא טומאת נבילות כל זמן שיש בו מקצת חיות, ואף על פי כן דינו כאוכלין, מקבל טומאה ומטמא אחרים בנגיעה, כמו ששנינו בחולין (ק"ז, ב): "השוחט בהמה טמאה לגוי, מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות עד שתמות". אבל אחר שמת הרי הוא נבילה ומטמא טומאה חמורה אפילו לא נגע בטומאה. ואפשר להעמיד דין זה גם אחר מיתת החמור, כגון שלקח פחות מכזית מנבלת החמור (פחות מכזית נבילה אינו מטמא) וצירף אוכל טהור והשלים לכביצה (אוכלין טמאים אינם מטמאים בפחות מכביצה) ונגעו בשרץ, נטמאו טומאת אוכלין ומטמאים את האוכלין שיגעו בהם. 78) בשרה אסור באכילה ובהנאה. 79) קדשים שחישב בשעת שחיטתם להקטיר אימוריהם או לאכול בשרם אחר הזמן או מחוץ למקום (לפעמים כולל המונח "פיגול" גם מחשבת חוץ למקומם), שקבעה תורה. 80) בשר קדשים שלא נאכל בזמנו. 81) אף על פי שכל הדברים שנימנו כאן אסורים באכילה ובהנאה, לא יצאו מתורת אוכל. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון בתוספתא שם.

58) בתוספתא שלפנינו (שם הלכה ב) הגירסא: "אין צריכין מחשבה לאוכלין". [דיני חלב יתבארו לקמן בפרק שלישי]. בתקופת המשנה לא היו רגילים לאכול חלב קרוש ואין לפרש שהכוונה לחלב קרוש שנמצא במעי עגל רך, שהרי דינו כפרש ממש ומחשבה אינה מועילה בו (ראה לקמן הלכה כ"ג והלכות אבות הטומאות פרק א הלכה ט"ו).

כא. דְּבַשׁ תְּמָרִים - לֹא אֶכֶל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֲלִיו לְאֶכְלִין - מִתְטַמְּא טַמְאָת אֶכְלִין⁵⁹; לְמִשְׁקִין - בְּטֵלָה דַּעְתָּו⁶⁰. וְשֹׁאֵר כָּל מֵי פְרוֹת כֵּלָן - לֹא אֶכֶל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֲלִיהֶן בֵּין לְאֶכְלִין בֵּין לְמִשְׁקִין - בְּטֵלָה דַּעְתָּו.

59) ישנם בני אדם שאוכלים דבש תמרים ולפיכך מועילה מחשבתו להוריד עליו תורת אוכל. 60) מפני שאין אדם שותה דבש תמרים.

כב. הַשֶּׁלֶג - אֵינוֹ אֶכֶל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֲלִיו לְאֶכְלִין - בְּטֵלָה דַּעְתָּו; לְמִשְׁקִין - מִתְטַמְּא טַמְאָת מִשְׁקִין. נְטִמָּא מְקַצָּתוֹ - לֹא נְטִמָּא כֵּלָו⁶¹; הַעֲבִירוֹ⁶² עַל גְּבִי פְלִי חֶרֶס הַטַּמְאָה⁶³ - נְטִמָּא כֵּלָו⁶⁴.

61) אלא המקום שנגע בטומאה, והטעם מפני שהשלג אינו גוש אחד אלא קבוצה של הרבה קרטים דבוקים זה בזה. 62) את השלג. 63) פירוש, שהכניסו לתוך אוויר הכלי. 64) מפני שכל השלג היה באוויר הכלי והתורה אמרה (ויקרא יא, לג) "כל אשר בתוכו יטמא". בגמרא שם מסיימים: התורה העידה על כלי חרס (שהוא מטמא מאוויר), אפילו הוא מלא חרדל. [בבריייתא שם הגירסא: "שהעבירו על אוויר תנור", ורבינו שינה וכתב "על גבי כלי חרס". מובן שהתכוון לאוויר, שהרי כלי חרס אינו מטמא מגבו].

כג. הַחֵלֶב שֶׁבִּפְתָּלוֹ⁶⁵ שְׁחֹשֵׁב עֲלִיו - בְּטֵלָה דַּעְתָּו, וְהָרִי הוּא טְהוֹר. חֶשֶׁב עַל הַחֵלֶב שֶׁבִּפְתָּקָה⁶⁶ - הָרִי זֶה מִתְטַמְּא טַמְאָת אֶכְלִין⁶⁷.

65) שד הבהמה. 66) הנמצא בקיבת עגל יונק. 67) רוב בני אדם אינם אוכלים אותו ולפיכך אם לא חישב עליו אין עליו תורת אוכל, ומכיוון שישנם בלתי איסטניסים האוכלים אותו, מועילה בו מחשבה לעניין טומאה (לעניין איסור ראה בהלכות מאכלות אסורות פרק ט). [למעלה בהלכה כ אמרנו, שחלב קרוש אין מחשבה מועילה בו ובעל כרחנו עלינו לפרש, שכאן המדובר בחלב ניגר. אולם תמוה קצת למה מחשבת משקין אינה מועילה ומחשבת אוכלין מועילה. ואולי אין דרכם של בני אדם לשתותו אלא מטבילים בו לחם וכדומה].

כד. עֲנָבִים שְׁדָרְכִין⁶⁸ - מִשְׁיֵתֵלֶף בֵּהֶן הַדוֹרֵף שְׂתִי וְעָרֵב מִתְטַמְּאִין טַמְאָת מִשְׁקִין⁶⁹. נְשִׂיתֵר בֵּהֶן גְּרָגְרִין שְׁלֵמִים - אוֹתָן גְּרָגְרִין מִתְטַמְּאִין טַמְאָת אֶכְלִין⁷⁰. וְכֵן הַזֵּיתִים - מִשְׁיֵטְעָנוֹם⁷¹ מִתְטַמְּאִין טַמְאָת מִשְׁקִין.

~ יום שישי כ"ג שבט ~

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבאר האוכלין הגדלים מן הקרקע אם מקבלים טומאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואומר שלא נמצא מקור דין זה, ברור שהוא קיבל את הגירסא שבגמרא שם "יבשו". פירוש, הפירות. אולם רבינו הסתמך על גירסת התוספתא "יבש". פירוש, האילן יבש. וגירסתו מתקבלת יותר על הדעת, שהיה הרישא של ברייתא זו מדברת באילן שנפשה, והיא ממשיכה ואומרת: "יבש", ומסיימת: "הרי הן כמחוברין". וקושיית הגמרא על שמואל, המדבר על פירות שיבשו, היא מקל-וחומר: אם יבש האילן כולו - דין הפירות כמחוברים, כשיבשו הפירות לבדם - לא כל-שכן. ע' שם בגמרא, וראה משנה-למלך.

ה. תאנים¹⁸ שייבשו¹⁹ באביהן - מטמאות טמאת אכלין במקומן²⁰.

(18) מימרא של שמואל שם. (19) בגמרא שם כתוב "שצמקו", ומפרש רבינו (וכן רש"י שם) שיבשו. (20) אפילו כשעודם מחוברים באילן.

ו. כל האכלין שהן מבעלי חיים - אינן מקבלין טמאה עד שיימותו²¹. שחט²² בהמה חיה ועוף, אף על פי שעדין הן מפרקסין - מקבלין טמאה²³. ודגים מאימתי מקבלין טמאה? משימותו²⁴. נולד בהן²⁵ טרפה²⁶ ונתטמאו²⁷ פשהן מתנדנדין - הרי יש בדבר ספק, אם הן חשובין כמתים הואיל ונטרפו²⁸, או אינן מקבלין טמאה עד שיידמו פאבן ולא יתנדנדו. האיבר או הפשר המדלדלין בבהמה או חיה שאינן יכולין לחיות²⁹, אם הכשרו³⁰ - מקבלין טמאה במקומן, מפני שהן חשובין פאכל שפרש. גשחטה בבהמה - הכשרו בפשיטה³¹; שבהמה פלה כמו יד לאיבר זה, ויד שהכשר - הכשר האיבר פלו, כמו שיתבאר³². ויש בדבר ספק, אם תהיה בבהמה פחייה כמו יד לאיבר או פשר המדלדלין³³ בה.

(21) כל זמן שהם חיים, אין עליהם תורת אוכל. (22) שם קיו, ב. (23) דין זה שנינו שם, בשוחט בהמה טמאה לגוי. והטעם, מפני ששחיטה מתירה בהמה טהורה לאכילה כשעודה מפרקסת, מועילה היא גם בבהמה טמאה להוריד לה תורת אוכל, ומכל-שכן השוחט בהמה טהורה, שניתרת לאכילה בשחיטה לפני שתמות. (24) עוקצין פ"ג מ"ח, כבית-הלל. (25) בדגים. (26) פירוש, נולד בהם מום או מחלה, שכיוצא בהם בבהמה חיה ועוף - טריפה. (27) נגעו בטומאה. (28) בעיא שלא נפשטה (חולין עה, א). (29) להתרפא. (30) נרטבו באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה בפ"א ה"א. (31) פירוש, בדם שיצא בשעת שחיטה. פסק כר' מאיר (שם קכו, ב) שבהמה נעשית יד לאבר. ראה למעלה ה"ב דין ייחור של תאנה. (32) לקמן פ"ה ה"ג. (33) בעיא שלא נפשטה, שם קכה, א.

ז. השוחט בהמה חיה ועוף - הכשר כל הפשר בדם שייצא בפשיטה³⁴. לפיכך, אם לא יצא מהן דם בפשיטה - הרי כל פשרן צריך הכשר³⁵ ככל האכלין שלא הכשרו.

לפני שייקרו. ודין אוכלין שהוכשרו כשהם מחוברים לקרקע או במים שבקרקע. ודין משקין טמאים שנפלו על האוכלין, ואוכל שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי לאכילה וכו'. זרעים טמאים שזרעם ומשקה שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח. קדירה מלאה משקין ונתונה בתוך המקווה ופשט ראשון לטומאה ידו ונגע בה וכו'. מי שפיכות אם הם בחזקת טומאה ואם ירדו עליהם גשמים.

א. כל האכלין הגדלין מן הקרקע - אינן מקבלין טמאה עד שייקרו; אבל כל זמן שהן מחברין, אפלו בפרש קטן שיכולין לחיות ממנו³ - אינן מקבלין טמאה.

(2) עוקצין פ"ג מ"ח. (3) במשנה כתוב סתם: ומעורה בשורש קטן. וסובר רבינו, שאם אין התבואה יכולה לחיות משורש זה, הרי היא כעקורה לגמרי.

ב. יחור⁴ של תאנה⁵ שפשה⁶ ומערה בקלפה שאינו יכול לחיות ממנה⁷ - כל האכלין שבו מתטמאין⁸. ויש בדבר ספק, אם חיה שאר האילן כמו יד⁹ לזה היחור שנטפב או לאו¹⁰.

(4) שם. (5) ענף, ותאנים תלויות בו. (6) נשכר. (7) אם תקשור את הענף לקליפתו, לא יתרפא לשוב להוציא עלים, פרחים ופירות. (8) כדעת חכמים שם. שהטומאה לא נגעה באוכל. וזה נקרא יד לאוכל. (9) פירוש, אם נגעה טומאה באילן, ספק הוא אם נטמאו התאנים התלויות בייחור. בעיא של רב פפא בחולין קכה, ב ונשאה בתיקו. [בלשון ראשון מפרש רש"י שהבעיא היא, אם נפשח זה הייחור, והייחור השני אינו יכול לחיות, ופירות שבו מקבלות טומאה, והייחור הראשון יכול לחיות, ודינו כמחובר. ושאל רב פפא, אם הייחור הראשון נעשה יד לשני, וטומאה הנוגעת בו מטמאה את הפירות שבייחור השני. ולשונו של רב פפא מתיישבת יותר לפי פירוש זה, שהרי אמר: "מהו שתעשה יד לחברתה?".] (10) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, מובאה בחולין קכו, ב.

ג. ירקות שייבשו¹¹ באביהן¹², כגון פרום ודלעת שייבשו באביהן - אינן מתטמאין טמאת אכלין¹³. לקטן¹⁴ ליבשן - הרי הן אכלין פשהיו¹⁵ עד שייבשו ויעשו פעין.

(11) טרם שנקצו. (12) מפני שאינם ראויים לאכילה. [בחולין שם כתוב "שצמקו", ורבינו נקט לשון התוספתא. (13) כשהם לחים וראויים לאכילה. (14) ואין המחשבה מועילה להוריד מהם תורת אוכל (ראה הלכה ד). (15) שם ה"ד.

ד. אילן שפשה ובו פרות - הרי הן פתלושין¹⁶. וכן אם יבש האילן ובו פרות - הרי הן פתלושין¹⁷.

(16) מתטמאים ומטמאים טומאת אוכלין. (17) בתוספתא שם כתוב "כמחוברין", אבל בגמרא שם פירשו שהמדובר לענין שבת, אבל לטומאה דינם כתלושים. [הראב"ד השיג

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ג שבט - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקבלים הכשר, והמים שבתוכו אינם מכשירים (במשנתנו כתב רבינו פירוש אחר מסובך מאד, וכאן חזר בו).

יב. עֲצִיץ שְׁמֵלָאֵהוּ⁵⁴ עֶפֶר עַד שְׁפָתוֹ - אֵינוֹ חֶשֶׁב כְּלִי⁵⁵, אֶלָּא הָרִי הוּא כְּטַבְּלָא שְׂאִין לָהּ שְׁפָה, שְׂאִינוֹ כְּלִי קְבוּל⁵⁶.

54 שם. 55) אפילו אינו נקוב, מפני שהעפר ביטלו מתורת כלי. 56) כלי עץ וכלי חרס אינם מקבלים טומאה אלא אם יש להם בית קיבול, ומשמיענו כאן שהמים הנמצאים בכלי זה שמילאו עפר - אינם מכשירים.

יג. מְשָׁקִין⁵⁷ טְמֵאִין שְׁנֵפְלוּ עַל הָאֶקְלִין⁵⁸ - נְטָמָאוּ, אָף עַל פִּי שְׁנֵפְלוּ שְׁלֵא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים⁵⁹, שְׁהָרִי הַטְּמֵאָה וְהַחֲשֵׁר בְּאִין כְּאֶחָת⁶⁰. וְהוּא שְׁלֵא יְהִיוּ בְּקִרְקַע⁶¹.

57) מכשירין פ"א מ"א. 58) שלא הוכשרו לקבל טומאה. 59) בבבא מציעא כב, ב למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לח) שהכשר צריך רצון בעלים. 60) נימוק זה נמשך גם לדין מכשירים שלא לרצון. במשנתנו מבאר רבינו בארוכה את הנימוק הזה, ותמצית דבריו היא: מכיוון שרצון בעלים למדנו מן הכתוב "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכס", והרי כתוב זה נאמר בהכשר שבא לפני נפילת הטומאה, אבל כשהכשר והטומאה באים בבת אחת לא שמענו, ואין להוסיף מדעתנו על דבר שהוא גזירת הכתוב. 61) הדין שמחוברים אינם מכשירים, למדנו מכתוב "אשר ישתה בכל כלי" (שם ו, לד).

יד. כֹּל אֶקְלִין⁶² שְׁנֵפֶסֶד וְנִסְרַח עַד שְׂאִינוֹ רְאוּי לְמַאֲכַל אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה. וְכֵן מְשָׁקֵה⁶³ שְׁנֵפֶסֶד וְנֵפֶסֶד וְאֵינוֹ רְאוּי לְשִׁתִּית אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה, כְּדֶרֶךְ שְׂאִינוֹ מְכַשֵּׁיר⁶⁴, שְׂנַאֲמַר: אֲשֶׁר יִשְׁתָּה⁶⁵.

62) שנינו במסכת טהרות פ"ח מ"ו: "כלל אמרו בטהרות: כל המיוחד לאוכל אדם, טמא עד שייפסל מאכילת כלב". ואמרו על משנה זו בכריתות כא, א: "ההוא לאסוקי טומאה מיניה (פירוש, להעלות ממנו את הטומאה שישנה כבר עליו), הכא (מה) שאמרנו כאן שאם אינו ראוי לאדם אף-על-פי שהוא ראו לכלב אינו טמא) לאחותי ליה טומאה" (להוריד טומאה על אוכל טהור). וכאן מקור הלכה זו. 63) 'תורת כהנים' פרשת שמייני פרשת ח ה"ד. 64) שאמרנו למעלה בפ"א ה"ב. 65) ודרשו שם: פרט למשקה סרוח. [פסוק זה נדרש בתו"כ שם בעיקר להכשר, אבל כולל גם טומאה, שהרי מסיים "ייטמא"].

טו. הָעוֹר⁶⁶ שֶׁשְׁלָקוּ וְהַשְּׁלִיא שְׁחֵשֶׁב עָלֶיהָ לְאֶכִילָה⁶⁷ - מֵתַטְמֵאִין טְמֵאֵת אֶקְלִים בְּפָנֶי עֲצָמָן⁶⁸.

66) ברייתא חולין עז, ב. 67) אף-על-פי שלא שלקה, עור שהוא קשה אינו נאכל בלי שליקה, אבל שליא היא רכה, ולפיכך מועילה המחשבה להוריד לה תורת אוכל בלי שליקה. 68) אפילו לא עירבם עם אוכל אחר.

34) דין זה נתבאר כבר, ונכפל כאן כעין מבוא לדין שלאחריו. 35) כתנא-קמא במשנה (שם לג, א) נגד דעת ר' שמעון שהשחיטה עצמה מכשירה.

ח. אֶקְלִין³⁶ שֶׁהִכְשֵׁרוּ בְּשֵׁהֵן מַחְבְּרִין לְקִרְקַע³⁷, או שֶׁהִכְשֵׁרוּ בְּמֵים הַמְּחַבְּרִים³⁸ שְׁבִבְקַרְקַע - אֵינוֹ הִכְשֵׁר, עַד שֶׁיִּכְשְׁרוּ אַחַר שְׁנַעְקְרוּ בְּמֵים הַתְּלוּשִׁין מִן הַקִּרְקַע אוּ בְּשֶׁאֵר מְשָׁקִין; שְׂנַאֲמַר: בְּכָל כְּלִי - אֵינוֹ מְכַשֵּׁר עַד שִׁתְּלֵשׁ מִן הַקִּרְקַע פְּעִין הַמֵּים שְׁבִבְלִים³⁹. שְׂאֵב הַמֵּים בְּכִלֵּי וְנִתְּנָן בְּקִרְקַע - אֵינָן מְכַשֵּׁרִין⁴⁰.

36) שם קיח, ב. 37) ונעקרו אחר שנוגבו. 38) מים שבבורות ובמערות, ונגעה בהם טומאה בעודם במים המחוברים, אבל אם הוציאם מן הבור הוכשרו במים שעל גבם. [בפסחים טז, א אמרו, שמים מחוברים מכשירים. ופירוש ריב"א ב'תוספות' שם ד"ה חד, שהמדובר כשהוציאו האוכל מן המים המחוברים, ומסתמך על המשנה מכשירין פ"ד מ"ן]. 39) 'תורת כהנים' פרשת שמייני פרשת ח, ב. 40) אף-על-פי שהיו לפני כן בכלי, והיו ראויים להכשרה (הכסף-משנה מצייין המקור 'תורת כהנים' שם, אולם נפלו שם כמה שיבושים, וקשה לקבוע את הגירסא הנכונה. ראה קרבן אהרן שם).

ט. קְשׁוּת⁴¹ שְׁנֵטְעָה בְּעֲצִיץ⁴² וְהִגְדִּילָהּ, אָף עַל פִּי שְׂנַיְצָת חוץ לְעֲצִיץ⁴³ - אֵינֶה מְקַבֵּלֶת טְמֵאָה⁴⁴. וְעֲצִיץ שֶׁהוּא נְקוּב כְּדִי שְׂנַיְצָא בּוֹ⁴⁵ שֶׁרֶשׁ קָטָן⁴⁶ - הָרִי הוּא כְּפָרִץ, וְהֵטוּעַ בּוֹ אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה. וְכֵן אִם הָיוּ בּוֹ מֵים - אֵינָן מְכַשֵּׁרִין⁴⁷.

41) עוקצין פ"ב מ"ט. 42) נקוב, והזרעים שבו דינם כמחובר לקרקע. 43) הגדילה, ויצא חלק ממנה חוץ לעצץ. 44) אין אנו אומרים שחלק זה נתלש מן העצץ, ודינו כפירות תלושים (על-פי פירוש רבינו במשנתנו. ראה ראב"ד וקסף-משנה). [ואפשר גם לפרש, שהמדובר בעצץ שאינו נקוב, ודין הקישות כתלושה, ואפילו יצא חלק ממנה חוץ לעצץ, אין אנו אומרים שהיא יונקת מן האוויר שכנגד הקרקע, והרי היא כמחוברת. ופירוש זה מתקבל יותר על הדעת, מפני שהבבא הבאה מתחילה: "ועצץ שהוא נקוב", משמע שעד כאן המדובר באינו נקוב]. 45) דרך הנקב. 46) שם מ"ו. 47) שם.

י. עֲצִיץ⁴⁸ שְׂאִינוֹ נְקוּב - הָרִי הֵטוּעַ בּוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה; וְאִם הָיוּ מֵים בְּתוֹכוֹ - מְכַשֵּׁרִין.

48) שם.

יא. כְּלִי⁴⁹ גְּלָלִים⁵⁰ וְכִלֵּי אֲדָמָה⁵¹ שֶׁהִשְׁרִישִׁים יְכוּלִין לְבַקֵּעַ בְּהֵן⁵² וְלִצְאָת - אֵינָן מְכַשֵּׁרִין אֶת הַזְּרַעִים⁵³, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָן נְקוּבִין - הָרִי הֵן בְּנְקוּבִין.

49) שם. 50) כלים העשויים מרפש בהמות מיובש. 51) בלתי מוסקים באש. 52) מפני שהם רכים. 53) הזרעים הגדלים בהם, דינם כמחובר לקרקע ואינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפרש הטעם, שכיוון שחברו לקרקע - בטלו לגבה ויצאו מתורת אוכל. (80) הוציאו שרשים. (81) נרקב באדמה.

כ. אֲכָלִין⁸² שֶׁמְחַבְרִין לְכֵלִים⁸³ - בְּטָלוּ מִתּוֹרַת אֲכָל. וְאִם נִטְמָא הַכֵּלִי - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּטִמְאַת הַכֵּלִים⁸⁴; הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁמְשִׁין תְּשַׁמֵּשׁ עֵץ⁸⁵ - הֲרֵי הֵן כְּעֵץ.

(82) חולין קכט, א. (83) כגון שיירי עיסה הדבוקים בעריבה ואין דעתו לאכלם. (84) בדרגת הטומאה של הכלי. אם הכלי אב הטומאה, גם שיירי האוכל אב הטומאה. (85) נעשו חלק מדופן הכלי.

כא. כָּל מִשְׁקָה שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַד וְנִסְרַח - הֲרֵי זֶה בְּטִמְאַתוֹ לְעוֹלָם⁸⁶, שְׁאִין הַמִּשְׁקָה יוֹצֵא⁸⁷ עַל יְדֵי הַכֵּלֶב⁸⁸ לְעוֹלָם. וְאִין לְמִשְׁקָה שֶׁנִּטְמָא טְהַרָה חוּץ מִן הַמַּיִם בְּלִבְדוֹ, שְׁאֵם הַטְּבִיל מִיָּם טְמֵאִים בְּמִקְוֵה - פִּינֹן שֶׁצִּפּוּ מִי מִקְוֵה עֲלֵיהֶן⁸⁹ טְהַרְוּ⁹⁰. וּמִטְבִּילִין חֲמִין בְּצוֹנָן וְצוֹנָן בְּחֲמִין, וְרַעִים בְּפִיִּים וְפִיִּים בְּרַעִים⁹¹.

(86) לענין קבלת טומאה, פסק רבינו (למעלה הי"ד) שמשקה דינו כאוכל, ואם נפסד מאוכל אדם אינו מקבל טומאה. אבל לענין יציאה מטומאתו - מחלק רבינו ביניהם. באוכל כתב (בהי"ח) שאם נטמא ונפסד מאכילת כלב נטהר, אבל משקה אינו יוצא מידי טומאתו. ומקור הדין בתורת כהנים' פרשת שמיני פרשת ח, ה"ד. שנינו שם: ר' אליעזר אומר "אשר ישתה", פרט למשקה סרוח. אמרו לו, אין משקין יוצאים לא לידי עופות ולא לידי פרה (יש גורסים: מידי). ומפרש רבינו שלדעת ר' אליעזר מיעטה התורה מכל טומאה - משקה שאינו ראוי לשתיית אדם, ואפילו אם נטמא לפני שנפסל משתיית אדם - יוצא מטומאתו כשנפסל; ואמרו לו חכמים, הרי משקה זה ראוי לעופות ולפרה, ולפיכך אם כבר נטמא אינו יוצא מטומאתו, אבל מודים הם שמשקה שנפסל משתיית אדם אינו מקבל טומאה. ופסק רבינו כאמרו לו. (87) מטומאתו. (88) שהכלב מלקק כל משקה סרוח שהוא, ולפיכך אין בכלל משקה שנפסל משתיית כלב. [ובתורת כהנים' כתוב "פרה". ורבינו סובר, שהכוונה לכל בהמה שהיא (ראה השלמות)]. (89) אם השקיע כלי מלא מים טמאים במקוה עד שנגעו במי המקוה. (90) משנה ביצה יז, ב. בלשון חכמים זה נקרא "השקה", והיא טהרת מים בלבד אבל לא שאר משקין (מכשירין פ"ד מ"ח). (91) כבית-הלל במשנה מקוואות פ"ו, ו.

כב. מִקְלָה⁹² שֶׁהִיא מְלֵאָה מִשְׁקִין טְמֵאִים⁹³ וְהִטְבִּיל מִקְצָתָהּ בְּמִקְוֵה⁹⁴ - לֹא טְהַרְוּ הַמַּיִם שֶׁעַל מִקְצָתָהּ⁹⁵ עַד שֶׁיִּטְבַּל אֶת כָּלָהּ.

(92) טהרות פ"ח מ"ט. (93) כל המקל נרטב במים טמאים. [מה שכתב "משקין" הכוונה למים בלבד, שהרי אמרנו (למעלה בהכ"א) שהשקה אינה מטהרת אלא מים בלבד]. (94) ונגעו מי המקוה במצקת המים שעל המקל. (95) שעל

טז. עוֹר הַחֲמוֹר⁶⁹ שֶׁשָּׁלְקוּ - הֲרֵי זֶה סִפְקָא, אִם מִתְטַמָּא טִמְאַת אֲכָלִים בְּפִנֵּי עֲצָמוּ מִשָּׁלְקוֹ, אוֹ אִינוֹ מִתְטַמָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאוּס הַרְבֵּה.

(69) שם עמוד א, בעיא שלא נפשטה. בגמרא שם אמרו, שעור החמור מאוס ואין אוכלים אותו אפילו ע"י שליחה.

יז. חֲטִים⁷⁰ שֶׁבְּגָלְלִי בְּקָר⁷¹ וְשַׁעֲזִירִים שֶׁבְּגָלְלִי הַבְּהֵמָה שֶׁלְקָטוּן⁷² - אִין מְקַבְּלִין טִמְאַתָּה. וְאִם חֲשַׁב⁷³ עֲלֵיהֶן לְאֲכִילָהּ - מִתְטַמְּאוֹת טִמְאַת אֲכָלִין.

(70) ברייתא, מנחות טט, א. (71) רגילים להאכיל את הבקר - חטים, ואת הבהמות האחרות, כגון סוסים וגמלים - שעורים (רש"י). (72) ולא חישוב לאכלן. (73) בשעה שלקטן. והמחשבה שלאחר הליקוט אינה מועילה (כ"מ). [בברייתא שם כתוב: אע"פ שחשב עליהן לאכילה, אינן מטמאין טומאת אוכלין. כנסן לאוכלין - מטמאין טומאת אוכלין. וכדי להתאים דברי רבינו לאותה הברייתא, פירשם הכסף-משנה כן].

יח. כָּל אֲכָל⁷⁴ שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַל וְנִסְרַח: אִם נִפְסַל מִלְּאֲכָל הַכֵּלֶב אוֹ שֶׁיִּבֶשׁ פְּחָרְשׁוֹ⁷⁵ - הֲרֵי זֶה טְהוֹר⁷⁶; וְאִם נִפְסַל מִלְּאֲכָל אֲדָם וְעֵדִין הוּא רָאִי לְכֵלֶב - הֲרֵי זֶה טְמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכָל הָאֲכָלִין שֶׁנִּטְמָאוּ - אִין לְהֵן טְהַרָה בְּמִקְוֵה⁷⁷.

(74) נחבאר למעלה בהלכה יד. (75) ומתוך כך אינו ראוי לאכילת כלב, אף-על-פי שלא נסרח. [הכסף-משנה מציין מקור דין יבש כחורס, בגמרא נדה נה, א, אולם שם המדובר בכבש המת שנפרך (לדעת ר' יוחנן) או נעשה כקמח (לדעת ריש לקיש), ולא נאמר שם כלום בדין יבש כחורס, ורבינו עצמו (בפ"ב מהלכות טומאת מת ה, א) פסק שבשר המת יבש כחורס מטמא. ולכאורה יש בזה סתירה לדבריו כאן. אולם אין לדמות טומאת מת לטומאת אוכלין, אבל קשה להבין כיצד מצא הכסף-משנה בסוגיא זו מקור להלכה שאנו עוסקים בה כאן]. (76) פקעה טומאתו. (77) תוספתא טבול-יום פ"א ה"ב: "ואין להן טהרה מטומאתן".

יט. זְרַעִים⁷⁸ טְמֵאִים שֶׁזָּרְעָם - הֲרֵי הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן טְהוֹר, וְאִפְלוּ בְּדָבָר שְׁאִין זָרְעוּ כְּלָהּ⁷⁹. וְהוּא שֶׁהִשְׁרִישׁוּ⁸⁰; אֲבָל קִדְם הַשְׂרִשָּׁה - הֲרֵי הֵן בְּטִמְאַתָּן, אִפְלוּ בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כְּלָהּ⁸¹.

(78) בתורת כהנים' פרשת שמיני פ"א ה"ב, דרשו: מנין לזרעים טמאים שזרען טהור? תלמוד לומר "אשר יזרע טהור" (ויקרא יא, לז). יכול אף-על-פי שלא השרישו, תלמוד לומר "הוא". (79) כגון בצלים ששותלים בצלצל קטן, והוא גדל והולך. [במעשרות פ"ה מ"ב, שנינו: "בצלים משהשרישו בעליה - טהרו מלטמא". ומפרש הר"ש, שהבצלים היו מונחים בעליה על גבי המעיבה, שעפר שטוח עליה והשרישו באותו עפר. אבל בצלים שבסל, אפילו הוציאו עלים לא טהרין]. ורש"י (פסחים לד, א)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשמוציאה מן המקוה, ואין זה דומה לאדם העומד במקוה ונגע בטומאה שבתוכה.

כו. מ¹¹⁰ שפיכות¹¹¹ - הרי הן בְּחֻזְקַת טְמָאָה. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן מִי גְשָׁמִים, אִם רַבּוּ עֲלֵיהֶן - הרי הן טְהוֹרִים; מְחֻצָּה לְמַחְצָה - הפל טְמָא, בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת¹¹². אֵימָתִי? בְּזִמְן שֶׁקָּדְמוּ מִי שְׁפִיכָה; אֲבָל קָדְמוּ מִי גְשָׁמִים וַיָּרְדוּ עֲלֵיהֶן פֶּל שֶׁהוּא מִמֵּי שְׁפִיכוֹת - הפל טְמָא¹¹³, שֶׁמִּשְׁקִין טְמָאִין שְׂיָרְדוּ לְטְהוֹרִים - מִטְּמָאִין בְּכָל שְׁהוּא.

110) מכשירין פ"ב מ"ג. 111) מי שופכים. 112) רבינו לשיטתו בפט"ו ה"י, שמשקין מחוברים מיטמאים ומטמאים, אם נגעו ברצון בעלים. 113) הרא"ש במשנה מסביר, כשקדמו מי השפיכה לא החשיב האדם את מי הגשמים, שהרי יזוהמו בשופכין, ולפיכך לא נפלו לרצונו ואינם מקבלים טומאה. אבל אם קדמו מי גשמים, לרצונו הם ומקבלים טומאה.

כז. הַטּוֹרֶף¹¹⁴ אֶת גִּגְיֹ¹¹⁵ וְהַמְכַבֵּס אֶת פְּסוּתוֹ¹¹⁶ וְהָרִי הֵן מְנַטְפִים, יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרַבּוּ הַנְּטִיפוֹת¹¹⁷ - הָרִי רַבּוּ מִי גְשָׁמִים עֲלֵיהֶן, וְהַנּוֹטְפִין מִהֵן טְהוֹרִין.

114) שם מ"ד. 115) מחליק את הטיט שטח על הגג. בפרוס ימות הגשמים, היו נותנים טיט חדש על הגג במקום הישן שנפרך מחמת החום, ושופכים עליו מים ומחליקים אותו במעגילה. 116) ומים אלה דינם כשופכין (כך משמע מפירושו של רבינו למשנתנו, והרא"ש שם מפרש שהמדובר במים טמאים). 117) עם ירידת הגשמים, התגבר טפטוף המים.

כח. הַסֶּף¹¹⁸ שֶׁמֶן טְהוֹר וְנִטְמָא זֶה הָאָדָם וְטָבַל וְהָרִי הַשֶּׁמֶן עַל בְּשָׂרוֹ, אִם הָיָה כְּדִי סִיכַת אֵיבָר קָטָן¹¹⁹ - הָרִי הוּא טְהוֹר כְּשֶׁהָיָה מְקֻדָּם¹²⁰. סֶף שֶׁמֶן טְמָא וְטָבַל - לֹא טְהַר הַשֶּׁמֶן שְׁעָלָיו; אֲלֹא אִם נִשְׂאָר מִמֶּנּוּ מִשְׁקָה טוֹפֵחַ¹²¹ - הָרִי הַשֶּׁמֶן בְּטַמְאָתוֹ, וְאִם לֹא נִשְׂאָר מִמֶּנּוּ כְּדִי לְהַטְפִּיחַ מִמֶּנּוּ - בָּטַל בְּמַעוֹטוֹ.

118) עדיות פ"ד מ"ו. 119) אצבע קטנה (רבינו בפירושו למשנה). 120) לפני הסיכה, לפי שהשמן נתבטל אגב הגוף, אבל אם היה יותר מכדי שיעור זה - לא נתבטל, ונטמא מן הגוף הטמא, והמקוה אינו מטהר משקין. 121) אם תיגע בו אצבע - תורטב. דינים אלה הם מקולי בית-שמאי ומחומרי בית-הלל, ופוסק רבינו כבית-הלל, שהלכה כמותם בכל מקום, בין לקולא ובין לחומרא.

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר אוכל המיוחד לאדם במקום אחד ואינו מיוחד במקום אחר אם צריך מחשבה. דברים שצריכים מחשבה והכשר, הכשר ולא מחשבה, או מחשבה ולא הכשר, או לא זה ולא זה.

המקצת שלא הוטבל, אע"פ שהם מחוברים למים שבחלק המושק. ונראה שגם המים הנמצאים בחלק המוטבל טמאים, מפני נגיעתם במים שנשארו בטומאתם]. וטעמו של דבר, מפני שמשקין הנמצאים במקום משופע, אף-על-פי שסופם לרדת למטה, אינם בגדר חיבור, כמו ששינונו שם: "הניצוק והקטפרס אינו חיבור" (משקין הזוחלים לאט לאט על פני שטח משופע, נקראים "קטפרס"). ודווקא מקל, אבל כלי - דינו כאשבורן (מים בגומא), ואפילו נגעו רק מקצת המים במקוה נטהרו כולם, מפני שנעשו שטח אחד עם מי המקוה (רבינו בפירושו שם). ולוא נתבאר לי למה לא טימאו המשקין את הכלי, והכלי יחזור ויטמא את המשקין אחר שנטהרו בהשקה? ואולי התכוון רבינו לכלי שאינו מקבל טומאה].

כג. שְׁלֵג⁹⁶ שֶׁנִּטְמָא וְהִשִּׁיק מְקַצְתוֹ לְמֵי מְקָהָה - הוֹאִיל וְטָהַר מְקַצְתוֹ, טְהַר כְּלוּ⁹⁷.

96) ברייתא, נדה יז, א. 97) למעלה (פ"א הכ"ב) למדנו שנטמא מקצתו לא נטמא כולו, מפני שאין דנים את פתיית השלג כמחוברים לגוש אחד, ולמה נחשב כגוף אחד לענין השקה? הר"ש משאנץ בפירושו למשנה טהרות פ"ג, ב, מסביר את ההבדל הזה, מפני ששלג משלים את המקוה לארבעים סאה (מקוואות פ"ז מ"א), ואם-כן כל השלג המושק נעשה חלק מהמקווה, ולכן נטהר.

כד. הַתְּמָדוּ⁹⁸ הַטְּמָא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא אַחַר שֶׁתְּמָדוּ בֵּין שֶׁתְּמָדוּ בְּמֵים טְמָאִים: עַד שֶׁלֹּא הִחְמִיץ - מִשְׁיָקוּ בְּמְקָהָה וְיִטְהַר, שֶׁהָרִי הוּא כְּמֵים; מִשְׁהִחְמִיץ - הָרִי הוּא כְּיֵין, וְאִין לוֹ טְהָרָה בְּמְקָהָה⁹⁹.

98) משקה שעושים ממים ושמרי יין. 99) ברייתא, חולין כו, ב.

כה. קַדְרָה¹⁰⁰ שֶׁמְלֵאָה מִשְׁקִין, כְּגוֹן דְּבַשׁ וַיֵּין וְכִינִיזָא כְּהֵן¹⁰¹, וְנִתְּוָה בְּתוֹף הַמְּקָהָה¹⁰², וּפְשֵׁט הָרֵאשׁוֹן לְטְמָאָה אֶת יָדוֹ וְנִגַּע בָּהּ¹⁰³ - הָרִי זֶה מְטַמָּא אֶת הַמִּשְׁקִין אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּתוֹף הַמְּקָהָה, וְנִטְמָאֵת הַקַּדְרָה¹⁰⁴ מִחֻמַּת הַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּתוֹף הַמְּקָהָה¹⁰⁵. הֵיחָה מְלֵאָה מֵיִם - הַקַּדְרָה טְהוֹרָה¹⁰⁶, שְׂאִין הָרֵאשׁוֹן מְטַמָּא פְּלִי חֶרֶס לְעוֹלָם, וְאִין הַמֵּים שֶׁבְּתוֹכָהּ טְמָאִים¹⁰⁷, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְעַרְבִים בְּמֵי הַמְּקָהָה¹⁰⁸. פְּשֵׁט אֲב הַטְּמָאָה אֶת יָדוֹ וְנִגַּע בָּהּ - נִטְמָאֵת הַקַּדְרָה, שְׂאִין הַמְּקָהָה מְטָהַר פְּלִי חֶרֶס¹⁰⁹.

100) מכשירין פ"ד מ"ח. סתם קדירה של חרס היא. 101) כל המשקין המקבלים טומאה חוץ למים. 102) נתבאר בהלכה כ"א שהשקה אינה מועילה אלא למים בלבד. 103) במשקין שבקדירה. ואם נגע בקדירה עצמה הכול טהור, מפני שראשון אינו מטמא כלי. 104) משום גזירת משקין (הלכות אבות הטומאות פרק ז ה"ב). 105) שכלי חרס אין לו טהרה במקוה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש... ואתו תשבורו". 106) אפילו נגע בקדירה עצמה. 107) אפילו אם נגע בהם. 108) ונטהרים בהשקה. 109) והקדירה מטמאה את המים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַכֶּשֶׁר וּמַחְשָׁבָה. וְאֵלּוּ שְׂאִין צְרִיכִין לֹא מַחְשָׁבָה וְלֹא הַכֶּשֶׁר: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מְקוֹם³², וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר³³ וְחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה³⁴ בְּכַרְפֵּים³⁵. לְפִי שֶׁהוּא מִיְחָדִין לְמֵאֵכֶל אָדָם, אִין אֶחָד מֵאֵלּוּ צְרִיף מַחְשָׁבָה; וְאִינן צְרִיכִין הַכֶּשֶׁר, מִפְּנֵי שְׂסוּפֵן לְטֵמְאָה³⁶ אָדָם וְכֻלִּים בְּכַזִּית³⁷, וְכָל הַמְטַמֵּא טְמֵאָה חֲמוּרָה אִינוּ צְרִיף הַכֶּשֶׁר. וְאֵלּוּ צְרִיכִים מַחְשָׁבָה וְאִינן צְרִיכִין הַכֶּשֶׁר³⁸: נִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר בְּכַרְפֵּים, וְנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מְקוֹם. וְהוּא שֶׁחָשַׁב עַל פְּחוֹת מְפֹזֵית; אֲבָל פְּזוּת - אֵב טְמֵאָה הוּא.

א. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ², שְׂאִין הָאֲכָלִין מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּכְשְׁרוּ; וְשֶׁכֵּל אֲכָל שְׂאִינוֹ מִיְחָד לְמֵאֵכֶל אָדָם - אִינוּ מִקְבֵּל טְמֵאָה עַד שֶׁיִּחָדוּ לְאָדָם.

(2) פ"א, ה"א.

ב. אֲכָל³ שֶׁהוּא מִיְחָד לְאָדָם בְּמְקוֹם הַזֶּה וְאִינוּ מִיְחָד לְאָדָם בְּמְקוֹם אֲחֵר - בְּמְקוֹם שֶׁהוּא מִיְחָד בּוֹ אִינוּ צְרִיף מַחְשָׁבָה לִיְחָדוֹ לְאָדָם, וּבְמְקוֹם שְׂאִינוֹ מִיְחָד בּוֹ צְרִיף מַחְשָׁבָה לִיְחָדוֹ לְאָדָם וְאַחֵר כִּף יִקְבֵּל טְמֵאָה⁴. וְכָל אֲכָל שְׂסוּפּוֹ לְטֵמְאָה אָדָם וְכֻלִּים⁵ אִינוּ צְרִיף הַכֶּשֶׁר⁶.

(7) עוקצין פ"ג מ"א. (8) נאכלים הם בין בערים בין בכפרים. (9) תושבי הערים אינם רגילים לאוכלם. (10) תוספתא, שם ה"א. במשנה שלפנינו הגירסא "צריכים מחשבה בכפרים". ברור שגירסא אחרת היתה לעיני רבינו, שהרי אין להעדיף את התוספתא על המשנה. (11) חלב נבילה אינה מטמא טומאת נבילות, שנאמר (ויקרא ז, כד): "וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה", ואפילו למלאכת קודש, אבל מטמא טומאת אוכלין. בפירושו למשנה כתב רבינו, שאם הוכשר במים הוא מטמא טומאת אוכלין אע"פ שלא נגע בטומאה מפני שהתורה טיהרה אותו מטומאת נבילות בלבד, כדי שלא יטמא אדם וכלים. חולקים עליו כל מפרשי המשנה, ודעתם שצריך גם הכשר שרץ, פירוש, שיגע בשרץ ואחר-כך יטמא (ראה הל' אבות הטומאות פ"א ה"ה). (12) בין בכרכים ובין בכפרים. בתוספתא שם, אנו שונים: "חלב מתה בכל מקום צריכה הכשר, ואינה צריכה מחשבה מפני שהיא כגופה" (ראה לקמן הערה טו). (13) משנה, שם פ"ג, ב. (14) במשנה כתוב: "החותר מן האדם וכו'" ורבינו דייק וכתב בשר הפורש, פירוש שפרש מאליו, אבל אם חתכו אדם - יש הבדל בין חתכו להאכילו לאדם ובין להאכילו לכלב, כמבואר לקמן בה"ט, שאם חתכו לאדם חתיכתו היא מחשבתו ואינו צריך מחשבה שניה. ומשנתנו תתפרש בנחתך מאליו, או בלי כל כוונה או במתכוון לכלב. (15) שאינו מטמא כלל, אבל מקבל טומאה ככל אוכל. (16) רבינו מחלק בין חלב בהמה טהורה שנתנבלה ובין חלב שחוטא, בחלב נבילה כתב למעלה שאינה צריכה מחשבה אפילו בכפרים, ובשחוטא פוסק כאן שבכפרים צריכה מחשבה. מקור הבדל זה הוא בתוספתא שהבאנו למעלה (הערה יא) הממשיכה ואומרת: "חלב שחוטא בכפרים צריך מחשבה והכשר". וטעמו של דבר: חלב לבדו אינו נאכל בכפרים ולפיכך צריך מחשבה, אבל בכרכים שמרובים תושביהם נמצאים קונים גם לחלב. וכל זה בחלב שפורש מן הבשר, אבל חלב מחובר לבשר נאכל גם בכפרים. ומכאן ההבדל בין חלב נבילה וחלב שחוטא. בהמה שנשחטה כהלכה, בשרה נאכל ליהודים ואת החלב חותכים ומוכרים לגויים, אבל בהמה שנתנבלה - מוכרים אותה כולה לגויים והם אוכלים את הבשר ביחד עם החלב שעליו ('חזון איש'. ראה השלמות). (17) דם השחיטה הכשירה. (18) ההכשר

(3) עוקצין פ"ג מ"ג. (4) ברבים מדיני טומאה והכשר טומאה, מחשבת האדם היא בעלת משקל מכריע. (5) כגון השוחט בהמה טמאה לגוי, והיא מפרכסת - אינה מטמאה כנבילה כל זמן הפירכוס (משנה, חולין קיז, ב). אבל לאחר שתפסיק מלפרכס - תטמא טומאה חמורה אדם וכלים. ראה לקמן ה"ד. (6) ומתטמא וגם מטמא טומאת אוכלין.

ג. יֵשׁ אֲכָלִין⁷ שְׂצָרִיכִין הַכֶּשֶׁר וְאִינן צְרִיכִין מַחְשָׁבָה, וְיֵשׁ שְׂצָרִיכִין מַחְשָׁבָה וְאִינן צְרִיכִין הַכֶּשֶׁר, וְיֵשׁ שְׂצָרִיכִין מַחְשָׁבָה וְהַכֶּשֶׁר, וְיֵשׁ שְׂאִין צְרִיכִין לֹא מַחְשָׁבָה וְלֹא הַכֶּשֶׁר. כִּיצַד? כָּל הָאֲכָלִין הַמִּיְחָדִין לְאָדָם בְּכָל מְקוֹם⁸ - צְרִיכִין הַכֶּשֶׁר וְאִין צְרִיכִין מַחְשָׁבָה. דְּגִים טְהוֹרִים וְחֲגָבִים טְהוֹרִים בְּכָל מְקוֹם, וְחֲגָבִים טְמֵאִים וְדְגִים טְמֵאִים בְּכַרְפֵּים⁹ - הֲרִי הֵן מִיְחָדִין לְאָדָם, וְצְרִיכִין הַכֶּשֶׁר וְלֹא מַחְשָׁבָה¹⁰. וְכֵן חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂמֵתָה - צְרִיף הַכֶּשֶׁר¹¹ וְלֹא מַחְשָׁבָה בְּכָל מְקוֹם¹². וְאֵלּוּ צְרִיכִין מַחְשָׁבָה וְהַכֶּשֶׁר¹³: בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי¹⁴, בֵּין מִן הָאָדָם בֵּין מִן הַבְּהֵמָה בֵּין מִן הָעוֹף, וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּמֵא¹⁵, וְחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂחוּטָה בְּכַרְפֵּים¹⁶. אַף עַל פִּי שֶׁהַכֶּשֶׁר בְּשַׁחִיטָה¹⁷, צְרִיף הַכֶּשֶׁר שְׂנֵי אַחֵר הַמַּחְשָׁבָה¹⁸. וְשֵׁאֵר כָּל גְּרָוֹת הַשְּׂדֵה¹⁹, כַּגּוֹן²⁰ הַבְּצִלִּים הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר וְהַפְּטָרִיּוֹת. וְכֵן חֲגָבִים וְדְגִים קְטַנִּים²¹ - צְרִיכִין מַחְשָׁבָה בְּכַרְפֵּים. עֲלֻשִׁין²² שְׂזָרְעוּן לְבֵהֵמָה²³ וְנִמְלַף עֲלֵיהֶן לְאָדָם - אִינן מִקְבְּלִין טְמֵאָה עַד שֶׁיִּחָשַׁב עֲלֵיהֶן אַחֵר שִׁתְּלִשׁוּ, שְׂמַחְשָׁבָת חֲבוּרָה²⁴ אִינָה מַחְשָׁבָה. עֲלֻשִׁין שְׂלֵקֶטֶן לְבֵהֵמָתוֹ וְהִדִּיחֵן, וְנִמְלַף עֲלֵיהֶן לְאָדָם - צְרִיכִין הַכֶּשֶׁר שְׂנֵי אַחֵר הַמַּחְשָׁבָה²⁵. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזֵה. הָאֲלָל²⁶, אִם חָשַׁב עָלָיו לְאֲכִילָה - מִקְבֵּל טְמֵאָה אֲכָלִין²⁷, וְאִם לֹא - הֲרִי הוּא כִּעֵץ²⁸ וְאִינוּ מִקְבֵּל טְמֵאָה. וְכֵן הַעֲצָמוֹת הַמַּחְבְּרִין בְּבֶשֶׂר, וְהַגִּידִים, וְהַמְקוּמוֹת הַרְפִּים מִן הַקְּרוֹנִים וּמִן הַטְּלָפִים²⁹, וְהַפְּנִפִּים³⁰ וְהַנּוֹצָה³¹, וְהַמְקוּמוֹת הַרְפִּים מִן הַצְּפָנִים וּמִן הַחֲרָטוֹם הַמְּבָלְעִין בְּבֶשֶׂר - צְרִיכִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשַׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אִו רֶב שְׁנַיִם - מִתְטַמָּא טַמְאָת אֶכְלִין⁴⁵ כָּל זְמַן שֶׁהִיא מִפְרָפֶסֶת, וְאֵינָה צְרִיכָה הַכָּשֵׁר. שַׁחַט בָּהּ אֶחָד אִו נַחְרָה - אֵינָה מִטְמָאָה טַמְאָת אֶכְלִין, וְהָרִי הִיא כְּשָׂר הַנְּבִלּוֹת.

(39) חולין קיז, ב (40) שני הסימנים: וושט וקנה. (41) מפני ישראל שחטה שחיטה המתירה בהמה טהורה באכילה, הרי היא כאוכל אף-על-פי שעודנה מפרסת, ומטמאה טומאת אוכלין, ולאחר שתמות מטמאה טומאת נבילות. (42) סימן אחד, וושט או קנה. (43) דקרה. (44) שחיטה המתירה טהורה מפרסת באכילה, עושה גם בהמה טמאה מפרסת כאוכל, אבל שחיטה או נחירה, שדוגמתן בטהורה אינה מתירה באכילה - אינה מועילה בטמאה. (45) שם קכא, ב. מפני ששחיטה שכוז על-ידי ישראל מתירה את המפרסת באכילה, מועילה שחיטת גוי להוריד עליה תורת אוכל (רש"י. ראה ראב"ד וכסף-משנה).

ה. הַחֹתֶף בְּשֵׁר מְאִיבָר מִן הַחֵי⁴⁶ שֶׁל בְּהֵמָה וְאַחַר כֵּן חָשַׁב עָלָיו⁴⁷ - צְרִיף הַכָּשֵׁר⁴⁸. חָשַׁב עָלָיו וְאַחַר כֵּן חֲתָכוּ⁴⁹ - אֵינּוּ צְרִיף הַכָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁמְטַמָּא טַמְאָה חֲמוּרָה כְּנִבְלָה⁵⁰, וְכָל הַמְטַמָּא טַמְאָה חֲמוּרָה אֵינּוּ צְרִיף הַכָּשֵׁר.

(46) אבר שלם מן החי מטמא כנבילה, והבשר הפורש ממנו אינו טמא טומאת עצמו. (47) ונעשה אוכל. (48) ואף-על-פי שלפני שחתכו היתה עליו טומאה חמורה בתורת אבר, אין זה מועיל, מפני שהבשר הזה יצא מתורת אבר ונעשה אוכל, ומשעה שנעשה אוכל לא טימא טומאה חמורה והוא כפנים חדשות (סברת רש"י בחולין קכח, ב). (49) וירדה עליו תורת אוכל, בעודו מחובר לאבר. (50) לפני שחתכו כשהיה כבר אוכל. למדנו מכאן, שלא דווקא אמרו "סוספו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר" אלא גם אם תחילתו טומאה חמורה - הדין כך. [בגמרא שם (קכט, א) משמע, שצריך הכשר, אולם רבינו מעדיף את התוספתא המפורשת (הראב"ד מציין שרבינו מצא תוספתא כזו) על שקלא-וטריא שבגמרא. רבינו נמנע בדרך כלל מלהוציא הלכות מתוך שקלא-וטריא. ראה ראב"ד וכסף-משנה].

ו. פְּחוֹת מְפִזִּית⁵¹ מְנַבְּלַת בְּהֵמָה טַמְאָה שֶׁחָשַׁב עָלָיו, וְהַשְּׁלִים עָלָיו כְּבִיצָה מְאִכְלִים אַחֲרֵים - אֵין הֵבֵל צְרִיף הַכָּשֵׁר⁵²; הוֹאִיל וּפְחוֹת מְפִזִּית⁵³ שֶׁבָּכַל הַבִּיצָה, אִם הִשְׁלִימוּ לְכִזִּית, מִטְמָא טַמְאָה חֲמוּרָה. וְכֵן פְּזִיחַ⁵⁴ מְנַבְּלַת בְּהֵמָה טַמְאָה שֶׁחָשַׁב עָלָיו, וְהִנְחִיחַ בְּצֶאֱקָ עַד שֶׁהִשְׁלִים לְכִבִּיצָה, הוֹאִיל וְאֵינּוּ מִטְמָא בְּמַגַּע מִפְּנֵי הַצֶּאֱקָ⁵⁵ - הָרִי זֶה צְרִיף מִחֲשֶׁבָה. וְאֵין הַצֶּאֱקָ הַזֶּה צְרִיף הַכָּשֵׁר, הוֹאִיל וְכָל הַשְּׁעוּר הַזֶּה מִטְמָא בְּמִשְׁאָ⁵⁶ מִפְּנֵי כִזִּית נְבִלָה שֶׁבָּתוֹכוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ מִטְמָא בְּמַגַּע, הָרִי סוּפּוֹ⁵⁷ לְטַמָּא טַמְאָה חֲמוּרָה, לְפִיכֵן אֵין צְרִיף הַכָּשֵׁר.

שלפני המחשבה אינו מועיל, מפני שהחלב לא היה אז אוכל, ולכן הוא טעון הכשר אחר שנעשה אוכל על-ידי מחשבתו. (19) פירוש, אלה שלא נמנו בה"א. (20) במשנה שלפנינו (שם פ"ג מ"ב) הגירסא: "חון משמרקעין (בצלים חריפים מאוד) ופטריות". אולם גירסת רבינו: "ושמרקעין" והוא מפרש שהמשנה נקטה שני אלה לדוגמא. (21) במשנה (שם ט) שלפנינו, כתוב: דגים טמאים. וגירסת רבינו: קטנים. (22) מין ירק שהוא ראוי בדוחק למאכל אדם, ובעיקרו הוא משמש מאכל בהמה. כיום קוראים "עולש" לירק שעושים ממנו תחליף לקפה (ציקוריה בלעז). (23) בשעת זריעה חישב להאכיל את הגידולים לבהמה. (24) המחשבה שחישב כשהירק היה מחובר לקרקע. (25) שהכשר אינו מועיל בדבר מחובר (ראה למעלה בדין חלב שחוטה). מדובר כשנתייבשו המים שעליהם לפני שחישב עליהם לאכילת אדם, אבל אם נשארה עליהם לחלוחית כדי להרטיב את האצבע הנוגעת בהם - הוכשרו בלחלוחית זו. (26) בפירושו למשנה (חולין קיז, ב) כותב רבינו, שאלל הוא הבשר הנשאר דבוק בעור כשמפשיטים את הבהמה. כריש לקיש שם, נגד דעת רבי יוחנן. (27) שם קכא, א. (28) שם אמרו דבר זה לדעת רבי יוחנן, שאלל הוא מרקטא (גיד השררה והצואר - רש"י). אבל לפירושו של ריש לקיש, הנימוק הוא משום שאינו חשוב. ותמוה קצת למה נקט רבינו נימוקו של רבי יוחנן, ופירושו של ריש לקיש. (29) חלקי הטלפיים והקרניים המובלעים בבשר, רכים הם. (30) הנוצה הנשארת אחר מריטת הנוצה הגדולה. (31) הדקה מן הדקה הנשארת אחר מריטת כל הנוצות (על-פי פירוש רבינו במס' טהרות פ"א מ"ב, וכגירסת הגר"א שם). (32) עוקצין פ"ג מ"ג. (33) שם. (34) שחוטה. דין חלב בהמה טהורה שנתבלה - נתבאר למעלה. (35) בכפרים שתושביהם מועטים, אין אוכלים נבלת עוף ולא חלב שאינו דבוק לבשר, כמו שנתבאר למעלה. (36) נימוק זה נמשך לנבלת בהמה ועוף, ולא לחלב, שהרי חלב - אפילו של נבילה - אינו מטמא טומאה חמורה לעולם. ולמה חלב שחוטה אינו צריך הכשר? מפני שהוכשר בשחיטה. (37) בנבלת בהמה מדובר בפחות מכזית, וצירפו לאוכל טמא אחר, והשלימו לכביצה (אוכל אינו מטמא אחרים בפחות מכביצה), שאם יש בו כזית הרי הוא מטמא טומאת נבילות שהיא חמורה מטומאת אוכלין, ולשם מה אנו דנים בטומאת אוכלין (ראה סוף הלכה זו)? ומשמיענו רבינו, שהפחות מכזית נבילה מצטרף לענין טומאת אוכלין בלי הכשר, מפני שכזית שלם מטמא טומאה חמורה (ראה לקמן ה"ו). (38) משנה, שם.

ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁשַׁחַט³⁹ בְּהֵמָה טַמְאָה לְנִכְרִי, וְשַׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם⁴⁰ [או רֶב שְׁנַיִם] - הָרִי זֶה מִתְטַמָּא טַמְאָת אֶכְלִין כָּל זְמַן שֶׁהִיא מִפְרָפֶסֶת⁴¹. וְאֵין צְרִיכָה מִחֲשֶׁבָה, שֶׁהָרִי יִשְׂרָאֵל שֶׁחָטָה לְאִכִּילַת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, וְאֵין לָהּ מִחֲשֶׁבָה גְדוּלָה מִזֵּו; וְאֵינָה צְרִיכָה הַכָּשֵׁר, לְפִי שְׁסוּפָה לְטַמָּא טַמְאָה חֲמוּרָה. שַׁחַט בָּהּ אֶחָד⁴² או שְׁנַחְרָה⁴³ - אֵינָה מִטְמָאָה טַמְאָת אֶכְלִין⁴⁴. וְכֵן עוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁשַׁחַט בְּהֵמָה טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל,

מתוך מהדרת חזק

חֶשֶׁב עָלָיו⁶⁴ לְמַאֲכַל אָדָם - הֲרֵי זֶה צָרִיף מִחֶשְׁבָּה, וְאֵינוֹ צָרִיף הַכֶּשֶׁר⁶⁵.

מחשבה זו אינה מועילה לעשות את הבשר כאוכל לענין טומאה, מפני שאוכל שאינו ראוי לאדם אינו מקבל טומאה (ראה מס' כריתות שם). (64) לאחר שחתכו נמלך וחישוב עליו למאכל אדם. המילים "צריך מחשבה" מיותרות, שהרי מדובר בחישוב עליו, אלא שנקט לשון המשנה מס' עוקצין פ"ג, ב: החותך מן האדם וכו' צריך מחשבה והכשר. (65) ה'חזון איש' מגיה וגורס "צריך הכשר". וכן כתב רבינו בפירוש למעלה ה"ג, בדין בשר הפורש מן החי, ולענין הכשר אין סברא לחלק בין חותך לבין פורש מאליו.

י. גוֹזֵל⁶⁶ שֶׁנֶּפֶל לְגַת⁶⁷ וְמַת, אָף עַל פִּי שְׁהַגַּת בְּמַדִּינָה⁶⁸ - הֲרֵי נִמְאָס בְּגַת⁶⁹, וְלִפְיֶכָף צָרִיף מִחֶשְׁבָּה⁷⁰. חֶשֶׁב עָלָיו כְּשֶׁהֶעֱלָהּ לְהַאֲכִילוֹ לְנֹכְרֵי - הֲרֵי זֶה מִטְמָא, שֶׁהֲרֵי חֶשֶׁב עָלָיו לְמַאֲכַל אָדָם. חֶשֶׁב עָלָיו לְהַאֲכִילוֹ לְכֶלֶב - אֵינוֹ מִתְטַמָּא טְמֵאת אֲכָלִים⁷¹. הֲרֵי זֶה שֶׁחֶשֶׁב עָלָיו לְהַאֲכִילוֹ לְאָדָם חֲרָשׁ שׁוֹטֵט וְקָטָן - הֲרֵי זֶה טְהוֹר⁷². הֶעֱלָהּ פְּדֵי לְהַאֲכִילוֹ לְאָדָם - הֲרֵי זֶה טְמָא; שֵׁשׁ לְהֵן מַעֲשֶׂה⁷³, וְאֵין לְהֵן מִחֶשְׁבָּה.

(66) עוף קטן. (67) טהרות פ"ח מ"ו. (68) בעיר שאוכלוסיה מרובים, ואוכלים נבלת עוף טהור. (69) נדה נ, ב. (70) אף-על-פי שנבלת עוף טהור אינה צריכה מחשבה בכרכים (ראה למעלה סוף ה"ג). (71) מפני שלא ייחדו למאכל אדם (ראה למעלה פ"א ה"א). (72) שמחשבתם אינה מועילה. (73) מעשיהם מועילים כמעשה אדם בריא ומבוגר. כל הדינים שבהלכה זו נשנו שם.

(51) כריתות כא, א. (52) אפילו החלק של אוכלין אחרים. (53) של הנבילה (ראה השלמות לה"ז). נגם נבלת בהמה טהורה הדין כך, ונקט בהמה טמאה, משום "חישוב עליו", שהרי נבלת בהמה טהורה אינה צריכה מחשבה. רבינו רמז על דין זה בסוף ה"ג, ושם ביארנו. (54) שם עמוד ב. (55) החוצץ בין הנבילה ובין הנוגע. (56) משא מטמא אפילו בלא נגיעה (ה' טומאת מת פ"א ה"ז). (57) פירוש, הרי זה נכלל בדין סופו לטמא טומאה חמורה. ראה למעלה הערה נא.

ז. פְּחוֹת מְפִזֵּת⁵⁸ מִבֶּשֶׂר הַמֵּת שֶׁהַשְּׁלִים עָלָיו כְּבִינְיָה מִשְׁאָר אֲכָלִין - הַפֶּל⁵⁹ צָרִיף מִחֶשְׁבָּה, שֶׁהֲרֵי בְּטַל הַפֶּל⁶⁰ אֲצֵל כָּל אָדָם; וְאֵין הַפֶּל צָרִיף הַכֶּשֶׁר, מִפְּנֵי בֶּשֶׂר הַמֵּת שֶׁבְּכֻלּוֹ.

(58) שם. (59) אפילו הבצק שעליו. (60) כך היא גירסת רבינו בגמרא שם ('קרית ספר' להמב"ט) ולא כמו שכתוב בספרים שלפנינו: "בטלה דעתו אצל כל אדם" [ולענין הראב"ד היתה הגירסה שלפנינו, ולפיכך כתב שמחשבה אינה מועילה, שהרי בטלה דעתו]. ומדבריו יוצא שההבדל בין בשר נבילה לבשר המת הוא, שבבשר נבילה אין הבצק צריך מחשבה, כי הוא ראוי למאכל אדם, מה שאין-כן בבשר המת, שאין אדם אוכל בצק שהיה ממולא בשר המת, ואף-על-פי-כן מועילה מחשבתו, מפני שכשהוא לעצמו לא נפסל מאכילת אדם, ואילמלא ידע ששימש כיוסי לבשר המת היה אוכלו (ראה השלמות).

ח. פְּזִיזֵת⁶¹ מִן הַמֵּת שֶׁחֶפְהוּ בְּבָצֵק - הַפֶּל מִתְטַמָּא טְמָאָה חֲמוּרָה⁶².

(61) שם. (62) אפילו אדם וכלים שנגעו בבצק, מפני שטומאת מת בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

ט. הַחוֹתֵף בֶּשֶׂר מֵאָדָם חֵי לְהַאֲכִילוֹ לְכֶלֶב⁶³, אִם

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

שְׁנַתְבָּאָר בְּסוּף ('בתחילת' ד: מכות. וְשֵׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זו.

~ יום שני י"ט שבט ~

מצות עשה קפ.

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה מֵאָה וּשְׁמָנִים — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטַוְנוּ לְעַנּוֹשׁ אֶת-הָעֲדִים שֶׁהֶעִידוּ שֶׁקָּרָם שְׁזָמְמוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֲדוֹתָם, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלֶּה: "וְעַשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו" (דברים יט, יט) וְזֶהוּ דִּין עֲדִים זֶמְמִין: אִם הֶעִידוּ לְהוֹצִיא מִמוֹן — נוֹצִיא מֵהֶם כְּמֹהוּ;

~ יום ראשון י"ח שבט ~

מצות לא תעשה רפה.

הַמִּצְוָה הַרְפָּה — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲדֵי עֲדוֹת שֶׁקָּרָ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תַעֲנֶה בְּרַעַף עַד שֶׁקָּרָ" (שמות כ, טז). וְיִכְבֵּר כָּפַל לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן אַחַר וְאָמַר: "עַד שְׁוֹא" (דברים ה, יג) וְהַעֲבֹר עַל לֹא זֶה הֲרֵי גִזַּר עָלָיו הַפְּתוּב: "וְעַשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו" (שם יט, יט). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְמָא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְּרַעַף וְגו'" — אֲזַהֲרָה לְעֲדִים זֶמְמִין. וְגַם בְּלֹא זֶה מְלֻקָּת, כְּמוֹ

מתוך מהדורת חזק

~ יום רביעי כ"א שבט ~

מצות לא תעשה שיח. שיט.

מצות עשה רי. ריא.

המצוה השי"ח — האזהרה שהזהר כל-אדם ממנו מלקלל אב ואם, והנה הענש מפרש בתורה, והוא אמרו: "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז) והוא מקלל הנסקלין ובאפלו קלל אחד מהם בשם לאחר מותו במזיד — נסקל. אבל האזהרה לא נתבארה בכתוב בפרוש, שלא אמר: לא תקלל אביו; אלא כבר קדם שבאה האזהרה מלקלל כל-אדם מישראל — ונה כולל את-האב וזולתו. ובמקללתא (פרשת משפטים שמות כא, יז) אמרו: "מקלל אביו ואמו מות יומת", ענש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר "אלהים לא תקלל", אם דין הוא אביו — הרי הוא בכלל אלהים; ואם נשיא הוא — הרי הוא בכלל נשיא; ואם בור (אדם פשוט) הוא (הרי הוא בכלל). "לא תקלל חרש". הרי אתה דן בנזן אב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסויים הוא כ"אב" ויסוד להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) משלשטן וגו' עד הצד השונה שבהם שהם 'בעמך' ואתה מזקר על קללתם, אף אביו שבעמך אתה מזקר על קללתו". ובספרא (פרשת קדושים): "כ"איש איש אשר יקלל את-אביו ואת-אמו" וגו' (ויקרא כ, ט) ענש שמענו, אזהרה לא שמענו! תלמוד לומר: "אלהים לא תקלל", שיה ללשון המקללתא. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ג).

המצוה השי"ט — האזהרה שהזהרו מלהכות אב ואם. וגם בן לא נתבארה בכתוב אזהרה מיתדת למעשה זה; אבל הזכיר את-הענש ואמר: "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טז), ולמדנו האזהרה למכה אביו על הדרך שלמדנו מלקלל אביו, והוא שפכר בארנו במצוה המשלימה שלש מאות שאנו מזקרים: על כל-אדם מישראל שלא להכותו, ואביו בכלל. ולשון המקללתא (פרשת משפטים שם): "מכה אביו ואמו" וגו' ענש שמענו, אזהרה לא שמענו! תלמוד לומר: ארבעים יכנו לא יסיף" (דברים כה, ג). והרי דברים קל וחמר: אם מי שמצוה להכותו הרי הוא מזקר שלא להכותו, מי שמצוה שלא להכותו — דין הוא שיהא מזקר שלא להכותו". והעובר על לאו זה, כלומר: המכה אביו ואמו במזיד ויוצא מהם דם — חב חנק. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פה).

המצוה המשלימה מאתים ועשר — הצווי שצטונו לכבד אב ואם והוא אמרו ותעלה: "כבד

ואם העידו על מה שמחייב מיתה — נמיתם באותה המיתה; ואם העידו על מה שמחייב מלקות — נלקה אותם. וכבר נתבארו דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו בה וכיצד יתקדם שהעדים יהיו זוממין ונדון אותם בדין זה, במסכת מכות.

~ יום שלישי כ' שבט ~

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

המצוה הקע"ד — הצווי שצטונו לשמע לבית דין הגדול ולנהג על פיהם בכל אשר יצונו בעניני אסור ומתר. ואין חלוק בזה בין דבר שקבלוהו בקבלה (איש מפי איש עד משה רבינו), ובין דבר שלמדוהו באחת המדות שהתורה נדרשת בהן, או דבר שהספימו עליו כדי לגדור פרצה (גורות חכמינו שהם סיג לתורה), או בהתאם לאיזה מצב שהוא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור), ממה שנוצא להם נכון ושיש בו חזיק לתורה — כל-זה חייבים אנו לקימו ולעשותו ולנהג על פי דבריהם, כל נעבור עליהם, והוא אמרו ותעלה: "על-פי התורה אשר ירוף וגו'" (דברים יז, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים): "ועל המשפט אשר-יאמרו לך תעשה" — זו מצות עשה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פז).

המצוה השי"ב — האזהרה שהזהרו מלהלוק על בעלי הקבלה עליהם השלום (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) ומלסור מפל-מה שיצונו במעשי התורה והוא אמרו: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך" (שם) ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תסור וגו'" — זו מצות לא-תעשה". והעובר על לאו זה — והוא זקן (חכם) ממרא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חייב חנק, בהנאים המקבלים המבארים בסוף סנהדרין (פז), ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה השי"ג — האזהרה שהזהרו מלהוסיף בתורה לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו ותעלה: "לא-תסף עליו" (שם יג, א). ובפרוש אמרו בכמה מקומות (ראש השנה כח: ועוד): "עובר על בל-תוסיף", "עברת על בל-תוסיף".

המצוה השי"ד — האזהרה שהזהרו מלגרוע מן-התורה, לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו: "ולא תגרע ממנו" (שם). ובכמה מקומות אומרים: "נמצא עובר על בל-תגרע", "והרי עברת על בל-תגרע".

מתוך מהדורת חזק

הטומאות), כְּדֵי לְכַבֵּדָם, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִתְטַמֵּא לְקְרוֹבִים, הִיָּה אֶפְשָׁר לְחַשֵּׁב שֶׁזֶה תְּלוּי בְּרִצּוֹנָם וְשׂוֹי רְשׁוֹת בְּלִבְךָ: רוֹצֶה — וְתִטְמֵא; אֵינוֹ רוֹצֶה — אֵל תִּטְמֵא, לְפִיכֶךָ גִּזַּר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה וְחִיבָם בְּחִיבוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֵה יִטְמֵא" (שם) כְּלוֹמֵר לְאַחֲוָתוֹ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "לֵה יִטְמֵא — מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִטְמֵא, מְטֵמֵאִין אוֹתוֹ עַל כְּרָחוּ. וְיַעֲשֶׂה בְיוֹסֵף הַכֹּהֵן שְׂמֵתָה אֲשֶׁתוֹ בְּעֵרֵב הַפֶּסֶח וְלֹא רָצָה לְהִטְמֵא לָהּ, וְדַחְפוּהוּ חֻקִּים וְטִמְאוּהוּ עַל כְּרָחוּ." וְזוֹ עֲצֻמָּה הִיא מִצְוֹת אָבֵל, כְּלוֹמֵר: שְׁכַל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבָיו, רְצוֹנִי לומר שֶׁשֶׁה מִתֵּי מִצְוָה (אב, אב, בן, בת, אח, ואחות). וּמְחַמֵּת חֲמֵר חִיבוֹ זֶה פֶּרֶשׁ בַּכֹּהֵן, שֶׁהוּא מְזַהֵר עַל הַטְּמָאָה, שֶׁיִּתְטַמֵּא עַל-כָּל-פְּנִים כִּשְׂאָר יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְלוּ בְּדִינֵי הָאֲבָלוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאָר (זבחים ק.) שְׁאֲבָלוֹת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרֵיִתָּא. וּבְפֶרוֹשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אָבֵל אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבָלוֹת בְּרָגֵל, אִי אֲבָלוֹת דְּמַעַקְרָא (מלפנינו, על מי שמת קודם הרגל) הָוּא — אֲתֵי (בא) עֲשֶׂה (של וישמחת בחגך) דְּרַבִּים (המוטל על כלל ישראל) וְדַחֵי עֲשֶׂה דִּיחִיר" (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הִנֵּה נִתְבָּאָר (מכר שנקרא "עשה"), שְׁחִיבוֹ הָאֲבָלוֹת דְּאוֹרֵיִתָּא וְשֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֶׂה, אַף דְּוָקָא בְיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבְךָ: אָבֵל שְׂאָר הַשְּׂבָעָה — מְדַרְבְּנֵן, וְשְׁאֲפֵלוּ הַכֹּהֵן יִנְהֵג אֲבָלוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִתְטַמֵּא לְקְרוֹבָיו; וְהֵבֵן זֶה. וְכִבֵּר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ (אבלות וטומאה) בְּמִסְכַּת מְשַׁקֵּין (מועד קטן יט ואילך) וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת בְּכַרְכוֹת (יח.) וּכְתוּבוֹת (ה) וּבִיבְמוֹת (כב: ועוד) וְעִבּוּדָה זָרָה (יג.) וּבְסִפְרָא בְּפֶרֶשׁת "אָמֵר אֵל הַכֹּהֲנִים". וְחִיבוֹ זֶה שְׁאֲנוּ מְחִיבִים אֶת-הַכֹּהֵן לְהִטְמֵא לְקְרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לְנִשְׁיִם — לְפִי שְׂמֵי שֶׁהִזְהֵר שֶׁלֹּא יִטְמֵא לְזוּלוֹת הַקְּרוֹבִים, הוּא שְׁנַצְטָנָה לְהִטְמֵא לְקְרוֹבִים; אָבֵל הַכֹּהֵן כִּינֵן שֶׁלֹּא יִזְהַר עַל טְמֵאת מַת, כְּמוֹ שְׁאֲבָאָר בְּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסו), כִּף אֵין עֲלֵיהֶ צְוִי וְלֹא חִיבוֹ לְהִטְמֵא. אָמְנָם חֵיבָת הִיא בְּאֲבָלוֹת, אָבֵל הַטְּמָאָה תְּלוּיָה בְּרִצּוֹנָה. וְהֵבֵן זֶה.

~ יום שישי כ"ג שבט ~

מצות לא תעשה קסח.

הַמִּצְוָה הַקְּס"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר כֵּהֵן גְּדוֹל מְלֵהִטְמֵא לְמַת מִן הַמַּתִּים בְּאִינָה אוֹפֵן שֶׁתִּהְיֶה הַטְּמָאָה, בֵּין בְּנִגְיָעָה בֵּין בְּמִשָּׂא (הרים חפץ שהמת מונח עליו בלי לגעת במת), וְהוּא אָמְרוּ: "לְאָבִיו וְלֵאֲמוֹ לֹא יִטְמֵא" (ויקרא כא, יא). וְאוּלַי תַּחֲשׁוּב שֶׁזֶה וְהַקְּוֹרָם (לא תעשה קסו) עֲנָן אֶחָד הוּא, וְשֶׁזֶה שְׂאָמֵר "לְאָבִיו וְלֵאֲמוֹ לֹא יִטְמֵא" בְּאוֹר הוּא — אֵין הַדְּבָר כֵּן, אֶלָּא הֵם שְׁנֵי לְאוּיִן: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטְמֵא. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "חֵיב בְּלֹא יָבוֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמֵא" וְכֵן חֵיבוֹ כֵּהֵן הַדְּיוֹט

אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ" (שמות כ, יב; דברים ה, טז) וְכִבֵּר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכְמָה מְקוֹמוֹת בְּתַלְמוּד, רַבָּם בְּקִדּוּשֵׁין (לא:). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת קדושים): "אֵיזְהוּ כְבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מִלְּבִישׁ וּמִכְסָה, מִכְּנִיס וּמוֹצִיא".

הַמִּצְוָה הַרִ"א — הַצְּוִי שְׁנַצְטָוִינוּ לִירָא מֵאָב וְאָם. וְשֶׁנַּחֲשָׁבָם כְּמַעֲלַת מִי שְׂיִרְאִים מִמֶּנּוּ שְׁיַעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמְּלִיךְ, וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵג עִם מִי שְׂיִרְאִים מִמֶּנּוּ, וְחוֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דְּבָר בְּלִמֵי רְצוּי, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אִישׁ אֲמוֹ וְאָבִיו תִּירְאוּ" (ויקרא יט, א) וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): "אֵיזְהוּ מוֹרָא? לֹא יִשָּׁב בְּמְקוֹמוֹ (המיוחד לו) וְלֹא מְדַבֵּר בְּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת-דְּרָבְרָיו". וְכִבֵּר נִתְבָּאָר גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּקִדּוּשֵׁין (לה:).

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לו.

הַמִּצְוָה הַקְּצ"ה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵרנוּ מִלְּהִיּוֹת זוּלָּל וְסוּבָא (שקוע ולהוט) בְּמֵאָכֵל וּמִשְׁתֶּה בִּימֵי הַנְּעוּרוֹת בְּתַנָּאִים הָאֲמוּרִים בְּבֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרָה (ממרה פי אביו), וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל-הַדָּם" (ויקרא יט, כו) וּבְאוֹר עֲנָן זֶה שֶׁבֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה מְכַלֵּל מְחִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וּמְפָרֵשׁ בְּתוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא בְּסִקִּילָה. וְכִבֵּר בְּאִרְנוּ בְּהַקְדַּמַת מְאָמֵר (ספר) זֶה (סוף הכלל הי"ד) שְׁכַל-מַה-שְּׁחֵיב בּוֹ הַכְּתוּב כֶּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין הִרִי הוּא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן-הַפֶּסֶח וְהַמִּילָה, כְּמוֹ שְׁבְּאִרְנוּ (בהקדמה שלאחר הכלל הי"ד). וְכִינֵן שְׂדֵן אֶת זֶה הַזּוּלָּל וְהַסוּבָא בְּתַנָּאִים הָאֲמוּרִים בְּסִקִּילָה יְדַעְנוּ שֶׁזֶה מַעֲשֶׂה שְׂמֻזְהָרִים עֲלָיו בְּהַחֲלֵט, וְהִרִי נִתְבָּאָר הַעֲנֵשׁ, וְנִשְׂאָר לָנוּ לְחַקוֹר עַל הָאֲזִהְרָה לְפִי הַכָּלָל שְׁלָנוּ: לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב אֶל-אִם-בֶּן הִזְהִיר. וְלִשׁוֹן גְּמָרָא סְנֵהֲדָרִין (סג:): "אֲזִהְרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: לֹא תֹאכְלוּ עַל-הַדָּם", כְּלוֹמֵר: לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַגּוֹרְמַת לְשִׁפּוֹף דָּם, וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזּוּלָּל וְסוּבָא שְׁחֵיב בּוֹ מִיתָה. וְאָם אָכַל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הַרְעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבְּלִמִּי טוֹבִים — הִרְהִיבוּ עוֹבֵר עַל לְאוּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁזֶה לְאוּ שְׁבַכְלָלוֹת, כְּמוֹ שְׁבְּאִרְנוּ בְּכָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין כְּכֶךָ כְּלוּם. שְׂפִינֵן שֶׁהַעֲנֵשׁ מְפָרֵשׁ, לֹא נָחַשׁ (נכפסק) לְאֲזִהְרָה אִם הִיא מִן-הַדִּין אוֹ מִן לְאוּ שְׁבַכְלָלוֹת. וְכִבֵּר בְּאִרְנוּ אֶת-זֶה כְּמָה פְּעָמִים וְקָדְמוּ מִמֶּנּוּ דְּגִמְאוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסְנֵהֲדָרִין.

הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצְּוִי שְׁנַצְטָוִינוּ שֶׁיִּתְטַמֵּאוּ הַכֹּהֲנִים לְקְרוֹבִים הַנְּזַכְרִים בְּתוֹרָה (שם כא, ב"ג). שְׂכֵן מֵאַחַר שְׂמַנְעָם הַכְּתוּב מְלֵהִטְמֵא לְמַת בְּלִבְךָ (ולא לשאר

~ שבת קודש כ"ד שבת ~

מצות לא תעשה קסז.

הַמְצִיחַ הַקַּס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר בְּהֵן גְּדוֹל מִלְּהַמְצִיא עִם מַת תַּחַת תַּקְרָה אַחַת וְאֶפְלוּ מִתִּי מִצִּיחָה, כְּלוּמַר: קְרוּבִי, וְהוּא אָמַר: "וְעַל כָּל-נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמָא, וְאֶפְלוּ לְאָבִי וּלְאִמּוֹ — עֲלִיהֶם לֹא־לֹחֵד, וְלִכֵּן אִסּוּר וְחִיבִים עַל כֵּךְ.

כפי שעבדו את המן ממש יהא חייב, אלא כוונתה לחייב את העובד את מי שהוא כְּהֵן במקצת וְלֹא כְּהֵן במקצת, כלומר, הרי הוא כְּהֵן בכך דִּאיְהוּ נֹפֵיָה – שהוא עצמו נעשה עֲבוּדָת בּוֹכְבִים, וְהִי הוּא לֹא כְּהֵן בכך, דִּאיְלוּ הֵן עֲבוּדוֹהוּ רַק מִיְרָאָה, והעובדים אותו לא נתחייבו על עבודתם, וְהָכֵּה – כאן בברייתא מדובר באופן דְּלֹא מִיְרָאָה – שאין עובדים אותו מיראה אלא כדי לקבלו עליהם לאלוה, ולכן אסור וחיבים על כך.

אביי מביא ראייה נוספת לשיטתו: וְאָמַר אַבְי, מְנָא אָמִינָא לָהּ – מנין לי שאף העובד מאהבה ומיראה חייב, דְּתִנְיָא בברייתא, אימתי בְּהֵן מְשִׁיחַ – כהן גדול המשוח בשמן המשחה חייב חטאת כששגג בְּעֲבוּדָת בּוֹכְבִים, רַבִּי אוֹמֵר, אִף בְּשִׁנְתָּ מַעֲשֵׂה, דהיינו כשעשה מעשה מסוים לעבודה זרה וסבר שאופן זה מותר, אף שלא נעלם ממנו עצם האיסור של עבודה זרה, כיון שדינו כיחיד שחטא שחיב אף על שגגת מעשה: וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אינו חייב בו אלא בְּהֵעֱלֵם דְּבַר, כלומר, שעבד עבודה זרה ושכח שיש איסור בעבודה זרה, משום שאף גבי עבודת כוכבים כששגג דינו כדן ציבור שחיבים רק על שגגת 'העלם דבר'. וְשׁוּן רַבִּי וְחַכְמִים בְּכֵךְ, שְׂאֵם הַכֹּהֵן מְשִׁיחַ נְתַחִיב קֶרֶן חֲטָאת עַל עֲבוּדָה זָרָה, יִקִּיִּים אַתְּ חַיְבוֹ בְּהַבְּאָת שְׁעִירָה כְּדִין יְחִיד שְׁחָטָא בְּעֲבוּדָה זָרָה, וְאִף שְׁחַכְמִים סוֹבְרִים שְׁלַגְבִּי אֹפֵן הַשְּׂגָגָה אִין דִּינֵי כִּיחִיד, מוֹדִים הֵם לַעֲנִין מִין הַקֶּרֶן שֶׁמִּתְחַיֵּב בּוֹ שְׁדִינֵי כִּיחִיד. וְכֵן שׁוּן הֵם לַעֲנִין שְׂאִין הַכֹּהֵן מְשִׁיחַ מְבִיא אֲשֶׁם תְּלוּי בְּכָל הַחֲטָאִים שְׁבַתוֹרָה, אִם לֹא נֹדַע לוֹ שְׁחָטָא בָּהֶם, כִּם שְׁמַבִּיא שְׂאֵר יְחִיד שְׁחָטָא, וְאִף רַבִּי הַסּוֹבֵר שְׁחִיב אִף בְּשִׁגְגַת מַעֲשֵׂה כִּיחִיד, מוֹדָה לַעֲנִין אִשְׁם תְּלוּי שְׁאִינוּ מְבִיאֵי כִּיחִיד אִף בְּעֲבוּדָה זָרָה. וּבְבִרְיָתָא זֹרָה יֵשׁ לְבֵרָה, הָאִי שְׁנַנְתָּ מַעֲשֵׂה דְּעֲבוּדָת בּוֹכְבִים יְחִיב דְּמִי – באיזה אופן של שגגת מעשה מדובר, אִי קִפְּכֵר – אם הכהן משיח טעה וסבר שְׁבִית הַכְּנֶסֶת הוּא וְהַשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, הִרִי לֹא תִּכְוִין כֻּלָּל לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְבֵית, אִלָּא כוֹונָה לְכֹּל הַשְׁתַּחֲוֹת לְשָׁמַיִם, דהיינו לה' ששיכן שמו על בית הכנסת, וְאִין כְּאֵן הַשְׁתַּחֲוֶה לְעֲבוּדָה זָרָה לֹא בְּשׁוּגָג וְלֹא בְּמִזֵּד, אֲלָא וְדִאי מְדוֹבֵר דְּהוּא אֲנִדְּרָטָא – שראה צלם בדמות המלך, שהיו רגילים לעשותו ולהשתחוות לו לכבוד המלך, וישנם צלמים שאף עובדים אותם כעבודה זרה, ואותו צלם שראה עבדו ולא ידע וְהַשְׁתַּחֲוֶה לוֹ. גם באופן זה יש לברר, אִי קִפְּלִיָה עֲלִיָּה בְּאִלּוּתָּ כְּשֶׁהַשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, הִלָּא תִּכְוִין לְעֲבֹדוֹ וְמוֹיֵד הוּא, וְחִיבִים מִיתָה וְלֹא קֶרֶן.

בְּדִין גְּזֵרָה שְׁוָה, אָמַר: "כְּשֶׁם שֶׁכֵּהָן גְּדוֹל שֶׁנֶּאֱסָרָה עֲלָיו נֶפֶשׁ מֵת חַיִּב בְּשֵׁנֵי לְאוּיִן: לֹא יָבֹא וְלֹא יִטְמָא, כִּף גַּם כֵּהָן הַדְּיוּט, בְּיִין שֶׁנֶּאֱסָר עֲלָיו לְהִטְמָא בְּנֶפֶשׁ מֵת חַיִּב בְּלֹא יָבֹא". אָבֵל לֹא מְנִינוּ אוֹתוֹ (כשתי מצוות גם בכון הדיוט) מִהִטְעַם שֶׁבְּאַרְנוּ בְּכֵלֵל הַשְּׁנֵי (והוא: כיון שאינו בא במפורש), אֲלָא מְנִינוּ שְׁנֵי לְאוּיִן אֵלּוּ (בכחן גדול) מְכִינֵן שְׁהֵם שְׁנֵי פְּסוּקִים: לֹא יָבֹא וְלֹא יִטְמָא; וְעַנְיֵן "לֹא יָבֹא" אִינוּ עַנְיֵן "לֹא יִטְמָא", כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְוֹ מְקַבְּלֵי הַפְּרוּשׁ (חו"ל) וְאָמַר: חַיִּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיִּב בְּלֹא יִטְמָא.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

וסברת מחלוקתם היא, אָבִי אָמַר חַיִּב, דְּהָא פְּלִקָּה – שהרי עבד לה, ואין חילוק בזה אם קיבלה עליו לאלוהות או עבדה מאהבה ומיראה. וְרַבָּא אָמַר פְּטוּר, משום שסבר שרק אִי קִפְּלִיָּה עֲלֵיהָ בְּאִלּוּת אִין – אכן חייב, אך אִי לֹא – אם לא קיבלה עליו, אף שעבדה מאהבה ומיראה לֹא – אינו חייב, כיון שלא עבר כלום בעבודה כזו.

אביי מביא הוכחות לדבריו, והסימן שלהם, תיבות עֲבָד, יִשְׁתַּחֲוֶה, לְמִשְׁיָח, המוזכרות בתחילת הראיות. ראייה ראשונה: וְאָמַר אַבְי, מְנָא אָמִינָא לָהּ – מדיחן אני מוכיח את דברי, שהעובד מאהבה או מיראה חייב, דְּתִנְנֵן בְּמַשְׁנֵה (לעיל ס), הַעֲבֹד עֲבוּדָת בּוֹכְבִים, אַחֵר הַעֲבֹד ב'ו' ואחד המזבח ואחד המקטר, ויש לבאר את כוונת המשנה ב'אחד העובד', וכי שאר הדברים האמורים במשנה כגון המזבח והמקטר אינן עבודות, מֵאִי לֹא – האם אין כוונתה לומר אַחֵר הַעֲבֹד אִף מֵאֵהָבָה וּמִיְרָאָה, ואחד המזבח לשם אלוהות חייבים, וכאביי הסובר שאף העובד מאהבה ומיראה חייב.

רבא דוחה את הראיה: וְרַבָּא אָמַר לָהּ, לֹא – אין כוונת המשנה ב'אחד העובד' לומר שאף עובד מאהבה ומיראה חייב, אלא בְּדִמְתֵּינֵן רַבִּי יְהִימָה לַעֲלִי (ע"ש) שכונתה ש'אחד העובד' כדרכה חייב בכל העבודות, ובשלא כדרכה חייב רק בארבע העבודות, וזיחה, קיטור, ניסוך והשתחוואה.

אביי מביא ראייה שניה: אָמַר אַבְי, מְנָא אָמִינָא לָהּ – מדיחן מוכח כדברי שאף העובד מאהבה או מיראה חייב, דְּתִנְיָא בברייתא, נאמר על אלוהים אחרים (שמות כ ה) "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם", ותיבת 'לָהֶם' מיותרת שהרי עליהם מדבר הפסוק, אלא באה ללמד שדווקא לָהֶם אִי אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה, אָבֵל אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה לְאָדָם כְּמוֹתָּ, שסתם אדם אינו נחשב לעבודה זרה ומותר להשתחוות לו. וְיֹבֵל היית לפרש שמותר להשתחוות אִפְּסִילוֹ לַעֲבָד – לאדם שעשה עצמו עובדת כוכבים כְּהֵן, תְּלַמִּיד לֹמְד (ע"ש) וְלֹא תַעֲבֹדֶם, שהוא מיותר ללמדנו שאדם שעשה עצמו עבודה זרה אסור להשתחוות לו, משום שבכך עובדים אותו. מוכיח מוכחן אביי, וְהָא הֵן מִיְרָאָה הֵוָה נַעֲבָד – והרי השתחוה להמן ועבדוהו בכך רק מיראת המלך, שנאמר (אסתר ג א) "וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגו' בְּרַעֲיָה וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֵמן כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ", ומכל מקום מבואר בברייתא שאסור להשתחוות לאדם כזה, ומוכח שעבודה מיראה אסורה כשאר עבודה זרה, ואם כן גם חייב עליה.

רבא דוחה את הראיה: וְרַבָּא טוֹבֵר, שאין כוונת הברייתא שהעובד

נביאים

הושע פרק יג היד

ח אַפְגָּשׁם כְּדָב שְׁפוּל וְאֶקְרַע סָגוֹר לִבָּם וְאֶכְלֶם שָׁם פְּלִבְיָא חַיַּת הַשְּׂדֵה תִּבְקַעֶם: ט שַׁחַתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־רַב־בְּעוֹרְךָ: י אֱהִי מִלְכָּךְ אֲפֹא וְיִוְשִׁיעַךָ בְּכָל־עֲרִיךָ וְשִׁפְטִיךָ אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ תִּנְהַלְתִּי מִלְכָּךְ וְשָׂרִים: יא אֶתְּוֹלְךָ מִלְכָּךְ בְּאִפִּי וְאֶקַּח בְּעֵבְרַתִּי: (פ) יב צָרוֹר עֲזָן אֶפְרַיִם צְפוּנָה חֲטָאתוֹ: יג חֲבַלִּי יוֹלְדָה יִבְאוּ לוֹ הוֹאִיבֵן לֹא חֲכָם כִּי־עֵת לֹא־יַעֲמֵד בְּמוֹשְׁבֵי בָנִים: יד מִיַּד שְׂאוּל אֶפְרַיִם מִמּוֹת אֶגְאֹלֶם אֱהִי דְבַרְיֶךָ מוֹת אֱהִי קָטְבְּךָ שְׂאוּל נַחֵם יִסְתֵּר מַעֲיִנִי:

רש"י

ויתרתי עליו צפון הוא אתי: (יג) כי עת. צרה באה לו אשר לא יוכל לעמוד ולהתקיים: במשבר בנים. שהיולדת יושבת עליו לילד ובלע"ז קורין למשבר שיל"א במשבר בנים כמשבר העשוי ללידת בנים: (יד) מיד שאול אפרם. אני הוא שהייתי פודם מיד שאול וגואלם ממות אבל עתה אהי דברך מות אשים עצמי לדבר עליך דברי מות: אהי. קוטב עליך גזרת שאול: נוחם יסתר מעיני. לא אנחם על הרעה הזאת, נוחם לשון ניהום והמ"ם משורש התיבה כמו מ"ם של נועם שהרי הטע' למעלה והח"י"ת נקוד פתח ואם היה לשון נח והמ"ם משמש בו לשון רבים היה טעמו תחת הח"י"ת ונקודה קמץ נוחם רוחם:

(ח) כדוב שכול. כמו שוכל כאשר תאמר חנון ורחום כך שכול, כלומר כלו לבוש שכולים ומוכן לשכל אנשים: ואקרע סגור לבם. כדרך הדוב אחזו צפרניו בחזה וקורע עד הלב ל"א סגור לבם את לבם הסגור מלהבין לשוב אלי: (ט) שחתך ישראל. חבלת עצמך ישראל כי בי פשעת מרדת בעזרך ומקרא קצר הוא זה והמבין בלשון המקרא מיושב הוא על הלב: כי בו. כי בי היה המרד אשר מרדת וא"ת מה איכפת לך בעזרך מרדת כשמרדת בי: (י) אהי מלכך איפוא. י"ת איה מלכך ואני אומר אינו צריך לעקרו ממשמעותו אהי עומד מנגד לראות איפא מלכך שאעשה עצמי רואה מה אחריתך איפא מושיעך: (יב) צרוֹר עֲזָן אֶפְרַיִם. לא

מצודת ציון

(ח) אפגשם. ענין פגיעה: כדוב. שם חיה: שכול. מי שבניו מתים קרוי שכול כמו ואני כאשר שכולתי שכלתי (בראשית מג): כלביא. שם משמות האריה: תבקעם. מל' בקיעה: (ט) בעזרך. הבי"ת נוספת וכן ומצנפת בד יצנוף (ויקרא י) ות"א ומצנפתא: (י) אהי. אהיה בהיותו ואתקיים ודוגמתו ויהי ריב ומדון ישא (חבוקק א): אפוא. איה פה: (יא) בעברתי. מל' עברה וזעם: (יב) צרוֹר. ענין קשירה כמו צרוֹר כספו (בראשית מב): צפונה. ענין הטמנה כמו יצפון לצדיק (משלי יג): (יג) חבלי. כן יקראו מכאוּבי היולדת וכן תזעק בחבליה (ישעיה כו): במשבר. הוא מקום מושב היולדת כשכורעת ללדת וכן כי באו בנים עד משבר (שם לו): (יד) קטבך. ענין כריתה וכן מקטב ישוד צהריים (תהלים צא): נחם. מלשון תנחומין:

ואקח. וכ"כ לקחתיו מן העולם בעברתי כי שאול המלך הראשון מת במלחמה בקצרות שנים: (יב) צרוֹר. אל תחשבו ששכחתי עון אפרים כי צרוֹר הוא בקשר מעולה וחטאתו צפונה אצלי לשמרם עד שתתמלא הסאה: (יג) חבלי יולדה. מכאוּבות יבואו עליו כחבלי יולדה: הוא בן לא חכם. לראות את הנולד אשר תגיע העת אשר לא יוכל עמוד כשישב על המשבר להוליד בנים ר"ל בעת הגמול כאשר תתמלא הסאה ולפי שהמשילו לאשה יולדת אמר לשון הנופל בה: (יד) מיד שאול אפרם. הנה מעולם פדיתים מן השאול וגאלתים מן המות, אבל כשתתמלא הסאה אהיה אני מדבר עליך דברי מות אהיה אני מכריחך לרדת שאולה: נחם יסתר מעיני. ר"ל עד הנה נחמתי על הרעה, אבל מאז יהיה התנחומין נסתר מעיני כי לא אנחם עוד:

מצודת דוד

(ח) אפגשם. אפגוש בהם להרע להם כדוב השכול מבניו שדרכו להזיק את כל מי שיפגוש: סגור לבם. לפי שהמשילו לדוב אמר לשון הנופל בו שקורע עד הלב הסגור תחת החזה: ואוכלם שם. במקום שאמצאם אוכלם כלביא: חית השדה. הכ"ף של כלביא משמשת בשתים ור"ל אהיה כחית השדה אשר תבקעם כלומר הרגילים לבקעות: (ט) שחתך ישראל. אתה ישראל חבלת בעצמך כי בי תלוי עזרך ולמה לא פנית אלי: (י) אהי. ר"ל אני אהיה עומד ומתקיים לעד אבל מלכך שהעמדתי לך אפוא הוא וכי יושיעך בכל עריך שבא האויב עליהן: ושופטיך. גם שופטיך איפוא הם אשר שאלת בימי שמואל הנביא ליתן לך מלך ושרים מה תועלת בהם אם אינך פונה אלי: (יא) אתן וגו'. ר"ל כמו מה שנתתי לך מלך היה באפי כי היה רע בעיני ה' על ששאלו להם מלך כמ"ש בש"א:

כתובים

דברי הימים ב פרק לא ט"ז

ט וַיִּדְרֹשׁ יְחִזְקִיָּהוּ עַל־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עַל־הָעֲרֻמוֹת: י וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן הָרִאשׁ לְבַיִת צְדוֹק וַיֹּאמֶר מֵהַחֵל הַתְּרוּמָה לָבִיא בֵּית־יְהוָה אֲכֹל וְשָׂבֹעַ וְהוֹתֵר עַד־לְרֹב כִּי יְהוָה בְּרַךְ אֶת־עַמּוֹ וְהַנּוֹתֵר אֶת־הַהֶמוֹן הַזֶּה: (ס) יא וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ לְהַכִּין לְשָׂכוֹת בְּבֵית יְהוָה וַיִּכְנֹנוּ: יב וַיָּבִיאוּ אֶת־הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַקֶּדָּשִׁים בְּאֻמוֹנָה וְעַל־יָהֵם נָגִיד (כונניהו) פְּנִינְיָהוּ הַלְוִי וְשִׁמְעִי אָחִיהוּ מִשֹּׁנָה: יג וַיְחִיֵּאל וְעֲזַרְיָהוּ וְנַחַת וְעִשָּׂהֵאל וַיְרִימוֹת וַיִּזְכָּר וַאֲלִיאֵל וַיִּסְמְכוּהוּ וַמַּחַת וּבְנֵיהוּ פְּקִידִים מִיַּד (כונניהו) פְּנִינְיָהוּ וְשִׁמְעִי אָחִיו בְּמַפְקֵד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וְעֲזַרְיָהוּ נָגִיד בֵּית־הָאֱלֹהִים: יד וְקוֹרָא בֶן־יִמְנָה הַלְוִי הַשּׁוֹעֵר לְמוֹרְחָה עַל גְּדֻבוֹת הָאֱלֹהִים לְתֵת תְּרוּמַת יְהוָה וְקִדְשֵׁי הַקֶּדָּשִׁים: טו וְעַל־יָדוֹ עָדָן וַיִּמְנָמוֹן וַיִּשְׁעַ וְשִׁמְעִיָּהוּ אֲמָרְיָהוּ וְשָׁכְנִיָּהוּ בְּעָרֵי הַכֹּהֲנִים בְּאֻמוֹנָה לְתֵת לְאָחֵיהֶם בְּמַחְלָקוֹת פְּגָדוֹל פֶּקֶטָן: טז מִלְכָּד הַתִּיחָשׁם לְזִכְרִים מִבֶּן שְׁלוֹשׁ שָׁנִים וְלַמַּעֲלָה לְכָל־הַבָּא לְבֵית־יְהוָה לְדַבְרֵי־יוֹם בְּיוֹמוֹ לַעֲבֹדָתָם בְּמִשְׁמֹרוֹתָם בְּמַחְלָקוֹתֵיהֶם: יז וְאֵת הַתִּיחָשׁ הַכֹּהֲנִים לְבַיִת אֲבוֹתֵיהֶם וְהַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלַמַּעֲלָה בְּמִשְׁמֹרוֹתֵיהֶם:

רש"י

והמעשרות שלנו: והנותר. מן אכילתנו זה: ההמון הזה. אשר אתה רואה ערמות ערמות: (יא) להכין לשכות בבית ה'. ולשום בהם התרומות: (יז) ואת התיחש הכהנים לבית אבותיהם והלוים. עם ייחוס טפס נשיהם בנייהם ובנותיה' לכל אותן קהל היו מספיקין מזונותיהם מהתרומות ומעשרות הקדש, והתרומות והמעשרות כל אלו שאמרנו לאותן העומדים לשרת בעזרה וגם לבני אהרן הכהנים שלא הגיע משמרותם לשרת והם בשדה מגרש עריהם בכל עיר ועיר:

(ט) ודרוש יחזקיהו. לפי שראה חזקיהו הערימות גדולות אמר בלבו שמא לא לקחו הכהני' והלוי' מהם ולא נגעו בהם שאם נגעו בהם איך נתרבו כל כך ותמה ודרש מהם על דבר הערימות על מה זה: (י) ויאמר אליו עזריהו. הוא היה בימי עזריהו: מהחל התרומה לביא. אכלנו אכול ולא אכילת עראי אלא אכול ושבוע והותר ומה שאתה מתמה על שאכלנו ד' חדשים ואעפ"כ ערמותיהם כל כך גדולות זה הדבר כי ברך ה' את עמו ונתן להם תבואות הרבה, לפיכך הרבה התרומות

מצודת ציון

(*) ההמון. ענין ריבוי: (יב) נגיד. פקיד וממונה: משנה. שני לו:

מעט שהתחילו להביא התרומה היה לנו מהם לאכול ולשבוע ועוד נותר מהם עד לרוב כי נתברכו התבואות ומרובים התרומות: את ההמון. מרבית הערמות הללו הם הנותר: (יב) ויביאו. אל הלשכות: והקדשים. הם התרומות והמעשרות שהקדישו מהדברים שאינם חייבים מן התורה: (יג) פקידים. היו ממונים תחת יד כנניה וכו': במפקד יחזקיהו. במצות יחזקיהו וכו': (יד) השוער. שומר שער המזרח: על גדרות. היה ממונה על הגדרות המובאות בדבר אלהים לחלקם בין הכהנים הן תרומה הן בשר קה"ק: (טז) ועל ידו. ואחריו במעלה היו ממונים עדין וכו' להיות בערי הכהנים ממונים באמונה לתת לכל אחד חלקו בין גדול בין קטן: (טז) מלבד וכו'. ר"ל מלבד הניתן בעריהם היו נותנים עוד לזכרי' המיוחסים הנודעים לכהנים אשר היו מבן שלש שנים ומעלה בעת באו לבית ה': לדבר. להיות להם למאכל ביום ויום: לעבודתם. ר"ל לא בכל עת בואם כיו"אם בבואם לעבודתם במשמרתם הקבוע להם כפי שנחלקו כי אז היה דרכם להביא עמהם בניהם הקטנים להרגילם לעבודה ואז ניתן להם: (יז) ואת התיחש. הממונים חלקו תרומה לכהנים המיוחסים לסדר תולדת בית אבותיהם והמעשר חלקו ללוים מבן עשרים שנה ומעלה לאותם הקבועים במשמרות כפי אשר נתחלקו:

מצודת דוד

(ט) על הערמות. אם כבר לקחו מה מהם: (י) עזריהו הכהן. יתכן שהוא אחיטוב הנזכר בד"ה (א' ה') ועיין בסוף מלכים חשבון הדורות: לבית צדוק. אשר היה מבני צדוק: מהחל.

משניות מסכת שבועות

ב שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל, וְאָכַל פֶּת חֲטוּיִן וּפֶת שְׁעוּרִין וּפֶת כֶּסֶמִין – אֵינוֹ חַיֵּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל פֶּת חֲטוּיִן וּפֶת שְׁעוּרִין וּפֶת כֶּסֶמִין, וְאָכַל – חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.
ג שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶשְׁתָּה, וְשָׁתָה מִשְׁקִין הֶרְבָּה – אֵינוֹ חַיֵּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶשְׁתָּה יוּן וְשָׁמֵן וְדִבְשָׁה, וְשָׁתָה – חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.
ד שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל; וְאָכַל אֶכְלִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֶכִילָהּ, וְשָׁתָה מִשְׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשָׁתִיָּה – פְּטוּר. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל; וְאָכַל נְבִלוֹת וּמְרֻפּוֹת, שְׁקָצִים וְרֻמְשִׁים – חַיֵּב; רִבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר. אָמַר: קוֹנֵם אֶשְׁתִּי נְהֵינִית לִי אִם

פירוש ברטנורא

ב חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין, שמע מינה לחלק. דאי לאסור עליו מינים הללו ותו לא, הוה ליה למימר פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין:

ג שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶשְׁתָּה יוּן וְשָׁמֵן וְדִבְשָׁה. כגמרא מוקי לה כגון שהיה חברו מסרב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש. היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא, דכי אשתבע, אמאי דמסרב בו אשתבע, יין ושמן ודבש למה לי, שמע מינה לחלק:

ד ואכל נבילות חייב. דראויין לאכילה הן אי לאו דרחמנא אסרינתו: ר' שמעון פוטר. דמושבע ועומד הוא עליהם. ופלוגתא דר' שמעון ותנא קמא כבולל דברים המותרים עם דברים האסורים, כגון באומר שבועה שלא אוכל שחוטות ומטרפות. ת"ק סבר מגו דחילא שבועה אשחוטות חילא נמי אטרפות. דאיסור חל על איסור באיסור כולל. ור' שמעון סבר אין איסור חל על איסור באיסור כולל. ואין הלכה כר' שמעון: אשתו אסורה. שהרי אכל אוכלים.

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שני ~

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד במי שנשבע שלא יאכל, ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה, או שאכל דברים האסורים מן התורה באכילה.

האומר: **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל; וְאָכַל אֶכְלִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֶכִילָהּ** – כמו שנבאר להלן, וְשָׁתָה – או שתה – מִשְׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשָׁתִיָּה, פְּטוּר – שלא עבר על שבועתו, לפי שהנשבע שלא יאכל, אינו מתכוון אלא למאכלים הראויים לאכילה, ולמשקים הראויים לשתיה. אמר: **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל; וְאָכַל נְבִלוֹת וּמְרֻפּוֹת, שְׁקָצִים וְרֻמְשִׁים** – דברים האסורים באכילה מן התורה, חַיֵּב – שאף על פי שמושבע ועומד מהר סיני שלא לאכלם, מכל מקום חלה עליהם שבועתו, וכשאל אותם, חייב אף משום שבועת ביטוי. רִבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר – שסובר רבי שמעון: אין שבועה חלה על דברים, שאדם מושבע ועומד עליהם מהר סיני שלא לאכלם, ולכן כשאכל דברים האסורים, אינו חייב עליהם משום שבועת ביטוי. לפי מסקנת הגמרא (שבועות כד, א.

עיי' רש"י דבור המתחיל "אלא כדבא" מתפרשת משנתנו, שבין ברישא ובין בסיפא מדובר במי שאמר סתם: "שבועה שלא אוכל", דהיינו שלא פירש בשבועתו אילו דברים שלא יאכל, וסובר תנא קמא, ששבועה זו אינה כוללת דברים שאינם ראויים לאכילה, כגון עפר. ברם, כוללת היא אף דברים האסורים מן התורה באכילה, לפי שמצד עצמם ראויים הם לאכילה. ואמנם הלכה היא, שאין איסור חל על איסור, אבל כיון ששבועתו כוללת גם דברים המותרים וגם דברים האסורים, הרי מתוך שחלה שבועתו על דברים המותרים, חלה אף על דברים האסורים, שכן באיסור כולל, לדעת תנא קמא, איסור חל על איסור. ורבי שמעון סובר, שאף באיסור כולל אין איסור חל על איסור, ולכן אין שבועתו חלה על דברים האסורים. – בארנו את המשנה לפי פירושו רש"י. אבל הר"ן והרמב"ם ואחרים אינם מפרשים כרש"י, אלא כפי שאמרו בגמרא בתחילת הסוגייה (שבועות כג, ב): "רישא בסתם וסיפא במפרש", כלומר שברישא מדובר אמנם באומר סתם: "שבועה שלא אוכל", אבל אין שבועה זו כוללת אף דברים האסורים מן התורה באכילה, שאף אלו

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בדיני שבועת ביטוי, ולאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין אכילה ושתייה, מוסיפה משנתנו ללמד במיני מאכלים שונים, כפי שיבואר.

האומר: **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל, וְאָכַל פֶּת חֲטוּיִן וּפֶת שְׁעוּרִין וּפֶת כֶּסֶמִין** – בהעלם אחד, אֵינוֹ חַיֵּב אֶלָּא אַחַת – חטאת אחת אם הוא שוגג, ומלקות אחת אם הוא מזיד, שכן בשבועתו כלל כל מיני מאכלים. אבל אם אמר: **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל פֶּת חֲטוּיִן וּפֶת שְׁעוּרִין וּפֶת כֶּסֶמִין** – שפירט בדבריו שבועתו מיני פת שונים, וְאָכַל – מכל המינים הללו, אפילו בהעלם אחד, חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – על כל פת ופת. כגמרא מבואר, שהואיל ופירט ואמר "פת", פת" על כל מין ומין, גילה דעתו ששבועות חלוקות הן ולכן חייב על כל אחת ואחת.

באור משנה ג

כמשנה הקודמת למדנו בענין שבועת ביטוי לגבי מיני מאכלים שונים. משנתנו מוסיפה ללמד באותו ענין לגבי משקאות שונים.

האומר: **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶשְׁתָּה, וְשָׁתָה מִשְׁקִין הֶרְבָּה** – מיני משקאות שונים, בהעלם אחד, אֵינוֹ חַיֵּב אֶלָּא אַחַת – שלא עבר אלא על שבועה אחת, לפי שכלל בשבועתו כל מיני משקאות. אבל האומר: **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶשְׁתָּה יוּן וְשָׁמֵן וְדִבְשָׁה** – כגמרא מבואר, כגון שהיה חברו מפציר בו, שיבוא וישתה עמו יין ושמן ודבש, ונשבע ואמר: "שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש", ובכגון זה אין לומר שפירט מיני משקאות אלו בשבועתו, כדי להתיר לעצמו מיני משקאות אחרים, שהואיל וחברו לא הזמינו אלא לשתות עמו יין ושמן ודבש, יכול היה לומר "שבועה שלא אשתה", ולא היה צריך לפרט בשבועתו כל משקה ומשקה, וכיון שפירט גילה דעתו, שנשבע על כל משקה ומשקה בפני עצמו; הלכך אם עבר וְשָׁתָה – יין ושמן ודבש, חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – שעבר על שלוש שבועות, וחייב עליהן שלושה קרבנות אם הוא שוגג, ושלוש פעמים מלקות אם הוא מזיד.

אֶכְלֵתִי הַיּוֹם; וְהוּא אֶכֶל נְבִלוֹת וּמִרְפוֹת, שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים – הֲרֵי אֲשֶׁתּוֹ אֲסוּרָה. ה' אֶחָד דְּבָרִים שֶׁל עֲצָמוֹ, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁל אַחֲרִים, וְאֶחָד דְּבָרִים שֵׁשׁ בְּהֵן מִמֶּשׁ, וְאֶחָד דְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵם מִמֶּשׁ. פִּיּוּד? אָמַר: שְׁבוּעָה שְׂאֵתָן לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְשֵׁלָא אֲתָן; שְׁנַתְתִּי, וְשֵׁלָא נְתַתִּי; שְׂאִישׁוֹ, וְשֵׁלָא אִישׁוֹ; שְׂשִׁשְׁנַתִּי, וְשֵׁלָא יִשְׁנַתִּי; שְׂאִוּרָק צָרוֹר לִים, וְשֵׁלָא אֲזֶרְקָה; וְשֵׁלָא וְזָקְתִּי. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָמַר: אֵינוֹ חֵיב אֱלָא עַל הַעֲתִיד לָבֵא, שְׂנַאָמַר (ויקרא ה, ד): "לְהֵרַע אוֹ לְהִיטִיב". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן, אֵין לִי אֱלָא דְבָרִים שֵׁשׁ בְּהֵן הֲרַעָה וְהִטְבָּה; דְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵן הֲרַעָה וְהִטְבָּה מִנֵּין? אָמַר לוֹ: מִרְבוּי הַפְּתוּב. אָמַר לוֹ: אִם רַבָּה הַפְּתוּב לְכָךְ, רַבָּה הַפְּתוּב לְכָךְ.

ו נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמְצוּהָ, וְלֹא בִטֵּל – פְּטוּר; לְקַיֵּם, וְלֹא קַיֵּם – פְּטוּר; שֶׁהָיָה בְּדִין שֶׁיְהִיָּה חֵיב, כְּדַבְּרֵי רַבִּי יְהוּדָה פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

ואפילו לר' שמעון. דמעמא דפטור בקמייתא לאו משום דלאו בני אכילה נהנה, אלא שאין שבועה חלה על דבר איסור: והוא דבריהם של אחרים. כדמפרש שאתן פלוני: שאין בהן ממש. הרי גוויי משמע, כגון שניה, ומשמע שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרוור לים: מריבויי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם. ופלוגתא דר' עקיבא ור' ישמעאל, דר'ע דריש בכל התורה רבויי ומעוטו, ורבי ישמעאל דריש כללי ופרטי. ר'ע כלהא. ומאי מיעט, מיעט דבר מצוה. ור' ישמעאל דריש, או נפש כי תשבע כלל, להרע או להטיב פרט, לכל אשר יבטא חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש להבא, אף כל להבא. והלכה כר'ע: ו נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמְצוּהָ וְכוּ' פְטוּר, מִשּׁוּם שְׁבוּעַת כִּטּוּי. אֲבָל לִקְהָל הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שׂוֹא: שְׁחִיָּה בְּדִין שִׁיחִיה חֵיב כְּדַבְּרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתוּרָא.

משניות מבוארות – קהתי

א – אֲזֶרְקָה; או שנשבע על שעבר: שְׂזָנְרָקְתִּי, וְשֵׁלָא וְזָקְתִּי – אף זו שבועת כיתוי בדבר שאין בו ממש, שאין לאדם כל תועלת וכל הפסד בזריקת צרוור לים. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אָמַר: אֵינוֹ חֵיב אֱלָא עַל הַעֲתִיד לָבֵא – רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל חוֹלֵק עַל מָה שֶׁשֵּׁנִינוּ בַּתְּחִילת מִסְכַּתְנוּ: "שבועות ששים שהן ארבע", והוא סובר, שאין אדם חייב משום שבועת כיתוי אלא אם כן נשבע על העתיד, שְׂנַאָמַר: "לְהֵרַע אוֹ לְהִיטִיב" – ומשמעו: להבא. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן – אם אתה לומד חיוב שבועת כיתוי ממשמעות הכתוב "להרע או להטיב", אֵין לִי – לחייב משום שבועת כיתוי, אֱלָא לגבי דְּבָרִים שֵׁשׁ בְּהֵן הֲרַעָה וְהִטְבָּה – כמו שכתוב: "להרע או להטיב", דְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵן הֲרַעָה וְהִטְבָּה מִנֵּין – שחייב בהם משום שבועת כיתוי? אָמַר לוֹ – רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל לְרַבִּי עֲקִיבָא: מִרְבוּי הַפְּתוּב – שנאמר (שם): "לֹכֵז אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשׁוּבְעָה", וְכֵן כְּתוּב זֶה לְרַבּוֹת דְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵם הֲרַעָה וְהִטְבָּה, שֶׁאֵף בְּהֵם יֵשׁ חֵיב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת כִּטּוּי. אָמַר לוֹ – רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: אִם רַבָּה הַפְּתוּב לְכָךְ, רַבָּה הַפְּתוּב לְכָךְ – כֵּשֶׁם שֶׁנִּלְמַדִּים דְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵם הֲרַעָה וְהִטְבָּה מִרְבוּי הַכְּתוּב, כֵּן נִלְמַדוֹת מִרְבוּי הַכְּתוּב אֵף שְׁבוּעוֹת עַל הַעֲבֵר. כְּבִרְיִיתָא בְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שְׂרַבִּי עֲקִיבָא דוֹרֵשׁ אֶת הַכְּתוּב כְּמִידָה שֶׁל "ריבוי ומיעוט": "או נפש כי תשבע" – ריבה, "להרע או להטיב" – מיעט, "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" – חזר וריבה; ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל (בין דברים שאין בהם הרעה והטבה. ובין שבועות על העבר). ומה מיעט (הכתוב)? מיעט דבר מצוה, שאם נשבע לבטל או לקיים דבר מצוה, אינו חייב משום שבועת כיתוי, כפי שנלמד במשנה הבאה. ורבי ישמעאל דורש את הכתוב הזה במידה של "כלל ופרט וכלל", שאין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש להבא, "להרע או להטיב", אף כל להבא, והרי הכלל בא לרבות אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה, והפרט בא למעט שבועות על העבר (עין גמרא שבועות כו, א). והלכה כרבי עקיבא.

~ יום שלישי ~

באור משנה ו

כבר הזכרנו במשנה הקודמת, שמשנתנו באה ללמד, שאין שבועת כיתוי חלה על דבר מצוה. נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמְצוּהָ – שלא לקיים מצוות עשה, כגון שלא יניח תפילין; או לעבור על "לא תעשה", כגון שיאכל טרפות, וְלֹא

הם אוכלים שאינם ראויים לאכילה, ולכן אם אכל נבלות וטרפות, שקצים ורמשים, אינו חייב עליהם משום שבועתו. ברם, בסיפא מדובר "בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים", והיינו כגון שאמר במפורש: "שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטות", ובכגון זה איסור כולל הוא, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם חל בו איסור על איסור, אם לאו, כמו שבארנו לעיל. והלכה כתנא קמא. אָמַר: קִוְנִים אֲשֶׁתִּי נְהַיִית לִי – כיתוי של נדר הוא (עין משנה נדרים א, ב). כולמר: תהא אשתי אסורה בנדר ליהנות משלי (ומדובר נאן בדברים שאינו משועבד לה). אִם אֶכְלֵתִי הַיּוֹם; וְהוּא אֶכֶל נְבִלוֹת וּמִרְפוֹת, שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים – ואין זה מגדרי שגגות שמתירים (עין משנה נדרים ג, ב), שכן מדובר כאן בכגון שידע בשעת השבועה שאכל את הדברים הללו ("תוספות יום טוב"). הֲרֵי אֲשֶׁתּוֹ אֲסוּרָה – ליהנות משלו, כפי שנדר; שהואיל ואכל אותם קודם שנדר, הרי גילה דעתו, שמחשיכם כדברים הראויים לאכילה; ואפילו רבי שמעון פוטר לעיל בשבועת כיתוי, מודה בזה שאשתו אסורה, שלא פטר בשבועת כיתוי אלא משום שאין איסור חל על איסור, ולא משום שאינם ראויים לאכילה, וכיון שאכלם, נדרו קיים.

באור משנה ה

משנה זו באה לפרט באלו דברים נהגת שבועת כיתוי. כן באה המשנה להשיענו מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, אם חייבים קרבן על שבועת כיתוי לשעבר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁל עֲצָמוֹ – שבועת כיתוי נהגת בין בדברים הנוגעים לנשבע עצמו, כגון שיאכל או שלא יאכל, כמו שלמדנו במשניות הקודמות, וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁל אַחֲרִים – ובין בדברים הנוגעים לאחרים, כמבואר להלן, וְאֶחָד דְּבָרִים שֵׁשׁ בְּהֵן מִמֶּשׁ, וְאֶחָד דְּבָרִים שְׂאִין בְּהֵם מִמֶּשׁ – בין לגבי דברים שיש בהם ממש, ובין לגבי דברים שאין בהם ממש, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. פִּיּוּד – נהגת שבועת כיתוי בדברים של אחרים ובדברים שאין בהם ממש? אָמַר: שְׁבוּעָה שְׂאֵתָן לְאִישׁ פְּלוֹנִי – מתנה, וְשֵׁלָא אֲתָן – או שאמר: שבועה שלא אתן לאיש פלוני; שְׁנַתְתִּי, וְשֵׁלָא נְתַתִּי – או שנשבע על שעבר, ואמר: שבועה שנתתי לאיש פלוני, או: שבועה שלא נתתי; וזהו שבועת כיתוי בדברים של אחרים. שְׂאִישׁוֹ, וְשֵׁלָא אִישׁוֹ – אמר: שבועה שאישן, או: שבועה שלא אישן; וכן הנשבע על שעבר: שְׂשִׁשְׁנַתִּי, וְשֵׁלָא יִשְׁנַתִּי – וזהו שבועת כיתוי בדבר שאין בו ממש. וכן הנשבע: שְׂאֲזֶרְקָ צָרוֹר לִים, וְשֵׁלָא – או שלא

בן בתירא. אמר רבי יהודה בן בתירא: מה אם הרשות שאינו משפיע עליה מהר סיני, הרי הוא חייב עליה – מצוה שהוא משפיע עליה מהר סיני, אינו דין שיהא חייב עליה? אמרו לו: לא, אם אמרת בשבועת הרשות, שפן עשה בה לאו פה, תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו פה, שאם נשבע לבטל ולא בטל – פטור. ז שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה – ואכלה, אינו חייב אלא אחת. זו היא שבועת פטוי, שחייבין על דוונת מכות, ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. שבועת שוא – חייבין על דוונת מכות, ועל שגגתה פטור.

פירוש ברטנורא

כלומר שאילו לדברי ר' יהודה בן בתירא הוא חייב משום שבועת ביטוי, שהיה ר' יהודה בן בתירא אומר מה אם הרשות וכו': שלא עשה בה לאו פה. וקרא כתיב להרע או להטיב, דמשמע דבר שיש בו הן ולא. ואין הלכה כר' יהודה בן בתירא: ז שבועה שלא אוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה. מעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת, שאין שבועה חלה על שבועה. אבל אמר תחלה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל ואכלה כולה חייב שתיים, דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר אמר שלא אוכל כיון שאכל ממנה כוית חייב, הלכך השבועה האחרונה חיילה, ומחייב כי אכל ממנה כוית, וכי הדר אכל כולה מחייב משום שבועה ראשונה: שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. אע"ג דמשבועה שלא אוכלנה שניה שמענין דאין שבועה חלה על שבועה, תנא לן שבועה שלישית לאשמעינן דחייבא הוא דליכא אשבעות בתרייתא, הא שבועות הן ולא יצאו לבטלה, ואם ימצאו מקום יחולו, שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר דבר משום שבועה שניה, וכן אם נשאל על השתיים חלה השלישית. לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע, שהרי הראשונה כמי שאינה הואיל ונשאל עליה, וכן כשנשאל על השתיים הרי כאילו אינם וחלה השלישית למפרע:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

משנה זו באה ללמדנו במי שנשבע שבועת ביטוי וחזר על שבועות כמה פעמים. האומר: **שבועה שלא אכל כפר זו**, וחזר ואמר: **שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה** – שלאחר שאמר שבועתו הראשונה בלשון "שלא אוכל כיכר זו", הוסיף ונשבע בלשון "שלא אוכלנה", וחזר על שבועתו זו פעמיים; – ויש הבדל בין הלשונות הללו, שהאומר: שבועה שלא אוכל כיכר זו, כיון שאכל ממנה כוית, חייב; ואילו האומר: שלא אוכלנה, אינו חייב עד שיאכל את כולה; – לפיכך אם עבר על שבועתו אלו, **ונאכלה** – ואכל את כל הכיכר, **אינו חייב אלא אחת** – משום שבועה אחת, שהוואל ונשבע תחילה שלא יאכל מהככר אפילו כוית, הרי שבועתו השנייה, שלא יאכל כל הכיכר, כלולה בתוך שבועתו הראשונה, ואין שבועה חלה על שבועה (שנאחר שנשבע עליה שבועה ראשונה, נאסרת עליו, וכשחזר ונשבע, הרי זה נשבע לקיים את המצוה, ושנינו: נשבע לקיים את המצוה, ולא קיים, פטור. – וש"י שבועות ז, א). ברם, אם אמר תחילה: שבועה שלא אוכלנה, ואחר כך אמר: שבועה שלא אוכל כיכר זו, ואכל את כולה, חייב שתיים, שכן משאל ממנה כוית נתחייב משום שבועתו השנייה, וכשגמר לאכול כולה, נתחייב משום שבועתו הראשונה (גמרא שבועות כו, ב). ולמה נקטה המשנה גם שבועה שלישית? בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיענו, שאמנם אין חיוב על השבועות הנוספות, אבל לא יצאו לבטלה, שאם נשאל לחכם על שבועתו הראשונה והתירה לו, הריהו נאסר בכיכר משום שבועתו השנייה, וכן אם נשאל על שתי השבועות הראשונות, חלה השבועה השלישית; שכן החכם עוקר הנדר מעיקרו, והוא הדין לשבועת ביטוי, וכשנשאל על שבועתו הראשונה, הרי זה כאילו לא נשבע שבועה זו, וחלה שבועתו השנייה למפרע; וכן כשנשאל על השתיים, חלה השלישית למפרע (עיין וש"י, ברטנורא). זו היא שבועת פטוי, שחייבין על דוונת מכות, ועל שגגתה קרבן עולה ויורד – שאם עבר על השבועה במוד, הריהו חייב מלקות; ואם היה שוגג, חייב להביא קרבן עולה ויורד, כמבואר בפרק א משנה ב. בגמרא מבואר, שהמשנה באה כאן להשמיענו, שאין אדם חייב מלקות אלא במי שנשבע שלא יאכל, ואכל, כפי שמדובר ברישא של משנתנו. אבל הנשבע שיאכל ולא אכל, אינו לוקה, לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (שבועות כא, ב). **שבועת שוא** – כפי

בטל – את המצוה כפי שנשבע, **פטור** – משום שבועת ביטוי; בפירוש המשניות להרמב"ם מובאר הטעם. לפי שאמרה התורה: "להרע או להטיב", ומכאן שאין אדם חייב משום שבועת ביטוי אלא "על דבר שאי אפשר בו שייטיב במקום להרע, או ירע במקום להטיב, והם דברי רשות", כלומר שאילו בדבר מצוה כשישבע "להטיב" ולאכול דבר איסור, הוא מירע לנפשו; וכשנשבע "להרע" שלא לאכול המזן בפסח, הוא מיטיב לנפשו (יתוספות יום טוב). ברם, לוקה הוא משום שבועת שוא. **לקיים** – נשבע לקיים את המצוה, **ולא קיים** – אותה, **פטור** – משום שבועת ביטוי, שאין שבועת ביטוי חלה על דבר מצוה; ואף משום שבועת שוא אינו חייב, שכן מותר לו לאדם לזרוז את עצמו בשבועה, כדי לקיים את המצוה (גמרא נדדים ח, א). ובאה המשנה להשמיענו דין זה, שהנשבע לקיים את המצוה ולא קיים, פטור, לפי שיהיה **בדין** – שאפשר היה ללמוד בקל וחומר, **שיהא חייב** – משום שבועת ביטוי. **בדברי רבי יהודה בן בתירא**, שכן אמר רבי יהודה בן בתירא: **מה אם הרשות** – שבועת הרשות, והדין שנשבע לעשות דבר שהוא רשות ולא מצוה, **שאינו משפיע עליה מהר סיני** – לעשותה, וכיון שנשבע שבועת ביטוי, **הרי הוא חייב עליה** – על שבועתו זו, אם לא קיימה, **מצוה** – שבועה בדבר מצוה, **שהוא משפיע עליה מהר סיני** – לקיימה, **אינו דין שיהא חייב עליה** – משום שבועתו? והרי קל וחומר הוא! **אמרו לו** – חכמים לרבי יהודה בן בתירא: **לא** – אין זה קל וחומר. **אם אמרת בשבועת הרשות** – שחייב עליה, **שפן עשה בה** – הכתוב, **לאו פה** – שבין אם נשבע לעשות את הדבר ולא עשאו, ובין אם נשבע שלא לעשות את הדבר ועשאו, הריהו חייב משום שעבר על שבועתו, **תאמר בשבועת מצוה** – שאם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, יהא חייב משום שבועתו? **שלא עשה בה לאו פה** – שהיו בשבועת מצוה אין דינו של ה"לאו" כדינו של ה"ה", **שאם נשבע לבטל** – את המצוה, **ולא בטל** – אותה, **פטור** – אף לדעתך, לפי שמושבע ועומד מהר סיני לקיים את מצוות התורה; וכיון שאין שבועת ביטוי חלה על ביטולה של מצוה, אף על קיימה של מצוה אינה חלה, שהרי כתוב: "להרע או להטיב", ומשמע: דבר שיש בו הן ולא, כמו שבארנו לעיל.

ח איזו היא שבועת שווא? נשבע לשנות את הדין לאדם: אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב, ועל האיש שהוא אשה, ועל האשה שהיא איש; נשבע על דבר שאי אפשר: אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש בקורת בית הבר, אמר לעדים: בואו והעידוני, שבועה שלא נעידך; נשבע לבטל את המצוה: שלא לעשות סכה, ושלא לטול לולב, ושלא להניח תפלין – זו היא שבועת שווא, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור.

ט שבועה שאכל כבר זו, שבועה שלא אכלנה – הראשונה שבועת פטוי, והשנייה שבועת שווא. אכלה – עבר על שבועת שווא; לא אכלה – עבר על שבועת פטוי.

י שבועת פטוי נוהגת בפאנשים ובנשים, ברחוקים ובקרובים, בכשרים ובפסולין, בפני בית דין ושלא בפני בית פירוש ברטנורא

יא אם לא ראיתי גמל פורח באויר. כלומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו': נחש מקורת בית הבר. כתבנית קורת בית הבר וצורתה. דאילו כעובי קורת בית הבר לא היו שבועת שווא, דאיכא טובא: שבועה שלא נעידך. כיטול מצוה היא, דהא חייב להעיד שנאמר (ויקרא ה) אם לא יגיד ונשא עונו:

ט אכלה עבר על שבועת שווא. הכי קאמר, אכלה, עבר על שבועת שווא לחודא. לא אכלה, עבר אף אשבועת פטוי. דמכי נשבע שאוכל כבר זו חייב לאכלה, וכי הדר נשבע שלא יאכלנה הרי נשבע לבטל את המצוה, ולוקה משום שבועת שווא בין יאכל בין לא יאכל, ואי לא אכיל לה חייב שתים, משום שבועת שווא ואף משום שבועת פטוי:

י באנשים ובנשים. אידי דבעי למתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו' תנא בשבועת פטוי שנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאתן לפלוני. בין רחוק בין קרוב: בכשרים ובפסולים. בכשר לעדות ופסול: מפני עצמו. שהוציא הוא שבועה מפיו. אבל אם השבעוהו אחרים אכלת ולא

משניות מבוארות – קהתי

שלא לקיים מצוות נטילת לולב בחג הסוכות, ושלא להניח תפלין – או נשבע שלא יניח תפלין; הרי זה סוג שלישי של שבועת שווא (עיי' במשנה תורה להרמב"ם הל' שבועות א, ה; שם מובא עוד סוג לפי הירושלמי, "שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא כן. כגון על האבן שהיא אבן". ושם בהלכה ז לפי הגמרא שלנו: "שנשבע על דבר שאין כוח בו לעשות, כגון שלא יישן שלושה ימים, לילה ויום, וצופים..."). זו היא שבועת שווא, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור – בגמרא (שבועות כא, ב) מבואר, שפיסקה זו, שנשנתה כבר בסוף המשנה הקודמת, חוזרת כאן להשמיענו, שכל אחת מהשבועות הללו שנימנו במשנה, זו היא שבועת שווא; אבל הנשבע: "שאכלתי", ולא אכל; או: "שלא אכלתי", ואכל – אין זו שבועת שווא, אלא שבועת פטוי, כדברי רבי עקיבא במשנה ה.

באור משנה ט

משנה זו באה ללמד בני שנשבע שתי שבועות, שאחת סותרת את חברתה. האומר: שבועה שאכל כבר זו, ואחר כך אמר: שבועה שלא אכלנה – והרי השבועה השנייה סותרת את שבועתו הראשונה, הראשונה שבועת פטוי – כמבואר לעיל בפרקנו, והשנייה שבועת שווא – שכן משנשבע שבועתו הראשונה, נתחייב לאכול את הכיכר, וכשנשבע אחר כך שלא יאכלנה, הרי נשבע לבטל את המצוה, הלכך שבועתו השנייה שבועת שווא היא, כמו ששינו במשנה הקודמת. אכלה – אכל את הכיכר, והרי קיים את שבועתו הראשונה, עבר על שבועת שווא – בלבד, וחייב עליה מלקות. לא אכלה – אם לא אכל את הכיכר, עבר על שבועת פטוי – בגמרא מבואר: אף על שבועת פטוי, שכן משנשבע את שבועתו השנייה, עבר בזה על שבועת שווא, כפי שבארנו לעיל, אלא כיון שלא אכל את הכיכר, ולא קיים את שבועתו הראשונה, הריהו חייב אף משום שבועת פטוי.

~ יום חמישי ~

באור משנה י

משנתנו והמשנה שלאחריה נישנו משום המשנה הראשונה בפרק הבא; שכן שם נלמד: "שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים, ברחוקין ולא בקרובין, בכשרים ולא בפסולין..." ובאה משנתנו ללמד ששבועת פטוי נוהגת בכלום. שבועת פטוי נוהגת בפאנשים ובנשים – אף אשה שנשבעה

שיבואר עניינה במשנה הבאה, חייבין על זדונה מכות – אם היה מזיד, הריהו לוקה, ועל שגגתה פטור – אם היה שוגג פטור לגמרי.

~ יום רביעי ~

באור משנה ח

כמהשך לסיום המשנה הקודמת, באה משנתנו ללמד, שיש סוגים שונים של שבועת שווא, שחייבים עליהם משום "לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא".

איזו היא שבועת שווא – ששינוי במשנה הקודמת, שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור? נשבע לשנות את הדין לאדם – נשבע על דבר שהוא ידוע שאינו כן, כגון: אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב, ועל האיש שהוא אשה, ועל האשה שהיא איש – בגמרא מבואר, שאין זו שבועת שווא אלא אם כן ידוע לפחות לשלושה בני אדם שאין הדבר כמו שנשבע. הרי סוג אחר של שבועת שווא. נשבע על דבר שאי אפשר – שאינו מציאותי, כגון שאמר: "יאסרו כל הפירות שבעולם עלי בשבועה, אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם – או אם – לא ראיתי נחש בקורת בית הבר – שצורתו כקורה שנותנים על היתים בבית הבר כדי לסחוט את שמנם (עיי' ברטנורא ו'תוספות יום טוב)". שבועה זו שבועת שווא היא, "שהרי בודאי לא נתכוון הנשבע לאסור עליו הפירות, שאילו היה מתכוון לכך, היה לו לאסור בלא שום תנאי, שהרי עכשיו גם כן הפירות אסורים עלי, ולמה תלה נדרו בדבר שאינו? אלא ודאי לא לאסור הפירות נתכוון, אלא לקיים שראה אותו דבר, ולפיכך לוקה משום שבועת שווא" (הר"ן). לפי הסבר זה, אפילו לא אמר "יאסרו כל הפירות שבעולם" (כפי שמבואר בגמרא), אלא אמר: "יאסר פרי פלוני עלי בשבועה, אם לא ראיתי גמל שפורח", הרי זו שבועת שווא (עיי' "תוספות יום טוב", שם מובא הסבר אחר בשם התוספות והרא"ש). – זהו סוג שני של שבועת שווא. אמר לעדים – כגון שראו השלווה את חברו, בואו והעידוני – בואו לבית דין והעידו לי עדותכם; והם אמרו: שבועה שלא נעידך – כלומר שנשבעו שלא יעידו לו, הרי זו שבועת שווא, לפי שנשבעו לבטל מצוות התורה, שנאמר (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד ונשא עונו"; ובכלל, אם נשבע לבטל את המצוה – כגון: שלא לעשות סכה – כלומר, שלא לשבת בסוכה בחג הסוכות, ושלא לטול לולב – או

דין, מפי עצמו; וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּתָה, וְעַל שְׁגָגָתָה קָרְבַּן עוֹלָה וְיֹוֶרֶד.
 יֵאָמְרוּ שְׂבוּעַת שְׂוָא נֹוֹהֶגֶת בְּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים, בְּרַחוּקִים וּבְקָרוּבִים, בְּפִשְׁרִים וּבְפִסּוּלִים, בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וּמִפִּי עַצְמוֹ; וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּתָה, וְעַל שְׁגָגָתָה פְטוּר. אַחַת זֹו וְאַחַת זֹו, הַמְשַׁבֵּעַ מִפִּי אַחֲרִים – חֵיב. בִּיצֵד? אָמַר: לֹא אֶכְלָתִי הַיּוֹם וְלֹא הִנְחָתִי תְּפִלִּין הַיּוֹם, מִשְׁבִּיעֵד אָנִי, וְאָמַר: אָמֵן – חֵיב.
 פֶּרֶק רִבְעִי

א שְׂבוּעַת הָעֵדוּת נֹוֹהֶגֶת בְּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים, בְּרַחוּקִין וְלֹא בְּקָרוּבִין, בְּפִשְׁרִים וְלֹא בְּפִסּוּלִין, וְאִינָה נֹוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּרֵאוּיִן לְהַעֲדִי; בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, מִפִּי עַצְמוֹ; וּמִפִּי אַחֲרִים – אִין חֵיבִין עַד שְׂיִכְפְּרוּ

פירוש ברטנורא

אכלת, ואמר לא אכלתי ואכל או להיפך. פטור אם לא ענה אמן. ואם ענה אמן אחר שהשביעו חבריו, הוי כנשבע מפי עצמו וחיוב: **לא שבועת שוא כו' ברחוקים ובקרובים.** נשבע על איש שהוא אשה, בין רחוק בין קרוב: אחת זו ואחת זו. אחת שבועת שוא ואחת שבועת ביטוי, מושבע מפי אחרים חייב ברעני אמן;

ד א שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב (ויקרא ה') והוא ער, בראוי להעיד הכתוב מדבר, ואשה אינה ראויה להעיד, דכתיב (דברים י"ט) ועמדו שני האנשים, אנשים ולא נשים. וההוא קרא בעדים הוא דכתיב, נאמר כאן שנים ונאמר להלן שנים, על פי שנים עדים (שם י"ז): **ולא בקרובים.** דפסולי עדות ניהו, דכתיב (שם כ"ד) לא יומתו אבות על בנים, בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים: **ולא בפסולים.** כגון חייבי מיתות וחייבי מלקות וגולן, דאיקרו רשעים, והתורה אמרה אל תשת רשע ער: **ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד.** לאפוקי מלך שאינו מעיד, והפסולים לעדות מדרבנן כגון

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ששי ~

באור משנה א

פרק זה עוסק בפרטי הדינים של שבועת העדות; וכבר בארנו בהקדמה למשנה א במסכתנו, שאם עדים ידעו עדות ממון, שאחד חייב לחברו כסף, וכשרדש מהם התובע שיבואו ויעידו לו בבית דין, נשבעו לו שאינם יודעים לו עדות, הרי שבועת זו נקראת בלשון המשנה "שבועת העדות", וחייבים עליה קרבן עולה ויורד, כמו שכתוב (ויקרא ה, א ואילך): "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע, אם לוא יגיד ונשא עונו... והיה כי יאשם... והתודה אשר חטא עליה והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת... ואם לא תגיע ידו ידו שיה והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה... ואם לא תשגי ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה סלת לחטאת". משנתנו באה ללמד שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד. כן באה המשנה להשמיענו, שאם הושבעו העדים מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בבית דין, ואילו אם נשבעו העדים מפי עצמם נחלקו בה רבי מאיר ורחמים, אם חייבים הם כשלא כפרו בבית דין, אם לאו, כפי שיבואר.

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים – שנאמר (שם): "והוא עד", בראוי להעיד מדבר הכתוב, ואשה אינה ראויה להעיד, שכתוב (דברים י"ט, ז): "ועמדו שני האנשים", ודרשו: אנשים ולא נשים; ובגמרא למדים בגזירה שווה "שני, שני" מהכתוב (שם ס"ט, טו) "על פי שני עדים", מה שם מדובר בעדים, אף כאן – "ועמדו שני האנשים" – מדובר בעדים; **בְּרַחוּקִין וְלֹא בְּקָרוּבִין** – קרבת משפחה, שקרובים פסולים לעדות (עיינו משנה סנהדרין ג, ז); **בְּפִשְׁרִים וְלֹא בְּפִסּוּלִין** – לעדות מחמת עבירה, כגון חייבי מיתות וחייבי מלקות (עיינו הקדמתנו לבאור המשנה סנהדרין ג, ג); **וְאִינָה נֹוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּרֵאוּיִין לְהַעֲדִי** – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה כאן להוציא מלך, שכן שנינו (סנהדרין ב, ב): "המלך לא מעיד", וכן הפסולים לעדות מדרבנן, כגון המשחק בקוביא (עיינו משנה סנהדרין ג, ג): **בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין**, מְפִי עַצְמוֹ – אם העד נשבע מפי עצמו לתובע, שאינו יודע לו עדות, הרי הוא חייב משום שבועת העדות, בין שנשבע בבית דין ובין שנשבע שלא בבית דין; **וּמִפִּי אַחֲרִים** – אבל אם השביע התובע את העדים שיעידו לו, כגון שאמר: משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני, ואמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות, אבל לא הוציאו שבועה מפיהם, ואף לא ענו אמן, **אִין חֵיבִין** – משום שבועת העדות, **עַד שְׂיִכְפְּרוּ בִּקְוֵן בְּבֵית דִּין** – אלא אם כן כפרו בפני בית דין שאינם יודעים לו עדות; **דְּבִרְי רַבִּי מְאִיר** – וטעמו, לפי שכתוב (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד ונשא עונו", ומכאן

שבועת ביטוי, ועברה על שבועתה, חייבת; **בְּרַחוּקִים וּבְקָרוּבִים** – כגון שאמר: שבועה שאתן לפלוני, אין הבדל אם פלוני רחוק או קרוב קרבת משפחה; **בְּפִשְׁרִים וּבְפִסּוּלִין** – בין באדם שהוא כשר לעדות ובין שהוא פסול (עיינו משנה סנהדרין ג, ג); **בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין** – בין שנשבע בפני בית דין ובין שנשבע שלא בפני בית דין, **מִפִּי עַצְמוֹ** – שהוא עצמו הוציא את השבועה מפיו. אבל אם השביעוהו אחרים אינו חייב אלא אם כן ענה אמן, כפי שנלמד במשנה הבאה. **וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּתָה, וְעַל שְׁגָגָתָה קָרְבַּן עוֹלָה וְיֹוֶרֶד** – משנתנו באה להשמיע, שכל אלו שנימנו לעיל, דינם שווה, שאם היו מזידיים חייבים מלקות, ואם היו שוגגים חייבים להביא קרבן עולה ויורד ("תפארת ישראל").

באור משנה יא

כהמשך למשנה הקודמת מוסיפה משנתנו ללמד, שאף שבועת שוא נוהגת בכל אלו, ששנינו לעיל, ששבועת ביטוי נוהגת בהם.
שבועת שְׂוָא נֹוֹהֶגֶת בְּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים – בין אנשים ובין נשים שנשבעו שבועת שוא, חייבים; **בְּרַחוּקִים וּבְקָרוּבִים** – כגון שנשבע על איש שהוא אשה, או על אשה שהיא איש, אין הבדל בין רחוק ובין קרוב, **בְּפִשְׁרִים וּבְפִסּוּלִים** – בין באדם שכשר לעדות ובין בפסול לעדות, **בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֵׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וּמִפִּי עַצְמוֹ** – כמבואר במשנה הקודמת בענין שבועת ביטוי, **וְחִיבִין עַל זְדוּנָה מְכּוּתָה, וְעַל שְׁגָגָתָה פְטוּר** – כל אלו שנימנו לעיל, אם היו מזידיים בשבועת שוא, חייבים מלקות, ואם היו שוגגים, פטורים לגמרי, שאין מביאים קרבן על שבועת שוא. **אַחַת זֹו וְאַחַת זֹו** – בין שבועת שוא ובין שבועת ביטוי, **הַמְשַׁבֵּעַ מִפִּי אַחֲרִים** – כמו שיבואר בהמשך המשנה, **חֵיב** – כדין הנשבע מפי עצמו. **פִּיצֵד** – המושבע מפי אחרים חייב? **אָמַר: לֹא אֶכְלָתִי הַיּוֹם וְלֹא** – או לא – **הִנְחָתִי תְּפִלִּין הַיּוֹם**, ואמר לו חברו: **מִשְׁבִּיעֵד אָנִי** – שלא אכלת היום, או שלא הנחת תפילין היום, **וְאָמַר: אָמֵן** – וענה אמן לאחר שהשביעו חברו, **חֵיב** – על השבועה, אם אמר דברי שקר. – בגמרא אמרו: "כל העונה אמן אחר שבועה, הרי זה דומה למוציא שבועה בפיו, שכתוב בסוטה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן". ברם, אין למדים מסוטה שצריך לענות "אמן" פעמיים, אלא די "אמן" אחד, שכן אף הסוטה אינה עונה "אמן" פעמיים אלא משום גלגול שבועה, כמבואר במסכת סוטה פרק ב משנה ה.

בְּהֵן בְּבֵית דִּין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים: בֵּין מִפִּי עֲצָמוּ וּבֵין מִפִּי אֲחֵרִים – אֵינָן חֵיבִין עַד שְׂכִיפְרוּ בְּהֵן בְּבֵית דִּין.

ב וְחֵיבִין עַל זְדוּן הַשְּׂבוּעָה, וְעַל שְׁגָגָתָהּ עִם זְדוּן הָעֵדוּת, וְאֵינָן חֵיבִין עַל שְׁגָגָתָהּ. וּמָה הֵן חֵיבִין עַל זְדוּן הַשְּׂבוּעָה? קֶרְבֵּן עוֹלָה וְיֹרֵד.

ג שְׂבוּעַת הָעֵדוּת פִּיצֵד? אָמַר לְשָׁנִים: בּוֹאוּ וְהַעֲדוּנִי; שְׂבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֵדוּת; אוּ שְׂאָמְרוּ לוֹ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֵדוּת, מִשְׁבִּיעַ אָנוּ עֲלֵיכֶם, וְאָמְרוּ: אָמֵן – הֲרֵי אֵלֹהֵינוּ חֵיבִין. הַשְּׂבִיעַ עֲלֵיהֶן חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין, וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ – פְּטוּרִים; כִּפְרוּ – חֵיבִים עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הַשְּׂבִיעַ עֲלֵיהֶן חֲמִשָּׁה פְּעָמִים בְּפְנֵי

פירוש ברטנורא

משחקי בקוביא ומפירויהי ונה: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. אם מפי עצמו נשבע שבועה שאינו יודע לך עדות, חיב, בין נשבע בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד: ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני, ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות: אינם חייבין עד שיכפרו בב"ד. וכתב (ויקרא ה') אם לא יגיד ונשא עונו, במקום שאלו היה מגיד היה מועיל. וקרא כמושבע מפי אחרים חתיב. ואין הלכה כר' מאיר:

ב וחייבין. קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: ועל שגגתה עם זדון העדות. שיודעים ששבועה זו אסורה אבל אין יודעים שחייבים עליה קרבן: ואין חייבים על שגגתה. אם שוגגים הם לגמרי, כסבורים שאין יודעין לו עדות ואח"כ נזכרו. שהרי הן אנוסים ולא קרינן בהו ונשבע על שקר:

ג ובאו לב"ד והודו פטורים. ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה. שאין כפירה חוץ לב"ד חשובה כפירה: כפרו בב"ד חייבין על כל אחת ואחת. דאמר קרא (ויקרא ה') והיה כי יאשם לאחת מאלה, לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם. אין חייבים אלא אחת אפילו שתקו וכפרו לבסוף, ולא אמרין

משניות מבוארות – קהתי

היא, שבאותה שעה שנשבעו "אין אנו יודעים", יודעים היו, אלא שלא נתנו דעתם על כך, ונמצא שמה שנשבעו, שאינם יודעים לו עדות, לא נשבעו על האמת. שאלו היו נותנים אל לבם באותה שעה, היו רואים שיודעים, שהרי מיד כשנתיישבו, נזכרו בלא שום חידוש ידיעה. ואף על פי כן כיון שהיו סבורים ליטבע על האמת, הרי הם פטורים, משום שאנוסים היו (ה"ר). והוא הדין בשגגה בשבועה, דהיינו שלא ידעו העדים ששבועה זו אסורה, שפטורים (עיי' 'תוספות יום טוב'). ומה הן חייבין על זדון השבועה – או על שגגתה עם זדון העדות? ויש גורסים: ומה הן חייבין על זדונה? קרבן עולה ויורד – כמבואר בהקדמה לבאור המשנה הקודמת, לפי הכתוב בתורה (ויקרא ה').

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

משנתנו מביאה דוגמאות של שבועת העדות, והיא מוסיפה להשמיענו פרטי דינים בחיובי שבועה זו.

שבועת העדות פיצד? אמר לשנים: בואו והעידוני – והם השיבו לו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – ונשבעו לשקר, או שאמרו לו – בלא שבועה: אין אנו יודעין לך עדות – ואמר התובע: משביע אני עליכם – שאמת היא מה שאמרתי, ויאמרו: אמן – וזה היה שקר. הרי אלו חייבין – קרבן עולה ויורד משום שבועת העדות (עיי' 'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל'). השביע עליהן – התובע, חמשה פעמים חוץ לבית דין – וכפרו בכל פעם שהשביעם, ובאו לבית דין והודו – שיודעים לו עדות, פטורים – שעל כפירה חוץ לבית דין אין חייבים, כמו ששנינו במשנה א, שנאמר (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד ונשא עונו" – לא אמרתי לך אלא במקום שאלו מגיד זה, מתחייב זה ממון (גמרא). ואפילו רבי מאיר המחייב את הנשבע מפי עצמו אפילו שלא בפני בית דין, מודה כאן שפטורים, הואיל והודו בבית דין (ה"ר). כפרו – גם בבית הדין, חייבים על כל אחת ואחת – על כל שבועה ושבועה שהשביעם חוץ לבית דין, שנאמר (ויקרא ה, ח): "והיה כי יאשם לאחת מאלה" – בא הכתוב לחייב על כל אחת ואחת (גמרא). אבל אם השביע עליהן חמשה פעמים בפני בית דין, וקפרו – בין שכפרו בכל פעם שהשביעם, ובין ששתקו ולא כפרו אלא

שאינו חייב אלא אם כן כפר במקום שאלו היה מגיד שם עדותו היה מועיל, והכתוב מדבר במושבע מפי אחרים, שנאמר (שם): "ושמעה קול אלה". ברם, בנשבע מפי עצמו – לומד רבי מאיר משבועת הפיקדון, שאפילו כפר חוץ לבית דין, חיב (גמרא). וחכמים אומרים: בין מפי עצמו ובין מפי אחרים, אין חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין – אף הנשבע מפי עצמו אינו חייב משום שבועת העדות, אלא אם כן כפר בפני בית דין, שאינו יודע לו עדות. ברם, השבועה יכולה להיות קודם שבא לבית דין, כפי שנלמד להלן (משנה ג). בגמרא מבואר, שחכמים למדים אמנם שבועת העדות משבועת הפיקדון, שהנשבע מפי עצמו חייב; אבל חולקים הם על רבי מאיר, המוסיף ללמוד משבועת הפיקדון, שחייב הנשבע מפי עצמו – משום שבועת העדות – אפילו כפר שלא בפני בית דין (כמו שהזכרנו לעיל). שהואיל ומפורש בשבועת העדות, שהמושבע מפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בבית דין, כמבואר לעיל, לפיכך למדים מכאן חכמים, שאף הנשבע מפי עצמו אינו חייב משום שבועת העדות, עד שיכפור בבית דין (עיי' גמרא שבועות לא, א). והלכה כחכמים.

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו, כיצד הוא החיוב משום שבועת העדות.

וחייבין – קרבן, כמפורש בסוף משנתנו, על זדון השבועה – אם היו מזידים לגמרי בשבועתם, היינו שידעו עדות למי שתבע מהם שיעידו לו, ונשבעו במזיד לשקר, וגם ידעו שמתחייבים קרבן על שבועתם זו. בגמרא מובאת ברייתא: בנזין (בכל הכתובים בקרבן עולה ויורד, כגון שבועת ביטוי, וטומאת מקדש. – רש"י) נאמר בהו "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר בה "ונעלם" – לחייב על המזיד כשגגה. ועל שגגתה עם זדון העדות – או שהיו שוגגים לגבי השבועה, כלומר שלא ידעו שחייבים קרבן על שבועה זו (גמרא). אבל היו מזידים בענין העדות, שידעו לו עדות ונשבעו לשקר שאינם יודעים. ואין חייבין על שגגתה – אם היו שוגגים לגמרי, שהיו סבורים שאינם יודעים לו עדות, ואחר כך נזכרו, אינם חייבים קרבן, שהרי אנוסים הם, ואינם נקראים "נשבעים לשקר" (רש"י); אבל יש תמהים על פירוש זה, שאם כן, הרי הטעם הוא פשוט: מפני שנשבעו על האמת (תוספות, שבועות לא, ב). מכאן יש מבארים, שכונת רש"י

בית דין, וכפרו – אינן חייבין אלא אחת. אמר רבי שמעון: מה טעם? הואיל ואינם יכולים לחזור ולהודות. ד כפרו שניהן כאחת – שניהן חייבין; בזה אחר זה – הראשון חייב והשני פטור. כפר אחד והודה אחד – הפופר חייב. היו שתי פתי עדים, כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השנייה – שתיהן חייבות, מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהן.

פירוש ברטנורא

כפירה קיימא אכולהו לחייבם על כל אחת ואחת: הואיל. ואילו כפרו בכ"ד בפעם ראשונה שוב לא היו יכולין לחזור ולהודות, שכבר הגידו שאינם יודעים לו שום עדות ושוב אין חוזרים ומגידים. הלכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף, כל השבועות היו לכבולה חוץ מן הראשונה. דאם מה ששתקו בראשונה כפירה היא, שוב אינם ראוים להשבעו, ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין, ומה זו שבועה על שבועה. על כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת, אישבעת חוץ לב"ד וכפרו בכ"ד כתיב, דשבועות חוץ לב"ד שהיה מושבעין שיבואו לב"ד ועידו לא יצאו לכבולה, וראויות לחלק שאם כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשבעין:

ד כפרו שניהם כאחד. בתוך כדי דיבור: בזה אחר זה. שהיה בין זה לזה יותר מכדי דיבור: הראשון חייב. אבל השני פטור, שכיון שכפר הראשון שוב אין השני ראוי להעיד, שהוא יחיד: שתייהן חייבות. כגמרא פריך, ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שניה, ומה הפסידוהו הראשונים בכפירתם. ומשני, דמתניתין איירי כגון שהיו העדים של כת שניה קרובים בנשותיהן, שלא היו כשרים להעיד כשכפרה כת ראשונה, ונשותיהן גוססות. מהו דתימא כיון דקיי"ל רוב גוססים למיתה הוו להו כאלו מתו ותפטר כת ראשונה דהא קיימא שניה, קמ"ל השתא מיהא לא שכוך ונמצא שלא היה שם בשעת כפירה אלא כת ראשונה בלבד, ולפכך חייבין:

משניות מבוארות – קהתי

– בין שכפר הראשון ובין שכפר השני, הפופר חייב – קרבן, משום שבועת העדות, שהרי הפסיד את התובע ממון בכפירתו. כגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם כפרו שניהם כאחד וחזר אחד מהם והודה בתוך כדי דיבור, הרי זה שהודה פטור, והעומד בכפירתו חייב. הרי שתי פתי עדים – שהושבעו על ידי התובע להעיד לו, כפרה הראשונה – כת העדים הראשונה, ואחר כך כפרה השנייה – כת העדים השנייה, שתייהן חייבות – שתי כתות העדים חייבות משום שבועת העדות, מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהן – בכל כת וכת לחוד. כגמרא מבואר, שאם הכת השנייה ראויה להעיד, הרי הכת הראשונה פטורה, לפי סומכתה היא על הכת השנייה, ונמצאת הראשונה לא הפסידה בכפירתה את התובע ממון, אלא שמדובר במשנתנו כגון שבעשה כפירה הכת הראשונה היו עדי הכת השנייה קרובים בנשותיהם לתובע או לנתבע, ונשותיהן היו גוססות; ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שידוע שרוב גוססים למיתה, מכל מקום כל זמן שלא מתו, אין הכת השנייה ראויה להעיד; נמצא שלא היתה כאן אלא כת ראשונה בלבד, וכיון שכפרה, הרי היא חייבת. ואם כפרה הכת השנייה אחרי שמתו נשותיהן, כיון שנעשתה ראויה להעיד, אף היא חייבת משום שבועת העדות. זה מה ששנינו במשנתנו: שתייהן חייבות. מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהן.

בארנו לפי הרמב"ם, כגון שעדי הכת השנייה היו קרובים בנשותיהם לתובע או לנתבע. אבל רש"י מפרש, שהעדים עצמם היו קרובים זה לזה בנשותיהם, כגון שנשאו שתי אחיות, ואינם כשרים בעדות אחת. וכן מפרש גם הרב מברטנורא (ועיין "תוספות יום טוב" שמקשה על שני הפירושים).

לבסוף, אינן חייבין אלא אחת – משום שבועה אחת. אמר רבי שמעון: מה טעם – אינם חייבים אלא אחת? הואיל ואינם יכולים לחזור ולהודות – לאחר שכפרו העדים בפני בית הדין ואמרו שאינם יודעים לו עדות, שוב אינם יכולים לחזור בהם ולהודות שידועים, שנאמר (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד" – ודרשו: כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. הלכך אינם חייבים אלא על כפירתם הראשונה בלבד. ואפילו שתקו ולא כפרו אלא לאחר שהשבעים כל חמש השבועות, אין אנו אומרים שכפירתם זו היא כפירה בכל חמש השבועות לחייבם על כל אחת ואחת, שכן אם שתקתם הראשונה כפירה היא, הרי אמרנו שאין חייבים אלא על כפירתם הראשונה בלבד; ואם אינה כפירה, לא חלה עליהן אלא שבועה אחת, שאין שבועה חלה על שבועה, שהרי מושבעים ועומדים, הלכך אינם חייבים אלא אחת.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

משנה זו מוסיפה להשמיענו, שאין עדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן הפסידו את התובע ממון בכפירתם.

כפרו שניהן כאחת – כגמרא מבואר, שהתחיל השני לכפור בתוך כדי דיבורו של חברו, שניהן חייבין – משום שבועת העדות; בזה אחר זה – שבין כפירתו של העד הראשון וכפירתו של העד השני עבר יותר מכדי דיבור, הראשון חייב והשני פטור – שלאחר שכפר העד הראשון, שוב אין השני ראוי להעיד, שהרי עד אחד אינו מחייב ממון, ונמצא שבכפירתו לא הפסיד את התובע ממון, הלכך השני פטור מקרבן משום שבועת העדות. כפר אחד והודה אחד

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' 1

9 עיקרי קמניות מהיות רעות – קטניות שנעקרו ולא נקצרו, אינן מתליעות ואינן מרקבות.
10 תנו רבנן, 'מנחש', זה האומר כיון שפתו נפלה מפיו צריך לדאוג מהזיק באותו היום, או האומר, כיון שמקלו נפלה מידו, או שבגו קורא לו מאחריו, או שעורב קורא לו – עורב צועק עבר על ראשו, או שצבי הפסיקו בדרך, או שגחש בא מימינו, וכן שועל שבא משמאלו, סימנים רעים הם לו, ואם התחיל לעשות איזה דבר או יצא לדרך, נמנע מאותו דבר.

1 בריות על העין, ועושה כשפים על ידי כך. וחקמים אומרים זה
2 האוחז את העינים – כאילו הוא אוחז את עיני האנשים וסוגרן
3 שלא יחבינו בתרמית, שמראה להם שעושה דברי פלא, ובאמת
4 אינו עושה כלום.
5 רבי עקיבא אומר שמעונן הוא מלשון 'עונות', כלומר זמנים, וזה
6 המחשב עתים ושעות ואומר, היום יפה לצאת לדרך ויצליח, למחר
7 יפה ליקח – לקנות חפץ פלוני, והקונה אותו ירויח. לימודי ערבי
8 שביעות – רגילות היא שבערבי שנות השביעית החייטין יפות.

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

שימור. מן המזיקין: חולה. שהורע מזולו השד מתגרה בו: חיה. אשה שילדה וכן אבל וחתן וכלה ות"ח מקנאתן מתגרה בהם:

דף נד עמוד ב. הגמרא מבארת את נוסח ברכת ההודאה ולפני כמה אנשים צריך לברך. מבררת הגמרא: **מֵאֵי מְבָרְךָ** – מהו נוסח הברכה שבה צריך להודות להקדוש ברוך הוא על שיצא מן הסכנה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה** נוסח הברכה הוא **'פְּרוּךְ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'**.

הגמרא מבארת את אופן הברכה: **אֲפִי אָמַר** דין נוסף בברכת הגומל, **וְצָרִיךְ לְאֹדוּיִי** – לברך ברכת הגומל שהיא ברכת ההודאה, **קָמִי עֲשֶׂרָה** – לפני עשרה אנשים, והמקור לכך הוא **דְּבַתִּיב** בסוף המזמור (שם קו לב), **'וַיְרֹמְמוּהוּ בְּקִהְלָ עַם' וְגו'**, ו'קהל' הוא כשיש שם עשרה. **וּמַר זִמְרָא** הוסיף **וְאָמַר**, **וְתַרְיִן מִיַּנְיָהוּ** – צריך ששנים מהשומעים יהיו **רְפָנָן** [חכמים], **שְׁנַאֲמַר** (שם) **'וּבְמוֹשֵׁב זְקֵנִים יְתַלְלוּהוּ'**, ו'זקנים' הם חכמים, ש'זקן' הוא נוטריקון 'זה קנה חכמה' (קידושין לב:), ומיעוט 'זקנים' שנים.

מקשה הגמרא: **מִתְקִיף לָהּ רַב אֲשִׁי** – הקשה רב אשי על מר זוטרא שאמר שצריך שיהיו שם שני חכמים, **וְאִימָא** – ושמא נדקדק מלשון הכתוב 'ובמושב זקנים יהללוהו' שצריך שפוללוהו **רְפָנָן** – שכל העשרה שמברך לפניהם יהיו חכמים, ומנין שדי בכך שיש שם שני חכמים. מתרצת הגמרא: **מִי פְתִיב** – וכי בפסוק שממנו לומדים שצריך לברך לפני עשרה כתוב **'בְּקִהְלָ זְקֵנִים'**, הרי **'בְּקִהְלָ עַם' פְתִיב**, ומלשון זה משמע שדי שיהיו שם עשרה אנשים, ואין צריך שיהיו שם עשרה חכמים.

מוסיף רב אשי ומקשה: **וְאִימָא** – ושמא נאמר שצריך לברך **בִּי עֲשֶׂרָה שְׂאָר עָמָא**, **וְתַרְיִן רְפָנָן** – גם לפני עשרה אנשים משאר העם [שאינם חכמים], וגם לפני שני חכמים. מסיקה הגמרא: **קְשִׁיָא** – אכן קשה הדבר. הגמרא מביאה מעשה בענין ברכת הגומל: **רַב יְהוּדָה חָלַשׁ וְאִתְפַּח** – חלה ונתרפא, **עַל לְנַבִּיחָה** – באו אצלו לבקרו **רַב חֲנַנְיָא בְּגִדְתָאָה** – שהיה גר בעיר בגדד, **וְרְפָנָן** [חכמים], **אָמְרֵי לֵיהּ** – אמרו רב חנא בגדתאה וחכמים לרב יהודה, **'פְּרִיךְ רְחֻמְנָא דִּיתְחַבְּךָ נִיחָלָן וְלֹא יְחַבְּךָ לְעַפְרָא'** – ברוך הקדוש ברוך הוא שריפא אותך ונתנך לנו, ולא המיתך ונתנך לעפר. **אָמַר לָהּ** – אמר להם רב יהודה, **פְּטַרְתוּן יְתִי מִלְּאֹדוּיִי** – במה שאמרתם כן, פטרתם אותי מלהודות להקדוש ברוך הוא בברכת הגומל.

שואלת הגמרא: כיצד רב יהודה נפטר בכך מברכת הגומל, **וְהָא** [והרי] **אָמַר אֲפִי פְעִי אֹדוּיִי בְּאִפֵּי עֲשֶׂרָה** – צריך לברך ברכת ההודאה לפני עשרה, ושם לא היו עשרה. משיבה הגמרא: **דִּיחוּוּ בִּי עֲשֶׂרָה** – מדובר שהיו שם עשרה, ולכן נפטר בכך מברכת הגומל.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְהָא** [והרי] **אֵיחֵו לֹא קָא מוֹרְדָה** – הוא לא הודה בעצמו, ורק שמע את ברכתם, ואם כן איך נפטר בכך מברכת הגומל. משיבה הגמרא: **לֹא צָרִיךְ דְּעֵנִי פְתַרְיָהוּ אֲמֵן** – לא הוצרך רב יהודה לברך בעצמו את ברכת הגומל, כיון שענה אחריהם אמן, ונחשב כאילו בירך בעצמו.

הגמרא מביאה שמועה נוספת בשם רב יהודה: **אָמַר רַב יְהוּדָה**, **שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים צָרִיבִין שִׁימור מן המזיקין, וְאֵלֹו הֵן, חוֹלָה, שְׁלִפֵי שְׁהוּרַע מְזוּלו שְׁד מִתְגַּרָה בּוּ, חֲתָן, וְכִלָּה, שֶׁהֵשֵׁד מִתְגַּרָה בָּהֶם מִחֲמַת קְנָאתוֹ. בְּמִתְנִיתָא תִּנְא** – בברייתא שנינו שאלו הם שצריכים שימור, **חוֹלָה, חֲתָן, וְכִלָּה**, **שְׁלִפֵי שְׁהוּרַע מְזוּלו שְׁד מִתְגַּרָה בּוּ, חֲתָן וְכִלָּה, וַיֵּשׁ אֲוִמְרִים שֶׁאֵף אֲבֵל צָרִיךְ שִׁימור, שֶׁהֵשֵׁד מִתְגַּרָה בּוּ לִפֵי שְׁהוּרַע מְזוּלו, וַיֵּשׁ אֲוִמְרִים שֶׁאֵף תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים בְּכִלָּה צָרִיכִים שִׁימור, שֶׁהֵשֵׁד מִתְגַּרָה בָּהֶם מִחֲמַת קְנָאתוֹ.**

56 וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַם אֲנִי, שִׁמְשַׁמְעוּתוֹ שֶׁבֶּא לְמַעַט שָׂרָק עֲבוּדָה כְּדִרְכָּה
 57 אֲסוּר לְעִבּוּד, לְמַעוֹטֵי מָאִי - אִיזָה עֲבוּדוֹת שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּה בֵּא
 58 לְמַעַט, הֲלֵא לְדַבְרֵי רַבָּא בַר רַב חֲנַן יֵשׁ לָנוּ לְלַמּוּד מִהַשְׁתַּחֲוָא
 59 לְרַבּוֹת שֶׁבְּכָל הָעֲבוּדוֹת חַיִּיב אִף בְּשֵׁלָא כְּדִרְכָּה. וְכִי הִיָּמָא שֶׁבֶּא
 60 לְמַעוֹטֵי הַפּוֹעֵר - הַמְתַּרְזִי רַעִי מַעְצָמוֹ לְזוֹכְרֵיהֶם - לְעִבּוּדָה זְרָה
 61 שִׁדְרָה בּוֹבִיחָה, שְׂכִינֵן שִׁדְרָה בְּעִבּוּדֵי כְבוֹד, וְעוֹבְדָה בְּבוּיוֹן,
 62 אֵינּוּ חַיִּיב עֲלֶיהָ. הֲלֵא זֶה כְּבַר מְהֻשְׁתַּחֲוָּא נִפְקָא - לְמַדִּים לְמַעֲטָה
 63 שְׂאִין חַיִּיבִים עֲלֶיהָ בְּשֵׁלָא כְּדִרְכָּה, שְׁהָרִי מַה - כְּשֶׁמֶשֶׁתְּחַוָּא
 64 דְּרָךְ כִּיבּוּד הִיא, וְרַק בְּאוֹפֵן זֶה חַיִּיב, אִף כָּל הָעֲבוּדוֹת שֶׁלְּמַדִּים
 65 מִמֶּנָּה חַיִּיבִים עֲלֵיהֶם רַק אִם הֵם דְּרָךְ כִּיבּוּד, וְאִם כֵּן אֵין צָרִיךְ אֶת
 66 הַפְּסוּק 'אֵיכָה יַעֲבֹד' כִּדִּי לְמַעַט זְאֵת, וְעַדִּין קֶשֶׁה אִיזוֹ עֲבוּדָה
 67 נִתְמַעֲטָה מִפְּסוּק זֶה.
 68 מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲלֵא הַפְּסוּק 'אֵיכָה יַעֲבֹד' בֵּא לְמַעוֹטֵי הַפּוֹעֵר
 69 עֲצָמוֹ לְעִבּוּדָה זְרָה שֶׁשְׂמָה מְרַקְּלוּסִים, שֶׁדָּרָךְ עֲבוּדוֹת בּוֹרִיקָת
 70 אֲבָנִים עֲלֶיהָ. דְּסַלְקָא דְּעֵתָהּ אֲמִינָא - הִיא עוֹלָה בְּדַעֲתָךְ לּוֹמֵר,
 71 הוֹאִיל וְעַבְדְּתִי שֶׁל מְרַקְּלוּסִים דְּרָךְ כִּיבּוּד הוּא, מִמִּילָא חַיִּיב אִף עַל
 72 כָּל עֲבוּדָה שֶׁעוֹבֵד לוֹ דְּרָךְ כִּיבּוּד כְּגוֹן הוֹצֵאת רַעִי, וְאִף שְׂאִינוּ
 73 כְּדָרָךְ עֲבוּדוֹת, קָא מְשַׁמְעֵן לָן הַפְּסוּק 'אֵיכָה יַעֲבֹד' לְמַעַט שְׂאִין
 74 הַדְּבָר כֵּן, אֲלֵא אִף בְּעִבּוּדֵי בּוּיוֹן חַיִּיב רַק כְּדָרָךְ עֲבוּדוֹת.
 75 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה קוּשִׁיא נּוֹסַפֵּת לְדַבְרֵי רַבָּא בַר רַב חֲנַן שֶׁלְּמַדִּים
 76 מִהַשְׁתַּחֲוָּא: אֲלֵא, הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנֵּין לְזוֹכֵר כְּהֵמָּה דְּרָךְ
 77 כְּבוֹד לְמְרַקְּלוּסִים, שֶׁעֲבוּדוֹתָ בְּדָרָךְ בּוּיוֹן, שְׁהוּא חַיִּיב, שְׁנֶאֱמַר עֲלוּ
 78 אֲהֲרָה בַּפְּסוּק (ויקרא יז) 'וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד אֶת זְכָרֵיהֶם לְשַׁעֲרֵים, אִם
 79 פְּסוּק זֶה אֵינוֹ עֲנִין לְאֲסוּר עֲבוּדָה כְּדָרְכָּה, שְׁהָרִי כְּבַר
 80 נֹאמַר 'אֵיכָה יַעֲבֹד' לְאֲסוּר כָּל עֲבוּדָה שִׁדְרָה כְּכֵן, הִנְיָהוּ עֲנִין
 81 לְאֲסוּר עֲבוּדָה שֶׁלֹּא כְּדָרְכָּה, וְהֵינּוּ אִף בְּעִבּוּדָה דְּרָךְ בּוּיוֹן, וְכִיּוֹן
 82 שְׁנֹאסַר מ'לֹא יִזְכְּרוּ' וְגו', נֹאמַר עֲלוּ עוֹנֵשׁ מִיתָה בַּפְּסוּק 'זוֹכֵר
 83 לְאֱלֹהִים יִחָרֵם', וּמַעֲתָה קֶשֶׁה, מְדוּעַ צָרִיךְ פְּסוּק זֶה לְאֲסוּר עֲבוּדָה
 84 שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּה, הֲלֵא לְדַבְרֵי רַבָּא בַר רַב חֲנַן חַיִּיב עֲבוּדָה שֶׁלֹּא
 85 כְּדָרְכָּה מְהֻשְׁתַּחֲוָּא נִפְקָא - נִלְמַדְתָּ, שֶׁכְּשֶׁמֶשֶׁ שְׁבַהשְׁתַּחֲוָּא חַיִּיב
 86 אִף בְּשֵׁלָא כְּדִרְכָּה, כֵּן גַּם בְּשֵׂאֵר הָעֲבוּדוֹת.
 87 מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: הָתָם - שֶׁם כִּיבּוּדָה לְמְרַקְּלוּסִים מְדוּבָר שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה
 88 כֵּן כִּדִּי לְקַבְּלוֹ עֲלֵיו לְאֱלֹהִים אֲלֵא כִּדִּי לְהַבְּעִים אֶת בּוֹרָא, וְלִכֵּן אֵין
 89 לְלַמּוּד מִהַשְׁתַּחֲוָּא שֶׁמְקַבְּלָה עֲלֵיו לְאֱלֹהִים, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ צָרִיךְ אֶת
 90 הַפְּסוּק 'וְלֹא יִזְכְּרוּ' לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׂאִף שְׂאִינוּ מְקַבְּלוֹ עֲלֵיו עוֹבֵר
 91 בְּלֹא, וְחַיִּיב מִיתָה מִשּׁוֹם 'זוֹכֵר לְאֱלֹהִים יִחָרֵם'.
 92 הַגְּמָרָא דְּנָה אִם אֲדָם שְׁנִתְּרָצָה וְאִמְרָ שִׁיעִבּוּד עֲבוּדָה זְרָה חַיִּיב אִו
 93 לֹא. מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֶׂה: רַב הִמְנוּנָא אֵירָבְסוֹ לִיה - נֹאבְדוֹ לוֹ
 94 תּוֹרִי - שׁוּרִים, וְהַלֵּךְ לְחַפְּשֵׁם, וּבִהְלִיכְתוֹ פִּגְעַ בֵּיה - פִּגַּשׁ אוֹתוֹ
 95 רַבָּה, רָמָא לִיה מְתַנִּיתִין אֲהֲרָרִי - הִקְשָׁה לוֹ מִמְשֻׁנִּיּוֹת הַסּוֹתְרוֹת זֹו
 96 אֵת זֹו. הִנֵּן בְּמִשְׁנֵתֵינוּ (לעיל טו) גְּבִי חַיִּיבִי סְקִילָה הַעוֹבֵד עֲבוּדָת
 97 כּוֹזְבִים, וּמִשְׁמַע רַק הַעוֹבֵד בְּפוּעַל אֵין - אִכְּן חַיִּיב מִיתָה, אֲבָל
 98 הַאוּמָר 'אֲעִבּוּד' לֹא - אֵינוֹ חַיִּיב. וְהָאֵין הִנֵּן - הָרִי שְׂנִינּוּ בְּמִשְׁנָה
 99 לְקַמֵּן (סו) גְּבִי מְסִית לְעִבּוּדָה זְרָה, הַאוּמָר 'אֲעִבּוּד עֲבוּדָה זְרָה' חַיִּיב,
 100 וְאִף אִם אִמְרָ 'אֵלֶּךְ וְאֲעִבּוּד', שְׁעָדִין מְחוֹסֵר הַלִּיבָה וְיִתְכֵן שְׁעָד
 101 שִׁילָךְ יַחוּזוֹ בֹו, מִכָּל מְקוֹם חַיִּיב, וְאִף אִם אִמְרָ לְאַחֵרִים 'עֲלֵךְ
 102 וְנַעֲבֹד', שִׁיתְכֵן שֶׁלֹּא יִלְכוּ עִמּוֹ, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ אִף הוּא יַחוּזוֹ בֹו וְלֹא
 103 יֵלֵךְ, מִכָּל מְקוֹם חַיִּיב. וּמְבוּאָר שְׂאִף הַאוּמָר שִׁיעִבּוּד עֲבוּדָה זְרָה
 104 חַיִּיב.
 105 מְבִיאָה הַגְּמָרָא תִירוּץ רֹאשׁוֹן עַל סְתִירָה זֹו: אָמַר לִיה רַב הַמְנוּנָא,
 106 אִכְּן אִף הַאוּמָר 'אֲעִבּוּד' חַיִּיב כְּמְבוּאָר בְּמִשְׁנָה לְקַמֵּן, מִשּׁוֹם שְׂכִינֵן
 107 שְׂאִמְרָ שִׁיעִבְדוֹ הָרִי הוּא מְקַבְּלוֹ עֲלֵיו בְּאֱלוֹהִים כְּבַר מַעֲתָה,
 108 וּבְמִשְׁנֵתֵינוּ שְׁחַיִּיבוֹ רַק אֶת הָעוֹבֵד וְלֹא אֶת הַאוּמָר, מְדוּבָר בְּאוּמָר
 109 'אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ עָלֵי בְּאֱלוֹהִים אֲלֵא עֲבוּדָה שְׂאֵעִבְדוֹ בְּעִתִּיד, וּבְאוּפֵן
 110 זֶה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא עֵבַד אֵין זֶה נִחְשָׁב שְׁנִתְּרָצָה לְעִבּוּד, וְלִכֵּן אֵינוֹ חַיִּיב

1 הַבְּהֵמָה אֲסוּרָה בְּהִנְאָה. וְאִף שֶׁהַשְּׁחִטָּה לֹא הִיתָה לְשֶׁם עֲבוּדָה
 2 זְרָה, וְגַם לֹא נִזְרַק דְּמָה לְעִבּוּדָה זְרָה, מִכָּל מְקוֹם כִּיּוֹן שְׁחִשְׁב
 3 בְּשִׁחִטּוֹ לְזוֹרוֹק דְּמָה לְעִבּוּדָה זְרָה נֹאסְרָה הַבְּהֵמָה. מִשּׁוֹם שְׁסוּבַר
 4 שְׁלִמְדִים אִסוּר עֲבוּדָה זְרָה הַנְּעִשִׂית בַּחוּץ, מֵאִסוּר פִּיגוּל
 5 בְּקִרְבּוֹת שְׁבַפְנִים, כְּשֶׁם שְׁבַפְיָגוּל אִם חִשַׁב בְּשִׁחִטּוֹ לְזוֹרוֹק אֵת
 6 הַדָּם לְמַחַר, פִּסַּל אֵת הַקֶּרְבָּן וְחַיִּיב כְּרַת, כֵּךְ בְּעִבּוּדָה זְרָה אִם חִשַׁב
 7 בְּשִׁחִטּוֹ לְזוֹרוֹק אֵת הַדָּם לְעִבּוּדָה זְרָה, אֲסַר אֵת הַבְּהֵמָה. וְרִישׁ
 8 לְקִישׁ אָמַר, הַבְּהֵמָה מוֹתֵרָת, וְאֵין מַחֲשַׁבְתוֹ בְּשַׁעֲתָה הַשְּׁחִטָּה לְזוֹרוֹק
 9 דְּמָה לְעִבּוּדָה זְרָה אוֹסֵרֵת אֵת הַשְּׁחִטָּה עֲצָמָה, מִשּׁוֹם שְׁסַבַר שְׂאֵין
 10 לְמַדִּים אִסוּר עֲבוּדָה זְרָה הַנְּעִשִׂה בַּחוּץ מִפִּיגוּל הַנְּעִשִׂה בְּפָנִים.
 11 מְסִימַת הַגְּמָרָא אֵת הַקּוּשִׁיא: מַה שְׁשִׁנִּינוּ בְּבִרְיִיתָא לְעִיל שֶׁהַפְּסוּק
 12 'זוֹכֵר לְאֱלֹהִים יִחָרֵם' מִיּוֹתֵר לְלַמַּד עַל כָּל עֲבוּדוֹת פָּנִים, הִנְיָה
 13 לְרַבִּי יוֹחָנָן שְׂאֵינוֹ לוֹמַד מ'זוֹכֵר' שֶׁמַּחֲשִׁבִים מְעִבּוּדָה לְעִבּוּדָה,
 14 שְׁהָרִי כְּבַר לְמַד זְאֵת מִמַּחֲשַׁבֵּת פִּיגוּל, כְּשֶׁכֶּסֶם שְׁלְמַדִּים שֶׁהַבְּהֵמָה
 15 אֲסוּרָה, כֵּךְ לְמַדִּים שְׁהָאֲדָם הַמְּחַשֵׁב כֵּךְ חַיִּיב מִיתָה, וּמִמִּילָא
 16 הַפְּסוּק 'זוֹכֵר לְאֱלֹהִים יִחָרֵם' מִיּוֹתֵר לְחַיִּיב מִיתָה בְּעִבּוּדוֹת פָּנִים
 17 שֶׁעֲבוּדָה לְעִבּוּדָה זְרָה אִף שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּה כְּמְבוּאָר לְעִיל, אֲלֵא לְרִישׁ
 18 לְקִישׁ שְׂאֵינוֹ לוֹמַד מִפִּיגוּל שֶׁמַּחֲשִׁבִים מְעִבּוּדָה לְעִבּוּדָה לְגַבִּי
 19 אִסוּר הַבְּהֵמָה, אִם כֵּן לְחַיִּיב אֵת הָעוֹבֵד בְּמִיתָה בְּאוּפֵן זֶה הֲלֵא
 20 כְּעֵי קָרָא - צָרִיךְ פְּסוּק, וְנֹאמַר שֶׁהַפְּסוּק 'זוֹכֵר לְאֱלֹהִים יִחָרֵם' בֵּא
 21 לְלַמַּד זְאֵת, וּמִמִּילָא אֵין פְּסוּק זֶה מִיּוֹתֵר לְחַיִּיב בְּעִבּוּדוֹת פָּנִים
 22 לְעִבּוּדָה זְרָה שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּה.
 23 רַב פַּפָּא מְקַשָּׁה קוּשִׁיא זֹו גַם עַל רַבִּי יוֹחָנָן: מְתַקִּיף לָהּ רַב פַּפָּא,
 24 וְכִי לְרַבִּי יוֹחָנָן לֹא כְּעֵי קָרָא - אֵין צָרִיךְ פְּסוּק לְלַמַּד חַיּוּב עַל אֲדָם
 25 שְׁחִישַׁב בְּעִבּוּדָה זֹו לְעִשׂוֹת עֲבוּדָה אַחֲרַת לְעִבּוּדָה זְרָה, הֲלֵא עַד
 26 כְּאֵין לֹא קָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - לֹא לְמַד רַבִּי יוֹחָנָן מִפִּיגוּל לְאֲסוּר
 27 אֲלֵא אֵת הַפְּהֵמָה שֶׁשְׁחִטָּה וְחִישַׁב לְזוֹרוֹק דְּמָה לְעִבּוּדָה זְרָה, שְׂאֵין
 28 לְאִכְלָה אוֹ לְהִנּוּת מִמֶּנָּה, אֲכָל גְּבָרָא - הָאֲדָם שֶׁעֲשָׂה כֵּן הָרִי לֹא
 29 כְּרִי קְטָלָא הוּא - אֵין לְמַדִּים מִפִּיגוּל לְחַיִּיבוֹ מִיתָה בְּשֵׁלָא כֵּךְ, וְאֵתָא
 30 קָרָא - וּבֵא הַפְּסוּק 'זוֹכֵר לְאֱלֹהִים יִחָרֵם' לְחַיִּיבוֹ גְּבָרָא לְקַטְלָא -
 31 לְחַיִּיבוֹ מִיתָה בְּשֵׁלָא כֵּךְ. וְאִם כֵּן גַּם עַל רַבִּי יוֹחָנָן קֶשֶׁה, שְׂאֵין הַפְּסוּק
 32 'זוֹכֵר לְאֱלֹהִים יִחָרֵם' מִיּוֹתֵר לְלַמַּד שְׁחַיִּיב בְּעִבּוּדוֹת פָּנִים אִף עַל
 33 עֲבוּדָה זְרָה שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּה.
 34 רַב אַחָא מְקַשָּׁה עַל סְבֵרַת הַמְּקַשָּׁן, וּבְכֵךְ מִתְּרַץ אֵת קוּשִׁיית
 35 הַגְּמָרָא: מְתַקִּיף לָהּ רַב אַחָא כְּרִיה דְּרַב אֵיקָא, וְלְרִישׁ לְקִישׁ מִי כְּעֵי
 36 קָרָא - אִף שִׁחִטָּת רִישׁ לְקִישׁ, וְכִי צָרִיךְ פְּסוּק לְחַיִּיב מִיתָה אֵת
 37 הַמְּחַשֵׁב מְעִבּוּדָה לְעִבּוּדָה, הֲלֵא הַסְּבָרָה הַפּוּכָה, שְׂכֵן עַד כְּאֵין לֹא
 38 קָא שְׂרִי רִישׁ לְקִישׁ - לֹא הַתִּיר רִישׁ לְקִישׁ בְּאוּפֵן זֶה, אֲלֵא אֵת
 39 הַפְּהֵמָה, אֲכָל גְּבָרָא - הָאֲדָם שֶׁעֲשָׂה כֵּן וְדֹאִי כְּרִי קְטָלָא הוּא -
 40 נִתְחַיִּיב מִיתָה אִף בְּלֹא פְּסוּק מִיּוֹחַד הַמַּחֲיִיבוֹ, מִיּוֹדִי הִתְּוָה - כְּשֶׁם
 41 שְׁמַצִּינוּ גְּבִי אֲמַשְׁתַּחֲוָּה לְהָרָה, דְּהָרָה עֲצָמוֹ מוֹתֵר בְּהִנְאָה, כִּיּוֹן שְׂאֵינוּ
 42 נִחְשָׁב כְּעִבּוּדָה זְרָה לְהַאֲסֵר, וּמִכָּל מְקוֹם הַעוֹבֵדָה נִהַרַג כְּסִיפָה,
 43 שְׁהָרִי מַעֲשֶׂהוּ נִחְשָׁב עֲבוּדָה זְרָה לְחַיִּיבוֹ מִיתָה. וְאִם כֵּן אִף בְּבַהֲמָה
 44 שְׁחִטָּה וְחִישַׁב לְזוֹרוֹק דְּמָה לְעִבּוּדָה זְרָה, אִף שֶׁהַבְּהֵמָה לֹא
 45 נֹאסְרָה כְּכֵךְ, מִכָּל מְקוֹם הוּא עֲצָמוֹ חַיִּיב, כִּיּוֹן שְׂאֵין וְרִיקָה בְּלֹא
 46 שְׁחִטָּה וְשְׁחִטָּה צוֹרוֹק הַזְּרִיקָה הוּא, וּמַחֲשַׁבְתוֹ בְּשִׁחִטָּה עַל
 47 הַזְּרִיקָה מוֹעִילָה לְהַחֲשִׁיבוֹ כְּעוֹבֵד עֲבוּדָה זְרָה וְלְחַיִּיבוֹ. וְכִיּוֹן
 48 שְׁפִשּׁוּט שִׁישׁ לְחַיִּיבוֹ מִיתָה, נִמְצָא שְׂאֵין צָרִיךְ אֵת הַפְּסוּק 'זוֹכֵר
 49 לְאֱלֹהִים יִחָרֵם' לְכֵךְ, וּמִיּוֹתֵר הוּא לְחַיִּיב מִיתָה בְּעִבּוּדוֹת פָּנִים
 50 שְׁנַעֲשׂוּ לְעִבּוּדָה זְרָה אִף שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּה, וְכַפִּי שְׁנִתְּבָאָר.
 51 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל שְׂאֵלַת רַבָּא בַר רַב חֲנַן עַל הַבְּרִייתָא: אָמַר לִיה
 52 רַב אַחָא מְדַפְּתִי לְרַבִּינָא, לְמָא דְּקָאָמַר לִיה - לְפִי מַה שְׁשִׂאל רַבָּא
 53 כִּי רַב חֲנַן לְאֲבִי, אֵיקָא שִׁצְעָה הַשְׁתַּחֲוָּא לְלַמַּד עַל הַכָּל בּוּלוֹ,
 54 שֶׁבְּכָל הָעֲבוּדוֹת חַיִּיב אִף בְּשֵׁלָא כְּדִרְכָּה, גַּם אִם אֵינֵן עֲבוּדוֹת פָּנִים,
 55 אִם כֵּן הַפְּסוּק (דברים יב) 'אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם

1 לְקִישׁ אֲמַר מוֹתֵרֵת. פִּי בְּתַנְיָא וְלֹא בַּבְּבֵלָה דְמוּמֵר לְעַבְדָּה זְרָה אֲסוּר לֵאמֹר
2 מִשְׁחִיטָתָא וְנִמְי אֶפִּילוּ בַּבְּבֵלָה שְׂרִי כִּיּוֹן דְּלֹא הִידּוּ מוּמֵר מִעִיקָרָא וּבִשְׁחִיטָה זֹו
3 הוּא דְנִעְשָׂה מוּמֵר.
4

5 **אִיכָה** יַעְבֹּד לְמַעוּטֵי מַאי. תִּימָה הִשְׁתָּא נְמִי דְאֲמַר זְבִיחָה יִצְאָה לְלַמְדָךְ תַּקְשָׁה לִיה
6 אִיכָה יַעְבֹּד לְמַעוּטֵי מַאי דְלַמַּעוּטֵי שְׁלֹא
7 כִּדְרַכָּה בְּשָׂאֵר עֲבֻדוֹת לֹא אִיצְטְרִיךְ דְּמִזְבִּיחָה
8 נִפְקָא דוּקָא עֲבֻדוֹת פְּנִים וְעִבֵּי אִיכָה יַעְבֹּדוּ
9 לְרַבִּי אֲתָא כְּגוֹן פּוֹעֵר לְפַעוּר חוּרָק אֲבָן
10 לְמַרְקוּלִיס דְּלֹא נִפְקִי לִיה לֹא מִזְבִּיחָה וְלֹא
11 מִהִשְׁתַּחֲוָאָה וְאִי לֹא אִיכָה יַעְבֹּדוּ הִיא דְאֶפִּילוּ
12 כִּדְרַכָּה בְּעִינָן דְּרַךְ כִּיבּוּד וְיֵל דְּהוּא הִשְׁתַּחֲוָאָה
13 לְלַמְדֵי יִצְאָה לְחִיבֵי בְּשָׂאֵר עֲבֻדוֹת אֶפִּילוּ שְׁלֹא
14 דְּרַךְ כִּבּוּד כְּגוֹן פּוֹעֵר לְפַעוּר חוּרָק אֲבָן
15 לְמַרְקוּלִיס נְמִי לֹא צִרִיךְ קָרָא דְמִהִשְׁתַּחֲוָאָה
16 נִפְקָא אַעִיגְ דְעֲבֻדוֹתָה דְּרַךְ בִּיּוּן כִּיּוֹן שְׁעוּבָדָן
17 אוּתָה בְּכָן וְגִדּוּלָה מְזוּ מַעוּ לְמִימֵר הִשִּׁים בְּסוּמָךְ
18 דְנִפְקָא לִיה פּוֹעֵר לְמַרְקוּלִיס מִהִשְׁתַּחֲוָאָה
19 דְלִחְבִּי אִיצְטְרִיךְ אִיכָה יַעְבֹּדוּ אַעִיגְ דִּאֵין
20 עֲבֻדוֹתָה בְּכָן אֲלֵא מִשּׁוּם דְעֲבֻדוֹתָה דְּרַךְ בִּיּוּן
21 וְכִישׁ פּוֹעֵר לְפַעוּר חוּרָק אֲבָן לְמַרְקוּלִיס אַעִיגְ
22 דְּרַךְ בִּיּוּן כִּיּוֹן דְעֲבֻדוֹתָה בְּכָן.

23 **מְנִיין** לְזוּבָב בְּהַמָּה לְמַרְקוּלִיס. דְּמוּזָב
24 לֵאלֹהִים נִפְקָא לָן זְבוּבָב לְמַכּוּבִידִים
25 אֲבַל זְבוּבָב לְמַכּוּבִידִים לֹא וְאִתְּ אֹחֲרָה שְׁמַעוּ
26 מֵלֵא יוֹבָח וְעוֹשֵׁנָה מְנָא לִיה זְבוּבָב לְמַכּוּבִידִים
27 וְעוֹרֵי דְמוּזָבָב לֵאלֹהִים שְׁמַעוּ לְעֵלֵל עוֹשֵׁנָה
28 אֲבַל אֹחֲרָה לְזוּבָב שְׁלֹא כִּדְרַכָּה מְנָא לִיה
29 דְהוּא לְעֵלֵל גְּבִי הִשְׁתַּחֲוָאָה אִיצְטְרִיךְ קָרָא
30 לְעוֹשֵׁנָה שְׁלֹא כִּדְרַכָּה וְיֵל דְּרוּבָב
31 לֵאלֹהִים לְעוֹשֵׁנָה וְלֹא יוֹבָח וְאֹחֲרָה וְנִחָא
32 הִשְׁתָּא דְקִאֲמַר אִם אִינוּ עֵנָן לְכִדְרַכָּה דְהוּא
33 כְּתִיב אִיכָה יַעְבֹּדוּ דְהִלְלֵל אִם אִינוּ עֵנָן
34 לְמַכּוּבִידִים דְהוּא כְּתִיב זְבוּבָב לֵאלֹהִים וְגוֹ תַנְחוּ
35 עֵנָן לְמַכּוּבִידִים הִשְׁתָּא כְּלָב לְמַכּוּבִידִים
36 אִיצְטְרִיךְ לֹא יוֹבָחוּ וְלֹא נִקַּט מַרְקוּלִיס אֲלֵא
37 מִשּׁוּם דְסִתְּמֵי מַכּוּבִידִים לֹא אֹרְחִייהוּ בּוֹבִיחָה
38 וְאִתְּ נִימָא דְהִינוּ קָרָא לְמַכּוּבִידִים אֲבַל
39 לְמַכּוּבִידִים מְנָא לָן דְהוּא לְקַמְנָן שְׁלֹשׁ הִשְׁתַּחֲוָאוֹת
40 חַד אִיצְטְרִיךְ לְכִשְׁלֵא כִּדְרַכָּה לְמַכּוּבִידִים וְחַד
41 לְשֵׁלֵא כִּדְרַכָּה מַכּוּבִידִים וְיֵל כִּיּוֹן דְגִילֵי קָרָא גְּבִי
42 הִשְׁתַּחֲוָאָה דְלֹא שְׁנֵי הִיא בְּשָׂאֵר עֲבֻדוֹת וְכֵן
43 פִּי בְּקוּטָא לְקַמְנָן.

44 **הַאוּמֵר** אַעְבֹּד. פִּיה מִשְׁנַרְצָה חִיבֵי דְנִפְקָא
45 לִיה מֵלֵא תַאבְּוֹה לֹא תִשְׁמַע אֲלֵיו
46 דְהוּא אֲבָה וְשִׁמְעֵי חִיבֵי וְקִשְׁתָּה דַאֲבַחֵי לֹא סִיד הִיא
47 טַעְמָא עַד דְמִימִיתֵי חִיבֵי דְרַב יוֹסֵף אֲלֵא הִינּוּ
48 טַעְמָא דְמַקְבְּלוּ עֵלְיוּ בַּאֲלוֹהַ
49 **וּמֵר** סָבַר מִסִּית לְעַצְמוֹ לֹא שְׁמַעֵי לִיה. תִּימָה
50 נְהִי דְלֹא שְׁמַעֵי לִיה לִיחִיבֵי מִיחָא
51 כְּשָׂאֵר מִסִּית דְמַחִיבֵי דְבִיבְרָא כְּשִׁמְכִימֵינָן לוֹ
52 עֵרִים וְאֲמַרן הִיאָךְ נִנְחַ לְאֹהֲרִים חִיבֵי מִעֻבְדֵי
53 עֵצִים וְאֲבַנִּים וְאִם אֵין חוּרָב בּוֹ חִיבֵי דְחַבִּי
54 מִשְׁמַעֵי וְיֵשׁ לּוֹמֵר דוּקָא מִסִּית לְעַבְדָּה זְרָה
55 דְשְׁמַעֵי לִיה דְמַשְׁכִּי בְּתַרְיָה טַפִּי אֲבַל מִסִּית
56 לְעַצְמוֹ לֹא חִשִּׁיב מִסִּית כִּיכֵּי מִשּׁוּם דְלֹא שְׁמַעֵי לִיה דְאֲמַרֵי מִיִּשׁ אִיהוּ מִינָן וְעֵילֵי
57 דְּבַכּוּלָה שְׁמַעְתָּן פְּלִיגֵי בְּנִיסַת וְהוּא דְקִאֲמַרְנָן לְעֵיל הִיכָא דְפִלְחוּ כִּי עַל פְּלִיגֵי רִיל
58 בְּנִיסַת כִּי עַל פְּלִיגֵי דְכּוּן דָּא פִלְחוּ מַחִיבֵי עַל כֵּן יֵשׁ לְחִיבֵי תַמַּסִּית בְּבִירְיָה מַבְּסִית
59 לְעַבְדָּה זְרָה כִּי פְּלִיגֵי בְּבִירְיָה בְּעֵלְמָא בְּנִיסַת כְּשָׂאֵר אֵין דְרַבִּי מַאִיר סָבַר דִּיבּוּרָא
60 מִילְתָּא הוּא מַחִיבֵי נִיסַת וּמִסִּית דְנִיסַת לְעַבְדָּה זְרָה דְשְׁמַעֵי לִיה אֶפִּילוּ רַבִּי יְהוּדָה
61 מִדְּהוּא דְמַחִיבֵי דְבִיבּוּרֵי כִּי פְּלִיגֵי בְּנִיסַת לְעַצְמוֹ אִי מַחִיבֵי נִיסַת אִו לֹא אֲבַל בְּנִיסַת

פשיטא דמחייב בדיבורא:
רבא

1 **אֲסוּרָה**. הַבְּהַמָּה בְּהַנָּאָה וְאֵעִיגְ שְׁחִיטָתָה לֹא לְעַבְדָּה זְרָה הִיתָה וְאֶפִּילוּ לֹא זָרַק
2 דְמָה לְעַבְדָּה זְרָה נִאֲסָרָה וְיִלְפִינָן טַעְמָא בְּשַׁחֲטָתָה חוּלִין דְגַמְרָה לֵה רַבִּי יוֹחָנָן
3 מִמַּחֲשַׁבְתָּ פְּגוּל דְהוּאִי מִעֲבֻדָּה לְעַבְדָּה דְהַשְׁחִיטָתָה אֲתָ הַזְּבָח עַל מְנַת לְזוּרֻק אֲתָ הַחֵם
4 לְמַחַר פִּיגוּל. וְיֵישׁ לְקִישׁ אֲמַר מוֹתֵרֵת. לֹא יִלְפֵן חוּץ מִפְּנִים אֵין מַחֲשִׁבֵן מִעֲבֻדָּה
5 לְעַבְדָּה: הִנִּיחָא. הָא מִימִיתֵי לָן זוּבָב לְלַמְדֵי
6 עַל הַכֵּלל לֹא מוּקַמְיָן לֵה הָאִי דְרִשָׁא לּוּמֵר
7 שְׁמַחֲשַׁב מִעֲבֻדָּה לְעַבְדָּה הָא נִיחָא לְרַבִּי
8 יוֹחָנָן דְנִפְקָא לִיה לְעִינָן אִיתוּרֵי מִמַּחֲשַׁבְתָּ
9 פִּיגוּל אִיכָא לְמִימֵר דְלַעֲנִין אִיחֻיבֵי גְבַרָא נְמִי
10 מַחְתֵּם יִלְפֵן וְעַל כִּרְחִיךְ אִיתֵיר לִיה זוּבָב אֲנֵא
11 לְרִיל לֹא יִלְפֵן עֲבֻדָּה זְרָה מִפִּיגוּל נִימָא
12 דְהָאִי זוּבָב לְחַבִּי נִיחָא וְהוּא דְאֲתָא שְׁמַחֲשַׁבֵן
13 מִעֲבֻדָּה לְעַבְדָּה: הַנּוּיָם הַעוֹבְדִין אֲתָ
14 הַהִירִים. תְּנִיא בְּמִסְכַּת עִי' (דף מוה.) הַהִירִים
15 מוֹתְרִין בְּהַנָּאָה דְכְּתִיב אֱלֹהִים עַל הַהִירִים
16 וְלֹא הַהִירִים אֱלֹהִים: וְעוֹבְדֵיהֶם כְּסִיף.
17 אַעִיגְ דְמַחֲבֹר בִּלְמַד מִתַּסַּר עֲבֻדָּה זְרָה מִיחָא
18 הוּי וְחַבָּא נְמִי לֹא בְּעִיא קָרָא הוּאִיל וְשַׁחֲטָה
19 צוּרָךְ זְרִיקָה הִיא וְהוּא חֲשַׁב בְּשַׁחֲטָה עִי' מִ
20 לְזוּרֻק הוּוּה לִיה כְּעוּבֵד עֲבֻדָּה זְרָה דְהוּא
21 זְרִיקָה בְּלֹא שַׁחֲטָה לֹא סִגֵי הַלְכָךְ עַל כִּרְחִיךְ
22 אִי הִשְׁתַּחֲוָאָה לְלַמְדֵי עַל הַכֵּלל נִפְקָא לִיה לֹא
23 דִּיל לְמִיכַתֵּב זוּבָב אִיכָה יַעְבֹּדוּ. דְמַשְׁמַע
24 כִּדְרַכָּה אֵין שְׁלֹא כִּדְרַכָּה לֹא: לְמַעוּטֵי מַאי.
25 שְׁלֹא כִּדְרַכָּה מֵאֲחַר דִּילְפִינָן בְּהִשְׁתַּחֲוָאָה
26 דְאֶפִּילוּ אִינְה עֲבֻדוֹת פְּנִים מַחִיבֵי שְׁלֹא
27 כִּדְרַכָּה אִי נִימָא לְמַעוּטֵי עֲבֻדוֹת בִּיּוּן
28 לְעַבְדָּה זְרָה שְׁעוּבָתָה דְּרַךְ כִּבּוּד כְּגוֹן פּוֹעֵר
29 עַצְמוֹ לְעַבְדָּה זְרָה שׁוּבְחָן לְמַה לִּי לְמַעוּטֵי
30 מִהָאִי קָרָא: הָא מִהִשְׁתַּחֲוָאָה נִפְקָא.
31 שְׁמַלְמַדָּתָה עַל הַכֵּלל שְׁאִינוּ חִיבֵי אֲלֵא דְרַךְ
32 כִּבּוּד כְּהִשְׁתַּחֲוָאָה: אֲלֵא הָא דְאִי' אֲלַעוּרֵי
33 מְנִיין לְזוּבָב בְּהַמָּה. שְׁהִיא עֲבֻדָּתָ כִּבּוּד
34 לְמַרְקוּלִיס שְׁעוּבָתָה בִּיּוּן וְהִיא לְפַעוּר אִם
35 אִיתָא לְרַבָּה בִּר רַחֵן שְׁהִשְׁתַּחֲוָאָה
36 מִלְמַדָּתָה עַל הַכֵּלל לִיל הָאִי קָרָא לְחַבִּי
37 מִהִשְׁתַּחֲוָאָה נִפְקָא: לְזוּבָב לְהַכְּעִים. וְאִינוּ
38 מַתְּכִין לְקַבְּלוּ עֵלְיוּ בַּאֲלוֹהַ וְאִשְׁמַעוּעִין קָרָא
39 דְעוּבְרֵי בַּלֹּא: אֲרַכְסוּ לִיה תּוּרֵי. וְהִתְלָךְ
40 בְּקַשְׁתָּ: הָאוּמֵר אַנְבְּוֹה. מִשְׁעָה שְׁחִיטָתָה
41 וְנִתְרַצָּה חִיבֵי מִיחָה דְנִפְקָא לָן לְקַמְנָן מֵלֵא
42 תַאבְּוֹה וְלֹא תִשְׁמַעֵי הָא אֲבָה וְשִׁמְעֵי חִיבֵי מִיחָה
43 אֲלֵךְ וְאֶעְבֹּד. שְׁמַחֲסֵר הִלִּיכָה אַעִיגְ דְאִיכָא
44 לְמִימֵר אֲרַחֵי הַחֵם דְרַבִּי בִּיה. נִלְךְ וְנַעְבֹּדוּ. אַעִיגְ
45 שְׁכַל עַצְמוֹ עַם אַחֲרִים דְאִיכָא לְמִימֵר הִנּוּ
46 אַחֲרִים לֹא אֲוִלֵי וְאִיהוּ נְמִי לֹא לְזִילֵי: אִ"ל.
47 מַתְּנִי דְקִתְּנִי עוּבֵד אֵין אֹמֵר לֹא: כְּאוּמֵר אִינוּ
48 מַקְבְּלוּ עֵלְיוּ. בַּאֲלוֹהַ: אֲלֵא כְּעַבְדָּה. עַד
49 שְׁעַבְדְּתוּ דְכֵל כְּמָה דְלֹא פִלַח לִיה אֵין כָּאן
50 אֲבָה וְשִׁמְעֵי וְסִיפָא דְמַשְׁמַע בְּאֲמִירָה חִיבֵי
51 בְּשַׁקְבֵלוּ אֲלֵךְ אֲלוֹהֵתוּ וְיֵישׁ דְכּוּן דְאֲמַר
52 אַעְבֹּד מִסְתַּמָּא קַבְּלִיה עֵלְיָה בַּאֲלוֹהַ אִי לֹא
53 פִּירֵשׁ בְּהִידִיא שְׁאִינוּ מַקְבְּלוּ עֵלְיוּ אֲלֵא
54 עֲבֻדָּה: כְּאוּרֵי וְעוּבְדוֹנֵי. עוֹשָׂה אֲתָ עַצְמוֹ
55 עֲבֻדָּה זְרָה וּמִסִּית בְּנִי אֲרַם לְעַבְדוּ: מַחִיבֵי. מִיחָה מַכְּסִית: רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר לְעוּלִים
56 אִינוּ חִיבֵי. שְׁבִיל דְבוּר בְּלֹא מַעֲשֵׂה אֲלֵא בְּנִיסַת לְעַבְדָּה זְרָה וְאֲבָה וְשִׁמְעֵי וְאֲמַר
57 אַעְבֹּד אֲלֵךְ אֲלוֹהֵתוּ אֲבַל כְּאוּמֵר בּוּרֵא וְעוּבְדוֹנֵי פְטוּר אֲלַמָּא מִשְׁמַע דְרַבִּי יְהוּדָה
58 בְּנִיסַת אַחֲרִים לְעַצְמוֹ טַעְמָא אַחֲרִינָא הוּא דְהוּא בְּנִיסַת חִיבֵי מַחִיבֵי בְּבִירְיָה: מִסִּית
59 לְעַצְמוֹ. בְּנִיסַת אַחֲרִים לְעַצְמוֹ שְׁעוּבָתוֹתָ אִי הוּי מִסִּית אִו לֹא: לֹא שְׁמַעֵי לִיה.
60 שְׁרִירֵי הוּא אֲרַם כְּמוֹתֵם וְאֶפִּילוּ הִנִּיחִים לְשֹׂאֵר צַלְמֵי עֲבֻדָּה זְרָה אֵין נִיטְרָן לְעַבְדוּ
61 אַרְם:

רבא אמר פטור. אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודה זרה יהרג ואל יעבור י"ל נהי דחיבי למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מחייבי מיתה ואין לומר דרבא טעמיה דאמר בפ' ר' ישמעאל (ע"ז נד. ושם) אפי' עבודה זרה בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימות בהן דאי' בני (בריות) דמייתי לימא

דאיתא כמ"ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגא דתנאי היא וי"מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עבודה זרה והכא איירי בעבודה זרה שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי ומתני' דאחד העובד משמע ליה דאיירי כה"ג דאי בסתם עבודה זרה לא איצטריך ד"מ דשמעון ממתני' הופיער עצמו לפער אע"ג דמבין לבווי חייב מיהו ההיא דבין משיח היה מצוי לאוקומי בסתם עבודה זרה אלא דמשני שפיר וא"ת לרבא אמאי לא השתחוה מרדי' להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו עצמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשבעות (פ"ד) בוגן פסול ולוליינט אחים שנתן להם מים בזוכיית צבעה ולא קיבלה ורבא

מאי שנא איהו מינן דידן. ואין דקאמרי, אחוכי עליה. ומתניתין, דקשיין אהדידי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: **ברבים הניסתיים.** דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע וסיפא דמחייב באבה ושמע בבידד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למחר הוא

מאי שנא איהו מינן דידן. ואין דקאמרי, אחוכי עליה. ומתניתין, דקשיין אהדידי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: **ברבים הניסתיים.** דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע וסיפא דמחייב באבה ושמע בבידד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למחר הוא אבה ושמע ורחמנא חייביה: והוציא הכתוב יחיד מפלל רבים. וילך בעבוד וגו' ויסלקם (דברים יז): **ורבים מפלל יחיד.** לדון בסייף הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: להחמיר על ממונם. ושרפת באש וגו' (שם) אבל יחיד הקל בממונו שאר גזר עליו לאבדה: **מפי עצמו.** שאין אחר מסיתו: **מנא אמניא לה.** דבדבורא ניסת מפי אחרים הוא דמחייב: **הא אבה ושמע.** למסיתו חייב: **אידי ואידי בניסת מפי אחרים.** ומשכחת לה דלא נתיחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מסית עובדי דעבודה זרה כך אוכלת וכן שותה דכיון דלא ידע ביה מילתא דשדחיה מחדר קא הדר ביה ולא אבה ושמע: **מנא אמניא לה.** דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך אוכלת וכן שותה: **דבתיב.** בפרשת מסית מאלוהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מה לי קרובים ומה לי רחוקים ולמה חזירי קרוב ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודה זרה חזקה שאינו מכיר בה ומוציא בפיו השקר ואומר כך אוכלת וכן שותה לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודה זרה הקרובות לך ותראה שאין בהם ממש ומוקח אתה למד טיבן של רחוקים אלמא קרא בדאמר ליה כך אוכלת כתוב: **רב אשי אמר סיפא.** דמחייב באמירה בישראל מומר דכיון דקבל עליה תו לא הדר ביה שרירי הופקר בכך: **רבינא אמר.** לעולם בישראל גמור וכולה דמתני' בחד טעמא ותנא עובד עובד וסיפא אומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עובד בלבד אמרו אלא אף אומר חייב מאהבה ומיראה. מאהבת אדם ומיראת אדם ולא חשבה בלבו באלהות: **חייב.** במודד ובהתראה במיתה ובשוגג דכסבר מותר לעשות כן חייב בחטאת: **פסור.** כן במודד בין בשוגג דלאו כלום עבד: **אחד העובד.** והלא המובח והמקטיר עובדין הן אלא הכי קאמר אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד המובח לשם אלהות דתנא סיפא לגלוי עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו

מאי שנא איהו מינן דידן. ואין דקאמרי, אחוכי עליה. ומתניתין, דקשיין אהדידי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: **ברבים הניסתיים.** דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע וסיפא דמחייב באבה ושמע בבידד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למחר הוא אבה ושמע ורחמנא חייביה: והוציא הכתוב יחיד מפלל רבים. וילך בעבוד וגו' ויסלקם (דברים יז): **ורבים מפלל יחיד.** לדון בסייף הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: להחמיר על ממונם. ושרפת באש וגו' (שם) אבל יחיד הקל בממונו שאר גזר עליו לאבדה: **מפי עצמו.** שאין אחר מסיתו: **מנא אמניא לה.** דבדבורא ניסת מפי אחרים הוא דמחייב: **הא אבה ושמע.** למסיתו חייב: **אידי ואידי בניסת מפי אחרים.** ומשכחת לה דלא נתיחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מסית עובדי דעבודה זרה כך אוכלת וכן שותה דכיון דלא ידע ביה מילתא דשדחיה מחדר קא הדר ביה ולא אבה ושמע: **מנא אמניא לה.** דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך אוכלת וכן שותה: **דבתיב.** בפרשת מסית מאלוהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מה לי קרובים ומה לי רחוקים ולמה חזירי קרוב ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודה זרה חזקה שאינו מכיר בה ומוציא בפיו השקר ואומר כך אוכלת וכן שותה לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודה זרה הקרובות לך ותראה שאין בהם ממש ומוקח אתה למד טיבן של רחוקים אלמא קרא בדאמר ליה כך אוכלת כתוב: **רב אשי אמר סיפא.** דמחייב באמירה בישראל מומר דכיון דקבל עליה תו לא הדר ביה שרירי הופקר בכך: **רבינא אמר.** לעולם בישראל גמור וכולה דמתני' בחד טעמא ותנא עובד עובד וסיפא אומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עובד בלבד אמרו אלא אף אומר חייב מאהבה ומיראה. מאהבת אדם ומיראת אדם ולא חשבה בלבו באלהות: **חייב.** במודד ובהתראה במיתה ובשוגג דכסבר מותר לעשות כן חייב בחטאת: **פסור.** כן במודד בין בשוגג דלאו כלום עבד: **אחד העובד.** והלא המובח והמקטיר עובדין הן אלא הכי קאמר אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד המובח לשם אלהות דתנא סיפא לגלוי עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו

הכי חייב: **ביתרין ר' ירמיה.** אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך ואחד המובח שלא כדרכה ולעולם רישא וסיפא לשם אלהות: **ולא תעבדים.** יתירא הוא: **נעבד בהמן.** שעשה עצמו עבודה זרה כדאמר במגילה (דף טז.) דאי לאו הכי לאו הוה מרדכי מתגרה בו והיה כורע ומשתחוה לו: **הוא המן.** מיראת המלך הוה פלחי ליה דכתיבי (אסתר א) כי בן צוה לו המלך וקתני דלא: **ודלא בהמן.** דקתני יכול אפילו נעבד בהמן לאו למיסר מיראה אלא למיסר אדם הנעבד לשם עבודה זרה שלא מיראה למסוג ליה בסתמא והאי דנקט המן משום דעשה עצמו עבודה זרה הוא: **כהן משות.** בקרבן עבודה זרה: **ד' אומר בשגגת מעשה.** אפילו לא נעלם ממנו איסור עבודה זרה אלא ששגג במעשה חייב ואע"ג דבשאר מצות אין מביא קרבן האמור בו אלא אי"כ נעלמה ממנו הלכה דכתיב (ויקרא ד) גבי חטאת צבור ונעלם דבר כגון הורו ב"ד שחלב מותר ועשו ע"י העלמתו דבפר כהן משוח כתוב (שם) לאשמות העם הרי משוח כצבור אפילו הכי בעבודה זרה שקרבנו שוה לשאר יחידים בכתקני ואילו מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר ולקמן מפרש האי שגגת מעשה היכי דמי: **וחכ"א.** אף כאן אינו חייב אלא בהעלם דבר ובהוריות בפ"ב (דף ז) וליפני טעמא מקרא: **ושוין שבשעירה** ביחיד. ואפילו להרנן דלא משוי ליה כשאר יחיד לענין להתחייב בלא העלם דבר מודים הן שאין קרבנו בעבודה זרה חלוק משאר יחיד שמביא שעירה דכתיב גבי קרבן עבודה זרה בפרשת שלח לך ואם נפש אחת איחד יחיד ואחד נשיא ואחד משוח משמע ואע"פ ששניא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מצות שהנשיא מביא שיער וכו' ונאכל וכהן משוח פר ונשרף והיחיד מביא כשבה או שעירה בעבודה זרה שוין הן: **ושוין שאינו מביא אש תלוי.** על שום לא הודע שבתורה משום דגבי אשם תלוי כתיב (ויקרא ה) על שגגתו אשר שגג משמע מי שמביא חטאת על הודע שגגת מעשה מביא אשם תלוי על לא הודע יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר ואשכנעו הכא אפילו לא שגגו תלוי: **ואם שגגת מעשה חייב בשגגת מעשה מודה הוא שאין מביא אשם תלוי ובמס' הוריות (שם) לייף מקרא מרדכיב באשם תלוי שגגתו שגגתו תרי דזמני מי שכל חטאו בשגגה יצא משוח שאין כל חטאו בשגגה שהרי בשאר מצות צריך העלם דבר: שגגת מעשה.** בלא העלם דבר ה"ד: **הרי לבו לשמים.** ולא השתחוה זה לעבודה זרה לא מויד ולא שונג הוא אלא לשמים שהרי לשמים אלא למי ששכן שמו עליה: **אלא דחוא אנדרטא וכו' ליה.** שראא ממות שהיו וגיילין לעשות ברמות המלך והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שעובדין אותו וזה ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו: **אי דקבליה עליה**

כאלוהי. שהשתחוה לו לשם עבודה זרה מויד הוא:

56 ^גט) 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו, ומדויק מזה האם הניסת
57 'אבה ושמע' - נתרצה ושמע לדברי המסית, חייב, על אף שעדיין
58 לא עבד, ומבואר שהחייב על התרצות לעבוד עבודה זרה, היינו
59 דווקא בניסת מפי אחר ושמע לדבריו.
60 הגמרא מביאה שיטה אחרת בתירוץ סתירת המשניות: רבא אמר,
61 אידי ואידי - בשתי המשניות, מדובר בנית מפי אחרים, והחילוק
62 ביניהם הוא, הא - המשנה לקמן המחייבת את המתרצה לעבוד
63 אף שעדיין לא עבד, מדברת באופן דאמר ליה המסית לניסת את
64 שבח העבודה זרה, דהיינו 'כך אובלת' 'כך שותה' 'כך מטיבה
65 לאחרים' 'כך מריעה לאחרים', שכיון ששמע שבחה מתפתה
66 לעבודה ולא יחזור בו, והא - משנתנו שלא חייבה את המתרצה
67 לעבוד ועדיין לא עבד, היינו באופן דלא אמר ליה המסית את
68 שבחה 'כך אובלת' 'כך שותה' בו, ולכך אף שאמר שיעבדה, כיון
69 שאינו יודע שבחה יש לתלות שיחזור בו, וממילא אינו נחשב
70 ש'אבה ושמע' למסית.
71 רבא מבאר את מקורו: אמר רבא, מנא אמניא לה - מדיחין למדתי
72 שהניסת חייב דווקא אם אמרו לו את שבח העבודה זרה, דכתיב
73 גבי ניסת לעבודה זרה (דברים יג ד), 'כי יסיתך אחיך וגו' נלכה
74 ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך, מאליהי
75 העמים אשר שכניתיכם הקרובים אליך וגו' או הרחוקים ממך'.
76 מבאר רבא את הפסוק, מה לי הבלד אם אלוהי העמים קרובים
77 הם, ומה לי אם רחוקים הם, אלא הכי קאמר ליה - כך אומר
78 הכתוב לניסת, הסתכל באלוהי העמים הקרובים אליך ותראה
79 שאין בהם ממש, ומטיבותן - מענינם של הקרובים אליך, אתה
80 למד אף מה מטיבותן - ענינם של הרחוקים ממך שאינך יכול
81 לראותם, כשם שבקרובים אין בהם ממש, כך ברחוקים שאינך
82 יכול לראותם דע שגם בהם אין ממש. ומכאן מוכיח רבא, מדוע
83 הוצרך הכתוב להזהיר שאין ברחוקים ממש, מאי לאו - האם אין
84 זה משום שדרך המסית דאמר ליה לניסת על העבודה זרה
85 הרחוקה, 'כך אובלת' 'כך שותה' 'כך מטיבה' 'כך מריעה', וכיון
86 שציון שבחה בפניו יש חשש שיתפתה הניסת לדברי המסית
87 לעבדה, ולכן אומר לו הכתוב, כשם שבקרובה אין בה כלום, כך
88 ברחוקה אין בה כלום. ושמע מינה שהפסוק האמור בהמשך (שם
89 ג)ט) 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו' מדבר באופן זה שציון המסית
90 את שבח העבודה זרה בפני הניסת, ורק על אופן זה מדויק שאם
91 'אבה ושמע' (נתרצה) חייב, אף שעדיין לא עבד.
92 מביאה הגמרא תירוץ נוסף: רב אשי אמר, המבואר במשנתנו
93 שאין הניסת מתחייב באמירת 'אלך ואעבוד' בלבד עד שיעבוד
94 בפועל, היינו בסתם ישראל, ופיא - המשנה לקמן שמחייבת אף
95 באמירה בלבד בלא עבודה, מדברת ב'ישאל מופר', שכיון שהיה
96 מוחזק מקודם כמופקר לעבוד עבודה זרה, אם הסיתוהו עתה
97 ונתרצה, אין לתלות שיחזור בו, ולכך חייב אף על דיבורו בלבד.
98 מביאה הגמרא תירוץ נוסף: רבא אמר, שתי המשניות סוברות
99 שהנך באמירה שמתרצה חייב, ואין לדייק במשנתנו שדווקא
100 לעבוד חייב ולא האומר, כיון שמשניות אלו בדרך לא זו אף זו
101 קתני, דהיינו שנו בתחילה את האופן החמור שבו דאי חייב ואחר
102 כך את האופן הקל שבו יש חידוש יותר שחייב, לא רק העובד
103 חייב כמבואר במשנתנו, אלא אף המתרצה ואומר 'אלך ואעבוד'
104 חייב כמבואר במשנה לקמן.
105 הגמרא דנה בעובד עבודה זרה שלא לשם קבלת אלוהותה עליו:
106 איתמר, העובד עבודת פוככים מאכה - מחמת שאוהב האדם
107 הרוצה שיעבדה, וחרפה - או מחמת שירא מהאדם המצוה עליו
108 לעבוד, ולא משום שחפץ לקבלה עליו לאלוהות. אפי אמר, חייב
109 מיתה במזיד ובהתראה, ואם שגג וסבר שמוותר לעשות כן חייב
110 חטאת. רבא אמר, פטור בין במזיד ממיתה ובין בשוגג מחטאת.

1 מאי שניא איהו מיין דיין - במה אדם זה שונה מאיתנו להיות
2 אלוה שנעבוד לו, ואין דקאמרי - ומה שאומרים לו 'אכן נעבדך/
3 אחוכי עליה - צוחקים עליו בזה. ופתגמין - ואת סתירת
4 המשניות שהקשה רבה לעיל יש ליישב, פאן - במשנה לקמן
5 המחייבת אף באומר 'אלך ואעבוד', מדובר ב'חיד הניסת מאחר
6 לעבוד עבודה זרה, ופאן - במשנתנו המחייבת דווקא בעובד ולא
7 באומר, מדובר ב'רבים הניסתים. וטעם החילוק הוא, 'חיד כיון
8 שנתרצה לעבוד לא מימלך - אין רגילות שימלך בדעתו לחזור
9 בו, ולכך מעי פתריה - טועה אחר דברי המסית לעבוד עבודה
10 זרה, ונחשב ש'אבה ושמע' למסית, וחייבתו תורה על כך כדלהלן,
11 אך רבים, אף שנתרצו לעבוד מימלכי - סופם שיחזרו בהם, ולא
12 מעי פתריה - ולא יטעו אחריו לעבוד עבודה זרה, ולכן אינם
13 חייבים במה שאמרו 'נלך ונעבוד'.
14 רב יוסף מביא מקור לדבריו: אמר רב יוסף, מנא אמניא לה - מהדיחין
15 למדתי שיחיד הניסת חייב אף על דיבור בלבד, דכתיב גבי מסית
16 לעבודה זרה (דברים יג ט) 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו, ומדויק
17 מכך הא 'אבה ושמע' - אם הניסת נתרצה לעבוד ושמע לדברי
18 המסית, נחשב כעובד עבודה זרה וחייב, אף שעדיין לא עבד
19 בפועל, והפסוק נאמר בלשון יחיד להורות שרק ניסת יחיד חייב
20 אם נתרצה לעבוד, אך רבים פטורים.
21 אביי מוקשה על כך: איתריביה אפי לרב יוסף, מי שניא - וכי הדין
22 שונה בין עת רבים לניסת יחיד, והתניא - הלא שנינו בברייתא,
23 בתחית פרשת ניסת לעבודה זרה נאמר (דברים יג ט) 'כי יסיתך אחיך
24 כן אמר' וגו', ומסתימת הכתוב משמע שאחד יחיד הניסת ואחד
25 רבים הניסתים נכללים בפסוק, ומצינו בהמשך הפסוקים שהוציא
26 הקטוב את יחיד הניסת מפלל רבים הניסתים, שלגבי יחיד נאמר
27 פסוק בפני עצמו (שם יז א) 'ולך ונעבד אלהים אחרים' וגו', ונאמר
28 עליו (שם יז ה) 'וסקלתם באבנים ומתו, וכן הוציא את דינם של רבים
29 הניסתים מפלל דין יחיד הניסת בפסוק בפני עצמו, שנאמר גבי עיר
30 הנדחת (שם יד ד) 'יצאו אנשים בני פלועל מקרבו ודיחו את ישיבי
31 עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים' וגו', ונאמר עליהם (שם
32 ג)ט) 'הפה תפה את ישיבי העיר ההוא לפי חרב'. הטעם שהוציא
33 הכתוב את היחיד מפלל הרבים הוא, כדי להחמיר על גופו שנענש
34 בסקילה החמורה, שנאמר בו 'וסקלתם באבנים', ולא כדן רבים
35 הנענשים בסיף כדלהלן, ולהקל על ממונו, שלא גזר עליו לאבדו
36 כפי שגזר על הרבים. והטעם שהוציא הכתוב את הרבים מפלל
37 היחיד הוא, כדי להקל על גופם שנענשים בסיף הקל מסקילה,
38 שנאמר בהם 'הפה תפה וגו' לפי חרב, ולהחמיר על ממונם שגזר
39 עליהם לאבדו, שנאמר בעיר הנדחת (שם יז ב) 'ושרפת באש את
40 העיר ואת כל שללה לילי וגו'. ומדויק מדברי הברייתא, קהא
41 מילתא הוא דשאני - דווקא בענין זה של דרגת העונש בגוף ובממון
42 שונים היחיד והרבים זה מאלו, אפל כפל מילי - בכל שאר
43 הדברים כי תדיינינהו - שוים הם. ומבואר שבין יחיד ובין רבים
44 הניסתים חייבים אף אם נתרצו דיבור בלבד, ושלא כדברי רב
45 יוסף.
46 אביי מותרץ באופן אחר את סתירת המשניות: אלא אמר אביי, פאן
47 במשנתנו שלא חייבו את האומר 'אלך ואעבוד', מדובר ב'נית
48 מפי עצמו - שנתרצה מעצמו ואמר 'אעבוד' או 'אלך ואעבוד',
49 ופאן - במשנה לקמן המחייבת אף את האומר, מדובר ב'נית מפי
50 אחרים. וטעם החילוק הוא, ניסת מפי עצמו אין מי שגוררו אחר
51 מעשיו, ולכך יש לתלות שלבסוף מימלך - יחזור בו, אך ניסת מפי
52 אחרים לא יחזור בו, אלא גריד פתריהו - יגדר במעשיו אחרים.
53 ולבסוף יעבוד עבודה זרה, ולכן כבר מעתה שנתרצה לכך, חייב.
54 אביי מבאר את מקורו: אמר אביי, מנא אמניא לה - מדיחין למדתי
55 שרק ניסת מפי אחרים חייב, דכתיב על המסית לעבודה זרה (דברים

56 שלא בהתראה, וחטאת בשוגג, ולא כדי לחלק את העבודות
57 וללמד שיש על כל אחת חיוב בפני עצמה, ולכן אם עשאן
58 בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת. ולמאן דאמר - לרבי נתן
59 הסובר גבי חיובי שבת שהקערה לחלק יצאה - יצאה ללמד שחייב
60 על כל מלאכה ומלאכה, יש לומר כן גם גבי עבודה זרה,
61 דהשתחווא נמי שנאמר בה איסור בפני עצמה, לחלק יצאה -
62 יצאה ללמד שיש על כל אחת מן העבודות חיוב בפני עצמה, ולכן
63 אף אם עשאן בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת.
64 שואלת הגמרא: מתקנה לה רב יוסף, דילמא - שמא אף רבי יוסי
65 מודה גבי השתחווא, שיצאה ונכתבה בפני עצמה כדי לחלק
66 בעבודות וללמד שחייב חטאת על כל אחת ואחת, ולא יצאה
67 ללאו כמו הבערה בשבת, שהרי אפשר שעד קאן לא קאמר רבי
68 יוסי התי - גבי חיובי שבת הקערה ללא יצאה, ולא לחלק יצאה,
69 אלא משום דנפקא ליה - שכבר למד את חילוק המלאכות ממה
70 שנאמר (ויקרא ד) 'ועשה מאחת מהנה'. דתניא בברייתא, רבי יוסי
71 אומר, נאמר גבי חוטא בשגגה 'ועשה מאחת מהנה', ויש לדרוש
72 מכך, פעמים שחייב חטאת אחת על כולן - על כל העבירות
73 שעשה יחד, כגון במלאכות שבת, שידע שהמלאכות אסורות
74 בשבת, אך שכח ששבת היום, שנחשב לו שגגה אחת, ופעמים
75 שחייב חטאת על כל אחת ואחת, כגון שידע ששבת היום ושאיסור
76 לחלל שבת, אך לא ידע שהמלאכות ששבת הם האסורות בשבת,
77 אלא סבר שרק מלאכות אחרות אסורות, שבכך יש שגגה על כל
78 מלאכה ומלאכה שעשה בפני עצמה. ואמר רבי יונתן, מאי פקעמא
79 דרבי יוסי, כיצד דרש מפסוק זה שבשגגת מלאכות חייב על כל
80 אחת ואחת, ובשגגת שבת חייב אחת על כולן, דכתיב בלשון
81 הפסוק 'ועשה מאחת מהנה', וכיון שהכתוב היה יכול לומר אחת
82 ואמר מאחת, וכן לומר הנה ואמר מהנה, אם כן אותיות 'מ' של
83 שתי התיבות מיותרות, ויש לדורשם לחייב על דברים נוספים כפי
84 שיתבאר, וכן אחת מתיבות אלו מיותרת, שהיה יכול לומר 'ועשה
85 אחת' או 'ועשה מהנה', וממה שסמך תיבות 'אחת מהנה' יש
86 לדרוש שיש אחת שהיא הנה, כלומר שחייב על עבירה אחת כמה
87 חטאות, ויש הנה שהיא אחת, שחייב על כמה עבירות חטאת
88 אחת, כפי שיתבאר. ואלו החיובים הנדרשים מהפסוק, מתיבת
89 'אחת' למדים לחייב את העושה עבירה שלימה, כגון כותב בשבת
90 בשוגג תיבת 'שמעון', וכיון שנאמר 'מאחת' בתוספת 'מ', יש
91 לדרוש שחייב אף אם עשה מקצת עבירה וכתב תיבת 'שם' מתוך
92 תיבת 'שמעון', כלומר שהתכוין לכתוב 'שמעון' וכתב רק תיבת
93 'שם', והטעם שחייב כיון שתיבה זו נקראת בפני עצמה. וכן ממה
94 שנאמר 'הנה' למדים לחייב את העושה אבות מלאכות בשבת,
95 וכיון שנאמר 'מהנה' בתוספת 'מ', יש לדרוש שחייב אף על
96 תולדות, דהיינו מלאכות הדומות לאבות. ומה שלמדים מיתור
97 וסמיכות התיבות 'אחת מהנה' שיש אחת שהיא הנה, כלומר
98 שחייבים על עבירה אחת כמה חטאות, היינו כשעשה הרבה
99 מלאכות בשבת, שהיו בודין שבת - בידיעה שהוא יום שבת
100 ושאיסור לעשות מלאכות בשבת, ונשגגות מלאכות - ונעלם ממנו
101 שאף מלאכות אלו אסור לעשותן בשבת. ומה שדרשו שיש הנה
102 שהיא אחת, כלומר, שעובר כמה עבירות וחייב עליהן חטאת
103 אחת, היינו כשעשאן בשגגת שבת - בשכחה שהוא יום שבת,
104 וודין מלאכות - ובידיעה שאסור לעשות מלאכות אלו בשבת.
105 רב יוסף מסיים את הקושיא: כיון שמבואר שרבי יוסי כבר למד את
106 חילוק המלאכות לחייב על כל אחת מפסוק זה, לכך 'הבערה'
107 אינה נצרכת לחלק את המלאכות, אלא יצאה ללאו. אמנם כל זה
108 גבי שבת, אבל הנה - בעבודה זרה, דלא נפקא ליה - שלא למד
109 רבי יוסי את חילוק המלאכות מדוכתא אחריתי - ממקום אחר, אם
110 כן בזה אפשר דכילי עלמא מודים שהשתחווא לחלק יצאה, שהרי

1 ואי לא קבליה עליה פאלותי אלא השתחוה לו לכבוד המלך, הרי
2 לא פלום הוא ולא חטא במעשהו כלל. אלא לאו - ודאי צריך
3 לומר שהשתחוה לו אף שידע שעשאוהו עבודה זרה, אך לא לשם
4 אלוהות השתחוה, אלא מאהבה ומיראה - מחמת שאהוב אדם
5 מרוצה בכך או מתיירא ממנו, וסבר שמותר לעשות כן, וזו שגגת
6 מעשה, שידע שעבודה זרה אסורה, אך טעה וסבר שעבודה
7 מאהבת או מיראת אדם מותרת, ומבואר בברייתא שחייב חטאת
8 ככל עובד עבודה זרה בשוגג, וכדברי אביי.
9 הגמרא דוחה את הראיה לפי רבא: ודקא אמר לה, לא - אין כוונת
10 הברייתא ש'שגגת מעשה' היינו עובד מאהבה ומיראה וסבר
11 שמותר לעשות כן, שהרי לשיטתי פטור מקרבן באופן זה, אלא
12 'שגגת מעשה' היינו פחות לעבוד עבודה זרה, שטעה וסבר
13 שאין איסור כזה כלל בתורה.
14 מקשה הגמרא: הלא האומר מותר לעבוד עבודה זרה היינו העלם
15 דקר, שהרי נעלם ממנו האיסור לגמרי, ובוזו גם חכמים מודים,
16 ולרבא במה נחלקו רבי וחכמים. מתרצת הגמרא: רבא יפרש
17 ששגגת מעשה היינו פחות מותר לגמרי, שטעה וסבר שאין כלל
18 איסור, אך העלם דקר אין פירושו שנעלם ממנו האיסור לגמרי,
19 אלא ענינו קיום מקצת האיסור ופסול מקצת ממנו, כלומר
20 שהאיסור ידוע לו, אך טעה וסבר שדבר מסוים ממנו מותר, כגון
21 שסובר שאסור רק לזבוח ולקטר לעבודה זרה, אבל להשתחוות
22 לה מותר.
23 מביאה הגמרא ברייתא, שהמשא ומתן בדבריה תלוי במחלוקת
24 רבא ואביי זו: תני רבי יצאי ברייתא קמיה 'לפניו דרבי יוחנן, ויפה
25 יקומר וינפח והשתחוה לעבודה זרה העלם אחד - בשכחה אחת,
26 כלומר, בשעה שעשה כל עבודות אלו נעלם איסורן ממנו, ולא
27 נזכר בכך עד אחר שגמר את כולן, אינו חייב עליהם אלא חטאת
28 אחת, כיון שמוזחר על כולן באזהרה אחת, שנאמר (שמות כ ה) 'ולא
29 תעבדם', ואין אזהרה נוספת שתחייבו חטאת על כל עבודה בפני
30 עצמה. אמר ליה רבי יוחנן, פוק תני לברא - צא ושנה ברייתא זו
31 מחוץ לבית המדרש, כיון שטעות היא, שהרי העושה כמה
32 עבודות אף בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת.
33 הגמרא מביאה יישוב בשיטת הברייתא: אמר רבי אבא, הא דאמר
34 רבי יצאי, שהעושה כמה עבודות לעבודה זרה בהעלם אחד חייב
35 רק חטאת אחת, שנוי במחלוקת רבי יוסי ורבי נתן גבי הבערה
36 בשבת, דתניא בברייתא, כל המלאכות האסורות בשבת איסורן
37 נלמד מהפסוק (שמות כ ה) 'לא תעשה כל מלאכה', ומלאכת הבערה
38 בשבת נתפרש איסורה בפני עצמה, שנאמר (שם לה א) 'לא תבצר
39 אש בכל משבתתכם ביום השבת', הקערה זו שיצאה בתורה מן
40 הכלל, ללא יצאה - יצאה ללמד על עצמה שאין בה עונש מיתה
41 במזיד בהתראה, ועונש כרת במזיד שלא בהתראה, כמו בשאר
42 מלאכות, אלא יש בה רק איסור לאו, דברי רבי יוסי. ורבי נתן
43 אומר, לחלק יצאה - יצאה ללמד שאינה כלולה באיסורן של
44 שאר המלאכות, אלא יש בה איסור חלוק בפני עצמה, ולכן אם
45 עשה הבערה ומלאכה אחרת עמה בשגגה אחת, חייב שתי
46 חטאות, וכשם שהבערה חלוקה משאר מלאכות וחייבים עליה
47 בפני עצמה, כך גם שאר מלאכות חלוקות זו מזו, וחייבים על כל
48 מלאכה בפני עצמה אף בעושה כמה מלאכות בהעלם אחד. ולפי
49 ברייתא זו מפרש רבי אבא, למאן דאמר - לרבי יוסי הסובר גבי
50 חיובי שבת הקערה ללא יצאה, ולא לחלק ולחייב על כל מלאכה
51 בפני עצמה, יש לומר כן גם גבי עבודה זרה, דהשתחווא נמי
52 שיצאה ונכתב איסורה בפני עצמה, שנאמר (שמות כ ה) 'לא
53 תשתחוה להם ולא תעבדם', ולא נכללה בשאר עבודות שנסארו
54 במה שנאמר 'ולא תעבדם', ללא יצאה - יצאה ללמד שאסורה
55 רק בלאו, ואינה כשאר העבודות שחייבים עליהם כרת במזיד

1 ואי לא קבליה עליה באלוה, אלא לכבוד המלך השתחוה לו לא כלום הוא דהא
 2 לא אכיון לשם עבודה זרה: אלא לאו. שעבר עבודה זרה מאהבה ומיראת אדם
 3 כסבור שמותר לעשות והאי אומר מותר כי האי גוונא ידיע ליה לאיסור עבודה
 4 זרה בכל עבודות שלה לאו העלם דבר קרי לה אע"פ שעלם ממנו איסור אהבה
 5 ויראה שאין זו גמול האיסור אלא אי"כ נעלם
 6 ומנע עיקר עבודה זרה באחת מעבודותיה
 7 כסבור שעבודה זו מותר לה: ורבא אמר לה.
 8 לא היו שגגת מעשה הכי אלא באומר מותר
 9 לעבוד עבודה זרה כסבור אין עבודה זרה
 10 בתורה: אומר מותר היינו העלם דבר. ובהא
 11 אפילו רבנן מודה: ומשני אומר מותר
 12 דקאמרינן היינו דהא עקר לה לגמרי: ורבא
 13 דבר קיום מקצת ובטול מקצת. כגון יש
 14 עבודה זרה בתורה שלא לזכות ושלא לקטר
 15 אבל המשתחוה מותר: אינו חייב אלא אחת.
 16 וכל עבודותיה באוהרה אחת הן לא תעבדם
 17 (שמות ב) הלכך איך כאן חלוק חטאות: פוק
 18 יתנו ל' דטעות הוא ולקמן מפרש טעמא:
 19 הבערה. שיצאה מכלל לא תעשה כל
 20 מלאכה (שם) דרשבת: ללאו יצאה. להוציאה
 21 מחומרי שאר מלאכות וללמד עליה שאינה
 22 לא בכרת ולא במיתה אלא בלאו. לחלק.
 23 לחלוק ולומר לך מה זו מיוחדת שאינה
 24 מאבות מלאכות הנעשית במשכן חייב
 25 עליה הכתוב בפני עצמו שפרט לה לבדה אף
 26 כל שהוא אב מלאכה אם עשאו בהעלם
 27 אחד חייב על כל אחת ואחת דכל דבר שהיה
 28 בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על
 29 עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא:
 30 השתחוה נמי ללאו יצאה. לקמן (דף סג.)
 31 אמר שלש השתחוואות נאמרו באוהרת
 32 עבודה זרה אחת לשלא כדרכה לכדאמרן
 33 לעיל אוהרה מניין ת"ל לא תשתחוה ואחת
 34 לכדרכה ואחת לחלק מה השתחוואות
 35 מיוחדת מעשה לעצמו חייב עליה בעצמה
 36 אף כל עבודה ועבודה בשוגג חייב עליה
 37 חטאת לעצמה ותנא דר' זכאי סבירא ליה
 38 בר' יוסי דההוא השתחוואה יתירא לאו
 39 לחלק יצאה אלא ללמד עליה שהיא בלאו ולא בכרת ואין חטאת על שגגתה ואע"פ שחייבין עליה מיתה דהא גבי סקילה כתיב (דברים יז) וישתחוה להם מיהו מכרת
 40 ומחטאת אפקה הלכך לא משכחת קרא בעבודה זרה לחלק מאחת מהנה. גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת אחת על כולן כגון שגג בשבת כסבור אין היום שבת
 41 אבל יודע היה שכל מלאכות שהוא עושה אסורות בשבת מביא קרבן אחד דחידא שגגה היא ופעמים שחייב על כל אחד ואחד כגון שהויד בשבת ויודע שהוא שבת היום
 42 ויש שבת בתורה ושגג במלאכות שלא היה יודע שהמלאכות הללו אסורות אלא מלאכות אחרות חייב על כל אחת ואחת שיש כאן שגגות הרבה: ר' יונתן מפרש טעמא
 43 דר' יוסי היכי שמעמ ליה האי מהאי קרא: ועשה מאחת מהנה. הוה ליה למכתב ועשה אחת מהנה אי נמי ועשה מהנה אי נמי ועשה אחת ולישתוק מדרכתבינהו הכי ש"מ
 44 למדרש כל חד וחד לחודה לחייב על אחת ועל מאחת כלומר מקצת העבירה על הנה ועל מהנה כדמפרש הנה אבות מהנה תולדות ולמדרישנהו נמי כי הדידי הכי
 45 מדסמכי להדידי: אחת שהיא הנה. כלומר פעמים שהוא חייב על מצוה אחת חטאת הרבה והנה שהיא אחת פעמים שאינו חייב אלא אחת על מצות הרבה הכי שמעמ
 46 מאחת מהנה הנה מהנה מחייב אחת מהנה מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה שמתכוין לכתוב שמתכוין לכתוב שמתכוין לכתוב שמתכוין על מקצתו נמי מחייב
 47 כגון נתכוין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות חייב ולהכי נקט שמעון משום דשתי אותיות ראשונות הוו זהו שם במקום אחר כגון שם בן נח והיה גז מגדיאל דן
 48 מדינאל אבל נתכוין לכתוב שם אחר כגון נפתלי ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא מחייבין שאין כאן מלאכה בשום מקום: מהנה תולדות. דנפקא לן מדרמי להו לאבות
 49 והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם: אחת שהיא הנה. דאמרן לעיל פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת דהיינו על אחת הנה על מצוה אחת כמה חטאות כגון עושה
 50 מלאכה הרבה בודוין שבת ושגגות מלאכות כדפרישית לעיל דיש כאן שגגות הרבה: שגגת שבת וודוין מלאכות. יודע שזמלאכות הללו אסורות בשבת אבל כסבור אין
 51 שבת היום כתיב חזיא שגגה היא: וכולי ל' חלק יצאה. אהת. דהכל מודים דכל היוצא מן הכלל ללמד על הכלל נמי יצא אי לא נפקא לן מזכותא אחריית ומשום הכי
 52 אמר ליה פוק תני לברא דאפילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: תיפוק לי מאחת מהנה. לרבי אבא פריך נמי דמתניין רבי יוסי היא דהשתחוואה ללאו יצאה מיהו
 53 תיפוק לן דחייב על כל אחת ואחת מהנה כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא האי קרא גבי חטאת סתמא כתיב ונדרשיה נמי בעבודה זרה הכי אחת ועשה אחת שעשה
 54 עבודה שלימה כגון זבח מאחת ועשה מאחת כגון שחט סימן אחד לעבודה זרה דאשכחן ליה הכשר גבי חטאת העוף בפנים: שבר מקל לפניו. לשם עבודה זרה דדמי
 55 לחיטה ששובר מפרקתה וכגון דדרכה לעובדה במקל כדאמרין במס' עבודה זרה ב' ר' ישמעאל (דף נא). עבודה זרה שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניו חייב
 56 אחת שהיא הנה. פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאת הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: בודוין עבודה זרה ושגגת עבודות. יודע שעבודה זרה אסורה בזכות אבל
 57 כסבור שמותר לקטר ולשחוחות: האי שגגת עבודה זרה היכי דמי. כלומר היכי מתוקם קרא בעבודה זרה הא לא משכחת לה שגגת עבודה זרה בודוין עבודות
 58 הלכך לא נפקא לן בעבודה זרה חלוק מלאכות מהכא: אלא מאהבה ומיראה. יודע שאסורה עבודה זרה בעבודות הללו אבל שגג בכך כסבור שאין עבודה זרה בתורה
 59 מאהבה ומיראת אדם והוי כשגגת עבודה זרה וודוין עבודות דמחייב חזא: אלא באומר מותר. כסבור אין עבודה זרה בתורה ונדי דלא הוי שגגת עבודה זרה וודוין עבודות
 60 אלא שגגת זה וזה מיהו קרא דקאמר הנה שהיא אחת בחיבי מוקים לה: דקעא מיניה רבא מרב נחמן. במסכת שבת פרק כלל גדול (דף ע): להני קראי. האי אחת והאי
 61 הנה: ואילו בעבודה זרה תניא (תנן). לעיל ושון רבי וחכמים שכהן משיח בשעירה כיהי: ותו לא מירי. ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא לן חלוק מלאכות בעבודה
 62 זרה מהכא אלא מודשתחוואה כאתקפתא דרב יוסף והא דרבי זכאי דפטר לה בחדא נפקא לקמן (דף סג.) מלא תעבדם הכתוב עשאו עבודה אחת:

הכי

העלם זה והה בידו. פי' דלא ידע לשבת בשום מלאכה כדמוכח בפ' כלל גדול (שבת
 2 דף ע. ושם) דמייתי עלה מתני' ארבעים מלאכות חסר אחת וא"ר יוחנן שאם
 3 עשה כולם בהעלם אחד כו' ולא דמי לשבח עיקר שבת דתנן התם אינו חייב אלא אחת
 4 דשבח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין הגוים אבל הכא כי מדרכו ליה מדרכו וא"ת מאי
 5 קאמר הכא תפשוט דילמא הכא דאינו חייב
 6 אלא אחד דשבח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין
 7 הגוים ויש לומר דה"מ לשנויי הכי ובפ"ק
 8 דבריותו (דף ג) משני רב פפא משכחת לה
 9 תינוק שנשבה לבין הנכרים אי נמי דטעו בהאי
 10 קרא (שמות כ) אלהי כסף ואלהי זהב אסורי
 11 דמיני אנחירנא לא וד"נ הוה מצי לאוקמי במגפץ
 12 לעבודה ויהי שדרכה בגיפוף והווי סבור שאין
 13 דרכה בכך אלא כיון דלא קאי הכי לא חשש
 14 לדיקוק: **הא** לא קשיא תיפשוט. בפרק כלל
 15 גדול (שבת דף ע. ושם) אהדר ליה רב נחמן
 16 לרבא האי העלם שבת בידו ואינו חייב אלא
 17 אחת ותימה דבפרק אי דשבעות (דף טו. ושם)
 18 לענין טומאה ובפ"ג (דף כו.) לענין שבועה בעי
 19 כה"ג וקא פשיט רב נחמן לחומרא והכא לקולא
 20 וי"ל הכא שאני דשבת עיקר הגמזות:
רישא בעבודה וזה וסיפא בשאר מצות.
 22 תימה הא איכא לאוקמי כולה
 23 בשאר מצות ומאי משא"כ בשאר מצות כגון
 24 שחט חורק בחוץ דאינו חייב אלא אחת כדאמר
 25 אבבי בפרק אחד דני ממונות (לעיל דף לז.)
 26 ולרבי אבהו דפליג עליה משכחת ליה לר'
 27 ישמעאל בשחט חורק ולר' עקיבא העלאה חורק
 28 שגג בלא מתכוין כגון שהיה צריך לשחוט
 29 בהמה של חולין ונתכוין לשחטה ונמצאת
 30 אחרת והיא של קדשים וכנגדו בשבת שהיה
 31 צריך לחתוך תלוש ותכוין לחתוך אותו ונמצא
 32 שהוא מחובר פטור דמלאכת מחשבת אסרה
 33 תורה וי"ל דלא מ"ל הכי דמשמע דפטור בשבת
 34 לפי ששגג בלא מתכוין וכה"ג אפילו צריך
 35 למחבר ותכוין לחתוכו ונמצא מחובר אחד
 36 פטור דאין זה מלאכת מחשבת מיהו קשה
 37 לוקמה בשאר מצות כמו גרביע לזכור ולבהמה
 38 דאמר ר"ל דלא מ"ל הכי דמישמע דפטור בשבת
 39 דעבודה וזה שייך לקרות שאר מצות ששקולה
 40 כנגד כל המצות אבל רביעה לא אע"ג
 41 דמוקמינן סיפא בחלבים אידי דנקט רישא שאר
 42 מצות נקט סיפא שאר מצות וק"ק דמשמע דאי
 43 הוה מתוקמה רישא בחלבים הוה ינזא:
להגביה את התלוש וחתך את המחובר. פי"ה
 44 דכתיב אשר חטא בה כדרדשיין
 45 בפרק ספק אבל (בריות דף ט.) פרט למתעסק
 46 וקשה למה ליה לשמואל במתעסק בשבת טעמא
 47 דמלאכת מחשבת ת"ל מבה וי"ל דה"ק בשבת
 48 פטור אע"ל פי' נהנה משום מלאכת מחשבת
 49 ועי"ל מתעסק דפטור הכתוב מבה התם היינו
 50 כדמפרש התם לרבא משכחת לה כגון שנתכוין
 51 לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהיינו
 52 נמצא שהוא מחובר דנעשת מחשבתו ורבי
 53 מחובר אחד אפילו היכא דנתכוין למחבר פטור דרומי דנתכוין לככות זה וככה זה דפטורין
 54 התם בהתיא פירקא (דף כ.) ולאבי משכחת לה כגון דנתכוין להגביה את התלוש וחתך
 55 את המחובר כלומר ונמצא שהוא מחובר דכל כה"ג מלאכת מחשבת היא ולא מיפטר אלא
 56 מבה אבל מתעסק דשמואל דפטור משום מלאכת מחשבת היינו במתכוין לחתוך מחובר זה
 57 וחתך מחובר אחד דלא נעשת מחשבתו ורא דקאמר התם אהא דמוקי אשר חטא בה פרט
 58 למתעסק מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא דשבת פטור דאמר
 59 שמואל המתעסק וכו' משמע דשמואל איירי כהאי גוונא במתעסק לא מייתי דשמואל
 60 אלא משום חלבים ועריות דלא מתוקם ביה קרא:

הכי תנא קמיה, ר' זכאי קמיה דר' יוחנן: חומר בשבת וכו'. לקמן מפרש לה:
 שגג בלא מתכוין. לא נתכוין למלאכה זו אלא לדבר אחר ועלתה בידו מלאכה
 זו: קצירה וטחינה. דאיכא שמות מחולקין ומשום הכי חייב שתיים: חלב וחלב.
 שני וזיתים בשני ימים ולא נודע לו בנתיים שחטא אינו חייב אלא אחת כדמפרש
 טעמא לקמן: שבשאר מצות שגג בלא
 מתכוין. בחלבין ובעריות איכא למתוקמא
 כגון חלב המהותך לפניו וכסבור רוק הוא
 ובלעו דלא מתכוין לאכילה אלא מתעסק
 בדבר אחר בבליעת רוק וזיכי דמי שוגג
 גמור כסבור שומן הוא ואכלו דנתכוין
 לאכילה אבל זה לא שוגג הוא ואפי' חייב
 כדאמרן לקמן בשמעתין שכן נהנה משא"כ
 בשבת כגון נתכוין להגביה את התלוש
 וחתך את המחובר פטור שנאמר (ויקרא ד)
 אשר חטא בה עד שיתכוין למלאכה זו
 פרט למתעסק בדבר אחר ועלתה בידו
 מלאכה זו ומיהו מתעסק ועלה בידו
 אכילת חלבים או עריות חייב שכבר נהנה
 אבל בעבודה וזה ליכא לאוקמא וזיכי
 דמי שגג בלא מתכוין אי נימא וכו': הרי
 לבו שמיים. ולשמים נתכוין והשתחוה ואין
 אלא בעירה כלל לא שוגג ולא מזה: **א"א**
 שוגג בלא מתכוין כגון מאהבה ומיראה
 ולא נתכוין לעבודה וזה אלא לאהבת
 האיש ושגג כסבור מותר לעשות כן: **א"א**
באומר מותר. דאמר אין עבודה וזה
 בתורה וכיון דלא החזירה לו מעולם אין
 מתכוין קרי ליה: המתעסק בחלבים
 ובעריות. כשעלה בידו חלבים ועריות היה
 מתעסק ולא נתכוין לכך כל מתעסק קרי
 ליה שאינו מתכוין בדבר זה כלל: שכן
 נהנה הלכך חשיב בכונה: **מלאכת**
מחשבת. שחשב לעשות זאת: ו' יוחנן,
 דאמר ליה פוק תני לברא ולא אוקים
 רישא בעבודה וזה וסיפא בשאר מצות
 אויל לטעמייה דלא מוקים רישא בחד
 טעמא וסיפא בחד טעמא: דא"ר יוחנן,
 שבבא מציעא בפרק המפקיד: מאן דמתרגם
 לי חבית אליבא דהוה תנא כו'. דקתני
 התם המפקיד חבית אצל חברו ולא ייחדו
 לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה אם
 מתוך ידו נשברה לצרכו חייב לצרכה פטור
 אם משהניחה נשברה בין לצרכה בין
 לצרכו פטור ייחדו לה הבעלים מקום
 וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו בין
 משהניחה לצרכו חייב לצרכה פטור ופרין
 התם מני רבי ישמעאל היא דאמר לא
 בעינן דעת בעלים דתניא הגונג טלה מן
 העדר וסלע מן הכיס למקום שגגב יחזיר
 דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר צריך
 דעת בעלים אי רבי ישמעאל מאי איראי
 לא ייחדו אפילו ייחדו נמי לא מבעיא
 קאמר לא מביעאי ייחדו דמקומה הוא
 אלא אפילו לא ייחדו דלאו מקומה הוא לא בעיא דעת בעלים קאמר אתאן
 לר"ע אי ר"ע מאי איראי ייחדו אפילו לא ייחדו נמי לא מבעיא סיפא לא
 מבעיא לא ייחדו דלאו מקומה הוא אלא אפילו ייחדו נמי דמקומה הוא בעינן
 דעת בעלים רישא ר"י וסיפא ר"ע ואילו הוה בעי לאוקמא רישא בשהניחה
 במקומה הראשון וסיפא בשהניחה במקום שאינה מקומה כדמוקי לה אמוראי
 התם ה"מ לאוקמיה כולה כר' ישמעאל ואר"י מאן דמתרגם וכו' דלא הוה
 בעי לאוקמיה רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: **מסותא.** מרחץ כמו
 מסוהתה וירחץ מתרגמינן (הסחיט):

הכי תנא קמיה, ר' זכאי קמיה דר' יוחנן: חומר בשבת וכו'. לקמן מפרש לה:
 שגג בלא מתכוין. לא נתכוין למלאכה זו אלא לדבר אחר ועלתה בידו מלאכה
 זו: קצירה וטחינה. דאיכא שמות מחולקין ומשום הכי חייב שתיים: חלב וחלב.
 שני וזיתים בשני ימים ולא נודע לו בנתיים שחטא אינו חייב אלא אחת כדמפרש
 טעמא לקמן: שבשאר מצות שגג בלא
 מתכוין. בחלבין ובעריות איכא למתוקמא
 כגון חלב המהותך לפניו וכסבור רוק הוא
 ובלעו דלא מתכוין לאכילה אלא מתעסק
 בדבר אחר בבליעת רוק וזיכי דמי שוגג
 גמור כסבור שומן הוא ואכלו דנתכוין
 לאכילה אבל זה לא שוגג הוא ואפי' חייב
 כדאמרן לקמן בשמעתין שכן נהנה משא"כ
 בשבת כגון נתכוין להגביה את התלוש
 וחתך את המחובר פטור שנאמר (ויקרא ד)
 אשר חטא בה עד שיתכוין למלאכה זו
 פרט למתעסק בדבר אחר ועלתה בידו
 מלאכה זו ומיהו מתעסק ועלה בידו
 אכילת חלבים או עריות חייב שכבר נהנה
 אבל בעבודה וזה ליכא לאוקמא וזיכי
 דמי שגג בלא מתכוין אי נימא וכו': הרי
 לבו שמיים. ולשמים נתכוין והשתחוה ואין
 אלא בעירה כלל לא שוגג ולא מזה: **א"א**
 שוגג בלא מתכוין כגון מאהבה ומיראה
 ולא נתכוין לעבודה וזה אלא לאהבת
 האיש ושגג כסבור מותר לעשות כן: **א"א**
באומר מותר. דאמר אין עבודה וזה
 בתורה וכיון דלא החזירה לו מעולם אין
 מתכוין קרי ליה: המתעסק בחלבים
 ובעריות. כשעלה בידו חלבים ועריות היה
 מתעסק ולא נתכוין לכך כל מתעסק קרי
 ליה שאינו מתכוין בדבר זה כלל: שכן
 נהנה הלכך חשיב בכונה: **מלאכת**
מחשבת. שחשב לעשות זאת: ו' יוחנן,
 דאמר ליה פוק תני לברא ולא אוקים
 רישא בעבודה וזה וסיפא בשאר מצות
 אויל לטעמייה דלא מוקים רישא בחד
 טעמא וסיפא בחד טעמא: דא"ר יוחנן,
 שבבא מציעא בפרק המפקיד: מאן דמתרגם
 לי חבית אליבא דהוה תנא כו'. דקתני
 התם המפקיד חבית אצל חברו ולא ייחדו
 לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה אם
 מתוך ידו נשברה לצרכו חייב לצרכה פטור
 אם משהניחה נשברה בין לצרכה בין
 לצרכו פטור ייחדו לה הבעלים מקום
 וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו בין
 משהניחה לצרכו חייב לצרכה פטור ופרין
 התם מני רבי ישמעאל היא דאמר לא
 בעינן דעת בעלים דתניא הגונג טלה מן
 העדר וסלע מן הכיס למקום שגגב יחזיר
 דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר צריך
 דעת בעלים אי רבי ישמעאל מאי איראי
 לא ייחדו אפילו ייחדו נמי לא מבעיא
 קאמר לא מביעאי ייחדו דמקומה הוא
 אלא אפילו לא ייחדו דלאו מקומה הוא לא בעיא דעת בעלים קאמר אתאן
 לר"ע אי ר"ע מאי איראי ייחדו אפילו לא ייחדו נמי לא מבעיא סיפא לא
 מבעיא לא ייחדו דלאו מקומה הוא אלא אפילו ייחדו נמי דמקומה הוא בעינן
 דעת בעלים רישא ר"י וסיפא ר"ע ואילו הוה בעי לאוקמא רישא בשהניחה
 במקומה הראשון וסיפא בשהניחה במקום שאינה מקומה כדמוקי לה אמוראי
 התם ה"מ לאוקמיה כולה כר' ישמעאל ואר"י מאן דמתרגם וכו' דלא הוה
 בעי לאוקמיה רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: **מסותא.** מרחץ כמו
 מסוהתה וירחץ מתרגמינן (הסחיט):

56 שבת אם לא התכוין למלאכה שעשה פטור. ואם 'שאר מצוות'
 57 הכוונה לעבודה זרה, יקשה על כך, שזנג בלא מתכוין בעבודת
 58 פוכבים היכי דמי - כיצד יתכן אופן שעבד לעבודה זרה בלא
 59 שהתכוין לעבודה וחייב על כך. אי דקסבר - אם מדובר שראה
 60 בית עבודה זרה וסבר שפית התכנסת הוא, ולכן השתתף לו, שזה
 61 שוגג בלא מתכוין שהרי התכוין להשתחוות לבית הכנסת ולא
 62 לעבודה זרה, קשה, הרי אין בכך חיוב כלל, כיון שסבר שפית
 63 הכנסת הוא, וודאי כוונת לבו להשתחוותו לשמים, דהיינו למי
 64 ששיכן שמו על בית הכנסת, ואין כאן עבירה כלל אף לא בשוגג.
 65 אלא תפרש שמדובר דחזא אנדמא - שראה צלם בדמות המלך
 66 שרגילים לעשותו כדי שכל הרואהו ישתחוה לכבוד המלך, וסגיד
 67 ליה - והשתחוה לו, ולא ידע שצלם זה עשאוהו לעבודה זרה
 68 ועובדים אותו בכך, ונמצא שעבד לעבודה זרה בלא שהתכוין
 69 לכך. הרי אף באופן זה יש לכבד, אי קבליה עליה - אם מדובר
 70 שקיבלו עליו פאלוה ובכך עבד לו, הרי מיד הוא ולא שוגג, ואי
 71 לא קבליה עליה - ואם לא קיבלו עליו באלוה, אלא התכוין
 72 להשתחוות לכבוד המלך, הרי לא בלוס היא - אין שום איסור
 73 במעשהו זה, שהרי לא עבדו כלל אלא רק השתחוה לכבוד
 74 המלך. אלא תפרש שמדובר שהשתחוה לו אף שידע שעשאוהו
 75 לעבודה זרה, אך לא לשם אלוהות אלא מאהבה ומדמיה של אדם
 76 שצוהו לעשות כן, ושגג בכך שסבר שהדבר מותר. הניחא לאביי
 77 דאמר (לעיל סא) שהעובד מאהבה ומיראה חייב, כיון שהיא עבודה
 78 גמורה, ונמצא שעבד עבודה זרה בלא שהתכוין לכך, אלא לרבא
 79 דאמר שהעובד מאהבה ומיראה פטור, מאי איכא למימר - כיצד
 80 נבאר דברי הברייתא ששגג בלא מתכוין 'בשאר מצוות' דהיינו
 81 בעבודה זרה, חייב. אלא תרצה לפרש שמדובר באומר מותר -
 82 שטעה וסבר שמתור להשתחוות לעבודה זרה ואין איסור על כך
 83 בתורה כלל, ולכן אף אם עבד לה באותו זמן כמה עבודות, חייב
 84 חטאת אחת על כולם, ואם כן נמצא שאף מה שאמר בברייתא
 85 מה מלאכות נפרדות הן, וכשני איסורים שונים, אלא דעבד -
 86 ועשה כמה מלאכות, ובאופן זה הדין הוא דפטור לגמרי. אי
 87 אפשר לפרש כן, שהרי יקשה על כך, עד מאן לא בעא מיניה -
 88 לא שאל רבא מרב נחמן מה הדין כשעשה כמה מלאכות בשבת
 89 בהעלם זה וזה - שנעלם ממנו גם איסור שבת, וגם לא ידע
 90 שהמלאכות שעשה אסורות, אלא אי לחייבי תדא - אם לחייבו
 91 חטאת אחת, אי לחייבי תרתיה - או לחייבו בשתי חטאות, אולם
 92 לומר שפטור לגמרי משום שסבר שמותר לעשות מלאכות בשבת,
 93 ליכא למאן דאמר - אין מי שסובר כך. ומכל קושיות אלו מוכח
 94 שאין לפרש ש'שאר מצוות' היינו עבודה זרה, ואם כן חזרה
 95 קושיית הגמרא הראשונה על הברייתא, כיצד יתכן אופן שבשבת
 96 יהיה חייב שתי חטאות ובשאר המצוות חטאת אחת.
 97 מוסיפה הגמרא לשאול: מאי קושיא - מה הוקשה לרבי יוחנן על
 98 ברייתא זו, דלמא לעולם איכא דף - שמא אומר לך שהאמור
 99 ברישא של הברייתא שחמורה שבת משאר מצוות, מדובר בעבודת
 100 פוכבים כפי שתירצו לעיל, כלומר, 'שאר מצוות' היינו עבודת
 101 כוכבים, שבה על שני עבודות אין חייבים אלא חטאת אחת,
 102 והמבואר בסיפא שחמורות שאר המצוות משבת מדובר בשאר
 103 המצוות כפשוטו דהיינו כגון איסור חלב, ומה שחייבו באיסור חלב
 104 על שזנג בלא מתכוין היינו באופן דקסבר רוק הוא ובלעו - שהיה
 105 לפניו חלב מומס וסבר שהוא רוק ובלעו, שלא התכוין לאכילה
 106 כלל, ומכל מקום חייב חטאת כיון שנהנה מן החלב, ועל הנאה זו
 107 שנעשתה בשוגג מביא קרבן, ומה שאמר בברייתא מה שאין כן
 108 בשבת דפטור באופן זה, היינו כשהיה לפניו עשב מחובר וסבר
 109 שהוא תלוש, שנתכוין לתגבית את התלוש ונתת את המחובר, שלא
 110 התכוין למעשה קצירה כלל אלא למעשה הגבהה שאין בה איסור

1 הקי תנא קמיה - כך שנה רבי זכאי בברייתא לפני רבי יוחנן, יש
 2 חומר בשבת משאר מצוות, ויש חומר בשאר מצוות מבשבת, החומר
 3 בשבת משאר המצוות הוא, שבאיסורי השבת אם עשה שתיים -
 4 שתי מלאכות בהעלם אחר - בשבחה אחת, כלומר, בשעת עשיית
 5 שתייהן סבר שהן מותרות, חייב חטאת על כל אחת ואחת, מה
 6 שאין כן בשאר מצוות, שבהן אם עשה שני איסורים בהעלם אחד
 7 אינו חייב אלא חטאת אחת. והחומר בשאר מצוות מאיסורי שבת
 8 הוא, שבשאר המצוות אם שזנג בלא מתכוין, כלומר, התכוין
 9 לעשות דבר אחר ועלה בידו מעשה עבירה, חייב חטאת, מה שאין
 10 כן בשבת, אם התכוין למלאכה זו ועלתה בידו מלאכה אחרת
 11 האסורה בשבת, פטור.
 12 הגמרא מבררת כוונת הברייתא ומבארת את קושיית רבי יוחנן
 13 עליה: אמר מר - הובא בברייתא, חומר בשבת מבשאר המצוות,
 14 שבאיסורי השבת עשה שתיים כו' בהעלם אחד חייב על כל אחת
 15 ואחת. מבררת הגמרא: היכי דמי - במה מדובר, אילימא - אם
 16 נפרש שגבי שבת מדובר דעבד - שעשה קצירה וקצירה בשבת
 17 בהעלם אחד, וכיון שהן מלאכות חלוקות זו מזו חייב שתיים,
 18 נמצא דקושה - שבען זה יש לפרש גבי שאר מצוות, שעשה
 19 שתיים היינו כגון דאכל כזית חלב ורביעית דם שהם איסורים
 20 חלוקים בהעלם אחד, ואם כן יקשה, שבאופן זה אין חילוק בין
 21 שבת לשאר מצוות, שהרי גם הקא - בשבת תרתיה מיתייב - חייב
 22 שתיים, וקא - וגם בשאר מצוות תרתיה מיתייב - חייב שתיים,
 23 שהרי אלו שני איסורים נפרדים, ואינו יכול להפטר בחטאת אחת.
 24 אלא ודאי תצטרך לפרש, שהדין האמור גבי שאר מצוות דאינו
 25 חייב אלא אחת היכי דמי - במה מדובר, דאכל כזית חלב ביום
 26 אחד וחזר ואכל כזית חלב ביום שלאחריו, ובין אכילה לאכילה
 27 לא נודע לו שיש בכך איסור, שכיון שעשה רק שם אחד של
 28 איסור בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת, ואם כן נמצא דקושה
 29 - שבען זה גבי שבת לא מדובר כשעשה קצירה וטחינה, שהרי
 30 שתי מלאכות נפרדות הן, וכשני איסורים שונים, אלא דעבד -
 31 שעשה קצירה וקצירה, כלומר קצר שתי פעמים בהעלם אחד, אך
 32 גם אופן זה לא יתיישב, כיון שבכך אין חילוק בין שבת לשאר
 33 מצוות, שהרי גם הקא - בשאר מצוות תדא מיתייב - חייב רק
 34 חטאת אחת, וגם הקא - גבי איסורי שבת תדא מיתייב - חייב רק
 35 חטאת אחת, שהרי עשה מלאכה אחת. ואם כן לא נמצא חומר
 36 באיסורי שבת משאר המצוות באופן שעשה שתיים בהעלם אחד.
 37 וקיינו דאמר ליה - ובוזה מבואר מה שאמר רבי יוחנן לרבי זכאי
 38 'פוק תני לרבא' - צא ושנה ברייתא זו מחוץ לבית המדרש, כיון
 39 שטעות היא, שהחמרא האמורה ברישא שלה אין במה
 40 להעמידה.
 41 שואלת הגמרא: מאי קושיא - מה הוקשה לרבי יוחנן על ברייתא
 42 דרבי זכאי, דלמא לעולם איכא לך שאכן בברייתא מדברת גבי
 43 איסורי שבת, באופן דעבד - שעשה קצירה וקצירה בהעלם אחד,
 44 וכיון שהן שתי מלאכות חייב שתיים, ומה שאמרה מה שאין כן
 45 בשאר מצוות, מתאן - באה ללמד לעבודת פוכבים השקולה כנגד
 46 כל המצוות (תוריות ח), שאם עבד לה בשתי עבודות נפרדות, אף שהן כשני שמות
 47 נפרדים של איסור אינו חייב אלא אחת, כשיטתו דרבי אמי, דאמר רבי אמי,
 48 זיב וקושר וניסך לעבודה זרה בהעלם אחד, שלא נודע לו בינתיים
 49 שאסורות, אינו חייב אלא אחת, כיון שכל עבודות אלו נאסרו
 50 בלאו אחד (שמות כ ה) וילא תעבדם, ונחשבות מחמת כן לשם
 51 עבודה אחת.
 52 מבינה הגמרא: לא מיתוקמא ליה - אין להעמיד שהאמור
 53 בברייתא זו לגבי שאר מצוות הכוונה בעבודת פוכבים, כיון דקתני
 54 - ששנינו בסיפא של הברייתא, חומר בשאר מצוות מאיסורי שבת,
 55 שבשאר מצוות אם שזנג בלא מתכוין חייב, מה שאין כן באיסורי

56 השיטות הדין כן, וכי ניתן לומר זאת אפילו לרבנן הסבורים גבי
 57 מגדף את ה' שעקימת שפתיו בשעת הדיבור אינה נחשבת
 58 למעשה המחייב בקרבן כפי שיבואר, והתנאי - הלא שנינו
 59 בברייתא, גבי עובד עבודה זרה שאינו חייב קרבן אלא על דבר
 60 שיש בו מעשה, כגון זיבוח וקפחור וניסוך והשתחווא לעבודה זרה,
 61 כיון שנאמר גבי חיוב חטאת (ויקרא ד כב) וְעֵשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת
 62 ה' אֱלֹהֵיוֹ, בלשון עשיה. ואמר ריש לקיש, מאן תנא - מי הוא
 63 התנא שנהג בברייתא זו שחייבים אף על השתחווא לעבודה
 64 זרה, רבי עקיבא היא, דאמר (כריתות י) גבי מגדף את ה' / לא בעינן
 65 מעשה - אין צריכים שיעשה מעשה גמור כדי להתחייב קרבן,
 66 אלא די בעקימת שפתים שהיא מעשה מועט כדי להתחייב, וכל
 67 שכן כאן שכפיפת קומתו בהשתחווא (שהיא מעשה גדול יותר)
 68 תחייבו בקרבן אף שאינה מעשה גמור. ומדייקת מכך הגמרא,
 69 מכלל - מתוך כך יוצא, דרבנן החולקים על רבי עקיבא (שם ב),
 70 ופותרים את המגדף מקרבן מפני שאין בו מעשה, קרי בעינן
 71 מעשה - סבורים שצריך מעשה גמור כדי לחייבו בקרבן, ולכן גם
 72 גבי עבודה זרה כפיפת קומה אינה נחשבת מעשה, ואין לחייב את
 73 המשתחוה בקרבן. ואם כן קשה על רב, מדוע אמר בסתם
 74 שהאומר לעבודה זרה 'אלי אתה' חייב בקרבן, הרי לדעת חכמים
 75 עקימת שפתיו אינו מעשה גמור ואין חייבים על כך.
 76 מתרצת הגמרא: כי קאמר רב נמי - גם כאשר אמר רב שהאומר
 77 לעבודה זרה 'אלי אתה' חייב בקרבן, לשיטת רבי עקיבא קאמר
 78 זאת, שרבי עקיבא אכן סבר שאמירה נחשבת למעשה שחייבים
 79 עליו קרבן, אך לשיטת חכמים אף רב מודה שאינו חייב קרבן.
 80 שואלת הגמרא: אם רב אמר זאת רק לשיטת רבי עקיבא, הרי
 81 פשיטא - הדבר פשוט הוא ואין בכך חידוש, שהרי האומר 'אלי
 82 אתה' היינו ממש כמגדף, שבשניהם יש מעשה של עקימת שפתים,
 83 וכיון שחייב על מגדף, פשוט שחייב גם על האומר לעבודה זרה
 84 'אלי אתה', ומדוע הוצרך רב לחדש זאת.
 85 מתרצת הגמרא: הוצרך רב לחדש שחייב אף באומר 'אלי אתה'
 86 לפי רבי עקיבא, שכן מהו דתימא - שמא תאמר שעדין קאן לא
 87 מחייב רבי עקיבא קרבן, אלא רק כמגדף, דכתיב ביה חיוב קרת
 88 במיזד (במדבר טו ז) בסמוך למה שנאמר חיוב קרבן בשוגג (שם טו כז),
 89 ולכן ניתן לומר שכשמיעט הכתוב לאו שאין מעשה מקרבן לא
 90 מיעט את המגדף, וחייב קרבן אף שאין בו מעשה, אכל הקא -
 91 כאן בעבודה זרה דלא קתיב ביה חיוב קרת במיזד בסמוך למקום
 92 שנאמר בו חיוב קרבן, אימא לא - תאמר שלא יהיה חיוב קרבן
 93 בשוגג כשאין בו מעשה כגון באומר לו 'אלי אתה', לכן קא משמע
 94 לן רב שאין הדבר כן, ובאמירת 'אלי אתה' לעבודה זרה חייבים
 95 קרבן, משום דאתקושי אתקושי - שאמירת 'אלי אתה' הוקשה
 96 לזביחה, דכתיב בחטא ישראל בעגל (שמות כח) וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ
 97 לוֹ וַיֹּאמְרוּ וְגו' אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ שְׂרָאֵל, ונסמכה אמירתם לזביחתם,
 98 להקיש שני מעשים אלו וללמד, שכשם שעל זביחה בשוגג חייב
 99 חטאת, כך גם על אמירה בשוגג חייב חטאת, ואף שאין בה כרת
 100 במיזד כזביחה.
 101 הגמרא מביאה דרשה על המשך הפסוק האמור: אַמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן,
 102 נאמר בפסוק (שם) על ישראל 'עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו'
 103 ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהינו ישראל אשר העלוף מארץ מצרים,
 104 ואלקמלא אות 'ויו' שב'העלוף', שהפכה את דבריהם ללשון רבים,
 105 ובכך מוכח שלא כפרו לגמרי בה' אלא
 106 שתפו וקיבלו עליהם אלוהותו ואלהים אחרים יחד, נתייבבו
 107 רשעים של ישראל שחטאו בעגל כלייה, כיון שאלמלא היו' היו
 108 אומרים על העגל 'העלך' בלשון יחיד, ואז היו כופרים לגמרי.
 109 מבארת הגמרא: קתנאי - מה שאמר רבי יוחנן שמחמת השיתוף
 110 לא נתחייבו ישראל כליה, שנוי במחלוקת תנאים. ששנינו

המשך בעמוד 218

1 אַמֵּר רַבִּי אַמִּי, וַיִּבַּח וַיְקַוֵּר וַיִּנְסַךְ לַעֲבוּדָה זָרָה הַבְּעָלִים אֶתְּךָ -
 2 בשגגה אחת, שלא ידע שאסור לעשותם לעבודה זרה, אינו חייב
 3 אלא חטאת אחת. אמר אמי, מאי מעמא דרבי אחי שחייב על כולן
 4 רק חטאת אחת, דאמר קרא גבי איסור עבודה זרה (שמות כ ה) וְלֹא
 5 תַעֲבֹדֵם, וכיון שיתר הקתוב פסוק זה וכלל בו את כל העבודות,
 6 הרי עשאן כולן כעבודה אחת, ולכן חייב על כולן רק חטאת אחת.
 7 מקשה הגמרא סתירה בדברי אביי: ממה שביאר אביי טעמו של
 8 רבי אמי שחייב על כולן רק חטאת אחת, משמע שסבר כמותו.
 9 ומי אמר אביי הכי - וכי יתכן שאביי אמר כך, והאמר אמי, שלש
 10 השתחוואות נאמרו בעבודת פוכבים, אחת בדיברות הראשונות
 11 לא השתחוה להם ולא תעבדם' (שמות כ ה), השניה בפסוק (שמות
 12 כג ד) וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם, השלישית בפסוק (שמות לו ד) 'כי
 13 לא תשתחוה לאל אחר', למה נאמרו, אחת באה לאסור
 14 השתחוואה פדריקה - כשדרך אותה עבודה זרה בכך, ואחת
 15 לאסור השתחוואה שלא פדריקה - כשאין דרכה של אותה עבודה
 16 זרה בכך, ואחת לחלק - ללמד שכשם שחלוקה ההשתחוואה
 17 משאר העבודות לגבי חיוב חטאת, שאם השתחוה ועבד עבודה
 18 אחרת בהעלם אחד חייב שתיים, כך בכל שאר העבודות אם עשה
 19 כמה מהם בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת. ומבואר שאביי
 20 סובר שחייב חטאת על כל עבודה בפני עצמה, וכיצד יתכן שאמר
 21 כרבי אמי שחייב על כולן רק אחת.
 22 מתרצת הגמרא: מה שדרש אביי מ'לא תעבדם' שאם עשה כמה
 23 עבודות בהעלם אחד חייב רק אחת, לרבינו רבי אמי קאמר -
 24 לפרש טעמו של רבי אמי אמר זאת, וליה לא כפריא ליה - אך הוא
 25 עצמו אינו סובר כך, אלא סובר שחייבים על כל אחת ואחת.
 26 הגמרא דנה בדברי אביי בענין שלש השתחוואות: נופא, אמר אביי,
 27 שלש השתחוואות שנאמרו בעבודת פוכבים, למה נאמרו, אחת
 28 לאסור השתחוואה פדריקה, ואחת לאסור השתחוואה שלא פדריקה,
 29 ואחת לחלק את העבודות לגבי חיוב חטאת, שאם עשה כולן
 30 בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת.
 31 שואלת הגמרא: מדוע נצרך פסוק מיוחד לאסור השתחוואה
 32 פדריקה, הרי מהפסוק (דברים יב ז) וְאִיכָּה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הַאֵלֶּה אֶת
 33 אֱלֹהֵיהֶם וְאָעֲשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי נִפְקָא - למדים זאת, שהרי משמעות
 34 פסוק זה שכל עבודה זרה שדרך הגוים לעבדה אסור לעשותה,
 35 ואף השתחוואה כדרכה הרי היא בכלל איסור זה.
 36 מבארת הגמרא באופן אחר: אכן אין צריך פסוק לאסור
 37 השתחוואה כדרכה, אלא כוונת אביי, שהשתחוואה אחת נאמרה
 38 לאוסרה באופן שהיא פדריקה ושלש פדריקה, כלומר, כשמשתחוה
 39 לעבודה זרה שאין דרכה בהשתחוואה, אלא דרכה בעבודה
 40 הדומה להשתחוואה, כגון מגנף ומנסק וכדומה, שכולן עבודות
 41 בדרך כבוד, והשתחוואה אחת באה לאסור השתחוואה שלא
 42 פדריקה כלל, והיינו שרגילים לעבודה דרך בזיון, כגון פעור
 43 שעבודתו בהוצאת רעי, או מרקוליס שעבודתה בזריקת אבנים,
 44 והוא עובדה בהשתחוואה דרך כבוד ואינה דרכה כלל, שאף בכך
 45 אסור, והשתחוואה אחת נאמרה לחלק כמבואר לעיל.
 46 שנינו במשנה: גבי אופני העבודות לעבודה זרה שחייבים עליהם
 47 סקילה, המקבלו עליו פאלוה, האומר לו 'אלי אתה'. הגמרא
 48 מביאה את דברי רב בענין זה, ודנה בהם: אמר רב נתנן אמר רב
 49 בר אבוח אמר רב, כיון שאמר לו - לעבודה זרה 'אלי אתה', חייב,
 50 מבררת הגמרא: למהי - לאיזה ענין אמר רב שחייב, אי לקבילא
 51 - אם לענין שהעושה כן במיזד חייב מיתה, הלא קתינתין היא -
 52 משנתינו כבר אמרה זאת בפירוש שהאומר 'אלי אתה' חייב
 53 מיתה. אלא צריך לפרש, שדינו של רב נאמר לענין קרבן,
 54 שהאומר 'אלי אתה' בשוגג חייב קרבן חטאת.
 55 מקשה הגמרא: כיון שרב אמר זאת בסתם משמע שלפי כל

ה'ג"ר אמי יבם וקיסר וניסך כהעלם אחד וכו' ול"ג השתחוה והשתחוה לאו בכלל שאר עבודות היא דעל כרחק לית ליה לר' אמי השתחוה לחלק יצאה מדיקאמרו אינו חייב אלא אחותו. מ"ג דר' אמי. דלית ליה השתחוה לחלק יצאה: לא תעבדם. כללן כולן באחד ולא תעבדם יתירי כתיב ודרשנין חד מינייהו להכי: מי אמר

אביי. כתיב אמי דאינו חייב אלא אחת: ששלת השתחוה לך לא השתחוה לך דעשתה דהברות (שמות כ) כי לא השתחוה לאל אחר (שם לד) לא השתחוה לאלהיהם (שם כג) והשתחוה דברות אחרונות לא חשיב דאדחורי קא מחדר ליה משה לישראל מה ששמעו בסניג: אחת לכדריה וכו'. דאי כתיב חדא הוה אמנא לא אסר אלא בעבודה זרה דרך עבודתה בהשתחוה: לדבריו דר' אמי קאמר. אביי להך דרשה דלא תעבדם אבל אביי לא סיל מוקים לה ללאי יתירי דר' אמי מוקי סיל השתחוה לומר ללאו יצאה: לכדריה ושלא כדרכה. השתחוה היא להך עבודה זרה כדרכה ושלא כדרכה כגון שדרכה לעבוד דרך כבוד ולא בהשתחוה ואי כתיב יחד לא הוה מרבינן אלא כי האי גונא אבל משתחוה לפעור לא כתב רחמנא השתחוה יתירא שניה לשלא כדרכה כגון פעור ומרקוליס שעבודתה בבזיון והא דאיר לאעור לה (דף סא.) זובח למרקוליס חייב מלא ויבחו ואע"ג דהך קרא יתירא הוה דאיכא ולא מוקים לה בזובח למקטרי דעבודתו דרך כבוד דסבר כיון דגלי בהשתחוה ק"ו בוביחא מיהו כולה מילתא לא ליפנין מהשתחוה דאי"כ הוה מרבינן כל עבודות כבוד אע"ג דלאו עבודת פנים לכך יצאה וביחא לומר שלא חייבה אלא עבודות פנים: כיון דאמר אלי אחת חייב. אע"ג דלא פליח: לקרבן, אם שגג: ואפילו רבנן, בתמיה דפליגי רבנן בכריתות (דף ז) דמנעו עליה דרבי עקיבא דאמרי מנגד אינו מביא קרבן דבעינן מעשה והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה. דגבי חטאת כתיב (ויקרא ז) ועשה אחת מכל מצות ה': ר' עקיבא היא דאמר דלא בעינן מעשה נמור. גמגמא מחייב משום מעשה וזטא דעקיבא שפתיו הוה מעשה והבא ממי כפיפת קומתו הוה מעשה והאי דקתיא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה דלא פופקי הרוראית דלא מחייב בו: פי מנדא. מנדא בר אשה: אתקיש אתקוש. אלי אתה בוביחא דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל: אלמלא ו"ו שבעלוק. דהא לא כפרו בהקביה לגמרי שדתי שתפודו כדבר אחר: שאינו לאלוהות הרבה. אף לאלוהות אחרים וקבלו עליהם: אבל המנפס וכו' עובר בלא תעשה. ואל תכלו אחרי אלהים אחרים (ירמיה כז) אי נמי אל תבנו אלה האילים (ויקרא יט) וכגון שאין דרכן בכך הנודר בשפיו. ושם אלהים אחרים לא תזכירו: המקיים. הנשבע דמתרגמינן קיים: לאו שבעללות. וכולהו משתמעו בחד קרא: ועדיין הוה במזיק. הקרבנות: שאין מביינין. את האבלים ברחבה כדרך שמברין את האבלים כסעודה ראשונה משל אחרים כדאמרין במועד קטן (דף כז:) על הדם. על הנרצח ובסתרא מוקמינן לה אחרוני בית דין שנחרגין על עונש שלא ינהגו בהם כבוד משום כפרה: לבן סורר ומודה. דלא ענש אלא אי"כ חוזיר והוכן חוזיר לא תאכלו על הדם לא תאכלו אכילה שתהרגו עליה: לאו שבעללות. דכל הני משמע מיניה: לומר

אמר ר' אמי יבם וקיסר וניסך. פירש הקונטרס דלא גרסינן והשתחוה דלאו עבודה היא ולפיכך בזהך דר' זכאי לעיל נמי ל"ג ליה וקשה אמאי אל פוק תני לברא אפילו ר' נתן דאמר התם לחלק הבא מודה ללאו יצאת כדמפרש אביי טעמא הבא מדכתיב לא תעבדם מיהו אפשר הא דאמר להי פוק תני לברא משום דלא דריש ליה לא תעבדם ולרב שמואל בר יהודה דכתיב תנא קמיה אוקמנא קמיתא דרבי זכאי זכאי מלא תעבדם כר' אמי ולר"ת נראה דגרס בדבר זכאי והשתחוה ובר' אמי ל"ג דקסבר ר' אמי דלחלק על עצמה יצאת דלא תעבדם אשאר עבודות קאי דכתיב כותב לא השתחוה לך ולא תעבדם והא דפריך הא אמר אביי שלש השתחוואות למ"ל דלחלק על עצמה לא קאמר מדיקאמרו לחלק על כל אחת משמע אבל לר' זכאי דתנא השתחוואה ע"כ ללאו יצאת ס"ל מדלא מחייב שתים יאי עבדה באפי נפשה לא מחייב כלל כיון דללאו יצאת ולא תני ליה בחדי אחרניי אלא לאשמעיה היא גופה דללאו יצאה ואמר לר' יוחנן פוק תני לברא דלחלק יצאה אפי כל אחת ואחת כיון דלא דרשת לא תעבדם מדיס"ל השתחוואה ללאו יצאה: אחת לשלא כדרכה. הא לא מיבעי לן קרא לעוש ואזהרה דמנבוים כדמביעי לן לעיל (דף סא.) בהשתחוואה לשלא כדרכה דמנבוים כיון דגלי לן באזהרה דכל שלא כדרכה שוין הוא הוה עונש: אלא על כל דבר שיש בו מעשה. פ"ה דגבי חטאת כתיב ועשה אחת ולא דק דבפ"ק בכריתות (דף ב.) מיייתי אידך קרא דתנן לעשה בלבי בשגגה יצא מנדף: כ"י קאמר רב נמי לר"ע. אליבא דר"ל קאמר הכי דלר' יוחנן דאמר לקמן (דף סה.) כפיפת קומתו ועקימת פיו הוה מעשה מתוקמא דרב אפילו כרבנן: כל המשתה עם שמים. לא דמי להא דכתיב (שמות יז) חרב לה' ולגדתי וכן (בבבב) דבא דתני בה' וכן דלא אסור אלא במידי דאלוהות: משום דהוי לאו שבעללות. תימה ת"ל דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהוי אזהרה לבן סורר ומורה ועד תימה אתא בן סורר ומורה לוקה כדתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עא.) ולפיכך בגמרא ויסרו מיסרו וע"כ אזהרתיה מלא תאכלו על הדם וכיון דגלי רחמנא אחאי לאו דלקי ה"ל למימר בכל דוכתי דלקי לכל דפחות ויחייב דאין כולל לבא לידי מיתת: על כולם אינו לוקה. אפי' למי' בס"פ כל שעה (פסחים דף מא.) דלקי אנא ואמנבשל משום צלי אש ואוג וחרצין משום כל אשר יעשה נגופן הנדו מפרשי טפי מקרא דלא תעבדם דלא מפרש קרא דאירי מנגפא ומנשק והא דאמרין בפ"ק דביצה (דף יב.) דמנכשל גיד גושא ביי"ט לוקה חמש חד מינייהו המבשל ביי"ט לא חשבינן ליה או שבעללות דכתיב בו מלאכת עבודה לא תעשו כמו לא תעבדם דהכא דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה: שלא

1 לומר שאין לוקן עליו. דמשמע זוה עונשו של לאו שאם הותרו ישרפנו ויפטר:
 2 לא מן השם הוא זה. כלומר טעם זה אינו מן העיקר. שמור לך. המתן. לא יגרום
 3 לאחרים. לגוים: וכל ישראל ישמעו ויראו. ולא יסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה
 4 בקרבך. בת בקלנבו. לן באותה עיר והיא נקראת על שם עבודה זרה שבה. ראה
 5 אחת מרובה כשלה. זב שראה ראה ארוכה
 6 שהיא שופע כג' ראיות שנעשה בהן זב גמור
 7 שהוא כמגידון לשילה כשיעור מהלך
 8 מאותה עבודה זרה ששמה גידון עד שילה
 9 שהן שתי טבילות ושני ספוגין שכן נתנו
 10 חכמים שיעור בין ראה לראה כדי לטבול
 11 ולהתפגג באלונטיה דהיינו בין ראה
 12 ראשונה שופע כג' ראיות שנעשה בהן זב שנה
 13 לשלישית: קרם. נתרו כלומר ברע על ברכיו
 14 ונתרו דהיינו ליצנותא דאישתעי ביה קרא
 15 לא יוכלו מלט משא הרעי שבנקביהם לא
 16 יוכלו לטבול ונתרו: לעגלות בית און. על
 17 עגלים שבבית אל: יגורו שכן שומרון. דיגנו
 18 שובני שומרון: כי אבל עליו עמו. שיתלם
 19 סנחריב ולך לו: ובמירו. שהיו נושאין אותה
 20 עליו יגילו. ששמחים על כבוד משא שלגה
 21 מהם: אלא כבדו. משא עגבותיו ורעי
 22 שבחן ואע"ג דלאו בעלי חיים ניהו ואין
 23 להם ריעי משתעי בהו קראי לן גנא:
 24 מרעיבים את העגלים. בעלי חיים שהיו
 25 עובדין אותן והיו מרעיבין אותן ועושין דמות
 26 עצביהם של בעלי ממון כלומר דמות דיוקנם
 27 ומעמידין אותן בצד אבוסיהן של עגלים
 28 ומחמת שהיו רואין את הדמות תמיד היו
 29 מכירין אותן ורצין אחריהם ומשמשין בהן
 30 כלומר האכילנו ואומרין להם החומרים
 31 עבודה זרה חפץ בך וכו': וכו' אדם. משמע
 32 אותן שובחו האדם: עגלים ישקון. לאחר
 33 מכאן לעגלים ישקון: ישקון לזובח אדם
 34 מבני ליה. להם את החומרים אומרים
 35 עגלים הללו נושקין אתכם לזבח עצמכם
 36 להם: ואנשי ככל עשו את סכות בנות.
 37 פסוק א' בס' מלכים באותן אומות שהושב
 38 סנחריב בשומרון ובעריה ועשו להם עבודה
 39 זרה: תרנגולות. לדמות תרנגולת היה עובדין
 40 ובלשונם קורין לתרנגולת סכות בנות:
 41 כרחא. עז ברחא קרוי כל צאן והעז
 42 קרי ליה קרחא ע"ש שאין לו צמר כל כך
 43 נכהן. כלב נובה: דאדר ליה למריה. מהדר
 44 את אדוניו ומכבדו שמשליך עליו משאו
 45 שהיה צריך לטעון על צאור אדר מלך
 46 מהדר את מלכו כלומר את אדוניו: לעשות
 47 לו כן. לשורפו באש כמו הספרים:
 48 כלמגדרא. זיה קטנה שיוצאה מתנור
 49 שהיא בוערת בו שבע שנים והסך מדרה
 50 אין האור שולט בו ובאחו מצניו כתוב (מב'
 51 טז) גם את בנו העביר באש ולא מצניו לו: כן
 52 אלא חזקיה: אלא להתיר להם עריות
 53 בפרהסיא. שהיה יצרן תקפן על עריות אמרו
 54 נפרוק כל על תורה מעלינו ואל יוכיחונו על
 55 העריות אבל על עבודה זרה לא תקפן יצרן:
 56 בזכור בניהם מוכחותם. משמע עדין להם
 57 לזכור עליהם באדם שיש לו געגועין על
 58 בנו ובזכור נאנח והכי משמע כזכור בניהם
 59 דומה להם זכירת מוכחותם ואשריהם: בתר
 60 דאביקו ביה. אחר שנתקשרו בה מעצמן
 61 תקפה חיבתן עליהן: תפודו רעב. כמו נפוחי:
 הם

1 ידור בשמו ולא יקיים בשמו. אע"ג דהני ב' מלא ישמע נפקי ובסמוך נמי אמרין
 2 דלא ישמע אחרה למדיח אין זה לאו שבכללות דחודא מילתא היא שמשמע
 3 שם עבודה זרה הוא דלא נפקי כולוה מלא תזכירו משום דאי לא כתיב אלא חד קרא
 4 הוה מוקמינן ליה לגורר ומקיים א"נ משום עבודה זרה הכתובה בתורה דמותר להזכיר
 5 שמה איצטרך ואפי' לגורר ולקיים אסור מיהו
 6 קשה דלא ישמע הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת
 7 ביד וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א לאוקמי לא
 8 ישמע אחרה למדיח ומעיקרא לא פלגיננהו ב'
 9 קראי אלא לאסמכיהו בעלמא דעיקר מילתא
 10 דכולוהו מלא תזכירו נפקא:
 11 אסור לאדם שיעשה שותפות. אמר ר'
 12 שמואל כ"ש שבעה עממה דאין
 13 לקבל הימנו ור"ת אומר מותר לקבל הימנו
 14 השבועה קודם שפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג
 15 (דף ה) דמלוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא
 16 במציל מידם ולא היישין דילמא אויל ומודה
 17 ואע"ג דהתם ספק והבא ודאי מימ בזמן הזה
 18 כולן נשבעים בקרשים שלחו ואין תופסין בהם
 19 אלהות ואע"פ שמה שמוכרין עמהם ש"ש
 20 וכותנם דרבי אחר כ"מ אין זה שם עבודה זרה
 21 גם דעתם לעושה שמים ואע"פ שמשתפין שם
 22 שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום
 23 לאחרים לשחק ולפני עור ליכא דבני נח לא
 24 הוזחר על כך.
 17 מרקוליס
 17 שְׁלוֹ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה 'לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיד'. כִּי אֲתָא עוֹלָא, בְּתַּבְּקָלְבוֹ. אָמַר לִיה רַבָּא, וְהִיכָא
 18 בְּתַּמְרָא לִיה, בְּקָלְבוֹ. אָמַר לִיה, וְהַכְּתִיב 'יִשְׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ'. אָמַר לִיה, הֲכִי
 19 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּל עֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים בַּתּוֹרָה, מוֹתֵר לְהוֹפִיר שְׁמָהּ. וְהָא, הִיכָא בְּתִיבָא,
 20 דְּכִתְיב 'כָּרַע בַּל קָרַם נְבוֹ'. וְאִי לֹא בְּתִיבָא, לֹא. מִתִּיב רַב מִשְׁרַשְׁיָא, רָאָה אַחַת מְרוֹבַּח פְּשִׁלֵּשׁ,
 21 שְׁהִיא כְּמַ'גִּידוֹן' לִשְׁלִיחָא, שְׁתָּן שְׁתֵּי טַבִּילוֹת וְשֵׁנִי סַפּוּגִין, הֲרִי זֶה זָב גַּמּוּר. אָמַר רַבִּינָא, גַּד' נְמִי
 22 מִכְּתָב בְּתִיב, דְּכִתְיב 'הַעֲרִיכִים לְגַד שְׁלָחָן'. אָמַר רַב נַחֲמָן, כֹּל לִיצְנּוֹתָא אֲסִידָא, חוּץ מְלִיצְנּוֹתָא
 23 דְּעֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים דְּשִׁרְיָא, דְּכִתְיב 'כָּרַע בַּל קָרַם נְבוֹ קָרַסוּ כְּרַעוּ וַחֲדוּ לֹא יִכְלוּ מִלְּט מִשְׁא', וְכִתְיב
 24 'דְּבָרוּ לְעִגְלוֹת בֵּית אֲנֹן יִגּוּרוּ שְׁכֵן שְׁמֹרֹן כִּי אָבֵל עָלָיו עָמוּ וּכְמִירוּ עָלָיו יִגְלוּ עַל כְּבוֹדוֹ', אֵל
 25 תְּקִי 'כְּבוֹדוֹ' אֱלֹא 'כְּבִידוֹ'. אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, מֵאִי דְּכִתְיב 'וַעֲתָה יוֹסֵפוּ לְחִמָּא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסְפָּחָה
 26 מִכֶּסֶף כְּתוּבִים עֲצִיבִים' וְגו'. מֵאִי כְּתוּבִים עֲצִיבִים, מְלִמְד, שְׁפָל אֲחֵד וְאֲחֵד עֵשָׂה דְּמוֹת יִרְאָתוֹ
 27 וּמִנִּיחָה בְּכִיס, בְּשַׁעֲה שְׁאוּבְרָה מוֹצִיאָה מִתּוֹךְ חִיקוֹ, וּמִתְּפַקָּה וּמִנְשָׁקָה. מֵאִי 'וּזְבָחֵי אָדָם עֲגָלִים
 28 יִשְׁקוּן', אָמַר רַבִּי יֶצְחָק דְּבִי רַבִּי אַמִּי, שְׁהִי מִשְׁרְתֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים נוֹתְנִים עֵינֵיהֶם בְּכַעֲלֵי מָמוֹן,
 29 וּמְרַעִיבִים אֶת הַעֲגָלִים, וְעוֹשִׂין דְּמוֹת עֲצִיבִים וּמַעֲמִידִין בְּצַד אֲבוּסֵיהֶן וּמוֹצִיאִין אוֹתָן לְחוּץ, בֵּין
 30 שְׁרָאוּ אוֹתָן רִצִּין אַחֲרֵיהֶן וּמְשַׁמְשִׁין בְּהֵן, אֲוִמְרִים לוֹ, עֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים חֲפִץ בְּךָ יִבֹּא וַיִּזְבַּח עֲצָמוֹ
 31 לוֹ. אָמַר רַבָּא, הֵיא 'וּזְבָחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשְׁקוּן', עֲגָלִים יִשְׁקוּן לְזוֹבַח אָדָם' מִיבַעֵי לִיה. אֱלֹא אָמַר
 32 רַבָּא, כֹּל הַזּוֹבַח אֶת בְּנוֹ לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים, [אֲוִמְרִים] לוֹ דּוֹרוֹן גְּדוֹל הַקְּרִיב לוֹ, יָבֵא וַיִּשַׁק לוֹ.
 33 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, 'וְאֲנָשִׁי כָּבֵל עָשׂוּ אֶת סִפּוֹת בְּנֹת', וּמֵאִי נִיהוּ, תְּרַנְגּוּלָתָא. 'וְאֲנָשִׁי כוֹת
 34 עָשׂוּ אֶת נִרְגָל', וּמֵאִי נִיהוּ, תְּרַנְגּוּל. 'וְאֲנָשִׁי חֲמַת עָשׂוּ אֶת אִשְׁמִיחָ', וּמֵאִי נִיהוּ, בְּרַחָא קְרָחָא.
 35 'וְהַעֲוִים עָשׂוּ [נַכְחוֹ] וְאֶת תְּרַתֵּק', וּמֵאִי נִיהוּ, כָּלֵב וְחַמּוּר. 'וְהַסְפְּרוּם שׁוֹרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם,
 36 [וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם] בְּאֵשׁ לְאֲדַרְמֶלֶךְ וְעַנְמֶלֶךְ אֱלֹהֵי סַפְרוּם', וּמֵאִי נִיהוּ, הַפְּרֵד וְתַפְסוּם. 'אֲדַרְמֶלֶךְ',
 37 דְּאֲדַר לִיה לְמַרְיָה בְּטַעֲנֵיהּ. 'וְעַנְמֶלֶךְ', דַּעֲנֵי לִיה לְמַרְיָה בְּקַרְבָּא. אַף חֻזְקֵיהּ מִלְּדֵי יְהוּדָה, בִּיקֵּשׁ
 38 אֲבִיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן, אֱלֹא שְׁפַכְתּוּ אַמּוֹ. 'סַלְמַנְדְּרָא', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, יוֹדְעִין הִיּוּ
 39 יִשְׂרָאֵל לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים שְׁאִין בְּהָ מְמוּשׁ, וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבֵים אֱלֹא לְהַתִּיר לָהֶם עֲרִיּוֹת
 40 בְּפִרְהָסִיא. מִתִּיב רַב מִשְׁרַשְׁיָא, 'כּוֹפֵר בְּנֵיהֶם מִזְּבוֹחֹתָם' וְגו', וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּאֲדָם שְׁמֵשׁ
 41 לוֹ גַּעְגּוּעִין עַל בְּנוֹ. בְּתַר דְּאֲבִיקוּ בִּיהּ. תָּא שְׁמַע, וְנִתְתִּי פְּרִיבִים עַל פְּגִירֵי גְלוּלִיכִים, [אָמְרוּ],
 42 אֱלִיהוּ הַצַּדִּיק הִיּוּ מְחַזְּרֵי עַל תְּפוּחֵי רַעֲב שְׁבִירֵשְׁלִים. פַּעַם אַחַת, מִצָּא תִינוּק שְׁהִיחַ תְּפוּחָה
 43 וּמוֹפְטָל בְּאִשְׁפָּה. אָמַר לוֹ, מֵאִיחָה מִשְׁפַּחָה אַתָּה. אָמַר לוֹ, מוֹמַשְׁפַּחָה פְּלוּגִית אֲנִי. אָמַר לוֹ, כְּלוּם
 44 נִשְׁתַּיֵּר מֵאוֹתָהּ מִשְׁפַּחָה. אָמַר לוֹ, לֹא, חוּץ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ, אִם אֲנִי מִלְּמַדְךָ דְּבַר שְׁאֵתָה חַי בּוֹ,
 45 אַתָּה לְמַד. אָמַר לוֹ, הֵן. אָמַר לוֹ, אָמּוֹר בְּכָל יוֹם 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֲחֵד. אָמַר לוֹ,

מרובה כשיעור מהלך הדרך מ'דין' עד ל'שילה', ש'הן שיעור
 שלש ראיות ושתי מ'בילות ושני ספונים - ניגובים אחר הטבילות,
 על אף שהיתה זו רק ראייה אחת הרי זה זב גמור כאילו ראה
 שלש ראיות. ונמצא שהזכיר התנא מקום הנקרא 'גדין' שהוא על
 שם עבודה זרה, אף שלא מצינו שהוא כתוב בתורה, וקשה לרבי
 יוחנן.
 מתרצת הגמרא: אמר רבינא, 'גד' נמי מכתב כתיב - שם העבודה
 זרה 'גדין' כן מוזכר בתורה, שהרי 'גד' שהוא קיצור השם 'גדין'
 מוזכר בתורה, דכתיב (ישעיה סה יא) 'אתם עזבי ה' וגו' הערכים לגד
 של'הן, כלומר, אתם העוובים את ה' וכופרים בו, ועורכים מאכלים
 על השולחן כדי להקריבם לעבודה זרה ששמה 'גד'.
 הגמרא מביאה דין הנלמד מהפסוק 'כרעו בל קרסו נבו' שהזכר
 לעיל: אמר רב נתן, כל מליצנותא אסריא, כלומר אסור לגחך
 ולשחוק על שום דבר בעולם, חוץ מליצנותא העבודת פוכבים -
 מליצנות על עבודה זרה וד' שריא - שמותרת, דכתיב (ישעיה מו א-ב)
 'כרעו בל קרסו נבו וגו' קרסו קרעו וקרו לא יכלו מלט משא, כלומר
 בל ונבו שהם אלוהותיהם של בני בבל, כרעו וקרסו כמי שיש לו
 חולי מעים שאינו מספיק לישב בבית הכסא לפני הוצאת הרעי,
 והוא לשון שחוק מעבודה זרה. וכתב במקום אחר (השע"מ דה)
 פסוק נוסף של ליצנות מעבודה זרה, 'קרו דברים וגו' לעגלות בית
 און וגורו שכן שמרון כי אכל עליו עמו וקמרו עליו יגלו על כבודו
 כי גלה ממנו, כלומר, על גלגל העבודה זרה שבבית אלו, ידאגו
 שונכי שומרון, כשיטלם סנהריב ויכלו לו, והכמרים הנושאים את
 העגלים ישמחו כשיטול מהם אותם, ויגילו על כבודו כי גלה
 ממנו, ויש לדרוש אל תקרי בפסוק 'כבודו' אלא 'כבדו', דהיינו
 כובד משא עגבותיו והרעי שלו שגלה (ניטל) מהם. ואף זו ליצנות
 מעבודה זרה, שאף שעגלים אלו לא היו בעלי חיים שיש בהם
 רעי, אלא היו בעלי כסף וזהב, כינה בהם הכתוב לגנאי כאילו יש
 בהם רעי.
 הגמרא ממשיכה בביאור העבודה זרה שהיתה בישראל באותו
 זמן: אמר רבי יצחק, מאי דכתיב בפסוק (השע"מ ב) 'ועתה יספו
 להטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' להם הם
 אמרים זבחי אדם עגלים וסקון, מאי - מה פירוש התיבות
 'כתבונם עצבים', מלמד, שכל אחד ואחד מהחוטאים בעבודה זרה
 עשה לעצמו צלם כדמות 'ראתו' - עבודה זרה שלו, וכאילו נאמר
 בפסוק 'כתמונם עצבים', כלומר תמונת עצבי ופסליו עבודה זרה,
 ומניחה לאותה דמות פכיסו, ובשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו,
 ומתפקה ומנשקה.
 הגמרא מבארת את המשך הפסוק: מאי - מה הפירוש 'זבחי אדם
 עגלים וסקון', אמר רבי יצחק רבי - מבית מדרשו של רבי אמי,
 כוונת הפסוק שהיו משרתי העבודת פוכבים נתנים עיניהם בפעלי
 ממון, ורוצים ליטול ממונם, ולכן היו מרעבים את העגלים של
 עבודה זרה, ועושיני דמות עצבים - צלם כדמות דיוקנם של בעלי
 הממון, ומעמידין אותו בצד אבוסיתו של העגלים, ובכך היו
 העגלים רגילים לראות את דמויות בעלי הממון כמי שהם
 מאכילים אותם, וכאשר היו הכמרים מוציאים אותן - את העגלים
 לחוץ, בין שראו העגלים אותן - את בעלי הממון, היו רצין
 אחרתן וממשמשין פהן כדי שיאכלום, והכמרים עובדי העגלים
 היו אומרים לו - לבעל הממון, עבודת פוכבים הפין כך שתעבדנו,
 ולכן ראוי שיבא אותו אדם וכלומר בעל הממון וינבש עצמו לו -
 לעבודה זרה, ומצוא שגרמו לבעלי הממון לזבח עצמם לפני
 העבודה זרה, כדי שיוכלו ליטול ממונם.
 רבא דודה את דרש רבי יצחק, ומפרש באופן אחר: אמר רבא,
 אם הפסוק נדרש כן, יקשה, האי - הלשון 'להם הם אמרים זבחי
 אדם עגלים וסקון' אינו מדוקדק, ששמעו שלאחר שזבחו אדם

כדי לומר שרק זה עונשו של המתיר שחייב לשרוף אך אין לזקן
 עליו - על לאו זה, דרבי רבי יהודה. רבי יעקב אומר, לא מן השם
 הוא זה - אין זה עיקר הטעם שאינו לוקה, אלא הטעם משום דהיה
 ליה לאו שאין בו מעשה, שהרי בשותתיר לא עשה שום מעשה,
 אלא ישב ולא אכל, וכל לאו שאין בו מעשה אין לזקן עליו.
 מדייקת הגמרא: מכלל - מזה שרבי יהודה לא ביאר שפטר משום
 שאין בו מעשה, מוכח דרבי יהודה סבר שאף כשאין בו מעשה
 לזקן עליו, וכשיטתו סבר רבי אלעזר, ולכן אמר שהנדר והמקיים
 בשם עבודה זרה לוקה.
 שנינו במשנה: הנדר בשמו של עבודה זרה והמקיים - הנשבע
 בשמו, הרי זה עובר בלא תעשה.
 מבארת הגמרא: הנדר בשמו והמקיים בשמו, מנן שעובר
 בלא תעשה, דתניא בברייתא, ממה שנאמר בתורה (שמות כג א)
 'ישם אלהים אחרים לא תזכירו', למדים שאין להזכיר כלל שם
 עבודה זרה, ולכן לא יאמר אדם להבדילו שמו - המתן לי בצד
 עבודת פוכבים פלוגתי, וממה שנאמר בהמשך הפסוק לא ישמע
 על פיך, למדים שלא ידור בשמו ולא יקיים - ישבע בשמו, ואף
 לא יגרום לאחרים נכרים שיזכרו בשמו ויקיימו בשמו, שזהו לא
 ישמע על פיך כלומר על ירך ובגרימת מעשיך. דבר אחר - ביאור
 אחר בפסוק, מהנאמר לא ישמע על פיך למדים אזהרה למסית
 את היחידים ולמדיח את כל בני העיר לעבוד עבודה זרה, שלא
 יעשו כן.
 הגמרא דנה בדברי הברייתא. שואלת הגמרא: מדוע דרש התנא
 אזהרה למסית ממה שנאמר לא ישמע על פיך, הלא כהניא כתיב
 ביה - מפורש נאמרה אזהרה בפרשת המסית (דברים יג א) 'וכל
 ישראל ישמעו ויראו' וגו' ולא יספו לעשות כדרך הרע הזה
 בקרבך, והדבר הרע היינו ההסתה לעבודה זרה המובאת
 בפסוקים הקודמים. משיבה הגמרא: אלא צריך לומר בברייתא,
 שמלא ישמע על פיך למדים אזהרה רק למדיח את כל בני העיר
 לעבוד עבודה זרה, שלא יעשה כן.
 מוסיפה הגמרא לבאר: מה ששנינו בהמשך הברייתא ולא יגרום
 לאחרים נכרים שיזכרו בשמו של עבודה זרה ושיקיימו וישבעו
 בשמו, מסייעא ליה - דין זה מסייע לזבוח דשמואל דאמר אבנה
 דשמואל, אסור לאדם מישראל שיעשה שתפות עם העובד
 פוכבים, שפא מחמת השותפות ותתיב לו הנכרי שביעה, ונשבע
 לו בשם עבודת פוכבים שלו, ונמצא שהישראל גרם לנכרי
 להזכיר שם עבודה זרה בשבעתו, והתורה אמה לא ישמע על
 פיך, כלומר, אף מפי אחר לא ישמע על ידי מעשיך.
 הגמרא מביאה מעשה בענין הזכרת שם עבודה זרה, ודנה בזה:
 כי אתא - כשבא עולא מארץ ישראל לבבל, בת - לן פיעיר
 הקרויה קלנבו על שם עבודה זרה שהיתה בה ששמה 'נבו'. אמר
 ליה רבא לעולא כשפגשו, והיקא בת מר - היכן לן הרב, אמר ליה
 עולא, פיעיר קלנבו. אמר ליה רבא, מדוע הזכרת שם עיר זו,
 והכתיב (שמות כג א) 'ישם אלהים אחרים לא תזכירו', ואף שם עיר
 זו אסור להזכיר, משום שקרויה כשם עבודה זרה ששמה 'נבו'.
 אמר ליה עולא, עבודה זרה זו מותר להזכיר את שמה, כיון דהכי
 אמר רבי יוחנן, כל עבודת פוכבים התבונה מפורש בתורה, מותר
 להזכיר את שמה, ואף 'נבו' מוזכרת בתורה. מבארת הגמרא: והא
 - 'נבו היקא כתיבא בתורה, דכתיב (ישעיה מו א) 'כרעו בל קרסו נבו',
 ולהלן הגמרא תבאר פסוק זה.
 מוקשה הגמרא: ואי לא כתיבא - אם אין העבודה זרה כתובה
 בתורה לא - אסור להזכיר את שמה. מתיב - הקשה רב מש'שא,
 שנינו במשנה (ובין פ"א מ"ה), וב שראה ראית זיבה אחת מרובה כל
 כך, ששופעת כשיעור זמן של שלש ראיות, שבשיעור זה נעשה
 זב גמור המחויב בקרבן כשנטהר, והיינו שהיא - שראיתו היתה

55 שיתמלא ה' רחמים עליו. והיכן מצינו שאמר זכריה כן, דכתיב
 56 בנבואתו (זכריה ה), 'וַיֹּאמֶר זֹאת הַרְשָׁעָה וְיִשְׁלַח אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה
 57 וְיִשְׁלַח אֶת אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל פִּיָּהּ, כְּלוֹמַר, 'הַרְשָׁעָה' זוּ יצר הרע,
 58 והשליכוהו אל תוך הודו וכסוהו באבן העופרת השואפת את
 59 קולו.
 60 הגמרא מביאה שמתוך כך רצו לבטל גם יצר הרע של עריות:
 61 אחר שסילקו את יצר עבודה זרה מן העולם, אָמְרוּ אנשי כנסת
 62 הגדולה, הוֹאֵל וְעַת רְצוֹן הוּא מֵאֵת ה', שִׁמְסַר בִּידֵינוּ אֶת יצר
 63 עבודה זרה, נִיבְעֵי רְחֵמֵי - נבקש רחמים מאתו אף אֵי צְרָא דְעֵבְרָה
 64 - על יצר איסורי עריות, שימסר בידינו ונסלקו מן העולם, ונציל
 65 עצמנו מאיסורי העריות. ואכן בְּעוֹי רְחֵמֵי וְאִימְרֵי בִּידֵיהוּ - ביקשו
 66 רחמים ונמסר יצר העריות בידיהם. הַשְׁוֵהוּ תְּלָתָא יוֹמֵי - אסרוהו
 67 שלשה ימים, שבהם לא פיתה אנשים לעבירה. אך מחמת כן פסק
 68 חימום הזכרים מהזרוע והנשים מלילד, ובאותה עת אֵיבְעוּ -
 69 חיפשו ביעָתָא בְּתֵי יוֹמָא - ביצה שנולדה באותו יום, להאכילה
 70 לְחֻלְהָ לְצוֹרֵךְ רְפוּאוֹתוֹ, וְלֹא אֲשַׁכְּחוּ - לא מצאו, כיון שפסק
 71 החימום וכח ההולדה. כשראו זאת אנשי כנסת הגדולה אָמְרוּ,
 72 הִכֵּי נַעֲבִיד - כיצד נעשה, אִם נִיבְעֵי פְלִגָא - נבקש מה' שימסר
 73 בידנו רק חצי כוחו של יצר העריות, כְּלוֹמַר, יִמְשִׁיךְ לְהוֹיֵת חִמּוּם
 74 וכח הולדה, אֲךָ לֹא יֵהָיֶה הַיֵּצֵר שׁוֹלֵט בְּאִיסוּרֵי עֵרִיּוֹת, זֶה אֵי
 75 אִפְשָׁר, שֶׁכֵּן פְּלִגָא מְרַקְעָא לֹא יִהְיֶי - מן השמים אין נותנים
 76 מפחית דבר. ולכן לא סילקוהו כלל מן העולם, אִלָּא בְּחֻלְהוּ
 77 לְעֵינֵיהּ - סימאו את עיניו במכחול המלובן בהם, ובכך יחלישו
 78 את כוחו, אֲהֵנֵי בִּיה - והועילה תקנה קטנה זו, דְּלֹא אִיבְרֵי אִינִישׁ
 79 בְּקְרוֹבָתֶיהּ - שלא יתפתה אדם לאיסורי עריות בקרובותיו
 80 הראשונות כגון אמו אחותו ובתו, אֲךָ עֵדִינֵי מִפְתָּחוֹ הַיֵּצֵר
 81 להתגרות בעריות אחרות כגון אשת איש ונדה.
 82 הגמרא מביאה מאמר בענין עבודה לבעל פֵּעוּר: אָמַר רַב יְהוּדָה
 83 אָמַר רַב, מַעֲשֵׂה פְּנִבְרִית אֲחֵת שְׁחִיתָה חוּלָה בְּיוֹתֵר, ומתוך שרצתה
 84 להירפא נדרה ואָמְרָה על עצמה, אִם תִּעְמָד הֵיאָא - אותה אָסָה
 85 ותירפא מחוּלָּתָהּ, תִּלָּךְ וְתַעֲבֹד לְכָל עֲבוּדָה זְרָה שְׂבָעוּלָם. לבסוף
 86 אִבְנָה עֲמָדָה אֹתָהּ נִכְרִית ונרפאה מחוליה, הִלְכָה וְעָבְדָה לְכָל
 87 עֲבוּדָה זְרָה שְׂבָעוּלָם, וּבְיוֹנֵי שְׁחִיטָה לְעֲבוּדָה זְרָה שְׁשִׁמָּה 'פְּעוּר',
 88 שְׂאֵלָה לְבוֹמְרִים - משרתי העבודה זרה, בְּמָה עוֹבְרִין לוֹז, אָמְרוּ לָהּ
 89 הַכּוֹמְרִים, אֲוִלְיֵין הַרְדִּין וְזוֹתֵינן שְׂבָר חֲדָשׁ, שֵׁאלוּ מִשְׁלָשִׁים אֶת
 90 המעים וגורמים להם להוציא פסולתם, וּמְרִיתֵין בְּפִנְיָהּ -
 91 מוציאים רעי בפני העבודה זרה. כששמעה זאת אותה נִכְרִית
 92 אָמְרָה על עצמה, מוֹטָב שְׂתַחֲזוֹר הֵיאָא - אותה אָסָה לְחֻלְיָהּ, וְלֹא
 93 תַעֲבֹד עֲבוּדָה זְרָה בְּכָךְ - בבזיון כזה. והוסיף רב יהודה על כך,
 94 בנכרית זו מצינו שעל אף שהיתה קשורה לעבודה זרה, מכל
 95 מקום לא רצתה לעבדה בדרך מבוזה כל כך, אֲךָ אָתָם בֵּית יִשְׂרָאֵל
 96 אֵינֵן בְּנֵי, שְׁהֵרֵי אֲבוֹתֵיכֶם לֹא שָׁמוּ עַל לִיבָם שֶׁבֵּעַל פְּעוּר עֲבוּדָה
 97 זרה מגונה היא ביותר, אלא נצמדו אליה, כפי שנאמר בהם (במדב'
 98 כה ה) 'הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוּר', והיינו בְּצִמּוּד פְּתִיל', שהוא כִּסּוּי
 99 הממורה כִּסּוּי או שְׁעוּה על גבי כלי, ודבוק חזק על הכלי. ואילו
 100 אל ה' לא נצמדו כל כך, אלא כפי שאמר עליהם משה (דברים ד ו)
 101 'וְאַתֶּם הִדְבַקְתֶּם בְּה' אֱלֹהֵיכֶם', והיינו בְּשִׁתֵּי תְּמִרוֹת הַדְּבִקוֹת זוּ בְּזוּ,
 102 שאינן דבוקות כראוי ועלויות להפרד זו מזו. ומבואר שרב יהודה
 103 דרש פסוקים אלו לגנאי על בית ישראל. הגמרא מביאה ברייתא
 104 הדרושת את הפסוקים לשבח: בְּמִתְנִיחָא תָּנָא - בברייתא שנינו
 105 להיפך, שהחילוק בין פסוקים אלו שבח הוא אצל ישראל,
 106 שלעבודה זרה לא נדבוקו ישראל לגמרי, אלא כפי שנאמר (במדב'
 107 כה ה) 'הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוּר', והיינו בְּצִמּוּד עַל יַד אִשָּׁה, שאינו
 108 דבוק אליה. ואילו אל ה' הם דבוקים לגמרי, שנאמר (דברים ד ו)

1 הֵם - שתוק שְׂאֵל לְחֻבְרֵי בְּשֵׁם ה', והטעם שאמר כן משום שְׂאֵל
 2 לְיִמְרוּ אותו אָמְרוּ וְאָמְרוּ לְחֻבְרֵי אֶת שֵׁם ה' אלא להידבק בעבודה
 3 זרה ולעבוד לה, וכדלהלן. מִיָּד לאחר מכן הוֹצִיא הַתִּינוּק את
 4 דְּאָתוֹ - עבודה זרה שירא ממנה מִחִיק, וּמִתְבַּקָּה וּמִנְשָׁקָה עַד
 5 שְׂבָקָה כְּרִיסוֹ ומת מרוב רעבונו, וְנִפְלָה דְּאָתוֹ לְאִרְיָ, וְנִפְלָה הוּא
 6 עֲלֵיהּ, ונענש בכך כדי לְקַיֵּם מַה שְׁנֹאמַר (ויקרא כו ל) 'וְנִתְתִי אֶת
 7 פְּנֵיכֶם עַל פְּנֵי גְלוּלֵיכֶם'. ומכאן מברייתא זו שהיו ישראל
 8 דבוקים בעבודה זרה, והיה להם רצון לעבודה, ומדוע אמר רב
 9 שלא היה יצר לעבודה זרה עצמה.
 10 מתרצת הגמרא: אף בברייתא זו יש לומר שבאמת לא היה להם
 11 יצר לעבודה זרה, והמבואר שהיו דבוקים בה, היינו בְּתֵר דְּאִבְיָ
 12 בִּיה - אחר שנקשרו אליה בעבודתם, כְּלוֹמַר, מתחילה עבדה כדי
 13 להתיר את העריות, ומתוך כך גברה חיבתם אליה ונדבקו בה.
 14 הגמרא מוסיפה להקשות על רב: תָּא שְׁמַע, נאמר על אנשי כנסת
 15 הגדולה (נחמיה ט ז), 'וַיִּזְעֻקוּ בְּקוֹל גְּדוֹל אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם'. מבארת
 16 הגמרא: מָאֵי אָמְרוּ - מה אמרו בועקתם. אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִיתִימָא
 17 רַבִּי יוֹנָתָן, וְעוֹק בְּיָמָא בְּיָמָא - אהא אהא, הרי יצר הרע זה המפתנו
 18 לעבוד עבודה זרה, הֵינֵנו דְּאֲחֻרְבִיה לְבִיתָא - הוא זה שגרם
 19 שהחייב ה' את בית מקדשו, וְקָלָא לְחֵיבָא - ושרף את היכלו,
 20 וְקָלָתוֹ לְצִדִּיקוֹ - והרג את צדיקי ישראל, וְאִגְלִינְהוּ לְאִשְׁמָאֵל
 21 מְאֻרְעֵיהוּ - והגלה את עם ישראל מארצה, וְעֵדִין הוּא - יצר זה
 22 מְרַקְדֵי בֵּינָן ומפתנו לעבוד עבודה זרה. בְּלוּם יִתְבַּחֵיהּ לָן - הרי כל
 23 הסיבה שננת לנו ה' יצר זה, אינה אֵלָא כְּדִי לְקַבְּלֵי בִּיה אֲמָרָא -
 24 לקבל שכר על ידו במה שנכופו ונתגבר עליו, אִנּוּ לֹא אִיהוּ בְּעֵינֵן
 25 וְלֹא אֲמָרִיה בְּעֵינֵן - איננו רוצים לא אותו ולא את השכר שאנו
 26 מקבלים על ידו. וביקשו שימסר בידם היצר המפתה לעבודה זרה.
 27 ומפורש בדרשת הפסוק, שתקפם יצר לעבוד עבודה זרה, ולא
 28 כדברי רב שעבדהו רק להתיר להם עריות. מתרצת הגמרא: אף
 29 כבאן יש לומר שמדובר בְּתֵר דְּאִבְיָ בִּיה - אחר שהחלו לעבוד
 30 עבודה זרה ונקשרו אליה מחמת שרצו להתיר להם את העריות,
 31 שאז אכן תקפם יצר הרע לעבודה זרה כמבואר בדרשת הפסוק
 32 האמור.
 33 הגמרא מביאה את המשך מעשה זה: הוֹסִיפוּ אֲנִישֵׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה
 34 וְיָתְבוּ תְּלָתָא יוֹמֵי בְּתַעֲנִיתָא - ישבו שלשה ימים בתענית, בְּעוֹ
 35 רְחֵמֵי - ביקשו רחמים שימסר יצר עבודה זרה בידם. נִפְלָ לָהּ
 36 פִּתְקָא מְרַקְעָא - נפל להם פתק מן השמים דְּהֵינָה בְּתִיב בְּתִיב
 37 אֲמָת', כְּלוֹמַר שְׁה' מִסְכִּים עַל יָדָם שֶׁטוֹב לְסַלֵּק אֶת יצר העבודה
 38 זרה. אָמַר רַבִּי תַנְיָנָא, שְׂמַע מִיָּגָה - שמעשה זה, שחֻלְתָּמוּ שֶׁל
 39 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא אֲמָת', שְׁהֵרֵי כְּשֶׁהִמְלַךְ מִסְכִּים עִם עַבְדָּיו
 40 דְּבָרַב מְסוּיִם, חוֹתֵם הוּא אֶת חוֹתְמוֹ עִמָּהֶם בְּתַקְנָתָם, וְאִם ה'
 41 הִסְכִּים עִם חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל לְסַלֵּק אֶת הַיֵּצֵר עַל יַדֵי תִיבַת אֲמָת',
 42 מוכח שהוּו חותמו.
 43 לאחר מכן, נִפְק - יצאה דמות בְּגוּרָא דְנוּרָא - כגור אריה של אש,
 44 מִבֵּית קְרִישֵׁי הַקְּדוּשִׁים. אָמַר לָהּ זְכַרְיָה הַנְּבִיא לְיִשְׂרָאֵל, הֵינֵנו - דמות
 45 זו היא יצרא דְעֲבוּדָה זְרָה, בְּהַדִּי דְקִתְפִּי לִיה - בזמן שתפסו אנשי
 46 כנסת הגדולה ביצר זה כדי לסלקו מן העולם, אִישְׁתְּמִיט בְּיַנְיָתָא
 47 מִיָּגָה - נשמתו שיער ממנו, צַעַק צַעַקָה אֲדִירָה, וְאִילוּ קָלִיהּ - והלך
 48 קולו בְּמַרְחָק מֵהֵלֶךְ אֲרַבְעַ מָאָה פָּרְסֵי. אָמְרוּ אֲנִישֵׁי כְּנִסַּת הַגְּדוּלָה,
 49 הִכֵּי נַעֲבִד - כיצד נעשה, דִּילְמָא מִשְׁמִיָא מְרַחְמֵי עֲלֵיהּ - שמא מן
 50 השמים ירחמו עליו מחמת צעקתו, וְלֹא נוֹכַל לְסַלֵּק מִן הָעוֹלָם.
 51 אָמַר לָהּ זְכַרְיָה הַנְּבִיא, שְׁרִיזוּהוּ בְּדוּדָא דְאָבְרָא - השליכוהו אל תוך
 52 דוד של עופרת, וְכִסּוּהוּ בְּמַגָּרָא - ותכסוהו בכיסוי של עופרת,
 53 משום שְׁרִיף קָלִיהּ - שהעופרת שואפת את הקול, ומעכבתו
 54 לצאת יותר משאר מתכות, וכך תוכלו לסלקו מן העולם בלא

1 **מרקוליס.** אור"ת קלוס שמה לשון שבח אלא שחכמים בניו אותה לגנאי וקראו
 2 קוליס לשון לעג וקלס (תהלים מד) ומר לשון חילוף כמו במר דשוחטה
 3 (חילוף דף צד.) במר דפרולא (ב"ק דף קיג.) במר דבנאח (במורות דף ל.) כלומר חילוף
 4 קלוס שהחליפו שמה: **אע"ז** דקמבוין לבויה. ולעברה בבוי דאי לא קמבוין אלא
 5 לכוות הא אפילו עובר מאהבה ומיראה פטור
 6 לרבא ואפילו לאביי המחייב התם הכא מודה
 7 דפטור:
 8 **קתני** ע"ז וקתני מולך. אף על גב דקתני ע"ז
 9 וקתני פטור ומרקוליס לא דמי דהתם
 10 לפרשי דינא קאתי אבל הכא דייק מירשא
 11 דקתני אלו הן הנסקלן עובר ע"ז והנותן מורשע
 12 למולך ולא קתני פטור ומרקוליס:
 העביר

1 **הם.** שתוק כמו (במדבר יג) ויחס כלב השתיקים: ויצעקו בני ישראל בקול גדול.
 2 באנשי כנסת הגדולה כתיב: **בייא בייא.** בלשון ארמי הוי לשון גגוח וצעקה כמו
 3 אהה בלשון הקדוש: היינו **האי** החריבה לביתיה. למקדשו: (ובעו רחמי') היו
 4 מבקשים רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודה זרה: לקבולי ביה **אנרא.** לכוף
 5 את יצרנו ולקבל שבר על כף: לא איהו
 6 בעיני וכו'. אלמא יצר תפקן: יתבי תלתא
 7 יומין וכו'. מלתיה דרב יהודה מסיק: **אמת.**
 8 משמע מסיים אני עמדם בתקנה זו שטוב
 9 הדבר לסלק: חותמו של הקב"ה **אמת.**
 10 שהמלך נאות ומסיים עם עבדיו חותם
 11 עמום בתקנתם את חותמו: **בגוריא.** ארי קטן:
 12 **ביניתא.** שער: **דודא דאברא.** קלחת של
 13 עופרת: **אברא שאיף קליה.** שואף את הקול
 14 ומעכבו לצאת יותר מכל כלי מתכות: **זאת**
 15 **הרשעה.** זהו יצר הרע ובנבואת זכריה כתיב
 16 שיהיה בתחילה בית שני: **דעבירה.** של עריות:
 17 חבשוה תלתא יומין וכו'. ומתוך כך פסק
 18 חזום הזכרים מלהוליד והנקבות מלילה:
 19 **איבעו כיעתא בת יומא** (ולא אשתבח).
 20 נתבקשה ביצה שגולדה בו ביום: ולא
 21 אשתבח. שאפילו אותן שהיו גמורות קודם
 22 לכן פסקו מלאצות **לבעו פלגא.** שלא היא
 23 שולט במקום עבירה כדי שלא היא תובע
 24 עריות: כחלינהו לעיניה. סמו עיניו בכחול:
 25 אהני ביה. דך תקנתא פורתא ולא איגרי
 26 בקריבתה באמו ובאחותו אבל מתגרה הוא
 27 באשת איש ובנדה: תרין, בלד"ש בלע"ז
 28 ומשלשלין את המתעים וכן שבר חדש: **אתם**
 29 בית ישראל אינן כן. רב יהודה קאמר לה
 30 למדרשה לקרא: הנצמדים **לבעל** פעוה.
 31 כלומר אבל אבותם לא השיבו זאת על לבם
 32 שע"ז מגונה היא מכל ע"ז שבעולם ונצמדו
 33 ואדבקו בה כצמיד פתיל המוקף ע"פ כלי
 34 שממרחין אותו בשעור יפה ואל המקום לא
 35 היו נצמדים אלא דבוקים בתמרות
 36 הדבוקות שדבוקות ואינן דבוקות:
 37 **במתניתא תנא.** שבח הוא אצלם דדבוק
 38 משמע מחובר טפי מנצמד צמידין אינן
 39 מחוברין ונמשכין וזוין אילך ואילך דבוק
 40 משמע יפה יפה: **סכמא.** שם יהודי הוא: כן
 41 אלם. בסמך ושם מקום הוא: וקניח בחושמו.
 42 כפי פטור: מוקלסין. משבחין: **אע"ז דמבוין**
 43 **לבוזי.** חייב קרבן על שגנתו ואם התירו בו
 44 חייב מיתה: **לבי תורתא.** מקום: **פיסא.**
 45 בלש"טא בלע"ז: מרקוליס הוא. זה חזו
 46 עבודתה: למרקוליס תנן. לפניו לכבודו ואני
 47 ורקתי לכותב בגופו: במרקוליס. עצמו
 48 הכחות: אישקליה. אע"ז שכבר עבר ואין
 49 השבון לדבר קא בעי למשקליה כדי שלא
 50 תנאה בעבודה שלו: **רווחא** החבירתה
 51 שביק. מפנה לה מקום לזורקים: **מתנא**
 52 **שימסור** למולך. מוסרו ביד משרתי ע"ז:
 53 **ויעביר באש.** בגמרא מפרש היכי הוה עבדי
 54 וילפי מקרא והתריהו בעינן: **נמו' קתני.**
 55 מתניתין (דף גג.) בחייבי סקילה ע"ז באנפי
 56 נפשה העובר ע"ז וקתני מולך אלמא מולך
 57 לאו בכלל ע"ז הנפקא מינה דאם ובח וקטר
 58 לפני פטור אי נמי העביר מורשו לשאר ע"ז
 59 ואזי דרכה בכך לא מחייב דמולך דוקא
 60 כתוב ששמו מולך: אחד למולך ואחד לשאר ע"ז
 61 לומר לך שאם עשה שלא כדרכה חייב: **שלא למולך** פטור.
 62 והתורה הקפיד על חוק זה בסקילה לפיכך הוצרך לכתוב: כל שהמליכו עליהם. שקרא שמו מולך: **רבא אמר.** לא אמרו דבר אחד דמולך עראי איבא בנייהו כגון צרור
 63 וקיסם שאינו ראוי לכך וזה לפי שעה המליכוהו עליו להעבירו לו בנו זה לרא"ה בר' שמעון לא מחייב אלא במולך קבוע ובא:

1 **הם** שלא לתזכיר בשם ה', שלא לימרו אביו ואמו.
 2 **מדי,** הוציא ויאתו מחיקו, ומחבקה ומנשקה עד
 3 שנבקעה פרוסו ונפלה ויאתו לארץ, ונפל הוא עליה,
 4 לקיים מה שאמר ונתתי פגריכם על פגרי גלוליתכם.
 5 **בית דאביקו** ביתה. **תא שמע,** ויצעקו בקול גדול אל
 6 ה' אלהיהם. **מאי אמור,** אמר רב יהודה, ואיתקיא
 7 רבי יונתן, **בייא ביאי,** היינו דאחרביה לביתא, וקליא
 8 להיכלא, וקמלינהו לצדיקי, ואגלינהו לישראל מארעיהו, ועדיין הוא מרקד פינן. כלום
 9 יתביתיה לן אלא לקבולי ביה אנרא, לא איהו בעינן ולא אנריה בעינן. **בית דאביקו** ביה.
 10 יתבו תלתא יומי בתעניתא, בעו רחמי, נפל להו פיתקא מרקיעא דיהוה פתיב בה אמת.
 11 אמר רבי חנינא, שמע מינה, חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת. נפק בגוריא דגוריא מבית
 12 קרשי הקדשים, אמר להו גביא לישראל, היינו יצרא דעבודה זרה. בהדי דקתפסי ליה,
 13 אישמתמי ביניא מיניה, ואול קליה פארבע מאה פרסי. אמרו, היכי געבר, דילמא משמיא
 14 מרחמי עליה. אמר להו גביא, שדיהו דגוריא דאברא, וכסויה פאברא דשייף קליה, דכתיב
 15 ויאמר זאת הרשעה וישלך אתה אל תוף האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה. אמר,
 16 הואיל ועת רצון הוא, גיבעי רחמי איצרא דעבירה. בעו רחמי, אימסר בדייהו. תבשוהו
 17 תלתא יומי, איבעו ביעתא בת יומא לחולה, ולא אשכחו. אמרו, היכי געבדי, גיבעי פלגא,
 18 פלגא מרקיעא לא יתבי. כחלינהו לעיניה, אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה. אמר רב
 19 יהודה אמר רב, מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר. אמרה, אם תעמוד הריא אשה
 20 מחוליה, תלך ותעבוד לכל עבודה זרה שעולם. עמרה, הלכה! ועבדה לכל עבודה זרה
 21 שעולם. פיון שהגיעה לפעור, שאלה לפומרים במה עוברין לזו. אמרו לה, אוכלין תרדין
 22 ושותין שכר ומתריזין בפניה. אמרה, מוטב שתחזור הריא אשה לחוליה, ולא תעבוד עבודה
 23 זרה בקך. אתם בית ישראל אינן כן, הנצמדים לבעל פעור, פצמיד פתיל! ואתם הדבקים
 24 בה' אלהיכם, פשתי תמרות הדבוקות זו בזו. במתניתא תנא, הנצמדים לבעל פעור,
 25 פצמיד על יד אשה. ואתם הדבקים בה' אלהיכם, דבוקים ממש. תנו רבנן, מעשה בסכמא
 26 בן אלם, שהשפיר תמורו לנכרית אחת, פיון שהגיעה לפעור, אמרה לו המתן עד שאפגם
 27 ואצא. לאחר שיצאה, אמר לה, אף את המתני עד שאפגם ואצא. אמרה לו, ולא יהודי
 28 אתה? אמר לה, ומאי איכפת לך. נכנס, פער בפניו וקניח בחוטמו, והיו משרתי עבודה זרה
 29 מוקלסין לו ואומרים, מעולם לא היה אדם שעברו לזו בקך. הפוער עצמו לבעל פעור, הרי
 30 זה עבודתו, אף על גב דמיוניו לביווי. הוזרק אבן למרקוליס, זו היא עבודתו, אף על גב
 31 דמיוניו למידמיה. רב מנשה הוה קאויל לבי תורתא. אמרו לו, עבודה זרה היא דקאי הכא.
 32 שקל פיסא, שדא ביה. אמרו לו, מרקוליס היא. אמר להו, הוזרק אבן למרקוליס, תנן. אתא,
 33 שאל בי מדרשא. אמרו ליה, הוזרק אבן במרקוליס תנן, אף על גב דמיוניו למידמיה. אמר
 34 להו, איזיל אישקליה. אמרו ליה, אחר הנוטלה ואחר הנותנה חייב, כל תרא ותרא רווחא
 35 לחבירתה שביק: **משנה** הנותן מורשו למולך, אינו חייב עד שימסור למולך, ויעביר באש.
 36 מסר למולך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למולך, אינו חייב עד שימסור למולך
 37 ויעביר באש: **גמרא** קתני עבודה זרה, וקתני מולך. אמר רבי אביו, תנן כמאן דאמר,
 38 מולך לאו עבודה זרה היא. דתניא, אחר למולך, ואחר לשאר עבודה זרה, חייב. רבי אלעזר
 39 ברבי שמעון אומר, למולך חייב, שלא למולך פטור. אמר אביו, רבי אלעזר ברבי שמעון
 40 ורבי חנינא בן אנטונינוס, אמרו דבר אחר. רבי אלעזר ברבי שמעון, הא דאמרן. רבי חנינא
 41 בן אנטונינוס, דתניא, רבי חנינא בן אנטונינוס אומר, מפני מה תפסה תורה לשון מולך,
 42 כל שהמליכוהו עליהם, אפילו צרור ואפילו קיסם. רבא אמר, מולך עראי, איבא בנייהו.
 אמר

1 **הם.** שתוק כמו (במדבר יג) ויחס כלב השתיקים: ויצעקו בני ישראל בקול גדול.
 2 באנשי כנסת הגדולה כתיב: **בייא בייא.** בלשון ארמי הוי לשון גגוח וצעקה כמו
 3 אהה בלשון הקדוש: היינו **האי** החריבה לביתיה. למקדשו: (ובעו רחמי') היו
 4 מבקשים רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודה זרה: לקבולי ביה **אנרא.** לכוף
 5 את יצרנו ולקבל שבר על כף: לא איהו
 6 בעיני וכו'. אלמא יצר תפקן: יתבי תלתא
 7 יומין וכו'. מלתיה דרב יהודה מסיק: **אמת.**
 8 משמע מסיים אני עמדם בתקנה זו שטוב
 9 הדבר לסלק: חותמו של הקב"ה **אמת.**
 10 שהמלך נאות ומסיים עם עבדיו חותם
 11 עמום בתקנתם את חותמו: **בגוריא.** ארי קטן:
 12 **ביניתא.** שער: **דודא דאברא.** קלחת של
 13 עופרת: **אברא שאיף קליה.** שואף את הקול
 14 ומעכבו לצאת יותר מכל כלי מתכות: **זאת**
 15 **הרשעה.** זהו יצר הרע ובנבואת זכריה כתיב
 16 שיהיה בתחילה בית שני: **דעבירה.** של עריות:
 17 חבשוה תלתא יומין וכו'. ומתוך כך פסק
 18 חזום הזכרים מלהוליד והנקבות מלילה:
 19 **איבעו כיעתא בת יומא** (ולא אשתבח).
 20 נתבקשה ביצה שגולדה בו ביום: ולא
 21 אשתבח. שאפילו אותן שהיו גמורות קודם
 22 לכן פסקו מלאצות **לבעו פלגא.** שלא היא
 23 שולט במקום עבירה כדי שלא היא תובע
 24 עריות: כחלינהו לעיניה. סמו עיניו בכחול:
 25 אהני ביה. דך תקנתא פורתא ולא איגרי
 26 בקריבתה באמו ובאחותו אבל מתגרה הוא
 27 באשת איש ובנדה: תרין, בלד"ש בלע"ז
 28 ומשלשלין את המתעים וכן שבר חדש: **אתם**
 29 בית ישראל אינן כן. רב יהודה קאמר לה
 30 למדרשה לקרא: הנצמדים **לבעל** פעוה.
 31 כלומר אבל אבותם לא השיבו זאת על לבם
 32 שע"ז מגונה היא מכל ע"ז שבעולם ונצמדו
 33 ואדבקו בה כצמיד פתיל המוקף ע"פ כלי
 34 שממרחין אותו בשעור יפה ואל המקום לא
 35 היו נצמדים אלא דבוקים בתמרות
 36 הדבוקות שדבוקות ואינן דבוקות:
 37 **במתניתא תנא.** שבח הוא אצלם דדבוק
 38 משמע מחובר טפי מנצמד צמידין אינן
 39 מחוברין ונמשכין וזוין אילך ואילך דבוק
 40 משמע יפה יפה: **סכמא.** שם יהודי הוא: כן
 41 אלם. בסמך ושם מקום הוא: וקניח בחושמו.
 42 כפי פטור: מוקלסין. משבחין: **אע"ז דמבוין**
 43 **לבוזי.** חייב קרבן על שגנתו ואם התירו בו
 44 חייב מיתה: **לבי תורתא.** מקום: **פיסא.**
 45 בלש"טא בלע"ז: מרקוליס הוא. זה חזו
 46 עבודתה: למרקוליס תנן. לפניו לכבודו ואני
 47 ורקתי לכותב בגופו: במרקוליס. עצמו
 48 הכחות: אישקליה. אע"ז שכבר עבר ואין
 49 השבון לדבר קא בעי למשקליה כדי שלא
 50 תנאה בעבודה שלו: **רווחא** החבירתה
 51 שביק. מפנה לה מקום לזורקים: **מתנא**
 52 **שימסור** למולך. מוסרו ביד משרתי ע"ז:
 53 **ויעביר באש.** בגמרא מפרש היכי הוה עבדי
 54 וילפי מקרא והתריהו בעינן: **נמו' קתני.**
 55 מתניתין (דף גג.) בחייבי סקילה ע"ז באנפי
 56 נפשה העובר ע"ז וקתני מולך אלמא מולך
 57 לאו בכלל ע"ז הנפקא מינה דאם ובח וקטר
 58 לפני פטור אי נמי העביר מורשו לשאר ע"ז
 59 ואזי דרכה בכך לא מחייב דמולך דוקא
 60 כתוב ששמו מולך: אחד למולך ואחד לשאר ע"ז
 61 לומר לך שאם עשה שלא כדרכה חייב: **שלא למולך** פטור.
 62 והתורה הקפיד על חוק זה בסקילה לפיכך הוצרך לכתוב: כל שהמליכו עליהם. שקרא שמו מולך: **רבא אמר.** לא אמרו דבר אחד דמולך עראי איבא בנייהו כגון צרור
 63 וקיסם שאינו ראוי לכך וזה לפי שעה המליכוהו עליו להעבירו לו בנו זה לרא"ה בר' שמעון לא מחייב אלא במולך קבוע ובא:

העביר כל זרעו פטור. וא"ת מקמא מייחב ליה וי"ל כגון שאין לו אלא בן אחד או שהעבירם בבת אחת:

ש"ש כריתות בע"ז. פ"ה שתיים גבי מולך בקדושים והשלישי בשלח לך כי דבר ה' בזה וקשה (לר"י) דאית ליה בריש מי שהיה טמא (פסחים ד' צג.) מגוף היינו מברך

השם ובסוף קראו דשבעות (דף יג.) מוקי ב' דבר ה' בזה לפוק על ומגלה פנים בתורה כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן ויש לומר דכרת ג' וברשת אחרי מות דכתיב מולך גבי עריות ואכולדו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' ואף על גב דהוי ליה טפי לאוקמי לגופיה למעביד בנו שלא כדרכה נוחא ליה לאוקמה בע"ז באם אינו ענין כיון דהשתא סבירא ליה מולך לאו היינו ע"ז וחוק בעלמא הוא ולא מסתבר לחיובי עליה אלא כדרכה: **למעביד** מנו ובתו שלא כדרכה. תימה כיון דמולך ע"ז הוא ת"ל מההוא כרת דמוקמינן לע"ז שלא כדרכה ויש לומר דלא הוה מוקמינן ליה לע"ז כיון דגבי מולך כתיב אי לא דאשכחן קרא אחרינא למולך

ובי שלשה שלמות יש. לאו לר' עקיבא פריך דאיהו מוקי לה במברך את השם אלא אליבא דנפשיה קאמר כדפ"ה ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה ובי שלשה שלמות יש לדעולם הזה נפקא לן מקראי דמולך בע"ז מידו ר' עקיבא איכא למימר דלא דריש כי דבר ה' בזה בע"ז אלא כדדרשנן פ"ק דשבועות (שם) אבל מרבי ישמעאל קשיא דדריש בחלק המבזה דיבור ראשון שנאמר בסניו הדיינו ע"ז דאבתי תקשה ליה ובי שלשה שלמות יש דע"ז נפק ליה מקראי דמולך וי"ל דרבי ישמעאל הוה דריש קראי דמולך תרתיה לע"ז שלא כדרכה משום עולם הזה ולעולם הבא אי נמי חד לע"ז שלא כדרכה ותרתי למולך לעולם הזה ולעולם הבא:

והנשאל

בגו ובתו **תיב**, אביו ואמו, אחיו ואחותו, פטור. העביר עצמו, פטור. ורבי אלעזר ברבי שמעון מתיב. אחד למולך, ואחד לשאר עבודה זרה, תיב. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, למולך תיב, שלא למולך פטור. אמר עולא, מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, אמר קרא 'לא ימצא בך', 'בד' בעצמך. ורבנן לא דריש 'בד', והתנן, אבידתו ואבידת אביו, שלו קודמת ואמרנו, מאי טעמא. ואמר רב יהודה, אמר קרא 'אפס פי לא יהיה בך אביון', שלו קודמת לשל כל אדם. והתם, מאפס. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שלש כריתות בעבודה זרה, למה. אחת לכדרכה, ואחת לשלא כדרכה, ואחת למולך. ולמאן דאמר, 'מולך' עבודה זרה היא, כרת במולך למה ליה? למעביד בנו שלא כדרכה. ולמאן דאמר, 'מגדף' עבודה זרה היא, כרת במגדף למה ליה? לכדתניא, 'הכרת תפרת', 'הכרת' בעולם הזה, 'תפרת' לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי ישמעאל, והלא כבר נאמר ונכרתה, וכי שלשה עולמים יש. אלא, 'ונכרתה' בעולם הזה, 'הכרת' לעולם הבא, 'תפרת', דפרה תורה פלישון בני אדם:

ר' ינאי. לפרשי עד שימסור דמתני' אתא למימר דרך מסירה למשרתי ע"ז קאמר: לא תתן להעביר. לא תתן לאחרים להעביר וסתמא דמילתא שמשך שלה קא מעבירין לה: ה"ג תניא נמי הכי יבול העביר ולא מסר בו' ול"ג בכריתא ברשאי ומורעך לא תתן דתו לא יבול למיתני יבול העביר ולא מסר דהאי לא תתן מסירה

יבול העביר הכי קתני יבול העביר ולא מסר ידא חייב ותיפוק ליה מלא ימצא בך מעביד בנו ובתו באש דלא כתיבא מסירה ת"ל לא תתן להעביר פירש לך הכתוב על העברה שאינה אלא דרך תנינה: לא תתן להעביר. משמע ליה לתנא תנינה הבאה לכלל העברה ולא משמע ליה תנינה על מנת להעביר לחיוביה על תנינה לחרדה: מסר והעביר. לע"ז אחרת שלא למולך יכול היא חייב: העבירו. לבנו סומא או ישן מי הוה דרך העברה בכך כבדו: דאינו יכול לעבור בעצמו אם היה רוצה: פשוט מיהא. מתניתין: חדא. מהנך שאלות דבן בנו ובן בתו כבנו: בי מורעין נתן למולך מה ת"ל. פשיטא דהאי כרת על כן נכתב דהא במעביד למולך כתיב (ויקרא כ) ואני אתן את פני וגו' ולעיל מיניה כתיב ואשר יתן מורעו למולך מות יומת: ת"ל בתו מורעין. קרא אחרינא הוא ולא זה שהתחיל התנא לדרוש ופרכינן תנא פתח לדרוש כי מורע נתן למולך ובסוף דבריו סיים ת"ל בתתו מורעו ומשני דרשה אחרינא דרש במעביד מורעו דרשה קמייתא דבן בנו ובן בתו מבי מורעו נפקא ליה והדר תנא זרעו פסול מנן שהיה לו ממור והעבירו ת"ל בתתו מורע ואם העלם יעלמו וגו' ולא היה צריך למכתב בתתו מורעו דהא במעביד מורע משתעי אלא להך דרשה: דרך העברה. שלא שינה מן החוק אלא כדרך מנהג העברת המולך: שראו דלבני. שורת לבנים גבה לבנה על גבי לבנה והאש מכאן ומכאן ומעביריו עליו ואינו שורפם מרקתני לקמן המעביר עצמו פטור אלמא לאחר העברה הוא חי והא דאמרנן (לעיל דף סג.) גבי חזקיה שסכתו אמו סלמנדרא לאו למולך היה אלא לאלהי ספורים הדתם שריפה כתיב: רבא אמר כמשוורתא דפריאי. אבי מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתניקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש בויער בו והוא קופץ משפה לשפה: דרך העברתו. עבודתו של מולך: העבירו ברגל פטור. אבדו דרך עבודתו בקפיצה: מאי טעמא דר' אלעזר. במעביר עצמו: ורבנן לא דריש כך. בתמיה לאזהרה למשמע מינה אזהרת עצמו: לא ידוה כן אביון. הוהר בעצמך שלא תבא

לידי עניות נימא ההוא טמנא דלא כרבנן: התם מאפס כי לא יהיה בך אביון. דאי לאו לאזהרה אתא אלא לכתושה אביונים נכתוב לא ידוה כך אביון מתיבא אפס לאזהרה אתא כלומר אפס וחדל וכלה עניות ממך אפס לשון חדלה וכליה כמו (בראשית מז) כי אפס כסף: שלש כריתות בע"ז. רבנן גבי מולך בקדושים תהיו ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו ואת כל הזונים וגו' (ונתתי את פני וגו') וא"כ סבירא ליה דמולך לאו ע"ז הוא מכל מקום קרי ליה ע"ז והשלישית בשלח לך אנשים כי דבר ה' בזה ואת מצונו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא וגו' ותניא לקמן באלו שאין להם חלק לעולם הבא דבר ה' בזה וה דבור ראשון שנאמר בסניו הדינו ע"ז והא דכתיב הכרת תכרת חו"א חשיב ליה כדמפרש לקמן דברה תורה כלשון אף אדם את ה' הוא מגוף ונכרתה לקמן מפרש: אחת שלא כדרכה. כרת תירא גבי מולך אם אינו ענין לו תהוה ענין לזבוה וקטור ונסך והשתחוואה שהיא חייב עליהם אף על גב דאף על פי שדרכן בכך מביעי ליה למכתבה באפי נפשיה דמולך לאו ע"ז הוא והקפידה תורה עליה: ולמאן דאמר מולך ע"ז הוא. והוי בכלל כדרכה דכל שאר עבודות מאיכה יעבדו נפקא בא הכתוב לחייב עליו אף בשאר ע"ז שאין דרכו בכך שלא מצינו אלא זבוה וקטור ונסך והשתחוואה: ולמאן דאמר. בכריתות מגוף זה העובד ע"ז כגון משורר לע"ז: כרת דתיב במגדף למה ליה. אחרי שדרכה בכך ופלוגתא היא בכריתות (דף ז.) איכא למאן דאמר מגוף היינו מברך את השם: לכדתניא. כדמוקים ליה רבי ישמעאל אחד לעוה"ב ואחד לעוה"ב: והלא כבר נאמר ונכרתה. באותה פרשה עצמה גבי מגדף ורבי עקיבא ס"ל מגדף היינו מברך את השם כדאמר בכריתות ועולם הבא לא נפקא ליה בע"ז אלא מהכרת תכרת ור' ישמעאל לאו לר"ע פריך והלא כבר נאמר ונכרתה דהא ר"ע מברך את השם מוקים לה אלא טעמא דנפשיה קאמר והלא כבר נאמר ונכרתה ואנא סבירא ליה דבע"ז כתיבא: וכי שלשה עולמות יש וכו'. ודומה לו בשחיטת חולין והלמא במוקשיה האומר רגלה של זו עולה כולה קאמר דהא פרבא לאו לכשנגדו פריך דאיהו ס"ל אפילו במוקדשין דאין כולה עולה אלא טעמא דנפשיה אומר בפרק (בהמה המקשה)

(חולין טז.)

56 בתו חייב, כיון שאף הם בכלל 'זרעו', ובכך נפשט ספקו האחרון
57 של רב אשי.
58 שואלת הגמרא על ברייתא זו: הַתְּנָא פְּתַח בְּתַחֲלִילָא פְּסוּק 'כִּי
59 מִזְרְעוּ נֶתֶן לַמּוֹלֵךְ, לְבָאָר מַה לְּמַדִּים מִמֶּנּוּ, וְאֵילּוּ סְלִיק - סִימִים
60 בְּפִסּוּק 'בְּתַתּוֹ מִזְרְעוֹ לַמּוֹלֵךְ', שִׁמְנָנו לְמַדִּים לְרִבּוֹת חַיִּיב בְּעֵבֶרֶת
61 בֵּן בְּנו וְבֵן בְּתוֹ, וְלֹא בִיאָר מַה לְּמַדִּים מִהֶפְסוּק הֶרְאִשׁוּן הַמִּיּוֹתֵר.
62 מִיִּישֵׁבֶת הַגְּמָרָא: כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא שֶׁאֵת הַחַיִּיב בְּהֵעֲבֵרֶת בֵּן בְּנו וְבֵן
63 בְּתוֹ אֲבָן לְמַדִּים מִזְרְעוֹ הֶרְאִשׁוּן 'כִּי מִזְרְעוֹ נֶתֶן לַמּוֹלֵךְ', שֶׁאֵף הֵם
64 בְּכֻלּוֹ 'זְרַעוּ, וְמָה שְׁסִיִּים הֶתְנָא בְּפִסּוּק 'בְּתַתּוֹ מִזְרְעוֹ לַמּוֹלֵךְ',
65 דְּרִשָּׁה אַחֲרֵינָא הוּא. וְהִינֵנוּ, מִהֶאֱמֹר בְּפִסּוּק הַקּוּדֵם 'זְרַעוּ' לֵעֲנִין
66 עֹנֵשׁ כֶּרֶת בְּמַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ, אִין לִי לְחַיִּיב אֱלָא אֵת הַמַּעֲבִיר זְרַע
67 קֶשֶׁר, שְׁהָרִי סֵתֵם זְרַע הָאֱמֹר בְּתוֹרָה הוּא כְּשֶׁ, אֵךְ זְרַע פְּסוּל כְּגוֹן
68 מִמּוֹר, מִזְּנֵן שְׁחִיבִים עֲלֵיו, תְּלָמוּד לִזְמִיר יְתוּר הַכְּתוּב 'בְּתַתּוֹ מִזְרְעוֹ
69 לַמּוֹלֵךְ', שֶׁאֵף עַל זְרַע פְּסוּל חַיִּיב מִיתָה.
70 הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת בְּאִיזָה אֹפֶן לַעֲבֵרָה חַיִּיב מִיתָה: אֱמָר רַב
71 יְהוּדָה, הַמַּעֲבִיר אֵת בְּנו לַמּוֹלֵךְ אִינוֹ חַיִּיב, עַד שֶׁיַּעֲבִירֵנוּ בְּדֶרֶךְ
72 הַעֲבֵרָה שֶׁל הַמּוֹלֵךְ. מְבָאֵרֵת הַגְּמָרָא: חַיִּיב דְּמִי - מִהוּ דֶּרֶךְ הַעֲבֵרָה
73 לַמּוֹלֵךְ. אֱמָר אַבְי, מַעֲמִידִים שְׂרָאָא דְּלִבְיָנִי - שׁוֹרֵת לְבָנִים גְּבוּהָה,
74 לְבַנָּה עַל גְּבִי לְבַנָּה כְּמִצְעֵי - בְּאִמְצַע, וּמַעֲבִירִים נוֹרָא מְהָא יִקְסָא
75 - אֵשׁ מִצַּד אֶחָד שֶׁל שׁוֹרֵת הַלְּבָנִים, וְנוֹרָא מְהָא יִקְסָא - וְאֵשׁ מִצַּד
76 שְׁנַי שְׁלֹה, וּמַעֲבִירִים אֵת הַבֵּן בְּרַגְלָיו עַל שׁוֹרֵת הַלְּבָנִים. דְּבָא אֱמָר,
77 לֹא הִיוּ מַעֲבִירִים אֵת הַבֵּן בְּרַגְלָיו, אֲלָא הִיָּה כּוֹפֵץ מַעַל הָאֵשׁ,
78 כְּמִיּוֹתָקָא דְּפּוֹרְיָא - כִּדְרֵךְ קְפִיצָת הַיְלִידִים מִפּוֹרִים, שְׁהִיתָה
79 חֲפִירָה בְּקֻרְעַ שְׁבֻתוֹהָ בְּעֵרָה אֵשׁ, וְקוֹפְצִים מִשְׁפַּת הַחֲפִירָה
80 הָאֶחָת לְשַׁפָּה הַשְּׁנִיָּה.
81 מְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאִיָּה לְרַבָּא: תְּנִיָּא כּוּוֹתִיָּה דְּרַבָּא, הַמַּעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ
82 אִינוֹ חַיִּיב עַד שֶׁיַּעֲבִירֵנוּ דְּרֶךְ (עֵבֶרֶת) [הַעֲבֵרְתוֹ] שֶׁל הַמּוֹלֵךְ,
83 (הַעֲבִירָה) [הַעֲבִירוֹ] כְּשֶׁהוֹלֵךְ בְּרַגְלָא, פְּטוּר, וּמְבֹאֵר שְׁדֶּרֶךְ הַהַעֲבֵרָה
84 שְׁחִיב עֲלֵיהָ הִיא בְּקִפְצָה דוּקָא, כְּדַבְּרֵי רַבָּא.
85 מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: וְאִינוֹ חַיִּיב אֱלָא עַל הַעֲבֵרָת יוֹצֵא יְרִיבוֹ דְּהִינּוּ
86 צִאצְאִיו בְּלִבָּד, הָא פִּיצַר, עַל בְּנו וְבֵתוֹ חַיִּיב, אֹלֵם עַל אֲבִיו וְאִמּוֹ
87 אוֹ אֲחִיו וְאֶחָתוֹ, פְּטוּר, כִּיּוֹן שְׁאִינִם יוֹצֵא יְרִיבוֹ. וְכֵן אִם הַעֲבִיר אֵת
88 עַצְמוֹ לַמּוֹלֵךְ פְּטוּר, שֶׁהֵאִיסוֹר נֶאֱמַר רַק עַל יוֹצֵא יְרִיבוֹ, וְלֹא עַל
89 עַצְמוֹ. וְרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן מְחַיִּיב אֵף אֵת הַמַּעֲבִיר אֵת עַצְמוֹ
90 לַמּוֹלֵךְ, וְיִתְבָּאֵר טַעְמוֹ דְּהַלָּךְ. עוֹד מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: אֶחָד הַמַּעֲבִיר
91 לַמּוֹלֵךְ, וְאֶחָד הַמַּעֲבִיר לְשֶׂאֵר עֲבֻדָּה זְרָה, חַיִּיב. רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי
92 שְׁמַעוֹן אֱמָר, הַמַּעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ חַיִּיב, וְשֵׁלָא לַמּוֹלֵךְ פְּטוּר.
93 הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת אֵת טַעְמֵי הַמַּחֲלֻקֶּת בְּמַעֲבִיר עַצְמוֹ: אֱמָר עוּלָא,
94 מֵאִי מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁחִיב אֵת הַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ
95 לַמּוֹלֵךְ, דְּאֱמָר קְרָא (דְּרַבִּי יוֹסֵף י"ח ב') 'לֹא יִמְצָא קָדָּם מַעֲבִיר בְּנו וְבֵתוֹ בְּאֵשׁ',
96 וְדַרְשׁ 'קָדָּם' הִינּוּ בְּעֶצְמָהּ, כְּלוּמַר, לֹא תַעֲבִיר עַצְמְךָ בָּאֵשׁ לַמּוֹלֵךְ.
97 וְחַכְמִים שִׁפְטוּרוֹהוּ לֹא דַרְשׁוּ דְרִשָּׁה זֹו מִתִּיבֵת 'קָדָּם'. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
98 וְכִי רַבִּינָן לֹא דְרִשִּׁי תִיבֵת 'קָדָּם', וְהִתְנֵן - הָרִי שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה (כ"ט ל"ג),
99 מִצָּא אֵת אֲבִידָתוֹ, וְאֵת אֲבִידָת אֲבִיו, וְאִינוֹ יִכּוֹל לִטְוֹל שְׁתִּיחַן
100 כֹּאחֲת, אֲבִידָה שְׁלֹו קוּדְמָת, וְיִטְלֵנָה אֵף שֶׁבְּכָךְ לֹא יִכּוֹל לְהִשָּׁיב אֵת
101 אֲבִידָת אֲבִיו. וְאֶמְרִינוּ מֵאִי מַעֲמָא. וְאֱמָר רַב יְהוּדָה, דְּאֱמָר קְרָא
102 (דְּרַבִּי יוֹסֵף טו ד') 'אִפְסִי כִי לֹא יִהְיֶה קָדָּם אֲבִיו', וְדוֹרְשִׁים תִּיבֵת 'קָדָּם'
103 לְאוֹזֶרֶת עַצְמוֹ, כְּלוּמַר, הַזֶּה בְּעַצְמְךָ שְׁלֹא תְּבוֹא לְהִיּוֹת אֲבִיוֹן,
104 וְלִכֵּן הָאֲבִידָה שְׁלֹו קוּדְמָת לְשֵׁל כָּל אֲדָם. וְכִי נֶאֱמַר שְׁתֵּם מִשְׁנֵה
105 זֹו אִינֵה כַּחֲכָמִים, כִּיּוֹן שְׁאִינִם דוֹרְשִׁים שִׁבְךָ הַכוּוֹנָה לְעַצְמוֹ.
106 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: הֵתָם - גְּבִי אֲבִידָה אִין הִדְרִשָּׁה מִתִּיבֵת 'קָדָּם', אֲלָא
107 מִתִּיבֵת 'אִפְסִי', שְׁאֵם כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק הַפְּסוּק הַלְּבִיחִי שְׁלֹא יִהְיֶה אֲבִיוֹן
108 בִּישְׂרָאֵל, הִיָּה דִי לּוּמַר 'לֹא יִהְיֶה קָדָּם אֲבִיו', וְכִיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר 'אִפְסִי כִי
109 לֹא יִהְיֶה' וְגו', כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק הִיא 'אִפְסִי וְכֻלָּה מִמֶּךָ עֲנִיתוּ', שְׁאֵדָם
110 מִזְּחָר לֹא לְהִיּוֹת אֲבִיוֹן, וְלִכֵּן אֲבִידָתוֹ קוּדְמָת.

1 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה, הַנּוֹתֵן מִזְרַעוֹ לַמּוֹלֵךְ אִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁמְסוֹר. מְבָאֵרֵת
2 הַגְּמָרָא: אֱמָר רַבִּי יִנְאי, כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה שְׁאִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁמְסוֹרֵנוּ
3 לְמִשְׁרְתֵי הַעֲבֻדָּה זְרָה שֶׁל הַמּוֹלֵךְ. שְׁנַאֲמַר (וּיקרא יח כא) 'וּמִזְרַעְךָ לֹא
4 תֵת לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ, כְּלוּמַר לֹא תִיָּתֵן לְאֶחָדִים שִׁיעֲבִירוּהוּ לַמּוֹלֵךְ,
5 שְׁהִדְרֵךְ בְּסֵתֵם שְׁמִשְׁרְתֵי הַמּוֹלֵךְ מַעֲבִירִים אֵת הַבָּנִים הַנִּמְסָרִים
6 לְהַם לְכַבּוּדָה.
7 מְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאִיָּה: תְּנִיָּא גְמִי חַיִּי כְּדַבְּרֵי רַבִּי יִנְאי, שִׁמְפִּסּוּק זֶה
8 לְמַדִּים שְׁאִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁמְסוֹרֵנוּ לְמִשְׁרְתֵי הַמּוֹלֵךְ. מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר
9 (דְּרַבִּי יוֹסֵף י"ח ב') 'לֹא יִמְצָא קָדָּם מַעֲבִיר בְּנו וְבֵתוֹ בְּאֵשׁ', יְכוּל - שְׁמָא
10 תֶּאֱמַר, שֶׁאֵף אִם הַעֲבִיר אֵת בְּנו בָּאֵשׁ לַמּוֹלֵךְ וְלֹא מִסָּר אוֹתוֹ
11 לְמִשְׁרְתֵיהָ, יְהֵא חַיִּיב מִיתָה, תְּלָמוּד לִזְמִיר (וּיקרא יח כא) 'וּמִזְרַעְךָ לֹא
12 תֵת לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ', שְׁאִינוֹ חַיִּיב אֲלָא דֶּרֶךְ נִתְיָנָה, דְּהִינּוּ שִׁמְסוֹר
13 אֵת בְּנו לְמִשְׁרְתֵי הַמּוֹלֵךְ שִׁיעֲבִירוּהוּ לְכַבּוּדָה.
14 מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא תְּנַאיִם נוֹסְפִים לְחַיִּיב עַל הַעֲבֵרָה לַמּוֹלֵךְ: מִסָּר
15 בְּנו לְמִשְׁרְתֵי הַתּוֹלֵךְ עַל מִנֵּת לְהַעֲבִירוֹ לְכַבּוּדָה, וְלֹא הַעֲבִיר אוֹתוֹ
16 לַמּוֹלֵךְ, כְּלוּמַר, מִשְׁרְתֵי הַמּוֹלֵךְ לֹא הַעֲבִירוֹ אֵת בְּנו לְכַבּוּדָה, יְכוּל
17 יְהֵא חַיִּיב, תְּלָמוּד לִזְמִיר 'לֹא תֵת לְהַעֲבִיר', אִינוֹ חַיִּיב אֲלָא בְּנִתְיָנָה
18 הַבָּאָה לְכֻלּוֹ הַעֲבֵרָה, כְּלוּמַר שִׁיעֲבִירוֹ אֵת בְּנו לַמּוֹלֵךְ בְּפוּעַל. וְכֵן
19 אִם מִסָּר בְּנו לְמִשְׁרְתֵי הַעֲבִיר אוֹתוֹ בָּאֵשׁ, אֵךְ עֵשָׂה כֵן שְׁלָא
20 לַמּוֹלֵךְ אֲלָא לְעַבּוּדָה זְרָה אַחֲרָת, יְכוּל יְהֵא חַיִּיב, תְּלָמוּד לִזְמִיר
21 'לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ', אִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁיעֲבִירוֹ לַמּוֹלֵךְ דוּקָא. וְכֵן אִם
22 מִסָּר וְהַעֲבִיר אֵת בְּנו לַמּוֹלֵךְ, וְלֹא הַעֲבִירוֹ בְּאֵשׁ אֲלָא בְּדַבַּר אַחַר,
23 יְכוּל יְהֵא חַיִּיב, שְׁהָרִי בְּפִסּוּק זֶה לֹא נֶאֱמַר שְׁצִירֵךְ לְהַעֲבִיר דוּקָא
24 בָּאֵשׁ, אֲלָא כִיּוֹן שְׁנַאֲמַר כָּאֵן - בְּפִסּוּק זֶה (וּיקרא יח כא) 'וּמִזְרַעְךָ לֹא
25 תֵת לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ' וְנֶאֱמַר בְּפִסּוּק לְהֵלֵן (דְּרַבִּי יוֹסֵף י"ח ב') 'לֹא יִמְצָא קָדָּם
26 מַעֲבִיר בְּנו וְבֵתוֹ בְּאֵשׁ', יֵשׁ לְלַמּוּד מִכָּךְ גּוֹרֵיהָ שֶׁהַ 'הַעֲבֵרָה
27 הַעֲבֵרָה', מִה לְהֵלֵן הֵאִיסוֹר הוּא שְׁלֹא לְהַעֲבִיר בְּאֵשׁ דוּקָא. אֵף
28 כָּאֵן הֵאִיסוֹר שְׁלֹא לְהַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ הֵם בְּאֵשׁ דוּקָא, וְמָה כָּאֵן
29 הֵאִיסוֹר הַעֲבֵרָה נֶאֱמַר דוּקָא לַמּוֹלֵךְ וְלֹא לְעַבּוּדָה זְרָה אַחֲרָת, אֵף
30 לְהֵלֵן הֵאִיסוֹר לְהַעֲבִיר אֵת בְּנו וְבֵתוֹ בָּאֵשׁ נֶאֱמַר דוּקָא לַמּוֹלֵךְ.
31 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִין נוֹסֵף בְּעֲנִין הַעֲבֵרָה לַמּוֹלֵךְ: אֱמָר רַב יְהוּדָה גְרִיָּה
32 דְּרַבָּא, הַעֲבִיר אֵת כָּל יְרַעוֹ פְּטוּר, שְׁנַאֲמַר (וּיקרא יח כא) 'וּמִזְרַעְךָ לֹא
33 תֵת', וְיֵשׁ לְדִידֵיךְ מִכָּךְ שְׁדוּקָא עַל הַלֵּךְ מִזְרַעֲךָ חַיִּיבִים, וְלֹא עַל כָּל
34 יְרַעוֹ.
35 הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּמָה סְפִיקוֹת בְּעֲנִין הַעֲבֵרָת בְּנו לַמּוֹלֵךְ: קְצֵי רַב
36 אֲשִׁי, הַעֲבִירוֹ לְבַנּו הַסּוּמָא 'עִירוֹן' לַמּוֹלֵךְ, מָהוּ, הֵאֵם כִּיּוֹן שֶׁהָבֵן
37 עַצְמוֹ אִינוֹ יְכוּל לְעַבּוֹר מַחֲמַת עִירוֹנוּ, אֵף אִם הַעֲבִירוֹ אִבְיוֹ אִין
38 דֶּרֶךְ הַעֲבֵרָה בְּכָךְ וּפְטוּר. וְכֵן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּמַעֲבִיר בְּנו יִשָּׁן מָהוּ,
39 הֵאֵם כִּיּוֹן שֶׁהָבֵן עַצְמוֹ אִינוֹ יְכוּל לְעַבּוֹר בְּשִׁנְתּוֹ, אֵף בְּהַעֲבִירוֹ אֲבִיו
40 אִין דֶּרֶךְ הַעֲבֵרָה בְּכָךְ וּפְטוּר. עוֹד נִסְתַּפֵּק רַב אֲשִׁי, הַעֲבִיר אֵת כָּן
41 בְּנו וְכֵן בְּתוֹ לַמּוֹלֵךְ, מָהוּ, הֵאֵם הֵם בְּכֻלּוֹ 'זְרַעוֹ' הָאֱמֹר גְּבִי אוֹזֶרֶת
42 הַעֲבֵרָה לַמּוֹלֵךְ (וּיקרא יח כא) וְחַיִּיב, או כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
43 (דְּרַבִּי יוֹסֵף י"ח ב') 'בְּנו וְבֵתוֹ', דוּקָא עַל הַעֲבֵרָתָם חַיִּיב וְלֹא עַל הַעֲבֵרָת
44 שְׂאֵר זְרַעוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵף שְׁאִין רֵאִיָּה לְפִשְׁטוֹת אֵת כֻּל
45 הַסְּפִיקוֹת, תְּפִשְׁטוֹ מִיָּהָא חָדָא - אַחַת מִן הַסְּפִיקוֹת, וְהִינּוּ אֵת הַסְּפִיקוֹת
46 בְּמַעֲבִיר בֵּן בְּנו או בֵּן בְּתוֹ, דְּתִנְיָא בְּבְרִייתָא, נֶאֱמַר גְּבִי עֹנֵשׁ כֶּרֶת
47 הָאֱמֹר בְּמַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ (וּיקרא כ ב') 'כִּי מִזְרְעוֹ נֶתֶן לַמּוֹלֵךְ', וְיֵשׁ לְשֵׁאֵל
48 מִה תְּלָמוּד לִזְמִיר פְּסוּק זֶה, הֵלֵא כְּבֵר נֶאֱמַר בְּפִסּוּק הַקּוּדֵם (ש"ט כ) 'אֵשׁ
49 וְגו' אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרַעוֹ לַמּוֹלֵךְ וְגו', וְעַל כֵּךְ נֶאֱמַר הָעֹנֵשׁ בְּפִסּוּק
50 הַבֵּא 'וְאִנִּי אֲתֵן אֶת פְּנֵי בָאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ' וְגו'. אֲלָא לְפִי
51 שְׁמַלְשׁוֹן הַפְּסוּק שְׁנַאֲמַר בְּאוֹזֶרֶת הַעֲבֵרָה לַמּוֹלֵךְ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
52 (דְּרַבִּי יוֹסֵף י"ח ב') 'לֹא יִמְצָא קָדָּם מַעֲבִיר בְּנו וְבֵתוֹ בְּאֵשׁ', אִין לִי לְלַמּוּד מִכָּךְ
53 אֱלָא עַל מַעֲבִיר בְּנו וְבֵתוֹ בָּאֵשׁ לַמּוֹלֵךְ, אֵךְ מַעֲבִיר בֵּן בְּנו וְכֵן בְּתוֹ
54 לַמּוֹלֵךְ מִזְּנֵן שְׁחִיב, תְּלָמוּד לִזְמִיר - לְכָךְ לִימְדוּנוֹ הַכְּתוּב הָאֱמֹר גְּבִי
55 מַעֲבִיר לַמּוֹלֵךְ (וּיקרא כ ד') 'בְּתַתּוֹ מִזְרְעוֹ לַמּוֹלֵךְ', שֶׁאֵף עַל בֵּן בְּנו וְכֵן

צריך מַעֲשֶׂה לחייב חטאת, ולשיתתו יש להביא חטאת אף על
עבירת ידעוני.
הגמרא מבארת את תשובת ריש לקיש לטענת רבי יוחנן: וְרִישׁ
לְקִישׁ יָשִׁיב עַל כֵּךְ, אֲכַן הַמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת הִיא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, וּמַכֵּל
מִקּוּם נְהִי דְלֵא בְּעֵי רַבִּי עֲקִיבָא מַעֲשֶׂה רַבָּה - אִף שְׂרַבִּי עֲקִיבָא אִינוּ
מִצְרִיךְ שִׁיעֶשֶׂה מַעֲשֶׂה גְדוֹל כְּדִי לְחַיֵּב חֲטָאָת, מַעֲשֶׂה זֹמְמָא בְּעֵי -
אֲבַל מַעֲשֶׂה קֶטַן הוּא מִצְרִיךְ שִׁיעֶשֶׂה, וְכִיוֹן שִׁידְעוּנֵי אִינוּ עוֹשֶׂה
מַעֲשֶׂה כֻּלָּל אִין בּו חַיִּיב חֲטָאָת.
שואלת הגמרא: לריש לקיש הסובר שגם לרבי עקיבא צריך
מעשה קטן להתחייב חטאת, מַנְדְּרָף - הַמְקַלֵּל אֶת ה', שֶׁנִּמְנָה
בַּמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת בְּחַיִּיבֵי חֲטָאָת, מֵאֵי מַעֲשֶׂה אֵיבָא - אִיזִיה מַעֲשֶׂה
יש בו.
משיבה הגמרא: עֲקִיבָת שִׁפְתָיו וְנַעֲנוּעַן בְּשַׁעַת הַדִּיבּוּר הוּא מַעֲשֶׂה,
אֲבַל בִּידְעוּנֵי אִין כֻּלָּל מַעֲשֶׂה.
מוסיפה הגמרא לשאול על ריש לקיש: בְּעַל אֹיב הַמְשַׁנָּה מוֹנֵה
בְּכַרְיָתוֹת, מֵאֵי מַעֲשֶׂה אֵיבָא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הַקְּשֵׁת וְרִיעוּתָיו שֶׁל
בעל האוב שגורמת למת שיושב תחת שחיו לדבר, הוּא מַעֲשֶׂה.
במשנה במסכת כריתות, נחלקו חכמים על רבי עקיבא רק במגדף,
שלישיתם אִין הוּא מְבִיא חֲטָאָת לְפִי שֶׁאִין בּו מַעֲשֶׂה. אֲבַל בְּאֹב
הַמְשַׁנָּה מוֹנֵה שֵׁם, לֹא נִחְלָקוּ חֲכָמִים, וְעַל כֵּרַחֵף שֶׁאִף לְדַבְרֵיהֶם
הַקְּשֵׁת הַזְּרוּעוֹת בְּאֹב נִחְשָׁבֵת לַמַּעֲשֶׂה. הַגְּמָרָא תִּמְחָה עַל כֵּךְ
מְדַבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ בְּמִקּוּם אַחַר: וְכִי אֶפְּלִי לְרַבְּנָן אִמְר רִישׁ לְקִישׁ
שֶׁהַקְּשֵׁת הַזְּרוּעוֹת נִחְשָׁבֵת לַמַּעֲשֶׂה, וְהַתִּיבָא לְגַבִּי הַעוֹבֵד עֲבוּדָה
זָרָה בְּשׁוּגָה, שֶׁאִינוּ חַיִּיב חֲטָאָת אֲלָא עַל דְּבָר שֶׁשֵׁשׁ בּו מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן
יְבוּנָח - שְׁחִיטָה, קִיטוּר - הַקְּטֵרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְנִסְיָוֵף יִין וְהִשְׁתַּחֲוֶיְתָא,
שֶׁעֲשָׂאָם לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה.
וְאִמְר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאֵין תִּנָּא - מִי הוּא הַתְּנָא שֶׁמְחַיֵּיב עַל הַשְׁתַּחֲוֶיְתָא,
רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאִמְר לֹא בְּעֵינָן מַעֲשֶׂה גְדוֹל אֲלֵא דִי בְּמַעֲשֶׂה קֶטַן,
לְכַן הַשְׁתַּחֲוֶיְתָא אִף שֶׁאִינוּ אֲלֵא מַעֲשֶׂה קֶטַן, מִחַיִּיבֵת חֲטָאָת. וְרַבִּי
יוֹחָנָן אִמְר, אֶפְּלִי תִימָא וְתִנָּא מְרִיבֵינָא זֹו כְּרַבְּנָן הַמְצַרִּיכִים
מַעֲשֶׂה כְּדִי לְהַתְחַיֵּיב בְּחֲטָאָת, מִכֵּל מִקּוּם כְּפִיפֵת קוֹמָתוֹ בְּשַׁעַת
שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶיְתָא, לְרַבְּנָן הוּא מַעֲשֶׂה וְלִכְךָ חַיִּיב.
הגמרא מסיימת את הקושיא: הַשְׁתַּחֲוֶיְתָא - וּמַעֲתָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ, שֶׁאִם
לְרִישׁ לְקִישׁ כְּפִיפֵת קוֹמָתוֹ לְרַבְּנָן לֹא הוּא מַעֲשֶׂה, שֶׁהִיא הַעֲמִידָת אֶת
הַבְּרִייתָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, אִם כֵּן, אִיךְ יִתְכַן שֶׁלְּרַבְּנָן הַקְּשֵׁת וְרִיעוּתָיו
דְּבַעַל אֹיב הוּא מַעֲשֶׂה, הֲלֹא הַקְּשֵׁת וְרִיעוּתָיו שֶׁהִיא רַק בִּידְיוֹ
פְּחוּתָה מְכַפִּיפֵת קוֹמָה שְׂדִיָא בְּכָל גּוֹפֵי.
מתרצת הגמרא: אֲכַן, כִּי קְאָמְר רִישׁ לְקִישׁ נִמְי שֶׁהַקְּשֵׁת וְרִיעוּתָיו
נִחְשָׁבֵת לַמַּעֲשֶׂה, הֵינְנו לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבַל לְרַבְּנָן לֹא נִחְשָׁב לַמַּעֲשֶׂה
וּפְטוּר מִחֲטָאָת.
מקשה הגמרא: אִי הֲכִי שֶׁלְּחֲכָמִים גַּם בְּעַל אֹב פְּטוּר מִחֲטָאָת,
מִדּוּעַ בַּמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת כִּשְׁנִחְלָקוּ חֲכָמִים עַל רַבִּי עֲקִיבָא פְּטוּר רַק
אֶת הַמְּגַדֵּף, יֵצֵא מְגַדֵּף וְבַעַל אֹיב מִיְבָעֵי לִיָּה - הִיוּ צְרִיכִים חֲכָמִים
לְהַזְכִּיר לְפְטוּר גַּם אֶת בְּעַל אֹב עִם הַמְּגַדֵּף.
מתרצת הגמרא: אֲלָא אִמְר עוּלָא, בְּעַל אֹב שֶׁנֹּכַר בַּמְשַׁנָּה
בְּכַרְיָתוֹת, הוּא בְּמִקְּפָר לְשֵׁד שֶׁמְמוּנָה עַל הַכִּישׁוּף הַזֶּה שֶׁגוּרָם לְמַת
לְדַבֵּר, וְהַקְּטֵרָה הִיא מַעֲשֶׂה, וְלִכֵּן מוּדִים בּו חֲכָמִים.
רבא מקשה על עולא: אִמְר לִיָּה רַבָּא לְעוּלָא, וְהֲלֹא מְקַפֵּר לְשֵׁד
עוֹבֵד עֲבוּדָת פּוֹכְבִים הוּא, וְהַמְשַׁנָּה כְּבַר מִנְתָּה שֵׁם דְּחַיִּיב כֹּרֵת
בְּעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וּמִדּוּעַ מִנְתָּה גַּם בְּעַל אֹב.
אֲלָא אִמְר רַבָּא, הַמְשַׁנָּה שֶׁכְּתַבָּה שְׁבַעַל אֹב חַיִּיבִים עֲלֵיו כֹּרֵת,
עוֹסֵקֵת בְּמִקְּפָר לְחַבְרָה, כְּלוּמַר, בְּבַעַל אֹב שֶׁמְקַטֵּר קְטוּרָת כְּדִי
לְאִסּוּף אֶת הַשְּׂדִים לְמִקְוָמוֹ וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַכִּישׁוּף, וְאִין זֹו
עֲבוּדָת כּוֹכְבִים, כִּיוֹן שֶׁאִין הַקְּטֵרָה לְשֵׁם אֱלֹהוֹת.

משנה

במשנה לעיל (ג.) נמנו אוב וידעוני בין חייבי הסקילה. המשנה
מבארת ענינם: בְּעַל אֹיב, זֶה מְכַשֵּׁף שֶׁשֵׁמוֹ פִּיתוּם הַמְּדַבֵּר מַעֲשֶׂהוּ
- מַעֲלָה אֶת הַמַּת מִזֶּה אֶרֶץ וּמוֹשִׁיב אוֹתוֹ בְּשַׁחֲיוֹ מִתַּחַת זְרוּעוֹתָיו,
וְהַמַּת מְדַבֵּר מִשֵּׁם עַל יְדֵי כִישׁוּף. וְיָדְעוּנֵי, זֶה הַמְּדַבֵּר בְּפִיו, כְּלוּמַר
לֹקַח עֵצִים שֶׁל חִיה שֶׁשֵׁמָּה 'יְדוּע', וּמְכַנִּסָּה לְפִיו, וְעַל יְדֵי כִשְׁפִים
הַעֵצִים מְדַבֵּרֵת מֵאֲלֵיהֶם. הָרִי אֵלֹו בְּמִקְּלָה, וְהַנְּשִׂאֵל בְּהֶם - וּמִי
שֶׁפּוֹנֵה לְמַכְשָׁפִים אֵלֹו שִׁיאֲמָרוּ לוֹ תַּחֲדוּת, בְּאַחֲרָה - עוֹבֵר בְּלֹא.

גמרא

הגמרא דנה מדוע לגבי חייבי סקילה נמנו אוב וידעוני, ואילו לגבי
חייבי כריתות נמנה רק אוב. מקשה הגמרא: מֵאֵי שְׁנָא הָכָא דְקִתְנֵי
- מִדּוּעַ אֲכַן, כִּשְׁמַנְהָ הַתְּנָא בְּפֶרֶק זֶה חַיִּיבֵי סְקִילָה (לעיל ג.), שֶׁנָּה
גַּם בְּעַל אֹב וְגַם יָדְעוּנֵי, וּמֵאֵי שְׁנָא - וּמִדּוּעַ הַתְּנָא לְגַבִּי כְּרִיתוֹת
(כריתות ב.) כִּשְׁמַנְהָ אֶת הָעֵבְרִיתוֹת שֶׁהַעוֹבֵר עֲלֵיהֶם בְּמִזְדִּיב חַיִּיב כֹּרֵת
וּבְשׁוּגָה חֲטָאָת, דְּקִתְנֵי בְּעַל אֹב וְשִׁיבְרִיהֵי יָדְעוּנֵי - שֶׁנָּה רַק בְּעַל
אֹב וְשִׁיר וְלֹא מִנְה יְדְעוּנֵי.
הגמרא מביאה שני תירוצים: רַבִּי יוֹחָנָן אִמְר, הוּאִיל וְשִׁנְיָהּ - אֹב
וְיְדְעוּנֵי, בְּלֹא אֶחָד נְאֻמְרוּ בְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט לא) 'אֵל תִּפְנֹו
אֶל הָאֲבֹת וְאֶל הַיְדְעוּנִים' וְגו', עַל כֵּן אִם עֵבֵר עַל שְׁנֵיהֶם בְּהַעֲלֵם
אֹחֶה, חַיִּיב רַק חֲטָאָת אַחַת. הַמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת מִנְתָּה רַק עֵבְרִיתוֹת
שֶׁאִם עֵבֵר עַל כּוֹלָם בְּהַעֲלֵם אַחַד חַיִּיב חֲטָאָת עַל כֻּלָּ אַחַת וְאֹחֶה,
וְלִכְךָ לְגַבִּי אֹב וְיְדְעוּנֵי שִׁישׁ בְּהֶם רַק חֲטָאָת אַחַת מִנְתָּה רַק אַחַד
מִזֶּה.
ריש לקיש אִמְר, שֶׁהַמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת לֹא מִנְתָּה אֶת הַיְדְעוּנֵי, לְפִי
שְׁאִין בּו מַעֲשֶׂה בְּשַׁעַת הַכִּישׁוּף, שֶׁהַעֵצִים שֶׁבְּפִיו מְדַבֵּר מֵאֲלֵיו, אִינוּ
חַיִּיב עַל עֵבְרִיהֶם זֹו קְרַבֵּן חֲטָאָת, אֶפְּלֹו אִם יַעֲבֹר עַל עֵבְרִיהֶם זֹו
לְבַדָּה. וְכַפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפֶרֶשׁת חֲטָאָת (במדבר טו כט) 'תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה
לְכֶם לַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגָה', מִלְּמַד שְׁחַיִּיב חֲטָאָת הוּא רַק בְּמַעֲשֶׂה.
מקשה הגמרא: וְלִתִּירוּצוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁבֵאֹב או יְדְעוּנֵי לְחַדוֹ יֵשׁ
חֲטָאָת, וּבְכַרְיָתוֹת לֹא נִמְנָה יְדְעוּנֵי כִיוֹן שֶׁכְּשֶׁעֵבֵר עַל שְׁנֵיהֶם יַחַד
חַיִּיב רַק אַחַת, מֵאֵי שְׁנָא בְּעַל אֹב דְקִתְנֵי - מִדּוּעַ נִקַּט הַתְּנָא אֹב
וְהַשְּׂמִיט יְדְעוּנֵי, הֲלֹא מֵאוֹתָהּ סִיבָה יִכּוֹל הִיָּה לְכַתּוּב יְדְעוּנֵי
וְלִהְשִׁיט אֹב.
מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּתַתַּח בֵּיה קְרָא - כִּיוֹן שֶׁבְּתוֹרָה נֹכַח הַאֹב
תַּחֲוִילָה בְּכָל מִקּוּם, לְכַן הַזְכִּירוּ הַתְּנָא.
מקשה הגמרא: וְרִישׁ לְקִישׁ מֵאֵי מַעֲשֶׂה לֹא אִמְר כְּתִירוּצוֹ שֶׁל רַבִּי
יוֹחָנָן. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אִמְר רַב שְׁפָא רִישׁ לְקִישׁ סוֹבֵר שֶׁחֲלוּקִין הֵן
בְּמִיתָה, כְּלוּמַר, אִף שֶׁאֹב וְיְדְעוּנֵי בְּלֹא אַחַד נֶאֱמָרוּ, מִכֵּל מִקּוּם
לְגַבִּי חַיִּיב מִיִּתְהָ תַּתּוֹרָה חֲלוּקָה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ ט) 'אֹב או
יְדְעוּנֵי מוֹת יִמָּתוּ בְּאֶבֶן יְדְגָמוּ אוֹתָם' וְגו', וּמִשּׁוּם נִלְמַד שֶׁחֲלוּקִים הֵם
לְחֲטָאָתוֹת, וְאִם הִיָּה חֲטָאָת בִּידְעוּנֵי הִיָּה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עִם בְּעַל אֹב
בְּהַעֲלֵם אַחַד, הִיָּה מְבִיא שְׁתֵּי חֲטָאָת, וְהַמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת הִיָּה
מוֹנֵה אוֹתָהּ. אוֹלָם הַמְשַׁנָּה בְּכַרְיָתוֹת לֹא כְּתַבָּה יְדְעוּנֵי מִשּׁוּם שֶׁאִין
בְּעֵבְרִיהֶם זֹו חֲטָאָת כֻּלָּל לְפִי שֶׁאִין בְּהַ מַעֲשֶׂה.
הגמרא מבארת מה יענה רבי יוחנן לטענה זו: וְרַבִּי יוֹחָנָן סוֹבֵר,
שֶׁחֲלוּקָה דְלֹא - כֹּאשֶׁר הַפְּסוּק מְחַלֵּק בֵּין שְׁתֵּי עֵבְרִיתוֹת בְּאוֹהֲרַת
לֹא מִיַּחְדָּת לְכֻלָּ אַחַת, שְׁמָה חֲלוּקָה - חֲלוּקָה כּוֹזָת מִחֲלַקַּת
לְחֲטָאָתוֹת, אֲבַל חֲלוּקָה דְמִיתָה - כֹּאשֶׁר חֲלוּקָה מִשְׁוֹתָהּ וְרַק בְּעוֹשֵׂה
הַמִּיתָה הַתּוֹרָה מִחֲלַקַּת בֵּינֵיהֶם, לֹא שְׁמָה חֲלוּקָה.
שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן מֵאֵי מַעֲשֶׂה לֹא אִמְר כְּתִירוּצוֹ שֶׁל רִישׁ
לְקִישׁ שִׁידְעוּנֵי פְּטוּר מִחֲטָאָת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן,
מִתְּנִיתִין דְּכַרְיָתוֹת בְּשִׁיתֵת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאִמְר לֹא בְּעֵינָן וְשִׁאִין

1 **מתני'** פיתום, שם המכשף המדבר משחיו מעלה את המת מן הארץ ומושיב לו
2 בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחיו איש'לה בלע"ז: ידעוני המדבר בפיו, כדמפרש
3 בגמרא חיה אחת יש ששמה ידעו וכמנסה ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר
4 ומאלי על ידי כפסיו: הרי אלו בסקילה, כדכתיב (ויקרא ב) באבן ירגמו אותם:
5 והנשאל בהם, שבא ושואל בהם להגיד לו

6 דבר העתיד כגון שואל: באזהרה, דאל תפנו
7 אל האבות (שם יט) ואזהרה דמכשפות
8 גופיה מלא ימצא כן וגו' וחומר חבר ושואל
9 אוב וידעוני (דברים יח): גמ' בכריתות קא
10 חשיב לכל כריתות שבתורה שחיובן עליון
11 על שגגת חטאת ותנן (שם דף ב) בעל אוב
12 ולא תנא ידעוני: הואיל ושניהם בלאו אחד
13 נאמרו, בלאו דאל תפנו אל האבות ואל
14 הידעונים ואם עשה שניהם הבעלם אחד
15 אינו חייב אלא חטאת אחת שהאלוין
16 מחלקק להטאות כדכתיב (ויקרא ד) אשר
17 לא תעשנה דהיינו דברים שחן בלא תעשה
18 וסמך ליה או הודע אליו אלמא חטאת
19 אלאוין קיימי והני אף על גב דעבד לחד
20 מניהו באפי נפשיה מחייב דהא לאו
21 אתריהו קאי לא תני להו לתריהו התם
22 דכי תניא התם מני מחייב אבל חד וחד
23 כי עביד להו כי הדדי הוא דתנינן כדאמרין
24 התם ברישא דגמ' דפרוכין מנינא למה לי
25 שאם עשאן כולם הבעלם אחת חייב על כל
26 אחת ואחת הלכך לא מצי למתני ל"ז
27 כריתות לחייבו ל"ז חטאות הוא דנטק הואיל
28 ושניהם בלאו אחד נאמרו ולא נטק הואיל
29 ושניהם ככרת אחת נאמרו משום הדלוק
30 חטאות אינו תלוי בחלוק כריתות דהא
31 מפסם שינו המבטח וסך משמן המטחה
32 משום דאיכא שני לאוין על שטר אחד
33 יסך ובמתכנתו לא תעשו כמורו (שמות ל)
34 אע"ג דאין בשניהם אלא כרת אחת כדכתיב
35 (שם) איש אשר ירקח כמורו ואשר יתן ממנו
36 על זר ונכרת מעמו אמרו' התם דכי עביד
37 להו בשוגג בהרדי מחייב על כל אחת
38 ואחת: ריש לקיש אמר ידעוני, להכי לא
39 תנינא לה להתם משום דאפי' כי עביד לה
40 באפי נפשיה לאו בר קרבן הוא לפי שאין בו
41 מעשה והטאת אינה באה אלא על המעשה
42 דכתיב חטאת אחת אבל אוב צריך
43 להקיש בורועותיו כדלמקן והקשת זרועותיו
44 חשיב ליה מעשה אבל הכנסת העצם ידעוני
45 אינו מדבר בשעת מעשה אלא לאור
46 המעשה שהוא בפיו מדבר העצם מאליו:
47 ורבי יוחנן, דאמר ידעוני באפי נפשיה בר
48 קרבן הוא והאי דשיריה משום דלא מחייב
49 תרתני עלייה: **מאי שנא בעל אוב** נקמ.

1 **הנשאל** בחן, פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא כן וקשה
2 דאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ היא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים
3 והנפש אשר תפנו וגו' והכתיב אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימצא כן דכתיב
4 בקרא בתריה שואל אוב וידעוני:
5 **הואיל** ושניהם בלאו אחד נאמרו, פ"ה
6 שלהליתם משלמים מחלקים לחטאת
7 כדכתיב אשר לא תעשנה וסמך ליה או הודע
8 אליו ואף על גב דכס"פ כלל גדול (שבת דף טט)
9 הוא דרדריש ריש לקיש בשגגה עד שישגג בלאו
10 שבה ור' יוחנן ס"ל שגג בכרת אע"פ שהודו
11 בלאו מ"מ בלאוין תלמי מילתא כיון דאשכחן
12 מפסם וסך דאיכא שני לאוין וכרת אחד
13 מסתברא דלכך תבובין שני לאוין כדי לחייבו
14 שני חטאות: **מאן** תנא השתחוואה ר' עקיבא
15 היא, תימה הא לא מחייב ר"ע במגדף אלא
16 משום דכתיב כרת במקום קרבן כדתיב בספיק
17 דכריתות (דף ו) וא"כ בהשתחוואה דלא כתיב
18 ביה כרת במקום קרבן ליפטר וכן ידעוני אליבא
19 דר' יוחנן לר"ע אמאי חייב הא לא כתיב ביה
20 כרת במקום קרבן וי"ל דר"ע איתנן דדבריהם
21 דרבנן קאמר להו לרידי לא בעינן מעשה
22 לדידכו אורו לי מיהת במגדף דכתיב ביה כרת
23 במקום קרבן א"כ כיון דחייב רחמנא במגדף ש"מ
24 דבכל דוכתי לא בעי מעשה לענן קרבן כלל
25 דעקימת שפתיו רבי יוחנן אליבא דר"ע
26 חשיב מעשה הואיל וישנו בלב כדלמקן לר"ל
27 אליבא דר"ע מחייביה אע"פ דלית בו מעשה
28 רבה אלא זוטא: **יבא** מגדף ובעל אוב מביעי
29 ליה, בריש כריתות (דף ג) משני הודא מרתיה
30 נקט וליתני בעל אוב מגדף אצטרך ליה ס"דא
31 הואיל וכתיב כרת במקום קרבן אימא מודו ליה
32 לר"ע קמ"ל ודרך היש"ס בבמה חטאות כן
33 כדאשכחן בפ"ק דחולין (דף כב) ושם ידו
34 הדמינא מדרכה בר רב זנה נפקא ומשני כהונה
35 בעיא אצבע ובסוף התורה (מנחות דף פג) משני
36 כדי נסבא ובסוף דם חטאת (ובד"ק דף צח,
37 ושם) משני נרן ב' כניו: **הואיל** וישנו בלב,
38 פ"י בקונט' שאפי' מברך השם כל היום ואין לבו
39 כלפי מעלה אלא לדבר אחר ומכנהו בשם
40 המיוחד אינו חייב וקשה השוא השתחוואה נמי
41 ישנה בלב כדאמרין (לעיל דף סא) גבי
42 אנדרטא א' לא קיבלה בלאוה לאו בלאו אחת
43 וי"ל מדכתיב גבי ניונה (נחום א) ממך יצא חושב
44 על ה' רעה דהיינו רבשקה שנוקף שהיה שלוחו
45 של סתריב מלך אשור ונינה בארץ אשור
46 ותלאו הכתוב במחשבה ובפי מאי דפרישי
47 לעיל (שם דף רבא) ובסדרת עבודה זרה
48 מאהבה ומיראה חייב נחא דאין תלויה בלב:
49 יצאו

1 **משנה** בעל אוב, זה פיתום המדבר משחיו.
2 וידעוני, זה המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה, והנשאל
3 בהם באזהרה: **גמרא** מאי שנא הכא דקתני בעל אוב
4 וידעוני, ומאי שנא גבי כריתות דקתני בעל אוב,
5 וישיריה לידעוני. רבי יוחנן אמר, הואיל וישנינו בלאו
6 אחד נאמרו. ריש לקיש אמר, וידעוני, לפי שאין בו
7 מעשה, ורבי יוחנן, מאי שנא בעל אוב דקמט, משום
8 דפתח ביה קרא. וריש לקיש, מאי מעמא לא אמר
9 פרבי יוחנן. אמר רב פפא, חלוקין הן במיתה, ורבי
10 יוחנן, חלוקה דלאו, שמה חלוקה, דמיתה, לא שמה
11 חלוקה, ורבי יוחנן, מאי מעמא לא אמר פריש לקיש.
12 אמר לה, מתניתין דכריתות, רבי עקיבא היא, דאמר
13 לא בעינן מעשה, וריש לקיש, נהי דלא בעי רבי עקיבא
14 מעשה רבה, מעשה זוטא בעי. מגדף, מאי מעשה
15 איכא. עקימת שפתיו, הוי מעשה. בעל אוב, מאי
16 מעשה איכא. הקשת זרועותיו, הוי מעשה. ואפילו
17 לרבנן? והתניא, אינו חייב אלא על דבר שיש בו
18 מעשה, כגון זיבות, קיפור וגיפור והשתחוואה. ואמר
19 ריש לקיש, מאן תנא השתחוואה, רבי עקיבא היא,
20 דאמר לא בעינן מעשה. ורבי יוחנן אמר, אפילו תימא
21 רבנן, כפיפת קומתו, לרבנן הוי מעשה. השתא ריש
22 לקיש, כפיפת קומתו, לרבנן הוי מעשה, הקשת
23 זרועותיו ובעל אוב, הוי מעשה. כי קאמר ריש לקיש
24 נמי, לרבי עקיבא, אבל לרבנן לא. אי הכי, יצא מגדף
25 ובעל אוב, מיכ"כ ליה. אלא אמר עולא, במקמף לשר.
26 אמר ליה רבא, מקמף לשר, עובד עבודת פוככים הוא.
27 אלא אמר רבא, במקמף לחבר. אמר ליה אבין, המקמף
28 לחבר, חובר חבר הוא. אין, והתורה אמרה חובר זה,
29 בסקילה. תנו רבנן, 'חובר חבר' אחר חבר גדול ואחר
30 חבר קטן, ואפילו נחשים ועקרבים. אמר אבין, הלכך,
31 האי מאן דצמיד זיפורא ועקרבא, אף על גב דקא
32 מפינן דלא לזיק, אסור. ורבי יוחנן, מאי שנא דכפיפת
33 קומתו לרבנן, הוי מעשה, ועקימת שפתיו לא
34 הוי מעשה. אמר רבא, שאני מגדף, הואיל וישנו בלב.
מתוב

1 תנא למתניהו ושיריה לידעוני ולא נקט ידעוני ולשיריה לבעל אוב: משום דתתח ביה קרא. בכל דוכתי אוב כתיב ברישא: חלוקין הן במיתה. כשפירש סקילתן חלקן
2 הכתוב כי ידה כהן אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם גם ולא כתיב וידעוני הלכך אי הוה ידעוני בר קרבן הוה מחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי
3 אוב: פ"ה לא יצא בריש לקיש. דפטר לה לגמרי מקרבן הא ודאי בעינן מעשה: ר"ע היא, דקא חשיב מלתא בהווא מנינא ופליגי רבנן עליה במגדף כמורו דאין בו
4 מעשה הלכך לר' עקיבא מחייב עליה ולא שיריה אלא משום דלא מחייב תרתני אתריהו: עקימת שפתיו, שעוקמין ומנגענין כשהוא מדבר חשיב ליה ר"ע מעשה אבל
5 ידעוני אפי' עקימת שפתים ליכא: ואפי' לרבנן, קאמר ריש לקיש דהוה מעשה בתמימה כלומר מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף אבל בבעל אוב מודו אלמא
6 הקשת זרועותיו ובעל אוב הוי מעשה: אינו חייב, קרבן על שגגתו: מאן תנא השתחוואה, לענן קרבן: ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה. רבה אלא מעשה זוטא: כי אמר
7 ריש לקיש, דהקשת זרועותיו לבעל אוב הוי מעשה לר' עקיבא קאמר: אי הכי, מתני' דקתני התם במילתא דרבנן יצא מגדף מחייב על שגגתו חטאת לפי שאין בו
8 מעשה וגבי חטאת כתיב חיה אחת ידעו לבעל אוב הוי מעשה: אינו חייב, קרבן על שגגתו: מאן תנא השתחוואה, לענן קרבן: ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה. רבה אלא מעשה זוטא: כי אמר
9 עסקין במקמף לפני השם הממונה על אותו דבר דהוי מעשה גמור: עובד עבודה זרה הוא, ועובד עבודה זרה הוא קתני לה התם: ומשני במקמף לחבר, אינו מקמף לשם
10 אלהות אלא ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן: חובר חבר הוא, ואינו אלא בלאו: והתורה אמרה חבר כגון זה בסקילה, תירוץ הוא מאחר שמתברר את
11 השדים מבידו אמרה התורה שיהא בסקילה וכל שדונו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן דכי אמרו' חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמתו נחשים
12 ועקרבים למקום אחד ע"י לחשים: אחד חבר גדול, מאסף חיות ובהמתו גדולות: חבר קטן, מחבר שקצים ורמשים: ואפי' נחשים ועקרבים, לגרות זה בזה או למקום
13 מדבר שלא ימצאו מבידו: אסור, וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פקוח נפש: בלב, עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב שמתכוין לקרות השם
14 שאפילו מייבב ואין כלום בלפי מעלה אלא שחעלה את השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד כמורו בשם המיוחד כמורו בשם המיוחד

1 מתיב רבי יורא יצאו עדים זוממין. אצל חטאת היא שנויה בתורת כהנים גבי פר
 2 כהן משיח אחר שראינו דברים שהן כעובד עבודה זרה ודברים שאינן כעובד
 3 עבודה זרה למה נאמרה עובד עבודה זרה לומר לך מה עבודה זרה מיוחדת
 4 שחיבינן על דוונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל שחיבינן וכו' אי מה עבודה זרה

1 יצאו עדים. תימה למי' למעוטי עדים זוממין מקרבן הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא
 2 בעי התראה וי"ל דמשכחת לה שהחזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר
 3 הדין א"י כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מברזין אנתנה. הוואיל וישנו בקול. תימה כי
 4 הדר ביה משנינא דקול ומסיק שאני עדים זוממין הוואיל וישנו בראיה מאי משני מכל

5 הני דתני בת"ל בהדיא עדים זוממין דמנעט
 6 מועשה חטאת אצוי ואמו ומסית ומרדיף וכו' נביא
 7 השקר ובספריים שנים ל"ג עדים זוממין וד"ג
 8 אלא אמר רבא שאני מגדף הוואיל וישנו בקול
 9 וכי פריך וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא לא
 10 פריך אלא מעדים זוממין לחודיה דמודה ר'
 11 יוחנן בכוליה דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא
 12 גבי חטמה משום דבדבריו קא עביד מעשה
 13 כשהבמה שחח לאכול והוא גוער בה וזפת
 14 ראשה וה"נ עדים זוממין בדבריהו עבדי
 15 מעשה לחייב הנדון תרע (דברפק בתרא דמכות
 16 דף טז) א"ל רבי יוחנן לתנא לא תתיני מימר
 17 דדיבוריה עבד מעשה אלמא לא חשיב עקמת
 18 שפתיו מעשה אלא היבא דדיבורו עבד
 19 מעשה הלכך שנייא דקול קאי ולא הדרא ביה
 20 אלא מעדים זוממין מיהו בפ"ק דבריתו (דף
 21 ד.) קשה דאיכא החם כל דף סוגיא ושיטאי
 22 דקול ליתא החם כלל וא"כ תקשה ליה מכל האי
 23 דהורת כהנים

1 מתיב רבי יורא, יצאו עדים זוממין, שאין בהן מעשה.
 2 ואמאי, הא ליתגוהו בלב. אמר רבא, שאני עדים
 3 זוממין, הוואיל וישנו בקול. וקול, לרבי יוחנן לאו מעשה
 4 הוא? והא איתמר, חסמה בקול והנהיגה בקול, רבי
 5 יוחנן אמר, חייב. וריש לקיש אמר, פטור. רבי יוחנן
 6 אמר חייב, עקימת פיו הוי מעשה. ריש לקיש אמר
 7 פטור, עקימת פיו לא הוי מעשה. אלא אמר רבא,
 8 שאני עדים זוממין, הוואיל וישנו בראיה. תנו רבנן, בעל
 9 אוב, זה המדבר בין הפרקים, ומפין אצילי דיו. ידעוני,
 10 זה המפין עצם 'דוע' בפיו, והוא מדבר מאליהו. מיתניב,
 11 'היה פאוב מארץ קולד', מאי לאו, דמשפתעי פי
 12 אורחיה. לא, דסליק ויתניב בין הפרקים, ומשפתעי. תא
 13 שמעי, 'ותאמר האשה אל שאול, אלהים ראיתי עולים
 14 מן הארץ'. מאי לאו, דמשפתעי פי אורחיה. לא, דיתניב
 15 בין הפרקים, ומשפתעי. תנו רבנן, בעל אוב, אחר
 16 המעלה פוכורו, ואחד הנשאל בגולגולת. מה בין זה
 17 לזה, מעלה פוכורו, אינו עולה פרכו ואינו עולה
 18 בשבת. נשאל בגולגולת, עולה פרכו ועולה בשבת.
 19 'עולה', להיקא סליק, הא קמיה מנח. אלא אימא,
 20 'עונה' פרכו ו'עונה' בשבת. ואף שאלה זו שאל
 21 מורגוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אמר לו, ומה יום
 22 מיומים. אמר לו, ומה גבר מגוברין. אמר לו, דמרי צבי.
 23 שבת נמי, דמרי צבי. אמר לו, הכי קאמינא לך. מי
 24 יימר, דהאידינא בשבתא. אמר לו, נהר סבמיון יוכית.

10 מתיב רבי יורא, יצאו עדים זוממין, שאין בהן מעשה.
 11 ואמאי, הא ליתגוהו בלב. אמר רבא, שאני עדים
 12 זוממין, הוואיל וישנו בקול. וקול, לרבי יוחנן לאו מעשה
 13 הוא? והא איתמר, חסמה בקול והנהיגה בקול, רבי
 14 יוחנן אמר, חייב. וריש לקיש אמר, פטור. רבי יוחנן
 15 אמר חייב, עקימת פיו הוי מעשה. ריש לקיש אמר
 16 פטור, עקימת פיו לא הוי מעשה. אלא אמר רבא,
 17 שאני עדים זוממין, הוואיל וישנו בראיה. תנו רבנן, בעל
 18 אוב, זה המדבר בין הפרקים, ומפין אצילי דיו. ידעוני,
 19 זה המפין עצם 'דוע' בפיו, והוא מדבר מאליהו. מיתניב,
 20 'היה פאוב מארץ קולד', מאי לאו, דמשפתעי פי
 21 אורחיה. לא, דסליק ויתניב בין הפרקים, ומשפתעי. תא
 22 שמעי, 'ותאמר האשה אל שאול, אלהים ראיתי עולים
 23 מן הארץ'. מאי לאו, דמשפתעי פי אורחיה. לא, דיתניב
 24 בין הפרקים, ומשפתעי. תנו רבנן, בעל אוב, אחר
 25 המעלה פוכורו, ואחד הנשאל בגולגולת. מה בין זה
 26 לזה, מעלה פוכורו, אינו עולה פרכו ואינו עולה
 27 בשבת. נשאל בגולגולת, עולה פרכו ועולה בשבת.
 28 'עולה', להיקא סליק, הא קמיה מנח. אלא אימא,
 29 'עונה' פרכו ו'עונה' בשבת. ואף שאלה זו שאל
 30 מורגוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אמר לו, ומה יום
 31 מיומים. אמר לו, ומה גבר מגוברין. אמר לו, דמרי צבי.
 32 שבת נמי, דמרי צבי. אמר לו, הכי קאמינא לך. מי
 33 יימר, דהאידינא בשבתא. אמר לו, נהר סבמיון יוכית.

24 ריש לקיש אמר פטור. איליבא דמ"ד לאו שאין
 25 בו מעשה אין לוקין עליו פליגי בפרק
 26 הפועלים (ב"מ דף צ' ושם) דהא ר"ל אית ליה
 27 פרק שבעות שתיים (שבעות דף כא) לוקין
 28 עליה
 29 מעלה פוכורו. פ"ה מעלה ומושיב המת על
 30 זכרו ולא יתכן בבעל אוב דשאל
 31 אלא נראה דשם מכשפת כן הוא תרגומו דאוב
 32 ודעונו מתרגמינן בדין וכוונתו ומיהו יש לתמה
 33 קצת דהוה ליה למנטק המעלה בדין שהוא
 34 תרגומו של אוב

25 בעל אוב יוכית, קברו של אביו יוכית, שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו, ביותו, ביישתו
 26 וקילתו. 'שואל אוב' היינו 'ודורש אל המתים'? דורש למתים, פרתניא, 'ודורש אל המתים',
 27 זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכשהיה רבי עקיבא
 28 מגיע למקרא זה, היה פוכה. ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה, שורה עליו
 29 רוח טומאה. המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה, על אחת כמה וכמה. אבל מה
 30 אעשה שעונותינו גרמו לנו, שנאמר 'פי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם'.
 31 אמר רבא, אי פעו צדיקו, פרו עלמא, שנאמר 'פי עונותיכם היו מבדילים וגו'. רבא פרא גברא,
 32 שרדיה לקמיה דרבי יורא, היה קא משתעי בדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה, מן
 33 חבריא אתה, הדר לעפרוד. רב הנינא ורב אושעיא, הוו יתבי פל מעלי שבתא ועסקו בספר
 34 יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא, ואכלי ליה. תנו רבנן, 'מעונן', רבי שמעון אומר, זה המעביר
 35 שבקעה מיני זכור על העון. והכמים אומרים, זה האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר, זה
 36 המחשב עתים ושעות ואומר, היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח. לימודי ערבי שביעיות, חיפזין
 37 יפות. עיקריו קבניות, מהיות רעות. תנו רבנן, 'מנחש', זה האומר, פתו נפלה מפיו, מקלו נפלה
 38 מידו, בנו קורא לו מארריו, עורב קורא לו, צבי הפסיקו פדרך, נחש מימינו, ושועל משמאלו,
 אל

24 ריש לקיש אמר פטור. איליבא דמ"ד לאו שאין
 25 בו מעשה אין לוקין עליו פליגי בפרק
 26 הפועלים (ב"מ דף צ' ושם) דהא ר"ל אית ליה
 27 פרק שבעות שתיים (שבעות דף כא) לוקין
 28 עליה
 29 מעלה פוכורו. פ"ה מעלה ומושיב המת על
 30 זכרו ולא יתכן בבעל אוב דשאל
 31 אלא נראה דשם מכשפת כן הוא תרגומו דאוב
 32 ודעונו מתרגמינן בדין וכוונתו ומיהו יש לתמה
 33 קצת דהוה ליה למנטק המעלה בדין שהוא
 34 תרגומו של אוב

35 בעל אוב יוכית, קברו של אביו יוכית, שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו, ביותו, ביישתו
 36 וקילתו. 'שואל אוב' היינו 'ודורש אל המתים'? דורש למתים, פרתניא, 'ודורש אל המתים',
 37 זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכשהיה רבי עקיבא
 38 מגיע למקרא זה, היה פוכה. ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה, שורה עליו
 39 רוח טומאה. המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה, על אחת כמה וכמה. אבל מה
 40 אעשה שעונותינו גרמו לנו, שנאמר 'פי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם'.
 41 אמר רבא, אי פעו צדיקו, פרו עלמא, שנאמר 'פי עונותיכם היו מבדילים וגו'. רבא פרא גברא,
 42 שרדיה לקמיה דרבי יורא, היה קא משתעי בדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה, מן
 43 חבריא אתה, הדר לעפרוד. רב הנינא ורב אושעיא, הוו יתבי פל מעלי שבתא ועסקו בספר
 44 יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא, ואכלי ליה. תנו רבנן, 'מעונן', רבי שמעון אומר, זה המעביר
 45 שבקעה מיני זכור על העון. והכמים אומרים, זה האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר, זה
 46 המחשב עתים ושעות ואומר, היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח. לימודי ערבי שביעיות, חיפזין
 47 יפות. עיקריו קבניות, מהיות רעות. תנו רבנן, 'מנחש', זה האומר, פתו נפלה מפיו, מקלו נפלה
 48 מידו, בנו קורא לו מארריו, עורב קורא לו, צבי הפסיקו פדרך, נחש מימינו, ושועל משמאלו,
 אל

35 בעל אוב יוכית, קברו של אביו יוכית, שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו, ביותו, ביישתו
 36 וקילתו. 'שואל אוב' היינו 'ודורש אל המתים'? דורש למתים, פרתניא, 'ודורש אל המתים',
 37 זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכשהיה רבי עקיבא
 38 מגיע למקרא זה, היה פוכה. ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה, שורה עליו
 39 רוח טומאה. המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה, על אחת כמה וכמה. אבל מה
 40 אעשה שעונותינו גרמו לנו, שנאמר 'פי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם'.
 41 אמר רבא, אי פעו צדיקו, פרו עלמא, שנאמר 'פי עונותיכם היו מבדילים וגו'. רבא פרא גברא,
 42 שרדיה לקמיה דרבי יורא, היה קא משתעי בדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה, מן
 43 חבריא אתה, הדר לעפרוד. רב הנינא ורב אושעיא, הוו יתבי פל מעלי שבתא ועסקו בספר
 44 יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא, ואכלי ליה. תנו רבנן, 'מעונן', רבי שמעון אומר, זה המעביר
 45 שבקעה מיני זכור על העון. והכמים אומרים, זה האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר, זה
 46 המחשב עתים ושעות ואומר, היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח. לימודי ערבי שביעיות, חיפזין
 47 יפות. עיקריו קבניות, מהיות רעות. תנו רבנן, 'מנחש', זה האומר, פתו נפלה מפיו, מקלו נפלה
 48 מידו, בנו קורא לו מארריו, עורב קורא לו, צבי הפסיקו פדרך, נחש מימינו, ושועל משמאלו,
 אל

קיים מכל עון. הוה ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים. הא אם לא היו בהם עונות אין כגון תלמוד. ברא נברא. ע"י ספר יצירה שלמדו צרוף אותיות
 של שם. ולא היה פחדר ליה. שלא היה בו דבור. מן חבריא. הנבראים ע"י החברים אתה: עינלא תילתא. גדול כאלו הגיע ללשיל שניו וגמרה דילתו דהכי שביח
 ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף סח) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין. ל"א שדיה טוב ובעל טעם כאילו הוא שליש לבטן. שבעה מיני זכור. שבעת זרעו מן בריות ומעביר
 על עיניו ועושה כשפים: אוהו את העינים. אוהו וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאילו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום: המחשב עתים ושעות. לשון מעונן
 כמו בעל עונות שמבחין את עונה ואומר היום יפה לצאת לדרך ויצליח למחר יפה ליקח מקח וישתכר בו הלוקח: לפי שביעיות. כלומר ערב שביעית למדוך
 ורגילין להיות חסין יפות: עיקרי קבניות מהיות רעות. כלומר העוקר קטנית ואינו קוצץ שוב אין מתליעות ואין מוקיבות: פתו נפלה מפיו. צריך לדאג היום מהדוך:
 נחש כא מימינו או שועל משמאלו. סימן רע הוא לו: צבי הפסיקו. שדיה הולך ממורה למערב והצבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו:

קיים מכל עון. הוה ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים. הא אם לא היו בהם עונות אין כגון תלמוד. ברא נברא. ע"י ספר יצירה שלמדו צרוף אותיות
 של שם. ולא היה פחדר ליה. שלא היה בו דבור. מן חבריא. הנבראים ע"י החברים אתה: עינלא תילתא. גדול כאלו הגיע ללשיל שניו וגמרה דילתו דהכי שביח
 ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף סח) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין. ל"א שדיה טוב ובעל טעם כאילו הוא שליש לבטן. שבעה מיני זכור. שבעת זרעו מן בריות ומעביר
 על עיניו ועושה כשפים: אוהו את העינים. אוהו וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאילו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום: המחשב עתים ושעות. לשון מעונן
 כמו בעל עונות שמבחין את עונה ואומר היום יפה לצאת לדרך ויצליח למחר יפה ליקח מקח וישתכר בו הלוקח: לפי שביעיות. כלומר ערב שביעית למדוך
 ורגילין להיות חסין יפות: עיקרי קבניות מהיות רעות. כלומר העוקר קטנית ואינו קוצץ שוב אין מתליעות ואין מוקיבות: פתו נפלה מפיו. צריך לדאג היום מהדוך:
 נחש כא מימינו או שועל משמאלו. סימן רע הוא לו: צבי הפסיקו. שדיה הולך ממורה למערב והצבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו:

לפניו על הארץ. משיבה הגמרא: אָלָא אִמָּא - כך צריך לשנות
 בברייתא, הנשאל בגולגולת 'עוֹנָה' פִּדְרָבוּ ממקום שמוטל על
 הקרקע, ואינו יושב בין הפרקים, וְעוֹנָה בְּשֶׁבֶת.
 הגמרא מביאה ברייתא שאוב אינו עונה בשבת: נאמר בברייתא,
 וְאִם שְׂאֵלָה זו שְׂאֵל מוֹרְנוֹסְרוּפוֹס הִרְשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ
 טורנוסרופוס לרבי עקיבא, וְמָה יוֹם מְיוֹמִים - מדוע אתם
 מחשיבים את יום השבת יותר משאר ימים. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא
 וְמָה נֶכְר מְנוֹבְרִין - ומדוע איש כמורך הוא שר וגדול ורשוי יותר
 מאנשים אחרים. אָמַר לוֹ טורנוסרופוס, דְּמַרִּי צְבִי - אדוני הקיסר
 חפץ בי ועשה אותי למושל. ענה לו רבי עקיבא, שֶׁבֶת נָמִי - גם
 שבת כך, דְּמַרִּי צְבִי - אדון העולם הקדוש ברוך הוא חפץ
 בחשיבות השבת והזהיר על כבודה. אָמַר לוֹ טורנוסרופוס הֲבִי
 קְאָמִינָא לָךְ - כך התכוונתי בשאלתי, מִי יוֹמֵר דְּהֵאֲדִינָא שְׁבִיתָא -
 שהשבת היא דווקא ביום זה בימות השבוע. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא,
 נַהֵר כְּמִיּוֹן יוֹכִיחַ - הוא נהר של אבנים, ששופף והולך כל ימות
 החול ואילו בשבת שקט ונה. וכן כַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, שבשבת אין
 המת עולה. וכן קָבְרוּ שָׁל אֲבִיו של טורנוסרופוס יוֹכִיחַ, שְׂאִין מַעְלָה
 עֲשֵׂן בְּשֶׁבֶת, לפי שפושעי גיהנום שובתים בו, ואילו בימות החול
 מעלה עשן מהגיהנום שבו הוא נשרף. אָמַר לוֹ טורנוסרופוס בְּיָדִיתוּ
 וְאֵת אֲבִיו, בְּיָשְׁתוּ, וְקִלְלֵתוּ וְגִידְפִתוּ.
 הגמרא מבארת את ההבדל בין אוב לבין דורש אל המתים: נאמר
 בתורה (דברים יח י"א): לֹא יִמְצָא כֶּף וְגו' וְחָבַר חֶבֶר וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעֵנִי
 וְדַרְשׁ אֶל הַמְּתִים, שואלת הגמרא: הֲרִי 'שואל אוֹב' הֲיֵינוּ 'דורש
 אֶל הַמְּתִים', שהרי בעל אוב במעשהו שואל מהמתים, ומדוע
 נכפלו באותו פסוק.
 משיבה הגמרא: דוֹרֵשׁ לְמַתִּים הוא ענין אחר, בְּרַתְנָא, 'דורש אל
 הַמְּתִים', וְהַפְּרָעִים עֲצָמוּ וְהוֹלֵךְ וְלֹן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדִי שִׁתְּשֶׁרָה
 עֲלָיו רוּחַ טוֹמָאָה, כלומר כדי שהשד של בית הקברות יהיה אהובו
 ועוזרו לו בכשפיו. וְכִשְׁהֵי רַבִּי עֲקִיבָא מְנַעַל לְמִקְרָא וְהָיָה בּוֹכֵה
 ואומר, וְמָה הַפְּרָעִים עֲצָמוּ כְּדִי שִׁתְּשֶׁרָה עֲלָיו רוּחַ טוֹמָאָה, אֲכַן שוֹרֵה
 עֲלָיו רוּחַ טוֹמָאָה, הַפְּרָעִים עֲצָמוּ - המתענה כְּדִי שִׁתְּשֶׁרָה עֲלָיו רוּחַ
 טוֹמָאָה - נבואה מאת ה', ומבקש על כך, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה
 שתתמלא בקשתו, שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ואילו
 אנו צועקים על כך ואין אנו נענים. אָבַל מָה אַעֲשֶׂה שְׁעוֹנוֹתֵינוּ גְּרַמּוּ
 לָנוּ שְׂלָא תִּשְׂרַה שְׂכִינָה עֲלֵינוּ, שְׁנִאֲמַר (שעה נט ב) 'כִּי [אם]
 עוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹהֵיכֶם'.
 אָמַר רַבָּא, אִי בָּעוּ צְדִיקֵי כְּדִי עֲלִמָּא - אם היו רוצים הצדיקים
 להיות בלי עוון, הֵיוּ יְכוּלִים לְבַרֵּא הָעוֹלָם, שְׁנִאֲמַר 'כִּי עוֹנוֹתֵיכֶם
 הֵיוּ מְבַדִּילִים וְגו' בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹהֵיכֶם, מִשְׁמַע שְׂלוּלָא הָעוֹנוֹת
 לֹא הִיָּה הַבְּדֵל בֵּינֵיהֶם.
 הגמרא מביאה מעשים באמוראים שבראו בריות: רַבָּא לְמַד בִּסְפַר
 יצירה צירוף אותיות של השם שבהם נברא העולם, וּבְרָא נְבָרָא -
 וברא אדם. שְׁבִרְיָה לְקַמְיָה דְּרַבִּי וְרָא - שלחו לפני רבי זירא, הֲנִיָּה
 קָא מְשַׁתְּעֵי בְּחֵדְיָה וְלֹא תָנָה קָא מְהַרְרָ לִיָּה - היה רבי זירא מדבר
 אליו והנברא ההוא לא ענה לו, כיון שלא היה בו כח הדיבור. אָמַר
 לִיָּה רַבִּי זִירָא לְאוֹתוֹ אָדָם, מִן תְּבָרִיא אֶת - נראה שאתה
 מהנבראים על ידי חכמים, הֲדַר לְעַפְרָיִם - חוזר לעפרך.
 רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשְׁעִינָא הוּוּ יְחִי כַּל מַעְלֵי שְׁבִיתָא - היו יושבים כל
 ערב שבת, וְעַסְקִין בְּכַסְפֵּי יצירה, וְעַל יְדֵי צִירוף הָאוֹתוֹת מִיְבָרִי לְהוּ
 עֵינְיָא תִּלְתָּא - היה נברא להם עגל גדול כאילו הוא בשליש
 שנותיו וגמרה גדילתו, שאו בשרו משובח וטעים, וְאֲבָלִי לִיָּה
 לכבוד שבת.
 אמרה התורה (דברים יח ט'): לֹא יִמְצָא כֶּף וְגו' מְעוֹנָה וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף,
 הגמרא מבארת מהם דברים אלו: תַּנּוּ רַבְּנֵי, 'מְעוֹנָה' מִהוּ רַבִּי
 שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, וְהַמְּכַשֵּׁף שְׂכֵעָה מִיְנֵי וְכוּ' - שכבת זרע משבע

1 הגמרא מקשה מברייתא על תירוצו של רבא, שרק במגדף עקימת
 2 שפתים אינה נחשבת למעשה, כיון שעיקר החיוב הוא בלב: מְתִיב
 3 רַבִּי וְרָא, שנינו בברייתא יִצְאוּ עֲרִים זֻמְמִין מכלל כל חיבי
 4 החטאות, שהם אינם מביאים קרבן על חטאם, משום שְׂאִין קָהֵן
 5 מְעַשֶׂה אֵלָּא דִּיבּוּר, וחיוב חטאת בא רק על ידי מעשה. וְאִמָּא -
 6 ומדוע לא תחשב אצלם עקימת שפתים למעשה, הָא לִּתְנַהּוּ בְּלַב
 7 - הלא בעדים וזממים אין עיקר החיוב בלב כמו במגדף, אלא
 8 בהגדת העדות בבית דין, ומדוע עקימת שפתים אינו כמעשה.
 9 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, לְעוֹלָם עֲקִימַת שִׁפְתִּים נחשבת
 10 למעשה, וְשִׂאֵנִי עֲרִים זֻמְמִין, הוֹאִיל וְיִשְׁנֵנוּ קָבֹל - עיקר חיובם אינו
 11 באמירת העדות, אלא בקול עדותם הנשמע לדיינים שעל פיו
 12 הדיינים מחייבים את הנידון, והקול אין בו ממש.
 13 מקשה הגמרא: וְכִי קוֹל לְרַבִּי יוֹחֵן לֹא מְעַשֶׂה הוּא, וְהָא אִיתְמַר
 14 בענין האיסור לחסום שור בדישו (דברים כה ד), ובענין האיסור
 15 לנעשות מלאכה בכלאי בהמה, שאם חֲקַמָּה קָבֹל - צעק על פרטו
 16 בזמן הדישה ומנעה בכך מלאכול, וְהַנְהִיגָה קָבֹל - היו שור וחמור
 17 קשורים יחד, והרים קולו עליהם והלכו מחמת כן, רַבִּי יוֹחֵן אָמַר
 18 הֲיֵיב מַלְקוּת, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר פְּטוּר.
 19 מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹחֵן אָמַר הֲיֵיב מַלְקוּת, כִּיּוֹן שְׁעֲקִימַת פִּיו הֵוִי
 20 מְעַשֶׂה, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר פְּטוּר, עֲקִימַת פִּיו לֹא הֵוִי מְעַשֶׂה, ולכן פטור
 21 ממלקות. ומוכח שרבי יוחנן סובר שדינים את הדיבור כמעשה
 22 מחמת עקימת פיו, ואף במקום שעיקר החיוב הוא בהשמעת הקול,
 23 ואם כן, מדוע בעדים וזממים דיבורם אינו נחשב למעשה.
 24 אָלָא אָמַר רַבָּא, שְׂאֵנִי עֲרִים זֻמְמִין, הוֹאִיל וְיִשְׁנֵנוּ בְּרִיאָה - עיקר
 25 החיוב בא על ידי שמעידים שראו, וראייה אין בה מעשה.
 26 הברייתא מבארת את פעולתם של בעל אוב וידעוני: תַּנּוּ רַבְּנֵי,
 27 כַּעַל אוֹב, וְהַתְּדַבֵּר בֵּין הַפְּרָקִים, כלומר בעל האוב מעלה את
 28 המת, והמת יושב על פרקי אצבעותיו או פרקי ברכיו, וּמְכַיֵּן אֲצִילֵי
 29 יָדָיו - או תחת שחיו של המכשף ומדבר. וְדַעוֹנֵי, וְהַמְּנִיחַ עֵצִים שֶׁל
 30 חֵזֶה שִׁמְמָה 'דוֹע' כְּפִיו, וְהוּא 'הַרְעָם' מְדַבֵּר מֵאֲלִיו.
 31 מקשה הגמרא: מִיְתִיבֵי, והלא הנביא מדויר את ישראל שיענשו
 32 והיו שפלים כל כך, עד ש'וְהָיָה כְּאוֹב מֵאַרְצֵי קוֹלָף' (ישעיה כט ד),
 33 כלומר, קולם ישמע כקול האוב שמדבר מהארץ. מֵאִי לֹא - האם
 34 אין משמע בפסוק דְּמִשְׁתַּעֵי בִי אוֹרְחִיָּה - שהמת מדבר כדרכו
 35 מתוך קברו ולכך קולו נמוך, ואילו בברייתא נאמר שבעל האוב
 36 מעלה את המת לבית שחיו. מתרצת הגמרא: לֹא, הַפְּסוֹק מְדַבֵּר
 37 דְּפִלְקֵי וְיִתִּיב - שהמת עולה ויושב בֵּין הַפְּרָקִים שֶׁל הַמְּכַשֵּׁף
 38 וּמְשַׁתְּעֵי - ומדבר, אלא שקולו נמוך ונשמע כאילו הוא בארץ,
 39 משום שאין בו חיות.
 40 קושיא נוספת: הָא שְׂמַעֵי, נאמר בנביא בענין בעלת האוב
 41 שהעלתה את שמואל לפי דרישת שאול המלך, (שמואל א' כ ט)
 42 'וְהִאֲמַר הָאִשָּׁה אֵל שְׂאוּל, אֱלֹהִים [אנשים חשובים] רִאֲיָי עוֹלִים
 43 מִן הָאָרֶץ, מֵאִי לֹא דְּמִשְׁתַּעֵי בִי אוֹרְחִיָּה - שהמת מדבר כדרכו
 44 מהמקום שעלה בו, ואינו מתיישב בין הפרקים של המכשף.
 45 מתרצת הגמרא: לֹא, גם שם שמואל לא דיבר ממקומו, אלא
 46 המעשה היה דְּיָתִיב בֵּין הַפְּרָקִים וּמְשַׁתְּעֵי.
 47 הברייתא מביאה סוגי בעל אוב: תַּנּוּ רַבְּנֵי, איסור כַּעַל אוֹב, אָמַר
 48 הַמְּעַלָּה בְּכוּרֵי - בין אם מעלה את המת ומושיבו על אבר וזכרותו
 49 של המת, וְאָמַר הַנְּשָׂאֵל בְּגוֹלְגוּלַת שֶׁל מַת הַמוֹטֶלֶת בִּארְץ, ועל ידי
 50 כישוף היא עונה על מה ששואלים אותה. מבררת הברייתא: מָה
 51 בֵּין זֶה לְזֶה. ומבארת: כאשר מְעַלָּה בְּכוּרֵי, אֵינוּ עוֹלָה פִּדְרָבוּ באופן
 52 שראשו למעלה ורגליו למטה, אלא רגליו למעלה, וגם אֵינוּ עוֹלָה
 53 בְּשֶׁבֶת אֹרְלָם הַנְּשָׂאֵל בְּגוֹלְגוּלַת, עוֹלָה פִּדְרָבוּ וְעוֹלָה בְּשֶׁבֶת.
 54 מקשה הגמרא: איך אפשר לומר בנשאל בגולגולת שהמת 'עוֹלָה',
 55 לְחִיבָא סְלִיק - להיכן הוא עולה, הָא קַמְיָה מְנָה - הלא המת מונח

44 נסמכה מילת קללה ל'אביו/ שבין אם רק אביו קילל ובין אם רק
 45 אמו קילל, חייב מיתה, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, אין צורך
 46 בלימוד האמור משום שבכל מקום שנאמר 'פלוני ופלוני' וכמו
 47 כאן 'את אביו ואת אמו' משמע שניהם באחד ומשמע גם כל אחד
 48 בפני עצמו, עד שיפורש לך ה'הכתוב' ואמר במפורש שהכוונה
 49 לשניהם 'חדיו', שרק אם היה כתוב 'איש כי יקלל אביו ואמו
 50 ידויו', היינו למדים שכדי להתחייב צריך שיקללם בבת אחת.
 51 'מות יומת', בסקילה. מבררת הברייתא: אמה אומר בסקילה, או
 52 אולי נאמר שאינו בסקילה אלא באהת מכל המיתות האמורות
 53 בתורה. משיבה הברייתא: נאמר כאן בסוף הפסוק 'דמיו בו' ונאמר
 54 להלן בענין מיתת אוב וידעוני (ויקרא כ ב) 'מות יומתו באבן ירגמו
 55 אתם דמיהם גם', מה להלן ב'דמיהם בס' הכוונה בסקילה שהרי
 56 מפורש בהם שירגמום באבן, אף כאן ב'דמיו בו' הכוונה בסקילה.
 57 מבררת הברייתא: את ה'עונש' ממקלל אביו ואמו שמענו ו'למדנו',
 58 אך 'אוהרה' ו'לאו' על כן מניין, והרי אין עונשים אלא אם כן
 59 מזהירים. תלמוד לומר (שמות כב טו) 'אלהים לא תקלל' וגו'. המילה
 60 'אלהים' מתפרשת כתואר לדיין, ולכן אם היה אביו דיין, הרי הוא
 61 מזהר בכלל הלאו 'אלהים לא תקלל', ואם היה אביו נשיא, הרי
 62 הוא בכלל הלאו (שם) 'ונשיא בעמך לא תאור'. ואם אינו לא דיין
 63 ולא נשיא מניין שאסור לקללו. אמת - תאמר, הרי אמה דן -
 64 לומד זאת בבנין אב משניהן, ומבארת הברייתא: לא ראי נשיא
 65 בראי דיין, ולא ראי דיין בראי נשיא, כלומר, אין חומרתו של זה
 66 בחומרתו של זה. כיצד, לא ראי דיין בראי נשיא, שהרי החומרא
 67 של הדיין היא שאמה מצויה על קבלת הוראתו ואינך רשאי לפסוק
 68 אחרת, והחולק על הוראתו חייב מיתה, בראי נשיא שאי אמה
 69 מצויה על הוראתו, ולא ראי נשיא בראי דיין, שהנשיא, החומרא
 70 שלו היא שאמה מצויה על הוראתו - שלא להמרות את פיו ולא
 71 למרוד בו, והממרה את פי הנשיא ומורד בו, חייב מיתה, בראי דיין
 72 שאי אמה מצויה על הוראתו. נמצא שאין לומר שהחומרא של
 73 הדיין גורמת את איסור קללתו, שהרי אינה בנשיא ואף על פי כן
 74 גם אותו נאסר לקלל, וכן אין לומר שהחומרא של הנשיא גורמת
 75 את איסור קללתו, שהרי אינה נמצאת בדיין וגם קיללתו נאסרה,
 76 הצד השווה שבהם - הדבר שבו הם דומים, שהן בעמך, כלומר הם
 77 שומרי מצוות, ואמה מוזהר על קללתו - ונאסר עליך לקללם, אף
 78 אני אביא - אף אני אלמד מהם לאביך שעמך - שהוא שומר
 79 מצוות ואמה מוזהר על קללתו.
 80 הברייתא מוצאת חומרא משותפת לדיין ונשיא, ופורכת בכך את
 81 הלימוד: מה להצד השווה שבהן - יש לשניהם חומרא משותפת
 82 שכן גדולתן גרמה להן - גם הדיין וגם הנשיא יש להם חשיבות
 83 וגדולה, ולכן הקפיד הכתוב על קיללתם, ומנין לאסור מקלל אביו
 84 סתם. משיבה הברייתא: תלמוד לומר (ויקרא טז ט) 'לא תקלל חרש',
 85 באומללים - בשפלים שעמך כמו החרש ה'הכתוב' בדבר, ומוכח
 86 שהאיסור לקלל אינו קשור לגדולתו של המקולל, ושוב אפשר
 87 ללמוד לאסור גם קיללת אביו. הברייתא פורכת את הלימוד
 88 מחרש: מה לחרש שכן חרישיו ו'חרשותו' גרמה לו שתאסור
 89 התורה לקלו שלא להוסיף צרה על צרותיו שיטעור יותר על
 90 שפלותו, ואין ללמוד ממנו לאביו שאינו חרש ושפל. משיבה
 91 הברייתא: נשיא ודיין יזכחו שאף שאינם שפלים אסור לקללם,
 92 ומוכח שלא שפלות החרש גרמה לאיסור קיללתו. ואם תפרוך מה
 93 לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן, כאמור לעיל, איש לך שחרש
 94 יזכית שאין לו גדולה כלל ואסור לקללו, ואף אנו נלמד לאסור
 95 קיללת אב. והוה דיין - מעתה שוב ניתן ללמוד איסור קיללת אב,
 96 מהשהוה שבשלשתם, שהרי לא ראי זה בראי זה ולא זה
 97 בראי זה - לא חומרתו של זה בחומרתו של זה, שלכל אחד מהם,
 98 נשיא ודיין וחרש, חומרא אחרת, וזו הוכחה שלא חומרת כל אחד

1 וכן אם בא אליו הגבאי לגבות חוב או תשלום שקצבו לבני העיר,
 2 ואומר לו אל תתחיל את הגביה פי, מפני שסימן רע הוא להיות
 3 ראשון המשלמים שהוא דבר הפסד. או שחבירו בא לגבות ממנו
 4 חוב, ואומר לו שחירת הוא, או ראש חודש הוא או מוצאי שבת
 5 הוא, וסימן רע הוא להתחיל בהם בפרעון חוב, הרי זה מנחש.
 6 ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן, נאמר (ויקרא טז ט) 'לא תנחשו
 7 (ולא תעונו)', פגון אלו המנחשים קודם יציאתם לדרך או התחלת
 8 דבר מה בחולדה, בעופות ובע"מים, שקובעים אם יצליחו על פי
 9 התנהגותם.

משנה

10 המשנה מבארת את האמור לעיל (ג). שמחלל את השבת נסקל:
 11 המחלל את השבת נסקל אם חיללה בדבר ו'במלאכה' שחייבין על
 12 דונו ו'עשייתו במידו' ברת, ועל שנתנו ו'עשייתו בשוגג' קרבן
 13 חטאת, והיינו שיש בו מעשה והוא מלאכת מחשבת ונעשה
 14 בכוונה ולא בדרך אגב.

גמרא

15 במשנה נאמר 'המחלל את השבת בדבר שחייבים על דונו כרת
 16 ועל שגתו חטאת'. שואלת הגמרא: מכלל ו'יש לדייק' דאיכא
 17 מדי - שיש מלאכה דחילול שבת הוי ובכל זאת אין חייבין לא על
 18 שנתנו חטאת, ולא על דונו ברת, מאי היא. משיבה הגמרא: איסור
 19 תהומין, כלומר יציאה אל מחוץ לתחום שבת, שהוא אלפיים
 20 אמה, ואליכא דרבי עקיבא הסובר שהוא איסור תורה, והוא מודה
 21 שאין בו כרת וסקילה. וכן מלאכת הבערה של אש בשבת, ואליכא
 22 דרבי יוסי הסובר שאין חייבים עליה כרת וסקילה.

משנה

23 המשנה מבארת את האמור לעיל (ג). שמקלל אביו ואמו נסקל:
 24 המקלל אביו ואמו אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם הויה' או
 25 בשם אדנות. קללם בכנוי, כגון שדי, צבאות, חנון ורחום, רבי מאיר
 26 מתייב סקילה וקללים שומריין.

גמרא

27 מבארת הגמרא: מאן ומי הם חקמים, רבי מנחם בראי יוסי הוא.
 28 התניא, רבי מנחם בראי יוסי אומר, נאמר במברך השם, (ויקרא כד טז)
 29 'בנקבו שם יומת' - כיון שקילל בשם יומת, מה תלמוד לומר 'שם'
 30 אחר שכבר נאמר מתחילה (שם) 'ונקב שם ה' מות יומת', והיה די
 31 לומר 'בנקבו יומת', אלא לומר הכתוב על מקלל אביו ואמו שאינו
 32 חייב עד שיקללם בשם הויה' או בשם אדנות אבל לא בכינוי.
 33 הגמרא מביאה ברייתא הדרשת את הפסוק שנאמר לענין 'מקלל
 34 אביו ואמו', ומבררת את המקור לאזהרתו: תנו רבנן, נאמר (ויקרא
 35 כ ט) 'איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת' אביו ואמו
 36 קלל דמיו בו'. דורשת הברייתא: 'איש', מה תלמוד לומר 'איש איש'
 37 - פעמיים, לרבות בת שקיללה, וכן טומטום - אדם שאין ידוע אם
 38 הוא זכר או נקיבה, ואנדרוגינים - אדם שיש לו גם סימני זכר וגם
 39 סימני נקיבה.
 40 אשר יקלל את אביו ואת אמו', אין לי לחייב מיתה אלא אם כן
 41 קילל את אביו ואמו באחד, אולם קילל אביו שלא ו'בלא' לקלל
 42 את אמו, או אמו שלא אביו, מניין שחייב, תלמוד לומר 'אביו ואמו'
 43 קילל דמיו בו', כאן נסמכה מילת קללה לאמו' ובפתיחת הפסוק

אל תתחיל בי, כשכא הגביא לגבות מס ממנו או קיצת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שסימן רע הוא לו: שחרית הוא. שהיה טובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון: ראש חדש הוא. המתן לי עד מחר: מוצאי שבת הוא. ראשון לימי

השבוע: המנחשין, כשיוצאין לדרך או כשמתחילין כשיוצאין דברי: מרתני' המחלל את השבת. דחשיב ליה תנא בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: שחיבין על זיונו כרת ועל שגגתו הפאת. כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק: גמ' תחומין ואליבא דר"ע. עקיבא: מרתני' עד שיקללם במסכת סוטה (דף כז): הבערה ואליבא דר' יוסי. דאמר ללאו יצאת ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חיובים עליהם כרת דתנן (שבת דף עג.) אבות מלאכות מן חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: מרתני' עד שיקללם בשם. שיקלל בשמות הגמורין: קללם בכנוי. כגון שדי צבאות תנון רחום: גמ' בנקבו יוסת. היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונקבם שם תנהו ענין למקלל אביו ואמו ור' סתם ס"ל דהא דדרשינן לעיל (דף נו.) מנאי קרא עד שיברך שם בשם ואפי' לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מייבין עליה: שאיש איש כי יקלל וגו' לרבות בת. שקללה או טוטמסו וקללה: אין לי אלא אביו ואמו. כאחד: אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמה: ר' יוחנן אומר. מתחלת המקרא משמע על אביו ואת אמו דאע"ג דהיי"ו מוסיק על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפרט לך הכתוב יחידיו כדרך שהוצרך לפטור בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחידיו שלא תחרוש אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו ואביו ואמו קלל דסיפא דרש ליה רבי יוחנן לקמן באלו הן הנחנקין לרבות את המקלל לאחר מיתה: מה להלן בסקילה. דכתיב באבן יריגמו אותם: בנין אב משניהם. דמחד מנייהו לא אתיא דאיכא למיפרך מה לדיון אתה מצווה וחיוב מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בודק לבלתי וגו' ובנשיא איכא למיפרך שכן אתה חיוב מיתה על המראתו שלא למרוד בצווי ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע כל איש אשר ימרה את פך וגו': לא ראי דיון כראי נשיא. לא ראייה של זה צד חמור שנא' בדין ישנה בנשיא אפילו הכי הוחרה על הנשיא: שהן בעמך. ושיקן מעשה עמך: באומללים. שפלים כמו יחידים האומללים בס' עזרא (נחמיה ג): חרשותו גרמה לו. מתוך שהוא שפל הוחרה עליו הכתוב שלא תבוזה ולא תצערדו מפני שנתן צרותו על לבו ומיער על שפלותו: שכן משונין. משאר ב"א אלו

המחלל שבת. לאו למימר דכל שחיביב על שגגתו חטאת חיביב על זיונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ה) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חיביב על אחת מדן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מייבין אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חיביבין חטאת אין חיביבין מיתה: לרבות בת. דהא דאמר (ב"ק דף טו.)

השנה הכתוב אשה לאיש היינו חיבא דכתיב בלשון זכר אבל חיבא דכתיב בלשון איש ממעטין אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעוט אחד מיעוט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרין בפרק ארבעה וחמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם גניחה למיתה גניחה לנוקח והוה יליפין מיתה מנוקח משום דכתיב (שמות כב) וכי יגוף שור איש: עד שיפרט לך הכתוב יחידיו. פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימה אם כן לרבי דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן כדרך אי לאו יחידיו הוה אמינא דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אף על פי שאין שקורין ולא לכתב בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאין שקורין ותפורים כדרדשינן (בבמות דף נה) תכיפה אחת אינה חיבור חתי הכיפות חיבור וזימני מדכתיב יחידיו אלא מסברא קאמר עד שיפרט לך הכתוב יחידיו: גמר קודש מחול. מאפקיה בלשון אלהים דאי מקי' למיד קודש נמי לא איצטרך לגופיה ודילך מנשיא וחרש אלא איכא למיפרך מה לבשר דאין שכן דוגמים ומתביישין בפק. מאי

בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחידיו. מות יומת', בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מפל מיתות האמורות בתורה. נאמר פאן דמיו בו', ונאמר להלן דמיהם בס', מה להלן בסקילה, אף פאן בסקילה. עונש, שמענו. אזהרה, מניין. תלמוד לומר, אלהים לא תקלל'. אם היה אביו דיון, הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל'. ואם היה אביו נשיא, הרי הוא בכלל נשיא בעמך לא תאור'. אינו לא דיון ולא נשיא, מניין. אפרת, הרי אתה דין בגון אב משניהן. לא ראי נשיא כראי דיון, ולא ראי דיון כראי נשיא. לא ראי דיון כראי נשיא, שהרי דיון אתה מצווה על הוראתו, כראי נשיא כראי דיון, שהנשיא, אתה מצווה על המראתו. אף אני אביו אביו, הצד השווה שבהם, שהו בעמך, ואתה מוזהר על קללתן. אף אני אביו אביו, שבעמך ואתה מוזהר על קללתו. מה להצד השווה שבהן, שכן גדולתן גרמה להן. תלמוד לומר 'לא תקלל חרש', באומללים שבעמך הכתיב מדבר. מה לחרש, שכן חרשותו גרמה לו. נשיא ודיון, יוכיחו. מה לנשיא ודיון, שכן גדולתן גרמה להן, וחרש ודיון, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה. הצד השווה שבהן, שהו בעמך ואתה מוזהר על קללתן. אף אני אביו אביו, שבעמך ואתה מוזהר על קללתו. מה לצד השווה שבהן, שכן משונין. אלא אם כן כתיב קרא, או אלהים וחרש או נשיא וחרש, אלהים' למה לי. אם אינו ענין לגופו, תנהו ענין לאביו. הניחא למאן דאמר 'אלהים' חול, אלא למאן דאמר קודש, מאי אפק למימר. דתניא, 'אלהים' חול, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, 'אלהים' קודש, ותניא, רבי אלעזר בן עקיבא אומר, אזהרה למכרף את השם מניין, תלמוד לומר 'אלהים לא תקלל'. למאן דאמר 'אלהים' חול, גמר קודש מחול. למאן דאמר 'אלהים' קודש, גמרינן חול מקודש. בשלמא למאן דאמר 'אלהים' חול, גמר קודש מחול. אלא למאן דאמר 'אלהים' קודש, גמר חול מקודש. דילמא, אקודש אזהרה, אחול לא אזהרה. אם כן, לכתוב קרא 'לא תקלל',

מאי אית ביה דאזל לגדולה וקיי"ל בשחיטת חולין (דף טט:) כל מה הצד פרכין כל דהוא כגון שכן משונין דאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא דהא דאביו נמי אית ביה דאזל חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום: ה"ג א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש. פי' אלא לא אתיא אביו בבנין אב אלא באם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש וניתי נשיא בהצד השווה לא ראי דיון שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו כראי דיון שאין שפלותו גרמה לו הצד השווה שבו הוא בעמך אף אני אביו נשיא וזכא לכא למיפרך שכן משונין דהא נשיא נמי משונה הוא: או נשיא וחרש. וניתי דיון מיניה: אלהים חול. דהא אלהים דהכא חול הוא ולאזהרת דיון אתא: אלא למאן דאמר קודש. וכאן הוחרה על ברכת השם מאי איכא למימר אין כאן קרא יתירא: ומשני מן דאמר אלהים חול על דיון גמר קודש שאותו אזהרה לברכת השם אלא מחאב הלכך מנא דאמר קודש גמיר נמי חול מקודש יש כאן אזהרה לדיון דיליף לה מאזהרה דקדש וקס"ד במה מציוני גמר ומשום הכי פריך דילמא אקודש הוחרה אחול לא הוחרה:

מאי לא תקלל ש"מ תרתי. ומקלל חבירו גמרינן או מאב ונשיא או מאב וחרש דליבא
 למפרך שכן משונים דאביו אינו משונה אע"ג דבפ' שבעות העדות (שבעות דף
 לו. ושם ד"ה מקלל) משמע דמחרש לחידיה גמר לה וא"ת וניגמר אביו ממקלל עצמו
 וחרש בדפריק שבעות העדות (שם) גמרינן ממקלל עצמו מדכתוב השמר לך ושומר נפשו
 ויש לומר דאי לאו דאשכחן אביו דגמרינן מיניה
 חבירו לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצניע
 שאסור בחבירו:
עד שיהיו שניהם שוין. פ"ה בני עונשין וקשה
 תקשה לרבנן דמחייבין אפי' סקילה וי"ל
 דלרבנן ניהא דדייניה בסקילה כנערה המאורסה
 דלא קיל מומוהו גם שניהם דבנשואה כתיב אבל
 לר"מ דדייניה בנשואה בתנן ה"ל למפטר
 מהאי קרא והשתא בין לר"מ בין לרבנן בנשואה
 פטור ומתני' דמייהו לעיל (דף נה) וחייבין עליה
 משום אשת איש לא אתיא כותיהו א"נ כרבנן
 ובארסיה ומיהו כיון דרייקין לעיל אפי' בהמה
 כל שכן נשואה אלא כר' יונתן אתיא בין דלא
 מוקי גם שניהם אלא למעטי מעשה חורוס
 ועוד י"ל דלרבנן כיון דאין דינן משתנה בשביל
 קטנות מכתבא שפיר לאוקומי גם שניהם
 לדרשה אחריתי ומתני' דלעיל כרבנן אבל לר"מ
 דמשתנה דינו מסקילה לתנן בקטנה ארוסה
 סברא הוא דבנשואה דרשינן גם שניהם לפטור
 לגמרי ור"ת מפרש דלא קאמר שניון שוין בני
 עונשין אלא שוין במיתה אחת והשתא לרבנן
 דבא על הקטנה בסקילה שפיר כיון דאם היתה
 היא בת עונשין היו שוין במיתה אחת אבל לר"מ
 בא על הקטנה בנזק דאם היתה בת עונשין
 היתה בסקילה ואין זה שוין במיתה אחת אלא
 נשואה קטנה לכ"ע במיתה אחת שוין וא"ת בת
 כהן שהיא בשריפה ובעולה בתנן לפטריה
 לגמרי כיון דאין שניהם שוין במיתה אחת וי"ל
 דלמפטר לגמרי אי אפשר משום דרשינן לגבי
 זוממים לעשות לאחיו ולא לאחותה
מעשה חידודין. קשה בדפריק הבא על יבמות
 (יבמות דף נה) משמע דלא בעי קרא
 דפריך פשיטא פירוותא קאמר רחמנא ולגירסת
 הספרים מעשה חורוס נמי קשה דהוא ממעט
 מדכתוב (ויקרא ט) שכבת זרע פרט לממשש
 מותה
והאי לבדו מאי דריש ביה לכדתנא. וא"ת
 הא ר"מ אית ליה דף ברייתא דקתני
 מתני' הראשון בסקילה והשני בתנן וא"כ היכי
 קאמר שמואל מט' שתיק רב לימא ליה ומת
 האישה הא לר"מ מיבעי ליה לאידך דרשה ויש
 לומר דתרתיה שמעת מינה:
 רבינא

לא תקלל. שתי קללות במשמע ואלהים נמי ב' לשונות יש בו הלכך לא תקלל
 דרשינן אתרווייהו: **מתני'** אינו חייב. סקילה: עד שתהא נערה. אבל קטנה
 שקרשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ופלוגא דתנאי היא איכא למיד
 בתנן ואיכא למיד פטור לגמרי: בתולה. ולא בעולה: **מאורסה**. ולא נשואה ואפילו
 בנכסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה
 בתולה מיהו לא קרינא ביה מאורסה: **והיא**
בבית אביה. למעוטי מסרה האב לשלוחי
 הבעל וזינתה בדרך. **כאן** עליה שנים. ועדיין
 היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה:
הראשון בסקילה. דמשכבי אשה כתיב
 (ויקרא טז) והשני בתנן. דבעולה היא והא
 סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא
 ליה מכלל בתולה לקמן: **גמ'** ת"ר נערה
 ולא בוגרת. אקרא קאי כי תזיה נערה
 בתולה מאורסה וגו' (דברים כב) וסקילה
 כתיבא התם נערה משתבאי שתי שערות עד
 שירבה שחור על הלבן ואין בין נערות
 לבגרות אלא ו' חדשים בלבד: **בית אביה**.
 בפרשת מוציא שם רע כתיב (שם) לזנות בית
 אביה ותתם נמי סקילה כתיב: זו דברי ר"מ.
 אמתניתין קאי דקתני עד שתהא נערה
 ומשמע למעוטי קטנה זו דברי ר"מ דאמר
 בבגרותה באלו נערות (דף טז). קטנה אין
 לה קנס חמשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא
 קטנה הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה
 במשמע: **אבל חמשים**. שחלקו עליו ואמרו
 יש קנס במקום מכר חולקין עליו אף כאן
 ואומרים קטנה ארוסה בסקילה ולא מיעט
 הכתוב אלא בוגרת: **דילמא**. למעוטי בוגרת
 ותו לא אתא למעוטי מדי: **א"ל**. אי"כ האי
 עד שתהא נערה האי לישנא משמע בהדיא
 למעוטי קטנה דהכי משמע אינו חייב
 בקטנותה עד שתגדיל ותהא נערה ואי
 למעוטי בוגרת לחודא אתא איבעיא
 ליה למתני אינו חייב אלא על נערה בתולה
 וכו': ותו **לא** מדי. אין עוד להקניט בדבר
 דדאי מתני' ר"מ היא: **לר"מ**. דאוקמה
 למתני' דממעט קטנה אביה: **לגמרי** קא
ממעט ליה. דפטרני ליה לגברא ממיתה
 הואיל והיא פטורה דלאו בת עונשין היא
 ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי
 שוכב עם אשה בעולה בעל: **או** **דילמא**
מסקילה **ממעט** ליה. אבל תנן מחייבי:
 שתיק. רב: **ונימא** ליה ומת האישה השוכב
עם האישה לבדו. בארוסה כתיב ואם בשדה
 ימצא האישה את הנערה המאורסה והחזיק
 בה האישה ושכב עמה ומת האישה אשר שכב
 עמה לבדו למה לי אילימא למעוטי לדידה
 הא בהדיא כתיב ולנערה לא תעשה דבר
 אלא להביא את הבא על הקטנה מדרעתה
 ואע"ג דפטור דידיה לא משום אונס אלא
 משום קטנות דאידיה לאו בת עונשין לגמרי
 איהו מיהא מחייבי: שניהם שוין. שני בני
 עונשין: **למעוטי מעשה חידודין**. מחוד ומקשה אברו בבשרה מבחין דהוא נהנה והיא אינה נהנית להכי כתיב שניהם שיהיו שניהם חורוס
 גב דהיא אינה נהנית ממשכבי אשה איתרבאי לחיובא: **לא כלום הוא**. ולא איצטרך למעוטי ואיכא דאמרי מעשה חורוס (בבא בתרא דף ג) שהטמיה שבע שנים
 בדבש: **ועדיין היא בתולה**. שבאו כולם שלא כדרכה: **בחנק**. דגבי סקילה לבדו כתיב וקרא יתירא הוא למעוטי כי האי גוונא דאף על גב דקרינא ביה בתולה אין
 בסקילה אלא אחד מהם אותו ששכב עמה לבדו דדיינו ראשון שביאתו היתה יחידית: **ר' אומר**. כי תחל לשון תחלה ולקמיה מפרש לה: **דרכי ישמעאל**. ברש פירקין:
אם תחלת ביאתה בנות. שזו היא ביאה ראשונה שנבעלה: **כי** התם. מה מצניע בנערה המאורסה שיצאה מתנן לסקילה ולא יצאה אלא בביאה ראשונה וכתיב לבדו
 למעוטי שני אף בת כהן לא נשתנית מיתתה אלא בביאה ראשונה הלכך בנערה בתולה והיא ארוסה הכתוב מדבר: **כ"ט ס"ל**. דאמר בת כהן נשואה לבשר בשריפה
 אבל נשאת לאחד מן הפסולין שנחללה משעת נשואין שוב אינה אלא בחנק והיא תחלה דקאמר רבי היק אם זו תחלת חילולה בשריפה ואם לאו בחנק: **ומאי** **וכן**.
 הבא לא קפיד אלא אתחלת חלול ולא אתחלת ביאה ותתם אתחלת ביאה נמי קפיד:

סימא

קרא. **הקא** נמי, בתחילת ביאה קמשתעי קרא. **אמר** ליה רב יבבי בר אבאי, מר לא
 הכי **אמר**, ומגו רב יוסף. **רבי** פרבי מאיר סבידא ליה, דאמר נשאת לאחד מן הפסולין,
 מיתתה בחנק. והכי קאמר, אם תחילת אחלתה בוגרת, בשריפה. ואידך, בחנק. ומאי **וכן**,
 סימא

49 מסיקה הגמרא: ותו לא מידי - אין עוד לדון בשאלה זו, מפני
50 שברור שמשנתנו בשיטת רבי מאיר היא.
51 הגמרא דנה בכונת רבי מאיר שפוטור את הבא על קטנה
52 מאורסה: קצא מיניה - שאל רבי יעקב בר אבא מרבי, בא על
53 הקטנה מאורסה לרבי מאיר, מהו דינו, האם מאחר ולרבי מאיר
54 יצא מכלל פרשת נערה מאורסה, והוא בכלל פרשת אשת איש
55 שזינתה, על כן לנמרי למעיש ליה את הבוועל, לא רק מסקילה
56 אלא גם חנק, לפי שהקטנה פטורה ממיתה כיון שאינה בת
57 עונשים ועל כן גם הוא פטור, שבזנות של אשת איש נאמר זמתו
58 גם שניהם, או שרבי מאיר רק מסקילה למעיש ליה, אבל חייב חנק
59 כדין בא על אשת איש. אמר ליה רב לרבי יעקב בר אבא,
60 מסתברא מסקילה למעיש ליה, אבל חנק חייב. חזר והקשה רבי
61 יעקב בר אבא לרב, והתניב (דברים כב כג) 'זמתו גם שניהם', ודרשו
62 חכמים עד שיהו שניהן שוין, דהיינו שיהיו שניהם בני עונשים,
63 וגם האשה נהרגת כמו הבוועל, ואם כן איך מחייבים את הבוועל
64 קטנה מאורסה בחנק, בעוד שהיא פטורה. שתתיק רב ולא השיב.
65 שמואל תמה על רב: אמר שמואל מאי מעמא שתתיק רב, ונימא ליה
66 - והלא יכול היה להשיב לו, מהפסוק בפרשת אונס את נערה
67 מאורסה (דברים כב כג) 'זמת האישה אשר שכב עמה לבדו', כלומר
68 כיון שהנערה היתה אנוסה, היא אינה נהרגת ורק הבוועל חייב
69 מיתה, שתיבת 'לבדו' מיותרת, ללמד על הבא על קטנה מאורסה
70 מרצונה, שאף שהיא אינה נהרגת כיון שהיא קטנה, מכל מקום
71 הבוועל נהרג.
72 הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בדבר: פתנא, נאמר בפסוק בענין
73 הבא על אשת איש, 'זמתו גם שניהם', עד שיהו שניהן שוין, כלומר
74 בני עונשים, שאם אחד מהם אינו בן עונשים שניהם פטורים, דכרי
75 רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, נאמר 'זמת האישה אשר שכב עמה
76 לבדו', לחייב גם את הבא על קטנה ארוסה.
77 שואלת הגמרא: ואיך - והשני, כלומר רבי יונתן, הריא - הפסוק
78 'זמתו גם שניהם', מאי דריש ביה אמר רבא, למעוטי מעשה חידושים,
79 שאין לחייב מיתה רק על ביאה ששניהם נהנים ממנה, ולא באופן
80 שרק מתחכך בבשרה להנאתו והיא אינה נהנית.
81 שואלת הגמרא: ואיך - ורבי יאשיהו מנין ילמד לפטור במעשה
82 חידושים. משיבה הגמרא: רבי יאשיהו סובר שמעשה חידושים לאו
83 כלום היא ואין צורך בפסוק לפטור בו ממיתה.
84 שואלת הגמרא: ואיך - והשני, כלומר רבי יאשיהו, הא' זמת
85 האישה אשר שכב עמה לבדו' מאי דריש ביה. משיבה הגמרא: רבי
86 יאשיהו דורש את הפסוק בפתנא - כמו ששנינו בברייתא, באו
87 עליה - על נערה המאורסה, עשרה בני אדם שלא כדרכה ועדיין
88 היא בתולה, כולם בסקילה, כיון שביאה שלא כדרכה אינה עושה
89 אותה לבעולה. רבי אומר, הראשון בסקילה, וכולן - וכל התשעה
90 האחרים נידונים כהקנא, וטעמו שנאמר 'זמת האישה אשר שכב
91 עמה לבדו', ותיבת 'לבדו' מיותרת, ללמד שאם באו עליה כמה
92 בני אדם רק הראשון שבא עליה לבדו, דהיינו שעדיין לא באו
93 עליה אחרים, דינו בסקילה, והשאר נידונים בחנק. גם רבי יאשיהו
94 ידרוש את הפסוק 'לבדו' לענין זה.
95 הגמרא מביאה ברייתא שבה נתפרשה דעת רבי: תנו רבנן, נאמר
96 בפסוק (ויקרא כא ט) 'זמת איש פתן כי תחל לזנות', רבי אומר שתיבת
97 'תחל' משמעותה 'תחילה', וכן הוא אומר בפסוק 'זמת האישה אשר
98 שכב עמה לבדו'.
99 שואלת הגמרא: מאי קאמר - מה כוונת רבי בדבריו. אמר רב הונא
100 בריה דרב יהושע, רבי רבי ישמעאל סבירא ליה, אמר רבין בת
101 כזן שזינתה, שדווקא כשהיא נערה בתולה ארוסה, או יצאה מכלל
102 כל הארוסות שזינו כשהיא סקילה, והיא נידונית לשריפה, ולא אם

1 דרשה נוספת: מאי - מדוע נכתב לא תקלל, אלא שהאות למ"ד
2 הנוספת, מלמדת על שתי קללות, ומאחר וגם מילת 'אלהים'
3 מתפרשת בשני אופנים, השם ודיין, לכן שמע מינה תריה - גם
4 ברכת השם וגם קיללת דיין.

משנה

5 המשנה מבארת את האמור לעיל (ג). שהבא על נערה מאורסה
6 נסקל: הלא על נערה המאורסה אינו חייב סקילה, עד שתהא נערה,
7 כלומר מעת שימלאו לה שנים עשרה שנה ויום אחד ותביא שתי
8 שערות עד שיעברו ששה חדשים ותהא בוגרת, ושתייה בתולה
9 ולא בעולה, מאורסה ולא נשואה, כלומר שלא נכנסה לחופה,
10 והיא עדיין בבית אביה.
11 באו עליה שנים שלא כדרכה, הראשון דינו בסקילה, כיון שבא על
12 בתולה, ואף שהיתה זו ביאה שלא כדרכה, והשני כהקנא כיון
13 שבביאתו כבר היתה בעולה.

גמרא

14 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקורות לדיני המשנה: תנו
15 רבנן, נאמר בפסוק (דברים כב כג) 'כי ידעה נערה בתולה מארשה
16 לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה וגו' וסקלתם אתם פאבנים'
17 וגו'. מבארת הברייתא: מה שנאמר 'נערה', בא ללמד שאינו נטקל
18 אלא על נערה ולא כשבא על בוגרת, והיינו ששה חדשים ויום
19 אחד לאחר שהביאה שתי שערות. 'בתולה', ולא אם בא עליה
20 והיא כבר בעולה מביאה קודמת. 'מאורסה', כלומר מקודשת, ולא
21 כשהיא כבר נשואה, כלומר שנכנסה לחופה. ונאמר עוד בפרשת
22 מוציא שם רע (שם כ"א) שאם הוברר שזינתה נסקלת 'כי עשתה
23 נבלה בישראל לזנות בית אביה', ויש ללמוד שדווקא בבית אביה,
24 פה' ולמעט לזנות שאופן שפסא אותה האב לשלוהי הפעל, שאף
25 שעדיין לא נכנסה לחופה, מכל מקום אם זינתה כדרכה לבית
26 בעלה, אינה בסקילה, כיון שאינה עוד בבית אביה.
27 הגמרא מביאה את דין הבא על הקטנה המאורסה ודנה בדעת
28 משנתנו: אמר רב יהודה אמר רב, משנתנו זו שאמרה שהבא על
29 נערה מאורסה, אינו חייב עד שתהא נערה, ומשמעות הלשון היא
30 למעט אף קטנה מאורסה, דכרי רבי מאיר היא, הסובר שהאונס את
31 הקטנה, אינו משלם קנס חמישים כסף, וטעמו, לפי שבפסוק (דברים
32 כב כ"ג) נאמר כי מיצא איש נער וגו' ותפשוהו ושכב עמה וגו', ונתן
33 האישה השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף וגו'. ומדייק רבי מאיר
34 מלשון הפסוק 'נערה', שהאונס קטנה אין לה קנס. ולכן גם לענין
35 נערה מאורסה שנאמר בה 'נערה', יסבור רבי מאיר שאין קטנה
36 במשמע, והבא על קטנה מאורסה פטור. אבל חכמים שחולקים על
37 רבי מאיר לענין קנס, וסוברים שהאונס קטנה יש לה קנס, כיון
38 שב'נערה' הכתובה בפרשת אונס, כלולה גם קטנה, אומרים גם
39 כאן ש'נערה המאורסה' לאו דווקא נערה, אלא אפילו קטנה
40 במשמע, ולא בא הפסוק למעט אלא בוגרת.
41 אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא, מאי דמתניתין רבי מאיר היא,
42 וכוונתה למעוטי קטנה נמי וגם כן ולא רק בוגרת, דילמא - אולי
43 משנתנו רבנן היא, וכוונתה למעוטי רק בוגרת, ותו לא - ולא עוד,
44 כלומר ולא למעט גם קטנה. אמר ליה רבינא לרב אחא מדפתי,
45 אם כדברייך, תאי - לשון זו שנכתבה במשנה, 'אינו חייב עד שתהא
46 נערה בתולה מאורסה', אינה מדויקת, משמע עד שתגדל ותהא
47 נערה, שהרי 'אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה' מיבעי ליה
48 - היה צריך לכתוב, שלשון זו כוללת גם קטנה וממעט בוגרת.

50 סקילה. משנה זו אָתָּאן לְרַבִּין - בשיטת חכמים היא, שאמרו
51 שמדיחי עיר הנדחת בסקילה. נמצא שהרִישָׁא וְהַמְשֵׁנָה
52 הראשונה) כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְהַסִּפָּא (המשנה השניה) כְּרַבִּין.
53 בשתי הלכות דייקנו שהמשנה הראשונה היא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, מנביא
54 שהסית ומדיחי עיר הנדחת. רבינא מיישב את ההלכה השניה,
55 'המסית את ההדיוט': רְבִינָא אָמַר, כּוֹלָה - גם המשנה שאמרה
56 שהמסית את ההדיוט דינו בסקילה, כשיטת רַבִּין הוּא, שסוברים
57 שגם מדיחי עיר הנדחת בסקילה. ויש לשאול, אם כך מדוע שנה
58 התנא את דינו של המסית את ההדיוט, הלא במשנה הבאה נכתב
59 חידוש גדול יותר שאפילו מדיחי עיר הנדחת בסקילה, ולא כְּרַבִּי
60 שמעון שמחייב חנק, על כך יש להשיב, ולא זו אף זו קְתַנִּי, שדרך
61 התנא לשנות תחילה את הדין הפשוט שלא נחלק בו תנאים,
62 שהמסית את היחיד דינו בסקילה, ובמשנה הבאה ממשיך התנא
63 ואומר שלא רק מסית את היחיד דינו בסקילה אלא גם מדיחי
64 הרבים, כגון עיר הנדחת, דינם בסקילה, וכשיטת חכמים, ואין
65 מקום לדייק שאם הסית את הרבים דינו בחנק.
66 רב פפא מיישב את ההלכה הראשונה, 'המסית זה הדיוט': רַב
67 פָּפָא אָמַר, כִּי קְתַנִּי מְסִית זֶה הַדְּיוּט, דיינו לְעֵנִין הַכְּמֵנָה. כלומר,
68 שאין הכוונה בחיבת 'הדיוט', לאיש פשוט ולמעט נביא, אלא
69 הכוונה לכינוי גנאי של המסית, ודיינו שהמסית הוא הדיוט
70 ושטח, ומקילים בערך חייו ואין משתדלים בהצלתו, שהרי התירו
71 להכמין לו עדים ולהורגו בלי היתר. דְּתַנָּיָא, וְשָׂאָר כָּל תְּחִיבֵי
72 מִיתוּת שְׁבִתוּרָה אֵין מְכַמְיִין עֲלֵיהֶן, כיון שצריכים התראה, חוץ
73 מִזֶּה - מַמְסִית. כִּיצַד עוֹשֵׂין לָהּ, המסית והניסת יושבים בחדר פנימי,
74 משום שהמסית ירא לדבר בגלוי, שמא ישמע אדם זר את דבריו,
75 ומְדַלְקִין לָהּ אֶת הַנֵּר בְּפִית הַפְּנִימִי, ומוֹשִׁיבִין לָהּ עֵדִים בְּפִית הַחִיצוֹן.
76 והצורך בנר הוא כְּדִי שִׂיחֵיהֶן הֵן וְהַעֲדִים רואין אותו - את המסית
77 לאור הנר וְשׁוֹמְעִין אֶת קוֹלוֹ שאומר דברי הסתה, וְהוּא אֵינוֹ רואֶה
78 אותן. וְהֵלֵךְ וְהִנִּיחָן אֹמְרִים לָהּ, אָמֹר מַה שְׂאִמְרַתְּ לִי בִּיהוּדִי וְהוּא
79 אֹמְרִים לָהּ. וְהֵלֵךְ וְהִנִּיחָן אֹמְרִים לָהּ, הֵיאָךְ נִיחֵי אֶת אֱלֹהֵינוּ שְׂבִשְׂמוֹם
80 וְנַעֲבֹד עֲבֹדַת כּוֹכְבִים. אם המסית חוזר בו, מוֹכֵב, וְאִם אָמַר כֶּךָ
81 הִיא חֻבְתָּנוּ וְכֶךָ יָפָה לָנוּ, הַעֲדִים שְׂשׁוֹמְעִין מִכּוֹחַ מְכִיאֵין אוֹתוֹ
82 לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

משנה

83 הַמְדִיחַ שֶׁנִּמְנָה לְעִיל (גג) בין חיבי סקילה, זֶה הָאֹמֵר גִּלְף וְנַעֲבֹד
84 עֲבֹדַת כּוֹכְבִים, בלשון רבים, ולא במסית שחייב גם בלשון יחיד.
85 הַמְכַשֶּׁף שֶׁנִּמְנָה (סו) בין חיבי סקילה, הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מִמַּשׁ בְּכִישׁוֹף
86 תְּחִיב, וְלֹא הָאוֹתוֹ אֶת הַעֵינַיִם וְנִרְאָה כְּאִילוֹ עוֹשֶׂה דָבָר מִה מִפְּלֵא
87 ואינו עושה כלום.
88 רבי עקיבא מפרש את דברי תנא קמא: רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי
89 הוֹשֶׁעַ, שְׁנַיִם לֹקְטִין קְשׁוּאִין עַל יַד כִּישׁוֹף, אֶחָד לֹקֵט וְפָטוּר
90 מִסְקִילָה, וְאֶחָד לֹקֵט וְתְחִיב סְקִילָה. כיצד, הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מִמַּשׁ, תְּחִיב
91 סְקִילָה. הָאוֹתוֹ אֶת הַעֵינַיִם, שרק נדמה לרואה שהוא לוקט אותם,
92 פָּטוּר.

גמרא

93 שנינו במשנה שהמדיח שחייב סקילה זה האומר נלך ונעבוד
94 עבודת כוכבים: אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר רַבִּי, מְדִיחֵי עִיר הַנְּדַחַת שְׁנֵי
95 כָּאֵין.
96 שנינו במשנה: הַמְכַשֶּׁף זֶה הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה וכו': הגמרא מביאה
97 ברייתא הדנה באיזו מיתה דנים את המכשפה: תַּנּוּ רַבִּין, מְכַשֶּׁפָה
98 האמורה בפסוק (שמות כ"ב) 'מְכַשֶּׁפָה לֹא תִחַד', לאו דווקא, אלא

1 משיבה הגמרא: כוונת רבי לסימנא כְּגֵלְמָא, כלומר כדי שנדע
2 שתיבת 'תחל' משמעותה התחלת דבר מה (התחלת חילולה), נתן
3 לנו רבי סימן בענין נערה המאורסה שגם שם צריכה להיות
4 התחלת דבר מה, ודיינו שתהיה זו ביאה ראשונה שלה.

משנה

5 במשנה לעיל (גג) נמנה המסית בין חיבי הסקילה. המשנה מבארת
6 את דינו: הַמְסִית זֶה הַדְּיוּט - אדם פשוט, ולא נביא שהסית בשם
7 הקדוש ברוך הוא לעבוד עבודה זרה. וְהַמְסִית אֶת הַדְּיוּט הוּא
8 זה שדינו בסקילה, ולא כשהסית את הרבים, כגון אנשי עיר
9 הנדחת. אָמַר הַמְסִית, יֵשׁ רִיבָה וְעִבּוּדָה זְרָה כְּמִקּוּם פְּלוּנִי, כֶּךָ
10 הִיא אוֹכְלַת וְכֶךָ הִיא שׁוֹתֶת, כֶּךָ הִיא מְמַיְכָה לְעוֹבְדִים אוֹתָהּ וְכֶךָ
11 הִיא מְרַיְעָה לְכָל מִי שְׁאֵינוֹ עוֹבֵד אוֹתָהּ. כָּל תְּחִיבֵי מִיתוּת שְׁבִתוּרָה,
12 אֵין מְכַמְיִין עֲלֵיהֶם - אין מעמידים עדים שיארבו להם, ויראו
13 כיצד הם עושים את העבירה, שהרי הם צריכים להתרות בהם,
14 חוץ מִזֶּה - מַמְסִית, שאינו צריך התראה, ומעמידים עדים על
15 ההסתה בלי ידיעת המסית, וכפי שיבואר להלן.
16 אם אָמַר לְשׁוֹנֵי בִּיחָד לְעִבּוֹד עִבּוּדָה זְרָה, הֵן עָרִיו עַל הַהִסְתָּה,
17 וְכִמְבִיאֵין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ בְּלִי הַתְּרוּת בּוֹ. אָמַר לְאֶחָד,
18 הוּא (הַנִּינִית) אֹמֵר לְמַסִּית בְּעִרְמָה, יֵשׁ לִי תְּחִיבִים שֶׁגַם הֵם רוֹצִים
19 בְּכֶךָ, אִמּוֹר בְּפִינֵיהֶם מַה שְׁאִמְרַת לִי, וְכִשְׁחוּזָה עַל דְּבָרֵינוּ בְּפִינֵיהֶם,
20 סוֹקְלִים אֶת הַמְסִית עַל פִּי עוֹדוֹם. וְאִם הָיָה הַמְסִית עָרִים -
21 עִרְמוּמִי, שְׁחוּשׁ לְדַבֵּר בְּפִנֵי חֲבֵירָיו מֵאִמֵּית בֵּית דִּין, וְאֹמֵר שְׁאֵינוֹ
22 יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפִינֵיהֶם, מְכַמְיִין לָהּ עֲרִים מֵאֲחֹרֵי הַתְּהַר, וְהוּא אֹמֵר לָהּ
23 (לְמַסִּית) אָמֹר מַה שְׂאִמְרַתְּ, ואין לך לחשוש מבית דין, לפי שאנו
24 כאן בִּיהוּד - לְבַדֵּינוּ ואין מי שיעיד עליך. וְהֵלֵךְ (הַמְסִית) אֹמֵר לָהּ
25 אֶת דְּבָרֵינוּ וּמִסִּיתוֹ שׁוֹב לְעִבּוֹד עִבּוּדָה זְרָה, וְהוּא (הַנִּינִית) אֹמֵר
26 לָהּ, הֵיאָךְ נִיחֵי אֶת אֱלֹהֵינוּ שְׂבִשְׂמוֹם וְגִלְף וְנַעֲבֹד עֲצִים וְאֹבְנִים. אם
27 המסית חוזר בו, תְּרִי זֶה מוֹכֵב, וְאִם אָמַר, כֶּךָ הִיא חֻבְתָּנוּ, כֶּךָ יָפָה
28 לָנוּ, הַעֲדִים שְׁעוֹמְדֵינוּ מֵאֲחֹרֵי הַתְּהַר מְכִיאֵין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין
29 אוֹתוֹ.

30 גם הניסת מהמסית חייב סקילה, אף שעדיין לא עבד עבודה זרה.
31 המשנה מביאה את הלשונות שאם ישתמש בהן הניסת כדי
32 להסכים להסתה, היא חייב: נִינִית הָאֹמֵר לְמַסִּית, אֶעֱבֹד עִבּוּדָה
33 זְרָה, או אֶלְף וְאֶעֱבֹד, או גִּלְף אֲנִי וְחֲבֵירֵי וְנַעֲבֹד. וכן האומר אֶתְּךָ,
34 או אֶלְף וְאֶתְּךָ, או גִּלְף וְנִינִית, אֶקְטִיר, או אֶלְף וְאֶקְטִיר, או גִּלְף
35 וְנִקְטִיר. אֶנְסֶה, או אֶלְף וְאֶנְסֶה, או גִּלְף וְנֶנְסֶה. אֶשְׂתַּחֲוֶה, או אֶלְף
36 וְאֶשְׂתַּחֲוֶה, או גִּלְף וְנֶשְׂתַּחֲוֶה.

גמרא

37 הגמרא מקשה על משנתנו מהמשנה הבאה: נאמר במשנה
38 שהמסית זֶה הַדְּיוּט, ויש לדייק מַעֲמָא (דווקא) הַדְּיוּט הַמְסִית דינו
39 בסקילה, הָא נְבִיא שהסית, כלומר שהתנבא בשם הקדוש ברוך
40 הוא לעבוד עבודת זרה, דינו כְּתִיב. עוד נאמר במשנה וְהַמְסִית אֶת
41 הַדְּיוּט, ויש לדייק מַעֲמָא דְהַסִּית אֶת הַיְחִיד דינו בסקילה, הָא
42 הַסִּית אֶת הַרְבִּיבִים, כגון אנשי עיר הנדחת, דינו כְּתִיב. ואם כן
43 מְתִיבִין מִנִּי - בשיטת מי נאמרה, ודאי רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא. דְּתַנָּיָא,
44 נְבִיא שְׁהִיחַ, דינו בסקילה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, כְּתִיב. וְמִדִּיחֵי עִיר
45 הַנְּדַחַת, דינם בסקילה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, כְּתִיב. נִמְצָא שֶׁהַמְשֵׁנָה
46 הִיא כְּשִׁיטַת רַבִּי שְׁמַעוֹן. אֵימָא - אמור את הַסִּפָּא, כלומר את
47 המשנה הבאה, הַמְדִיחַ שְׁדִינוּ בסקילה, זֶה הָאֹמֵר גִּלְף וְנַעֲבֹד
48 עֲבֹדַת כּוֹכְבִים. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר רַבִּי, בְּמִדִּיחֵי עִיר הַנְּדַחַת שְׁנֵי
49 (עוֹסְקֵת הַמְשֵׁנָה), וזה המדיח שמתנה המשנה לעיל (גג) בין חיבי

1 סימנא בעלמא. ובתחילת שום דבר הכתוב מדבר דתחלת חלול מיהא הוה: **מתני'** המסית זה הדייט. מסית דחשבין ליה בנסקלין זה הדייט שהסית אבל נביא שהסית
2 אינו בסקילה אלא בחנק כדמפרש בגמרא: **המסית את ההדיוט**. הוא דבסקילה אבל מסית את הרבים כגון עיר הנדחת בתנן כדמפרש בגמרא והא ליכא למידק אבל
3 מסית את הנביא בחנק דלא מצינו חלוק בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט שהסית להדיוט שהסית כתיב (דברים יג)
4 וסקלתו באבנים ובנביא כתיב (שם) והנביא הוא או חולם החלום שהוא יומת ומיתא האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: **אמר לשנים**. יחד הן עצמן עשו עדים ואין

1 **רבינא** אמר כו'. פי' הקונטרס ו'לג' אמר
2 רבינא דאיתו רוב פפא לא פליגי
3 ואין זו שיטת הש"ס ור"ת מפרש רבינא משני
4 כולה מתני' דהמסית זה הדייט דמשמע הדייט
5 ולא נביא נמי זו אף זו קתני דתנן בסיפא המסית
6 את ההדיוט דמשמע כל מי שמסית אפילו נביא
7 ורוב פפא הא לא מסתבר לי' דמשום דקתני
8 המסית את ההדיוט דאתא למימר אפילו נביא:
וכי

1 **סימנא בעלמא: משננה המסית, זה הדייט, והמסית**
2 **את ההדיוט. אמר, יש רואה במקום פלוני, כך אוכלת,**
3 **כך שותתה, כך מטיבה, כך מריעה, כל חיבי מיתות**
4 **שפתורה, אין מקמיני עליהם, חוץ מזה. אמר לשנים,**
5 **הן עדין, ומביאין אותו לבית דין וסקולין אותו. אמר**
6 **לאחד, הוא אומר, יש לי חבירים רוצים בכך, אם**
7 **היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם, מקמיני לו עדים**
8 **אחורי הגדר, והוא אומר לו, אמור מה שאמרת ביחוד,**

9 **ותלה אומר לו, והוא אומר לו, היאך נניח את אלהינו שבשמים ונגלד ונעבוד עצים ואבנים.**
10 **אם חוזר בו, הרי זה מוטב. ואם אמר, כך היא חובתנו, כך יפה לנו, העומדין מאחורי**
11 **הגדר מביאין אותו לבית דין וסקולין אותו. האומר אעבוד, אלף ואעבוד, גלד ונעבוד. אוזבת,**
12 **אלף ואוזבת, גלד וגופת. אקטיר, אלף ואקטיר, גלד ונקטיר. אנפד, אלף ואנפד, גלד וננפד.**
13 **אשתתרה, אלף ואשתתרה, גלד ונשתתרה: גמרא המסית, זה הדייט. מעמא דהדייט, הא**
14 **נביא בחנק. והמסית את ההדיוט, מעמא דיהודי, הא רבים, בחנק. מתניתין מני, רבי שמעון**
15 **היא. דתניא, נביא שהדיית, בסקילה. רבי שמעון אומר, בחנק. מדיחי עיר הנדחת, בסקילה.**
16 **רבי שמעון אומר, בחנק. אימא סיפא, המדיח, זה האומר גלד ונעבוד עבודת פוכבים. ואמר**
17 **רב יהודה אמר רב, מדיחי עיר הנדחת שנו. אהאן, לרבנן, רישא רבי שמעון, וסיפא רבנן.**
18 **רבינא אמר, פולח רבנן היא, ולא זו אף זו קתני. רב פפא אמר, כי קתני מסית זה הדייט,**
19 **לחכמה. דתניא, ושאר כל חיבי מיתות שפתורה אין מקמיני עליהן, חוץ מזה. כיצד עושין**
20 **לו, מדליקין לו את הגר בבית הפגיו, ומזשיבין לו עדים בבית החיצון. כדי שיהו הן רואין**
21 **אותו ושומעין את קולו, והוא אינו רואה אותן. ותלה אומר לו, אמור מה שאמרת לי ביחוד,**
22 **והוא אומר לו. ותלה אומר לו, היאך נניח את אלהינו שבשמים ונעבוד עבודת פוכבים.**
23 **אם חוזר בו, מוטב. ואם אמר, כך היא חובתנו וכך יפה לנו, העדים ששומעין מבחוץ**
24 **מביאין אותו לבית דין וסקולין אותו: משננה המדיח, זה האומר גלד ונעבוד עבודת פוכבים.**
25 **המכשף העושה מעשה חיב, ולא האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר מושום רבי יהושע,**
26 **שנים לוקטין קשואין. אחד לוקט, פטור. ואחד לוקט, חיב. העושה מעשה חיב. האוחז את**
27 **העינים, פטור. גמרא אמר רב יהודה אמר רב, מדיחי עיר הנדחת שנו פאן: המכשף זה**
28 **העושה מעשה וכו': תנו רבנן, מ'כשפה' אחד האיש ואחד האשה. אם כן, מה תלמוד לומר**
29 **מ'כשפה, מפני שרוב נשים מצויות בפשעים. מיתתן, במה. רבי יוסי הגלילי אומר, נאמר פאן**
30 **מ'כשפה לא תחיה, ונאמר להלן' לא תחיה כל נשמה, מה להלן בסייף, אף פאן בסייף. רבי**
31 **עקיבא אומר, נאמר פאן מ'כשפה לא תחיה, ונאמר להלן' אם בהמה אם איש לא יהיה,**
32 **מה להלן בסקילה, אף פאן בסקילה. אמר לו רבי יוסי, אני דנתי' לא תחיה' מ'לא תחיה,**
33 **ואתה דנתי' לא תחיה' מ'לא יהיה. אמר לו רבי עקיבא, אני דנתי ישראל מישאל, שריבה**
34 **בהן הפתוב מיתות הרבה, ואתה דנתי ישראל מעובדי פוכבים, שלא ריבה בהן הפתוב אלא**

1 מיתה
2 דמסית רבים בסקילה ודלא כר' שמעון רוב פפא אתא אף לתרצי לדקתני המסית זה הדייט לאו למעוטי נביא המסית קתני אלא כל המסיתים קרי הדייטות משום הכמנה
3 כלומר מסית הדייט ושותה הוא ומדת הקלן נהג בו שמקילין בחייו שכל חיבי מיתות צריכין התראה וזה נהרג בהכמנה: בבית הפגיו. בחדרי חדרים לפי שהוא ירא
4 לדבר בגלוי: הן רואין אותו. לאור חרש שעמו דאי לא מצי חוץ ליה לא מצי מסהדי עליה לחובייה קטלא ואף על גב דשמעי קליה דמצי למימר לא הואי אנא: ושומעין
5 קולו. שהוא אומר דברי הסתה: **מתני'** המדיח זה האומר וכו'. בגמרא מוקים לה במדיח עיר הנדחת: העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה
6 לבירות כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום: שנים מלקטין קשואין. במכשפות לפנינו אחד מן לוקט חיבי וחברו לוקט פטור: העושה מעשה. שהיתה כאן שדה קשואין
7 ולקטה ממש בכשפים חיבי: האוחז את העינים. מראה לנו כאילו התקבצו כולם במקום אחד והקשואין לא חזין ממקומו פטור: **גמ'** מכשפה אחד האיש ואחד האשה.
8 דהא גבי אוב וידעוני דמכשפים הם לא חלק בין איש לאשה דכתיב (ויקרא כ) איש או אשה: לא תחיה כל נשמה. בשבע אומות כתיב: מה להלן בסייף. דכתיב בסידון
9 ועוה ויכהו ישראל לפי חרב (במדבר כא). מה להלן. בסיני: בסקילה. דכתיב (שמות טז) כי יסקל יסקל או ירה יירה: שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה. ומצינו בסיני
10 שבחרה בהן סקילה:

1 **ובי** מפני שמכבו. מהבא דייק בריש יבמות (דף ק. ושם) דר' יהודה לא דריש סמוכין
2 בעלמא וא"ת שאני הבא דלא דריש משום דאיכא ג"ש דמפקא מסמוכין כדררשי
3 רבי יוסי הגלילי דדריש לא תחיה מלא תחיה כל נשמה דבסיף תוע דאטו רבי עקיבא
4 דילין מלא תחיה דבסקילה מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכין אלא ע"כ משום
5 דאיכא ג"ש דלא תחיה כל נשמה דמפקא
6 מסמוכין וי"ל דדייק מלישנא דרבי יהודה דאמר
7 וכי מפני שמכבו משמע דבשום מקום לא
8 דרשינן:
9 לחלוץ
10 **לזה בסקילה. אלא, אוב וידעוני, בכלל מכשפים היו. ולמה יצאו, להקיש אליהן, ולומר להן,**
11 **מה אוב וידעוני בסקילה, אף מכשף בסקילה. לרבי יהודה נמי, ליהו אוב וידעוני, שני**
12 **פתובים הפאים פאחד, וכל שני פתובין הפאין פאחד, אין מלמדין. אמר רבי זכריה, ערוא**
13 **אמרה, קסבר רבי יהודה, שני פתובין הפאין פאחד, מלמדין. אמר רבי יוחנן, למה נקרא**
14 **שמן כשפים, שמכחישין פמליא של מעלה. 'אין עוד מלבדו', אמר רבי חנינא, אפילו לדבר**
15 **כשפים. ההיא איתתא, דתת קא מהדרא למשקל עפרא מתותי פריעה דרבי חנינא. אמר**
16 **לה, אי מסתייעת, זיל עבדי, 'אין עוד מלבדו' פתיב. איני, והאמר רבי יוחנן, למה נקרא**
17 **שמן מכשפים, שמכחישין פמליא של מעלה. שאני רבי חנינא, דנפיש וכותיה. אמר רבי אייבו**
18 **בר גנרי, אמר רבי חיאי בר אבא, 'בלתייהם', אלו מעשה שדים. 'בלתייהם', אלו מעשה**
19 **כשפים, וכן הוא אומר 'את להט החרב המתהפכת'. אמר אביי, דקפיד אמנא, שר. דלא**
20 **קפיד אמנא, כשפים. אמר אביי, הלכות כשפים פהלכות שבת. יש מהן בסקילה, ויש מהן**
21 **פטור אבל אסור, ויש מהן מותר לכתחלה. העושה מעשה, בסקילה. האוחז את העינים, פטור**
22 **אבל אסור. מותר לכתחלה, פדרכ חנינא ורב אושעיא, פל מעלי שפתא הוו עסקי פהלכות**
23 **יצירה, ומיברי להו עינלא תילתא ואכלי ליה. אמר רב אשי, חוניא ליה לאבוה דקרנא, דנפיץ**
24 **ושדי פריכי דשיראי מנחוריה. 'אימרוו החרטומים אל פריעה, אצבע אליהם היא', אמר רבי**
25 **אליעזר, מיפן, שאין תשרי יכול לבראות פריה פחות מפשעורה. רב פפא אמר, האלהים,**
26 **אפילו פנמלא, נמי לא מצי פרי. הא, מיפנף ליה. והאי, לא מיפנף ליה. אמר ליה רב לרבי**
27 **חיאי, לדידי הוי לי ההוא מייעא, דשקליה לספסירא וגידיה לגמלא, וטרף ליה כטבלא וקם.**
28 **אמר ליה, לכתר הכי, דם ופרתא מי הווי. אלא, ההיא אחזית עינים הוה. ועירי, איקלע**
29 **לאלפסנדראי של מצרים, וכן חמרא. כי מטא לאשקויה מיא, פשר, וקם וגמלא דוסקניתא.**
30 **אמרו ליה, אי לאו ועירי את, לא הוה מהדריןן לה. מי איכא דובין מידי הכא, ולא בדיק ליה**
31 **אמנא: ינאי, איקלע לההוא אושפיזא. אמר להו, אשקון מיא. קריבו שתייתא, הווא דקא מרחשן**
32 **שפורתה. שדא פורתא מיניה, הווא עקרבי. אמר להו, אנא שתאי מדידכ, אתון נמו שתו מדירי.**
33 **אשקויה, הווא חמרא. רכבה, סליק לשוקא. אתא חברתה, פשרה לה. חויה דרכיב, וקאי**
34 **אאיתתא בשוקא. 'ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים', אמר רבי אלעזר, צפרדע אחת**
35 **היתה, השריצה ומלאה כל ארץ מצרים. פתנאי, רבי עקיבא אמר, צפרדע אחת היתה ומלאה**
36 **כל ארץ מצרים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה, עקיבא, מה לה אצל הגדה. פלה מדברותיך**
37 **ולך אצל נענים ואהלות, צפרדע אחת היתה, שרקה להם והם פאו: אמר רבי עקיבא כו':**
38 **והא**

כאילו עשה ואינו עושה כלום פטור אבל אסור: עסקי בהלכות יצירה. וממילא אברו להו עגלא תילתא על ידי שהיו מצרפים אתיות השם שבהם נברא העולם ואין
כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה עין ע"י שם קדושה שלו הוא: אבוה דקרנא. מכסף היה: מנפין. חוטמו בכח מוקייר בלעז': ושדי פריכי דשיראי מנחוריה. משליך
חתיכות של מעלים: אצבע אליהם היא. מכה זו של כנים לא על ידי מכשפות באה אלא על פי הקב"ה דאין חרטומים יכולת בה: לא מצי פרי. אין יכול לברוא אפילו
בריה גדולה אלא כשהשר צריך לבריות גדולות הוא מאסף ומביא מן ההפקק: האי מיכניף ליה. בריות גדולות נוחים לקבצם ונאספים יחד אליו אבל בריה קטנה אינה
נאספת שאין בה כח לבא ממקום רחוק: הכי גרסין אמר לו רב לרבי חיאי. ולא גרסין איני מייעא. סחור ערבי: שקל ספסירא וגידיה לגמליה. נטל חרב וחתך גמל
לאברים גידיה כמו ראודו מנגידי דפרק בתרא דיבמות (דף קכ): וטרף ליה כטבלא וקם. קשקש לו בוזג אסק"א בלעז' ועמד לו על גלגליה: אמר לו. רבי חיאי לרב:
לכתר הכי דם ופרתא מי הוה. אחר שעמד הגמל כלום נמצאת שם לכלוך מן הדם והפרש: הווא אחזית עינים הוה. ולא מנגידי הוא שאינו יכול להחיות המת: פשר.
נמש המכשפות כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ונמוחין: קם גמלא דסקוניתא. נעשה החמור דף של גשר שעשו תחלה את הדף חמור גמלא גשר סקוניתא מן
עץ הוא: איכא דובין מידעם הבא וכו'. כלומר יש לוקח בעיר הזאת שמחזקת בכשפים שום סחורה ואינו בודקה על המים: ינאי איקלע לההיא אושפיזא. ולא גרסין
רבי ינאי דלא איניש מעליא הוא שעשה כשפים: שתייתא. קמח טרוף במים: חויה דמרחשן שפורתה. ראה ינאי האשה המביאה לו המשקה שחיו שפתיה בענת הכי
שכשפנית היא: שדא פורתא. מן המשקה לארץ ונעשו עקרבים: אנא שתאי מדיריכו. לא גלה להם הדבר שהבין בדבר והראה עצמו כאילו שתי: הווא חמרא. האשה
נעשת חמור: רכבה. ינאי וסליק בשוקא: פשרא לה. מיחת את הכשפים חזרה לקדמותה: הצפרדע. אחת משמע: השריצה. ממעה יוצאו וילדות: מדברותיך. מנע מדברך
ופנה להלכות נענים ואהלות שחן חמורים ובהם אתה ממוהד ולא בהגדה: שרקה להם. ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו.
והא

56 המכשף מקפיד לעשות מלאכתו בכלי מיוחד, סימן שזה מעשה
 57 של שד. **דלא קפיד אַמְנָא** - וכאשר המכשף אינו מקפיד על כלי
 58 מיוחד ועושה את מעשיו בכל כלי שהוא, סימן שזה מעשה
 59 **כַּשְׁפִּים**.
 60 הגמרא מביאה שלש דרגות מעשי כשפים: **אָמַר אַפְיֵי הַלְבוּת**
 61 **כַּשְׁפִּים** **הַלְבוּת** מלאכות **שַׁבֵּת**, **יֵשׁ מְהֵן** וּמְמַלְאֵכֹת שְׁבֹתוֹ
 62 שהעושה אותן דינו בַּסְּקִילָה, כגון שעושה בשבת אחת משלשים
 63 ותשע מלאכות שהיו במשכן. **יֵשׁ מְהֵן** שהעושה אותן פְּטוּר
 64 מהתורה, **אֲבָל אֲסוּר** לעשותן מדרבנן. **יֵשׁ מְהֵן** שמעיקר הדין היה
 65 אסור לעשותן בשבת מדרבנן, אולם חכמים אמרו שמוֹתֵר לעשותן
 66 לְבַתְּחִלָּה, כיון שבמקום צער לא גזרו.
 67 גם בהלכות כישוף ישנם שלש דרגות, הַעוֹשֶׂה מְעַשֶׂה על ידי
 68 כישוף, בַּסְּקִילָה. הַחוֹזֵה אֶת הַעֵינַיִם וְנֹרְאָה כֵּאלֹו עוֹשֶׂה דָבָר מֵה
 69 ואינו עושה כלום, פְּטוּר אֲבָל אֲסוּר. והכישוף המוֹתֵר לְבַתְּחִלָּה,
 70 היינו כשעושה דבר פלא על ידי שימוש בשמותיו של הקדוש
 71 ברוך הוא, כְּדִרְבַּי הַנִּינְא **וְרַב אִישׁוּעִיא**, שְׂגָל מְעֵלֵי שַׁבְתָּא וְעֵרַב
 72 שְׁבֹתוֹ הוּוּ עֲקָרֵי הַלְלוּתֵי צִדְיָהּ, והיו מצרפים אותיות השם שבהם
 73 נברא העולם, וּמִפְּרִי לְהוֹ - ונברא להם מאליו עֵינְיָא הַלְלוּתָא - עגל
 74 גדול כאילו הוא בשליש שנותיו שאז בשרו משובח וטעים, וְאֲבָלֵי
 75 לִיהָ - והיו אוכלים אותו לכבוד שבת. ואין בזה משום כישוף,
 76 משום שנעשו על ידי שימוש בשמות קדושים של הקדוש ברוך
 77 הוא.
 78 הגמרא מביאה דברים אודות כוחו של הכישוף: **אָמַר רַב אִשִּׁי**,
 79 **הַחוֹזֵה לִיהָ לְאֹבֹה דְּבַרְתָּא** - ראיתי את אביו של קרנא שהיה מכשף,
 80 דְּנַפְיִן - היה מקנח את אפו בכה, וְשִׁרֵי בְּרִיבֵי דְּשִׁירָא מְנַחֲרִיהָ -
 81 והיה משליך חתיכות של מעילים מנחיריו.
 82 נאמר בפסוק במכת כינים (שמות ח טו), שלא יכלו החרטומים לברוא
 83 כינים, וְיֹאמְרוּ הַחַרְטוּמִּים אֵל פְּרַעֲיָה, אַצְבַּע אֱלֹהִים הִיא, ולא נעשה
 84 הדבר על ידי כישוף. **אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר**, יש ללמוד מִיָּהּ, שְׁאִין הַשֵּׁד
 85 יָכוֹל לְבְרָאוֹת בְּרִיהַ פְּחוֹת מַכְשָׁעוֹרָהּ, רַב פְּשָׁא אָמַר, הַאֱלֹהִים - הרני
 86 נשבע, שְׁאִפְּלִיזוּ בְּרִיהַ בְּגַמְלָא - גדולה כגמל נמי לא מְצִי בְּרִי - גם
 87 כן אינו יכול לברוא, וכאשר הוא זקוק לבריות כל שהן, הוא אוסף
 88 אותן ומביאן ממקום רחוק. אלא דְּהָא מִיבְּנִיף לִיהָ - בריות גדולות
 89 נוח לו להביאן מרחוק ולאסוף אליו, וְהָא לָא מִיבְּנִיף לִיהָ - אבל
 90 בריות קטנות אינו יכול לאסוף, כיון שאין בהן כח לבוא מרחוק,
 91 ולכן לא יכלו החרטומים להביא את הכינים.
 92 הגמרא מביאה ענייני כישוף שונים: **אָמַר רַבִּי לְרַבִּי חִיָּא**, לְדִידֵי
 93 חַזִּי לִי - אני בעצמי ראיתי הוֹאֵה מְיִיעָא - אותו סוחר ערבי,
 94 דְּשִׁקְלִיהָ לְסַפְסִירָא וְגִידִיהָ לְגַמְלָא - שנטל את חרבו וחתך את גמלו
 95 לחתיכות. וְנָרַף לִיהָ בְּטַבְלָא - לאחר מכן הקיש בפעמוֹן, וְקָם הַגְּמֵל
 96 לתחייה. **אָמַר רַבִּי חִיָּא** לרב, לְבַתֵּר הָכִי דָם וְסַפְרָתָא מִי הוּאִי -
 97 האם לאחר שקם לתחייה ראית באותו מקום סימני כבלוך של דם
 98 ופרש שזבו מהגמל. **אֵלָא** אם לא ראית, סימן דְּהָיִיא - שמעשה
 99 הערבי אֲחִיוֹת עֵינַיִם הוּהוּ, לפי שמכשף אינו יכול להחיות מת.
 100 זְעִירֵי אִיקְלַע לְאֵלֶּכְסַנְדְּרִיא שֶׁל מְצָרִים, וְזָן הַמְרָא - קנה חמור, כִּי
 101 מְטָא לְאִשְׁקוּיָהּ מֵיָא - כאשר בא להשקותו מים מהמעין, פְּשֵׁר -
 102 נמס הכישוף וְקָם וְיִנְהַפֵּךְ הַחֲמוֹר לְגַמְלָא דִּיבְּקִינְתָּא - ללוח עץ
 103 של גשר העשוי מעץ הנקרא סקוניתא, כִּי מִתְחִילָה הִיָּה לוח עץ
 104 והפכוהו המכשפים לחמור. זְעִירֵי דְּרַשׁ אֶת כִּסְפֵי בַחֲזוּדָה, אֲמָרוּ לִיהָ
 105 המוכרים, **אֵי לָאוּ זְעִירֵי אַתְּ** - אם לא שזה אתה זעירי שאתה אדם
 106 גדול, **לָא תְּנֵה מְהִדְרִינֵן לָךְ** - לא היינו מחזירים לך את הכסף, מִי
 107 אִבְּא דְּבִין מִיָּדֵי הָכָא - וכי נמצא בעיר זו שמוזקת בכשפים, אדם
 108 שזקנה סחורה כל שזיא, וְלָא בְּרִיק לִיהָ אֲמַנָּא - ולא בודק אותו
 109 במים לראות אם הוא מכושף, ואתה שלא בדקת את החמור,
 110 סברת וקיבלת.

1 מִיָּתָה אָתָה, שכל מקום שנאמרה מיתה בבני נח, אינו אלא סייף,
 2 ומנין שבישראל שנאמרו בהם כמה מיתות, לא תתחייב מכשפה
 3 מיתה אחרת.
 4 עוד בענין דין מכשפה בסקילה: **כֵּן עֲזַאי אוֹמַר**, נֹאמַר (שמות כז יז)
 5 'מְכַשֶּׁפָה לֹא תִחַד', וְנֹאמַר בַּפְּסוּק אַחֲרָיו (שם כב יח) 'כֵּל שׁוֹכֵב עִם
 6 בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת', סְמָכוּ עֵינָן לֹו - התורה סמכה ענין זה לענין זה,
 7 ללמדך מה שׁוֹכֵב עִם הַבְּהֵמָה בַּסְּקִילָה, אֵף מְכַשֶּׁפָה בַּסְּקִילָה.
 8 אָמַר לֹו רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסְּמָכוּ עֵינָן לֹו, נִצְיָא לֹוֹאֵת
 9 המכשף מחיוב מיתה קלה כגון סייף, ונחייבו בַּסְּקִילָה שהיא
 10 המיתה החמורה מכולן. **אֵלָא** יש ללמוד זאת ממה שאוב וְדַעוּנֵי
 11 בְּכֹלֵי כַל הַמְכַשְׁפִּים הָיוּ, שעל כולם נאמר 'מכשפה לא תחיה/
 12 והוציאה התורה אותם מהכלל וכתבה בהם כיצד להורגם,
 13 שנאמר בהם (ויקרא כז) 'בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּס', וְלִמָּה יִצְאוּ
 14 מהכלל, לְהַקִּישׁ אֵלֵיהֶן אֵת כַל הַמְכַשְׁפִּים, וְלוֹמַר לָךְ, מָה אֹב
 15 וְדַעוּנֵי בַּסְּקִילָה, אֵף כַל מְכַשֶּׁפָה בַּסְּקִילָה.
 16 הגמרא דנה בדברי רבי יהודה. מקשה הגמרא: לְרַבִּי יְהוּדָה נְמִי
 17 קשה, לִיהוּו - שיחשבו פסוקי אוב וְדַעוּנֵי שנכתב בהם דין סקילה,
 18 שְׁנֵי בְּתוֹכֵיהֶם הַבָּאִים בְּאֶחָד - שני פסוקים בשני ענינים דומים שדינם
 19 שוה, וְהַכֵּלל הוּא שְׂגָל שְׁנֵי בְּתוֹכֵיהֶן הַבָּאִין בְּאֶחָד אִין מְלַמְדִין - אין
 20 ללמוד מהם לענין שלישי הדומה להם. שמאחר שהתורה טרחה
 21 וכתבה דין אחד בשניהם, בעוד שהיתה אפשרות שיכתב דין זה רק
 22 באחד מהם ולימד חבירו ממנו, יש ללמוד מזה שכונת התורה
 23 שרק בשניהם יהיה דין זה ולא באחרים. ועל כן גם כאן, שנכתבה
 24 סקילה גם באוב וגם בידעוני, ולא כתבה התורה באחד מהם ללמד
 25 על כל המכשפים, כונת התורה שרק בהם יהיה דין סקילה.
 26 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, עָרָא אֲמָרָה - זאת אומרת, קִסְבָּר
 27 רַבִּי יְהוּדָה שְׁנֵי בְּתוֹכֵיהֶן הַבָּאִין בְּאֶחָד מְלַמְדִין.
 28 הגמרא מבארת את המילה 'כשפים': **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, לְמָה נִקְרָא
 29 שְׁמֵן כַּשְׁפִּים, לְפִי שֶׁמְכַחֲשִׁין אֶת כּוּחַה שֶׁל פְּמִלְיָא וְצַבָּא שֶׁל מַעְלָה,
 30 שהם ממתים גם מי שנגזר עליו לחיות, וכשפים פירושה 'כחש
 31 פמליה של מעלה'.
 32 נאמר (דברים ד לה) 'אִין עוֹד מְלַבְדוּ, אָמַר רַבִּי הַנִּינְא, אֲפִילוּ לְדַבְּרֵי
 33 כַּשְׁפִּים אִין מַלְבְּדוּ, שאינם עומדים בפני גזירתו יתברך. הָיִיא
 34 אִיתְתָּא - מעשה באותה אשה הָיִיתָ קָא מְהַדְרָא וְשִׁדְיָהּ מַחֲזוּרָתוֹ
 35 לְמַשְׁקַל עֲפָרָא מִתּוֹתֵי פְּרַעֲיָה וְלִטְוֹל עֵפֶר מִתַּחַת רַגְלֵיהּ דְּרַבִּי
 36 הַנִּינְא, כדי לעשות לו כישוף ולהמיתו. **אָמַר לָהּ**, אֵי מְסַתִּיעַת יוֹלֵי
 37 עֲבִידֵי - אם תצליחי לעשות לי כישוף, עשי, ואני מקבל זאת, לפי
 38 שכך נגזר עלי בשמים, אולם 'אִין עוֹד מְלַבְדוּ' בְּתִיב, ואם הקדוש
 39 ברוך הוא חפץ בי, לא תצליחי להרע לי.
 40 מקשה הגמרא: אֵינִי - האם אכן כך הוא, וְהָאֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְמָה
 41 נִקְרָא שְׁמֵן מְכַשְׁפִּים, שֶׁמְכַחֲשִׁין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעְלָה, משמע שיש להם
 42 כח לפעול נגד הכוחות הטבעיים שבעולם. מתרצת הגמרא: שְׁאִינִי
 43 (ישונה) רַבִּי הַנִּינְא משאר בני אדם דְּנִפְיֵשׁ זְבוֹתֵיהָ - לפי שיש לו
 44 הרבה זכויות, ומתאמצים בשמים להצילו.
 45 הַבְּדֵל בֵּין מַעֲשֵׂה שָׂדִים מִמַּעֲשֵׂה כַשְׁפִּים: **אָמַר רַבִּי אֵיבֹו בַר נַנְרִי**
 46 **אָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אָבָא**, נאמר בחרטומי מצרים שהפכו את המים
 47 לדם (שמות יז כב) 'וַיַּעֲשׂוּ בֶן הַחַרְטוּמִּים מִצְרַיִם בְּלִמְהֵמָה', שמשמע שעשו
 48 כן בהסתר ובשקט, אֵלוּ מְעַשֶׂה שָׂדִים שִׁנְסִתְרִים ואינם נראים, והיינו
 49 שהפכו את המים לדם בעזרת שדים. ובענין המטה שהחרטומים
 50 הפכוהו לתנין נאמר (שם יא ז) 'וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חַרְטוּמֵי מִצְרַיִם
 51 בְּלִמְהֵמָה', ואילו היו מְעַשֶׂה כַּשְׁפִּים, שעשו זאת בכישוף בכוחות
 52 עצמם. וְכֵן הוּא אוֹמַר (בראשית ג כד) 'וְאֵת לֶחֶם הַחֵרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת',
 53 שהחרב התהפכה מעצמה ולא על ידי שדים, והרי זה דומה
 54 לכישוף, ועל כן נקרא 'להט'.
 55 הגמרא נותנת סימן להבחין ביניהם: **אָמַר אַפְיֵי דְּקַפִּיד אַמְנָא** - אם

51 הרוצה בכך או נתיירא ממנו, וסבר שמוטר לעשות כן, שאופן זה
 52 אכן יש בו 'שגגת עבודה זרה וזדון עבודות', שהרי ידע שעבודות
 53 אלו אסורות לעבודה זרה, אך סבר שלא אסרה התורה אלא
 54 עבודה לשם קבלת אלהותה, אבל מאהבת או מיראת אדם
 55 מותר, ולכך אם עשה כמה עבודות באופן זה בהעלם אחד אינו
 56 חייב אלא אחת. אמנם גם על ביאור זה קשה, הניחא לאבני דאמר
 57 שהעובד מאהבה ומיראה בשוגג חייב חטאת, אלא לרבא דאמר
 58 שפטור, מאי איכא למימר – כיצד נבאר מהי שגגת עבודה זרה
 59 שחייבים עליה חטאת אחת אף כשעשה כמה עבודות. אלא ודאי
 60 צריך לומר, שמדובר באומר שמוטר לעבוד עבודה זרה ולא
 61 אסרתה התורה כלל, ובאופן זה שגג גם באיסור וגם בעבודות,
 62 והוה 'הנה' שהיא אחת' שחייבים חטאת אחת על כמה עבודות. אך
 63 אם נפרש כן יקשה, תפשוט מזה את הספק דקנא מיניה – ששאל
 64 רבא מרב הנהו, הועיל זה וזה – שבת ומלאכות קידו, שלא ידע
 65 מה הם המלאכות האסורות בשבת, וגם נעלם ממנו שמלאכות
 66 כיון ששגג במלאכות, או שחייב רק אחת כיון שלא ידע כלל מה
 67 הם המלאכות האסורות בשבת. ואם אכן נפרש את הלימוד
 68 מ'מאחת מהנה' שיש הנה שהיא אחת על עבודה זרה, דהיינו
 69 כששכח גם את האיסור וגם את העבודות האסורות מחמתו,
 70 שחייב רק חטאת אחת, אם כן באופן זה אף בשבת תפשוט דאינו
 71 חייב אלא אחת. ומה שלא פטרו את ספיקו של רבא בכך, ודאי
 72 מוכח שאין לפרש 'הנה' שהיא אחת' בשגגת עבודה זרה ושאר
 73 עבודות. ואם כן אין למדים כלל את הדרשות מ'מאחת מהנה'
 74 לענין עבודה זרה, ואף לענין 'אחת שהיא הנה' לחייב כמה
 75 חטאות על עבירה אחת, אין להעמיד שמדובר בזדון עבודה זרה
 76 ושגגת עבודות, ונמצא שאין ללמוד את חילוק העבודות בעבודה
 77 זרה מפסוק זה כלל, וכדברי רבי אבא שאין חילוק עבודות לענין
 78 חטאת לרבי יוסי כלל.
 79 דוחה הגמרא: הא – הכרח זה שאם תפרש שהנה היא אחת'
 80 שייך בעבודה זרה, בשגגת עבודה זרה ושגגת עבודות, יפשוט
 81 ספיקו של רבא לגבי העלם שבת ומלאכות שחייב רק חטאת אחת,
 82 לא קשיא, ואכן תפשוט ספק זה מכאן, וממילא 'אחת שהיא הנה'
 83 יתפרש בזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות, ונלמד מזה חילוק
 84 מלאכות לענין חיוב לשיטת רבי יוסי.
 85 הגמרא מביאה הכרח אחר שאין ללמוד מכאן חילוק מלאכות
 86 בעבודה זרה: ומי מצית מוקמת להני קנאי – וכי יכול אתה
 87 להעמיד תיבות פסוק זה 'מאחת' ו'מהנה' פעבודת פוכבים, הרי אי
 88 אפשר לומר כן, דאילו הקא – שהרי כאן בחוטא בשגגה פתיב
 89 בכחן משיח שמביא פד לחטאת (ויקרא ד א), ובגשיא נאמר שמביא
 90 שיעיר (שם ד כג), וביחיד נאמר שמביא פשה ושעירה (שם ד כח, לב),
 91 ואילו פעבודת פוכבים תנן בברייתא גבי מחלוקת רבי וחכמים
 92 באיזו שגגה חייב הכהן המשיח חטאת, ושון רבי וחכמים שחייב
 93 בשעירה כחיד, ואף הנשיא דינו כן, אלא ודאי אין להעמיד פסוק
 94 זה כלל בעבודה זרה, ואין ללמוד ממנו חילוק עבודות לענין חיוב
 95 חטאות. ומסקנת הגמרא היא, ותו לא מדי – יותר אין לתרץ
 96 כלום על קושיא זו, ולכן באמת אין ללמוד חילוק עבודות לענין
 97 חטאות מהפסוק האמור.
 98 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי הברייתא ששנה רבי זכאי: בי
 99 אהא – כשבא רב שמואל בר יהודה מארץ ישראל לבבל אמר,

1 מדה היא בתורה שדבר שיצא מן הכלל, ללמד על הכלל כולו
 2 יצא, כל עוד אין למדים דין זה ממקום אחר. ואם כן דברי רבי זכאי
 3 אינם שנויים במחלוקת, שהרי אף רבי יוסי אינו סובר כן.
 4 הגמרא מקשה קושיא אחרת על דברי רבי אבא: מדוע סבר רבי
 5 אבא שלרבי יוסי הסובר שהשתחווא יצאה ללמד שעוברים עליה
 6 בלאו שאין בו
 7 כרת, אין לימוד לחלק בחיובי מלאכות של עבודה זרה, הלא
 8 חילוק מלאכות פעבודת פוכבים נמי תפוק ליה – גם ניתן ללמוד
 9 כפי שלמדו לעיל לגבי שבת מהפסוק (ויקרא ד א) ועשה מאחת
 10 מהנה', שהרי כפי שנתבאר האות 'מ'ם' שנאמרה בכל אחת
 11 מתיבות אלו מיותרת, וכן אחת מהתיבות מיותרת, ולכך אף גבי
 12 עבודה זרה אפשר לדרוש, שמתבת 'אחת' למדים לחייב על
 13 עבודה שלימה כגון זביחה גמורה, שזבח בהמה ושחט את שני
 14 הסימנים שבצווארה לעבודה זרה, וכיון שנאמר 'מאחת' בתוספת
 15 'מ'ם', יש לדרוש שחייבים אף על מקצת עבודה, כגון זזבח בהמה
 16 ונתכוין לשחוט את שני סימניה, ולבסוף שחט רק סימן אחד, וכן
 17 מתיבת 'הנה' למדים לחייב רק על האבות דהיינו עיקר העבודות
 18 הנעשות לעבודה זרה, שהן זבוח, קפוח, ניסוף והשתחווא, וכיון
 19 שנאמר 'מהנה' בתוספת 'מ'ם' יש לדרוש שחייב אף על התולדות
 20 של אבות אלו, כגון שבר מקל לפניה – לפני העבודה זרה, שזו
 21 תולדה של זביחה ששובר בה את מפרקתה של הבהמה. וכן
 22 מסמיכות התיבות 'מאחת מהנה' ומיתור אחת מהן יש לדרוש שיש
 23 אחת שהיא הנה, כלומר שעבר עבירה אחת וחייב עליה כמה
 24 חטאות, והיינו כשנעשו בזדון פעבודת פוכבים בידיעה שיש איסור
 25 עבודה זרה בזביחה, ושגגת עבודות – ונעלם ממנו איסורה בשאר
 26 העבודות, כגון קיטור וניסוף והשתחווא, וסבר שמוותרות, וכן יש
 27 הנה שהיא אחת, כלומר שעל כמה עבירות חייב רק חטאת אחת,
 28 היינו כשנעשו בשגגת עבודת פוכבים וזדון עבודות, ויתבאר להלן
 29 בגמרא. ואם כן קשה, מדוע אמר רבי אבא שלרבי יוסי אין מקור
 30 לחילוק עבודות בעבודה זרה כלל, הרי יכול ללמוד מ'מאחת
 31 מהנה' שכאשר ידע שיש איסור עבודה זרה ונעלם ממנו שעבודות
 32 אלו אסורות לה, חייב על כל אחת ואחת.
 33 הגמרא מבארת את ההכרח שאין ללמוד מכאן חילוק מלאכות
 34 בדעת רבי יוסי לענין עבודה זרה. מבררת הגמרא: האי שגגת
 35 פעבודת פוכבים – אופן זה של 'שגגת עבודה זרה וזדון עבודות',
 36 שרצה המקשה לפרש שנלמד מ'מאחת מהנה' שיש 'הנה' שהיא
 37 אחת, היכי דמי – כיצד יתכן שתהיה, אי קסבר – אם ראה בית
 38 עבודה זרה וטעה וסבר שבית הפגוסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו
 39 לשמים, שהרי לא התכוין להשתחוות לעבודה זרה ואף לא לבית
 40 סתם, אלא למי ששיכן שמו על בית הכנסת, ואינו צריך להביא
 41 חטאת על כך. אלא ודאי מדובר דהוא אנדרטא – שראה צלם
 42 בדמות המלך, שהיו רגילים לעשותו ולהשתחוות לו לכבוד
 43 המלך, וישנם צלמים שאף עובדים אותם כעבודה זרה, ואותו
 44 צלם שראהו לא ידע שעבודהו, וקניד ליה – והשתחוה לו. גם על
 45 אופן זה קשה, שהרי יש לברר, אי קבליה עליה – אם כשהשתחוה
 46 קבלו עליו באלוה, הלא התכוין לעבדו ומויד הוא ולא שוגג, ואי
 47 לא קבליה עליה באלוה אלא התכוין רק להשתחוות לו לכבוד
 48 המלך, הרי לא כלום הוא ולא חטא במעשהו כלל. אלא ודאי
 49 צריך לומר שהשתחוה לו אף שידע שעשאוהו עבודה זרה, אך
 50 לא לשם אלהות אלא מאהבה ומיראה – מחמת שאהב אדם

משנה

44 המשנה ממשיכה לבאר את דיני חייבי סקילה המפורטים במשנה
 45 לעיל (ג.) הנזכר מוֹדְעוֹ לְמוֹלְדָה, שדרך עבודתו בכך שמעבירים את
 46 הבן בין שתי מדורות אש לכבודו, אינו חייב סקילה עד שגם ימסור
 47 את בנו למוֹלְדָה, כלומר למשרתי המולך, וגם יעביר אותו כֹּאֵשׁ
 48 לכבוד המולך. אך אם מסר את בנו למשרתי המולך ולא העביר
 49 אותו כֹּאֵשׁ, או העביר אותו כֹּאֵשׁ ולא מסר אותו למשרתי המולך,
 50 אינו חייב עד שימסור למוֹלְדָה ויעביר כֹּאֵשׁ.

גמרא

51 מבארת הגמרא: קתני - שנינו במשנה לעיל (ג.) חיוב סקילה על
 52 כל עובד עֲבוּדָה זָרָה, וְקָתְנִי - שנינו שם חיוב בפני עצמו על הנותן
 53 מזרעו למוֹלְדָה, מדוע הוצרכה המשנה לפרט חיוב מולך בלחוד
 54 הלא אף הוא בכלל עבודה זרה. אָמַר רַבִּי אֲבִי, תַנּוּ - שנו זאת
 55 כְּמֵאֵן דְּאָמַר - כשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שמוֹלְדָה לְאוֹ
 56 עֲבוּדָה זָרָה הִיא - אינו בכלל עבודה זרה ואין דיניהם שוים כלל.
 57 דְּתַנִּיא, אָחִיד המעביר בנו באש למוֹלְדָה, וְאָחִיד המעבירו לְשָׂאֵר
 58 עֲבוּדָה זָרָה, חַיִּיב, כיון שמוֹלְדָה בכלל עבודה זרה הוא, ואזהרת
 59 התורה שלא להעביר באש, אף על שאר עבודה זרה היא. רַבִּי
 60 אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, המעביר בנו למוֹלְדָה חַיִּיב, והמעבירו לְשָׂאֵר
 61 לְמוֹלְדָה פְּטוּר, משום שאסרה זאת תורה רק במולך שדרכו בכך,
 62 ולא בשאר עבודה זרה.
 63 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם רבי חנינא בן אנטיגוס
 64 סובר כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון: אָמַר אֲבִי, רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי
 65 שְׁמֵעוֹן וְרַבִּי חֲנִינְא בְּן אַנְטִיגוֹס אָמְרוּ דְּבַר אָחִיד, כלומר שיטתם
 66 אחת היא, שהחיוב על העברה באש הוא דווקא לדבר
 67 שהמליכוהו עליהם וקראו שמו מולך, ולא לשאר עבודה זרה,
 68 רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר זאת בהָא דְּאָמְרִין - במה שהובא
 69 לעיל בשמו, שאם העבירו לשאר עבודה זרה פטור. וכן רַבִּי חֲנִינְא
 70 בְּן אַנְטִיגוֹס אָמַר שיטה זו, דְּתַנִּיא, רַבִּי חֲנִינְא בְּן אַנְטִיגוֹס אָמְרוּ,
 71 כשהזהירה תורה שלא להעביר מזרעו באש למולך (ויקרא יח כא),
 72 מִפְּנֵי מַה תִּפְסַח התורה דווקא לְשׁוֹן מוֹלְדָה, אלא לשון זה בא
 73 להורות שאסור להעביר לכבוד בל דבר שְׁהַמְלִיכוֹהוּ עֲלֵיהֶם
 74 דהיינו שקראו לו 'מולך' וְאִפְּלִיזו צְרוּר וְאִבְנוּ וְאִפְּלִיזו קִיסָם קֶטֶן
 75 מַעֲצָ, שאינו ראוי לעבודה קבועה, והם עבדוהו. אך אין איסור
 76 להעביר לכבוד שאר עבודה זרה. רַבָּא חֲלַק עַל אַבִּי וְאָמַר, רבי
 77 אלעזר ברבי שמעון ורבי חנינא בן אנטיגוס אינם שיטה אחת,
 78 שהרי מוֹלְדָה עָרְאָ אִיפָא בִּינֵיהוּ - יש ביניהם מחלוקת במולך
 79 שאינו קבוע, כגון אבן או קיסם, אם חייב עליו משום מולך או לא.
 80 שרבי חנינא בן אנטיגוס מחייב עליו משום מולך, כיון שסוף סוף
 81 המליכוהו עליהם, ורבי אלעזר ברבי שמעון סובר, שאינו חייב
 82 אלא במולך הקבוע תמיד לכך, ולא על כל דבר שהמליכוהו
 83 עליהם.

1 וְאִתָּם תְּדַבְּקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם, דהיינו דְּבֻקִים בו מִפְּשׁ.
 2 הגמרא מביאה מעשה בישראל שעבד לבעל פעור: הָנוּ רַבְּנָן,
 3 מַעֲשֵׂה בְּיִשְׂרָאֵל שִׁשְׁמוּ סִבְמָא שהיה בן מקום ששמו אֶלֶם,
 4 שֶׁהֵעִבִיר אֶת הַמּוֹרֵד לְנִזְבִּית אָחָת להרכיבה על גבי החמור
 5 למקומה. בִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעָה לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה שֶׁעוֹר, אָמְרָה לוֹ
 6 לְמַשְׁכִּיר, הִמָּתֵן עַד שְׁאֲכַנְנֵם לְבֵית זֶה וְאֵצְא מִמֶּנּוּ. וכנסה הנכרית,
 7 וְלֹאֲחֵר שֶׁצָּאָה אִמֶּר לָהּ אֹתוֹ אָדָם, אַף אֶת הַמָּתִינִי לִי כֹאֵן עַד
 8 שְׁאֲכַנְנֵם לְבֵית הַפְּעוֹר וְאֵצְא. אָמְרָה לוֹ הַנְּכַרִית, וְכִי לֹא יְהוּדִי אֲתָה
 9 וְאִסוּר בְּעֲבוּדָה זָרָה, וּמְדוּעַ רּוֹצֵחַ אֲתָה לְהַכְנִס וּלְעַבְדָּה. אָמַר לָהּ,
 10 וְיֵאֵר אִיכָפַת לִי, הִנִּיחָה לוֹ הַנְּכַרִית וְנִכְנַם לְבֵית הַפְּעוֹר, פֶּעַר -
 11 הוציא רעי כִּפְנֵי שֶׁל פְּעוֹר, וְקִינַח אֶת הָרַעִי בְּחוֹטְמוֹ שֶׁל פְּעוֹר.
 12 וְהָיוּ מִשְׁרָתֵי עֲבוּדָה זָרָה זֶה זֶה מְקַלְטֵין לוֹ - משבחים אדם זה ואומרים,
 13 מַעֲלִים לֹא הָיָה אִיִּם שֶׁעָבְדוּ לְעֲבוּדָה זָרָה זֶה זֶה כְּבָד - בדרך משובחת
 14 זו, שאף קינח בה.
 15 שנינו במשנה: הַפְּעוֹר עֲצָמוֹ - מטיל רעי דרך בזיון לְכַעַל פְּעוֹר, הָרִי
 16 זָה עֲבוּדָתוֹ, וְחַיִּיב חֲסֵאת בשוגג ומיתה במיזד. מבארת הגמרא:
 17 כוונת המשנה שחייב אף על גב דְּמִיבְרִין במעשה זה לְעוֹבְדוֹ בְּדֶרֶךְ
 18 בִּיּוֹז וְלֹא לְכַבּוֹד, משום שזו דרך עבודתו.
 19 עוד שנינו במשנה: הַזּוֹרֵק אֲבָן דֶּרֶךְ בִּזְיוֹן לְעֲבוּדָה זָרָה שִׁשְׁמו
 20 מְרַקּוּלִים, זו היא עֲבוּדָתוֹ וְחַיִּיב. מבארת הגמרא: כוונת המשנה
 21 שחייב אף על גב דְּמִיבְרִין לְמִדְּמִיָּה - לרגום את המרקוליס ובכך
 22 לְעוֹבְדוֹ בְּבִזְיוֹ, משום שזו עבודתו.
 23 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב מְנַשֶּׁה הָוֵה קְאָוִיל - היה הולך
 24 לְמִקּוּם הַנְּקֵרָא בִּי תוֹרְקָא. כשהגיע לאותו מקום אָמַר לוֹ מְלוּוִי
 25 עֲבוּדָה זָרָה הִיא דְּקָא הָבָא - עבודה זרה עומדת כאן. כששמע
 26 זאת רב מנשה, שָׁקַל פִּיסָא - נטל בידו גוש עפר שְׁדָא בִּיה - וזרקו
 27 על העבודה זרה כדי להכותה. אָמְרוּ לוֹ מְלוּוִי, הֲלֹא זֶה מְרַקּוּלִים
 28 הִיא, שְׁעֲבוּדָתוֹ בּוֹרִיקַת אַבְנִים לְפָנָיו, ואף אתה שזרקת עליו גוש
 29 עפר, עבדת אותו בכך. אָמַר לָהּ רַב מְנַשֶּׁה, לֹא עַבְדְּתִין בְּכֶךְ, שכן
 30 הַזּוֹרֵק אֲבָן לְמְרַקּוּלִים תַנּוּ - שנינו שחייב בזרק לְמַרְקוּלִים באות
 31 'למיד', והינו בזרק אבן לְפָנָיו כדי לכבדו ולעבדו בכך, ואילו
 32 אני זרקתי 'עליו' כדי להכותו, ואין בכך כל איסור. ועדיין לא היה
 33 הדבר ברור לו כל צרכו, אָתָא שָׂאֵל בִּי מְרַשָּׁא, וְאָמְרוּ לִיה
 34 הַחֲכָמִים, אִין דְּבִרְיָךְ נְכוּנִים, שכן בלשון המשנה הַזּוֹרֵק אֲבָן
 35 'מְרַקּוּלִים' ב'בית' תַנּוּ - שנינו, והיינו אף על גב שזרק עליו זָרָה
 36 לְפָנָיו דְּמִיבְרִין לְמִדְּמִיָּה בכך ולא לְעוֹבְדוֹ, חַיִּיב, מפני שזו דרך
 37 עבודתו. אָמַר לָהּ רַב מְנַשֶּׁה לְחַכְמַיִם, שִׁמְא אִוִּיל אִישְׁקֵלָה - אלך
 38 ואטול משם את גוש העפר שזרקתי על העבודה זרה, כדי שלא
 39 יתנאה בו. אָמְרוּ לִיה, אַל תַּעֲשֶׂה כֵן, משום שְׁאָחִיד הַמּוֹלְדָה לְאִבָן
 40 מִהַמְרַקּוּלִים וְאָחִיד הַמּוֹתֵנָה עֲלֵיו חַיִּיב, כיון דְּכָל תְּרָא וְחָדָא - בכל
 41 אחת ואחת מהאבנים שנוטל, רְוּחָא לְחִבְרָתָהּ שְׂבִיב - משאיר
 42 הוא ריח לְאִבָן אַחֲרָת שִׁזְרְקוּ עֲלָיו עוֹבְדָיו, ובכך הוא מכבדו
 43 ועוֹבְדוֹ.

בוודאי שומר שלושת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת
 כ"ק מורי וחמי אדמו"ר . . בחומוש תהלים ותניא הידועים,
 ונוטל חלק בפעולה צעירי אגודת חב"ד ובהתוועדות חסידיות,
 אשר כל זה מבטל העלמות שישנם במציאות ועניינים . .
 שאינם במציאות

ממכתב ב' שבט, תשט"ו

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

38 נותנים סעודת הבראה לאבלים המתאבלים על הרוגי מיתות בית
 39 דין, תלמוד לומר 'לא תאכלו על הדם', כלומר לא תאכלו סעודת
 40 הבראה על הנרצח שנשפך דמו, וסברא היא שהכוונה להרוגי
 41 מיתות בית דין, שלא ינהגו בהם מנהג כבוד כדי שיתכפרו
 42 מעוננם. איסור רביעי, רבי עקיבא אומר, מניין לפנהדרין שהרגו את
 43 הנפש – שדנו למיתה את מי שנתייבב בה על עבירה שעשה, שאין
 44 מועמין בלום לאחר פסיקתם כל אותו היום, תלמוד לומר 'לא
 45 תאכלו על הדם', כלומר לא תאכלו לאחר שדנתם אדם למיתה.
 46 איסור חמישי, (אמר רבי יוחנן), אזהרה לכן סוּר מוּרָה שלא
 47 יאכל בשר ויין בשיעור מסוים מניין, שהרי ודאי לא ענשו הכתוב
 48 אלא אם הוזיירו שלא לעשות כך, תלמוד לומר 'לא תאכלו על
 49 הדם', כלומר לא תאכלו אכילה כזו שתיהרגו עליה. ונמצא
 50 מבואר שהמשה איסורים נלמדים מפסוק זה, ואמר רבי אבין בר
 51 חייא, ואיתיקא – ויש אומרים שאמר זאת רבי אבין בר בהנא, על
 52 בולגם – על כל אלו שאיסורן נלמד מהפסוק 'לא תאכלו על הדם',
 53 אינו לוקה, משום דהנה ליה 'לאו שבבבלות', כלומר לאו שכלולים
 54 על כמה איסורים, ואין לוקים עליו. וכיון שמצינו שאין לוקים על
 55 'לאו שבבבלות', מדוע לוקים בעבודה זרה על העבודות שיש בהן
 56 מעשה, הרי נאסרו בלאו שבכללות.
 57 הגמרא מביאה ביאור הפוך בדעת רבי אלעזר בענין זה: אלא, כי
 58 אהא וכשבאו רבין אמר בשם רבי אלעזר, על בולגם – על כל
 59 האיסורים המבוארים במשנה שעובר עליהם בלא תעשה, אינו
 60 לוקה, חוץ מן הנודר בשמו של עבודה זרה והמקנים (הנשבעו)
 61 בשמו, שהעושה כן לוקה, ויתבאר טעם החילוק בזה להלן.
 62 מקשה הגמרא: מאי שניא – מה שונה אהנהך דלא לקי – שאר
 63 האיסורים חוץ מנודר ונשבע שאינו לוקה עליהם, משום דהלאו
 64 שלמדים ממנו את איסוריהם הנה ליה 'לאו שבבבלות' כמבואר,
 65 אם כן הני נמי – גם על נודר ונשבע אין לו ללקות, שהרי 'לאו
 66 שאין בו מעשה' ניהו – הלאו של 'ישם אלהים אחרים לא תזכיר'
 67 (שמות כג י) אין בו מעשה, משום שעקמת שפתיו אינה נחשבת
 68 מעשה, ואין לוקים על כך כמבואר.
 69 מתרצת הגמרא: הווא – מה שאמר רבי אלעזר שבנודר ונשבע
 70 לוקים אף שאין בהם מעשה, משום שסבר רבי יהודה דאמר שלא
 71 שאין בו מעשה לוקין עליו. דתניא בברייתא, נאמר בקרבן פסח
 72 (שמות יב ט) 'לא תזכירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש
 73 תשרפו', ומה שצויה לשרוף את הנותר אחר שאסר להותירו,
 74 משום שקא הכתוב ליתן מצות עשה אחר האיסור לא תעשה,

1 בברייתא, אחרים אומרים, אלמלא האות וי' שב'העלוי' המוכיחה
 2 שעבדו לה' בשיתוף ולא כפרו בו לגמרי, נתחייבו רשעיהם של
 3 ישראל שחטאו בעל בלייה. אמר לו רבי שמעון בן יוחאי, ותלא
 4 כל המשתתף בקבלת אלוהות שם שמים ודבר אחר יחד נעקר מן
 5 העולם, שאמר (שמות כב ט) 'ובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו,
 6 ואם כן אף לדברך ששיתפו שם שמים ודבר אחר ראויים היו
 7 להתחייב כליה. אלא צריך לפרש באופן אחר, מה תלמוד לומר
 8 'אשר העלוי' בלשון רבים, שאינו אלוהות הרבה – שרצו וקיבלו
 9 עליהם גם אלהים אחרים, ולא רק את העגל. ונמצא שרבי יוחנן
 10 סבר ודרש באחרים.
 11 שנינו במשנה: אבל המנפש והמנשק המכבד והמרבץ בו' והסך
 12 והמלביש והמנעיל את העבודה זרה עובר בלא תעשה. וכן הנודר
 13 בשם עבודה זרה והנשבע בשמו עובר בלא תעשה.
 14 הגמרא מבארת על איזה מאיסורים אלו לוקה ועל איזה אינו
 15 לוקה: כי אהא (וכשבאו) רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר בשם
 16 רבי אלעזר, על בולגם – על כל העבודות שמבואר במשנה שעובר
 17 בלא תעשה, לוקה עליהם, חוץ מהנודר בשמו של עבודה זרה
 18 והמקנים (הנשבעו) בשמו שהעובר עליהם אינו לוקה.
 19 שואלת הגמרא: מאי שניא – במה שונה הלאו של הנודר בשמו
 20 והמקנים בשמו, שהוא 'ישם אלהים אחרים לא תזכיר' (שמות כג
 21 יא) דלא לקי עליו כבשאר איסורים, משום דהנה ליה 'לאו שאין בו
 22 מעשה', שנדר ושבעה הם דיבור שאין בו מעשה, ולא שאין בו
 23 מעשה אין לוקים עליו, אם כן הני נמי – גם שאר העבודות, הלאו
 24 האמור בהם 'לאו שבבבלות' הוא – לאו הכולל בלשוננו כמה
 25 איסורים, שהרי מה שנאמר (דברים יד י) 'לא תלכון אחרי אלהים
 26 אחרים', משמעונו שאסור ללכת אחרי עבודה זרה בכל דרכי
 27 עבודתה, וכולל כמה מיני עבודות שנאסר לעשותן לעבודה זרה,
 28 ואין לוקין על 'לאו שבבבלות', כיון שלא נתייחד הלאו על כל אחד
 29 מאיסורים אלו. וכן מצינו שאין לוקים על לאו שבבבלות, דתניא
 30 בברייתא, נאמר (ויקרא טו כ) 'לא תאכלו על הדם', ולמדים מלאו
 31 זה כמה איסורים. איסור ראשון, מנין לאוכל מן הפהמה אחר
 32 שחיתתה קודם שתצא נפשה כשעדיין מפרכסת, שהוא עובר בלא
 33 תעשה, תלמוד לומר 'לא תאכלו על הדם', כלומר לא תאכלו
 34 בחמה בעוד שדמה בה, דהיינו בחייה. איסור שני, דבר אחר,
 35 הפסוק 'לא תאכלו על הדם' בא ללמד גבי בשר קדשים, שלא
 36 תאכלו את הקשר ועדיין יש דם במזרק שלא זרקוהו על גבי
 37 המזבח. איסור שלישי, רבי דוקא אומר, מניין שאין מברין – אין

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

16 שכונתו שלא יזיק, הדבר אסור.
 17 הגמרא חוזרת לדרן בשטת רבי יוחנן במחלוקת רבי עקיבא
 18 וחכמים, שלדעת רבי עקיבא אין צורך כלל במעשה כדי
 19 להתחייב בחטאת, ולדעת חכמים יש צורך במעשה, ואף על פי כן
 20 לפי חכמים המשתחוה לעבודה זרה חייב חטאת כמבואר
 21 בברייתא לעיל, והגמדה פסור מחטאת כמבואר במשנה בברייתא.
 22 מקשה הגמרא: ורבי יוחנן מאי שניא – מה ההבדל ביניהם, מדוע
 23 אמרנו דכפישת קומתו לרפני הוי מעשה, ולכן העמיד רבי יוחנן
 24 את הברייתא שמחייבת קרבן חטאת על השתחוואה כרבנן,
 25 ועקימת שפתיו לא הוי מעשה, ולכן מגדף אינו מביא קרבן לדעת
 26 חכמים. מתרצת הגמרא: אמר רבא, שאני מנדה הואיל וישנו בלב
 27 – עיקר החיוב במגדף היא מחשבת הלב, שהרי אם מכנה דבר
 28 אחר בשם ה' ומגדף, אינו מתחייב, ועל כן במגדף אין עקמת
 29 השפתים נחשבת למעשה.

1 אמר ליה אביי לרבא, הלא המקמר לחבר, חובר חבר הוא אסור
 2 בלאו בלבד, ואין חייבים עליו כרת במזיד וחטאת בשוגג, ומדוע
 3 נזכר במשנה בכריתות בין חייבי החטאות.
 4 תירץ רבא לאביי: אין – אכן חובר חבר שמחבר בעלי חיים
 5 בכישוף, אינו אלא בלאו, והתורה שכתבה חיוב סקילה בבעל אוב,
 6 אמרה שחובר זה, שמחבר את השדים בכישוף, דינו בכרת
 7 ובסקילה כשעשה במזיד, וכל שזדונו במיתה בשוגג חייב חטאת.
 8 הגמרא מביאה ברייתא שמלמדת מהו 'חובר חבר' שאין בו אלא
 9 לאו: תנו רבנן, 'חובר חבר' שהתורה אסרה, אחד חבר גדול – בין
 10 אם מחבר בכישוף בעלי חיים גדולים, ואחד חבר קטן – ובין אם
 11 מחבר בעלי חיים קטנים כשקצים ורמשים. ואפילו אם מחבר
 12 נהשים ועקרבים כדי לגרותם זה בזה, או כדי לגרשם ביחד חוץ
 13 למקום יישוב, כדי שלא יזיקו, גם זה אסור.
 14 אמר אביי, הלכה, האי מאן דצמיד ויבויא ועקרבא – מי שמחבר
 15 בכישוף צירעה ועקרב, אף על גב דקא מיבויא דלא לזיקו – אף

כפי שהיו עושים הספרדים, שנאמר על אחו (שם טו א) וְגַם אֵת בְּנוֹ
 הַעֵבֶר בְּאֵשׁ כְּתֻבּוֹת הַגּוֹיִם, ולא מצינו שהיה לו בן מלבד
 חזקיה, אֲלֵא שְׂקוּדִים שהכניסו אביו לאש סְכַתוֹ אִמּוֹ בְּדַם חַיָּה
 קטנה ששמה 'סְלִמְנָדְרָא', שיוצאת מתנור שהאש בערה בו שבע
 שנים בלא הפסק, והסך מדמה אין האש שולטת בו (חגיגה כו), ולכן
 חזקיה לא נשרף.
 הגמרא מביאה מאמר המבאר מדוע עבדו ישראל עבודה זרה:
 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, יוֹדֵעַ הָיָה יִשְׂרָאֵל בְּעִבּוֹדַת בּוֹכְבִים שְׂאִין
 בָּהּ מָטָם, כלומר שאין בה כח אלוהות כלל, ולא על איסור
 עבודה זרה תקפם יצרם, ולא עָבְדוּ לְעִבּוֹדַת זָרָה לְפָרוֹק מֵעֲלֵיהֶם
 שתקפם יצר העריות, ועל ידי העבודה זרה רצו לפרוק מעליהם
 עול תורה ומצוות, ובכך לְהִתִּיר לָהֶם אִיסוּרֵי עֲרִיזוֹת בְּפִתְהֵימָא –
 בגלוי, ולא יזכירו אותם על כך.
 מדברי הגמרא אלו מבואר שלא היה לישראל כלל יצר הרע
 לעבודה זרה. וע"ז מקשה הגמרא: מִתֵּיב רַב מִשְׁרָשָׁא, נאמר
 בפסוק על עבודה זרה שהיו עובדים בני יהודה (ירמיה יז א-ב) 'הַשָּׂטָת
 יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעַט בְּרָזָל וְגו', בְּזִכְרֵהּ בְּנִיהֶם מִבְּחֻזְתָּם וְגו', וְאָמַר
 רַבִּי אֶלְעָזָר, פִּירוּשׁ הַפֶּסֶק הוּא, שהיו זוכרים ומתגעגעים
 למבחנות העבודה זרה כְּאֵדָם שֵׁשׁ לוֹ וְעִנְיָנָיו עַל בְּנוֹ וְכַשְׁנוֹכֵר בּוֹ
 נאנת. ומבואר שהיו דבוקים לעבודה זרה, ונמצא שהיה להם יצר
 הרע לעבודה. מתרצת הגמרא: מתחילה לא היה לישראל יצר
 לעבודה זרה, ומה שנאמר בפסוק שהיו מתגעגעים אליה, היינו
 כְּתֵר דְאִבְיָקוּ בֵיהּ – לאחר שעבודה כדי לפרוק מעצמם עול תורה
 ולהתיר להם עריות, שאז נקשרו אליה מעצמם.
 מוסיפה הגמרא להקשות על רב: תָּא שְׁמַע, נאמר בתוכחה
 שבספר ויקרא (כו ו), אִם יִחְטְאוּ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְתִּי אֶת פְּגִרְיָכֶם עַל
 פְּגִרֵי גִלּוּלֵיכֶם, כלומר, יפלו במותם על העבודה זרה שלהם.
 (אמר) וְ[אָמַרְנָה], שאכן היה מעשה כזה בזמן חורבן בית המקדש
 הראשון, שאלוהו הצדיק היה מחור על תפוחיו רַעַב – מסובב בין
 הפגוחים מרוב רעב שהיו מוטלים בירושלים. פָּעַם אֶחָת מִצָּא
 תֵינִיק שְׂתֵיקָה תְּפִיחָה – נפוח מרוב רעב, ומוטל כְּאִשְׁפָּה בבוין. אָמַר
 לוֹ אֵלִיהוּ לִילֵד, מֵאִיזָה מִשְׁפָּחָה אֵתָה. אָמַר לוֹ הִילֵד, מִמִּשְׁפָּחָה
 פְּלוּגִית אֲנִי. אָמַר לוֹ אֵלִיהוּ, בְּלוֹם נִשְׁתַּיִר אֲדָם בְּחַיִּים מֵאִוְתָה
 מִשְׁפָּחָה. אָמַר לוֹ הִילֵד, לֵאמֹר – לא נשאר אדם מאותה משפחה
 חַיִּין מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ אֵלִיהוּ לִילֵד, אִם אֲנִי מִלְּמַדְךָ דְבַר שְׂאָם תַּעֲשֶׂהוּ
 אֵתָה חַי בּוֹ – על ידו, האם אֵתָה לְמַד מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ הִילֵד, הֵן –
 כן. אָמַר לוֹ אֵלִיהוּ, אָמַר בְּכָל יוֹם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֱחָד
 (דברים יד), ובכך תשאר בחיים. אָמַר לוֹ הִילֵד,

ישקו לעגלים, ולפי דבריו לָהֶם הֵם אֹמְרִים עֲגָלִים יִשְׁקוּ לְבוֹחַ
 אָדָם מִיַּעַן לֵיהּ – היה הכתוב צריך לומר קודם 'עגלים ישקו'
 ואחר כך 'לבווח אדם', כלומר שגרמו לזביחת האדם על ידי
 שגרמו שהעגלים ישקו לו, שהרי כך הכמרים היו אומרים לבעלי
 הממון, 'העגלים הללו נושקים אתכם כדי שתזבחו עצמכם להם'.
 אֲלֵא אָמַר רַבָּא, יש לדרוש את הפסוק לענין אחר, שְׂכַל הַזֹּבֵחַ אֵת
 בְּנוֹ לְעִבּוֹדַת בּוֹכְבִים, היו (אמר) [אוֹמְרִים] לוֹ מִשְׁרַתִּי הַעֲבֹדָה
 זָרָה, דוֹרוּן גִּדּוּל – מתנה גדולה הקריב לוֹ הוֹבֵחַ לַעֲבֹדָה זָרָה,
 ולכן ראוי שגם יִשְׁקֵל לוֹ. וזה פירוש הפסוק, שאומרים לזֹבְחֵי
 אָדָם לַעֲגָלֵי הַעֲבֹדָה זָרָה, שראוי גם ש'לעגלים ישקו'.
 הגמרא מביאה דרשה על העבודה זרה שעשו נכרים שבאו לארץ
 ישראל: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נאמר על אומות שהביא סנחריב
 לארץ ישראל והושיבם בשומרון ועירה (מלכים ב' יז ל) 'וְאֲנִשֵּׁי כָּבָל
 עָשׂוּ אֵת סָבּוֹת בְּנֹתָי, כלומר, עשו עבודה זרה ששמה 'סָבּוֹת
 בְּנֹתָי, וְיָמָא נִיהוּ – וכיצד היתה עשויה, כדמות תְּרַנְגִּילָת נַקְבָּה.
 והיתה נקראת 'סָבּוֹת בְּנֹתָי', על שם שמסוככת בכנפיה על
 אפרוחיה להגן עליהם. ובהמשך (שם) נאמר 'וְאֲנִשֵּׁי בֹת עָשׂוּ אֵת
 נְרַגְלֵי, כלומר, אנשי אומה ששמה 'בֹת' עשו עבודה זרה ששמה
 'נְרַגְלֵי, וְיָמָא נִיהוּ – וכיצד עשויה, כדמות תְּרַנְגִּילָת זַכֵּר. ש'נְרַגְלֵ'
 הוא תרנגול בהיפוך האותיות. ובהמשך (שם) נאמר 'וְאֲנִשֵּׁי חֲמַת
 עָשׂוּ אֵת אֲשִׁמְהָ, וְיָמָא נִיהוּ – וכיצד עשויה 'אשמה', כדמות
 בְּרָחָא קְרָחָא – עז. ובהמשך (שם יז לא) נאמר, 'וְהָעֹיִם עָשׂוּ (את נבחו)
 [נבחו] וְאֵת תְּרַתְקֵי, כלומר, אנשי אומת ה'עֹיִם' עשו שתי עבודות
 זרות ששמן 'נבחו' ו'תְּרַתְקֵי, וְיָמָא נִיהוּ – כיצד היו עשויות, ה'נבחו'
 עשויה כדמות פֶּלֶב נובח ונקראת 'נבחו' על שם נביחתו, ו'תְּרַתְקֵי'
 עשויה כדמות חֲמֹר, ונקרא 'תְּרַתְקֵי' על שם שנשא את המשא
 שעליו בשני שקים, כדי להשוות את כובד המשא בשני צידיו.
 ובהמשך (שם) נאמר 'וְהַסְפְּרִיִם שׁוֹרְפִים אֵת בְּנֵיהֶם (וְאֵת בְּנוֹתֵיהֶם)
 בְּאֵשׁ לְאֲדָרְמֶלֶךְ וְעִנְמֶלֶךְ אֵלֵיהִי סְפְּרִיִם, שאנשי אומת ה'סְפְּרִיִם' היו
 עובדים לשתי עבודות זרות שלהם ששמן 'אֲדָרְמֶלֶךְ' ו'עִנְמֶלֶךְ',
 בכך שהיו שורפים את בניהם באש לכבודם, וְיָמָא נִיהוּ – וכיצד
 היו עשויות, ה'אֲדָרְמֶלֶךְ' כדמות תְּפִידָה, ו'עִנְמֶלֶךְ' כדמות הַפּוֹסִם,
 הדור נקרא 'אֲדָרְמֶלֶךְ', מלשון 'אדר מלך', משום דְאָדָר לֵיהּ לְמַרְיָה
 – שמכבד ומאהר את אדונו כְּפַעֲעִיקָה, שמשליך האדון עליו את
 משאו שהיה עליו לנושאו על צוארו. והסוס נקרא 'עִנְמֶלֶךְ', משום
 דְעֵנִי לֵיהּ לְמַרְיָה – שמייע אדונו כְּבָרָבָא – להלחם במלחמה.
 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: וְאֵת בְּחֻזְקָה מִלְּךָ יְהוּדָה, בִּישָׁשׁ
 אָבִיו אַחַז הַמֶּלֶךְ לְעֲשׂוֹת לוֹ כֶּן, דהיינו לשורפו באש לעבודה זרה

אופן התפשטות מכת הצפרדע במצרים: נאמר בפסוק (שמות ח א)
 וַיַּעַל הַצִּפְרַדֵּעַ וַתִּכַּסּ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נאמר
 'הצפרדע' בלשון יחיד, ללמד שצִפְרַדֵּעַ אֶחָת הִתְהַוְּהָה שְׁעֵלְתָה
 מהאיור והשְׂרִיפָה ממעיה הרבה צִפְרַדֵּעִים וּמִלֵּאָה אֶת כָּל אֶרֶץ
 מִצְרַיִם בַּצִּפְרַדֵּעִים. אומרת הגמרא: כְּתָנָא – בדבר זה נחלקו
 תנאים. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, צִפְרַדֵּעַ אֶחָת הִתְהַוְּהָה וּמִלֵּאָה כָּל אֶרֶץ
 מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּן עֲזַרְיָה, עֲקִיבָא מַה לָּךְ עוֹסֵק אֲצִיל
 דְּבַרֵי הַתְּרָה שְׂאִינִים נְהִירִים לָךְ, כְּלָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה – טיים את דְּבַרְיָךְ,
 וְלָךְ אֲצִיל נְגַעִים וְאֵהֱלוֹת שְׂחָם חֲמוּרִים וְהִם נְהִירִים לָךְ, לפי
 שבמכת הצפרדעים, צִפְרַדֵּעַ אֶחָת הִתְהַוְּהָה שְׁעֵלְתָה מהאיור, וּשְׂרַפָה
 לָהֶם לְכָל שְׂאֵר הַצִּפְרַדֵּעִים וְהֵם בָּאוּ, ולא שהשריפה ממעיה.
 נאמר במשנה: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא בּוֹ' משום רבי יהושע, שנים לוקטין
 קשאין וכו' העושה מעשה חיבי.

אדם ששמו יצאי איננו לָהֵוא אוֹשְׁפִיָא – נקלע לבית מלון. אָמַר
 לָהּוּ לַבְעֵלֵי הַמְּלוּן, אֲשִׁקֵּן מֵיָא – השקוני מים. קְרִיבֵי שְׂתֵימָא –
 הביאו לו קמה מעורב במים. הוּא דְקָא מְרַחֵשׁן שְׁפוּתָה – ראה
 שהאשה שהביאה את המשקה היו שפתיה לוחשות דבר מה
 והבין שכישפה את המים. עשה עצמו כאילו שתה מהמים, שָׂרָא
 פוֹרְתָא מֵיָה – ושפר מהם מעט על הארץ, הוּוּ עֲקָרְבֵי – ונעשו
 המים עקרבים. החליט ינאי להשיב לה בגמולה, וְאָמַר לָהּ, אֲנָא
 שְׂתֵימָא מְדִידְבּוֹ – אני שתיתי מהמשקה שלכם. אֲתוּן נְמִי שְׂתוּ מְדִידְרֵי
 – גם אתם שתו מהמשקה שלי. אֲשִׁקִּיָה – השקה את האשה במים
 שכישף. הוּא חֲמָרָא – ונעשתה לחמור. רַבְבָּה סְלִיק לְשׁוּקָא – רכב
 עליה ועלה לשוק. אֲתָא חֲבֵרְתָה – הגיעה חברתה שְׂרַפָה לָהּ –
 והמסה את הכשפים, וחזרה להיות אשה. וְתוּרִיָה וְרֵאוּהוּ וְרַבְרַבִּי
 נְקָא אֲוִיתָתָא בְּשׁוּקָא – שהיה רוכב על אשה בשוק.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יב קורע אדם עור שעל פי החבית סוסו של יין או שאר משקה שלצורך השבת סוסו ואינו חושש סוסו, מפני שפסיקת תלוש מתר לכתחלה, כמו שיתבאר. ובלבד שלא יתפון לעשות כעין מרזב מעור הקרוע נעא, מפני שהוא כמתקן פלי:

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום בנן וסתירה בשבת, סעיף יב:

ביאורי הלכה

סו] ואינו חושש - מותר לקרוע ולפתוח אריזות נייר, ניילון וקרטון בשבת, אך לא לפתחם על מקום הדבקה אם ישנו.⁷²
ע] מעור הקרוע - עושה חיתוך בצורת 'ח' כך שמילוי ה'ח' נשאר מחובר בתחתיתו ומשמש כעין משפך על ידי הטייתו,⁷³ או שחותך העור בשלימותו ומקפלו ותוחבו בפי החבית שישמש כמרוזב.⁷⁴
עא] מעור הקרוע - קופסאות קרטון שבפתיחתם נעשה כמין משפך, דרכו שופכים את תוכן הקופסה (כפי

סו] שעל פי החבית - קרוע דווקא כי הסרת העור בשלימותו מן החבית אסורה בשבת.⁶⁹
סו] שעל פי החבית - צנצנת קפה, קופסאות תרופות, גבינות וכיוצא בזה שמודבק על פיהן כיסוי נוסף אותו מסירים בשימוש הראשון, מותר לקרוע ולהסיר כיסוי זה בשבת. אך אם הוא מודבק לשולי הקופסא יש לקרועו באמצעו ואין להסירו במקום ההדבקה.⁷⁰
סח] שלצורך השבת - אסור לטרוח בשבת עבור צורך שלאחר השבת.⁷¹

צינונים והוספות

מדוייקת לפי סימון מקדים), ועל סימן שמ לעניין חיתוך מילים ואותיות שעל האריזות).
73] קצות השלחן סי' קמה (ס"ק ד בשוה"ג): ונראה פירושו דהיינו שיתחוך בעור סמוך לצדי החבית חתך מג' רוחות כעין חית, ולמטה תשאר מחוברת, ויגביה חתיכת העור שנקרעה מסביב שהיא סמוכה לדופן החבית ויעגל אותה כעין מרזב להוציא היין. והוסיף בביאור הטעם שלא גזרו על חיתוך העור שמא יתכוין לעשות כעין מרזב, משום שכיסוי העור אינו אלא כמוסתקי, וכחבית שנשברה ונדבקה, כיון שאינו עשוי להשאר תמיד על החבית, הוי כחבית רעועה שאינו כדאי לו לטרוח לעשות כלי, וגם העור הוי כיסוי ארעי ואינו כדאי לו לטרוח לעשות כלי, ע"כ לא גזרו שמא יתקן כלי, ומוכח מזה דאין העור דבר העשוי להיות ע"פ החבית עולמית, דא"כ הו"ל למגזר שמא יעשה כלי כיון דהחבית שלמה, ע"כ מעיקרא לא נתבטל העור לגבי החבית והוי כיסוי ארעי.
74] כשם שאסורה קטימת העלה לצורך זה (לעיל סעיפים י"א) כך אסורה קריעת העור שעל פי החבית לצורך זה. אם נפרש כך (לכאורה זה פשוטם של דברים) אז מותר לעשות מרזב על ידי חיתוך כמין 'ח' ללא קריעת העור, כפי שאיסור קטימת העלה אינו על קרע כלשהו בתוך העלה אלא

69] כגון שהוא קשור בקשר של קיימא שאסור להתירו בשבת, או שהעור מודבק על פי החבית ויש בהסרתו משום "קורע".
70] יש שכתבו לעשות בדרך קלקול שלא יהיה חשש קרוע או מתקן, אך לשוע"ר אין לחוש לזה, ולכאורה מותר אפילו לכוין לעשות פתח יפה כיון שאינו חלק מהכלי ואינו תיקון הכלי (וכנב שבמגופה דלהלן ס"ד, ואין צריך לטעם שהוא 'מוסתקי', ראה קצוה"ש דלהלן הערה ג), אלא אם כן הפתח משמש כמרוזב שאז הוא ככלי בפני עצמו. אמנם כלי ממש העשוי עור (אפילו חלקו של הכלי בלבד) דינו ככלי של עץ או חרס, ויש לחוש בקריעתו משום סותר אם הוא בדרך קלקול, או מתקן אם עושה נקב להכניס או להוציא, או כשעושה פתח יפה.
71] ראה לעיל הערות ה"ו.
72] 'אינו חושש' מצד קרוע (שאינו אלא במקום הדבקה שני דברים), אך אין בהם גם משום איסור 'סותר' שאין להם גדר 'כלי' שנקרעים בקלות ואינו אלא בניין גרוע כדלהלן הערה קלז, ובהערה קכה הובאו גם דברי קצות השלחן שאין בהם משום סותר מצד שמשליכים אותם בגמר השימוש, וכן אינו חושש משום מתקן כדלהלן הערה קכג (וראה להלן הערה קז לגבי איסור מחתך (ולעניין פתיחה

ביאורי הלכה

שמצוי בקופסאות מיץ או חלב), טוב יותר לפתחם במקום אחר או באופן שלא ייווצר מרזב, אמנם צריך-עיון אם פתיחתם תוך כדי עשיית מרזב אכן נחשבת (או נראית עכ"פ) כמתקן כלי⁷⁵.

ציונים והוספות

קרע בעלמא ולא על קריעה לשני חלקים (שאו נעשה כעין דבר חדש) כפי שהוא בכל המקומות שנזכר עניין זה בשו"ע (לדוגמה סי' תקח ס"ב), הנה גם לדבריו יש מקום לחלק בין חיתוך באופן שניכרת כוונתו לעשיית מרזב לבין פתיחה כדרכו אלא שבוזא מתאפשר להשתמש במרזב שהיה כאן. וראה להלן (הערה קל) אם יש בזה משום עשיית פתח יפה.

קטימתו לגמרי מן הענף שנותנת לו גדר חדש, וצ"ע מדוע בקצות השלחן דלעיל נקט דווקא באופן שלא מנתק את העור לגמרי. ואולי הוא מצד הלשון 'כמתקן כלי', אבל אם קורע ממש בכונה שישמש כמרזב הרי הוא מתקן ממש. 75) על פי ביאור קצות השלחן המובא לעיל (הערה עג), יש לחוש גם בפתיחת קופסאות אלו לעשיית מרזב, אך מלבד המבואר שם שצ"ע מקורו לפרש שהאיסור חל על

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות הנהגת אדם בבוקר ~

ב יש נוהגים כשמשכימין בבוקר ורוצים לילך תיכף ומיד לבית הכנסת להתפלל ממתונים לברך על נטילת ידים עד בואם לבית הכנסת ומסדרין ברכות על נטילת ידים עם שאר ברכות השחר מפני שעיקר תקנת נטילת ידים בשחר הוא כדי להתקדש ולטהר ידינו קודם עבודתנו כמו כהן שהיה מקדש ידיו קודם עבודתו וכיון שעיקר העבודה הוא להללו ולשבחו ולהתפלל לפניו לכן קודם התפלה שייך לברך על נטילת ידים שאם אין תפלה אין נטילת ידים:

~ יום ראשון ~

סימן ה דין כוונת הברכות:

א צריך לכוין בברכות פירוש המילות שמוציא מפיו וכשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באלף דל"ת לשון אדנו"ת שהוא אדון הכל וכוון עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה' לשון הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, אבל במקום שגם כתיבתו הוא באלף דל"ת א"צ לכוין אלא שהוא אדון הכל:

ב במקום שכתובת השם היא באלף דל"ת קורין הא' בחטף פתח כי כן הוא נקוד במקרא אבל במקום שכתובתו הוא ביו"ד ה' יש קורין הא' בשב"א כנקודת הוי"ד מן שם הוי"ה ברוך הוא ויש קורין האלף בחטף פתח כנקודת האלף בשם אלף דל"ת:

ג וכשיזכיר שם אלקים יכוין שהוא תקיף ואמין אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים:

סימן ו דין ברכות אשר יצר ואלהי נשמה ופירושיו:

א אע"פ שמדינא דגמרא א"צ לברך ברכת אשר יצר אלא כשעשה צרכיו, מכל מקום נהגו העולם לברך בכל שחרית תיכף אחר ברכת על נטילת ידים ברכת אשר יצר לפי שבכל יום נעשה האדם בריה חדשה לכן שייך לברך בכל יום ויום אשר יצר את האדם בחכמה והרוצה להסתלק מהספק יזהר לעשות צרכיו תיכף ומיד אחר נטילת ידים שחרית וכשיצא מבית הכסא יטול ידיו פעם שנית ויברך אשר יצר ויצא ידי חובתו בברכת אשר יצר זו אף אם היה מחויב לברך אשר יצר על מה שנעשה בריה חדשה כי ברכה אחת עולה לכאן ולכאן. וטוב שלא יברך ברכת על נטילת ידים עד לאחר נטילה שנית שנוטל אחר יציאתו מבית הכסא ובפרט אם צריך לנקביו שאו אסור לו לברך:

~ יום שני ~

ג כמה דברים אמורים כשהולכין לבית הכנסת תיכף אחר נטילת ידים ומתחילין מיד לסדר סדר הברכות אבל אסור להפסיק בין נטילה לברכה בלימוד או בשום תפלה וכל שכן בדברים אחרים ומי שרוצה להפסיק בינתיים כגון אלו שאומרים תהלים קודם התפלה וכן בימי סליחות שאומרים סליחות קודם התחלת התפלה יזהר לברך על נטילת ידים בביתו תיכף אחר הנטילה:

ד לפיכך מה שנוהגים בימי הסליחות ובימים נוראים שלאחר שמפסיקין באמירת הסליחות או באמירת תהלים ושאר דברים מתחילין לברך על נטילת ידים ואשר יצר ממ"ג לא יפה הם עושים וצריך למחות בידם אם לא ברכו עדיין על נטילת ידים ואשר יצר אם כן הוי הפסק מרובה ולא נכון לעשות כן כמו שנתבאר ואם כבר ברכו א"כ הם עושים עכשו ברכה לבטלה ואפילו הש"ץ לא יברך ב' פעמים ואפילו אם הוא מכוין בפעם הב' כדי להוציא את הרבים ידי חובתן אפ"ה הוי ברכה לבטלה שהרי בזמן הזה כולם בקיאים ויודעים לברך וכל אחד מברך לעצמו וש"ץ שאינו רוצה לשנות המנהג שלא לברך על נטילת ידים ואשר יצר לפני התיבה יזהר שלא לברך אלו הברכות קודם ירדתו לפני התיבה וגם יזהר שלא להפסיק בין נטילת ידים לברכת על

על הנטילה אלא בשחר משום הנעשה ככריה חדשה וכמו שנתבאר בס' ד' ובנטילת ידים לאכילה משום סרך תרומה: **ב** המטיל מים ולא שפשף אם נוהר שלא ליגע בערותו א"צ ליטול ידיו כלל אפילו אם רוצה להתפלל מיד מכל מקום נכון הדבר שירחוץ ידיו קודם שילמוד או שיזכור את השם משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל:

~ יום רביעי ~

ג מי שהטיל מים ושכח לברך אשר יצר אע"פ שהסיה דעתו מלהטיל עוד מים ואח"כ נמלך והטיל עוד מים אפ"ה א"צ לברך ב' פעמים אשר יצר אלא מברך פעם אחת ועולה לו אף למה שהטיל בתחלה הא למה זה דומה למי שאכל והסיה דעתו מלאכול עוד ושכח ולא בירך ברכת המזון ואח"כ נמלך וחזר ואכל שא"צ לברך ברכת המזון ב' פעמים אלא פעם אחת ועולה לו אף למה שאכל בתחלה:

ד אין שיעור להטלת מים כי אפילו לטיפה אחת חייב לברך שאם יסתם הנקב מלהוציא הטיפה ההיא היה קשה לו וחייב להודות ולכן כשאדם רוצה לילך לבית הכנסת להתפלל או הולך לאכול ובודק את עצמו שמא יצטרך לנקבו ומטמנף מעט צריך לברך אשר יצר כיון שנפתחו נקביו:

ה לא יאמר רופא חולי כל בשר אלא רופא כל בשר:

ו מי ששותה סם המשלשל ובדעתו לפנות הבני מעיים עד שתכלה הוזהמא מהם כיון שלא הסיה דעתו מעשיית צרכיו לפיכך לא יברך אשר יצר עד אחר גמר ההוצאה:

ז מי שאכל דבר שצריך לברך ברכה אחרונה ושכח ולא בירך והטיל מים וזכר קודם שבירך אשר יצר יברך תחלה אשר יצר ואח"כ הברכה האחרונה מפני שתדיר קודם לשאינו תדיר:

סימן ח הלכות ציצית ועטיפתו:

א כל הקורא קריאת שמע בלא ציצית מעיד עדות שקר בעצמו והואיל שכל אדם צריך להיות זהיר וזריז להקדים המצוה בכל מה דאפשר לכן תיכף ומיד אחר נטילת ידים שידיו נקיות ויכול לברך יתעטף בציצית:

ב וכשיתחיל להתעטף קודם שיתעטף לגמרי יברך מעומד להתעטף בציצית (עין בס' כ"ה ותמצא טעם ע"ז) הב' של בציצית תהא נקודה כפתח:

ג כל ברכות המצות צריך להיות מעומד חוץ מברכת השחיטה והפרשת חלה שאינן מצוה כל כך שאינו עושה אלא לתקן מאכלו אבל עשיית המצות עצמן יש מהן שא"צ להיות מעומד ויש מהן שצריכין כאשר יתבאר כל אחד ואחד במקומו בס"ד:

ד העטיפה בציצית אמרו חז"ל שצריך להיות דוקא מעומד ומצאו להם סמך ורמזו מן התורה נאמר כאן בציצית והיה

נטילת ידים באמירת תהלים ולא בלימוד וכל שכן בדברים אחרים:

ה אבל יש נוהגין לברך על נטילת ידים ואשר יצר בביתם מיד אחר הנטילה וכשבאים לבהכ"נ מברכים כל ברכת השחר לבד מאותן ברכות שברכו בביתם שאין מברכים אותם פעם ב' ומנהג זה יפה הוא וראוי לנהוג בן שהרי כל המצות צריך לברך עליהן קודם לעשייתן אלא שבנטילת ידים אי אפשר לברך קודם הנטילה לכן נדחית הברכה עד לאחר הנטילה א"כ כל מה דאפשר לקרב הברכה שתהא סמוכה להנטילה צריך לקרב ולא להפסיק בינתיים:

ו כל הברכות פותחין בברוך חוץ מברכה הסמוכה לחברתה כגון אהבה רבה שהיא סמוכה ליוצר אור ודי לה בברוך שבפתיחת יוצר אור וחוץ מברכת ההודאה כגון מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה כו' שמברכים על הגשמים שא"צ לפתוח בה בברוך כיון שהיא כולה לשון הודאה וכן כל כיוצא באלו:

~ יום שלישי ~

ז ברכת אלהי נשמה אינה סמוכה לברכת אשר יצר שהרי מיד שניעור משנתו צריך לברך אלהי נשמה מדינא דגמרא ואשר יצר א"צ לברך עד שיעשה צרכיו ומה שאינה פותחת בברוך היינו לפי שהיא ברכת ההודאה. ומכל מקום טוב לסמכה לברכת אשר יצר כדי שתהא ברכה הסמוכה לחברתה שדי לה בברוך שבתחלת ברכה ראשונה:

ח המשכים לקום ויודע שיצטרך עוד לישן פעם ב' שינת קבע יאמר אלהי נשמה בלי חתימה וכשירצה לישן פעם ב' יאמר ברכת המפיל בלי פתיחה רק יאמר ברוך המפיל חבלי כו' עד החתימה ולא עד בכלל וכשיקום בפעם ב' יאמר אלהי נשמה כו' עם החתימה אבל ברכת על נטילת ידים לא יברך רק כשקם ממטתו בפעם ראשונה כמ"ש בסיומן ד':

ט יש נוהגין שאחר שבירך אחר ברכת השחר וענו אחריו אמן חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ג"כ כל ברכת השחר ועונין אחריו אמן וכסדר הוה עושין כל אותן שענו אמן תחלה ועושין כן כדי לענות צ' אמנים בכל יום ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו ידי חובתן באמן שענו תחלה מפני שהמברך אינו מכוין להוציא אחרים ידי חובתן ואפילו אם היה המברך מכוין להוציא אחרים ידי חובתן הם אינם מכוונים לצאת בברכתו:

סימן ז דיין ברכת אשר יצר כל היום אחר הטלת מים:

א כל היום כשעושה צרכיו בין קטנים בין גדולים מברך אשר יצר אבל א"צ לברך על נטילת ידים אפילו היו ידיו מלוכלכות ששפשף בהם או קנה בהם ואפילו רוצה ללמוד או להתפלל מיד ואע"פ שאי אפשר לו להתפלל אא"כ נטל ידיו במים אם יש לו מים מכל מקום לא תיקנו חכמים לברך

אלא אם צריך ג"כ לכסות הראש בטליתו אבל כסוי הראש בלבד בלי כסוי הגוף לכולי עלמא לא נקרא כסות כלל (עיין סי' יו"ד):

פ נהגו לעשות עטרה לטלית מחתיכת משי לסימן שאותן ציצית שלפניו יהיו לעולם לפניו ולא יורידן למטה שמעלין בקודש ואין מורידין והאר"י ז"ל לא היה מקפיד על זה. טוב לזוהר שבשעת עטיפה זורק כל הד' ציצית לצד שמאל כעטיפת הישמעאלים כדי הילוך ד' אמות:

י יחזין ב' ציצית לפניו וב' ציצית לאחוריו כדי שיהא מסובב במצות יש נוהגין לשום צד ימין על כתף שמאל כדי שיהיה מסובב במצות:

יא אם כמה אנשים מתעטפים כל אחד בטליתו בבת אחת כל אחד מברך לעצמו ואם רצו האחד מברך והאחרים שומעין ועונין אמן ויוצאין בזה דשומע כמדבר. אבל אדם אחר שאינו מתעטף עכשיו בציצית אינו יכול לברך כדי לפטור את המתעטף כיון שהוא עצמו אין צריך לברך עכשיו ברכה ואם המתעטף הוא בור שאינו יודע לברך יכול לברך לו אחר אע"פ שאין צריך עכשיו לברכה זו כיון שכל ישראל ערבים זה בזה א"כ גם הוא צריך לברכה זו עכשיו (לכן נוהגין שהש"ץ מברך בקול רם כדי להוציא את מי שאינו בקי) וכן הדין בכל ברכות המצות:

יב התורה קראתן ציצית ואין לשון ציצית אלא חוטין נפרדין כמו שערות הנפרדין כמ"ש ויקחני בציצית ראשי על כן צריך להפריד החוטין זה מזה קודם הברכה ואם נשתהא לבא לבית הכנסת ובעוד שיפריד הציצית יתבטל מלהתפלל עם הציבור א"צ להפרידן:

יג בכל יום ויום קודם שיכרך צריך שיעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים שמא נפסקו מהם איזו חוטין וכן צריך לעיין באותו חלק של ציצית המונח על כנף הבגד שמא נפסק חוט א' ואע"פ שבדק הציצית אתמול צריך לחזור ולברקם למחר ואין אומרים העמידן על חזקתן שהם עכשיו כמו [שהיו] תמול שלשום משום דאם לא יברקם בשעת הברכה לא יברקם לעולם ובודאי אי אפשר להעמידן לעולם בחזקת כשרות כיון שדרבנן לפסוק ע"י דריסת הרגלים או מחמת סבות אחרות לכן תקנו חכמים שיברקו בכל יום ויום אבל באותו היום שכבר בדקו פעם אחת שוב א"צ לבדקן אפילו אם הסיר טליתו מעליו והסיה דעתו מללבוש עוד ואח"כ באמצע היום נמלך ללבוש א"צ לבדקן ומותר לצאת בהן כך בלי בדיקה אפילו לרשות הרבים בשבת מפני שמעמידן אותן על חזקתן שהרי היו שלמים באותו היום כשברקן בשחר:

~ שבת קודש ~

יד מי שלבש הרבה בגדים של ציצית זה על גבי זה אע"פ שבברכה אחת נפטרו כולם מכל מקום צריך לבדוק הציצית של כל אחד ואחד בפני עצמו שמא נפסק חוט א' מציצית של אחד מהם ונמצא לובש ד' כנפות בלא ציצית:

לכם ונאמר בעומר וספרתם לכם מה לכם האומר בעומר צריך להיות מעומד כמו שיתבאר לקמן בסימן תפ"ט אף כאן מעומד:

~ יום המישי ~

ה יש אומרים מרתקנו חז"ל לברך להתעטף בציצית מכלל דהמצוה היא להתעטף דוקא וכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה נקראת עטיפה אלא לבישה ולכן צריך להתעטף בטליתו כעטיפת הישמעאלים דהיינו לכסות הראש עם הפנים עד גומות שבלחי למטה מפיו ולדבריהם טליתות קטנות שלנו שאין בהם עטיפת הראש פטורים מציצית לגמרי: ו אבל יש אומרים שכל כסות של ד' כנפות אע"פ שאין בה עיטוף חייבת בציצית שהרי נאמר בתורה על כנפי בנדיהם וכל מלבוש ובגד כמשמעו והעיטוף אין לו אפילו רמו בתורה כלל ומה שתקנו חכמים לברך להתעטף בציצית היינו לפי שהיה מנהגם לעטוף ראשם בטליתם ואף בימיהם לא היו מתעטפין כעטיפת הישמעאלים אלא כדרך בני אדם שמתעטפין בכסותם ועוסקין במלאכתם פעם בכיסוי הראש ופעם בגילוי הראש לכן אף אנחנו אף שאנו מברכין להתעטף בציצית אין אנו צריכין יותר והלכה כסברא הב'. ומכל מקום כדי לקיים מצות ציצית מן המובהך נכון הדבר להתעטף כעטיפת הישמעאלים בשעת ברכה ועמוד כך כדי הילוך ד' אמות ובוהו יוצא אף לסברא הראשונה דעיקר הקפידא היא בשעת לבישה דהא אם היה רוצה היה מסירה ממנו לגמרי אחר כך:

ז וכן יעשה בטליתות קטנים שלנו אע"פ דקיימא לן דיוצאין בה ידי חובת ציצית אע"פ שאין בהם עיטוף מכל מקום כדי לצאת לדברי הכל אם רוצה לברך להתעטף בציצית טוב שיניח הטלית קטן על ראשו ורוחב הטלית יהיה לקומתו שכן הוא דרך העיטוף ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו וילבשנו ודוקא בבגד שעושים כעין חתיכה אחת מרובעת ובית הצואר באמצע וא"כ כשמתעטף בארכו [סביב] ראשו ורוחב גופו כמו שנתבאר דזהו דוקא מוקרי עיטוף הוי ליה ב' ציצית מצד זה וב' ציצית מצד זה אבל אם הבגד תפור א"כ כשיתעטף בארכו סביב ראשו ורוחב גופו אזי יבאו כל הד' ציצית מצד אחד ולא נכון לעשות כן כמו שיתבאר לקמן לכן ילבשנו כדרכו ולא יתעטף בו כלל על ראשו ולא יברך עליו להתעטף בציצית אלא יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ציצית וכן אפילו על טלית קטן העשוי מחתיכה אחת מרובעת ואינו תפור אם לובשו כדרכו ואין מעטף בו ראשו מברך ג"כ על מצות ציצית:

~ יום שישי ~

ח אותן שאין מתכסים בטליתם אלא הראש וסביב הצואר בלבד ואין מקפידין לכסות את הגוף צריך למחות בידם דעיקר העיטוף הוא בגוף לכולי עלמא ולא נחלקו בסעוף ה'

שתמיד יראהו ויזכור המצות ואותן הלוכשים אותו תחת הבגדים יזהרו שילבשו אותו באופן שיראו הציצית תמיד שע"י ראייתן יזכרו המצות תמיד:

ימ צריך שיהיו הציצית מבהוץ שנאמר וראיתם אותו ודלא כאותן שתוחבין אותן בהכנפות ובשעת הדחק כגון שהולך בין העכו"ם וחושש שלא ילעיגו עליו יכול לתחבם בהכנפות. אך בשעת הברכה יהיו מגולין לפחות כדי הילוך ד' אמות:

ב אם רוצה ללבוש הטלית קמן מיד בקומו כדי שלא ילך ד' אמות בלא ציצית והרי עדיין אין ידיו נקיות ולא יכול לברך יכול ללבושו בלא ברכה ולכשינקה ידיו ימשמש בציציותיו ויברך דהמשמוש הוא כאילו לובשו עכשיו ואם בדעתו להתעמף בטלית אחרת מיד שינקה ידיו א"צ למשמש [בזו] ולברך עליה רק יברך על הטלית שלובש אח"כ וכיון במחשבתו לפטור גם את זאת שלבש כבר:

מן מי שנשתהא לבא לבית הכנסת ובעוד שיתעסק בבדיקת הציצית יתבטל מלהתפלל עם הציבור וכן מי שבא לבית הכנסת וקראוהו לעלות לספר תורה ועדיין לא לבש טליתו כיון שהציבור ממתנין עליו לכן משום טורח הציבור רשאי ללבוש הטלית בלא בדיקת הציצית דכיון שהוא יודע שאתמול היו הציצית שלימות מעמידן אותן בחזקתן:

מז אם ברך טליתו והניחו במקום ידוע ולמחר מצאו כמו שהניחו א"צ לברוק דודאי לא נפסלו הציצית בינתיים:

יז כשיתעמף בציצית יכיון שצונו הקב"ה להתעמף בציצית כדי שזכור כל מצותיו לעשותם שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה':

יח וכיון שטעם לבישת הציצית הוא כדי לזכור המצות לפיכך הלוכש טלית קמן יזהר ללבושו על בגדיו כדי

~ 'תורה אור' פרשת משפטים - הפרשה החסידית ~

ואלה המשפטים

א, כו: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". (והיינו נשמות דאצילות, והם הנקראים בני. מה שאין בן נשמות דבריאה, יצירה, עשיה נקראים עבדים. והו"ו "אם פגנים אם פעבדים"). והיינו, כמו שפעלת האדם - שיש לו דעת, פך אלו הנשמות יש להם דעת גדול באלקות. ופירוש 'דעת', אין רוצה לומר הידיעה לבד, אלא בחינת הרגשה מפוש. וכמו שיתבאר.

והב' הוא בחינת "זרע בהמה". (והיינו נשמות דבי"ע, שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו. פי נשמות דאצילות הן בני עליה שהם מועטים² כו' אפילו בדורות הראשונים), שהם הנשמות שאין להם דעת כל פך באלקות. ואין רוצה לומר שאין להם שכל והשגה באלקות, אלא אף גם שיש להם שכל והשגה, שמשגיגים ומשכילים גדולת הבורא ותברך מפי ספרים ומפי סופרים, השגה והכנה גדולה איד שהקדוש ברוך הוא מחיה ומתוהה הכל, ויש"ל גדולתו אין חקר כו" (תהלים קמה, ג); אך שאין זה בבחינת דעת והרגשה בנפשו.

לכן נקראים "בהמה", שתבהמה יש לה ראיה

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניך. פי תקנה עבד עברי וגו'" (שמות כא, א-ב):

וצריך להבין: ד"לפניהם" משמע לשון רבים, ו"כי תקנה" הוא לשון יחיד והנה ליה למומר: "פי יקנו"?

אך הענין הוא: ד"כי תקנה" קאי על משה רבנו עליו השלום, וקאי אדלעיל מיניה, היינו על מה שכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים" - משה רבינו עליו השלום דוקא, ושים המשפטים לפניך, והיינו על ידי "כי תקנה עבד עברי כו".

דהנה פתיב (דברים יא, ט): "ונתתי עשב בשרך לבהמתך", שנה קאי על משה רבינו עליו השלום, שמשפיע בחינת עשב לבהמתך.

והענין, דכתיב (דברים לא, כו): "וזרעתי את בית ישראל [...] זרע אדם זרע בהמה", שיש ב' מדרגות בנשמות ישראל:

הא' הם הנשמות הגבוהות מאד כמעלה ומדרגה, והם הנקראים "זרע אדם", שהם הנשמות שנמשכו מבחינת אדם העליון שעל הפסא, כנ"ל דכתיב (בראשית

1. (נאמר שבת פרשת משפטים, כ"ו שקבט תקס"ה).

2. (סוכה מה, ב: אמר רב ירמיה משום רבי שמעון בר יוחאי: ראיתי בני עליה והן מועטים).

המבין בחכמתו ורואה שיבא עליו איזה דבר טוב או רע, אף על פי שרחוק הזמן שיבא הדבר, הנה מפני הסתכלות שכלו הוא כאלו רואה מיד בעיניו, וכאלו הובא עליו; ומתירא מאד אם רע הוא, או שמח אם טוב הוא.

אבל בחינת שמיעה, דהיינו בחינת התבוננות בלכוד במחשבה עמוקה, כמו אם שומע מאחרים שיבא הדבר – לא יפול עליו כל כך היראה או השמחה מהדבר, מפני שאין עדיין הדבר בהתגלות גמורה, אף על פי שמתבונן בו, אינו כאלו רואה בעיניו ממש כו'.

וזהו שאמר "הסתכל בשלשה דברים כו'" – שיהיה ענין התבוננות אלקות אצלו פאדם המבין בחכמתו, ורואה הדבר אף על פי שרחוק כו', כי "איזהו חכם – הרואה את הנולד כו'". מה שאין בן בחינת שמיעה, היא מבחינת בינה. היינו שמבין אחרות ה' איד שפולא חר, ושכל העולמות במלים ומכובטלים כאן נגדו, ושכלל בהשפעת חיותו ותכרד, וכו' אין שינוי כו'.

כידוע כל ענין אחרות ה', אף על פי שמתבונן בו הדק היטיב וכל עומק מחשבתו טרוד בה, והרי נקבעה האמונה בלבו מאד, מפל מקום הוא רק על דרך שמיעה והבנה לכד, ואין הענין בהתגלות גמור כאלו רואה בעיניו, ולפיכך פשיסיר מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרכי תאותיה כו'.

מה שאין בן פשענין האחרות בהסתכלות – חכמה, שהוא מקור הבינה קודם שיבא הענין להתבוננות והרחבה כו' – הוא ממש כמו ראית העינים. ואי אפשר לו בשום אופן להסיר מחשבתו, וכל המדות – מענין האחרות, ובכל עשיותיו ועניניו – דבוק בו ותכרד דביקות נפלא, מפני היותו רואה המלך בעיניו.

וזה הנה בזמן קבלת התורה: "וכל העם רואים את תקולות" (שמות כ, יד) – "רואים את הנשמע". ולאחר שחטאו הורידים מבחינה זו לבחינת שמיעה שהיא בחינת בינה, ויכלו לחטוא כו'.

נמצא חכמה היא בחינת ראייה, ובינה היא בחינת שמיעה. ונדוע דאבא מקנן באצילות, ובינה בבריאה. לכן הנשמות דבריאה אין בהם בחינת ראייה, רק שמיעה והבנה. ועל בן נקרא "זרע בהמה". מה שאין בן נשמות דאצילות – שם גלוי בחינת חכמה וראייה, ונקרא "זרע אדם" כו'.

והנה בחינה הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה היא הדעת:

ושמיעה כו', רק שאין לה דעת, כך הוא בחינת נשמות אלו – שאין בהם בחינת הדעת באלקות. שהדעת היא בחינת הרגשה, כשהחשכלה נקשרת ונקבעה בנפשו כאלו מרגיש. כי דעת מלשון "והאדם ידע כו'" (בראשית ה, א), שהוא בחינת התקשרות והתחברות. ועל דרך זה נאמר (איוב יג, כו): "ומבשרי אלוה" – "אחזה" ממש, כאלו רואה כו'.

ואף על פי שאי אפשר לראות האלקים בעין הגשמי, מפל מקום הוא על דרך שהאדם יודע ומרגיש בנפשו אשר בקרבו, שגם בן אי אפשר לראות מהות הנפש איד ומה היא, מפל מקום הוא נרגש ממנה על ידי שרואה חיות הגוף שהוא מהנפש, וכאשר ישן מסתלק החיות, וכשניעור מישנתו תשוב אליו גילוי אור וחיות הנפש. כך על דרך זה ממש, הוא בחינת הדעת באלקות שיש לנשמות דאצילות, כמאמר איוב: "ומבשרי אחזה כו'".

והגם ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", היינו שמהותו אינו מושג, אבל מציאותו נודע ונרגש – מה שאנו רואים שהעולמות, שהם כמו גוף גדול, הם חיים וקיימים. והרי חיות זה בהן הוא מאין-סוף ברוך-הוא השופע בהן בכל רגע. והשכלה זו מושגת לכל. אך פשהיא מתקשרת בנפש, שיהיה נקשר ונרגש ממנה ממש כאלו רואה, זה נקרא בחינת 'דעת'. ועל זה אמרו (תמיד לב, א): "איזהו חכם הרואה את הנולד", כאלו רואה בעין ממש הולדת והתהוות היש מאין כו'. ועל זה נאמר (זכריה מ, יד): "וה' עליהם יראה כו'".

מה שאין בן פשאין השכלה והבנה זו בבחינת קירוב והרגשה ממש בנפש, נקרא בחינה זו "זרע בהמה". ואף שיש לו שכל והשגה גדולה באלקות, וגם "כל ישראל מאמינים כו"³, והאמונה היא למעלה מן הדעת, מפל מקום הוא נקרא 'עטרה' שהוא בחינת מקור. וצריך להיות גם בן בחינת דעת, כמו שכתוב (דברי הימים א' כח, ט): "דע את אלקי אביך כו'". כי על ידי הדעת, על ידי זה אין העולם מסתיר להם כלל. וגם האהבה שהיא באה מבחינת הדעת וראייה חושית, אין ערוך אליה כו'; וכן היראה; כי "אינו דומה שמיעה לראייה".

(ופירושו ראייה הוא, על פי מאמר ר"ל (אבות ג, א): "הסתכל בשלשה דברים":

"הסתכל" דוקא, בבחינת ראייה בעין השכל, כמו אדם

3. (בני מאמינים).

המיוחד משכנה רועים, שרועה ומפרנס הנשמות ישראל בהשפעתו אליהם מוח הדעת. שזהו פירוש רעיון מתימנא – שמפרנס את האמונה.

ולכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון: פירוש גואל ראשון, שהוא המשפיע להם בחינת הדעת, שבתחלת הדבור שלו אמר להם (שמות ה, י): "וידעתם כי אני הויה". כי מקודם פתיב (שמות ה, לא): "ויאמרו העם". והוא יהיה גם כן גואל אחרון – להיות בחינת ה"מלאה הארץ דעה כו" (ישעיהו יא, ט); "כי כולם ידעו אותי וכו'" (ירמיהו לא, לג).

(והיינו להיות הדעת גם בבחינת 'סוכב כל עלמין'. מה שאין כן בגאולת מצרים, אף על פי שגמשיך בחינת 'וידעתם כי אני הויה', הוא בבחינת 'מלאה כל עלמין').

וזהו "ונתתי עשב בשדה לבחמתך":

פירוש: "עשב" הוא בחינת דעת, שהוא שם ע"ב, ושי"ן באמצע התיבה. שגמשיך (בשדה) – בחינת "חקל תפוחין קדישין", בשביל "בחמתך" הם הנשמות שנקראים "זרע בהמה".

ואף גם המלאכים עליונים – ה' מחנות שכינה נקראים גם כן בשם בהמות וחיות, שהם "פני אריה [...] פני שור כו" (תקאל א, י), שאף שיש להם דעת והכרה באלקות ועומדים בבטול גדול, מכל מקום נקראים בשם בהמות, לפי שהשנתם הוא רק בבחינת מדת מלכותו ותברך, שממנו נמשך חיותו והתהוותו ועד שם עלו השנתם. אבל במהותו ועצמותו יתברך לית מחשבתם תפיסא כלל⁷.

ובחינת מלכות הוא נקרא "שם", כמשל שם האדם שאינו נוגע למהותו ועצמותו וכו'. ועל כן נקראים בהמות – שאין להם דעת השגה במהותו ועצמותו יתברך. ולכן אומרים "קדוש" – שהוא יתברך קדוש ומוכדל מהם כו'. ולכך גם עליהם נאמר "ונתתי עשב בשדה לבחמתך".

והנה המשכת הדעת הוא על ידי אמירת ה'קדוש'. פי אין הקדוש ברוך הוא מצטרף להשיר והשכח שלחן, אלא שעל ידי זה שאומרים 'קדוש' נמשך להם השפעת הדעת כו'.

דעת הוא לשון התקשרות כמו שפתיב: "והאדם ידע כו". דהיינו, שיהיה מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן. מה שאין כן בינה לבדה, היא חיות הענין במחשבת לבד ואין נוגע לעצמותו, דהיינו ללבו כלל. אבל שיהיה רעויתא דלבא, התלחכות לכו ודיקותו בהענין שמחשב, עד שיהיה כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו – זה נקרא דעת – הוא גורם שיתחבר בחינת חכמה לבינה. דהיינו שיגרום ברוב חוץ ההתבוננות, עד שיהיה בהינה בחינת ראיה, ראית החכמה כו"ל.

ולכן בחינת "זרע אדם", היינו נשמות שיש בהם בחינת הדעת – שהוא הממשיך גלוי החכמה והראיה בהתבוננות שיבא לבחינת "ומבשרי אחזה אלוה" ממש. מה שאין כן כשאין בו בחינת דעת הנ"ל הממשיך גלוי החכמה כו', או הוא רק בבחינת שמיעה והכנה לבדה, מבחינת בינה דמקנא בכריאה, ועל כן נקרא "זרע בהמה" כו'.

ואף שהבהמה אין לה גם שמיעה והכנה, הוא על דרך משל, שהרי הבהמה יש לה גם כן כח המדמה. וכך השכל וההכנה באלקות כשהוא רק בבחינת שמיעה לבד, הרי זה כמו בחינת דמיון בעלמא ונקרא בחינת "כדמותנו". ועל זה נאמר (תהלים קכ, א): "היינו בחולמים" – כמו בחלום שאין נשאר רק כח המדמה כו'.

אבל בחינת "נעשה אדם בצלמנו", זהו בחינת "זרע אדם", בחינת ראיה כו'.

אך הנה, בחינת דעת המחבר החכמה בבינה נקרא דעת-עליון. ויש בחינת דעת-תחתון שהוא התקשרות המוחין בהמדות. והוא פנימיות המדות. ולקמן, בפירוש "ונתתי עשב" מכבאר דגם בהמשכת בחינת דעת-תחתון נקרא אדם⁸:

והנה משה רבינו עליוהשלוש פחו גדול, שממשיך ומשפיע בחינת דעת בכנסת ישראל, אף גם בנשמות שנקראו "זרע בהמה", שיהיה בהם בחינת דעת והרגשה באלקות להיות "וידעת היום כו" (דברים ה, לג); "זרע את אלקי אביך כו" (דברי הימים א' כח, ט). (והוא המנוגד וממשיך בחינת חכמה לבינה, שיהיה בהתבוננות בחינת ראיה כו'). כי משה רבינו עליוהשלוש נקרא "רעיא-מהימנא", אחד

4. (עין מה שנתבאר לעיל פרשת וישב על פסוק זה.

5. ועין ב"לקוטי תורה" (מהארז"ל) פרשת שמות, דבור המתחיל "וירא כו": דע כי כו').

6. כמבאר במקום אחר – על פסוק "וידעת היום".

7. (שם ע"ב הוא בחכמה. וצריך לומר, משום שהדעת ממשיך ויוג החכמה עם בינה כו').

8. (וכמבאר במקום אחר – על פסוק "רני ושחתי", בענין "וידעתך ורגני").

(וזהו "כתר ותנו לך מלאכים כו", ועמך ישראל וכו', יחד כו" דוקא. ופירוש "כתר ותנו לך": שעל ידי שנמשך הדעת בנפשם, על ידי זה נמשך גם פן גילוי הכתר לז"א. כי הדעת הוא חיצוניות הכתר, ולכן "כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה כו". וכשצריך להיות המושכת הדעת, בהכרח שיתחלל המושכה מהכתר. וכשצריך להיות נמשך למטה, בהכרח שיומשך תחלה למעלה⁹).

והנה כל זה נמשך על ידי משה רבינו עליו השלום, שהוא הממשך ומשפיע בחינת הדעת מריש כל דרגון עד סוף כל דרגון, שיהיה עובר ונמשך בכל הבחינות – מחשבה, דבור ומעשה¹⁰.

וזהו "ואלה המושפטים אשר תשים לפניהם":

"משפט" הוא לשון הליכה. כדמתרגם על פסוק (בראשית מ, יג) "כמשפט הראשון" – "כהלכתא קדמיותא". והלכות הם לשון "הליכות עולם לו" (תבאק ג, ו). בחינת עליית העולמות עליו אחר עליו וכו'. והיינו על ידי הדעת, שהיא ההכרה וההרגשה באלקות, ולכן נקרא בשם הליכה.

ולכן הקליפות אין להם בחינת מוח הדעת, פגוע מענין "אז תבאנה שמים נשים זנות כו" (מלכים א' ג, טו). והיינו, לפי שהם יש ודבר, ואין בהם בחינת הפטול מלמטה למעלה כו'.

ודעת והילוך זה נמשך על ידי למוד התלכות, שעל ידי שמעיין בהם להשיגן הטיב על בורין – וזהו זה גילוי דעת התורה במחשבת האדם – על ידי זה זוכה להילוך במדרגות בהשגות גדולות אינסוף ברוך הוא, שיומשך בו בחינת הדעת.

(וזהו שכתוב בנמרא¹² שאמר רב ששת: "חדאי נפשאי, לך קראי, לך תנאי כו". מעיקרא פי עבדי איניש אדעתא דנפשיה קא עבדי". פירוש "אדעתא דנפשיה", היינו שיומשך בחינת הדעת בנפשו, שתהיה נפשו דבוקה ומקושרת באלקותו ותברך, שזה נמשך על ידי עסק התורה).

(פי קדוש – קדוש ו', שהוא המושכת חכמה עילאה – בחינת ראיה.

אי נמי, המושכת הכתר. והוא על ידי דעת עליון שמקבל מבחינת כתר⁹):

והנה ב"וצור אור" אנו אומרים: "כגלם בארץ עונים כו", קדוש כו" – "פולם באחד" דוקא. וכמו שכתוב בזוהר: "דלא מקדשי ליה לעילא עד דישאל מקדשי ליה לתתא, דמקדשין ליה פולא בחדא".

פירוש: פי ג' עולמות פי"ע שהם הנקראים בחינת 'בהמה' ולשם ממושיכים בחינת הדעת.

והנה ג' עולמות פי"ע הם ג' בחינות – מחשבה, דבור, ומעשה:

פי 'ישראל עלו במחשבה'. ואף הנשמות שנקראו "זרע בהמה" הם מבחינת מחשבה, והוא עולם הבריאה. מה שאין פן המלאכים נמשכים מבחינת דבר ה' ורוח פיו וכו', שהיא בחינת יצירה;

לכך אין יכולים המלאכים לומר 'קדוש', להמשיך גילוי הדעת אליהם, עד שיאמרו ישראל תחלה 'קדוש', כי המושכה צריך להיות כסדר – שיומשך הדעת בהמחשבה, ומהמחשבה נמשך להדבור כו'. ואי אפשר שיומשך בהדבור בטרם שנמשך בהמחשבה, כמו שאי אפשר לדבר אלא אם פן שיחשוב תחלה הצירופי אותיות שרוצה לדבר כו'.

ואמנם גם ישראל אי אפשר להם לומר 'קדוש' עד שיאמרו המלאכים 'קדוש'. פי עם היות מצד שרש נשמתן הם מבחינת מחשבה שלמעלה מעולם המלאכים, אך מצד התלבשותם בגופות הרי הם בבחינת עולם העשייה, שלמטה מטה מהמלאכים שהם מבחינת יצירה. ואם פן, הם צריכים לקבל הדעת על ידי המלאכים, כדרך המושכה מבחינת הדבור לבחינת המעשה כו'. וזהו "ומקבלין דין מן דין". ולכן "מקדשי ליה בארץ א" דוקא; "פולם בארץ עונים וכו'".

9. כמו שנתבאר לעיל בפרשת תולדות, על פסוק "מים רבים כו".

10. כמו שנתבאר בכוננת "ברוך שאמר".

11. וענין מה שנתבאר במקום אחר – על פסוק (שמות יד, טו) "הרם את מוסך וכו'": שעל ידי קריעת ים־סוף נמשך רעיותא דלבא במחשבה, דבור ומעשה. והיינו על ידי "הרם את מוסך" – בחינת הדעת שעולה עד הכתר כו', וממשך משם למחשבה, דבור ומעשה.

12. ענין מה שנתבאר על פסוק "ודבר משה כו' אל ראשי המטות".

10. כמו שנתבאר בכוננת "ברוך שאמר".

11. וענין מה שנתבאר במקום אחר – על פסוק (שמות יד, טו) "הרם את מוסך וכו'": שעל ידי קריעת ים־סוף נמשך רעיותא דלבא במחשבה, דבור ומעשה. והיינו על ידי "הרם את מוסך" – בחינת הדעת שעולה עד הכתר כו', וממשך משם למחשבה, דבור ומעשה.

12. ענין מה שנתבאר על פסוק "ודבר משה כו' אל ראשי המטות".

12. (פסחים סח, ב. וישם (גריש"י): רב ששת כל תלתין יומין מתדר ליה

"אֲשֶׁר תִּשְׁמַע": דְּהֵינּוּ מֹשֶׁה – יִשְׁפִּיעַ בְּחִינַת הַדַּעַת. "לְפִינֵיהֶם": הֵינּוּ לְפָנֵימֵיהֶם. כִּי הַדַּעַת הִיא הַמְשַׁכֵּת הַפְּנִימִיּוֹת דְּקָא, וְנִמְשָׁךְ עַל יְדֵי זֶה גִּילּוֹי פְּנִימִיּוֹת הַמְדוּדוֹת, שֶׁהוּא הַקִּיּוּם שֶׁל הַמְדוּדוֹת¹³. וְלָכֵן אֵיתָא בְּזוּהָר¹⁴: "מֹשֶׁה מֹשֶׁה" (שְׁמוֹת ג, ד) – לֹא פָּסִיק מַעֲמָא, 'אֲבָרְהָם | אֲבָרְהָם, (בְּרֵאשִׁית כב, יא) פָּסִיק מַעֲמָא. כִּי אֲבָרְהָם הוּא בְּחִינַת מִדַּת הָאֲהָבָה וְחֶסֶד כו', וְיֵשׁ פָּסִיק וְהַפְּסִק בֵּין אֲהָבָה דְעֵשְׂרִי לְאֲהָבָה דְיִצְחָר. אֲבָל מֹשֶׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוֹת, "לֹא פָּסִיק מַעֲמִיָּה", כִּי בְּבָחִינַת הַפְּנִימִיּוֹת אֵין חִילּוּק כָּל כּוּד.

(אֵי נַמִּי, "לְפִינֵיהֶם" רוּצָה לִזְמַר לְבָחִינַת "פְּנֵי אָדָם". שְׁהַרִי אַף עַל גַּב שְׁהֵם בְּחִינַת בְּהֵמָה – "פְּנֵי אֲרִיָּה [..] פְּנֵי שׁוֹר כו", מִכָּל מְקוֹם "וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם" (יְחֻזְקָא א, י), הֵינּוּ בְּחִינַת דַּעַת דְּכַרְיָאָה.

וּבְבָחִינַת "פְּנֵיהֶם" יֵשׁ וְנִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַמְשַׁכֵּת הַדַּעַת הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה. כִּי דַעַת זֶה דְּכַרְיָאָה, הוּא כְּלִי לְאוֹר הַדַּעַת הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה. וְכַעֲשֵׂי מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶשׁת וְיִקְהַל, שְׂרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן הַנּוֹלָד מִזֶּשְׁכָּל הוּא כְּלִי לְהַשְׂרָאָת רָצוֹן הַעֲלִיּוֹן שְׁלִמְעָלָה מִזֶּשְׁכָּל כו'.

וְעוֹד מְבוֹאָר בְּפֶרֶשׁת מִקֵּץ עַל פְּסוּק (רֵוֶה ד, י) "וְזֹאת לְפָנֵים בְּיִשְׂרָאֵל", שֵׁישׁ בְּכָל אֶחָד בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת; סְתִים

13. (וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל עַל פְּסוּק "מִיָּם רַבִּים כו").

14. (רֵוֶה זֶהר וְיָד קב, ב).

15. ("שֵׁישׁ עֲלִי טַעַם וְזָךְ גְּדוֹל, שֶׁהוּא הַפְּסִק מֵאִמָּר, לְהַפְּסִיק בֵּין "וּפְנֵיהֶם לְ"וּכְנִפְיָהֶם", כְּמוֹ שֶׁכְּתַב רַש"י, לִזְמַר שֶׁפְּנֵיהֶם פִּירוּשׁ פְּנִימִיּוֹת אֵינֶם פְּרִדוֹת כְּמוֹ

וְגִלְיָא כו'.

וּבְמִקּוֹם אַחַר נִתְבָּאָר עֵינֵן "וּכְנִפְיָהֶם פְּרִדוֹת" (יְחֻזְקָא א, יא) – בְּבָחִינַת הַתַּחֲלִיקוֹת. מַה שֶׁאֵינֵן כֵּן "וּפְנֵיהֶם כו"¹⁵. עֵינֵן שָׁם. וְלָכֵן נֵאמַר "כִּי תִקְנֶה" – לְשׁוֹן יְחִיד.

וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל פְּסוּק (אֶסְתֵּר ז, כג) "וְקָבַל הַיְהוּדִים" – לְשׁוֹן יְחִיד. מִיָּהוּ כָּאֵן תִּירֵץ עֵינֵן "כִּי תִקְנֶה" – לְשׁוֹן יְחִיד, בְּתִירוּץ אַחַר – דְּקָא עַל מֹשֶׁה כו'.

וְזוֹהוּ "מִשְׁפָּטֵיךָ תַּהוּם רַבָּה, אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'" (תְּהִלִּים לז, י) – פִּירוּשׁ: "מִשְׁפָּטֵיךָ" שְׁהֵם הַלְכוֹת הַתּוֹרָה, שְׁהֵם גְּבוּהִים מְאֹד, עַל כֵּן יוּכְלוּ לִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה מִטָּה, שְׁעַל יְדֵי זֶה "אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ" הֵינּוּ לְבָחִינַת "פְּנֵי אָדָם" שֶׁבְּבְהֵמָה כְּנ"ל).

וְלָכֵן הַמְשַׁכֵּת הַדַּעַת לְבָחִינַת בְּהֵמָה נִמְשָׁךְ דְּקָא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לְהִיּוֹתוֹ מִבְּחִינַת דַּעַת עֲלִיּוֹן, בְּחִינַת 'סוּבֵב כָּל עֲלָמִין, שְׁלִמְעָלָה גַּם מִבְּחִינַת גְּשֵׁמוֹת הַנִּקְרָאִים "יָרַע אָדָם", שְׁהֵם מִבְּחִינַת דַּעַת תַּחְתּוֹן דְּמִמְלָא כָּל עֲלָמִין, כִּי הוּא סוּבֵב וּמִקְרָא. (16) וְלִגְבֵי הַמִּקְרָא שׁוּה אָדָם וּבְהֵמָה. וְכַמוֹ בְּשִׁבְעִית שֶׁהִיא עֲלִיּוֹת בְּבָחִינַת 'סוּבֵב כָּל עֲלָמִין' – אָדָם וּבְהֵמָה שׁוּוּן, שְׁכַפְשׁ כְּלָה לְחַיָּה מִן הַשְּׂדֵה" אֵין לְאָדָם לְאָכּוֹל כו'¹⁷).

פְּנֵיהֶם". לְקוּמֵי תוֹרָה בְּמִדְרָגָה, י, א).

16. עֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל פְּסוּק "לְכַתְּבֵנִי".

17. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחַר, עַל פְּסוּק "אֵת שְׁבֹתוֹתֵי תַשְׁמְרוּ".

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמוּר מְרַנָּא וְרַבְנָא דוֹבְעַר – אַדְמוּר הָאִמְצַעִי

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וַיֹּאמֶר גּוֹ' לָךְ לָךְ

בְּמִצְוֹת שֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתָם בְּגִשְׁמוּת וְע"כ נק' סֵפֶר בְּרֵאשִׁית סֵפֶר הַיִּשָּׁר (וּכְמִשְׁי"ת) וְאֵם לֹא הִיָּה קְדִימוֹת מַעֲשֵׂה הַאֲבוֹת בִּיחֻדֵי עֲלִיּוֹנִים שֶׁעָשׂוּ כְּעוֹבְדוֹת שֶׁלָּהֶם קוֹדֵם מ"ת לֹא הִיָּה יח"ע כִּלְל בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁלֹּא הִיָּה יח"ע תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים כִּלְל שֶׁהָרִי אֵין עֵרֶךְ כִּלְל לְנִבְרָא בְּע"ג לִגְבֵי הַבוֹרָא יֵשׁ מֵאֵין וּכ"ש לִגְבֵי בַח' הָאִצִּי עֲצָמוֹ. וְלִהְבִּין שֶׁרַשׁ וְטַעַם הַדְּבַר הוּוֹה הֵנָּה יֵשׁ לְהַקְדִּים עֵינֵן אֶחָד דְּלִכְאוּרָה יֵשׁ

(כג) וְהֵנָּה אַע"פ שֶׁנִּתְבָּאָר לְמַעְלָה שֶׁע"י הַתו"מ בַּפ"מ דוֹקָא נַעֲשֵׂה יח"ע בְּאִצִּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת מִטַּעַם הַנ"ל מ"מ עִיקַר סִבַּת גְּלוּי אִוְרוֹת עֲלִיּוֹנֵי יח"ע ע"י הַמִּצְוֹת הוּא שֶׁעָשׂוּ הַאֲבוֹת אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַכֵּנָה רַבָּה לִזוֹה ע"י הַעוֹבְדוֹת שֶׁלָּהֶם וְנִסְעֵתָם בְּא"י שׁוּוֹה כֹּל עִיקַר עֵינֵן סְפוּרֵי מַעֲשִׂוֹת דַּס' בְּרֵאשִׁית מִלָּךְ לָךְ עַד סוּף יוּחֵי שְׁכַל הַסְּפוּרִים הֵן בְּאֲבוֹת וּשְׁבַטִים וְיוֹסֵף שְׁמַהֵם הִיָּה הַכֵּנָה לְהִיּוֹת יח"ע

כשבא לא"י אע"פ שע"י עובדו' שלו בכל יום היה גורם יח"ע למעלה באצי' כי רוח אייתי רוח כו' והוא היה דבוק רק למעלה באה"ר כמ"ש התהלך לפני ממש כו' אבל באמת בחי' יחודים הללו היה הכל בכל מדרגה ומדרגה דע"ס דאצי' בכאו"א כפי מה שהיה תחלת ההשתלשלות ע"פ מאמר קו המדה בלי תוספת ובלי מגרעת על מדה הראשונה וכך לא היה גלוי ההעלם מעליון לתחתון רק כפי מדה וצמצום הראשון ואע"פ שהוסיף אור בחסד דאצי' היה נשאר האור באצי' ולא הגיע המשכה נוספת על המדה בבריאה רק כפי צמצו' שבין אצי' לבריאה וכן מבריאה ליצי' כו' וכן ענין גלוי אלקות ביח"ע ויח"ת דבחי' המל' ע"י עבודתו במס"ג בהתגלות שלו לכל העולם היה ג"כ עד"ז שלא היה רק כפי המדה בסדר ההשתלשלו' דאבי"ע מעילה לעילה כו' אך כאשר אמר לו ה' לך מרצך (ולך בשבילך) הענין הוא שיצא מבחי' ההעלם דכתר באברם בחי' ה"ס הג"ל לגלוי יותר מכפי המדה וצמצום הראשון אל הארץ אשר אראך א"י שנק' עלמא דאתגלייא ששם הוא המקום שיתגלה שם כל יח"ע מהעלם לגלוי והיינו מה שנעשה מו' דחכמה ה"א כנ"ל באריכות בענין ה"א דאברהם כו' ואזי נעשה בחי' דרך ומעבר להיות חבור וקשר מן עצמות המאציל לנאצלים וכן מאצי' לבריא' כו' להאיר בתום' אור מרובה ביתר מכפי המדה ע"י העלאת מ"ן במעשה התחתונים שז"ש ויאמר ה' אל אברם לך לך מרצך כו' שיתעורר לצאת מהעלמו לגלוי כנ"ל וזה היה ההתחלה ממקור הראשון דבחי' ה"ס שיצא אח"כ מן ההעלם לגלוי ע"י מעשה התחתונים בבחי' יח"ע שבכל ע"ס דאצי' בתום' אור מרובה להאיר למטה דוקא כי רוח אייתי כו' דלאחר שכבר נעשה קשר וחבור ודרך ומעבר מלמעלה למטה מן המשפיע למקבל מעצמות המאציל לנאצלים ומאצי' לבריאה כו' כך ממש נעשה בחי' קשר וחבור מלמטה למעלה מן המקבל אל המשפיע דהיינו מה שיש בכח מעשה התחתונים בעובדות שלהם במס"ג לגרום גלוי אור דיח"ע בתום' מרובה מכפי מדה הראשונה להאיר ולהמשיך למטה ממש כנ"ל וד"ל:

להבין כמה שאנו מוצאים בספורי מעשה האבות דידוע ששרש אברהם היה בבחי' החסד עליון והיה מרכבה לבחי' חסד דאצי' ע"כ היו כל מעשיו רק להתחסד עם הבריות יהיה מי שיהיה היה מאכיל זן ומפרנס לכל גם לערביים כו' וכמ"ש בוהר דהוה עביד מיכו יתירא עם ברייתא וא"כ יש להבין למה לא סיפר בתורה מעובדות ומעשים של חסד שעשה אברהם בהיותו באור כשדים עד היותו בן ע"ה שנה ולא התחיל להזכיר חסד וצדקה דאברהם בזיוותו להאכיל אורחים רק כשבא לא"י (ואחר שמל א"ע דוקא) והיה יושב באלני ממרא דכתיב והוא ישב פתח האהל וגו' וירא והנה שלשה אנשים וגו' וירץ כו' וביקש והפציר במ שיאכלו בכיתו ומספר בזיוותו וכמ"ש ואל הבקר רץ אברהם כו' וכי לא היה לו מדה זאת קודם לכן עד שבא לא"י שכבר היה באור כשדים מאכיל זון לכל בחן וחסד גדול ובוריות יתירה כו'. אך הענין הוא דהוה ההפרש בין הצדקה וחסד שעשה אברהם בעודנו בח"ל (וקודם שמל א"ע) דאע"פ שעשה כוונות יח"ע במס"ג באה"ר ודביקות נפלאה בהשפעת כל עצמות שלו ובכל הכוונות העליונות ששייכים למצות צדקה וחסד לא היה פועל עי"ז רק להוסיף אורות עליונים בחסד עליון דאצי' לבד אך לא היה פועל שיומשך מאצי' לבריא' ומבריאה ליצירה כו' עד העוה"ז בחי' תום' אור אלקי להיות למטה כמו למעלה אלא רק כפי סדר ההשתלשלות דאבי"ע עפ"י מאמר קו המדה לבד וע"כ נשאר היח"ע באצי' לבד כי לא היה עדיין למעלה קשר וחבור ודרך ומעבר להיות הארת אור המאציל לנאצלים ומאצי' לבריאה כו' ביתר מכפי המדה וצמצום הראשון כלל (כמ"ש למעלה) אלא כל אחד על מקומו ומדרגתו ומה שנמשך מעילה לעלול הכל במדה וצמצום ולא נעשה ונמשך מהעלם העליון לגלוי בתחתון יותר מכפי המדה הראשונה בתחלת ההשתלשלות מעצמות המאציל אפילו כמלא נימא כו' וכנ"ל ולזאת הגם שעשה אברה' עובדות גדולות בצדקה וגמ"ח וגלוי אלקות בגלותו אחרות ה' לכל העולם ונתגיירו רבים מעמי הארץ כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן ולא נזכר בתורה כלל ממעשיו והילוכו עד שהיה בן ע"ה שנה רק

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ואולם חי אני

עולמות אשר כלא חשיבי' וכמטה מים אוקיינוס הוא ע"י אתעדל"ת כדכתיב תתן אמת ליעקב. כי הנה יעקב אמר

ד. והנה המשכה זו שיומשך בחי' הכבוד ממקומו, שהוא מקור מחצבו המאד נעלה, להיות מכה"כ להחיות

וימלוך וימת כו' (ר"ל שהאותיות המלוכש' בהמאכל או המלוכוש, כנודע שככל דבר מלוכש בחי' אותיות המחיה את הדבר, ואותיות אלו הן בחי' אותיות שנפלו בשבה"כ מעולם התהו שהכלי' הן בחי' אותיות כמ"ש במ"א עד"מ תיבת ארון עולם הוא כלי לבחי' ההשכלה המלוכשת באותיות אלו שהוא ענין אדנות וממשלה, וענין שבה"כ הוא עד"מ פיזור ופירוד האותיות כאו"א בפ"ע שאז מסתלק ההשכלה מהם ומ"מ נשאר בהם רשימו מההשכלה, ועד"מ זה הוא ענין שבה"כ ונפילת אותיות הנ"ל ונתלכשו בדצ"ח הגשמיים ג"כ שהם נמשכים מכחות רוחני' עליוני' שנפלו בשבה"כ כנודע) כי שרש הבהמות מפני שור שבמרכבה ושרש החיות מפני אריה ועופות מפני נשר ונפש החיונית מפני אדם כו' וע"י מס"נ באחד נאספים כל בחי' אותיות הנ"ל להתעלות לשרשן וזהו ענין ואספת דגגך וכו' שאומרים בק"ש אחר המס"נ באחד כי אז דוקא עי"ז יהי' העלאת האותיות לשרשן וזהו פי' וימלא כבוד ה' את כל הארץ היינו שכדי להיות ימלא כבוד ה' הוא ע"י עליית האותיות הנ"ל שנפלו בשבה"כ למטה וזהו את כל הארץ היינו האותיות מא' עד תי"ו שנפלו בארץ דהיינו בעניני' גשמיים וע"י העלאת האותיות ע"י המס"נ באחד שנכללי' למקורן ושרשן הגבוה מאד נעלה בחי' לפני מלוך מלך לבני', עי"ז נמשך להיות וימלא כבוד ה':

בשכמל"ו ואנו אומרים אותו בק"ש אחר אחד, שע"י מס"נ באחד אנו ממשיכים להיות בשכמל"ו, דפי' מס"נ הוא מסירת הרצון שהרצון נק' נפש כמו אין נפשי אל העם וכך פי' אלך ה' נפשי אשא היינו מסירת הרצון לבטל נפשו ורצונו לאמר מי לי בשמים כו' שהוא בחי' ביטול היש לאין דהיינו שנעשה מיש אין שמכמל א"ע ממש, הנה ע"י אתעדל"ת זו אתעדל"ע להיות מאין ליש דהיינו שהש"י ג"כ יצמצם א"ע להיות רוצה במלוכה הנ"ל ולעלות במחשבתו אגא אמלוך שזהו בחי' ביטול רצון העצמות דכולא קמו' כלא חשיב ממש להיות רוצה במלוכה וזה נמשך ע"י מס"נ וביטול רצון שבאדם והמס"נ נק' אמת וזהו תתן אמת ליעקב. ולכן מפסיקים בין אחד ולואהבת בבשכמל"ו הגם שלא אמרו משה מפני שהוא עיקר תכלית היחוד להיות ברוך שם כבוד כו' ממקומו הנ"ל, ע"י ישראל, שמע ישראל, מסירת נפשם ליכלל באחד ע"י ודברת במ להיות נכלל מחשבה במחשבה כו' שזהו מכלל ענין מס"נ וביטול רצון שאין לו רצון אחר רק רצון הש"י וזהו ג"כ ענין עסקו בתורה להעמיק שכלו איך רצונו ית' ואינו מהרהר בצרכי עצמו כלל. וזהו ענין פ' ראשונה דק"ש שהיא קבלת עול מלכות שמים, ובפ' שניה נאמר ואספת דגגך כו' ולכאורה אין לזה שייכות לק"ש, אך הענין דהנה עיקר היחוד הוא ע"י העלאת כל המאכלים ומלוכשים שהם בחי' אותיות ששרשן משבה"כ

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כל שמעשיו

בכוחות הנפש. הנה בשל"ה פרשה ראה דשע"ה פי' שני המאורות הגדולים הם תלמוד גדול ומעשה גדול, וכ"כ בס' ע"מ מאח"ד ח"ד פ"ו דע"א סע"א.
והנה במד"ר וירא פ' נ"ג דנ"ט ע"ד ע"פ ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים ר' לוי א' שהוסיפה על המאורות נא' כאן עשה ונא' להלן ויעש אלקי' את שני המאורות הגדולים וגו', ולכאוי' יפלא למה לא דימו ענין לשון עשייה זו שאמרה שרה לפסוק אחר הנא' במע"ב כמו ויעש אלקים את הרקיע וכדומה רבות. אך הענין הוא כי פי' צחוק עשה לי אלקי' מבואר בת"א פ' ויצא דהוא בחי' צחוק ותענוג העליון שיתגלה לע"ל, וכמארו"ל במד"ר ר"פ אחרי בפי' ישמח הוי' במעשיו שמח אינו אומר אלא ישמח ה' במעשיו עתיד הקב"ה לשמוח

כל שמעשיו מרובין מחכ' חכמתו מתקיימת, ולכאוי' צ"ל למה תלה ענין קיום בחי' החכ' במעשה, הלא מצינו בדרו"ל היפך מזה שאמרו (קדושין ד"מ סע"א) נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, א"כ המעשה תלוי בלימוד ואיך אמר כאן שע"י שמעשיו מרובים עי"ז תתקיים חכמתו כו'. אמנם גם לפי מה שתלמוד מביא לידי מעשה מובן ג"כ שמעשה גדול בעצם וגדול תלמוד הוא מפני שמביא לידי מעשה, ולכאוי' ג"ז אינו מובן הלא במעלה בחי' החכמה גדולה הרבה מבחי' המעשה שהחכ' היא ראשית כל הע"ס וגם בנפש החכ' היא ראשית הכוחות, משא"כ המעשה הוא כח היותר אחרון, ולמה יהי' מעלת החכ' רק כמה שמביא לידי מעשה, שהיא בעצם כח היותר אחרון

בהמק"ד והיינו כמארז"ל על פסוק ושכנתי בתוכם בתוכו לא נא' אלא בתוכם בתוך כאו"א כו' ע"י בחי' ביטול היש לאין. והענין הוא דהנה איתא במד"ת סי' ה' ע"פ מה אנוש כי תזכרנו שבשלישה מקומות היו המלאכים מדיינים כנגד הקב"ה באדם ובמשכן ובתורה, ע"ש באריכות. והיינו כי בשעת בריאת האדם קטרגו מלאכי השרת לפני הקב"ה ואמרו מה אנוש כו' כמ"ש ברבות בראשית פ"ח ואח"כ בשעת מ"ת הורו כמארז"ל שבת דפ"ט ע"א, ובשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו מלאכי השרת וקשרו להם כ' כתרין, ואח"כ בשעת חטא העגל שמחו שנמצא כדבריהם שבעוד מ"ם יום אחר מ"ת שהיה פכ"פ כו' הפך לבם כ"כ, אך בשעת מעשה המשכן ערכה שמחתם לפי שמלאכת המשכן מכפר על מעשה העגל שלכן הי' זהב במשכן לכפר על זהב העגל.

במעשיהן של צדיקים, שלע"ל דוקא יהי' גילוי השמחה מבחי' הבוררים דעכשיו בבחי' אתכפאי ואתהפכא, וכנודע שענין הצחוק והתענוג הוא מדבר חדש וכמו מצפור המדברת, אבל מדבור האדם לא יהי' מזה שחוק ותענוג כלל, ועד"ז יובן שדוקא מבחי' אתכפאי ואתהפכא שבעוה"ז דוקא שהגוף ונה"ב מסתירים, מזה יהי' הצחוק והתענוג דלע"ל כו', וזהו צחוק עשה לי אלקי' שבחי' הצחוק והתענוג זה נמשך מבחי' שם אלקים דוקא, דהיינו ע"י מיעוט האור עד שנעשה בחי' העלם והסתר, וכד אתהפכא השוכא לנהורא ע"י דאתכפי' סמ"א עי"ז נעשה יתרון האור כמש"ש בפ' ויצא בד"ה ושבתי בשלום, ובהביאור ד"ה והי' הוי' לי לאלקי', וזהו שארז"ל גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ, שבריאת שמו"א הוא בחי' יש מאין אמנם ע"י מעשה צדיקים נמשך בחי' ביטול היש לאין, וע' בגמ' כתובות ד"ה שמעשה צדיקים הוא בנין

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי ה' אלקיך, ליל ב' דחה"ש, תרד"ע

שכל א' רוצה להיות בבחי' השלימות בלתי יצטרך לקבל שפעו מוולתו וכן לא ישפיע לוולתו כו', דכזה הי' ארצם מובדל מכל הארצות בלתי צריכים לקבל שום טובה בפרנסה מארץ נכרי' וכן ביניהם לא הי' צריכים ול"ז כו', אבל ה' בחכ' יסד ארץ שכל הארץ היא בבחי' התקון דחכ' שהוא היפך זה ממש, והוא שכל אקלים יקבל שפע פרנסה מארץ זולתו שזהו עיקר ענין המסחר כו', ונמצא כל ארץ מקבל מוולתה ומשפיע לוולתה כו', וזהו ואגודתו על ארץ יסדה כאגודה זו שבין הכל כא' יחשב ואין לחלק א' שלימות בלי זולתו כו', אבל מדת סדום הי' שלא יקבל זמ"ז והו"ע שלי שלי ושלך כו', וזהו ג"כ ענין הפירוד דמדות דתהו שכ"א היתה בבחי' השלימות וע"כ לא רצו לא להשפיע ולא לקבל זמ"ז כו'. אך לכאורה אינו מובן דהרי טעם זה מספיק רק על זה שלא רצו לקבל מהספ"ה האחרת מפני שעושה גרעון בשלימות שלה שהרי זה מורה החסרון כו' כנ"ל, אבל מפני מה לא רצו גם להשפיע שזה לכאורה אינו מגרע את השלימות אדרבא זהו גדלות מה שהוא בבחי' משפיע כו'. אך הענין הוא דהנה ידוע ומבו' במ"א דמ"ש בס"י נעוץ תחלתן בסופן וסוכ"ת, הטעם ע"ז מה שיסד המאציל עליון בנאצלים להיות נעוץ תחלתן בסופן כו' הוא בכדי שיהי' בחי' משפיע ומקבל כו', דהרי כל מקבל באמת הוא באין ערוך לגבי עצמות המשפיע כו', ומה

רלו) והנה יש עוד סיבה להפירוד דספ"ה דתהו מה שלא נתנו מקום זל"ז מצד השלימות שכל ספ"ה היתה בבחי' שלימות בעצמה ולא רצתה לקבל מהספ"ה האחרת, כי זה שצריך לקבל מוולתו הוא מצד שנחסר לו בעצם שלא יוכל להשלימו בעצמו, כ"א ע"י זולתו שיש בו אותו הדבר מה שאין בו, וא"כ כל ספ"ה אינה בבחי' השלימות בעצמה ומקבלת השלימות מהספ"ה האחרת כו', והספ"ה דתהו היו בבחי' שלימות כאו"א בפ"ע ולא רצו להשפיע אל הספ"ה האחרת ולא לקבל שפעה ממנה כו' (ושרש סבת הדבר הוא הישות, דהנה בספ"ה דתקון להיותם בבחי' ביטול בעצם ע"כ נמצא בהם דעת והרגש זה שאין בכ"א השלימות בעצמה כ"א ע"י הספ"ה האחרת, וכמו מדת החסד עם היותה בחי' חסד יש בה ההרגש דחסד לכד אינו שלימות וצ"ל ג"כ גבו' כו', וכן במדת הגבו' ההרגש שצ"ל ג"כ חסד כו', והיינו מצד עצם הביטול לבחי' שלימות העצמית דעצמות א"ס שיהי' בכל ההפכים דוקא כו', וע"כ מקבלים השלימות זמ"ז כו', וספ"ה דתהו שלא הי' בהם בחי' הביטול ע"כ כל ספ"ה הסתפקה במציאותה שזה לכד הוא השלימות כו'). והי' כענין דאי' במשנה דאבות האומר שלי שלי ושלך שלך הי' מדת סדום, וידוע דאנשי סדום שרשם הי' מבחי' התהו דע"כ היו בבחי' הפירוד שלא ליהנות ולא לקבל זמ"ז כו', והיינו

ההשגה העליונה אין זה בבחי' התחדשות כו', והוא ענין עו"ע שהן בערך זה לזה כו', אבל כאשר בא לעומק כוונת הרב ועצם דעתו ה"ו אצלו בבחי' התחדשות לגמרי שלא הי' גם בהשערה שלו מקודם כו'), שזה צמצום עצום כו', ואח"כ צריך להיות כמה צמצומים דכאשר נמצא האור שכל השיך אל המקבל ה"ה נמצא בבחי' נקודה לכד וצריך לפרט הפרטים שבה ויש בהם עדיין ריבוי אור לפי"ע המשפיע, וצ"ל אח"כ עוד המשכה והתפשטות שזהו שטח הבא בדבור כו' כנודע ומכו' במ"א, וא"כ למה לו להמשיע כל הטורה והירידה הזאת לצמצם א"ע כ"כ כו', וביותר כידוע אשר כל עלול טבעו לעלות אל עילתו והיינו דוקא להיות בבחי' עלי' למע' ולא לירד למטה כו', והעלי' היא בנ"ר שלו, ומה שיוירד להשפיע זהו בחי' ז"ת שבו כו', והרי הירידה בכלל היא היפך טבעו כו' וכמ"ש במ"א, וא"כ מפני מה יהי' בהמשיע היפך הטבע להיות בבחי' ירידה ובבחי' צמצומים רבים כו'.

ק"צור. עוד סבה להפירוד שבתהו, שכל ספי' היתה בבחי' שלימות בעצמה, מצד הישות שמספיק מציאות עצמה, וא"צ לקבל מזולתה והו"ע מדת סדום שלי שלי ושליך שלך, ולכאו' מפני מה לא רצו גם להשפיע, יקדים דענין נתב"ס בכדי שיהי' משפיע ומקבל, להיות שההשפעה היא באין ערוך לגבי עצמות המשפיע שצריך להעלים עצם שכלו ובא כמו מהות אחר (וכשהמקבל בא על הפנימיות ה"ז כמו התחדשות, לא כמו בחיצוניות השכל גופא), ויש עוד כמה צמצומים, ומטעם המוחין להיות בעלי' והבדלה.

שמתדמין זל"ז שהרי משפיע ומקבל הוא בענין עו"ע כו', זהו רק שהמדרי' העליונה שבהמקבל והיינו עצם כח שכלו ותבונתו מתדמה להארת השכל של המשפיע הבא בדבור, וכידוע בענין כאשר דברת לאמר, שמהדבור של המשפיע נעשה בחי' מחשבת שכל של המקבל כו', דכללות ההשפעה מה משפיע אל הוולת ה"ז באין ערוך כלל לגבי אור השכל כמו שהוא בהמשפיע לגבי עצמו כו' כידוע, ובפרט אור השפע כמו שבא בדבור ה"ז אור מצומצם מאד שבאין ערוך לגמרי לגבי עצמות המשפיע ולגבי אור שפעו כמו שהוא לעצמו כו', והרי צריך לצמצם א"ע בזה ככמה צמצומים גדולים כו', וכידוע דבתחלה צריך להעלים אור שכלו לגמרי בכדי שימצא בו האור שכל השיך אל המקבל כו' דזהו כמו שבא ממהות למהות אחר, עם היות שאינו מהות אחר לגמרי שהרי זה מאותו שכל שהשכיל לעצמו כו', מ"מ ה"ז כמהות אחר מפני שבא באופן אחר לגמרי (באופן שא"א לבוא מזה על הענין כמו שהוא אצל המשפיע כו', וכאשר קאים אדעתא דרבי' דהיינו עומק חכמתו כמו שהוא לעצמו כו', שזהו ע"י שבההשפעה בפרטי הדבורים יש בזה בהעלם גם עומק ופנימי' חכמתו כו' ה"ז כמו שבא על דבר חדש לגמרי כו', ואין זה כמו בחיצוניות גופא כשעולה במעלות להשיג הענין בעומק יותר שאין זה בבחי' התחדשות אצלו מפני שכבר נמצא כלול ונרגש אצלו בהעלם גם בהשגה הקודמת כו', והו"ע עד ועד בכלל דגם בהיותו בהשגה הקודמת ה"ה בקירוב ובערך אל ההשגה העליונה וממילא כאשר בא אל

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

א"ר אלעזר כל אדם לעמל נברא - מוצאי תשעה-באב תרפ"ט

וכמו עד"מ באדם למטה הנה העשי' הוא שהפעולה היא נבדלת לגמרי מן הפועל הנה כמו"כ הוא למעלה דהתהוות מציאות היש הנראה לנפרד והו"ע מלאכה ועשי', וזהו דמלאכה הוא בנימין א"ל ארנ"ג שהוא השם דעשי', והנה בתחלת הבריאה הרי מלאכה זו היא נמשכה מלמעלה מצד כי חפץ חסד הוא דטבע הטוב להטיב, אבל אחר שנבנה"ע הנה באתעדל"ת תליא מילתא והוא בעבודת הנבראים דוקא, לפי דוהו עיקר הכוונה שבברה"ע שיהי' המשכת אור העליון ע"י עבודת הנבראים דע"י המלאכה שלמטה הנה ע"י באתעדל"ת אתעדל"ע, הנה רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

והנה המשכה זו להיות התהוות היש, והיינו זה דהאור דש' הוי' מתלבש בהאות' דשם אלקים זהו הנקרא מלאכה למעלה, דהנה כתי' בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, דדיבורו של הקב"ה השיב מעשה, וכת' ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וכת' מה רבו מעשך הוי' שהם ריבוי העולמות והנבראים שנתהוו עד אין שיעור ומספר כלל דבכלם נא' ל' מלאכה ועשי' הרי יש בחי' מלאכה ועשי' כבי' למעלה, והיינו בחי' ההתלבשות בהשם אלקים שהאור דשם הוי' מתעלם ומסתתר עד שבריבוי השתל' יהי' מציאות יש, ובחינה ומדרי' זו נק' בשם מלאכה,

התורה, וכמאמר אין חכם כבעל נסיון דעיקר החכ' ותכליתה הוא כשבא בנסיון בפועל טוב בעשי' דוקא שע"ז ממשכיבם בחי' מלאכה שלמעלה.

והנה בהתהוות העולמות שהוא בחי' מלאכה שלמעלה כתיב כי ששת ימים עשה הוי' כו', דששת ימים הכוונה הוא ששה מדות עליונות והיינו דהתהוות העולמות הוא ע"י מדות העליונות וכמ"ש זכר רחמיך וחסדיך כי מעולם המה, דרחמים וחסדים שהם בחי' המדות שייכים אל העולמות, דהנה ארו"ל אלפים שנה קדמה תורה לעולם, דאלפים הם ב' אלפים שהם ב' אלפין כמ"ש אאלפך חכמה ואאלפך בינה שהם המוחין חו"ב זהו קדמה לעולם, דעולם הוא בחי' מדות אבל תורה שהיא בחו"ב הרי קדמה לעולם, וזהו כי ששת ימים עשה כו' שהם מדות העליונות שהם הנק' מלאכה, א"כ הנה זה דע"י מלאכה שלמטה ממשכיבם בחי' מלאכה למעלה הוא דע"י תקון המדות שהאדם מתקן מדותיו הטבעיים הנה עי"ז ממשכיבם בחי' המלאכה שלמעלה, והענין הוא, דהנה ארו"ל לעולם היא אדם רך כקנה ואל היא קשה כארו, רך כקנה הם מדות דתיקון שהם מדות דקדושה, וקשה כארו הם מדות דתהו שהם מדות טבעיים, וידוע דבתהו הן ענפין מתפרדין, ומדות דתיקון הן בהתכללות דכל מדה כלולה משארי המדות, וזהו"ע התיקון דכל מדה תהי' כלולה מו' מדות כמו חסד שבחסד גבו' שבחסד וכן כולם דראשית עבודת האדם בהתקרבותו אל הוי' צריך לשנות מדותיו הטבעיים שיהיו מדות דקדושה, דמדות דקדושה הוא שהם בהתכללות דוקא. וביאור הענין הוא, דהנה ידוע שהאהבה נק' חסד כמ"ש אהבת עולם אהבתך על כן משכתך חסד, וחסד שבחסד היינו האהבה הנגלית מתוך האה' המוסתרת שבטבע נפש האדם, וכמו אהבת האב לבנו כשהיא מתגלית לעיני כל דהגם שאין בה התחדשות כי אהבתו טבעית היא ובתמיד', דבזה הרי אין הפרש כלל בזמן, דהתקשרות האב והבן היא תמידית ולכן כיבוד אב תמיד דמכבדו בחייו בעלמא דין ובחייו הנצחיים, דכ"ז הוא לפי שההתקשרות היא תמידית ומ"מ הנה יציאתה של האה' בגילוי מתוך החסד המוטבע נק' חסד שבחסד. וגבו' שבחסד הוא הקו השמאל שבמדה זו עצמה, והיינו שהיא מעצמות המדה דמדת החסד והאהבה, אלא שמלוכשת המדה דאהבה בדבר שהוא היפוכו דחסד שבחסד הוא התגלות האהבה בהקרוב לו וגבו' שבחסד הוא התגלות האהבה בדבר שהוא היפוכו כמו לשנוא את מי ששונא לבנו או לאוהבו, דשנאה זו הגם שהיא גבור' ודינין הרי נמשכה מצד האהבה לבנו, וכל מה שהאהבה לבנו הוא יותר, הנה יותר יהי' השנאה למנגדיו, ותפארת שבחסד הוא ההתפארות הפנימי בחיופי דמדת החסד וההשפעה, ונצה שבחסד הוא ההשתדלות להתקרב אל דבר הטוב, וגם אם

בבחי' מלאכה שלמעלה, והיינו דע"י ענין המלאכה, ואופן העשי' למטה שעו"ג ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, דהכוונה הוא שיעשה מלאכתו באמונה, דע"פ פשוט הוא דכל עבודה ומלאכה שהאדם עושה בגשמי' יהי' מלאכתו באמונה שיאמין בה' שהוא הזן ומפרנס והוא ית' יגמור בעדו לברכה, וזהו שפרשי' (בשם המכילתא) כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשו' שלא תהרהר אחר מלאכתך, והיינו דכאשר בא השבת צריך האדם להיות במנוחה גמורה כאלו כל מלאכתו עשו' והוא מצד האמונה פשוטה שיאמין בה'. והענין ע"ד החסידות הוא, דמלאכתו באמונה הוא שיעסקו בענין האמונה, דהנה אמונה צריכה עבודה, דהגם דאמונה היא מדר' גבוה רמה ונשאה ומ"מ ה"ה בבחי' מקיף, ולכן הרי יכול להיות גם דבר והיפוכו וכמו גנבא אפוס מחתרתא רחמנא קריא שהוא מאמין בד' שהרי מבקש מה' שיצליח בנגיבתו, והבקשה היא כאמת שהרי אינו הפיץ שיתפסו אותו א"כ בקשתו הוא כאמת ועושה דבר שהוא נגד רצון ה' אשר כמו"כ הרי כאו"א יכול למצוא בעצמו דלפעמים מבקש עזר ה' על דבר שהוא היפך רצה"ע, וכ"ז לפי שהאמונה היא בבחי' מקיף, וזהו העבודה באמונה להמשיך את המקיף בפנימי', וזהו מלאכתו באמונה, והיינו דלא זו בלבד אשר במלאכתו לא יהי' שום נדנדוד איסור כ"א עבודתו באמונה דוה שמאמין בה' יהי' זה בפנימי' אצלו, וכמו בעסק מו"מ הנה לבד זאת שלא יהי' בזה גניבה גזל ודבר שקר וכה"ג שהם דברים אסורים ממש, דאסור הוא מה שקשור בקל' וסט"א שהוא רע כו' ויזהר עצמו גם מגניבת דעת ואונאת דברים אלא דמלאכתו יהי' באמונה דיוקבע בלבו דברכת הוי' היא תעשיר וכל עבודתו צריכה להיות דעסקו יהי' כלי טהורה ותהי' ראוי' לברכת ה', ואז הנה וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה, שע"ז ממשכיבם בחי' מלאכה שלמעלה, וזשארז"ל (גדרים דמ"ט ע"ב) גדולה מלאכה שמכבדת את בעלי', וידוע דכבוד הוא בחי' מקיף והמלאכה שמכבדת את בעלי' הוא שע"י המלאכה שלמטה כשהיא ע"פ תורה ממשכיבם בחי' המלאכה שלמעלה, והעושה כן היינו מי שעוסק בהעבודה דאמונה או כל עניני עולם מאירים לו, די ועלט איז בא אים א ליכמינע שרואה את האמת, וזהו דכתי' סוף דבר כו' האדם, דסוף של כל דבר ודבר שנברא בעולם הנה הכל נשמע, פון אלץ הערט זעך כי את האלקים ירא, דעבודת אלקים הוא ביראה, דאהבה היא קירוב ובקירוב הרי יש בזה מדר' כו', אבל ביראה הוא יותר אמת ולכן את אלקים ירא, אמנם מפני היראה הרי כל עבודה לחמא יחשב לזאת העצה לזה הוא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם, האדם הוא אדם הידוע כמ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם כו', דע"י עבודה זו הוא הגילוי דאדה"ע, דהלא תכלית ועיקר הכל הוא העבודה בפועל שתהי' ע"פ דיני דרכי

הוא התקשרות האוהב בהנאה, ומל' שבחסד הוא דבור האוהב עם הנאהב בחיבה יתירה עד כי נפשו יצאה בדברו, מפני גדול האהבה.

יהיו מניעות רבות מאד ינצח א"ע לעמוד נגד כל מונע ומעכב ויגיע להטוב ע"י התגברות כח הנצחון, והוד שבחסד הוא ללחום בעד בנו ואהבו ולהצילו מאויבו, ויסוד שבחסד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

סדר השני, חג הפסח, תש"ג

במוחש: איש פשוט כשרואה בעל מוחין – הוא מתפעל ובטל, למרות שאינו מבין אותו כלל. ואילו במדות יש לזולת הקטן השתוות אל הגדול.

*

אספר לכם שני סיפורים ותבינו את ההבדל בין מוחין למדות ואת השפעתם על הזולת.

(א) בליובאוויטש היה אחד בשם אליעזר – לאזשע – ברוך'ס. במלחמת טורקיה הוא היה אצל פלעוונא. כשהיו שואלים אותו: לאזשע מה עשית במלחמה? היה עונה: סקאבעליאו (שר צבא מפורסם) צעק ואני צעקתי וניהל את הפיקוד.

למרות שגם הוא בעצמו היה מבין את ריחוק הערך שבינו לבין סקאבעליאו, בכל זאת אמר ברצינות הכי גמורה סקאבעליאו צעק ואני צעקתי, שכן במדות יש מקום שהקטן ישתווה אל הגדול.

(ב) במשך הזמן – תרס"ז – שכל משפחתנו חיה בווריצבורג²³, ביקר אבי כמה פעמים את הרב במברגר ז"ל. הרב במברגר היה ירא שמים גדול, נוסף על יחוס האבות שלו היה בעל יחוס עצמי, גדול בתורה, הרבה רבנים היו פונים אליו בשאלותיהם, והוא ענה להם תשובות ארוכות משולבות למדנות עמוקה. אבי שוחח אתו כמה פעמים בענינים שונים בעמקות גדולה.

פעם אחת בא הרב במברגר אל אבי שעסק אז בכתיבת המשך מאמרי ר"ה תרס"ו, כי מאז שחברי מפלגת "פועלי ציון" עשו פרעות בנאות דשא טשארני רוטשעי – ז' אב תרס"ו – עד שבא לווריצבורג לא כתב את המאמרים שאמר.

– מפרשת דברים תרס"ו (מאמר ל"ח ד"ה אלה הדברים) עד פרשת וירא תרס"ז (מאמר מ"ח ד"ה וה' אמר המכסה אני), וכשבא לווריצבורג כתבם.

כט. הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא. אבהתנא – ענין המוחין. לחמא עניא – ענין הגלות. הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא – ה"לחמא עניא" אכל את ה"אבהתנא", הגלות אכלה את המוחין.

עיקר העבודה הוא מוחין, הבחנה, ובעיקרו זקוקים לכך בגלות. בזמן הבית היה זה בדרך מלמעלה למטה, "כשם שבא להיראות כך בא לראות"²², ממילא היתה הבחנה והכרה בין טוב לרע. ואילו בזמן הגלות מן ההכרח שיהיו מוחין כדי שתהיה ההבחנה, ובמיוחד הבחנה בהשגה אלקית. מוחין הם כלי להשגה והרגשה באלקות.

ישנם שני מבואות לעבודת הבורא ברוך-הוא: (א) קבלת עול. (ב) הרגשה הבאה מהשגה. במדות ישנן שלש מדריגות: מדות שעל פי שכל, מדות הרגש ומדות טבעיות. ויש גם שורש המדות, והוא ענין רצון עצמי. אך כל זה הוא "מבוא". עיקר העבודה הוא מוחין, לעמול ולהתייגע בשכלו על השגה אלקית, עד שהענין נרגש אצלו בפנימיות, הרגשה המביאה לעבודה בפועל.

ולמרות שמוחין בלי מדות הם חסרון, הרי זה מפני שהמדות הן ההבחנה של המוחין. כמו שה"פועל" הוא הבחנה על המדות, כך התפעלות שכלית, על כל פנים, היא הבחנה על המוחין. כפי שמוסבר בדא"ח ענין טמטום הלב, שהלב אינו מתפעל, והרי יש בכך משום הוראה שהשגתו איננה השגה.

עבודת המוח היא תחיית המתים. אין דבר קר יותר מאשר מת. מוחין הם קרירות, ולכן הם ענין המתניות, ההתיישבות והסדר, שהם הוראה על קרירות, וכאשר מאיר אור אלקי במוח – זהו תחיית המתים.

מוחין ומדות חלוקים זה מזה לא רק במהות עצמם, אלא גם באופן פעולתם על הזולת: במדות יש מקום להשתוות עם הזולת, הקטן יכול להידמות לגדול ביותר, ואילו מוחין פועלים ביטול על הזולת. וכפי שאנו רואים

(22) ראה חגיגה ב, א.

(23) ראה ר"פ מתולדות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - בספר חנוך לנוער - פ"ד.

כשנכנס הרב במברגר, ביקש רשות לראות מה שהוא כותב –
 כי פעם אחת בבואו מצא את כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 כותב לעצמו ענין בהלכות פסולי המוקדשין בפלפול
 בדברי הרמב"ם. הרב במברגר נהנה מהפלפול וביקש
 רשות להעתיקו, ולא הסכים כ"ק אאמו"ר. כי אם השאיל
 לו את הכתב למשך שבועיים. וחשב הרב במברגר שגם
 עתה כותב איזה ענין בנגלה –
 אבל כיוון שראה את המאמר שדן במעלות הנשמות
 על המלאכים, אמר בהתפעלות גדולה – לפי ערך
 מתינותו של יהודי אשכנזי: יש לכם עסק בנשמות
 ומלאכים... ונסוג אחור בביטול רב.
 זה מה שהמוחיץ פועלים ביטול על הזולת, גם על מי
 שהוא בעל מוחיץ.

סעודת יום א' של פסח תש"ג

~ רשימות אדמור מוהרי"צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

כ.

הדיבור הזה ציער את האברך במאד, ומשך זמן-מה היה חושב אם יספר דבר זה
 להרב-הצדיק החסיד הרב יהודה-ליב נשמתו-עדן אם לאו, ועבר שבועות שנים או שלשה,
 והחליט שלא לספר מאומה והיה לו צער גדול, ובתוך כך בא משולח מרבינו הגדול, שהוליך
 מעות רבי מאיר בעל-הגנס לשלחם לארץ-הקודש תבונה-ותפונן, ובדיו מכתב מרבינו הגדול
 להרב-הצדיק החסיד הרב יהודה-ליב נשמתו-עדן במענה על הידיעות שכתב לו אדות הדרך
 האברכים, פי הרב-הצדיק החסיד הרב יהודה-ליב נשמתו-עדן היה ממונה מאת רבינו הגדול,
 להדריך ולנהל האברכים והצעירים וכללות אנשי-שלומינו במחוז ההוא.

בין התשובות של רבינו הגדול, היה גם תשובה אדות האברך הנ"ל, "ראוי לקרבו, וצריכים
 להפיג צערו, וזה יהיה לו לאות ולאחרים למופת".

כשמוע האברך מפי מדריכו, את אשר כותב רבינו הגדול אודותיו, התחיל לבכות, וישאלהו
 מה אמה בוכה, ויספר לו את כל השיחה שהיה בין בני גילו ובינו, ויאמר לו הרב-הצדיק החסיד
 הרב יהודה-ליב נשמתו-עדן, עתה הנני מבין דברי רבינו, והיש לך מופת גדול יותר מזה, אז מי
 זאל מאכין [=שלעשות] פון א פלאכע [=מגולמי עץ] א מענטשין [=בן-אדם].

כא.

ככה הביטו החסידים הישנים על ענין המופתים, וגם אפילו המעשיות העיקרים המפורסמים,
 הנה חסידי חב"ד מספרים אותם בלחישת.

ואשר על כן, הנה במקום אשר חסידי ואהלין פולין וגאליציען, כותבים ספורים ומאורעות,
 ומנחילים לנו ספרים שלמים מלאים נפלאות, הנה חסידי חב"ד מנחילים לנו, ספרים שלמים
 בתורת החסידות. הנחות מדברי רבותינו, ביאורים ארוכים והסברים שכלים צמוקים.

דור הולך ודור בא, ואותה האיסטגס בהעדר סיפורי נפלאות מתחזקת. בא דעם טאטין –
 אומרת כבוד אמיי-זקנתי הצדקנית מרת חנה מוסיא נשמתה-עדן, לכלתה כבוד אמיי-זקנתי
 הצדקנית מרת רבקה נשמתה-עדן – האט זעף גיואלגערט מופתים, און קיינער האט ניט געוואלט
 אויפהייבן [=התגלגלו 'מופתים', ואף אחד לא רצה להרים אותם].

אין מהראוי ואין חפצי להעמיד מערכה מול מערכה, פי לא לנו קנה-המדה למדוד הקרים הגבוהים, נשיאי אלקים, הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר האדמו"ר האמאצעי, ומחותנו כבוד-קדושת אאזמו"ר האדמו"ר מטשערנאביל זכותם יגן עלינו, וכן הלצה בכל דור ודור.

ועלינו לשבח לאדון הכל, ולהפיר חסדי אל עלינו, אשר כהיום יש לנו תודה לה', תורה שלמה, תורת החסידות, בנגן אריאל, ואשרינו מה טוב חלקינו, ומה נעים גורלינו.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

נפש הוא. והנה קבלנו גם מברקה מהרי"מ הראשי הרב ר"י עבער שי, אשר בעזר השי"ת הגיע כבר לריגא, ומבקש עזרה בעד הישיבות שלי מה בהקדם, פן ח"ו יעבור הזמן. בטחוני גדול אשר אני"ש יחיו אשר בשיקאגא יזדרזו במשלוח תרומתם עוד לפני חג הפסח להיות דבר בעתו. ובגלל הדבר הזה יברך השי"ת את העושים והמעשים, הם ביתם וזרעם יחיו בכל הדרוש להם בגשם ורוח ובחן כשר ושמח. ידים הדו"ש ומברכם.

בי"ה, ג' ניסן, ת"ש
ניו-יארק

ידידנו אני"ש ווי"ח אי"א מנהלי אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא, ה' עליהם יחיו שלום וברכה.

שילוחם בסך ת"ג דולר מועד הישיבות נכון קבלתי, וישר כוחם. ובקשתי אשר יואילו נא להשתדל אשר האלף די אשר הבטיחו בסעודת פורים לקרן ההצלה בשביל ישיבותי יאסף ותשלחנן לפני חג הפסח הבע"ל.

למותר להגיד כי הענין תכוף מאד באשר שאלת פיקוח

אמירת תהלים בציבור (בכל יום אחר התפילה) וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יוקבע בכל בתי הכנסת מאיזה נוסח שיהיה
היום יום א שבת

עלי החובה (והזכות) להעירו על ההכרח הגמור וחובת גברא לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה, אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות
ממכתב ג' שבת, תש"כ

קדוש החמור

רק בשבת שעברה קראנו על התורה שנתנה בקולות וברקים, על הרטט שאחז בעם ישראל לנכח ההתגלות האלקית, אך השבת אנו קוראים את פרשת 'משפטים', המלאה במצוות שבין אדם לחברו, בדינים של אדם שגרים חלילה נזק לחברו, ועוד. מדוע התורה מעבירה אותנו בבת אחת ממצב רוחני נעלה אל מצוות העוסקות בעולם הזה החמרי?

אלא, המטרה היא לא להשאיר במצב של מתן תורה שבו כל הבריאה עצרה (ו'התבטלה') לרגל המעמד הנשגב, אלא לקחת את אותה תורה ולתרגם אותה לחיי היומיום שלנו. זו בעצם פרשת 'משפטים' שבאה דוקא אחרי פרשת 'תרו' - גם בחיים הרגילים של היהודי יש לו מצוות שמלכות אותו בכל מצב והוא מתנהג כרצון השם.

אבל כדי להגיע לזה, אנחנו צריכים קדם לעצור בתחנה של פרשת 'תרו'. מה נותן ליהודי את הכוח שלא לשקע בחמריית העולם הזה, אלא להצליח לקדש ולזכר את העולם הגלוי האלקי של מתן תורה, העצירה וההתבטלות של העולם בפני ה'. אחרי שאנו יודעים שהוא זה הכל והכל זה הוא, יש לנו כוח לקחת ולגלות את זה בתוך העולם. בדרך היום של היום-יום שלנו.

כך גם היה במתן תורה עצמו - בהתחלה ה' ירד על הר סיני, הקדשה ירדה לעולם ופעלה חרדה ובטול בעם ישראל - 'וירא העם ויגעו ויעמדו מרחק'. אחר כך 'ואל משה אמר עלה אל ה' - ה' נתן לנו את האפשרות להזדכך ולהתקרב אליו מתוך המציאות שלנו.

זה מזכיר פרוש של השל"ה (רבי ישעיהו הלוי הורביץ, מחבר הספר שני לוחות הברית) על הפסוק שאמר בני ישראל בשירת הים "זה אלי ואנוהו, אלהי אבי וארממנהו":

אם אני עובד את ה' רק מתוך התבטלות, מתוך אמונה בה' שעוברת בעם ישראל מאבא לבן (א' להי אבי"), אני עדין לא מתחבר לזה עם כל הלב שלי. אבל כשאני מתבונן גם בשכלי בגדלת ה' - איזה עולם נפלא הוא ברא, כיצד הוא משגיח על כל דבר בעולם בהשגחה פרטית וכדומה - אז זה הופך להיות "אלי" האלקים שלי, שאני עצמי התחברתי עמו. ואז ממשיך הפסוק "ואנוהו" - אני והוא אחד!

כך היה גם בתהליך גלוי תורת חסידות בעולם. בהתחלה התגלה הבעל שם טוב, שהוא ותלמידיו שמו את הדגש על האמונה בה', אותה אמונה תמימה שנמצאת בלבו של כל יהודי. אחר כך גלה אדמו"ר הזקן את תורת חסידות חב"ד - שכל אחד יוכל להתבונן ולהבין בשכלו, בחכמה בינה ודעת, את גדלת ה'. כך האמונה חודרת גם לכוחות הפנימיים ולמציאות של האדם.

התכלית והמטרה של מתן תורה הן לעבד את ה' עם כל הכוחות שלנו, לא רק עם כוח האמונה אלא גם עם השכל, להרגיש כיצד התורה והמצוות מתחללות לתוך חיי היום-יום שלנו.

(מעובד ע"פ לקו"ש כרך טז, עמ' 242 ואילך. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור פרשת משפטים

~ נקודות משיחות קודש ~

והאלקים אנה לידו ושמתי לך (כא, יג)
לידו – לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הפנה לנפש
הבהמית, המחטיאה את האדם, שהיא בבחינת 'נסתר' ביחס
למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך – לגבי התקון נקט
לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת
כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקון הפגם.

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 302)

שני כ וכי יפה איש את עבדו או את אמתו
בשבת ומת תחת ידו נקם ינקם: כ א אך אם יום
או ימים יעמד לא יקם כי כספו הוא: ס
כ וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרר ויצאו ילדיה
ולא יהיה אסון ענוש יענש באשר ישית עליו
בעל האשה ונתן בפללים: כ ואם אסון יהיה
ונתתה נפש תחת נפש: כ עין תחת עין שן
תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כ כויה
תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת
חבורה: ס כ וכי יפה איש את עין עבדו או
את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת
עינו: כ ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי
ישלחנו תחת שנו: פ כ וכי ינח שור את איש
או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל
את בשרו ובעל השור נקי: כ ואם שור נגח
הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו
והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו
יומת: כ ואם כפר יושת עליו ונתן פדיו נפשו
ככל אשר יושת עליו: כ או בני ינח או בת ינח
כמשפט הזה יעשה לו: כ אם עבד ינח השור
או אמה כסף ו שלשים שקלים יתן לאדניו
והשור יסקל: ס כ וכי יפתח איש בור או

כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:
כ כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד
ובשבת יצא לחפשי חנם: ג אם בנפו יבא
בנפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו
עמו: ה אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים
או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא
יצא בנפו: ה ואם אמר יאמר העבד אהבתו
את אדני את אשתי ואת בני לא יצא חפשי:
ו והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדין
או אלה המזוזה ורצע אדניו את אוננו במרצע
ועבדו לעלם: ס (ה) ו כי ימכר איש את בתו
לאמה לא תצא כצאת העבדים: ה אם רעה
בעיני אדניה כתיב אשר לא קרי אשר לו יעדה
והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בכגדו
בה: כ ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות
יעשה לה: י אם אחרת יקחלו שארה פסותה
וענתה לא יגרע: כ ואם שלש אלה לא יעשה
לה ויצאה חנם אין כסף: ס (ישאל) יב מכה איש
ומת מות יומת: ג ואשר לא צדה והאלהים
אנה לידו ושמתי לך מקום אשר יגום
שמה: ס ד וכי יזד איש על רעהו להרגו
בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ס ו מכה
אביו ואמו מות יומת: ס ו גנב איש ומכרו
ונמצא בידו מות יומת: ס ו מקלל אביו ואמו
מות יומת: ס ה וכי יריבן אנשים והכה איש
את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל
למשכב: כ אם יקום והתהלך בחוץ על-
משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא
ירפא: ס

הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
 יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: ׀ פִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רַעְהוּ
 חֲמֹר אוֹ־שׂוֹר אוֹ־שֵׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת
 אוֹ־נֹשֶׁבֶר אוֹ־נֹשֶׁבֶה אֵין רָאָה: ׀ שְׁבַעֲת יִהְיֶה
 תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת
 רַעְהוּ וְלָקַח בְּעֵלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם: ׀ וְאִם־גָּנַב וְגָנַב
 מֵעֹמֹו יִשְׁלַם לְבַעְלָיו: ׀ אִם־טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ
 עַד הַטָּרְפָּה לֹא יִשְׁלַם: ׀ פִּי וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם
 רַעְהוּ וְנֹשֶׁבֶר אוֹ־מֵת בְּעֵלְיוֹ אֵין־עִמּוֹ שְׁלַם
 יִשְׁלַם: ׀ אִם־בְּעֵלְיוֹ עִמּוֹ לֹא יִשְׁלַם אִם־שָׁכִיר
 הוּא בָּא בְּשָׂכָרוֹ: ׀ וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה
 אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ מִהָרַץ יִמְהַרְנֶה לֹא
 לְאִשָּׁה: ׀ אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּה לֹא בְּסָף
 יִשְׁקַל כְּמֹהַר הַבְּתוּלָת: ׀ מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה:
 ׀ פִּלְ־שָׁכַב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמַת: ׀ זִבְחָה
 לְאֱלֹהִים יַחֲרֹם בְּלִתי לִיהוּהָ לְבָדוֹ: ׀ וְגַר לֹא־
 תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: ׀ כֹּל־אֲלֻמָּנָה וְיִתוּם לֹא תַעֲנֹן: ׀ אִם־
 עִנָּה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם־צַעֲקָה יִצַּעֲקָ אֵלַי שָׁמַע
 אֲשָׁמַע צַעֲקוֹתוֹ: ׀ וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם
 בְּחָרֶב וְהָיוּ גְשִׁיכְכֶם אֲלֻמָּנוֹת וּבְגִיכְכֶם יִתְמִים: ׀ פ
 אִם־בְּסָף ׀ תִּלְוָה אֶת־עַמּוֹי אֶת־הַעֲנִי עַמּוֹד
 לֹא־תִהְיֶה לֹו כְּנִשָּׂה לֹא־תִשְׁיָמוֹן עֵלְיוֹ נִשְׁדָּ:
 אִם־חָבֵל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְדָּ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
 תִּשְׁיָבְנוּ לֹו: ׀ כִּי הוּא כְּתִיב כְּסוּתָה קְרִי כְּסוּתוֹ
 לְבָדָה הוּא שְׁמֵלְתוֹ לַעֲרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה
 כִּי־יִצַּעֲקָ אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חָנוּן אֲנִי: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

וכי ישאל איש . . . בעליו עמו לא ישלם (כב, יג-יד)
 הנפש נגנת לנו מדי בקר בתור 'שאלה', כדי שנשתמש
 בה לקיום רצון ה', ובסופו של דבר נשיב אותה שלמה.
 וקשה: הרי שואל חב גם באונסין, ומי יכול לעמוד בזה?
 העצה לכך היא, שה'שאלה' תהיה 'שאלה בבצלים'. כלומר:
 מדי בקר, כשאנו 'שואלים' את הנפש, עלינו להתפלל

כִּי־יִכְרַה אִישׁ בָּר וְלֹא יִכְסֶּנוּ וְנִפְל־שָׁמָה שׂוֹר אוֹ
 חֲמֹר: ׀ בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם בְּסָף יָשׁוּב לְבַעְלָיו
 וְהַמֵּת יִהְיֶה־לֹו: ׀ וְכִי־יִגַּף שׂוֹר־אִישׁ אֶת־שׂוֹר
 רַעְהוּ וּמֵת וּמָכְרוֹ אֶת־הַשׂוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־
 בְּסָפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יַחֲצוּן: ׀ אוֹ נוֹדַע כִּי שׂוֹר
 נִגַּח הוּא מִתְמוֹל שְׁלֹשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיוֹ
 שְׁלַם יִשְׁלַם שׂוֹר תַּחַת הַשׂוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לֹו: ׀ ׀
 כִּי יִגְנַב־אִישׁ שׂוֹר אוֹ־שֵׁה וּמָכְרוֹ אוֹ מָכְרוֹ
 חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׂוֹר וְאַרְבַּע־צֹאֵן
 תַּחַת הַשֵּׁה: ׀ כֹּב ׀ אִם־בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצָא הַגָּנָב
 וְהָפָה וּמֵת אֵין לֹו דָמִים: ׀ אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ
 עֵלְיוֹ דָמִים לֹו שְׁלַם יִשְׁלַם אִם־אֵין לֹו וְנִמְכָּר
 בְּגִבְתוֹ: ׀ אִם־הִמָּצָא תִמָּצָא בְדוֹ הַגָּנָב מִשׂוֹר
 עַד־חֲמֹר עַד־שֵׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלַם: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

ורפא ורפא (כא, יט)

פעם בא יהודי אל ה'צמח צדק' ואמר שהרופא התיאש
 ממנו. אמר לו הרבי: "כתוב ורפא ורפא, מכאן שנתנה רשות
 לרופא לרפאות (ברכות ס, א). הרי שיש לו רשות רק לרפא,
 ואלו להפך (שאינו מרפא אלא מסלק את ידיו ומתאש) -
 אין זה שדף אליו" (היינו שנעשה כצדק הפשוט ואין לו שום
 דעה בעניני רפואה).

(תורת מנחם, כרך טו, עמ' 16)

שלישי - כִּי יִבְעַר־אִישׁ שְׂדֵה אוֹ־כָרֶם וְשָׁלַח אֶת־
 כְּתִיב בעירה קרי בעירו ובער בשדה אחר מיטב
 שדהו ומיטב פרמו ישלם: ׀ פִּי־תִצָּא אִשׁ
 וּמָצָאָה קִצִּים וְנֹאכַל גְדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשְּׂדֵה
 שְׁלַם יִשְׁלַם הַמְבַעֵר אֶת־הַבַּעֲרָה: ׀ פִּי־יִתֵּן
 אִישׁ אֶל־רַעְהוּ בְּסָף אוֹ־כִלִּים לְשֹׁמֵר וְגָנַב מִבֵּית
 הָאִישׁ אִם־יִמָּצָא הַגָּנָב יִשְׁלַם שְׁנַיִם: ׀ אִם־לֹא
 יִמָּצָא הַגָּנָב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבֵּית אֱלֹהֵי־הָאֱלֹהִים
 אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְהוּ: ׀ עַל־כֵּל־
 דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׂוֹר עַל־חֲמֹר עַל־שֵׁה עַל־
 שְׁלֵמָה עַל־כֹּל־אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד

לבעלה, הקב"ה, ולבקש את צרכניו; והדין הוא, שהשואל חפץ מאת חברו ובעת השאלה בקש מבעל החפץ להשקותו מים וכדומה - תרי זו שאלה בבקלים.

(רשימות, חוברת קל)

רביעי ^א ואלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: ^ב מלאכתך ודמעך לא תאחר בכור בנך תתן לי: ^ג בן-תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם-אמו ביום השמיני תתנו לי: ^ד ואנשי-קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לפלב תשלכון אתו: ^ה כג ^ו לא תשא שמע שוא אל-תשת ירך עם-רשע להית עד חמם: ^ז לא-תהיה אחרי-רבים לרעת ולא-תענה על-רוב לנמת אחרי רבים להטות: ^ח ודל לא תהדר בריבו: ^ט כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: ^י כי-יתראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ^{יא} ^{יב}

נקודות משיחות קודש ~

את העני עמך (כב, כד)

היינו שהסכום שהלוה צריך לו (שעני הוא באותה שעה) נמצא בתור פקדון אצל המלוה, שמזכים אותו במצנה רמה זו, ובלי הלוה לא היה זוכה בה (ראה 'אור החיים' הקדוש). ומרגש זה לרגש נעלה יותר בצדקה ובגמילות חסדים, לפי הפתגם הידוע של חסידים הראשונים: "דער שטיקל ברויט וואס איך האב, איז ער דינער ווי מ'נער" (= פרוסת הלחם שבנדי, היא שלך כפי שהיא שלי). והיו מקדימים מלת "דינער" (= שלך).

(אנרות קודש, כרך י, עמ' שכח)

חמישי ^א לא תמה משפט איבונך בריבו: ^ב מדבר-שקר תרחק ונקי וצדיק אל-תהרג כי לא-אצדיק רשע: ^ג וישחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: ^ד וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את-נפש הגר כייגרים הייתם בארץ מצרים: ^ה ושש שנים תזרע את-ארצך ואספת את-תבואתה: ^ו והשביעת תשמטנה ונטשתה

ואכלו איבני עמך ויתרם תאכל חית השדה בן-תעשה לכרמך לזיתך: ^ב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך ונפש בן-אמתך והגר: ^ג ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על-פיך: ^ד שלש רגלים תחג לי בשנה: ^ה את-חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות פאשר צויתך למועד חדש האזיב כייבו יצאת ממצרים ולא-יראו פני ריכם: ^ו וחג הקציר בפורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באספך את-מעשיך מן-השדה: ^ז שלש פעמים בשנה יראה כל-זכורך אל-פני האדון | יהוה: ^ח לא-תזבח על-חמץ דם-זבחי ולא-ילון חלב-חגי עד-בקר: ^ט ראשית פבורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא-תבשל גדי בחלב אמו: ^י

נקודות משיחות קודש ~

ושם אלהים אחרים לא תזכירו . . את חג המצות תשמר

(כג, יג-טו)

סמך פסח לעבודה-זרה, לומר: מה עבודה-זרה אסורה בהנאה ואוסרת בכל שהוא, אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואוסר בכל שהוא (בעל הטורים)

יש דמיון נוסף בין חמץ לעבודה-זרה. דהנה, אדם רגיל בחמץ במשך השנה והוא עלול לשכח את האסור, ולכן החמירה בו התורה ביותר. ואף בעבודה-זרה כך: אדם רגיל לעסק בענייני העולם ולקבל מהם תועלת, והוא עלול להגיע לעבודה זרה - ליחס להם את התועלת, ולשכח שהם רק לבוש' לכרפת ה'.

(לקוטי שיחות, כרך יח, עמ' 185)

ששי ^א הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרכך ולהביאך אל-המקום אשר הכנתי: ^ב השמר מפניו ושמע בקלו אל-תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבן: ^ג כי אם-שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתו את-איבך וצרתו את-צורריך: ^ד כי-ילך מלאכי

לְעַם אֶת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים
וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת
כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בַּפֶּקֶד וַיְבַן מִזְבֵּחַ תַּחַת
הַהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:
וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגָת וְחֲצִי
הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית
וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: ה וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק
עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ט וַיַּעַל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאִבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: י וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו
כַּמַּעֲשָׂה לְבַנְתַּי הַסַּפִּיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר:
י״ וְאֶל־אַצִּילֹי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ט״ז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיחֵשֶׁם וְאֶתְנַה
לְךָ אֶת־לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: י״ז וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהִישֶׁע
מִשְׂרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים: י״ח וְאֶל־
הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ כֹּזֵה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹר וְעִמָּכֶם מִי־בַעַל
דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם: ט״ט וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַהָר
וַיְכַסּוּ הָעֲנָן אֶת־הָהָר: ס וַיִּשְׁפֹּן כְּבוֹד־יְהוָה
עַל־הָר סִינַי וַיִּכְפְּהוּ הָעֲנָן שְׁשַׁת יָמִים וַיִּקְרָא
אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מֵתוֹךְ הָעֲנָן: י״א וּמִרְאֵה
כְּבוֹד יְהוָה כָּאִשׁ אֲכַלְתָּ בְּרֹאשׁ הַהָר לְעֵינַי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י״ב וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל
אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

לְפָנָיִךְ וַהֲבִיאֲךָ אֶל־הָאָמְרִי וְתַחֲתִי וְהַפְּרִי
וְהַכְּנַעֲנֵי הַחַוִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּיו: ט לא
תִּשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
כַּמַּעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשִׁפְרֵם תִּשְׁפֹּר
מִצְבֹּתֵיהֶם: ט״ז וְעַבְדְתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבְרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהַסְרְתִי מִלְּחָה
מִקִּרְבְּךָ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, יט)

מקומו של 'חק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו, שעלינו להתניח גם אל חק כאל 'משפט'. כלומר, עלינו לנסות ולהבין את טעם החק ככל האפשר: "כל מה שאמת יכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה). (לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 242)

שביעי ט לא תהיה משפלה ועקרה בארצך
את־מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא: ט את־אִמְתִּי אֲשַׁלַּח
לְפָנָיִךְ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֵא בָהֶם
וְנַתַּתִּי אֶת־כָּל־אִיבֶיךָ אֶלֶיךָ עָרְף: ט״ז וְשַׁלַּחְתִּי
אֶת־הַצְרֵעָה לְפָנָיִךְ וּגְרָשָׁה אֶת־חַוִּי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ: ט״ז לא אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפְּנֵיךְ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה
וּרְבָה עֲלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה: ט״ח מַעֲט מַעֲט אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:
ט״ט וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִדְּבַר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיַדְכֶם אֶת יִשְׁבֵי
הָאָרֶץ וּגְרַשְׁתֶּמוּ מִפְּנֵיךָ: ט״ז לֹא־תִכְרַת לָהֶם
וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית: ט״ז לא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־
יַחֲטִיאוּ אֶתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: פ כֹּד וְאֶל־מֹשֶׁה
אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אֶתְּהָ אֶתְּהָ וְאַהֲרֹן נָדָב
וְאִבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מִרְחֹק: ט״ז וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא
יִגַּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: י״א וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיִּסְפַּר

כא) העולים מעליכם, אשר הסתלקו עכשיו מעליכם בשמכם שבאו מצרים לעזר לכם. כה) אם לא בריתי יומם וְלַיְלָה וגו', כלומר, אם לא תהיה בריתי שקבעתי יומם וְלַיְלָה, ולא שמתי חקות שמים וארץ להיות חק עליכם, אם לא יהיה זה, לא יהיה זרע יעקב ודוד, שאמאם אותם. אבל כל זמן שתהיה קמת בריתי עם שמים וארץ ועם יומם וְלַיְלָה, תהיה בריתי עם זרע יעקב להיות עמי, ועם זרע דוד להיות מלך ומשלה וד"ל דרשוהו לענין ברית התורה והמילה, ללמד מפאן שבשבלם נבראו שמים וארץ.

למרוז במקום אשר פרתו לשנים לשני חלקים ונעברו בין בתריו כי כן היה דרך פורתי ברית: יש והם שרי יהודה ושרי ירושלים הפרסים והתהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: כ ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ כי לא יקברו על פי ידיו מאד: כא ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל הם האויבים ומבקשי נפשם העלים מעליכם אשר נסתלקו מעליכם בשמכם שבאו מצרים לעזר לכם (רמיה לו): כב הנני מצוה אעיר לכם נאם יהודה והשבתים אלהעיר הזאת אשב לפה את חיל מלך בבל ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישוב: כה פה אמר יהודה אם יצויר שלא יהיה עוד בריתי יומם וְלַיְלָה במציאות, וגם חקות שמים וארץ לא שמתי שיתבטלו חקו הפכע: או יצויר: כו גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאם מקחת מזרעו משלים אלזרע אברהם ישחק ויעקב ורצונו למור, כמו שלא יבטל זמן היום ותלילה חקות השמים והארץ, כן לא אמאם זרע יעקב ודוד

הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל אֲשֶׁר פָּרַתוּ לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו: יט שְׂרֵי יְהוּדָה וְשְׂרֵי יְרוּשָׁלַיִם הַפְּרָסִים וְהַתְּהַנִּים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעִבְרִים בֵּין בְּתָרֵי הָעֵגֶל: כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אִיבֵיהֶם וּבְיַד מִבְקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמֵאֵכֶל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבְהֵמַת הָאָרֶץ כִּי לֹא יִקְבְּרוּ עַל פִּי יָדָיו מְאֹד: כא וְאֶת־צַדִּיקְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אִיבֵיהֶם וּבְיַד מִבְקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הֵם הָאוֹיְבִים וּמִבְקְשֵׁי נַפְשָׁם הָעֲלִיִּים מֵעֲלֵיכֶם אֲשֶׁר נִסְתַּלְּקוּ מֵעֲלֵיכֶם בְּשִׂמְכֶם שֶׁבָאוּ מִצְרַיִם לְעֹזֵר לָכֶם (רמיה לו): כב הַנְּנִי מִצְוָה אֶעִיר לָכֶם נְאֻם־יְהוָה וְהַשְׁבָּתִים אֵלֶּה־עִיר הַזֹּאת אֲשֶׁב לִפְהָ אֶת חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל וְנִלְחֲמוּ עֲלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וּשְׂרַפְהָ בְּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאִין יָשׁוּב: כה פֶּה אָמַר יְהוָה אִם יִצְוֶיר שְׂלֹא יִהְיֶה עוֹד בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה בְּמִצִּיאוֹת, וְגַם חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׁמַתִּי שִׁיתְבַּטְלוּ חֲקוֹ הַפְּכֵעִ: אוֹ יִצְוֶיר: כו גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עֲבָדֵי אֲמָאָם מִקַּחַת מִזְרַעוֹ מִשְׁלִיִּם אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב כִּי־אָשִׁיב אֹתָם שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים:

בתרי העגל: כ ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: כא ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העלים מעליכם: כב הנני מצוה נאם יהודה והשבתים אלהעיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישוב: כה פה אמר יהודה אם יצויר שלא יהיה עוד בריתי יומם וְלַיְלָה במציאות, וגם חקות שמים וארץ לא שמתי שיתבטלו חקו הפכע: או יצויר: כו גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאם מקחת מזרעו משלים אלזרע אברהם ישחק ויעקב ורצונו למור, כמו שלא יבטל זמן היום ותלילה חקות השמים והארץ, כן לא אמאם זרע יעקב ודוד

כריאשוב פאשר אשיב ארצם את שבי ורחמתים וארהם עליהם, או תשוב המלוכה לזרע דוד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שִׁמְחֵנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵי הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: לֵיל ו', שְׁעָה 7 וְ-2 דְקוֹת בְּעָרֵב.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר, בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

תַּעֲשׂוּ: ס (ישראל) וְעֲשׂוּ אַרְזֵן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים
וְחֲצִי אַרְבֹּוֹ וְאֲמָה וְחֲצִי רַחְבּוֹ וְאֲמָה וְחֲצִי קָמָתוֹ:
א וְצִפִּיתְךָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ
וְעֲשִׂיתְךָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: ב וְיִצְקַתְךָ לֹו אַרְבַּע
טַבַּעֲתֵךָ זָהָב וְנָתַתְךָ עַל אַרְבַּע פְּעֻמָּתָיו וְשִׁתִּי
טַבַּעֲתֵךָ עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טַבַּעֲתֵךָ עַל־צִלְעוֹ
הַשְּׁנִייתִ: ג וְעֲשִׂיתְךָ כְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתְךָ אֹתָם
זָהָב: ד וְהִבַּאתְךָ אֶת־הַבָּדִים כְּטַבַּעֲתֵךָ עַל צִלְעַת
הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶן בָּהֶם: ט כְּטַבַּעֲתֵךָ הָאָרֶן
יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִפְּנֵינוּ: יא וְנָתַתְךָ אֶל־הָאָרֶן
אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִתָּן אֱלֹהִים:

כה « וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְקַחְוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת:
ד וְתַכֵּלְתֶּם וְאַרְגָּמֶן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים וְעֲצֵי
שִׁטִּים: (ד) ו שָׁמֶן לְמֹאֵר בְּשִׁמְיִם לְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְמֹרֶת הַסַּמִּים: ז אֲבִי־שֵׁהֶם וְאֲבִי מִלְאִים
לְאָפֶד וְלַחֲשֹן: ח וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי
בְּתוֹכָם: ט כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאה אוֹתְךָ אֶת
תְּבִנֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת תְּבִנֹת כָּל־בְּלִיּוֹ וְכֵן

מה טוב שילמוד בעל-פה מהתחלת פרק מ"א בתנאי קדישא
על-כל-פנים עד התיבות לפני המלך – נ"ו עמוד ב –

ממכתב ב' שבט, תשט"ו

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים - בערים שונות בעולם

רמו

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:10	17:13	18:00	17:55	17:34	17:29	12:24	12:25	10:01	10:04	9:03	9:06	8:29	8:32	6:15	6:21	באר בענע (ח)
18:08	17:01	17:58	17:53	17:34	17:29	12:23	12:24	10:01	10:04	9:03	9:06	8:28	8:32	6:16	6:22	חיפה (ח)
18:08	16:56	17:58	17:53	17:36	17:31	12:23	12:23	10:00	10:02	9:01	9:05	8:27	8:30	6:14	6:20	ירושלים (ח)
18:10	17:10	17:59	17:55	17:33	17:28	12:24	12:25	10:02	10:04	9:03	9:07	8:29	8:32	6:16	6:22	תל אביב (ח)
18:15	17:08	18:02	17:53	17:28	17:18	12:38	12:39	10:22	10:26	9:27	9:32	8:42	8:48	6:49	7:00	אוסטריה, וינה (ח)
20:50	19:53	20:38	20:47	20:11	20:18	14:07	14:08	11:21	11:19	10:13	10:10	9:34	9:30	6:57	6:51	אוסטריה, מלמור (ק)
18:18	17:13	18:06	17:57	17:33	17:24	12:41	12:41	10:24	10:27	9:28	9:33	8:45	8:50	6:49	6:59	אוקראינה, אודסה (ח)
18:00	16:53	17:47	17:37	17:13	17:03	12:23	12:24	10:07	10:11	9:12	9:18	8:28	8:33	6:35	6:45	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
18:24	17:16	18:11	18:01	17:35	17:25	12:49	12:49	10:34	10:38	9:39	9:45	8:53	8:59	7:03	7:14	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:17	17:08	18:03	17:53	17:28	17:17	12:41	12:42	10:26	10:31	9:32	9:38	8:46	8:51	6:56	7:07	אוקראינה, קייב (ח)
18:55	18:01	18:46	18:43	18:21	18:18	13:06	13:07	10:41	10:43	9:42	9:44	9:10	9:12	6:51	6:56	איחוד אמירויות אבו דאבי (ח)
18:45	17:41	18:33	18:24	18:03	17:54	13:07	13:07	10:49	10:53	9:53	9:58	9:12	9:16	7:14	7:23	אטליה, מילאנו (ח)
19:02	18:13	18:53	18:54	18:31	18:32	12:58	12:58	10:26	10:27	9:24	9:24	8:55	8:55	6:24	6:24	אקוודור, קיטו (ח)
20:17	19:22	20:06	20:14	19:40	19:47	13:40	13:41	10:56	10:55	9:49	9:46	9:12	9:09	6:35	6:29	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:21	20:21	21:08	21:17	20:38	20:47	14:32	14:33	11:45	11:43	10:36	10:33	9:55	9:51	7:19	7:11	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:32	17:32	18:20	18:14	17:52	17:45	12:50	12:50	10:30	10:33	9:32	9:37	8:55	8:59	6:49	6:57	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:20	17:20	18:09	18:02	17:39	17:32	12:39	12:40	10:19	10:23	9:22	9:27	8:44	8:48	6:40	6:48	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:21	17:21	18:09	18:03	17:40	17:33	12:40	12:40	10:20	10:23	9:23	9:27	8:45	8:49	6:40	6:48	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:56	17:55	18:44	18:37	18:14	18:06	13:16	13:16	10:57	11:00	10:00	10:05	9:20	9:25	7:18	7:27	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:52	17:57	18:42	18:37	18:17	18:12	13:05	13:05	10:41	10:44	9:43	9:46	9:09	9:12	6:54	7:00	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:20	17:24	18:10	18:05	17:43	17:37	12:35	12:36	10:13	10:16	9:15	9:19	8:40	8:43	6:28	6:35	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:53	18:00	18:44	18:40	18:19	18:15	13:04	13:05	10:40	10:42	9:40	9:43	9:08	9:11	6:50	6:55	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:16	17:15	18:04	17:57	17:35	17:27	12:35	12:36	10:16	10:19	9:19	9:23	8:40	8:44	6:36	6:45	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:23	17:22	18:11	18:04	17:41	17:34	12:42	12:43	10:23	10:26	9:26	9:31	8:47	8:52	6:44	6:53	ארה"ב, ניו יורק, ניו יורק, ניו יורק (ח)
18:45	17:45	18:33	18:26	18:04	17:57	13:03	13:04	10:44	10:47	9:47	9:51	9:08	9:12	7:03	7:12	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
18:15	17:13	18:03	17:56	17:33	17:25	12:34	12:35	10:15	10:18	9:18	9:23	8:39	8:43	6:36	6:44	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:34	18:44	19:25	19:28	19:01	19:05	13:17	13:18	10:41	10:40	9:36	9:35	9:06	9:05	6:30	6:28	בוליביה, לה-פס (ח)
19:01	17:51	18:47	18:37	18:11	18:00	13:26	13:26	11:11	11:16	10:17	10:23	9:30	9:36	7:41	7:53	בלגיה, אמנוופן (ח)
19:01	17:52	18:47	18:37	18:12	18:01	13:26	13:27	11:11	11:16	10:17	10:23	9:30	9:36	7:41	7:53	בלגיה, בריסל (ח)
19:15	18:24	19:06	19:11	18:46	18:50	12:52	12:53	10:13	10:12	9:07	9:06	8:35	8:33	5:59	5:55	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:03	18:11	18:53	18:58	18:29	18:33	12:40	12:41	10:01	10:00	8:56	8:54	8:24	8:22	5:47	5:44	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:19	17:12	18:05	17:54	17:30	17:19	12:44	12:44	10:29	10:34	9:35	9:41	8:48	8:54	7:00	7:12	בריטניה, לונדון (ח)
18:26	17:17	18:11	18:00	17:33	17:22	12:52	12:53	10:39	10:44	9:45	9:52	8:56	9:02	7:12	7:25	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:24	17:13	18:10	17:59	17:34	17:23	12:50	12:51	10:36	10:41	9:42	9:49	8:54	9:00	7:08	7:20	גרמניה, ברלין (ח)
18:44	17:36	18:31	18:21	17:56	17:46	13:09	13:09	10:54	10:58	9:59	10:05	9:13	9:19	7:23	7:34	גרמניה, פנקפורט (ח)
19:19	18:27	19:09	19:15	18:51	18:56	12:53	12:54	10:13	10:12	9:07	9:05	8:33	8:31	5:57	5:53	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:14	18:23	19:05	19:03	18:42	18:39	13:22	13:23	10:56	10:57	9:55	9:57	9:25	9:27	7:03	7:06	הודו, מומבאי (ח)
19:11	18:20	19:02	18:59	18:38	18:36	13:18	13:19	10:52	10:53	9:51	9:53	9:21	9:23	6:58	7:02	הודו, פונה (ח)
18:04	16:59	17:51	17:42	17:18	17:09	12:27	12:28	10:11	10:14	9:15	9:21	8:32	8:37	6:37	6:47	הונגריה, בודפשט (ח)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
18:24	17:24	18:13	18:06	17:43	17:36	12:44	12:44	10:24	10:28	9:28	9:32	8:49	8:53	6:45	6:53	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:51	17:52	18:40	18:34	18:11	18:05	13:09	13:09	10:48	10:51	9:51	9:55	9:14	9:17	7:06	7:14	יוון, אתונה (ח)
18:25	17:20	18:13	18:04	17:40	17:31	12:48	12:49	10:31	10:35	9:36	9:41	8:53	8:58	6:57	7:07	מולדובה, קישינב (ח)
19:12	18:20	19:02	19:00	18:39	18:36	13:19	13:20	10:53	10:54	9:53	9:55	9:22	9:24	7:00	7:04	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:16	19:13	20:03	20:13	19:29	19:39	13:17	13:18	10:27	10:24	9:17	9:13	8:31	8:26	5:55	5:47	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)
18:35	17:41	18:25	18:21	18:00	17:56	12:47	12:48	10:23	10:25	9:24	9:27	8:51	8:54	6:35	6:40	נפאל, קטמנדו (ח)
18:39	17:37	18:27	18:21	17:58	17:51	12:58	12:58	10:38	10:41	9:41	9:45	9:03	9:07	6:58	7:06	סין, בייג'ינג (ח)
19:52	19:03	19:43	19:43	19:20	19:21	13:48	13:49	11:17	11:18	10:15	10:16	9:46	9:46	7:16	7:16	סנגפור, סנגפור (ח)
17:54	16:43	17:40	17:29	17:03	16:52	12:19	12:20	10:06	10:10	9:11	9:18	8:23	8:29	6:37	6:49	פולין, ורשא (ח)
19:05	18:16	18:56	18:59	18:34	18:36	12:53	12:53	10:18	10:18	9:14	9:13	8:44	8:43	6:10	6:08	פרו, לימה (ח)
19:02	17:58	18:50	18:41	18:18	18:09	13:24	13:25	11:07	11:10	10:11	10:16	9:29	9:34	7:31	7:41	צרפת, ליון (ח)
19:10	18:03	18:57	18:48	18:25	18:15	13:34	13:35	11:18	11:22	10:23	10:29	9:38	9:44	7:46	7:57	צרפת, פריז (ח)
18:41	17:52	18:32	18:32	18:10	18:10	12:40	12:40	10:10	10:11	9:08	9:09	8:39	8:40	6:10	6:11	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:41	17:38	18:28	18:21	18:00	17:52	13:01	13:02	10:42	10:46	9:46	9:51	9:06	9:10	7:05	7:14	קנדה, טורונטו (ח)
18:16	17:12	18:04	17:56	17:33	17:24	12:38	12:38	10:20	10:24	9:24	9:29	8:42	8:47	6:44	6:54	קנדה, מונטריאול (ח)
18:13	17:16	18:02	17:57	17:35	17:29	12:29	12:30	10:07	10:10	9:09	9:13	8:34	8:37	6:23	6:30	קפריסין, לנקה (ח)
19:12	17:58	18:57	18:45	18:18	18:06	13:40	13:40	11:27	11:32	10:34	10:41	9:43	9:49	8:02	8:16	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:45	17:29	18:30	18:17	17:53	17:40	13:13	13:14	11:02	11:07	10:09	10:16	9:16	9:23	7:38	7:52	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:42	17:36	18:29	18:20	17:56	17:47	13:05	13:05	10:48	10:52	9:53	9:58	9:09	9:14	7:14	7:24	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:46	17:41	18:34	18:25	18:05	17:56	13:09	13:10	10:53	10:57	9:57	10:03	9:14	9:19	7:19	7:29	שווייץ, ציריך (ח)
18:57	18:07	18:48	18:47	18:25	18:24	13:02	13:02	10:34	10:35	9:33	9:35	9:03	9:05	6:38	6:41	טאילנד, בנגקוק (ח)

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וזוג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל אויב וכל אויב וכל סמים וחסות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7